R. BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.
RACCOLTA
VILLAROSA
A
512
NAPOLI

5 C. 5

Racc. Vell. A. 512
533220

ONVPHRII PANVINII. VERONENSIS FRATRIS. EREMITAE AVGVSTINIANI

REIPVBLICAE. ROMANAE COMMENTARIORVM LIBRI. TRES

Et alia quaedam quorum ſeriem ſequens pagella indicabit

VENETIIS Ex Officina Eraſmiana
apud Vincentium Valgriſium,
M D. LVIII

Biblioteca Nazionale Napoli

Vrbis Romae deſcriptio	pag. 1
Sex. Rufi } *de regionibus vrbis Romae*	pag. 221
P. Victoris } *de regionibus vrbis Romae*	pag. 244
Rutilij Claudij Numatiani itineraria duo	pag. 259
De ſacerdotijs	pag. 319
De tribubus	pag. 476
De magiſtratibus	pag. 581
De comitijs	pag. 307. 560
De prouincijs populi Romani }	*libro* III
De colonijs, & municipijs }	*libro* III
De legionibus populi Romani }	*libro* III

IMP. CAESARI. FERDINANDO AVSTRIO. PIO. FELICI PERPETVO. AVGVSTO

ONVPHRIVS. PANVINIVS. VERONENSIS FRATER. EREMITA AVGVSTINIANVS. S. P. D

QVID cauſſae ſit Ferdinande Auguſte, cur vt quaeque ars maxima, maximeque laudanda ſit, ita maximo ſui ſtudio omnium hominum mentes inflammet, & iure quaeri, & quaeſitum haud difficile a nobis inueniri fortaſſe poterit. Etenim quũ non ſolum in ijs rebus, quae a natura procreatae, ſed etiam in his quae ab hominibus geſtae ſunt, veritatem ipſam exquirere difficile ſit, difficillimum autem quidq; conſtantiſsimo omnium hominum teſti

monio glorioſiſsimũ habeatur, quid eſt, quod miremur ad honeſtiſsimas artes huius laudis cupiditate plurimos quottidie homines incitari? Adde quod quũ in his diſciplinis tantum ad dignitatem praeſidij conſtitutum eſſe illi intelligãt, non mediocre in ijſdem ad vtilitatem etiam poſitum eſſe momentum, quod ea vix ab honeſtate ſeiungi poſsit, exiſtimant. Quae igitur ſtudia incredibilis ſpes gloriae, ac non minima commodorum expectatio excitauit, ea deinde aemulatio, ac quaedam etiam principatus cupido confirmauit. Siquidem hoc homini a natura tributum eſt, vt quocunq; in ſtudio elaborarit, is in eo, modo libero, atque ingenuo animo ſit, ſe lõge antecellere ceteris uelit. Itaque non modo in his praeclaris doctrinae ſtudijs nobis primas ingenij cupidiſsime vindicamus, ſed in rebus etiam bellicis periculorum quoque nobis, ſi ita res tulerit, principatum

tum depoſcimus. Atque haec vna res hoc tempore bonarum litterarum ſtudia, quum iam pridem afflicta erexit, tũ etiam erecta corroborauit: quum multi interea ſeſe ad ea celebranda, rerum omnium quae maiores ſuos oppreſſerat expulſa barbarie, conuertiſſent, atque veritatis indagandae ſtudio, nouas ipſi ſemper aliquas inferre ſententias ſtuduiſſent, alienas vero, vt res poſtulabat ipſa, repudiaſſent. Quam ob rem eorum ingenio, quantum ad antiquam litterarum gloriam progreſſus factus ſit, nemo eſt tam ignarus rerum, qui nõ facile etiam, me tacente perſpiciat. Hoc in alijs diſciplinis noſtra, aut patrum memoria factum; vt ab excellentibus ingenio viris, qui eiuſmodi ſtudia coluerunt, multae incognitae artes inuentae, multae ex antiquitatis tenebris erutae, atque in lucẽ productae ſint; modo autem in antiqutatis Romanae ſtudio fieri coeptum ui-

demus. Quod quidem ad illuſtrandum, quam multi præclaro ingenio præditi vi ri, his decem annis ſe contulerint, quantum eorum induſtria ſubleuarint, difficile dictu eſt. Horum igitur & ego praeclaro exemplo adductus, non gloriae, cui quidem in tanta ſingularium uirorum copia, vix locum eſſe poſſe videbam, incenſus ſtudio, ſed incredibili rerum Romanarum, quibus ab ineunte adoleſcentia deditus fui, cupiditate quadam inflãmatus, ad huius me excellentis, liberalisque doctrinae ſtudium applicui. Itaque quum in magiſtratuum & triumphorũ Romanorum Faſtis digerendis ſummopere aliquot annis ante laborarem, ad eum laborem hunc quoque mihi non inutilem, ut ſperabam, adiungendum eſſe exiſtimaui, in quo breuem reip. Romanae a multis quidem tractatae, non tamen ita ab omnibus explicatae deſcriptionem, tribus libris comprehenderẽ.

Vno

Vno enim labore,& res præclare geſtas, & earundem auctores colligebam. Faſtis publicatis, nunc quo ab antiquitatis ſtudioſis maiorem gratiam ineã,hos ipſos tres libros, quos etiam eodem fere tempore expleui, in lucem edere conſtitui; quorum primo priſcæ urbis imaginem, ideſt vetuſta aedificia, ſum complexus: vrbisque originem, ſitum, pomerium, portas, vias, montes, & poſtremo regiones breuiſsime digeſsi; altero ciuitatis rationem, id eſt populi Romani publica tam ſacra,quam profana inſtituta collegi; tertio imperium ipſum extra urbem vniuerſum explicui. Me autem, ut hoc facerem illa res praecipue adduxit,quod Romanam antiquitatem, quam merito omnes gentes tantopere admiratae ſunt, me ſubleuaturum eſſe maxime arbitrabar, quum nihil ex his quae alij ſcripſerunt praetermitterem; multa ab alijs praeterita adderem; & nõ

pauca quae hi praue, aut obſcure ſcripſe runt,emendatius, atque apertius traderem. Libro conſtituto, quum diu cogitaſſem, ſub cuius praecipue nuncupatione eum in lucem ederem, dubiusq; aliquando fuiſſem,in eam poſtremo deueni ſententiam, vt vnius potiſsimum mihi nomen deligerem, quod diutiſsime & viuere, & florere poſſe mihi perſuaderem, cuius beneficio, liber ipſe ornamentum, ſplendorem,& ſi fieri poſſet, aeternitatem conſequi valeret. In quibus mihi cogitationibusverſanti,Maieſtatem tuam huius potiſsimum operis patronum deligendam eſſe exiſtimaui. Quod cur facerem multas omnino cauſſas habui: quarum praecipua, quod imperij Romani breuiarium, non niſi imperatori Romano dicari oportere duxi. Lux enim quaedam orbi terrarum affulſiſſe viſa eſt, quum percrebuit Maieſtatem tuam in pientiſsimi, omniumque ſæ:

cu-

culorum memoria digni fratris tui Caroli Auguſti abdicantis locum, ſumma omnium voluntate, incredibilique plauſu, ad ſupremum imperii faſtigium euectam eſſe. Quo exoptatiſsimo nuntio orbis terrarum recreari viſus eſt, cui humanitas, beneficentia, animi magnitudo, iuſtitia, religio, & excellentes in omni genere virtutes tuae cognitae ſunt, & perſpectae: qui litteris omni tempore a tua Maieſtate cultis praemia ampliſſima futura eſſe conſideret. Tibi enim ſummam iuuandi humanum genus voluntatem, & maximam cum voluntate deus tribuit facultatem. Quare quum nihil exoptatius mihi contingere potuiſſet, exiſtimaui me neminem conuenientius deligere, poſſe, quam Maieſtatem tuam, cui mea haec ingenij monumenta nuncuparem. Conſiderabam enim eum librum, qui veteris illius omniumque maximi Romani imperij geſta contine

tineret, nulli praeterea magis conueni-
re potuiſſe, quam ei qui eidem imperio dei voluntate praefectus eſſet. Qui hoc praeſertim tempore ad ſupremae iſtius dignitatis apicem euectae, tanquam gratulatum adueniret. Cuius lectioni, ſi quandoque a grauiſsimis tanti imperij curis animus pauliſper auocatus vacare poterit, minime vereor, quin Maieſtas tua, quam veterum monumentorum ſtudioſiſsimam eſſe ab Antonio Auguſtino, & Martino Guſmano viris ſanctiſsimis, iiſdemque eruditiſsimis accepi, voluptatem aliquam non percipiet, quum in iis multa vetuſtae purioris illius, ſanctiorisque antiquitatis arcana euulgauerim, et in lucem produxerim. Quare Maieſtatem tuam ſupplex oro, vt meum hoc audacius fortaſſe erga illam ſtudiū, in optimam partē accipiat, & benigno Auguſti nummis tui nutu laborem hunc meum comprobet, ſic enim me & maximum

ximum ex hac mea induſtria ſtudium tu
liſſe putabo, & ad maiores etiam res,
quas iam dudum in manibus habeo per
ficiendas vehementius incitabor.
Venetiis Kal. Auguſti ∞ DLVIII

PRAEFATIO

MVLTOS tam noſtra, & auorum, quam priſca aetate fuiſſe conſtat, qui vrbis Romae ſitum, aedificia,& imaginẽ litteris prodiderunt. Quorum ſcripta quum ego partim uetuſtate, uel conſumpta, uel deformata, partim non omnino perfecta, nec ſatis diligẽter confecta animaduertiſſem, in eam opinionem ueni, ut haec ipſa maiorem lucem deſiderare exiſtimarẽ. Quam his rebus hoc breui commentario, me afferre poſſe non diſidebam. Cuius antequam rationem reddam, omnes & ueteres & recentiores ſcriptores enumerabo, quos integrae urbis, uel eiuſdem partium deſcriptionem litteris perſequutos fuiſſe didicerim. Vetuſtiſsimus igitur omnium eſt M. Varro, qui de tribubus, de aedibus ſacris, de ludis theatralibus, & ſcaenicis libros, qui interciderunt, ſcripſit. Neruae imperatoris tẽpore de aquaeductibus Romanis duos libros edidit Sex. Iulius Frontinus v. c. & ab eodem Auguſto aquarum curator creatus. Extat Ariſtidis Smyrnæi rhetoris, qui ſub Hadriano Auguſto uixit, de Romae laudibus oratio ſatis ieiuna. Atque hi carptim potius, quam in uniuerſum, tantam rem tractarunt, quum urbs florens & integra, aeternum eo ſtatu manſura exiſtimaretur. Verum quum & lapides, & metalla, quae omnium durisſima ſunt, quaeque uix

hominum

hominum uis frangere poteſt (his enim praecipue vr bis ornamenta conſtabant) conſumi, & confici a uetuſtate, & quicquid ex partibus aliquando coijt,& cõcretum eſt, id eaſdem in partes aliquando dilabi ac disſipari neceſſe eſſe,ueteres illi animaduertiſſent;ſub Valentiniani maioris imperio,in quo vrbs hominum eius ſaeculi fatali ignauia, & negligentia, priſtinum ſplendorem amittere cœperat; fuere qui ex inſtituto accuratam eius deſcriptionẽ uicatim propemodum facerent, ut quod tempus conſumebat,ipſi litteris renouarent:quales fuerũt Sex. Rufus,& P. Victor;quorum monumenta tenebris uetuſtatis eruta,in hoc libro extremo ſuggeram. Qui quanam ratione hoc argumentum tractarint,infra demonſtrabo. Poſt eos neminem longisſimo temporum interuallo fuiſſe cognoui, qui de vrbe eodem,uel diuerſo exemplo quid litteris traderet, quum non ſolum antiquitatis ſtudium, ſed omnes artes liberales, optimaſque ſcientias,quas nuſquam magis quam in Italia honor aluerat,atque auxerat, ea aetas afflixerit; qua Romani imperatores praecipua imperij ſede Byzantium translata, Italiam barbaris nationibus diripiendam, ac deuaſtandam reliquerunt. Quo tempore vrbs non antiquum ſolum decus, ſed etiam imperium ipſum prorſus amiſit. Quod feliciſsimis auſpicijs ortum, laetisſimis rerum ſucceſsibus auctum, uiris clarisſimis, & fortisſimis inſtructum,quorum conſilijs, & uirtute ad amplisſimum in terris faſtigium euectum fuit, legibus & inſtitutis publicis priuatiſque, deûmque ſumma pietate celeberrimum, concidit tamen & omnino euerſum eſt, & ut quemadmodum id de toto

terrarum

terrarum orbe triumphos rettulerat, ſic nulla fere hodie in terris gens agat, aut egerit, quae non aut auitas iniurias, aut ſuas illi rependerit, ut demum mortales intelligant, nihil eſſe inconſtantius, cladibus, ruinis, mutationibuſque magis obnoxium, his ipſis rebus, quas tantopere tanquam aeternas miramur. Quare etiam illud factum eſt, ut breuisſimo temporis interuallo urbs ipſa, ueterem ſplendorem, & faciem; deformis ipſa iam condita, & in parietinas, barbarorum immanitate, & temporis edacitate diſiecta, omni ex parte amiſerit. Vnde quum trecentis annis antea, quo tempore omnia iam obſcurisſima facta tenebris uetuſtatis oppreſſa erant; extitiſſent, qui ueteres illius ruinas litteris illuſtrare uoluiſſent, quae tum agnitionem ſui omni ex parte perdiderant, in aniles fabulas, & meras nugas inciderunt. Ceterum centeſimo poſt eos anno, Franciſcus Petrarcha paulo certe meliori fato in epiſtolis ſuis vrbis ruinas deplorauit, potiuſquam deſcripſit: acris enim uehemẽtiſque ingenij uir, rei difficultatẽ primo ſtatim in limine haerens, cognouit; quare mirari cœpit, quae ſe ignorare intelligebat. Non longo tempore poſt, quum Latinae Graecaeq; linguae purior, ſynceriorque uſus, quem perpetuae multorum annorum tenebrae, quaſi nox quaedam obſcurauerat prorſus, atque extinxerat, arteſque ingenuae iacentes, barbarie pulſa renouari, & recreari coepiſſent, antiquitatis quoque ſtudium paulatim excitatum eſt. Quare centeſimo & uiceſimo anno ante, primus omnium ex recẽtioribus, Blondus Flauius deſcriptionem vrbis ex inſtituto facere aggreſſus eſt. Qua in re id omnino fecit, quod in tanta re-

rum

rum obſcuritate praeſtare potuit is, qui primus eam prouinciam ſuſcepiſſet. Vt enim nullam artem eodē tempore, & inuentam ſimul eſſe & abſolutam conſtat; nam omnes humili tenuique ab initio profectae, paulatim quaſi per gradus aſcendentes, ad id quod ſummum uidetur eſſe perueniunt, ita hoc & in litteris accidit, maximeq; quibuſdā in rebus, quae eiuſmodi ſunt, ut ſemel atq; iterum deſcriptae, & auctae locupletari tamen, atque ornari deinde poſſint. Quo ex genere antiquitatis ſtudium eſt, quod a Blondo excitatum tenue a principio & obſcurum, nunc multorum doctorum hominum labore, ſtudio, atque induſtria longe clariſſimum factum eſt. Poſt Blondum Iulius Pomponius Laetus, Ioannes Tortellius, Carolus Poggius, eodem fere tempore; & ijs poſteriores Raphael Volaterranus, Fabricius Varanus, & Franciſcus Albertinus ad hoc idem ſtudium animos ſuos contulerunt. Deinde patrum memoria, Andreas Fuluius multis libris carmine, & ſoluta oratione vrbem celebrauit. Poſt hos Bartholomeus Marlianus a ſuperiorum veſtigijs non diſcedens, & ipſe noſtra aetate vrbis topographiam accurate ſcripſit. Nouiſſime Benedictus Aegius, & Pyrrhus Ligorius antiquitatum omnium periti ſſimi vrbis ruinas explicandas & illuſtrandas ſuſceperunt. Hi, quamquam adhuc integra ingenij ſui monumenta nondum publicarint, quantum tamen ex diuturna eorundem familiaritate cognoui, omnes qui hactenus hoc argumentum tractarunt, longe poſt ſe reliquiſſe mihi uiſi ſunt. Accuratiore enim diligentia antiquitatem omnem reconditā inueſtigarunt, & inuentam iudicarunt; ueterumq;

antiqua-

antiquariorum infinitos pænè errores diligenter pru denterque animaduerterunt. A quibus ego multa me didiciſſe fateor, eorum quae primo hoc libro digeſſi. In quo vrbis originem, originis tempus, pomerium, vias, portas, colles, & regiones noua quadam ſcribendi ratione deſcripſi; atque hoc tempore in communem antiquitatis ſtudioſorum gratiam publicaui. Poſt quem haud multo poſt commentariũ ipſum edam, quē in XIIII. vrbis regiones a me deſcriptas feci; in quo ſingillatim omnia examinabo, atque cur ſingula ita concinnauerim rationes, citatis ueterum ſcriptorum teſtimonijs, reddam. Interim amice lector, hunc laborem boni conſule, & aequo animo dum longe praeſtantiora adornem; his fruere

ONVPHRII. PANVINII VERONENSIS. FRATRIS EREMITAE. AVGVSTINIANI

ANTIQVAE. VRBIS IMAGO

De ijs, qui loca vbi Roma nunc eſt, ante vrbem conditam coluerunt

PRIMOS *omnium Siculos barbaros, gentem indigenam, Latium, & ea, in quibus poſt urbs condita fuit, loca te-nuiſſe, memoriae proditum eſt. Quae ante culta an inculta fuerint, incom-pertum. Eorum deinde partem pri-mo, poſtea omnia, Siculis longo bello uictis, atque demum in inſulam Trinacriam, quæ & Sicania dicebatur exactis (a quibus poſtea Sicilia appellata fuit) occuparunt Abori-gines. Qui quum prius uicatim, & ſine moenibus paſſim in montibus habitarent, atq; à finitimis nationibus uexari coe-piſſent, complura oppida munierunt; omniaq́; longo tamē temporis interuallo, tandem obtinuerunt loca, quae in occi-dua Italiae parte, Apennino, mari Tyrreno, Lyri, atque Tiberi amnibus clauduntur, ſemper Aborigines uocati, uſ-que ad belli Troiani tempora, quibus a Latino eorum rege, cum pleriſque alijs gentibus, quas in patrij ſoli communio-nem acceperant, omnes Latini uocitari coepti. Horum re-ges fuiſſe Ianum, Saturnum é Creta inſula profugum, Pi-*

cum, Faunum, & Latinum, quos poſteri tanquam deos coluerunt, fama eſt. Aborigines autem, alij indigenas Italiae, & ideo quaſi ſine origine; alij errones, & ſine certis ſedibus uagos, quaſi aberrigines; alij Ligurum Vmbris confinium colonos (Ligures autem an Itali an Galli fuerint, incertum); alij & Romanorum doctiſsimi, ut M. Porcius Cato, & C. Sempronius, qui de conditoribus Italicarum urbium ſcripſere, Graecos eos fuiſſe affirmant; qui multis ante Troianum bellum aetatibus, quas Dionyſius XVII. fuiſſe, ex Antiocho Syracuſano ſcriptum reliquit, hoc eſt annis CCCCLX. (ſeptem enim & uiginti annos, in ſingulas aetates conijcere ſolet) in Italiam, claſſe Ionio traiecto, uenerunt

Dionyſius uero Halicarnaſſeus uetuſtiſsimorum ſcriptorum auctoritate ductus, eos primo Arcadas fuiſſe refert, qui Oenotro & Peucetio fratribus Lycaonis Arcadum regis filijs, ex genere Phoronei, ducibus, ex Arcadia in Italiã cõmigrarũt, quũ agri paterni portio quae illis cõtigerat, nõ ſufficeret. Nam quum Lycaoni duo & uiginti filij fuiſsent, in totidem quoque partes diuidere paternum imperiũ oportebat. Ex ijs autem Peucetius eam Apuliæ partem occupauit, quæ Iapygia dicebatur, a quo etiam ij populi Peucetij dicti. Oenotrus autem occidentalem Italiae partem inuaſit, quae a barbaris Siculis tenebatur, & nunc Latium dicitur, quae mari Auſonio uel Tyrreno alluitur, quam ijs pulſis obtinuit, atque Oenotriam de ſuo nomine appellauit. Hinc Virgilius libro Aeneidos III. ita ſcripſit

Eſt locus Italiam Graij cognomine dicunt
Oenotrij coluere uiri, nunc fama minores
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem

Porrò inter Oenotri reges ſucceſſores fuerunt Italus,

Morges

Morges, & Siculus, a quibus Oenotrij ipſi, aliquando Itali, Morgetes, & Siculi appellati ſunt. Oenotrij itaque qui a Graecis Aborigines dicebantur, primi omnium fuerunt, qui ex peregrina gente Latium tenuere, a montanis ſedibus, ut Arcadibus mos fuit, Aborigines dicti; neque enim antiquiorem hac ipſa claſſem ex Graecia, uel alibi in hanc occiduam Italiae partem aduenïſſe, adhuc compertum eſt. Horum multae magnaeque urbes fuerunt, in agris Siculorum ab eis captis conditae, uel reſtitutae; inter quas praecipuae erant Liſta metropolis, Palantium, Trebula, Vesbula, Sune, Mephyla, Oruinium, Corſula, Iſſa, Maruuium, Vatia, Tiora, Cutylia, Antemnae, Tellenae, Ficulnea, Corniculum, Tibur, & aliae multae, quarum noſtro tempore uix nomina ſuperſunt

Aliquot poſt Oenotrios aetatibus, annis circiter C. ante bellum Troianum, Pelaſgi ex Theſſalia in Italiam uenïetes, Oenotrijs adiuncti, iureque cognationis ſuſcepti, Aborigines omnes dicti ſunt. Qui una Siculos Vmbrosque bello petentes, Siculos quidem patrijs ſedibus omnino eiecerũt, Vmbros uero magna agri parte mulctarunt. Porro autem Pelaſgi ex Peloponneſſo & Argis oriundi, a Pelaſgo Iouis et Niobes filio eorum rege nomen acceperunt, qui ob multitudinem relicto patrio ſolo, ad nouas quaerendas ſedes in Aemoniam, quae & Theſſalia dicebatur, commigrarunt, Achaeo, Phthio, & Pelaſgo Lariſſae & Neptuni filijs peregrinationis ducibus. Quam barbaris pulſis, per annos plus minus XL. ſumma cum felicitate tenuerunt. Sexta uero aetate poſt, a Curetibus & Lelegibus, qui Aetoli poſtea & Locri dicti ſunt, duce Ducalione pulſi, quum per diuerſas orbis partes diuiſi, ſine certis ſedibus errarent, eorum maior pars ad Dodonaeos primo, mox in Italiam ad Pa

di oſtia, poſtremo ijs relictis ad Oenotrios ſe contulerunt, bello tunc cum uicinis Siculis laborantes, quibus (ut dixi) adiuncti Siculos Italiae indigenas bello diuturno feſſos, tandem octuageſimo anno ante res Troianas auitis ſedibus eiecerunt, communique Aboriginum nomine cum Oenotrijs per aliquod tempus permanſere, multaque in Vmbrorum, & Siculorum exactorum regionibus noua oppida condiderunt, uel diruta reſtituere. Inter quae praecipua fuerũt Agylla, Piſa, Saturnia, Alſium, Phalerium, Cortona, Feſcennium, Lariſſa, & alia complura. Verum non longe poſt eorum in Italiam aduentum, anno plus minus L. ante bellum Troianum, Pelasgorum genus ob oracula neglecta multis magnisque calamitatibus oppreſſum, ad nihilum fere redactum eſt, eorumque urbes pene habitatoribus deſtitutae a Tyrrenis poſtea occupatae. Hinc accidit, ut ſaepius Pelaſgorum et Tyrrenorum nomina apud ueteres ſcriptores indiſtincte accepta ſint

Sexaginta deinde annis ante bellum Iliacum, Fauno in Aboriginibus regnante, Græcorum tertia duarum nauium claßis, domeſticis ſeditionibus, inteſtinisque diſcordijs pulſa, ex urbe Arcadiae Palantio, duce Euandro Mercurij & Themidis nymphae (quae & Carmenta dicebatur) filio, in Italiam ad nouas ſedes quaerendas uenit; Qui a rege Aboriginum Fauno iure cognationis benigne & hilariter ſuſcepti, locoque & agris ubi nunc Roma eſt, eis aßignatis, Palatinum montem prope Tiberim, condito paruo oppido, hortatu Carmentaę, munierunt, Palantium ab urbe, ex qua oriundi fuerant appellantes; quod poſtea corrupta uoce Palatium nominatum eſt

Paulo poſt Arcadas, quarta Graecorum claßis, in hanc Italiae partem uenit, Hercule duce, qui Hiſpania domita reuer

reuertebatur in patriam; quorum maior pars aut ſenio, aut longo labore confecta, aut ob alias cauſſas, mißione impetrata, ibidem remanſit; quae Capitolino colle (is tunc Saturnius dicebatur) munito, ibidem ſedes, paruo oppido condito, poſuit. Hos autem Peloponneſiacos, Phaeneatas, Epaeosque, *qui ex* Elide *egreßi ſunt, fuiſſe conſtat; quibus nullum erat amplius deſiderium reditus ad proprios lares, eorum patria iam pridem ab* Hercule *bello exciſa: ijs quoque admixti erant plerique* Troiani, *qui ſub* Laomedonte *captiui bello* Iliaco *priore, ab eodem* Hercule *facti fuerãt.* Hi *aliquandiu rem ſuam ſeparatim adminiſtrarunt. Ceterum non multo poſt, uictum, leges, ac ſacra cum* Aboriginibus *communicantes, perinde ac* Arcades *& prius* Pelaſgi *fecerant, uno nomine* Aborigines *omnes appellati, eiuſdem facti ſunt participes ciuitatis*

Poſt Herculis *uero digreſſum, ſecunda aetate, anno circiter quinto & quinquageſimo,* Latini *uero* Fauni *filij* Aboriginum *regis regni trigeſimo quinto,* Troiani *exciſo a* Graecis Ilio Aenea Veneris *&* Anchiſae *filio duce, quinto loco in hanc eandem* Italiae *partem poſt multos errores facto uenerunt. Qui quum ſtatim ui & armis ab* Aboriginibus *arcerentur, &* Aeneas *propterea exercitum in aciem eduxiſſet, antequam committeretur proelium, ad colloquium a* Latino *rege fuit euocatus. Qui uerbis & corporis praeſentia tantam ſui admirationem regi* Latino *praebuit, ut in ſocietatem imperij receptus,* Lauiniaque *filia ei in matrimonium collocata, gener adſcitus ſit. Poſt haec haud procul à* Tiberis *oſtijs in littore maris* Tyrreni Laurentino *accepto a rege* Latino *agro, urbem in colle quodam condidit, quam de uxoris nomine* Lauinium *appellauit. Hinc* Aborigines Troianique *ipſi mixti, antiquam mutantes appel-*

lationem, Latini omnes a rege eorum Latino deinceps nominati ſunt. Qui poſtea Lauinio migrantes, Albam condiderunt longam, Latini regni per longa tempora ſedem. Ex qua hi orti ſunt, qui multas alias urbes, quae priſcorum Latinorum dictae ſunt extruxerunt. Qui poſtremo quadringentis & triginta duobus annis, poſt Ilium captum, colonis in Palantium & Saturniam miſſis, ubi Arcades & Peloponneſiaci primi ſedem poſuerant, multique adhuc eorum generis ſupererant, circundato muris Palantio, ita ut tunc primo urbis formam acceperit, urbem condiderunt, quam Romam ab eorem duce, & coloniae deductore Romulo appellarunt; Romulus autem ab Aenea originem XVII. loco natus, ducebat

Variae veterum ſcriptorum de vrbis primis conditoribus, ſententiae

Quum multae uariaeque ſint ueterum hiſtoricorum ſententiae, a quibus, & quo tempore urbs ipſa condita ſit, & cur Roma appellata; quum multi ante ipſum Romulum eam aedificatam fuiſſe ſcribant; nunc rei ipſius ordo, inſtitutique mei ratio poſtulare uidentur, ut omnium quas uiderim uetuſtiſſimorum auctorum, de his qui urbem condiderunt, ſententias diligentiſſime collectas afferam, & poſtea eam quae communi omnium gentium, populi Romani, & maioris ſcriptorum partis conſenſu tanquam uerior, accepta eſt, demōſtrem. Quae res hiſtoriarum Romanarum ſtudioſis, & utilis & iocunda erit

Romam igitur (ut a remotiſſimis incipiam) Antigonus Italicae hiſtoriae peruetuſtus ſcriptor, in Palatio conditam fuiſſe, a quodam Romo Iouis filio ſcripſit, quem etiam urbi

Romae a ſe dediſſe nomen referat

Is qui hiſtoriam Cumanam compoſuit, cuius nomen intercidit, alijque tradunt: Pelasgorum complures Sicyone Theſpiaque Graecis ciuitatibus ob domiciliorum inopiam profectos, terrarum orbem longo errore peruagaſſe, pluriniſque bello domitis nationibus eam tandem Italiae partem tenuiſſe, ubi nunc Roma *eſt, eosque a multo errore nominatos Aborigines.* Hi *in monte cui nunc Palatium nomẽ eſt, quo frequentiſsimi conuenerant, urbe condita eam ob pugnandi robur* Romin *appellarunt: a iuuentute uero Latina Valentia a uiribus gentis appellata eſt. Quod nomen aduentu* Euandri *&* Aeneae *in Italiam cum magna Graece loquentium copia interpretatum eſt, ſeruataque ſignificatione impoſiti prius nominis,* Roma *iterum pro Valentia dici coepta eſt*

Ariſtoteles Stagirita philoſophus, Heraclides *cognomine Lembus, & plerique alij aſſerunt, Troia capta a Graecis, quoſdam ex Achiuis Ilio diſcedentes claßem nactos, & circum Malea nauigantes hyberno tempore actos, uẽtorum ui, tempeſtatibusque multis, diu in mari pererraſſe, atque ad extremum in eum locum* Etruriae *perueniſſe, cui tunc* Opice *nomen erat,* Tyrreno *mari adiacentem, deinde per Tiberim uectos in ea loca ubi nunc* Roma *eſt conſediſſe, ibique extractis ex amne nauibus aliquantulum manſiſſe, paratos quidem ineunte uere curſum perſequi, uerum ab eorum mulieribus iam longam pertaeſis nauigationem, & à mari abhorrentibus, ſuadente nobiliſsima & prudentiſsima captiuarum* Roma, *quae ijs comes erat, ſeruitutemque ſi Achiui in patriam reuerterentur timente, noctu claſſem incenſam eſſe; quod factum uiris moeſtitiam primo attuliſſe, deinde neceßitate coactos, circa Palatiũ poſitis ſedibus ſtruxiſſe moe*

nia;& oppidum ab eius potiſsimum nomine appellaſſe,quae eius rei auctor fuiſſet, cuiuſque conſilio eas ſibi firmaſſent ſedes

Xenagoras autem hiſtoricus antiquus; Vlixis (ait) & Circes fuiſſe tres filios, Romum ſiue Romanum, Antium, & Ardeam, qui quum tres urbes aedificaſſent, ipſis a ſe nomina indiderunt

C. Saluſtius Criſpus in principio Catilinarij; Vrbem(inquit) Romam, ſicut ego accepi condidere atque habuere initio Troiani, qui Aenea duce profugi incertis ſedibus uagabantur, cumque ijs Aborigines genus hominum agreſte, ſine legibus, ſine imperio liberum atque ſolutum. Hi poſtquã in una moenia conuenere, diſpari genere, diſsimili lingua, alius alio more uiuentes, incredibile memoratu eſt, quam facile coaluerunt. &c

Damaſtes Sigaeus, alijque nonnulli; Aeneam dicunt Troia capta in Epeirum, & ex Epeiro in Italiam, poſt Vlixem ueniſſe, ipſiusque urbis fuiße conditorem, nomenque Romae, ab una Ilienſium mulierum, cui Romae nomen erat indidiſſe

Agathocles Siculus Cizicenarum rerum auctor, uaticinio Heleni Priami filij, impulſum Aeneam ait; eumque Italiam terram cum nepte Roma Aſcanij filia petijſſe, qua ut Phryges ſunt potiti, & ijs praeſertim regionibus, quae nũc urbi finitimae ſunt, Romam Aſcanij filiam, Aeneae neptem primam omnium conſecraſſe in Palatio Fidei templum, in quo monte poſtea condita urbs, Roma ab ea quae Fidei templum ibidem dedicaſſet, appellata eſt

Cephalo Gergithius ſcriptor uetuſtiſsimus in libro quẽ de Aeneae aduentu in Ialiam conſcripſit; ſecunda poſt Troianum excidium aetate Romam conditam fuiſſe refert, ab iis

ijs qui Ilio euerſo, cum Aenea in Italiam profecti ſunt, eiuſque conditorem & coloniae ducem, aſſerit Romum *quendam Aeneæ filium*. *Quatuor enim* Aeneam *filios habuiſſe ſcribit*. *Aſcanium*, *Eurilcontem*, Romulum, *et* Romũ *ipſum, qui occupato monte, qui nunc* Palatium *dicitur, urbem condidit, quam a nomine ſuo* Romam *appellauit*. *Sex. tamen* Pompeius Cephalonis *ſententiam referens*; Romam *non ab* Aeneae *filio, ſed comite exſtructam ſcribit*

Apollodorus in Euxenide *ait*: *Aenea &* Lauinia Latini *filia, natos* Maylen, *Mullum*, Romumque, *atque ab* Romo *urbi tractum nomen*

Alij Romam *dicunt* Telepho Herculis *filio genitam*, Aeneaeque *nupſiſſe, & filium genuiſſe, qui urbem a ſe aedificatam a matris nomine* Romam *nominauit*

Callias uero qui res geſtas Agathoclis *conſcripſit, arbitratur, e manu* Troianorum *Ilio capto fugientium, quandam foeminam nomine* Romam *fuiſſe, eamq; quum in* Italiam *uenisſet*, Latino Aboriginum *regi nupſiſſe, duosque ex ea natos filios* Romulum & Romum, *qui condentes urbem, ipſam a matris nomine* Romam *uocitarunt*

Galathas ſcribit mortuo Aenea, *quum regno* Italiae Latinus Telemachi, Circesque *filius potitus eſſet; isque ex* Roma *uxore ſuſcepiſſet filios* Romum, Romulumque, *urbemq; in* Palatio *exſtruxiſſet, eam ab uxoris nomine* Romam *appellaſſe*

Sunt, qui Romam *dicant a* Romo *filio* Itali, & Leucariae, *ſiue* Leuctrae Latini *filiae conditam, atque a ſe* Romã *nominatam*

Dionyſius Chalcidenſis conditorem urbis Romum *quendam fuiſſe* Aſcanij Aeneae *filij, uel ut alij uolunt* Emathionis *filium, à* Diomede *in* Italiam *ex* Troia *miſſum*

Al-

Alcinius uero ex Tyrrenia & Aenea natum filium Ro*mulum refert,atque eo ortam* Albam Aeneae *neptem, cuius filius nomine* Romus,*condidit urbem* Romam

Alij Romum *Latinorum tyrannum, eum qui* Tyrrenos *quum ex* Theſſalia *in* Italiam *ueniſſent eiecerat,urbis aucto rem fuiſſe ſcribunt*

Variae veterum ſcriptorum, quis Romulus vrbis conditor fuerit, ſententiae

Aliorum poſtremo uerior ſententia eſt,& uulgatior,urbis conditorem fuiſſe Romulum *ipſum, ſed nec illi qui in ipſum (quod uerißimum eſt, & omnium gentium populique* Romani *opinione firmatum)huius nominis originem referunt,de illius genere ſatis conueniunt*

Quidam etenim ipſum Aeneae *filiũ ex* Dexithaea *Phorbantis filia dicunt,infantemque in* Italiam *tranſportatum, una cum eius fratre* Remo *, atque in fluuio exundanti ſubmerſis alijs ſcaphis,ea in qua erant pueri ad fluminis ripam depulſa, eos inſperato incolumes ſeruatos, atque quum adoleuiſſent* Romam *quod robur ſignificat condidiſſe*

Alij Aeneam *ex* Roma *tres ſuſcepiſſe filios* Aſcanium *,* Romulum,& Anchiſem. *Quo mortuo,* Latinorum Aſcanium *;* Campanorum Romulum *; alteriusque* Italiae *partis* Anchiſem *regna ſuſcepiſſe , atque ab ipſo* Romulo *urbe in fratris imperio condita,a matris nomine ipſam appellatam fuiſſe*

Alij uero dicunt Romam Romae Troianae *filiam* Latino Telemachi *filio nuptam,*Romulum *ediдiſſe,qui urbe condita,ipſam a matris nomine* Romam *appellauit*

Nonnulli ex Aimilia Aeneae, & Lauiniae *filia a* Marte

te compreſſa, conditorem urbis Romulum *genitũ ſcribunt*

Q*uidam ex filia Aeneae natos* Romulum *&* Remum *produnt, datosque Latino regi obſides eo tempore, quo Aeneas in Italiam uenit. Latinoque rege ſine maſcula prole mortuo, eius regni ſucceſſores extitiſſe, urbemque extruxiſſe* Romam

Promathion quidam Italicae hiſtoriae ſcriptor, & quidam alij fere fabuloſa de Romuli *ortu referunt. Quem cũ fratre* Remo *Tarchetij cuiuſdam ſaeuiſsimi Albanorum regis ancilla & incerto patre genitum, fluuioque expoſitum, atque a lupa lacte nutritum, donec a neſcio quo bubulco inuentus, cum fratre* Remo *ſeruatus ſit, cumque ubi primum per aetatem licuit, Tarchetio occiſo urbem aedificaſſe* Romam

Non omittendum aũt duxi hoc loco lectores monere, me in referendis opinionibus ueterum ſcriptorum, tam de conditoribus urbis, quã de ipſo Romulo *non ſequutum fuiſſe eũ ordinem quo ab auctoribus referuntur, ſed ex antiquiſſimis ad recentiora tempora, ut omnia clariora eſſent paſſim deueniſſe*

De antiquis igitur urbis conditoribus, iuxta uarias ueterum ſcriptorum ſententias, me ſatis dixiſſe exiſtimo. Quorum opiniones quum nec refellere, quod antiquisſimae ſint, nec affimare audeam, quum tot accuratisſimos & nobiliſſimos ſcriptores habeamus, qui certiora & ueriora de Romulo *ipſo prodidiſſe uidentur, ea quae probabiliora ſunt, & plurium hiſtoricorum teſtimonijs confirmata, de ijs qui urbem condiderunt breuiter in medium afferam*

De

De Romulo vrbis conditore

Ilio itaque, ut ad rem (quae certa exiſtimata eſt) redeam, a Graecis capto, Aeneam Troianum cum magna Phrygum manu, poſt longos errores in Italiam ueniſſe, eaſque partes ubi nunc Roma eſt tenuiſſe, ex Dionyſii Halicarnaſſei, T. Liuij, Plutarchi, Eutropij, *& aliorum ueterum ſcriptorum teſtimonijs ſatis conſtat.* Is *altero poſt* Troiam *captam anno,* Lauinio *urbe in* Latio *condita,* Latinorum *gentis commune cum ſocero* Latino *imperium aliquandiu tenuit.* Poſtea *uero utriſque bellum aduerſus* Turnum Rutulorum *regem propter fraudatas* Lauiniae *nuptias fuit, in quo* Turnus *&* Latinus *occubuere,* Aenea *tamen uictoria potito. Qui ſoceri regnum ſuſcipiens, quarto imperij ſui ex quo in* Italiam *uenerat anno, tertio uero poſt obitũ* Latini, *bello aduerſus* Mezẽtiũ Tuſcorũ *regẽ deceſſit.* In *cuius locum* Aſcanius *eius &* Creuſae *filius, cui* Iulo *cognomen fuiſſe ferunt, ſucceſſit.* Is Lauinio *quod regni* Latini *tũc ſedes erat nouercae* Lauiniae *relicto,* XXX *ab eius aedificatione anno iam exacto,* Albam longam, *quã regni caput deinceps eſſe uoluit, condidit: obijtque anno regni* XXXVIII. *ſuperſtite filio* Iulo *adhuc adoleſcentulo, quem auctorem nominis ſui* Iulia *gens habuit.* Aſcanio *mortuo,* Poſtumo Siluio *fratri,* Aeneae *ex* Lauinia *filio* Latinorum *imperium traditum eſt, tanquã filio mulieris quae regni haeres erat: a quo omnes poſtea* Albani *reges* Siluij *nominati ſunt.* Is *autem ideo* Siluius *appellatus eſt, quod eũ mater* Lauinia *poſt* Aeneae *mortem, priuigni* Aſcanij *inſidias timens, in ſiluis latitans enixa eſſet, ibique educaſſet.* Hic *quum unde triginta regnaſſet annos ſucceſſorem habuit* fi-

filium Aeneam Siluium. Cui imperij anno XXXI. *mor-tuo ſucceſſit filius* Latinus, *qui annos* LI. *regnauit. Poſt quem Alba eius filius* XXXIX. *& huius filius* Capetus XXVI. *mox Capis duodetriginta*. Calpetus XIII. *&* Ti*berinus* VIII. *annis rerum potiti ſunt in* Latio, *filius ſemper patri ſuccedens.* Tiberinus *autem quum in amnem* Albulam *cecidiſſet, ei* Tiberis *nomen dedit. Poſt eum* Agrippa XL. Romulus XIX. Auentinus XXXVII. *annos re-gnarunt, & hic in* Auentino *ſepultus colli nomen ſuum re liquiſſe dicitur.* Auentini *filius* Procas *regnum annos* XX-III. *obtinuit. Is* Numitorem *atque* Amulium *Siluios filios procreauit. Ex quibus* Numitor, *quum in duas partes hae-reditatem partitus fuiſſet pater* Procas, *diuitiasque & au-rum regno adaequaſſet, regnum* Latinorum, *maior enim natu erat, ſortitus eſt: aurũ, opeſq́;* Amulius *uir uapher*. Hic *opibus paternis fratriſq́; inertia fretus*, Numitore *non lon-ge poſt regno exacto, imperium inuaſit, quod per annos du os & quadraginta obtinuit. Addenſque ſceleri ſcelus, ſtir-pem fratris uirilem interemit, eiusque filiam per ſpeciem honoris* Veſtalẽ *legit, & perpetua uirginitate ſpẽ partus a-demit, ueritus ne liberi ab alterutro eorũ exorti aui iniurias aliquãdo uindicarẽt.* Eam *aũt alij* Iliam, *alij* Rheam Siluiam *appellant. Quae haud multo poſt ui compreſſa, quum gemi nos edidiſſet infantes, ſeu ita fata, ſeu quod auctor culpae honeſtior erat,* Martem *incertae ſtirpis patrem dixit. Ve-rum nec deus, nec ipſi homines illam, aut filios a regia cru-delitate uendicarũt, ipſa enim ſecundum aliquos iuxta legẽ uiua defoßa, uel ut alijs placet, perpetuo carceri condem-nata, & filij in profluentem mitti iußi.* Dionyſius *autem ita ait: quum* Ilia Veſtalis *uirgo ad* Martis *lucum iſſet, aquae purae hauriẽdae gratia in templo compreſſa eſt. Sunt*

qui

qui putent ab aliquo ex procis; nec deſunt qui dicant ab Amulio ipſo patruo armato, qui quũ amore eius captus eſſet, Martis ſpecie armatus & incognitus cum ea rem habuit. Alij a genio loci, alij uero a ſacerdote aliquo ſeu pontifice eam cõpreſſam aſſerunt. Ego uero Romulũ ipſum militis cu iuspiam filium fuiſſe credo, & quia milites ſub Marte eſſe exiſtimantur, idcirco Romuli pater Mars dictus eſt. Ceterum quis quis ille fuerit, certum eſt ipſam uirginitatis amiſſae poenas dediſſe, filiosq; in amnẽ mergi iuſſos. Quos prope Tiberis ripã expoſitos regiorũ armentorũ paſtor Fauſtulus inuenit, atque ad uxorem ſuam Accam Laurentiam, nutriendos detulit. Hanc uulgato corpore inter paſtores lupam uocatam ſcribunt Lactantius, Eutropius, & D. Auguſtinus, quam nos meretricem appellaremus, unde & noſtro quoque ſaeculo ſcortorum cellulae lupanaria nuncupantur, unde fabulae de lupa Romuli & Remi nutrice initium ortum creditur. Haec ut breuiſsime, ita elegantiſsime ſecundo Faſtorum iis uerſibus explicat Ouidius

Siluia fit mater, Veſtae ſimulachra feruntur
Virgineis oculis oppoſuiſſe manus
Ara deae certe tremuit pariente miniſtra
Et ſubiit cineres territa flamma ſuos
Hoc ubi cognouit contemptor Amulius aequi
Nam raptas fratri uictor habebat opes
Amne iubet mergi geminos, ſcelus unda refugit
In ſicca pueri deſtituuntur humo
Lacte quis infantes neſcit creuiſſe ferino?
Et picum expoſitis ſaepe tuliſſe cibos?

Hi autem pueri Romulus & Remus, ut quidam ſcribunt ideo appellati ſunt, quod lupae mamma nutriti ſint, quam rumen antiqui dicebant, Graece quoque ruma dicitur, a

qua Romum primum deinde blandiendi cauſsa Romulum dictum, quòd paruulus & lactens uberibusque lupinis inhians, cum fratre ſit inuentus. Alii à romula arbore, *ideſt ficu, ſub qua quum expoſiti fuiſſent inuenti ſunt, cum lupa praebente infantibus rumen, ideſt uberem, quae arbor ideo ruminalis dicta eſt, uel quod aeſtate ſub ea pecora frigora captantia, herbasque uellentia ruminabant, uel a rumine id eſt mamma, quod ſub ea pueri* Romulus *&* Remus *lupae rumina ſugebant, unde* Ouidius II. *Faſtorum*

Arbor erat remanent ueſtigia, quaeque uocatur
Romula. *nunc ficus, rumina ficus erat*

Adulti autem inter paſtores, ob quotidiana certamina, uires & pernicitatem auxere. Igitur *quum latrones a rapina pecorum ui arcerent,* Remus *ex improuiſo ab eis captus, regi* Amulio *offertur, criminiq; ei datum, quod greges* Numitoris *infeſtare ſolitus eſſet. Tunc a rege in ultionem* Numitori *traditur puniendus, qui robore & regia iuuenis adoleſcentia permotus, in ſuſpicionem expoſiti nepotis adducitur; & quum eum nunc lineamentorum filiae ſimilitudo, nunc expoſiti tempus anxium teneret,* Fauſtulus *cum* Romulo *ſuperuenit, a quo cognita iuuenum origine, ualidaq; inter ipſos coniuratione facta,* Amulium *obtruncant.* Quo *occiſo & in regnum reſtituto* Numitore, *ſequenti eius recuperati regni anno, poſt* Troiam *captam* CDXXXII. *Romulum* Remumq; *cupido caepit, in iis locis, ubi expoſiti et educati fuerant, urbem condere, maxima uicinorum* Albanorum, Graecorum, *paſtorum, & latronum multitudine, ad eos in dies confluente.* Quod *ubi ex ſententia ceßiſſet, ne aliqua de principatu inter fratres contentio ſuborıretur, iureiurando conueniunt, ut is urbi praeeſſet, eique nomen imponeret, cui in augurio plures aues apparuiſſent, ſex*

prius

prius uiſae Remo in Auentino auguranti uultures, ſed paulo poſt XII. apparuere Romulo in Palatino auguria captanti; quum utraque multitudo augurium ex ſua parte traheret, utraque regem ſuum conſalutauit; tempore illi praecepti augurii, hi uero numero auium maiore regnum trahentes. Tunc poſt altercationem ad foedum (ut ſolet) certamen uerſi, ibi in turba ictus Remus concidit. Licet uulgatior fama ſit, Remum ideo extinctum, quod nouos contra fratris edictum tranſilire muros auſus fuiſſet. Quare ſolus imperio potitus Romulus; conditaq; urbs conditoris ſuperſtitis nomine appellata eſt, a qua & Romanis nomen quoq; inditum. Romam autem & non Romulam idcirco urbem Romulus nominauit, ut ampliore uocabuli ſignificatu proſperiora patriae ſuae ominaretur. Alterum quoque urbs nomen proprium habuit, ut Plinius & Solinus ſcripſerunt, quod publicari uetitum eſt: quando quidem quo minus id enuntiaretur, caerimoniarum arcana ſanxerunt; ut hoc pacto notitiam eius aboleret fides placitae taciturnitatis. Valerium denique Soranum, quod optima atque ſalutari fide abolitum, atque contra interdictum euulgare id auſus foret, ob meritum profanae uocis poenas luiſſe. Inter antiquiſſimas ſane religiones ſacellum colitur diuae Angeronae, ob hoc maxime ſilentium inſtitutum, cui ſacrificatur in Curia ante diem XII. Kal. Ianuarii. Haec eſt diua praeſul ſilentii, quae ſimulachrum ore obligato obſignatoq; habet. Hos igitur gemellos ita genitos, hac ratione educatos, Vrbem Romam condidiſſe, Dioclis Piparetii, qui primus litteris Graecis urbis originem expoſuit, L. Cincii, Q. Fabii Pictoris, Eratoſthenis, Polybii Megalopolitani, M. Catonis, Q. Lutatii Catuli, Cornelii Nepotis, L. Taruntii Firmani, M. Varronis, Pomponii Attici, M. Tullii, Dionyſii Halicarnaſſei,

licarnaſſei, T. *Liuii,* C. *Solini, Plutarchi, Sex. Pompeii, Eutropii, & aliorum ueterum grauißimorum ſcriptorum teſtimoniis ſatis confirmatum eſſe exiſtimo*

De anno, & die quo vrbs condita eſt

SICVT *uariae ſunt ueterum ſcriptorum de ijs qui urbẽ cõdiderunt, et de Romulo ipſo ſententiae, ita etiam diuerſae ſunt opiniones de anno in quo condita fuerit. Quas quum iuxta inſtituti mei rationem omnes prius enumerauero, poſtea eã quae mihi uera, uel uerae proximior uidebitur, accurate breuiterque exponam*

Timaeus Siculus, ut ab ijs qui communi aliorum ſententia remotius eam conditam fuiſſe ſcripſerunt, incipiam; neſcio qua ductus ratione, urbem ipſam a Romulo aedificatam rettulit, eodem fere tempore quo a Tyrijs Carthago in Africa, octauo & trigeſimo ante primam olympiadem anno

L. *Cincius uir ſenatorius, anno quarto duodecimae olympiadis*

Q. *Fabius Pictor rerum Romanarum grauißimus, & antiquißimus ſcriptor, anno primo octauae olympiadis*

Polybius Megalopolitanus, & Diodorus Siculus, olympiadis ſeptimae anno ſecundo

Apollodorus, Q. *Lutatius Catulus.* C. *Cornelius Nepos, Erathoſtenes,* M. *Porcius Cato, Dionyſius Halicarnaſſeus, & Theophilus Antiochenus, olympiadis ſeptimae anno primo*

M. *Verrius Flaccus auctor tabularum Capitolinarum,* T. *Liuius,* C. *Iulius Solinus, Clemens Alexandrinus, & alij olympiadis ſextae anno quarto*

L. *Taruntius Firmanus,* M. *Terentius Varro,* T. *Pomponius Atticus,* M. *Tullius Cicero, Auguſtus Caeſar,* C. *Velleius*

Paterculus, Ti. Claudius Caeſar Auguſtus, C. Plinius Secundus, Plutarchus Chaeroneus, Domitianus Caeſar Auguſtus, P. Cornelius Tacitus, Caßius Dio, A. Gellius, L. Septimius Seuerus Auguſtus, Cenſorinus, M. Iulius Philippus Auguſtus, Euſebius Pamphili Caeſarienſis, Eutropius, Paullus Oroſius, Paullus Diaconus Longobardus, & poſt C. Caeſaris dictatoris tempora communis populi Romani ſententia, quam nos quoque ſequimur, olympiadis ſextae anno tertio conditam urbem uolunt. Illud autem non ignorandum, quod etiam in commentarijs in Faſtos explicaui, me annorum olympicorum initium a ſolſtitio aeſtiuo, circa Kal. Iulias ordiri. Qua ratione fit, ut quum dicitur urbem tertio, uel quarto anno ſextae, aut primo uel ſecundo ſeptimae olympiadum, conditam, id intelligi debeat circa finem illius anni olympici, hoc eſt XI Kal. Maij. Anni enim ſequentis principium proximo ſolſtitio futurum erat. Primumq; urbis conditae annum, ſi tertio ſextae olympiadis conſtructam aſſeuerauerimus, concurrere fere totum cum quarto eiuſdem ſextae olympiadis anno, duobus menſibus, & aliquot diebus exceptis, qui ſunt extremi anni olympici tertij eiuſdem olympiadis in quo aedificatam urbem credimus: ſic quoque dicendum de ceteris annis olympicis, quibus urbs condita ſecundum ſcriptorum uarias opiniones dicitur

Quibus uero rationibus perſuaſi ſinguli harum de urbe condita opinionum auctores ſententias ſuas confirmauerint, ſuperuacaneum hoc loco eſſe exiſtimo demonſtrare, tum quod hoc alterius ſit negocij ſpeculari, tum etiam quod id accurate ſane a me factum eſt in ijs commentarijs, quos in Faſtos conſulares conſcripſi

Dies autem quo urbis fundamenta iacta a Romulo fuerunt, fuit XI. Kal. Maij. Qui Parilia uel Palilia appellabatur. Haec autem erant Pales paſtorum deae feſta, quae a paſtoribus XI Kal.

Kal. Maij in agris celebrabantur, ad lupos arcẽdos, morbosque a pecore pellendos, ſeu pro partu pecorum, unde & Parilia dicta. De hac re Propertius *libro* IIII

Vrbi feſtus erat dixere Palilia patres
Hic primus coepit moenibus eſſe dies

Ouidius quoque IIII. *Faſtorum ait*

Apta dies legitur qua moenia ſignat aratro
Sacra Pales aderat, inde mouetur opus

Idem confirmant M. *Tullius,* Solinus, Plutarchus, *& alij.* Pa*lilia autem celebrari ſolita fuiſſe* XI. *Kal. Maij habetur ex antiquis marmoreis* Romanis Kalendarijs, *ijsdemq; quos citaui auctoribus*

De primis vrbis moenibus, & ijs qui pomerium protulerunt, vſque ad Auguſtum Caeſarem

QVVM *de conditore urbis* Romulo, *& tempore quo condita eſt iam uerba fecerim, rem non inutilem antiquitatum* Romanarum *ſtudioſis me facturum exiſtimo, ſi quæ quinto ante anno de ijs qui populi* Romani *pomerium protulerunt, item de muris, portis, uijs, collibusq;* Romanis *edidi, hic ſubiicerem. Quod & ſi ab inſtituto meo paululum abhorreat, quippe quod breuiſsime omnia deſcribere deinceps mihi propoſuerim; tamẽ hac tantum in re minime lectorem fallere ueritus ſum, quum nõ dubitem, me non parum commodi ei hoc uno commentariolo eſſe allaturum; ſimulq; aliquod ſpecimen daturum, qualis futurus ſit commentarius, quem in uniuerſum hoc opus adorno. Porro autem quum in hoc libello, de ijs qui pomerium protulerunt ſim diſputaturus, neceſſarium eſſe primo arbitror, quid pomerium apud ueteres fuerit demonſtrare; poſtea uero reliqua de quibus diſſerere inſtitui, perſequi. Pomerium itaque lo*

cus erat, tam intra, quam extra urbis murum, quem antiqui in condendis urbibus augurato conſecrabant, neque in eo ullum fieri aedificium patiebantur. Dictum eſt autem pomerium, ut au ctor eſt Varro libro IIII. de lingua Latina, quaſi poſt merium, nam quem antiqui merum dicebant, nos murum dicimus. Vnde ita nonnulli apud Virgilium legunt libro X

Atque ipſis proelia miſcent

Aggeribus merorum. Varro autem ſic: Oppida condebant in Latio, Etruſco ritu multa, id eſt, iunctis bubus tauro, & uacca interiore aratro circumagebant ſulcum. Hoc faciebant religionis cauſſa die auſpicato, ut foſſa, & muro eſſent munita. Terram unde excalpſerant, foſſam uocabant; & introrſum fa ctum murum. Poſtea quod fiebat orbis, urbs. Principiū, quod erat poſt murum, pomerium dictum; eiusq; ambitu auſpicia ur bana finiuntur. Cippi pomerii ſtant circum Romam. Quare & oppida, quae prius erant circumducta aratro ab orbe, & urbo urbes: & ideo coloniae noſtrae omnes in litteris antiquis ſcribuntur urbes; quod item conditae ut Roma; & ideo coloniae ut urbes conduntur, quod intra pomerium ponuntur. Liuius quoque libro primo, de Ser. Tullio loquens: Aggere (inquit) foſſis, & muro circundat urbem. Item pomerium pro fert. Pomerium uerbi uim ſolam intuentes, poſt merium interpretantur eſſe. Eſt autem magis circa moenium locus, quem in condendis urbibus quondam Etruſci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſecrabant, ut neque interiore parte aedificia moenibus continuarentur, quae nunc uulgo etiam coniungunt, & extrinſecus puri aliquid ab humano cultu pateret ſoli. Hoc ſpacium quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod poſt murum eſt, quàm quod mu rus poſt id, pomerium Romani appellarunt. Et in urbis incremento ſemper quantum moenia proceſſura erant, tantum termini

mini ij conſecrati proferebantur. Ita ut pomerium proferre nihil aliud ſit, quàm ampliare moenia urbis. Augures autem populi Romani, ut eſt apud M. Meſſallam in libro quem de auſpicijs ſcriptum reliquit: Pomerium ſic definierunt: Pomerium eſt locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum, pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auſpicij. Sex. Pompeius libro XIIII. Pomerium (inquit) ubi pontifices auſpicabantur, dictum eſt quaſi pomurum, id eſt proximum muro. Alij pomerium quaſi poſt moenium interpretantur, quod poſt moenia locatum ſit. Is qui primo urbem condebat, pomerium etiam urbi addere ſolebat, ut Romulus qui urbi nouae a ſe figura quadrata cum tribus portis conditae, pomerium more Etruſco addidit, ut auctores ſunt Dionyſius, Solinus, Plinius, & Plutarchus. Cuius tamen pomerium, quo ambitu, quibusue terminis clauderetur, uarie auctores prodidere. Gellius Romuli antiquiſſimum pomerium tantum Palatij montis radicibus terminatum fuiſſe ſcribit. Liuius quoque libro primo: Palatinum (inquit) Romulus primum in quo ipſe educatus erat munijt. Horum ſententias confirmat Cornelius Tacitus libro XII. Qui etiam Capitolium forique Romani partem a T. Tatio Sabinorum rege urbi addita his uerbis docet:

Sed initium condendi, & quod pomerium Romulus poſuerit noſcere haud abſurdum reor. Igitur a foro Boario, ubi aereum tauri ſimulachrum aſpicimus, quia id genus animalium aratro ſubditur, ſulcus deſignandi oppidi coeptus, ut magnam Herculis aram complecteretur. Inde certis ſpacijs interiecti lapides, per imma montis Palatini ad aram Conſi, mox ad curias ueteres, tum ad ſacellum Larum; Forum enim Romanum, & Capitolium non a Romulo, ſed a T. Tatio additum urbi creditur. Quibus uerbis conijcio T. Tatium, poſteaquam aequo iure in regnum a Romulo adſcitus eſt, Sabinique poſt foedus ra-

ptarum precibus cum Romanis *initum in ciuitatẽ recepti ſunt, ambitum murorum urbis una addita porta, ut quattuor eſſent, hoc modo ampliaſſe.* Capitolij *primum eam partem quae nunc nouam urbem, &* Pantheum *aſpicit, ubi extat ſtatua equeſtris* M. Aurelij *imperatoris, muro circumdedit, deinde ductis moenibus a rupe* Tarpeia, *ultimaque* Capitolij *parte, ubi paulo ante noxij plecti ſolebant, in occaſum ad uiam qua itur ad circi maximi partem extremam* Tiberim *uerſus, ſe extendit.* Inde *ad aliam circi maximi nouiſsimam partem uerſus* Septizonium *retorquens, mox in orientalem partem parum ultra* Titi *amphitheatrum ſe conuertit, hincque uerſus* Septentrionem *paulo ultra uiam ſacram uſque ad* Neruae *forum reuerſus eſt, poſtremo paruo tractu flectens ipſum murum cum altera* Capitolij *parte coniunxit: atque hac ratione* Palatium *primo, mox* Capitolium *urbi addidit.* Huic *autem antiqui pomerij deſcriptioni, & ſi eam ex optimis grauiſſimisque ſcriptoribus acceperim,* Dionyſius *tamen,* Liuius *ipſe,* Plutarchus, *Strabo, & pleriq; alij nobiliſsimi rerum* Romanarum *auctores repugnare uidentur.* Liuius.*n.* Dionyſius, & Plutarchus *in* Romuli *uita ante* Sabinorum, *atque* T. Tatij *in urbem aduentum,* Capitolium *a* Romulo *munitum fuiſſe ſcribunt, arce* Romana *ibidem locata, quam quũ* Tarpeiae *proditione poſtea* Sabini *cepiſſent, ex eo loco nunquam a* Romanis *pelli potuere. Strabo quoque ait:* Priſci *namque* Capitolium, & Palatium, *collemque* Quirinalem *ſic muniere muris, ut uenientibus aliunde, exterius facilis foret aſcenſus, adeo ut* T. Tatius *primo aduentans incurſu, locorum potitus ſit, quum raptarum uirginum ulciſceretur iniuriam.* Dionyſius *quoque libri* II. *initio:* Romulum Palatium & Capitolium *muris & foſſa communiſſe ſcribit, ante* T. Tatij *aduentum, & poſt eius in urbem receptum:* Romulus *(inquit) &* Tatius *urbem ſtatim maiorem effecere, duos ei colles alios adijcientes,*

cietes, Quirinũ & Coeliũ ſeparãtesue habitationẽ, alter ab altero, in proprijs locis utrique uitam agebant. Romulus quidem Palatium occupans & mõtem Coelium, Palatio propinquum; Tatius uero Capitolium quod ab initio ceperat, & Quirinalẽ collem. Si igitur iuxta horum hiſtoricorum ſententias, Capitolium, & Quirinalis ante Tatij aduentum muniti fuerunt, neceſſe eſt, ut eos non niſi a Romulo munitos fuiſſe dicamus. Non ergo Romulus tantum Palatium tenuiſſe uidetur. Quas controuerſias, una hac reſponſione tolli poſſe exiſtimo. Dicerem enim Romulum quidem quum urbem conderet tantum Palatium muniſſe, idque ſolum primo pomerio clauſiſſe, uerum ne qua uis externa urbem adoriri poſſet, atque finitimi colles, hoſtium aliquando arces eſſent, ex quibus Romam uexarent, non quod ijs locis indigeret, perinde ac etiam Ancus Marcius rex de Ianiculo fecit, Capitolium primo, mox Quirinalem & Coelium colles, qui urbi erant proximiores, & ex quibus urbs ipſa magis oppugnari poterat, foſſa ſiue aggere, aut muro firmaſſe, praeſidioq; locato tanquam arces muniſſe, quum nihilominus extra urbis ipſius moenia, pomeriumque eſſent. Quod etiam idẽ Strabo affirmare uidetur. Qui colles urbi uicinos ideo munitos fuiſſe ſcribit, ne hoſtes eis occupatis, caſtellisque factis, ciuitati negotium facerent. Illud adde, quod quum arcem Tarpeiam captam a Sabinis ſcribant, nõ tamen urbem ipſam captam fuiſſe dicunt, ſed Romanos (inquit) Liuius cum Sabinis poſt arcem Tarpeiam occupatam pugnantes, hoſtes uſque ad portam Palatij fugarunt, quae urbis tunc erat. Eos poſtremo colles, extra urbis pomerium, quamquam munitos, fuiſſe, exemplo eſſe poteſt Auentinus mons, qui quum totus habitaretur, atq; ab Auguſto una ex XIIII. regionibus, quibus urbem diuiſit factus eſſet, tamen uſque ad Ti. Claudij imperatoris tempora, a quo primum intra urbem ocatus eſt, extra urbis pomerium

fuit. Palatino igitur colli, in quo primum a Romulo urbs condita eſt, T. Tatius Sabinorum rex Capitolium, forumque Romanum addidit, & auctis moenibus intra urbis pomerium incluſit. Quod non obſcure etiam Liuius innuere uidetur, qui Palatium tantum a Romulo munitum ſcribit, & quum in urbis ampliatione poſt Romulum, quid unoquoque tempore, et a quo rege additum fuerit enumerat, nullam de Capitolio facit mentionem. Porro autem ſi duo illi colles Quirinalis & Coelius ſub Romulo urbis pomerio cluſi eſſent, ſibi ipſis repugnarent ijdem ſcriptores, qui eos ſequentibus regibus poſtea additos fuiſſe ſcribunt. Nec ulla ratione ueriſimile uideri poteſt, paſtores, aduenas, homineſque inopes, rebus adhuc anguſtis tantum campum, in tanta hominum paucitate intra urbis muros complexos, quum Plutarchus tantum mille domus, Dionyſius uero nõ niſi tria millia peditum, trecentoſque equites ueterem Romam habuiſſe ſcribant. Vrbis autem pomerium pro incrementis rei publicae poſtea ſaepius prolatum eſt, multique colles additi. Ius autem proferendi pomerij habebat, qui rempublicã agris de hoſtibus captis auxerat. Tacitus libro XII. Mox pro fortuna (inquit) pomerium auctum. Idem refert in Aureliani imp. uita Fl. Vopiſcus. Poſt Romulum (inquit libro II. Dionyſius) adaucto urbis ambitu Quirinalem collem Numa rex urbi addidit, eouſque enim muris ſeptus non fuerat. Eum autem primo munitũ à Romulo ſcribit Strabo; mox a T. Tatio idẽ Dionyſius, quẽ nunc contra omniũ auctorũ ſententiã ſcribit a Numa pomerio incluſũ fuiſſe, quũ alij id uel Romulo ipſi, uel T. Tatio, uel qđ uerius eſt Ser. Tullio adſcribũt. Tantã aũt inter auctores uarietatẽ, hinc ortã exiſtimo, qđ aliqui reges primi adiecerint aut habitarint, reliqui aedificijs alijſue reb. ornarint, aut auxerint; uel pars ab uno reliquũ, ab altero additũ forte fuerit. Tertius a Romulo, Albanis uictis, Alba euerſa, ipſisq; in ciuitatẽ ad ſcitis,

ſcitis, addito urbi Coelio monte, quem Romulus primo munierat, pomerium protulit Tullus Hoſtilius rex Romanorum tertius; unde Liuius libro primo: Roma interim creſcit Albae ruinis, duplicatur ciuium numerus, Coelius additur urbi mons. Et quo frequentius habitaretur eandem ſedem Tullus regiam cepit, ibiq; deinde habitauit. Et Dionyſius lib. III. At ne ullus ſine domicilio eſſet, eũ collẽ qui Coelius dicitur, muro cõmuniẽs, urbi addidit, ubi quidem quicunque erant ſine laribus Romani, ex eo loco ſortiti quod ſatis eſſet, ſibi aedes conſtruerent, ipſo quoque in eodem colle habitante. Eutropius idem confirmat, & Plinius in libello de uiris illuſtribus. Hunc porro montem urbi adiectum fuiſſe ab Anco Marcio, non a Tullo Hoſtilio ſcribit Strabo. Ancus (inquit) etiam Marcius montem Coelium, & Auentinum, & iacentem inter hos campum aſſumens inuicem diſiunctos, ab alijs ante muro cinctis aedificijs, urgente neceſſitate prioribus copulauit, colles enim adeo munitos extra muros illis permittere, qui incumbentia ſuperne caſtella cuperent, nequaquam recte ſe habebat: totum etiam explere circuitum uſque in Quirinalem minime ualuit. Quem quidem locorum defectum Seruius redarguit, nam ſuppleuit ipſe adiecto Eſquilino & Viminali. Cor. uero Tacitus; eum a Tarquinio Priſco additum fuiſſe innuit: quum ait libro IIII. Eum montem Coelium fuiſſe dictum a Coele Vibenna, qui dux gentis Etruſcae, quum auxilium appellatum ductauiſſet, ſedem eum acceperat, a Tarquinio Priſco, ſeu quis aliorũ regum dedit; nã ſcriptores in eo diſſentiunt; cetera non ambigua ſunt magnas eos copias per plana etiam ac foro propinqua loca habitauiſſe: unde uicum Tuſcum e uocabulo aduenarum dictum: Quartus Ancus Marcius rex, ut auctores ſunt libro III. Dionyſius, & libro primo Liuius, Strabo libro. V. Plinius de uiris illuſtribus, & Eutropius, morem regum priorum ſequutus, qui rẽ Roma-

nam auxerant, hoſtibus in ciuitatem accipiendis Politorio urbe Latinorum ui capta, uictorum multitudinem omnem Romam traduxit. Et quum circa Palatium ſedē ueteres Romani, Sabini Capitolium, Quirinalem, atque arcem; Coelium uero montem Albani impleſſent, Auentinum montem nouae Latinorum multitudini datum, additi eidem haud ita multo poſt Tellene, Ficanaque captis noui ciues; & paulo poſt: Ad ultimum omnibus copijs connixus Ancus acie primum uicit. Inde ingenti praeda potitus, Romam redijt. Tum quoque multis millibus Latinorum in ciuitatem acceptis, quibus ut iungeretur Palatio Auentinus, ad Murciae data ſedes. Ianiculum quoque adiectū urbi, non inopia loci, ſed ne quando ea arx hoſtiū eſſet. Id nō muro ſolū, ſed ēt ob itineris cōmoditatē, pōte ſublicio tū primū in Tiberi facto cōiūgi urbi placuit. Et Strabo: Ancus Marcius montes Coeliū, & Auentinum, & iacentem inter hos campum urbi coniunxit. Plinius de uiris illuſtribus: Auentinum & Ianiculum montes urbi addidit. Noua moenia oppido circundedit. Quod autem hi ſcriptores ducunt: Ancum Auentinum nouae multitudini conceßiſſe, non propterea eum intra pomerium recepiſſe ſignificant. Multa enim erant loca ut (inquit) Dionyſius circum urbem extra moenia, proximis collibus & uallibus habitata, & praeſertim Auētinus. Quem extra urbis pomerium quoque fuiſſe refert. Liuius item libro XLI. Aediles (inquit) extra portam Trigeminam in Auentinum porticum ſilice ſtrauerunt. Gellius quoque libro XIIII. hoc idem docet quum ait: Dein autem quaeſitum eſt, diuq; in quaeſtione fuit, quam ob caußam, ex ſeptem urbis montibus, quum ceteri ſex intra pomerium ſint Auentinus ſolus, quae pars non longinqua, nec infrequens eſt, extra pomerium ſit. Huius rei M. Meſſalla augur aliquot cauſas uideri ſcripſit, ſed praeter eas omnes, ipſe unam probat; quod in eo monte Remus urbis condendae

dendæ gratia auſpicauerit, auesq; irritas habuerit, ſuperatusq; in auſpicio a Romulo *ſit.* Idcirco *(inquit)omnes qui pomerium protulerunt, montem iſtum excluſerunt, quaſi auibus obſcoenis ominoſum.* Dionyſius *quoque libro* III. Primum *quidem* Ancus *Marcius non paruam urbi partem addidit, cingens muro eum collem, qui* Auentinus *dicitur.* Eſt *enim mons modice editus, & in orbem ſtadia fere* XVIII. *ambiens, qui tunc ingenti ſilua omnis generis arborum plenus erat, tum uero plurima ac pulchra lauro, a qua locus quidam eius a* Romanis Lauretum *dicitur.* Segregabatur *autem a* Palatio, *circa quem urbs prima condita eſt, profunda & anguſta ualle.* Et *paulo poſt:* Hunc *igitur collem uidens futurum aliquando propugnaculum urbis, ſi quis ſuperueniret ex inſperato exercitus: muro foſſaq; communiuit.* Et *traductos ex* Tellene & Politorio, *aliisq; urbibus quas ceperat, ibi collocauit.* Quae *tametſi dicat* Dionyſius, *eũ tamen non pomerio urbis incluſiſſe ſcribit.* Vnde Strabo: Ne *colles (inquit) adeo munitos extra muros hoſtibus permitteret, qui incumbentia ſuperne caſtella deſiderarent. &c.* Ipſum *enim clauſiſſe collem illum ea puto cauſſa, quo multitudo, quam in ipſum capta* Politorio *traduxerat, ab hoſtili incurſione eſſet tuta, non ut obſeruaretur intra pomerij fines, aut urbis terminus eſſet;* Et *idcirco* Dionyſius *non dixit urbi addidit, ſed muro cinxit.* Quum *enim eſſet malis auſpicijs ominoſus, neque intra urbem receptus fuit, neque totus habitabatur, ita ut* M. Valerio *Maximo, & Sp. Virginio Coelimontano Cos. anno urbis* CCXCVI. *adhuc publicus, & ſiluarum plenus eſſet, ut prodit idem* Dionyſius. Quamuis *autem* Ancus Auentinum *extra pomerium eſſe uoluerit, illud tamen* Ianiculo & Tranſtiberina *regione urbi adiunctis, quartus a* Romulo *protulit.* Dionys. Muniuit *item muro eum quem* Ianiculum *uocant montem editum, Tranſtiberim poſitum, praeſidiumq; idoneum ei impoſuit, pontemque*

temq; ligneum ſuper amnem fecit. Quod confirmant Plinius, et Eutropius. Vrbem quoque in planioribus locis maxima & ingenti foſſa muniuit, quae quod plebis Romanae manibus facta eſſet, Quiritium foſſa appellata eſt, ut ſcribit Sex. Pompeius quum ait: Quiritium foſſae dicuntur, quibus Ancus Marcius urbem circumdedit, quas ſecundum oſtium Tiberis poſuit, quo etiam Oſtiam; & quia populi opera eas fecerat appellauit Quiritium. Et Liuius: Quiritium quoque foſſa haud paruum monumentum a planioribus aditu locis, Anci regis opus eſt. L. autem Tarquinius Priſcus rex quamuis perduellibus uictis, multoque agro de hoſtibus capto, imperium populi Romani propagauerit, pomerium tamen uetere contentus non auxit. Qui quum extremo imperij ſui tempore urbem amplioribus muris dilatare coepiſſet, ſaxis magnis ad regulam formatis adductis, prius enim ruderibus uilibusque ſtructuris aedificati fuerant, mortuus eſt. Quare eius ſucceſſor Ser. Tulius rex ſextus quintus a Romulo pomerium protulit, Vrbisque muros a Tarquinio incohatos perfecit, ut auctores ſunt Dionyſius libro IIII. Liuius libro primo, & libro decimotertio Gellius, Plinius de uiris illuſtribus, & Eutropius, Liuius enim muro (inquit) Priſcus lapideo circundare urbem parabat, quum Sabinum bellum coeptis interuenit. Et paulo poſt: Pax deinde facta. Maiore inde animo pacis opera inchoata, q̃ quãta molle geſſerat bella, ut non quietior populus domi eſſet, quã militiae fuiſſet. Nã & muro lapideo cuius exordium operis, bello Sabino turbatum erat, Vrbem qua nondum muniuerat cingere parat. Quod opus tamẽ eum non perfeciſſe refert. Quum autem Seruij geſta deſcribit. Ad eam (inquit) multitudinem urbs quoque amplificanda uiſa eſt. Addidit igitur Seruius duos colles Quirinalem, Viminalem. Inde deinceps auget Eſquilias, ibique ipſe ut loco dignitas fieret, habitat; aggere foſſis, & muro circundat urbem. Item

pome-

pomerium profert &c. Dionyſius autem,& Strabo duos tantum colles a rege Ser. Tullio additos fuiſſe ſcribunt Viminalem uidelicet, & Eſquilias. Quippe quod Quirinalem alter a Numa,a Romulo alter adiectum exiſtimauerunt. Quod Liuio, Tacito, Eutropio,& alijs antiquis ſcriptoribus, quorum ego ſententias ſequor,repugnare uidetur.Quam contradictionem etiam hac ratione tolli poſſe exiſtimo; ſi dicamus Numam partem Quirinalis Capitolio olim adiunctam, quam poſtea Traianus imp.ut forum exaedificaret complanauit,Ser. uero Tullium reliquum montis, quod ſupererat pomerio cluſiſſe. Dionyſius: Tullius urbi duos colles addidit Viminalem, & Eſquilinum. Quorum uterque urbis habet magnitudinem, diuiſitque eos ijs qui ſine laribus Romani eſſent, ad aedes in his conſtruendas, ubi ipſe ſibi quoque habitationem fecit in illuſtri Eſquiliarum loco.Idem prodit & Strabo lib.V.Plinius autem,& Eutropius Liuij ſententiam ſequuntur, qui tres colles ab eo urbi additos ſcribunt Quirinalem, Viminalem, & Eſquilias; adduntque aggeres, foſſasque feciße. Muros autem a Tarquinio Priſco inchoatos,ab ipſo uero perfectos ex ingenti quadrato ſaxo ad regulam formato Gabino, Albano,Tiburtino, & Praeneſtino firmiſſimis,ignique imperuijs fuiſſe conſtat. Muro autem lapideo ſex colles complexus,primus in quattuor tribus urbanas urbem diuiſit,Palatinam, Suburanam,Eſquilinam,& Collinam:de quibus latius paulo poſt uerba faciã. L. uero Tarquinius Superbus rex VII. Latinorum, ceterorumque hoſtium incurſiones, quibus urbs ipſa uexari poterat, ueritus,urbem ab oriente ingenti aggere munijt. De quo Plinius libro III. cap.V.Clauditur (inquit) urbs ab oriente aggere Tarquinij Superbi,inter prima opere mirabili,namque eum muris aequauit, qua maxime patebat aditu plano, cetera munita erant,praecelſis muris,aut abruptis montibus, niſi quod

expa-

expatiantia tecta multos addidere orbes in prima regione. Adhuc ij aggeres parum ultra Diocletiani thermas uiſuntur, ab eo loco uſque ad arcum Gallieni fere porrecti. De hoc quoque aggere Strabo: Quem quidem (inquit) locorum defectum Seruius redarguit, nam ſuppleuit ipſe adiecto Eſquilino colle, & Viminali, ea uero loca aduentantibus hoſtibus facile capi poterant, quocirca profundiore exterius ducta foſſa, & accepto ſolo ſtadiorum ſex, aggerem porrexerunt ſuper foſſae ſupercilio interiore, murumque cum turribus e Collina porta uſq; ad Eſquilinam impoſuerunt; in aggere autem medio tertia eſt porta eiuſdem nominis cum colle Quirinali. Haec autem foſſa cuius Strabo meminit, forte eſt ea quam Liuius Quiritium appellat, ab Anco facta, ut ſcribit Sex. Pompeius. Ambitum autem urbis ea aetate hunc fuiſſe exiſtimo. Muri haud longe a ponte, qui nunc dicitur Xyſtus uerſus Farneſiorum palatium inchoabāt, ex aduerſo murorum ab Anco Marcio rege in Tranſtiberina regione ſtructorum, & portae, quae nunc Septimiana dicitur, qui per mediam urbem planam circa campos Florae Agonalemque, & Pantheum uſque ad Quirinalis radices, ea parte in qua cardinalis Carpenſis horti ſunt collocati protendebantur; gyrabantque paulo ultra thermas Diocletiani, & circa baſilicam S. Mariae Maioris ſecundum ipſos Tarquinij aggeres, prope arcum Gallieni, aediculam S. Matthaei, & baſilicam Lateranenſem, hinc per dorſum Coelij montis paulo ultra formas aquae Claudiae, prope templum S. Stephani in Coelio monte, & S. Mariae in nauicula, Piſcinam publicam, thermasque Antoninianas, uſque ad circum maximum ducebantur: eorumque finis erat haud longe ultra pontem Sublicium, e regione murorum Tranſtiberim, qua naualia ſunt poſitorum. Tranſtiberinae uero regionis moenia ab Anco Martio condita adhuc uiſuntur, quae etſi ſaepius reſtituta eſſe credendum ſit, paululum

lulum tamen ab antiquis ſedibus mutata fuiſſe conſtat. Atque hic, uel non multo diuerſus fuit urbis ambitus extremis regum, & primis reip. temporibus. Quibus portae urbis Romuli, quas tres, uel ut alijs placet quattuor fuiſſe conſtat, paulatim cum uſu & nomen amiſerunt antiquum, una Carmentali excepta, quae diutius ueteris nomen obtinuit. Poſt Ser. uero Tullium regem, uſque ad Sullae Felicis dictatoris tempora pomerium amplius prolatum fuiße Dionyſius negat: Poſt Seruium (inquit) Tullium urbis ambitus non proceßit, numine (ut aiunt) prohibente, ſed ſunt omnia circa urbem habitata loca, multa ea & magna expoſita facillimaque, ut aduenientibus hoſtibus praedae eſſent obnoxia. Quod ſi quis haec ſpectans uoluerit urbis magnitudinem exquirere, is errare cogetur, nec ullum ſignum certum quo dignoſcatur habebit, quouſque ſit haec urbs progreſſa, aut unde eße non amplius urbs incipiat, ita urbi cõtexta eſt regio, praebetq; ſpectantibus opinionẽ extenſae in infinitum urbis. Si uero muro uix perſcrutabili propter aedes cõplectentes eum undique, ueſtigia autem quaedam locis multis ſeruanti ſtructurae ueteris, metiri idem eam uelit, Athenarum urbis circuitu non multo maior eſt urbis ambitus. A Gallis autem Senonibus urbe capta, atque incenſa, quum Galli caeſi fuiſſent, muri eius Capitoliumque lapide quadrato refecti ſunt, ita tamen ut pomerium nunquam ampliatum ſit, quamuis & numero ciuium, & ambitu ualde creuißet. L. autem Cornelius Sulla Felix bellis ciuilibus uictor, & lege Valeria dictator factus reipublicae conſtituendae cauſſa, Mithradate potentißimo Ponti rege uicto, multisque Aſiae & Graeciae populis bello domitis, factione Mariana ad internicionem uſque caeſa, primus poſt Ser. Tullium urbis pomerium protulit, ut Seneca, Cornelius Tacitus, & A. Gellius prodidere. Tacitus enim libro XII. Nec tamen duces Romani (inquit) quamquam magnis nationibus

tionibus ſubactis, ius proferendi pomerij uſurparunt, niſi L. *Sulla, & diuus* Auguſtus, *regum in eo ambitio, & gloria ualde uulgata. Ceterum omnes qui poſt Sullam urbis muros, uel ampliauerunt, uel reſtituere curarunt, eos deinceps lateritios feciſſe exiſtimo, neque enim facile lapides quadrati in hoc murorum circuitu lateritio uideri poſſunt, qui uel ex antiquis ſunt, uel ex eorum reliquiis fabricati.* Iulium *uero* Caeſarem *dictatorem, poſt Sullam pomerium protuliſſe auctores ſunt* Dio, *&* Gellius. *Qui libro* XIIII. *capite* XIIII. *ait* : Neque id Ser. Tullius *rex (de* Auentino *loquitur) neque* Sulla, *qui proferendi pomerij titulum quaeſiuit, neque poſtea diuus* Iulius, *quum pomerium proferret, intra effatos urbis fines incluſerunt.* Apud Ciceronem *quoque libro* XIII. *epiſtolarum ad* Atticum *legitur, ſub* Caeſare *dictatore ampliandi pomerij mentionem factam.* De urbe *(inquit) augenda, quid ſit promulgatum non intellexi, id ſane ſcire uelim.* Et *paulo poſt in alia tamen eiuſdem libri epiſtola ait* : Sed *caſu ſermo a* Capitone *de urbe augenda a ponte* Miluio, Tiberim *duci ſecundum montes* Vaticanos, *campum* Martium *coaedificari, illum autem campum* Vaticanum *fieri quaſi* Martium *campum.* Quem *extra urbem fuiſſe eo tempore conſtat, ut oſtendunt etiam* Appiani *uerba qui ait* : Sullam *ulterius progreſſum in campo* Martio *exercitum ante urbis portas ſtatuiſſe.* Satis *autem liquet, antiquos quum uellent urbis moenia, quae* Collinam *non excedebant portam, ad* Miluium *pontem uſq; perducere ab haruſpicibus prohibitos fuiſſe, quod in urbe comitia facere, uel milites legere, non licebat.* Martium *autem campum* Aureliani *imp. temporibus urbi additum fuiſſe exiſtimo, praeſertim quum ſub* Seuero *imperatore, ut eſt apud* Herodianum, *adhuc extra urbem fuerit.* Aurelianus *enim pomerium ea urbis parte protulit.* Sed *haec paulo poſt* : Diuum *uero* Auguſtum *pomerium protuliſſe docet* Cor. Tacitus *libro*

bro XII.*cuius uerba ſupra citaui, idem quoq; confirmant antiqui lapides, ex ijs qui pomerij cippi a Varrone dicuntur, haud procul a Tiberi extra Flaminiam portam inuenti, quorũ exempla ſunt haec*

C.MARCIVS.L.F.L.N
CENSORINVS
C.ASINIVS.C.F.GALLVS
COS
EX.S.C.TERMIN
item
IMP.CAESAR.DIVI.F
AVGVSTVS
PONTIFEX.MAXIMVS
TRIBVNIC.POTEST.XVII
EX.S.C.TERMINAVIT
R.R.PROXIM.CIP.PED.CLXI
item
C.MARCIVS.L.F.L.N
CENSORINVS.ET.C.ASI
NIVS.C.F.GALLVS
COS
EX.S.C
FIN.POMER.TERMIN

Hos autem conſules Auguſti tempore fuiſſe, Faſti docent conſulares. Quos autem pomerij terminos, ſeu quam urbis partem Sulla primo, deinde Iulius Caeſar, poſtea Auguſtus ampliauerint, incertum: quantum tamen coniectura conſequi potui; Sullam eam urbis partem, quae eſt uerſus hortos Saluſtianos, portasque Collinam & Viminalem ampliaſſe crederem, quum hortos ipſe Saluſtius intra urbem emerit, qui poſtea dicti ſunt Saluſtiani, quorum locum ſi ad antiquum urbis pomerium ante Sullam aſpiciatur, extra urbem fuiſſe conſtat. Iulius autem Caeſar, ſi is modo pomerium protulerit, (ambiguum

enim eſt) & Auguſtus eam murorum partem, quae eſt inter portas Collinam & Capenam produxerunt. Liquet enim ante Auguſti obitum, eum murorum ambitum, qui eſt a Collina ad Capenam adiectum eſſe, idque duabus rationibus collegi: primo quia Tiberius Caeſar poſt Auguſti obitum Romae (ut auctores ſunt Tacitus & Tranquillus) caſtra conſtituit, quibus praetorianae cohortes uagae ante id tempus, & per hoſpitia in urbe diſperſae, continerentur. Haec autem caſtra prope muros urbis locata fuiſſe, referunt Plinius libro III. Herodianus VII. & Iulius Capitolinus in Maximi, & Balbini imperatorum uitis. Compertum autem eſt paulo ante hos dies, cum locū quem hactenus ſuperioris aetatis antiquarij ex loco Procopij male intellecto, Viuarium appellauerunt, caſtra praetoria eſſe, ut inferius diſſeram, quae ſi muris urbis coniuncta erant, eos ad eum locum ubi nunc caſtrum praetorium uidetur, protractos fuiſſe neceſſe eſt, uel a Sulla, uel a Iulio, aut Auguſto Caeſaribus; nam ante Sullae tempora moenia urbis aggerem Tarquinij non excedebant, a quo orientem uerſus longo interuallo diſtat caſtrum praetorium. Deinde, quum Tranquillus in Auguſti uita dicat, ipſum urbis ſpacium in XIIII. regiones diuiſiſſe, multaque a Sex. Rufo, & P. Victore in ijs libris, quos de regionibus urbis Romae ſcripſerunt, enumerentur quae Auguſti imperio intra urbis muros aedificata fuerunt, atque nunc paulo intra hunc murorum ambitum contineantur, neceſſe eſt urbem ipſam, ea parte ante ipſius Auguſti exceſſum ampliatam fuiſſe. Nihil autem accuratius praeterea quod in hac re afferā habeo. Si qui meliora habent ea prodant, nos interim ad inſtitutum reuertamur

De

De caſtro praetorio

Quum Auguſtus prouidentiſſimus princeps, ſibi uni imperium populi Romani confirmare ſtuderet, inter cetera multaque tanto imperio ſtabiliendo ſaluberrime excogitauit, nouem quoque militum cohortes urbis praeſidio, & ad ſui corporis cuſtodiam legit, hae praetorianae appellatae fuerunt. Poſt cuius obitum Ti. Caeſar, ut Tranquillus capite XXXVII. eius uitae ſcribit, Romae caſtra conſtituit praetoria, quibus ipſae cohortes praetorianae uagae ante id tempus, & per hoſpitia diſperſae continerentur. Quod etiam libro IIII. hiſtoriae Auguſtae Tacitus refert, quum de praetorij praefecto Seiano loquitur his uerbis: Initium & cauſſa penes Aelium Seianum cohortibus praetorijs praefectum, cuius de potentia ſupra memoraui. Is uim praefecturae modicam antea intendit, diſperſas per urbem cohortes, una in caſtra conducendo, ut ſimul imperia acciperent, numeroque & robore, & uiſu inter ſe fiducia ipſis in ceteros metus crederetur. Praetendebat laſciuire militem deductum. Si quid ſubitum ingruat maiore auxilio pariter ſubueniri, & ſeuerius acturos ſi uallum ſtatuatur, procul urbis illecebris. Vt perfecta ſunt caſtra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando ſimul centuriones, ac tribunos ipſe deligere. &c. Haec autem caſtra prope urbis muros locata fuiſſe docet Plinius libro III. cap. V. Herodianus libro VII. & Iulius Capitolinus in Maximi & Balbini imperatorum uitis. Compertum eſt uero proximis diebus eum locum, quem huc uſque Viuarium appellarunt forma quadrata, inter portas Viminalem & Tiburtinam ſitum, urbisque muris coniunctum caſtrum praetorium fuiſſe. In uineis enim aliquot in eius medio ſitis plures inuenti ſunt plumbei tubuli, & fiſtulae, quibus a-

qua Marcia, ex proximo caſtello in eum deriuabatur, cum ijs inſcriptionibus

L. IVN. CLARO. ET. AVR. SEVERO. COS
CASTRVM. PRAETORIVM. P. LXX

Item in alio

CLARO. ET. SEVERO. COS, QVADRAT. SER. FEC
CASTRVM. PRAETOR. P. CC

Item in alio

T. VESPAS. AVG. VII. FLAV. DOMIT. VI. COS
Q. CLAVD. SER. OFF. FEC. CASTR. PRAET

Et in alio

Q. AQVILLIO. SABINO. II COS
SEX. AVR. ANVLLINO
CASTR. PRAET. L. VRVAS. OFF. PED. CCCLXXXIII
AQVA. MARC

Item in antiqua figulina

CASTRVM. PRAETORIVM
EX. PR. VINI. QVAD. ET. ANT. OP
EX. FIG. SEX. AT. SILV. F. VI

item in alia

CASTR. PRAET
L. SILVINI
HELPIDIANI

Porro autẽ de his aquae Marciae fiſtulis quae caſtri praetorij uſui erant, mentionem facit Herodianus *libro* VII. *Vbi de ſeditione inter milites praetorianos, & populum* Romanũ *orta ſub* Maximi *&* Balbini *imperio loquitur, ijs uerbis*. *Poſtremo quando caſtrorum oppugnatio parũ procedebat, uiſum ducibus interuertere omnes riuos, qui in caſtra peruenirent, ut milites*

milites aquarum penuria, ſitique conficerent. Igitur *abſcinden do obſtruendoq;, cunctos e caſtris aquarum riuos auertebant. Sed intellecto periculo milites, ac rebus deſperatis erumpunt uniuerſi patentibus portis, congreßique multitudinem fugien tem in urbem uſque perſequuntur. &* Iulius Capitolinus in *Maximo &* Balbino *Auguſtis:* Inter haec Romae iterum *ſedi tiones inter populū et milites exortae ſunt, & quū mille edicta Balbinus ꝑponeret, nec audiretur, ueterani ſe in caſtra præto ria contulerunt cū ipſis praetorianis, quos coepit populus ob ſidere, nec unquā ad amicitiā eſſēt redacti, niſi fiſtulas aquarias populus incidiſſet. Porro aūt ea parte caſtra praetoria quoque fuiſſe cōfirmari poteſt* Tranquilli *auctoritate in* Neronis *uita, ubi de eius deſtitutione, & morte uerba facit: Sed reuocato (in quit) rurſus impetu aliquid ſecretioris latebrae ad colligēdū ani mū deſiderauit, & offerente* Phaonte *liberto ſuo ſuburbanū ſu um inter ſalariam &* Nomentanam *uiam, inter quartum milia rium, ut erat nudo pede, atque tunicatus, penulam obſoleti co loris ſuperinduit, adopertoque capite, & ante faciem obten ſo ſudario equum inſedit, quattuor ſolis comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statimque tremore terrae, & fulgure aduerſo pauefactus, audijt ex proximis caſtris clamorem mi litum ſibi aduerſa, &* Galbae *proſpera ominantium.* Non lon *ge ergo a porta* Viminali *erant caſtra praetoria, qua* Nero *per* Numentanam *uiā egreſſus clamorem militum audire potuit.* De *ijs autem caſtris ſaepißime* Herodianus *in* Commodi, Pertina *cis,* Iuliani, *Seueri, Caracalli, & aliorum imperatorum geſtis mentionem facit, ſed unum eius locum non omittam, quo aedi culae quae in medio caſtrorum erat meminit, ait enim:* Antoni *nus inrupto fratris* Getae *cubiculo, nihil eum tale expectantem ſupra matris pectus multo undantem ſanguine ſaeuus obtrun cat.* Quo *facto exilit ſtatim, ac per totam regiam currens cla*

mitat, magnum ſe periculum effugiſſe, uixque euaſiſſe incolumen. Simul imperat militibus regiae cuſtodibus, raperent ilico ſe atque in caſtra deducerent, ubi tutius aſſeruaretur, periturum dictitans, ſi diutius in aedibus moram trahat. Illi pro ueris ea dicta accipientes, ſimul ignari quae intus geſta, currentem eum currentes & ipſi comitantur. Fit ingens populi tumultus raptim agente ſe ſub ueſperam principe per mediam urbem: ut caſtra attigit, aediculamque eam intra quam ſigna ac ſimulachra exercitus adorantur, procidens humi gratias agebat, uotis quaſi pro ſalute ſuſceptis. &c. Huius uero aediculae aliquot figulinae iiſdem in uineis inuentae ſunt, cum hac inſcriptione

EX. AEDICVLA. AVGVSTORVM. OPVS. DOL
EX.FIG.C.PANISEI.HERMETIANI.ET. VRBICI

Caſtrum autem praetorium exauctoratis praetorianis, euertit Conſtantinus Magnus imperator, quando Maxentio tyranno, quem contra ſe imperatorem praetoriani appellauerãt, uicto, & mortuo urbem Romam cepit, ut refert libro hiſtoriarum ſecundo Zoſimus. Qui eam caſtrorum muri partem, quae intra urbem erat, caſtrumque ipſum ab urbe diuidebat, ſubſtulit: militum quoque ſtationes & cellulas uaſtauit. Quo facto, urbis ambitum ampliorem fecit, caſtri praetorij muri tribus reliquis partibus relictis, forma enim quadrangula caſtra erant, & idcirco noſtra quoque aetate urbis moenia eo loco in formam quadrangulam adhuc extra porriguntur, qui nunc dumis ſepibus, & uinetis plenus eſt; atque a ruſticis & eius loci incolis adhuc caſtrum cuſtodiae appellatur. Viuarium autem circa eum locum fuiſſe Procopius Caeſarienſis libro primo de bello Gothico ijs uerbis demonſtrat: Vitiges acie inſtructa

cta circa portam Praeneſtinam,*ad eam muri partem mox ducit, quam* Romani Viuarium *dicunt, unde & expugnari moenia perquam facile poterant. Et paulo poſt:* Beſſas *interea* Paraniusque, Vitige *ipſo e regione* Viuarij, *ualidiſsime his inſiſtẽte, eodem ad ſe* Beliſarium *uocant. Ille uero,ut qui ei muro minus confideret, his opem laturus mox aduolat,& quum milites in* Viuario, *id loco nomen, offendiſſet, ex inuadentium ingenti multitudine hoſtium inſultu nimio trepidantes, ſtatim ijs ipſe animos facere, atque ut hoſtes paruifacerent commonere. Erat nimirum ea ex parte planior locus, atque adeo ad inuadentium inſultus peroportunus. Adhoc accedebat, quod ea e regione, murus ita diſſoluebatur, ut uel lateres ipſi haud ſat multum in ſua compage ſubſiſterent. Huic muro alterum & breuẽ forinſecus,ueteres quondam* Romani *modico interuallo adiecerant. ſed non ad tutelam, ut qui ſine propugnaculis fuiſſet extructus, ſed ad delitias factus haud ſatis decentes; & ut leones eo in loco coercitos, & beſtias alias aſſeruarent, unde &* Viuarium *is locus eſt dictus. Quae uerba non recte intellecta, occaſionem dederunt antiquarijs ijs, qui ante nos fuerunt, ut caſtrum ipſum* Viuarium *eſſe affirmarint, quod turribus et propugnaculis cõtra* Procopij *dicta,adhuc munitum cernitur.* Viuariũ *uero haud procul a caſtro praetorio extra caſtri muros erat,ubi nunc parietinae quaedam feneſtratae altiſsimae uidentur, ea ratione aedificatae,qua* Procopius *ſcribit fuiſſe* Viuarij *muros; quae ipſis olim caſtrorum nunc urbis moenibus adhuc propinquae ſunt.*Haec *autem ſatis ſint de caſtro praetorio dicta,nunc ad* Ti.Claudium Auguſtum *reuertamur, qui primus poſt* Auguſtum *pomerii terminos protulit*

De iis, qui poſt Auguſtum pomerium urbis adauxerunt

Claudius enim admiſſo intra pomerium Auentino monte, urbis ambitum auxit, quo tempore portam Trigeminam , eò ubi nunc eſt translatam fuiſſe exiſtimo, quum prius nō longe ab aede S. Mariae Scholae Graecae fuiſſet. Ceterum Claudium imperatorem urbis circuitum propagaſſe teſtantur antiqua tàm lapidum, quàm librorum monumenta. In lapide Tiburtino antiquo effoſſo prope cloacam S. Luciae, eſt eiuſmodi inſcriptio

TI. CLAVDIVS
DRVSI . F . CAISAR
AVG . GERMANICVS
PONT.MAX.TRIB.POT
VIIII. IMP. XVI. COS. IIII
CENSOR . P . P
AVCTIS. POPVLI. ROMANI
FINIBVS . POMERIVM
AMPLIAꟻIT.TERMINAꟻITQ.

Item in tabula aenea baſilicae Lateranenſis, in qua imp. Caeſaris Veſpaſiani Auguſti priuilegia ei a ſenatu conlata continentur

VTIQVE. EI. FINES. POMERII.PROFERRE
PROMOVERE.CVM. EX. REPVBLICA. CENSEBIT
ESSE.LICEAT.ITA.VTI.LICVIT
TI.CLAVDIO.CAESARI.AVG.GERMANICO

Cor-

Cornelius uero Tacitus libro XII. *Pomerium urbis (inquit) auxit Claudius Caeſar more priſco, quo ijs qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur.* Et quos tū Claudius terminos poſuerit facile cognitu, & publicis actis perſcriptum. Gellius quoque libro XIII. cap. XIIII. ait: Sed de Auentino monte praetermittendum non putaui, quod non pridem ego in Elidis grammatici ueteris commentario offendi. In quo ſcriptum erat: Auentinum antea ſicut diximus extra pomerium excluſum, poſt auctore diuo Claudio receptum, & intra pomerij fines obſeruatum. Quos uero terminos Claudius poſuerit nuſquam inueni. Quum igitur tot pomerij prolationibus, urbs adeo aucta ſit, uerum demum erit, quod libro III. cap. V. refert Plinius: Moenia (inquit) urbis collegere ambitu, imperatoribus, cenſoribusque Veſpaſianis, anno conditae DCCCXXIIX. paſſuum XIII. ∞ CC. (quae menſura ſtadijs plus minus X. hac noſtri temporis maior eſt.) Complexa montes VII. ipſa diuiditur in regiones XIIII. Compita earum CCLXV. eiuſdem ſpatij menſura currente à miliario in capite Romani fori ſtatuto ad ſingulas portas, quae hodie numero ſunt XXXIIII. alias XXIIII. ita ut XII. portae ſemel numerentur, praetereanturq; ex ueteribus VII. quae eſſe deſierunt; efficit paſſuum per directum XXX ∞ DCCLXV. ad extrema uero tectorum cum caſtris praetorijs ab eodem miliario per uicos omniū uiarū menſura colligit paulo amplius LXX ∞ paſſuum. Quò ſi quis altitudinem tectorum addat, dignam profectò aeſtimationem concipiat, fateaturque nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari. Pomerij autem terminos non niſi augurum conſilio poni, mutari, ac reſtitui potuiſſe ſatis conſtat, innuitque haec inſcriptio

COL

COLLEGIVM
AVGVRVM. AVCTORE
IMP. CAESARE. DIVI
TRAIANI. PARTHICI. F
DIVI. NERVAE. NEPOTE
TRAIANO. HADRIANO
AVG. PONT. MAX. TRIB
POT. V. COS. III. PROCOS
TERMINOS. POMERII
RESTITVENDOS. CVRAVIT

Poſt Claudium, imperatorem Neronem Ponto Polemoniaco, et alpibus Cottijs imperio populi Romani adiectis: & poſt eum Traianum Auguſtum Dacia in prouinciae formam redacta, pomerium urbis protuliſſe, auctor eſt in Aureliani imp. uita Fl. Vopiſcus. Pomerio autem (inquit) nemini principum licet addere, niſi ei qui agri barbarici aliqua parte Romanam remp. locupletauerit; Addidit autem Auguſtus, addidit Traianus, addidit & Nero, ſub quo Pontus Polemaniacus, & alpes Cottiae Romano nomini tributae. Quos autem fines Nero & Traianus poſuerint, incertum. Poſt Traianum autem nullum Romanorum principum, uſque ad Aurelianum pomerium protuliſſe legi, qui ut Fl. Vopiſcus, Eutropius, & Zoſimus libro primo auctores ſunt, ex S. C. muros urbis Romae ampliauit. Iis actis (inquit Vopiſcus) quum uideret poſſe fieri, ut aliquid tale iterum, quale ſub Gallieno euenerat prouenire, adhibito conſilio ſenatus muros urbis dilatauit, nec tamen pomerio addidit eo tempore, ſed poſtea. Eutropius uero ait: Aurelianus muris ualidioribus, & laxioribus urbem ſepſit: eos uero Zoſimus ab Aureliano quidem imp. inchoatos, uerum ab eius ſucceſſore

Taci-

Tacito Auguſto perfectos fuiſſe ſcribit. Aurelianum autem urbis moenia a porta Collina per collem hortulorum uſque ad Tiberim, ut nunc uiſuntur, campumque Martium deduxiſſe exiſtimo, uetere paulatim labante diſciplina, quae eum extra urbem eſſe uolebat: praeſertim quum hoc neminem nec ſuperiorum, nec poſteriorum principum feciſſe legatur; ſatisque conſtet diu ante Beliſarij & Theoderici regis Gothorum tempora, eam murorum partem conditam fuiſſe. Nã quod Vopiſcus dicere uidetur, Aurelianum muros urbis ſic ampliaſſe, ut quinquaginta prope millia paſſuum eorum ambitus teneret, ingenue fateor me ignorare. Exiſtimarem autem, uel in numeri nota mendum eſſe, uel ipſum erraſſe, nec quid diceret intellexiſſe: Fieri enim nullo modo poſſe arbitror, ut urbis ambitus L. paſſuum millia unquam fuerit, idque quibus mihi perſuadeã rationibus, alio loco diſſeram. Hinc quidam Vopiſci uerbis, uel ueris, uel deprauatis, tanquam oraculo Pythio fidem adhibentes, dum eum uera ſcripſiſſe contendunt, leuia quaedam et puerilia afferunt. Alius enim more iuriſconſultorum, urbis nomen accipi debere cenſet, alius uſque ad primam portam urbis ambitum adauctum fuiſſe exiſtimat, alij alia dicunt, quae an uera ſint, uel ueroſimilia doctioribus uiris iudicãda relinquo. Tamet ſi ſcribat Tranquillus, Neronem Oſtia tenus urbis moenia promouere, atq; inde foſſa mare urbi inducere uoluiſſe; ſed facile eſt loqui Nero, difficile praeſtare quae loqueris. De urbis uero magnitudine Ariſtides Smyrnaeus in panegyrico de eius laudib. ait: Deſcendit haec uſque ad mare, ubi commune emporium, communisque omnium, quae terra proueniunt diſpenſatio. Quacunque in parte eius urbis conſtiterit quis, nihil prohibet, quo minus ſit pariter & in medio. & infra: Quicquid nunc Italiae reſtat, completum iri uniuerſa mihi uidetur, unaque futura urbs perpetua in Ionium mare protenſa. Haec Ariſtides.

ſtides. Quem tamen de ſuburbijs urbis, non de ambitu muro-rum intelligas oportet, quandoquidem feratur uiam Flaminiam totam ab urbe Ocriculum uſque aedificijs ex utraque parte plenam fuiſſe: Itidē de Oſtienſi uia Oſtia uſque dicatur. Hinc eſt, quod Dionyſius ait, ſi quis uelit Romae magnitudinem exquirere, nullum habebit certum ſignum, quo cognoſcatur, quouſque ſit haec urbs progreſſa, aut unde non eſſe amplius urbs incipiat. Poſt Aureliani tempora Conſtantinus imperator, diruto caſtro praetorio, ea qua diximus ratione urbis ambitum latiorem fecit. Qui non longe poſt tranſlato in Thraciam populi Romani imperio, uiribus, & fortuna, urbem ipſam barbarorum ſaeuitiae expoſuit, adeo ut muri eius partim uetuſtate, partim barbarorum ui & iniuria ſaepe multis in locis diſiecti fuerint, & demoliti, a poſterioribusq; principibus ſaepe reſtituti; inter quos ipſa urbis moenia uetuſtate diſrupta inſtaurarunt, poſt Aurelianum, Arcadius, & Honorius imperatores Theodoſij Auguſti filij, ut indicat eiuſmodi inſcriptio Tiburtino lapide ſuper portam Portuenſem inciſa, quam proxima pagina, quo integram eam, & non conciſam uno aſpectu ſubijcerem, exaraui. In qua quamquam Flaui Stiliconis nomen ita erraſum ſit, ut uix cognoſci queat, id tamen ex his quae ſuperſunt litterarum fragmentis accurate reſtitui

S . P . Q . R
IMPP. CAESS. DD. NN. INVICTISSIMIS
PRINCIPIBVS. ARCADIO. ET. HONORIO
VICTORIBVS. AC. TRIVMFATORIBVS
SEMPER. AVGG
OB. INSTAVRATOS. VRBI. AETERNAE
MVROS. PORTAS. AC. TVRRES. EGGESTIS
INMENSIS. RVDERIBVS. EX. SVGGESTIONE
V. C. ET. INLVSTRIS
MILITIS. ET. MAGISTRI. VTRIVSQ. MILITIAE
FL. STILICONIS. AD. PERPETVITATEM
NOMINIS. EORVM. SIMVLACHRA
CONSTITVIT
CVRANTE. FL. MACROBIO. LONGINIANO
V. C. PRAEF. VRBIS. D. N. M. Q. EORVM

Poſt Arcadium, & Honorium moenia urbis partim a barbaris Gothis, & Vandilis, Alarico, & Genſerico regibus, partim uetuſtate conſumpta, inſtaurata ſunt Theoderici regis Gothorum tempore, poſteaquam totius Italiae principatum, occiſo Odouacre Herulo tyranno, a Zenone imp. adeptus eſt: ut auctor eſt in epiſtolis Caßiodorus, qui S. P. Q. R. tradit Theodericum Gothorum regem quum Romae & in Italia imperaret, rogaſſe, ut marmora amphitheatri dißipata, ac iacentia, ſibi ad muros urbis, partim uetuſtate collapſos, partim a barbaris diſiectos, inſtaurandos concederet, idque facile obtinuiſſe. Poſt Theodericum magnam murorum urbis partem quae a Vitige primo dißipata, mox ab eius ſucceſſore Totila Gothorum regibus bello Gothico Italico omnino euerſa fuerat, reſtaurarunt Beliſarius, & Narſes VV. CC. patricij, & Iuſtiniani imp.

in

in Italia contra Gothos copiarum praefecti,ut auctor eſt Procopius Caeſarienſis, qui per ea tempora uixit, atque Beliſarij a ſecretis fuit, in ijs libris quos de bello Gothico Italico ſcriptos reliquit.Libro enim III. Quibus (inquit)cognitis Totilas, Romam in primis ad ſolum proſternere decernit, & maiore exercitus parte ibidem relicta, cum reliqua aduerſus Ioannem in Lucanos contendere. Sed muri tantum, & diuerſis in locis hic diruit,quantum totius partem eſſe hanc tertiam, coniectura quis conſequi poterit &c. & non longe poſt: Beliſarius interim audaciſsimum aggreditur facinus, quod ferme tunc primum ſpectantibus,& audientibus multis,furentis eſt uiſum non ſani hominis eſſe, quum alias tamen egregium & excellentius eſſet.Paucis namq; in Portus cuſtodiam relictis militibus, ipſe cum ceteris Romam peruenit. Hanc enim animo deſtinarat omni conatu in poteſtatē redigere, a Gothis muris euerſis, relictam. Quum itaque minime poſſet eam moenium partem quã Totilas diruerat, breui inſtaurare,lapides qui in proximo erant, in unum coacerüatos nullo ordine componebat,nec ulla prorſus, intermixtos materia, ut cui cementi nil praeſto eſſet, nec eiuſmodi aliud quidpiam,ſed id duntaxat efficere nitebatur, ut aedificij ſaltem facies ſeruaretur. Exteriori uero parte ingentem uim ſudium fixit. Ad haec accedebat,quod foſſam, & hanc quidem profundiorem circa muros produxerat, unde totius exercitus incredibili promptitudine operantis,per dies cōtinuos XV. quod muri fuerat per Totilam diſturbatum reficetur. Romani praeterea, qui circumiecta urbi incolerent loca in patriam reduces cogebantur, deſiderio partim Romam rurſum inhabitandi, partim rerum neceſſariarum inopia,cum omnium in urbe copiam inueniſſent,quam Beliſarius completis omni commeatum genere nauibus, & in urbem inuectis iam fecerat. Totilas interim his auditis profectus ſtatim cum uniuerſo

ſo

ſo exercitu aduerſus Beliſarium *ad urbem peruenit*. Nondum *enim* Beliſarius *poterat,ut muris reficiendis intentus,prae opifi cum raritate,portis ſeras imponere*. Beliſarius *interim foribus ubique ad portas impoſitis ferro conteƈtis, claues iterato impe ratori tranſmiſit*. Haec Procopius: Q*uae poſtea moenia,bel lo Gothico per* Narſem *finem impoſito, ab eodem* Narſe *addi to cemento & calce ijs locis, quibus ea* Beliſarius *primo ſtatue rat, commode poſtea firmata. Anienis pontes a Gothis diſie ƈtos reſtituit.&c.*

A *condita autem urbe uſque ad* Beliſarij *tempora, ſemper urbs ampliorem murorum ambitum, nouo adieƈto pomerio ad quiſiuit,nec unquam muri reſtituti ſunt, quin uel ſuperioribus ampliores,uel ſaltem aequales redderentur*. In *ea uero murorũ quae a* Beliſario *faƈta eſt reſtitutione, urbis circuitus ita diſtor tus,& incomptus factus eſt, ut nunc conſpicimus; nam etſi tot pomerij prolationibus urbs antea auƈta fuerit, ut ex forma fe re circulari & pulcherrima, ad aliam ſatis diſtortam*, Martio *campo,caſtro praetorio, & monte* A*uentino additis,reddita eſ ſet,murorum tamen compago,ambitus,& ordo, ſemper appo ſite ornateque extruƈta fuerunt*. Q*uum autem tertia eius mu rorum pars hinc inde a* Totila *euerſa fuiſſet,ut ſuperius ex* Pro copio *accepimus,atque diſcedentibus* Gothis *a* Beliſario *rece pta urbs fuiſſet, ipſe eam murorum diſieƈtorum a Gothis par tem reſtituere aggreſſus eſt*. In *qua reſtitutione, antiquae mu rorum concinnitatis & elegantiae, ueteriſque pomerij ratio nem habere non potuit ob temporis celeritatem;* Totilam *enim denuo cum ingenti exercitu ad urbem uenientem uerebatur;* Q*uare inter ipſam murorum inſtaurationem modo maiorem, modo minorem orbem, quàm antiquus fuerat, prout occaſio aliqua antiqua aedificia ampleƈtendi ſe ſe offerebat, fecit*. Intra *eos enim urbis muros tumultuario opere a ſe excitatos,palatia,*

ne-

metas,amphitheatra,aquarũ caſtella,aquaeductus, et alia pleraque publica antiqua aedificia, non longe ab antiquo pomerio, intus extraque exiſtentia, quò celerius muros perficeret incluſit,antiquumque pomerij ordinem neceſsitate belli coactus turbauit, quod nunc adhuc extra portas Populi, Maiorem, S. Sebaſtiani, & S. Paulli uideri poteſt, ex quibus porta Maior olim erat aquaeductus forma,S.Sebaſtiani uero aquae caſtellũ. Ita quoque amphitheatrum caſtrenſe prope S. Crucem in Hieruſalem,ſepulchrum C. Ceſtij pyramidis ſpecie,aliquot aquaeductuum formae,& alia ſimilia uiſuntur murorum compagini inſita.Ita ut noſter murorum urbis ambitus, aliquot locis antiquo maior, aliquot uero minor, aliquot autem antiquis adhuc fundamentis ſitus credi poſsit.Quam ſententiam confirmant uariae atque diuerſae murorum ſpecies, quibus conditi ſunt, alicubi enim opere reticulato, alicubi lapidibus quadratis,alibi lateritia ſtrue,alibi muro arcuato,alibi alia ratione fabricati uidentur. Omnino autem hunc murorum urbis circuitum paulo minorem eo eſſe exiſtimo, qui ante Beliſarij tempora fuit,& praeſertim a muro caſtri praetorij ad Tiberim uſque uerſus portam Oſtienſem

Poſt Beliſarij & Narſis tempora, murorum urbis circuitum motum non fuiſſe creditur,& ſi ſaepiſsime a uarijs pontificibus Romanis,aut uetuſtate, aut barbarorum ui diſiectum renouatum fuiſſe conſtat. Inter quos Gregorius ſecundus, & Hadrianus primus ambo Romani, pontifices maximi, magnam urbis murorum, propugnaculorum,& portarum partem refecerunt, ut auctor eſt Anaſtaſius Bibliothecarius in eius uitis. Leo uero IIII. patria item Romanus XV. nouas turres urbis muris adiecit, ex quibus una adhuc ſub Ianiculo ad Tiberis ripam erecta in murorum urbis fine conſpicitur, e regione cuius ſub Auentino alteram quoque erexerat, quae uetuſtate delapſa

lapſa eſt. quibus Sarracenorum, aliorumque piratarum & praedonum, per Tiberim ſubeuntium uis arceri poßet. Eam quoque urbis partem, ubi in colle Vaticano ſita eſt baſilica principis apoſtolorum Petri, muro ueteri, qui circa Hadriani molem & S. Spiritus Xenodochium tantum protendebatur, producto, urbis moenibus incluſit, urbemq; Leoninianã de ſuo nomine appellauit: quam Corſis a Sarracenis patrijs ſedibus pulſis habitandam tradidit. Eam autem ideo muro cinxit, ut Sarracenorum incurſiones, qui eo tempore Italiam omnem uexabant, euitaret, qui baſilicã ipſam, eo interregno, quod ante eius creationem fuerat, captam, omnibus ornamentis ſpoliauerant. Vrbanus V. Nicolaus V. & Alexander VI. Romani pontifices, urbis Leoninianae, quã nunc Burgum uocamus, muros uetuſtate dilabentes reſtituerunt, ut eorum inſignia ijs affixa teſtãtur. Primus Romanorũ pontificũ Bonifacius IX. pont. max. Hadriani molem muniuit, atque ea pro arce ad pontificum cuſtodiam uſus eſt. Quam Alexander VI. additis latioribus muris, & propugnaculis, foſſaque & aggeribus tutiorem reddidit. Nouißime Paullus Papa IIII. additis amplioribus propugnaculis, prope inexpugnabilem fecit. Qua ratione autem, uel forma fuerint ueteres urbis muri circa molem Hadriani, inferius quum de portis Triumphali & Aurelia loquar, quae ijs locis erant, diſſeram. Porro poſt Leonem papam IIII. uarijs temporibus urbis muros hinc inde uetuſtate dilabentes, refici curarunt Martinus V. Nicolaus V. Pius II. Paullus II. Xyſtus IIII. Alexander VI. & plerique alij Romani pontifices. Nouum murorum urbis ambitum, & quidem ſumptuoſißimum aetate noſtra aliquot locis, ſed praecipue prope Auentinum montem, & S. Spiritus aedem inchoauit Paullus papa III. Farneſius Romanus, ingentis animi, & ſpiritus pontifex, uerum eum uix inchoatum imperfectum reliquit. Nouißime Paullus IIII.

pont.max.additis per totam urbem terreis propugnaculis, & aggeribus, urbem proximo bello muniuit

Vrbis moenia aetate noſtra uix XIIII. *millibus paſſuum complectuntur. Turres habent uel integras, uel ſemifractas* CCCLXVII. *portas* XX. *ex quibus* XIII. *ſunt urbis* Ro= *mae.*VII. *Vrbis* L*eonianae, quae noſtro tempore* B*urgus* S.P*e tri appellatur, pontificum* R*omanorum perpetua ſede, & toto orbe auguſtiſſima, atque celebratiſſima principis* A*poſto= lorum* P*etri baſilica clarus. Atq; hactenus de urbis pomerio*

Breuis epilogus omnium, quae de urbis pomerio dicta ſunt

Vrbis R*omae fundamenta auſpicato a* R*omulo iacta ſunt Parilibus, ante diem* XI. *Kal. Maij. ſextae olympiadis anno tertio. Ex quo tempore, hoc die, qui eſt Kal. Iuli. Anno à par= tu uirginis* ∞ DLVIII. *agitur annus urbis conditae* ∞ ∞ CCCX. *Ex proximo* XI. *Kalend. Maij die inchoatus*

Romulus Siluius rex primus urbẽ quadratam in monte Pa= latino condidit. Montes Saturnium, poſt Tarpeium, qui & Capitolinus dictus eſt, ac Quirinalem additis praeſidijs muni= uit, non tamen urbis pomerio incluſit

T. Tatius Sabinorum rex, qui Romae cum Romulo regna= uit, ueteris urbis pomerio Tarpeium montem adiunxit; quem Sabinis qui ſecum Romam commigrauerant habitandum dedit, ipſeque habitauit. Quirinalem quoque addita cuſtodia firmauit

Romulus uero poſt Capitolium urbis pomerio adiunctum, cumque T. Tatio cum Quirinali conceſſum, Coelium montem Palatio uicinum militum praeſidio adpoſito muniuit

Numa Pompilius Pomponis F. rex ſecund. ſi Dionyſio Ha= licar=

licarnaſſeo credere uolumus, Quirinalem collem urbis circuitu incluſit

Tullius Hoſtilius Hoſti F. rex tertius, Alba lõga diruta, Albanisque in ciuitatem receptis, montem Coelium, quem pomerio addidit, colendum aßignauit. Quem montem pomerio incluſiſſe Ancum Marcium regem, Strabo; uel L. Tarquinium Priſcum Tacitus produnt

Ancus Marcius Numae filius rex quartus, Politorio Latinorum urbe exciſa, Latinisque in ciuitatem adſcitis, montem Auentinum habitandum conceßit, quem tamen tanquam ominoſum urbis pomerio non incluſit

Idem rex foſſas circũ urbem fecit, quae Quiritium appellatae ſunt; Ianiculum, quem facto ſuper Tiberim ponte Sublicio, muro cinxerat, urbi addidit

L. Tarquinius Damarati filius Priſcus rex quintus, urbis muros ruderibus uilibusque ſtructuris ad eam diem aedificatos, primus coepit ſaxis magnis Albano, Tiburtino, & Praeneſtino ad regulam formatis extruere, quos Ser. Tullius rex perfecit

Ser. Tullius Ser. F. rex ſextus Eſquilias, Quirinalem, & Viminalem mõtes urbis pomerio adiunxit, Romam aggere, foßis, & muro lapideo circumdedit

L. Tarquinius L. F. Superbus rex VII. immenſo ab oriente aggere addito, Romam tutiorem fecit

L. Cornelius L. F. P. N. Sulla Felix dictator primus poſt reges urbis pomerium protulit

C. Iulius C. F. C. N. Caeſar dictator } urbis ambitum adauxerunt
Imp. Caeſar diui F. C. N. Auguſtus }

Ti. Iulius diui Auguſti filius, diui nepos Caeſar Auguſtus caſtra praetoria urbis muris inter portas Viminalem, & Gabiuſam, alias Tiburtinam adiunxit

Ti. Claudius Druſi F. Caeſar Auguſtus Germanicus Auentinum montem urbis pomerio incluſit

Nero Claudius Caeſar Auguſtus Germanic. } Vrbis pomerium protulere
Imp. Caeſar Nerua Traianus Auguſtus

Imp. Caeſar L. Domitius Aurelianus Auguſtus murorum urbis ambitum, campo Martio incluſo ampliauit

Imp. Caeſar Fl. Conſtãtinus Maximus Auguſtus, caſtro praetorio exciſo, urbis ambitum ampliorem fecit

Impp. Caeſares Flaui Arcadius & Honorius Auguſti, muros urbis uetuſtate dilabentes reſtituerunt

S. P. Q. R. urbis moenia temporum iniuria collabentia ex auctoritate regis Italiae Theoderici Amali refecit

Fl. Beliſarius patricius V. C. ſub imp. Iuſtiniano Auguſto, tertiam murorum urbis partem, bello Gothico a Totila rege diſiectam, refecit

Fl. Narſes V. C. Vrbis moenia uetuſtate et ruinis quaſſata, ſub Iuſtiniano, & Iuſtino iuniore Auguſtis, quorum in Italia exactis Gothis praefectus fuit, firmauit

Gregorius II. } Pontifices maximi, muros urbis temporis diuturnitate conſumptos, additis turribus reſtituerunt
Hadrianus I.

Leo papa IIII. moenia urbis refecit, XV. turres addidit, Vaticanum montem, in quo ſita eſt baſilica principis Apoſtolorũ, aucto murorum ambitu cinxit. Quos poſtea temporis iniuria conlabentes uarijs temporibus ſua impenſa reſtituerunt

Vrbanus V. & } Pontifices maximi
Nicolaus V.

Martinus	V.	*Pontifices maximi urbis moenia hinc inde conlabentia reſtituerunt*
Nicolaus	V.	
Pius	II.	
Paullus	II.	
Xyſtus	IIII.	
Alexander	VI.	

Paullus III. *pontifex maximus nouum murorum urbis ambitum incho auit, quem imperfectum reliquit*

Nouiſsime Paullus papa IIII. *additis tota urbe aggeribus, terreisque propugnaculis Romam muniuit*

Bonifacius IX. *pontifex maximus primus mole Hadriani munita, Romanorum pontificum ditionem ſtabiliuit. Quam poſtea*

Alexãder VI. *pontifex maximus additis foſſa, aggeribus, latioribusque propugnaculis tutiorem fecit. Poſtremo proximo anno Paullus* IIII. *pont. maximus additis amplioribus propugnaculis tutiſsimam reddidit*

De portis & uijs Romanis. Et primo de portis vrbis Romuli

Vrbem (inquit) Plinius libro III. *cap.* V. *treis portas habentem Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradentibus credamus) quattuor. Qui tamen earum nec locum, nec nomina ponit; quae ego ex Varrone, Sex. Pompeio, & alijs antiquis ſcriptoribus, coniecturisque aliquot explicare conabor. Primam igitur fuiſſe exiſtimo portam Mucionis dictam; de qua ſic Varro libro* IIII. *mentionem facit:* Praeterea intra muros uideo portas dici, in Palatio Mucionis a mugitu, quod ea pecus in Bucitatum antiquum oppidum exigebant. *Hanc etiam fuiſſe crediderim, quam Verrius Flaccus Trigoniam dixit, a tribus*

angulis cognominatam. Quam in urbe Romuli uerſus arcum Titi Caeſaris fuiſſe, ex loco Dionyſij liquet, & ex aliarum deſcriptione manifeſtũ erit. Dionyſius enim lib. II: Ioui quidẽ Statori Romulus templum dedicauit, apud portam Mucionis uocatam, qua in Palatium ex ſacra uia itur. &c. Altera Palatij porta fuit nomine Romanula, de qua ſic Varro: Alteram Romanulã, quae eſt dicta ab Roma, quae habet gradus in naualia ad Volupiae ſacellũ. Et a Sex. Pompeio Romana appellatur: Romanam (inquit) portam uulgus appellat, ubi ex epiſtylio defluit aqua, qui locus ab antiquis appellari ſolitus ẽ ſtatuae Cinciae, quod in eo fuit ſepulchrum eius familiae. Sed porta Romana inſtituta eſt a Romulo in infimo cliuo Victoriae, qui locus gradibus in quadraturam formatus eſt; appellata autem Romana a Sabinis praecipue, quod ea proximus aditus erat Romam. Hanc autem ex hoc loco ea urbis parte fuiſſe oporteret, qua nunc Titi arcus eſt, quo in Sabinos iter erat. Tamen Dionyſij & Varronis uerba accurate conſideranda ſunt, quibus etiam magis credendum eſt; qui hanc portam, (ſi modo ea eſt, quam Sex. Pompeius Romanam uocat) gradus in naualia habuiſſe ſcribunt; quae Tiberim uerſus, & non amphitheatrum erant: Atque eam alio loco, prope Velabrum fuiſſe affirmat Varro ijs uerbis: Hoc ſacrificium fit in Velabro, qua in nouam uiam exitur, ut aiunt quidam, ad ſepulchrum Accae: qui locus extra urbem antiquam fuit, non longe a porta Romanula, de qua in priore libro dixi. Hoc autem peritis antiquarijs diſcutiendum relinquo, ſatis mihi ſit, controuerſias ſcriptorum annotaſſe. Tertia porro Palatij porta forum uerſus Ianualis appellata fuit. De qua ſic Varro: Tertia eſt Ianualis dicta ab Iano: & ideo ibi poſitum Iani ſignum, & ius inſtitutum a Numa Pompilio, ut ſcribit in annalibus L. Piſo, ut ſit clauſa ſemper, niſi quum bellum ſit. Nuſquam enim traditum

eſt memoriae fuiſſe apertam: & poſt T. Manlio *cos.bello* Car-
thaginienſi confecto, & eodem anno apertam. Haec Varro.
Quam quidem caerimoniam prius in urbis porta obſeruatam
fuiſſe arbitror, poſt ampliato pomerio, portaque loco mota,
id inſtitutum fuit, ut in portis templi Iani, *quod uicinum huic*
portae erat, obſeruaretur. Hoc *autem manifeſte ex nummis ae*
reis Neronis, Dione, & Procopio *colligitur.* Haec *autem por*
ta in foro Romano *erat, appellaturque a* Liuio *libro primo,*
porta uetus Palatij, *ijs uerbis:* Vt Hoſtius *cecidit, confeſtim*
Romana *inclinatur acies (erant autem in foro) fuſaque eſt ad*
ueterem portam Palatij. *&c.* Quo *nomine etiam in* Faſtis *ab*
Ouidio *appellatur.* De *hac loqui puto* Macrobium *in libris* Sa
turnalium, quum ait: Quum *bello* Sabinorum, *quod uirginum*
raptarum gratia commiſſum eſt, Romani *portam quae ſub ra*
dicibus collis Viminalis *erat, claudere feſtinarent, quia in ipſam*
hoſtes inruebant, poſtquam eſt clauſa, mox ſponte patefacta
eſt. Quumque *iterum, ac tertio idem contigiſſet, armati pluri-*
mi pro limine, quia claudere nequibant, cuſtodes ſteterunt;
quumque ex alia parte acerrimo proelio certaretur, ſubito fa
ma pertulit, fuſos a Tatio *noſtros, quam ob cauſſam* Romani,
qui tuebantur territi profugerunt. Quumque Sabini *per por*
tam patentem irrupturi eſſent, fertur ex Iani *aede per hãc por*
tam, magnam uim torrentium undis ſcatentibus erupiße, mul-
tasque perduellium cateruas, aut exuſtas feruenti aqua, aut de-
uoratas rapida uoragine deperijſſe, ea re placitum ut belli tem-
pore, ueluti ad urbis auxilium profecto deo, fores reſerarentur.
Piſo *etiam in annalibus memoriae prodidit,* Ianualem *dictam*
ab Iano, *& ideo ibi poſitum* Iani *ſignum, & ius inſtitutum a*
Numa Pompilio, *ut eſſet ſemper clauſa, niſi quum bellum foret.*
&c. Quod *autem ſub* Viminalis *collis radicibus fuiſſe ſcri-*
bit, non intelligo: magis Varroni *aßentior, qui eam* Palatij *por*

tam prodit,non Viminalis.

Has autem treis portas fuiſſe ex Varrone ipſo liquet,quae primis muris urbis Romuli *fuerunt,ab eodem inſtitutae. Qui numerus in urbe adhuc parua publico uſui ſatisfacere poſſe uidebatur.* Portas Pandanam, Mugionam, & *Carmentalem a primo* Romuli *murorum ambitu, ex Varronis ſententia excluſi. Sabinis autem cum eorum rege* T. *Tatio in ciuitatem a* Romu*lo adſcitis,quum aucto pomerio,Capitolium urbi incluſum fuiſſet, quartam demum ſub* Romulo *portam urbi additam fuiſſe conſtat; quae Carmentalis nuncupata fuit: atque hac ratione tolli poterit contradictio inter eos auctores,qui a Plinio citantur de urbis* Romuli *portis, quum alij de primo, alij de poſteriore* Romuli *pomerio loquantur. Carmentalis autem porta ab* Euandri *matre Carmenta nominata,ſub Capitolio ſita fuit, inter ſaxum Tarpeium,et Tiberim, uerſus circum Flaminium. Quod his uerbis declarat* Liuius *lib.* XXVII. *Ab aede Apollinis boues foeminae duae albae, porta Carmentali in urbem ductae. Poſt eas duo ſigna cupreſſea Iunonis reginae portabantur.A porta Iugario uico in forum uenere. &c.Iugarius autem uicus ea Capitolij parte erat.De ea Virgilius*

Et carmentalem Romano nomine portã. Plutarchus in uita Camilli.Ad Carmentalem (inquit) portam Pontius contendit, ut quid ageretur per ſilentium ſpecularetur,nam huic maxime directo Capitolium incumbit. Et Solinus: Pars infima Capitolini montis habitaculum Carmentae fuit, ubi & Carmentale fanum nunc eſt, a quo Carmentalis portae nomen eſt. Eadem ratione Sex.Pompeius,qui templum aliud Iani fuiſſe extra portam Carmentalem prodit. Haec poſtea(ut inquit idem Sex. Pomp.) Scelerata porta dicta eſt, quod per eam ſex & trecenti Fabij, cum clientium millibus quinque egreſſi, aduerſus Etruſcos ad amnem Cremeram omnes ſunt interfecti.

Vnde Ouidius in Faſtis

Carmentis portae dextro eſt uia proxima Iano
Ire per hanc noli, quiſquis es, omen habet
Illa fama refert, Fabios exiſſe trecentos
Porta uacat culpa, ſed tamen omen habet &c.

Haec ab alijs Tarpeia, & Veientina ſolet appellari. Atq; hactenus de portis urbis, quam Romulus decedens reliquit

De reliquis vrbis Romæ portis

Tẽporis ratio exigere uidebatur, ut expleto de portis urbis Romuli ſermone, de reliquis deinceps uerba facerẽ; quae ſingillatim poſt eum diuerſis tẽporibus, ſinguloq; pomerij auctu adiectae ſunt, perinde ac feci de ijs qui pomerium protulerunt, uſq; ad nouiſsima tempora. Quod quum ob rei difficultatem, atque ignorationem, me omnino facere poſſe diffiderem, commodiſsimum mihi, lectoribusque fore exiſtimaui, ſi de portis quae nunc in urbis moenibus ſunt, primo diſſererem, et poſtea ad antiquiores deuenirem. Quum quod ante milleſimum annum ijsdem in locis fuerint, tum etiam quod ijs quae modo ſuperſunt portis cognitis, facilius in ueterum, uetuſtiſsimarumque urbis portarum notitiam deuenire poterimus. Quae & ſi ijsdem in locis, quibus antiquiſsimae primo, mox recentiores portae fuerunt, non ſint; ijsdem tamen uijs incumbunt, atque non multum ab antiquo ſitu diſtant, rectaque eo deducunt, quo & antiquae portae. Procopius itaque Caeſarienſis libro primo de bello Gothico, quem ante mille annos ſcripſit XIIII. portas ſuo tẽpore urbem Romam habuiſſe ijs uerbis docet: Habet autem circumiectus urbi murus portas. XIIII. portulasq; alias quaſdam, unde & Gothi quum minime poſſent, cum uniuerſo exercitu longiorem moenium ambitum circumplecti, ſenis poſitis

caſtris portarum intercapedines infeſtabat. Quae omnes prae-ter unam tantum Aureliam, quae urbi Leonianae incluſa eſt, adhuc ijsdem ferè nominibus ſuperſunt. De quibus uerba factu-rus, aliorum ſcriptorum exemplo, à porta Flumentana Tiberi uicina, atque ea parte in ordine prima, initium ſumam

De porta Flumentana, alias Flaminia.

Prima poſt Tiberim in ordine portarum urbis eſt por-ta antiquitus Flumentana, *poſtea* Flaminia, *nunc* Populi *dicta.* Cuius ſic meminit Sex. Pompeius: Flumentana *(inquit)* porta, Romae appellata, quod Tiberis partem ea fluxiſſe affirmant. Haec antiquitus, nō eo loco erat, quo noſtra aetate ē porta Po puli, alioqui Martius campus intra pomerium fuiſſet clufus, quod dicere abſurdum eſt. Erat igitur ad Tiberis ripam, circa loca ubi nunc ſunt ades Farneſiorum, uel haud longe a campo Florae, ad Tiberis ripam, e regione murorum, quos Ancus rex in Ianiculo erexerat; Vnde Liuius: Tiberis (inquit) infeſtiore quam prius impetu illatus urbi, duos pontes, aedificia multa, maxime circa portam Flumentanam euertit. Extra quam por tam lucum Petilinum fuiſſe teſtatur idem, ijs uerbis: Ita prae-dicta die in Petilinum lucum, extra portam Flumentanam, unde conſpectus in Capitolium non eſt, concilium populi indictum. Hanc autem eo loco ubi nunc eſt, tranſtuliſſe credo Aurelianū, quādo ea parte urbis moenia propagauit, quae poſtea a uia Fla minia nomen obtinuit. De ea Procopius ſic ſcribit: Inter por tam nāq; Flaminiam & Praeneſtinam cis Tiberim, caſtra una locauerant. Et alibi: Beliſarius Praeneſtinam portam Beſſae tradiderat cuſtodiendam, Flaminiae Cōſtantianum praefecerat, quae tamen prius impoſitis foribus, et ingentium lapidum mo-le inaedificata, ita obſtruxerat, ut uix ullo molimine aperiri

per

per quempiam poſſet, ueritus maxime ne ex tam propinquis hoſtium caſtris, ea inſidiae fierent, ceteras portas peditum ducibus cuſtodiendas permiſit. Et non longe poſt: *Nec portam quidem* Flaminiam *Gothei tentarunt, ut loco praecipiti ſitam, atque adeo ut adiri non facile queat.* Haec porta nunc uiae Flaminiae, *a qua (ut dixi) nomen obtinuit, impoſita eſt*

De vijs Romanis extra vrbem

Maximam priſcis temporibus ſenatus diligentiam, in faciẽdis, ſarciendisque uijs tam intra, quam extra urbem fuiſſe cõſtat. Nulla *enim gens unquam fuit, quae publicae ciuium commoditatis, urbisque ornamenti ſtudioſior extiterit, quam* Romana. Hinc *tot uiae, templa, aedes, delubra, circi, theatra, amphitheatra, fora, baſilicae, aquae, pontes, thermae, lacus, balinea, piſtrina, & alia ſine numero publica aedificia.* Optimis *enim reipublicae temporibus, quibus maximus paupertati, parſimoniaeque honos extitit, ueteres illi* Romani, *non priuatæ rei augendæ, ſed publico decori, ciuiumq; commodis mirũ in modum ſtuduere.* Quare *inter cetera praeclari exempli geſta, reique publicae utilima ab eis excogitata, fuit uiarum tota* Italia *ſtratarum magnificentia; quarum potiſsimum rationem ſemper habuere.* Vnde *merito* Dionyſius *tria in* Romanis *fabricis admirabatur; aquae ductus, uias, & cloacas.* Quibus *uel faciendis, uel ſarciendis nobiliſsimos primariosque ciues praepoſuere.* Porro *autem uiarum curandarum munus primo cenſoribus a ſenatu cõmiſſum fuit.* Deinde *quum cenſores alijs rebus pro officio occupati, huic muneri ſolicite uacare nequirent; ex S. C. magiſtratus alius ſpeciatim ob eam cauſam craeatus eſt:* Ii *quattuor uiri uiarum curandarum uocabantur.* Poſtremo *creſcente uiarum numero, quum hi non ſufficerent,*

ſingu

ſingulis, uel duabus, aut tribus, pluribusque uijs reſtituendis ſarciendiſq;, pro ut temporis neceſsitas exigebat, ſinguli ciues praepoſiti fuerũt, qui curatores earum uiarum appellabantur. Quorum magiſtratus, quum prius incertus eſſet, nec niſi ad tẽpus crearẽtur, tandem eũ ordinarium fecit Caeſar Auguſtus. Quae omnia antiquis monumentis ita fuiße dißeram. Vias igi*tur.*Sp.*Poſtumio* Albino *Paullulo, & Q.Mucio Scaeuula cos. anno urbis* DXXC.Q. *Fuluium* Flaccum, & A.*Poſtumiũ* Al*binus cenſores ſternendas ſilice in urbe, glarea extra urbem ſubſtruendas, marginandasq; primos omnium locauiße auctor eſt* T.Liuius *libro* XLI. *Poſtea autem, tam extra quam intra urbem, ſilice ſtratas fuiſſe, earum quae adhuc tota* Italia *ſuperſunt ueſtigia indicant. De quibus* Procopius *libro primo belli* Gothici, *loquens, de uia* Appia, *ita dißerit:* Appius *ſiquidem ex alia & lõginqua tunc regione (ut reor) excisos lapides, & hos quidem ſiliceos, & ſuapte natura durißimos, in hanc uiam uehendos curauit. Quos complanatos, & leues poſtea redditos, quadratoſque circuncidendo factos, inuicem collocauit, metalli nihil, uel rei alterius interſerendo. Sunt autem ita connexi, & inter ſe tam ualide condenſati, ut ſpeciem prae ſe ferant uiſentibus, non compoſitos eſſe, ſed natura ſic editos; & quãuis diuturno hi tempore atterrantur, plauſtriſque frequentibus, & quibusuis animantibus continenter peruij ſint, ſuo tamen ex nexu ne parumper quidem diſcedunt, uel comminuti frãguntur, nec ſui quicquam amittunt nitoris, &c.* Ad *cuius poſtea formam, ijsdem lapidibus ſiliceis ceterae quoque uiae ſtratae fuerunt. Quidam porro referunt duos ſe montes in* Campania *uidiße: ex quibus ſaxa illa coloris duritieique ferreae excindi eſſent ſolita, alterum prope Sueßam, alterum ad mare inter* Puteolos & Neapolim: *qui ſilices lati ſunt quaque uerſus ternos, quaternos, & aliquando quinos pedes.* Ve*teres*

teres autem uias, C. Gracchum certis regionibus direxiſſe, & paßim lapide ſtrauiſſe, partimque muniuiſſe, aggeribus iniqua adaequando & quantum ualles torrenteſque abrumpebant, pontibus aequali altitudine cōiungēdo, tradit Plutarchus. Qui Gracchus dimenſo quoque uiarum ſpacio, ſingulis interuallis columnas lapideas ſignum milliariorum praeſeferentes, conſtituit. Hinc origo manauit pro tertio, uel quarto milliario tertio uel quarto ab urbe lapide dicendi. Pomponius Tit. II. *de origine iuris; poſt creationem duorum praetorum urbani uidelicet & peregrini: Conſtituti ſunt (inquit) eodem tempore & quattuor uiri, qui curam uiarum agerent. Quorum in antiquis inſcriptionibus frequens mentio eſt ita*

CN. DOMITIO. SEX. F
AFRO. TITIO. MARCELLO
CVRINO. LVCANO
COS. PRO. COS. PROVINCIAE. AFRICAE
LEGATO. EIVSDEM. PROVINCIAE. T. VI
FRATRIS. SVI. SEPTEMVIRO. EPVLONVM
PRAETORI. LEGATO. PROVINCIAE. AFR
IMP. CAESAR. AVG. PRAEF. AVXILIORVM. OMNIVM
ADVERSVS. GERMANOS. DONATO. AB
IMP. VESPASIANO. AVG. ET. T. CAESARE. AVG. F. CORONIS
MVRALI. VALLARI. AVREIS. HASTIS. PVRIS. III.
VEXILLIS. II. ADLECTO. INTER. PATRICIOS. PRAETORI
TR. PL. QVAEST. PRO. PRAET. PROVINCIAE. AFRIC
MIL. LEG. V. CLAVD. IIII. VIR. VIARVM. CVRANDARVM
PATRONO

Item

. . . .

PRAED. CER. Q. PROVINC
CYPRI. PRO.PR
TRIB.MIL.LEG.II.AVGVST
IIII. VIRO. VIAR. CVRAND
PATRONO.COL
D.D.P

Item

IMP.CAESARI.DIVI
TRAIANI. PARTHICI
FIL. DIVI. NERVAE. NEP
TRAIANO. HADRIANO
AVG.PONTIF.MAX.TRIB
POTEST. COS. II. P.P
IIII. V I R. V I A R
Q. TAMVDIVS.Q. F. PALAT
GRAIVS. VIENNA,
L. AVRELIVS. L. F. OVF
TYRANNVS.INTERAMN
NAHAR.TI.IVLIVS.TI.F.STEL
VERECVNDIANVS.BONONIA
Q.TAMVDIVS.SEX.F.ARRIVS
REATE. FAC. CVR

Item

Item

CERERI . SACRVM
L . AP. . . . . PAL . ET
P.STATIVS.P.F.PAL.AVRELIVS.II.VIR
CVRATORES
Q.LARONIVS.Q.F.HOR.QVADRATVS
L.MEMMIVS.SEX.F.PAL.PETRONIVS
L.MEMMIVS.L.F.PALAT.GALBIVS
MENSOR.ITER.HONOR.IN.CVR.FVNCT
IIII.VIR.VIAR

Item in antiquo epigrammate, quod Romae adhuc extat in hortis Gentilis Delphinij ſine principio ita

. . . .
DACICVS.GENTEM.DACORVM.ET
REGEM.DECEBALVM.BELLO.SVPERAVIT
SVB.EODEM.DVCE.LEGATVS.PR.PR.AB
EODEM.DONATO.HASTIS.PVRIS.VIII
VEXILLIS.VIII. CORONIS.MVRALIBVS.II
VALLARIBVS.II.CLASSICIS.II.AVRATIS.II
LEG.PR.PR.PROVINC.BELGICAE.LEG.I
MINERVIAE.CANDIDATO.CAESARIS.IN
PRAETVRA.ET.IN.TRIBVNATV.PLEB
QVAESTORI.PROVINCIAE.ACHAIAE
IIII . VIRO . VIARVM . CVRANDARVM
HVIC.SENATVS.AVCTORE . IMP
TRAIANO . AVG . GERMANICO . DA-
CICO . TRIVMPHALIA . ORNAMENT
DECREVIT.STATVAMQ.PECVN.PVBLIC
PONEN.CENSVIT

Item

C.RVSTIVS.C.F.FLAVOS.ITER
L.OCTAVIVS.L.F.VITVLVS
IIII. VIR . D. S. S
VIAM.INTEGENDAM
CVRAVERE

De *curatoribus uero uiarum*, Cicero *epiſtola prima ad* Atti*cum, meminit*: Thermus (*inquit*) *curator eſt uiae* Flami*niae,quae quum erit abſoluta, ſane facile eum* Caeſari *conſu-lem addiderim*. Et Plinius *iunior, libro* V.*epiſtola ad* Pontiũ; Receſſeram *in municipium, quum mihi nuntiatum eſt* Cornu*tum*·Tertullum *accepiſſe* Aemiliae *uiae curam*. Exprimere *non poſſum, quanto ſim gaudio affectus, & ipſius & meo nomine*. Quod *tamen munus prius non perpetuũ fuiſſe crediderim, ſed temporaneum: quod* Tranquillus *in* Auguſti *uita cap*.XXX-VII.*ita dicat*: Quoq; *plures partem adminiſtrandae reip.cape rent*, Auguſtus *noua officia excogitauit, curam operum publi corum, uiarum, & aquarum, aluei* Tiberis, *ac cloacarum, fru-menti populo diuidendi, præfecturam urbis, triumuiratum, legendi ſenatus, & alterum recognoſcendi turmas equitum, quotieſcunque opus eſſet*. Extantq; *eiuſmodi inſcriptiones*,

L.FABRICIVS.L.F.CVR.VIAR.FACIVNDVM.COERAVIT
IDEM.QVE.PROBAVIT
Q.LEPIDVS.M.F.M.LOLLIVS.M.F.COS
EX.S.C.PROBAVERVNT

L.AP-

item

L. APPVLEIVS
C.F. ANI. NIGER
II. VIR
CVRATOR. VIARVM
STERNENDARVM
PEDVM. DECEM
MILLIA. VIAM
SVA. PECVNIA
FECIT

Item

L. VARRONIO. L. F
PAL. CAPITONI
SCRIBAE. AEDILIC
ACCENSO. VELATO
II. VIRO. QVINQVENN
CVRATORI. VIARVM
PATRONO. COLONIAE
ORDO. REGALIVM
QVORVM. HONORE
CONTENTVS. SVA. PECVN
POSVIT. L.D.D.

Viarum autem quaedam extra urbē quaedam intra, initium habuerunt; ut Flaminia, Praeneſtina, Lauicana, Campana, Appia, & Ardeatina. Reliquae uero omnes ab ipſis portis incipiebant, atque extra urbem protendebantur. Nomina autem a uarijs caſibus ſortitae ſunt. Aliae enim ab auctoribus; ut Flaminia, Aemiliae duae, Caſſia, Clodia, uel Claudia, Annia, Augusta, Quinctia, Iunia, Sempronia, Valeriae duae, Appia, Numicia, tres Traianae, Vitellia, Aurelia, Cornelia, Domitiana,

Poſtumia, Flauia, Pompeia, & Domitia. Aliae ab urbibus ad quas deductae erant, ut Collatina, Numentana, Tiburtina, Gabina, Praeneſtina, Labicana, Laurentina, Setina, Ardeatina, Oſtienſis, Portuenſis, Amerina. Aliae a prouincijs, ut Campana, Auſonia, quae & Latia, uel Latina, Gallicana, & Gallica. Aliae a diuerſis euentibus, ut Cimina, Salaria, Aſinaria, Triumphalis, Tiberina, Sacra, Noua, Lata, Fornicata, Recta, Alta. Aliarum uero etymologiam ignoro, ut Patinariae, & Laticulenſis. Quaedam autem ex ijs, tam latae fuerunt, & praeſertim Appia, ut plauſtra duo ex aduerſo inuicem occurrentia caperent: tam longae, ut prouinciarum terminos attingerent. Primùm (ut dixi) in urbe tantùm ſilice ſternebantur, extra uero glarea, ut ex Tibullo quoque & Plinio conſtat; poſterioribus uero temporibus omnes ſilicibus ſtratae ſunt. Viarum autem nomina enumerabo ad rationem portarum, quibus perducuntur. Quod autem interdum inter ſe ſcriptores, de ijs loquentes diſcrepent, id accidit, quod non uno tempore omnes ſint ſtratae, & una in alteram ſaepe exiguo, ſaepe longiore interuallo incidens, nomen alterius immutat.

De via Flaminia.

Via Flaminia, quae a porta Flumentana initium habuit, a C. Flaminio iterum cos. qui apud lacum Traſimenum cũ XV. Romanorum millibus, bello Punico ſecundo ab Hannibale caeſus eſt, ex hoſtium Gallorum, de quibus triumphauit, manubijs, in cenſura, quam cum L. Paullo, anno urbis DXXXIII. geſſit, ſtrata fuit. Quam tamen Strabo contra Liuij, & Sex. Pompei, ac Caßiodori ſententias, ab eius filio ſtratam fuiſſe ſcribit ijs uerbis: Eodem in conſulatu M. Lepidus, & C. Flaminius collegae fuere, uictores autem Ligurum ſtrauere, hic quidem

Fla-

Flaminiam e Roma per Tuſciam, & Vmbriam, uſque Ariminũ; alter reliquam porro uſque Bononiam, & ex ea Aquileiã prope alpium radices, ducto per gyrum circa paludes opere. L. uero Florus ex Liuio in epitoma libri ab urbe condita XX. huius patrem fuiſſe ſcribit, quum ait: C. Flaminius cenſor, uiam Flaminiam muniuit, & circum Flaminium extruxit. Et Feſtus: Flaminius circus, & Flaminia uia a Flaminio cos. dicta ſunt, qui interfectus eſt ab Hannibale, ad lacum Traſimenum. Et Caßiodorus: L. Veturio, & C. Lutatio cos. qui fuit annus urbis DXXXIII. Via Flaminia munita, & circus factus, qui Flaminius appellatur. Fieri autem poteſt, ut a patre, inchoata, a filio uero perfecta fuerit, uel partem eius a patre & partem a filio factam. Quod indicare ijs uerbis uidetur lib. XXIX. Liuius. Liguribus domitis, Flaminius cos. pacem dedit finitimis, & quia a bello quieta ut eſſet prouincia, effecerat, ne in otio milites haberet, uiam a Bononia perduxit Arretium. &c. Huius curatorem Q. Marcium Thermum fuiſſe, refert Cicero epiſtola prima ad Atticum. Et Tranquillus in Augusti uita capite XXX. Quo autem facilius (inquit) undiq; urbs adiretur, deſumpta ſibi Flaminia uia Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia ſternendas diſtribuit. Martialis libro X

Totaque Flaminia Roma uidenda uia

Huius uiae adhuc per Vmbriam, & inter Ocriculum, & Romam multa ueſtigia apparent. Crebra eius apud Cornelium Tacitum mentio eſt, qui Flaminiam uiam ponti Miluio impoſitam etiam ſcribit; de eadem quoque & uno ex eius curatoribus mentio eſt in inſcriptione hac antiqua Tarraconenſi

L. OVINIO. L. F. QVIR
RVSTICO. CORNELIANO
COS. DES. PRAET. INTER
TRIBVNICIOS. ADLECTO
CVRAT. VIAE. FLAMINIAE
LEG. LEG. VII. MYS. INFERIOR
CVRAT. VIAE. TIBVRTINAE
CVRAT. REIP. RICINENSIS
RVSTICA. OVINIA
CORNELIANA. FILIA
PATRI. PIENTISSIMO

In hac uia plurima cernuntur ſepulchra, quae uetuſtate cõſumpta uix cognoſci poſſunt. Hac uia ad nonum lapidem fuit, uilla Caeſarum, quae ad Gallinas dicebatur, ut auctor eſt Plinius; qui eius nominis rationem reddens, ſic ait: Gallinam cõſpicui candoris ſedenti Liuiae Druſillae aquila ex alto abiecit in gremium inlæſam, intrepideque miranti acceßit miraculum, quoniam tenentem roſtro laureum ramum onuſtum ſuis baccis; conſeruari alitem, & ſobolem iuſſere haruſpices, ramumque eum ſeri, ac rite cuſtodiri; quodque factum eſt in uilla Caeſarum fluuio Tiberi impoſita, iuxta nonum lapidem Flaminia uia, quae ob id uocatur ad Gallinas. Et Tranquillus capite primo in Galba: Progenies Caeſarum in Nerone defecit. Quod futurum compluribus quidem ſignis, ſed duobus euidentißimis apparuit. Liuiae olim poſt Auguſti ſtatim nuptias Veientanum ſuum reuiſenti, praeteruolans aquila gallinam albam ramulum lauri roſtro tenentem, ita ut rapuerat, demiſit in gremium, quumque nutriri alitem, pangi ramulum placuiſſet, tanta pullorum ſoboles prouenit, ut hodie quoque ea uilla ad Gallinas

uoce-

uocetur. Tale *uero lauretum, ut triumphaturi* Caeſares*, inde laureas decerperent; fuitque mos triumphantibus, alias confe ſtim eodem loco pangere, & obſeruatum eſt, ſub cuiuſq; obitum arborem ab ipſo inſtitutam elanguiſſe.* Ergo *nouiſsimo* Neronis *anno, & ſilua omnis exaruit radicitus, & quicquid ibi gallinarum erat interijt.* In *eadem uia erant* Clitellae, *de quibus* Sex. Pompeius: Clitellae *(inquit) non tantum hae quibus ſarcinae colligatae mulis portantur, dicuntur, ſed etiam locus* Romae *per ſimilitudinem, & in uia* Flaminia *loca quaedam de uexa & accliuia.* Via Flaminia *quoque locus erat Saxa rubra appellatus; de quo mentio eſt apud* Cornelium Tacitum. In *hac uia fuit ſepulchrum pantomimi* Paridis Aegyptij Neronis *liberti, de quo* Martialis *libro* XI

Quiſquis Flaminiam *teris uiator*
Noli nobile praeterire marmor

Item Glauciae *liberti* Melioris, *de quo idem* Martialis *lib.* VI

Hoc ſub marmore Glaucias *humatus*
Iuncto Flaminiae *iacet ſepulchro*

Et de eodem Statius II. *Siluarum*

. . . Plebs cuncta nefas & praeuia flerunt
Agmina Flaminio, *quae limite* Muluius *agger*
Tranſuehit.

Fit quoque eius uiae mentio in libello Velij Fidij Iubentij. *Noſtra aetate paulo extra urbis moenia uia* Flaminia Iulius III. *pontifex maximus, mirabili in primis atque ſumptuoſiſsimo opere uillam* Iuliam *exaedificauit, de qua alio loco diſſeram.* Inchoabat *uia* Flaminia *ab urbe porta* Flumentana, *inde ut inquit* Antoninus, *hac ratione* Ariminum *uſque pertinebat*

Ab urbe
Roſtratam uillam, hinc
Vtriculum, deinde

Narniam, poſt	*Callem*
Interamnam	*Forum Semproni*
Spoletium	*Fanum Fortunae*
Forum Flaminij	*Piſaurum, & poſtremo*
Heluillum	*Arimini deſinebat*

De via Aemilia Lepidi

Duę uiae Aemiliae fuerunt, altera Lepidi, de qua nunc ſermo eſt, altera Scauri, de qua paulo poſt ſcribam. Hanc ſtrauit M. Aimilius M. F. Lepidus, qui pontifex maximus, iterum conſul, cenſor, & princeps ſenatus ſexies lectus fuit, in primo cõſulatu, quem cum C. Flaminio, eius, qui ad Traſimenum cecidit filio, anno urbis DLXVII. geßit. De hac Strabo: Eodem in conſulatu M. Lepidus, & C. Flaminius collegae fuere, uictores autem Ligurum ſtrauere hic quidem Flaminiam e Roma per Tuſciam & Vmbriam uſque Ariminum. Alter reliquam porro uſque Bononiam, & ex ea in Aquileiam, prope alpium radices, ducto per gyrum circa paludes opere. Liuius quoque libro XXIX. commemorat M. Aimilium conſulem ſubactis eiſdem Liguribus uiam a Placentia productam Flaminiae commiſiſſe, ijs uerbis: Cos. Aimilius pacatis Liguribus, in agrum Gallicum exercitum duxit, uiamque ab Placentia ut Flaminiae committeret Ariminum perduxit. &c. Quibus uerbis liquet Aemiliam uiam initium habuiſſe ab Arimino, Ariminum enim uſque Flaminia pertinebat: hincque ducto in gyrum opere circa radices alpium, hac ratione Aquileiam uſque perductam eſſe, ut ex Antonini Pij imp. itinerario liquet

Ab Arimino
Caeſenam, deinde
Forum Liui, poſt

Fauen-

Fauentiam, poſt	Mediolanum
Forum Corneli	Bergomum
Clacerinam	Brixiam
Bononiam	Syrmionem
Mutinam	Veronam
Regium	Vicentiam
Tannetum	Patauium
Parmam	Altinum
Fidentiolam	Concordiam, & poſtremo
Placentiam	Aquileiae deſinebat
Laudem	

Martialis libro III. alloquens librum ſuum de hac uia ſic ſcribit

Romam uade liber, ſi ueneris unde, requiret
Aimiliae dicas de regione uiae
Si quibus in terris, qua ſimus in urbe rogabit
Corneli referas me licet eſſe foro

Idem de eadem uia libro VI. & Plinius libro primo, agens de portento agri Mutinenſis: qui in eadem quoque Fauentiam poſitam fuiſſe, ſignificat libro XIX. & Plinius Iunior in epiſtola ad Pontium. Mihi nuntiatum eſt Cornutum Tertullum accepiſſe Aemiliæ uiae curam. Ab hac uia ea Galliae togatae regio, Aemilia appellata eſt, ſicut etiam Flaminia ab alia uia

De alijs vijs incidentibus in Flaminiam, & primo de uia Caſſia

Caſſiam uiam a Caſſio, qui eam ſtrauit dictam fuiſſe, auctor eſt Sex. Pompeius. De qua Cicero Philippica XII. Tres uiae ſunt ad Mutinam a ſupero mari Flaminia, ab infero Aurelia, media Caſſia. Haec a Flaminia extra pontem Miluium diuiſa

Sutrium, Vetrallam, Viterbiumque, & Vulſinios mittebat, cuius rudera quaedam inter ipſa oppida adhuc extant. Huius, & aliquot aliarum uiarum mentio eſt in hac antiqua Auximate inſcriptione

C. OPPIO. C. F. VEL
SABINO. IVLIO. NEPOTI
M'. VIBIO. SOLLEMNI. SEVERO
COS
ADLECTO. A. SACRATISSIMO. IMP
HADRIANO. AVGVSTO
INTER. TRIBVNICIOS. PR. PEREGR
CANDIDATO. AVG
LEGATO. PROV. BAETHICAE. CVR. VIAR
CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE
CIMINAE. TRIVM. TRAIANARVM
ET. AMERINAE. LEG. LEGION. XI
CL. P. F. LEG. AVG. PR. PR
PROVINCIAE. LVSITANIAE
PRO. COS. PROV. BAETHICAE
PATRONO. COL
LEONAS. LIB. ADCENSVS. PATRONI
ET. IN. DEDIC. STATVAE
COLONIS. CENAM. DEDIT

De uia Clodia, uel Claudia

Et haec in Flaminiam incidebat, ut ijs uerſibus teſtatur Ouidius libro primo de Ponto

Nec quos pomiferis poſitos in collibus hortos
Spectat Flaminiae Claudia iuncta uiae.

Eius

Eius quoque mentio eſt in ſupra relata Auximate inſcriptione, in qua Clodia appellatur. Inchoabat a Roma atque Lucam uſque hac ratione, ut ex Antonini Pij itinerario didici, perducebatur

Roma
Baccanas, deinde
Sutrium
Forum Caßi
Vulſinios
Cluſium
Ad ſtatuas
Arretium
Ad fines ſiue Caſas Caeſarianas
Florentiam
Piſtorium, & poſtremo
Lucam

De via Annia

Hanc quoque uel Faminiae coniunctam, uel ab ea incepiſſe teſtatur ordo, quo hae uiae referruntur in inſcriptione Auximate iam poſita uidelicet. Curator uiarum Clodiae, Anniae, Caßiae, Ciminae, trium Traianarum & Amerinae. Nā hac parte, has omnes uias fuiſſe, praeter Traianas, conſtat. Idem quoque ſequenti antiqua marmorea inſcriptione confirmatur, quae nunc in horto eccleſiae cathedralis urbis Caſtellanae in Faliſcis adhuc extat, non longe eò translata

HO-

HONORI
IMP.CAESARIS.DIVI.F
AVGVSTI.PONT.MAXIM
PATR.PATRIAE.ET.MVNICIP
MAGISTRI.AVGVSTALES
C.EGNATIVS.M.L.GLYCO
C.EGNATIVS.C.L.MVSICVS
C.IVLIVS.CAESAR.L.ISOCHRYSVS
Q.FLORINIVS.Q.L.PRINCEPS
VIAM.AVGVSTAM.AB.VIA
ANNIA.EXTRA.PORTAM.AD
CERERIS.SILICE.STERNENDAM
CVRARVNT.PECVNIA.SVA
PRO.LVDIS

De uia Auguſta

Hanc in Faliſcis fuiſſe, non procul a Flaminia, & in Anniam incidiſſe teſtatur ſuperior inſcriptio, de qua nihil praeterea compertum habeo

De via Cimina

Haec Caßiae & Flaminiae propinqua fuit, colles, lacuſque Ciminos, haud procul a Viterbio ſitos petens, a quibus & nomen accepit. Virgilius: Cimini cum monte lacus, campoſque Velinos. Siluae Ciminae meminit libro IX. ab urbe condita Liuius. De ea quoque mentio eſt in Auximate inſcriptione

De via Amerina

Amerinam uiam cuius Auximas inſcriptio meminit, iis ſubieci, quod ex uia Flaminia diſcedens, Ameriam ducat.

De vijs Sempronia, & Poſtumia.

Viam demum Semproniam a Flaminia oriri Fulginei in Vmbria, & uſque ad Forum Sempronij protendi, a quo nomen accepit, quidam ſcribunt. De Poſtumia mentionem facit iis uerbis Tacitus: Siſtere tertiam legionem in ipſo uiae Poſtumiae aggere iubet. &c. haec autem in Gallia togata fuit, non procul a Bebriaco, uico Veronenſium Hoſtilia, & Cremona, quam hic adpoſui, quod uerſus Flaminiam, & Aemiliam ſtrata eſſet.

De porta, & via Collatina.

Poſt Flumentanã portam, proximo loco eſt Collatina colli hortulorum impoſita, de quã Sex. Pompeius: Collatia oppidum fuit prope Romam, eo quod opes aliarum ciuitatum ibi fuerint collatae, a qua porta Romae Collatina dicta eſt. Liuius quoq; libro primo: Collatia & quicquid circa Collatiam agri erat Sabinis a rege Tarquinio ademptum. &c. Seruat quoque aetas noſtra morem appellãdi in Collatia, quicquid e regione eius portæ habet ager Romanus. Haec antiquitus moenibus a Collina porta uerſus Tiberim ampliatis, cum Flumentana cõiuncta fuit, non longe a campo Florae collocata; poſtea pomerio ampliato ad eum locum ubi nunc eſt ſuper hortulorum collem cũ Flumentana ipſo forte Aureliani Imp. tempore translata fuit.

Quam a proximis Pinciorum *aedibus* Pincianam *libro primo de bello* Gothico Procopius *ſuo tempore appellatam fuiße ſcribit.* Beliſarius*(inquit)interim quae ad urbis cuſtodiam faceret, praeparare, molirique omnia.* Pincianam *is ferme, & proximam huic ad dexteram* Salariam *portam tenebat, ut ſuſpectiores & neceßarias; ea namque parte oppugnari facile poterat murus &c. Et nō longe poſt:* Nec *portam quidem* Flaminiam Gothi *tentarunt, ut loco praecipiti ſitam, atque adeo ut adiri non facile queat.* Inter *hanc portam, & alteram ad dexteram huic proximam portulam, porta alia eſt quae* Pinciana *uocatur.* Huic *proximi muri pars quaedā, lapidum laxata iam pridē compage, ſeiuncta ſpectatur; non tantum a ſolo ſed a medio ad ſummum faſtigium ſcißa.* Nec *ſane collapſa, nec alias reſoluta, ſed utrinque ſic inclinata, ut cetero muro extrinſecus partim prominentior eſſe appareat, partim retractior.* Hanc *muri partem quum demoliri tunc primum* Beliſarius *niteretur, & iterato aedificare inſtituiſſet, obſtitere* Romani, Petrum Apoſtolum *pro indubitato ſe comperiße aſſeuerantes, eius loci tuendi pollicitum curam ſe ſuſcepturum, quod utique* Romanis *ex uoto ſucceßit, quandoquidem nec eo die, quo per* Gothos *ſunt moenia oppugnata, nec per omne id tempus, quo urbem obſederunt barbari, hoſtilis uis ulla ad hunc locum peruenit, nec plane unquam eodem tumultuatum.* Et *ſane me admiratio ſubijt, nec* Romanis, *nec hoſtibus ipſis in ea tam diutina urbis obſidione, in memoriam ueniße muri hanc partem: quae res quum miraculi poſtea loco ſit habita, nec ſarcire quidem in poſterum quiſquam, nec de integro reſtituere auſus eſt, ſed ad hūc diem, ea e regione ſeiunctus permanet murus.* Haec Procopius Quae *uerba ideo adpoſui, quod uſque ad noſtra tēpora, adhuc ea muri pars ſuperſit, ut a* Procopio *deſcribitur, appellaturq; a* Romanis *murus inclinatus.* Porro *autem ea portula quam*

ſupra

ſupra Pincianam fuiſſe ſcribit idem Procopius, *omnino eſſe deſijt.*A *porta Collatina exijt uia eiuſdem nominis,de qua* Frõtinus *libro primo de aquaeductibus ſic ait* : *Aquae Alſietinae Auguſtae ramus proxime uiam Collatinam accipit fontẽ &c. Item concipitur aqua Virgo uia Collatina ad milliarium octauũ paluſtribus locis etc.Haec autem uia non procul ab ipſa porta incidit in uiam Salariam*

De porta Collina, & via Salaria

Collatinam proxime ſequitur porta antiquitus Agonenſis, poſt Quirinalis, deinde Collina, poſtremo Salaria appellata. Sex. pompeius : *Agonia (inquit) ſacrificia, quae fiebant in mõte; hinc Romae mons Quirinalis Agonius, & Collina porta Agonenſis.*Et *alibi Quirinalem eam quoque uocatam fuiſſe his uerbis docet* : *Quirinalis porta dicta, ſiue quod ea in collem Quirinalem itur, ſiue quod proxime eam eſt Quirini ſacellum. Agonenſem autem idcirco appellatam ſcribit, quod inundato circo* Flaminio,*agonales ludi, qui in eo celebrabantur, extra ipſam portarentur, ludoſque ipſos ideo agonales eſſe dictos, uel quia locus in quo initio facti ſunt, fuerit ſine angulo; uel quod ijs ludis rex hoſtiam immolare ſolitus eſſet, quam antiqui agoniam uocabant, uel quod in montibus, quos agones dicebãt, fierent.* Ex *Quirinali autem uel* Agonenſi, *Collina a collibus Quirinali,Eſquilino, &* Viminali;*uel ab urbis tribu, & regione in qua ſita erat, quae Collina dicebatur,deinceps longo tempore appellata eſt.* Per *Collinam portam ſcribit* Liuius *libro* V. *Gallos Senones urbem ingreſſos, eam incendiſſe, de qua ſaepiſſime etiam alibi mentionem facit.* Et *alio loco* : *Quum murus (inquit) & turres quae ſunt inter portam Collinam & Eſquilinam de coelo eſſent tacta. & cetera*

Ouidius

Ouidius IIII. *Faſtorum*

Templa frequentari Collinae proxima portae

Et Iuuenalis Satyra VI

Proximus urbi

Hannibal, & ſtantes Collina in turre mariti

Haec poſterioribus temporibus a uia, cui impoſita erat, Salaria appellari coepta. Procopius *libro primo de bello Gothico*: Beliſarius *interim Pincianam & proximam huic ad dexteram Salariam portam tenebat, ut ſuſpectiores & neceſſarias.* Et *paulo poſt: Apud Salariam autem portam, uir quidam procerae ſtaturae Gothus crebrius ſagittando propugnacula infeſtabat. &c. Salariam autem uiam a Collina porta initium habuiſſe, refert* Tacitus L. XIX. *ut tranſuerſis itineribus per agrum Sabinum, uia Salaria urbem introirent.* Et *paulo poſt: Tertium agmen per Salariam portae Collinae appropinquabat. De hac* Sex. *Pompeius: Salaria uia Romae eſt appellata, quia per eam Sabini ſal a mari deferebant.* Et Strabo: Rerum (*inquit*) *ſcriptor Fabius auctor eſt,* Romanos *tum primum diuitiarum ſenſus accepiſſe, quũ Sabinorum potiti ſunt gentis, per ipſos uia Salaria; in quam apud Heretum Sabinorum uicum ſupra Tiberim iacentem Numentana incidit, non magnae longitudinis ſtrata eſt, ex eadem Collina porta inchoans.* Martialis

Illic Flaminiae Salariaeque

Geſtator patet eſſedo tacente

Plinius libro XXXI. *cap.* VII. *Sal* (*inquit*) *magna apud antiquos auctoritate, ſicut apparet ex nomine Salariae uiae, quoniam illa ſal in Sabinos portari conſueuerãt. Prope hanc portam fuit templum* Veneris *Erycinae; cuius Liuius, Strabo, Plinius, & alij ueteres ſcripores meminerunt. Extra eam uero fuit templum* Honoris, *de quo ſic Cicero ſecundo de legibus:* Noſtis *extra portam Collinam aedem* Honoris? *& a-*

ram

ram in eo loco fuiſſe memoriae proditum eſt. Ad eam quum lamina fuiſſet inuenta in qua ſcriptum ; domina Honoris ; ea cauſſa fuit aedis eius aedificandae : ſed quum multa in eo loco ſepulchra fuiſſent , exarata ſunt, ſtatuit enim collegium locum publicum non potuiſſe priuata religione obligari . Via quoque Salaria ad ſecundum lapidem; fuit inſigni,& magnifico monumento ſepultus Auguſti tonſor Licinus,uir ijs temporibus ditiſſimus, quem ſatyrici inſectati ſunt, & Varro hoc epigrammate , ut eſt apud Cornutum acerbiſſime perſtrinxit

Marmoreo tumulo Licinus iacet , at Cato paruo
Pompeius nullo , credimus eſſe deos

In eadem uia prope Anienis ripas fuit etiam C. Marij VII. cos. ſepulchrum. Eadem uia ad tertium lapidem ſupra Anienem extat pons eiuſdem cum uia nominis , quem cum ceteris Anienis pontib. a Gothorum rege Totila (ut refert Procopius) diſiectum , reſtituit Narſes. Quod etiam hae duae inſcriptiones, ab utraq; eius parte inciſae demonſtrant. In dextra enim eſt haec, quam ne conciſam ponerem ſequenti pagina integram concinnaui

Salaria autem ex urbe in Sabinos ſic exibat, Antonino Pio in itinerario auctore

Ex urbe	Interocream
Heretum	Falacrine
Vicum nouum	Vicum Badies
Reate	Ad centeſimum
Cutylias	

In hac uia ad XIIII. lapidem ut Vibius, uel XI. ut Liuius, prope Alliam flumen uictoria contra Romanos potiti ſunt Galli Senones. Quare inter eam, & Tiberim fuit lucus permagnus, in quo Romani Lucaria feſta celebrabant, pro eo quod uicti a Gallis ad Alliam, fugientesque e proelio ibi ſe occultauerunt, ut auctor eſt Sex. Pompeius. Allia autem flumē e Cruſtuminis montibus praealto defluēs alueo, haud multo infra hanc uiam, Tiberi (ut prodit Plinius) miſcetur. De hac uia mentio eſt in antiquo hoc epigrammate ita

L.RANIO.OPTATO.C.V.COS
CVRATORI.REIP.MEDIOLANENSIVM
CVRAT
REIP.NOLANORVM.PRO.COS
PROVINCIAE
NARBONENSIS.LEGATO.AVG.ET
IVRIDICO
ASTYRIAE.GRAECIAE.CVRATORI.VIAE
SALARIAE.CVRATORI.REIP.VRVINATIVM
METAVRENSIVM.LEGATO.PROVINCIAE
ASIAE.PRAETORI.TRIB.PLEBEI
QVAESTORI.PROVINCIAE.SICILIAE

De uijs Quinctia, & Iunia

Viarum Quinctiae, & Iuniae meminit libro primo antiquitatum Dionyſius Halicarnaſſeus. Quas idcirco hic adpoſui, quod eas e regione huius uiae fuiße aperte innuat, quum ait: Palatium quidem quinque & uiginti ſtadijs (haec urbs Aboriginum erat) a Reate diſtans, urbe nunc etiam a Romanis habitata, uiae Quinctiae proximum. Hanc ipſam, ex antiquo P. Victoris manuſcripto codice eandem cum Nomentana eſſe quibuſdam uiſum fuit, quum tamen ex eius uulgatis codicibus diuerſam fuiſſe cōſtet. Ad haec, Dionyſius a Reate (inquit) rurſus ſtadijs LXXX. uia Iunia eundo iuxta Coritum montem Curſula eſt nuper diruta. Quibus uerbis colligitur, uiam quoque Iuniam ijsdē regionibus fuiſſe. De ijs aūt uijs quid praeterea afferam, non habeo. De uia Quinctia mentio eſt in hac uetuſta inſcriptione

C.CVRTIVS.P. F. PAL . NERVA . IIII . VIR
P.SILIVS. P. F. ARNIEN. PAETINVS. IIII. VIR
C.RVSTVS. C. F.QVARTVS. VEL. IIII. VIR
T.FLAVIVS. T. F. ARN. SABINVS.IIII. VIR
ARAM.ET.SIGN.VIA.QVINCT.D.D

De porta Viminali,& uia Nomentana

Viminalis porta Collinae ſuccedit, eiuſdem cum monte, in quo ſita eſt nominis, a quo & nomen ſortita eſt. Sex. Pompeius; Viminalis (inquit) & porta, & collis appellabantur, quod ibi uiminum ſilua fuiſſe uidetur, ubi eſt & ara in uimino conſecrata. Hanc regum tempore in aggere Tarquinij fuiſſe Strabo

bo ijs uerbis prodit: In aggere autem medio tertia eſt porta, eiuſdem nominis cum colle Viminali. Tertiam autem dicit, quod Flumentana, & Collina tum ea priores eſſent. Collatina enim tunc non erat, quae poſtea in ampliatione murorum urbis fuit interpoſita. Huic portae nunc S. Hagnetis, a proxima eius diuae aede nomē eſt. A Viminali autem porta incipit uia Nomentana, qua iter erat Nomentum Sabinorum oppidum. Haec alio nomine Ficulnenſis appellata fuit. Liuius libro III. ait: Via Nomentana, cui tam Ficulnenſi nomen fuit, profecti, caſtra in mōte ſacro locauere. Haec, ut Strabo refert, in uiam Salariam apud Heretum Sabinorum oppidum ſupra Tiberim iacens incidebat. Ouidius IIII. Faſtorum

Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem
Obſtitit in media candida turba uia

Extra portam Viminalem Naeniae deae ſacellum fuit dedicatum, ut refert Sex. Pompeius. Naenia autem eſt carmen, quod in funere laudandi gratia cantabatur ad tibiam. Sunt etiā qui eo uerbo finem ſignificari putent. Quidam uolunt naeniam ideo dici, quod uoci ſimilior querimonia flentium ſit. Haec autem dea cantu querulo, a praeficis mulieribus aduocari, ut funeribus adeſſet, putabatur. Deorum enim quos obeſſe arbitrabantur templa ſecundum ſtationis decorem extra urbem ponebantur. Et ſi autem in Palatio febris aram, in Eſquilijs malae Fortunae ad Auentini radices Scordiae templa locata fuerint, ea tamen non ut opem ferrent, ſed ne obeſſent numina colebantur. Ea uia ad ſecundum lapidem uiſitur adhuc templum ſphaericum, quod quidam Bacchi eſſe ſcribunt, ſepulchris Conſtantini familiae inluſtre. Quod nunc in eius ſororis Conſtantiae honorem dedicatum eſt. Non longe ab hoc templo alius pons Anieni impoſitus eſt, a uia nomen habens, quem ſicuti Salarium a Totila bello Gothico confractum reſtituit Narſes, ut

Procopius prodit. Inter Salariam, & Nomentanam uias quarto ab urbe lapide, fuit ſuburbanum Phaontis Neronis liberti; quò ut Tranquillus, & Eutropius ſcribunt, Nero fugiens, quũ a ſenatu hoſtis iudicatus eſſet, ſe ipſe interfecit. Huius uiae mentio eſt in hac uetuſta inſcriptione ſic

CN . MVNATIVS . M . F . PAL
AVRELIVS . BASSVS
PROC . AVG
PRAEF . FAB . PRAEF . COH . III
SAGITTARIOR . PRAEF . COH . ITERVM . II
ASTVRVM . CENSITOR . CIVIVM
ROMANORVM . COLONIAE . VICTRI
CENSIS . QVAE . EST . IN . BRITANNIA
CAMALODVNI . CVRATOR
VIAE . NOMENTANAE . PATRONVS
EIVSDEM
MVNICIPI . FLAMEN . PERPETVVS
DVVM . VIRALI . POTESTATE
AEDILIS . DEDICATOR . IIII

De porta Gabina, alias Gabiuſa; & vijs Tiburtina, & Gabina

Prope caſtrum praetorium inter portas S. Hagnetis, & S. Laurentij adhuc extat porta clauſa, quam aliquot rationibus adductus Querquetulariam, uel Querquetulanam fuiſſe olim crediderim: de qua, quum tam noſtro, quam etiam Procopij tempore, ante milleſimum annum, in uſu eſſe deſierit, poſtea uerba faciam, quum de eis portis loquar, quae eſſe deſierunt; atque ad eius portae deſcriptionem ueniam, quae ab antiquis Gabi

Gabina,uel Gabiuſa,noſtro uero ſaeculo S. L*aurentij appellatur. Gabiuſam autem portam fuiſſe* Romae *teſtatur Liuius:qui eam de coelo tactam fuiſſe ſcribit.* Hanc *autem Gabiuſam fuiſſe, ut credam adducor,quod in antiquo codice manuſcripto* P. Vi*ctoris,quem in communem antiquitatis ſtudioſorum gratiã, cum hiſce commentarijs publicaui,* Tiburtina *uia,quae hac porta incipit, eadem eſſe cum* Gabina *dicatur.* Gabina *autem uel* Gabiuſa *porta, non niſi a Gabijs nomen habuiſſe liquet, ſicut etiam & uia, quae ex hac porta dextera parte uerſus* Praeneſtinam *uiam deducta, recta Gabios, quibus nunc* Gallicanum *nomen eſt, perducit,* Tiburtina *interim uia a laeua relicta.*Viã *autem* Tiburtinam *hac porta initium habuiſſe ſatis liquet,quae etiam nũc* Tibur *deducit.*De *qua uia praeter* P.Vi*ctorẽ,& antiquam* Tarraconen*ſem inſcriptionem, mentionem quoque facit* Horatius *primo ſermonum*

Quum Tiburte *uia praetorem quinque ſequuntur*

Hac uia intra primum lapidem fuit ſepulchrum Pallantis Ti. *Claudij Caeſaris* Auguſti *liberti, ſplendidum,cum hoc arrogantiſsimo titulo*

TI . CLAVDIVS . AVG . L
P A L L A S
HVIC.SENATVS.OB.FIDEM
PIETATEM.QVE . ERGA
PATRONOS . ORNAMENTA
PRAETORIA . DECREVIT
ET.H-S.CENTIES.QVIN
QVAGIES.CVIVS.HONORE
CONTENTVS . FVIT

De quo Plinius epiſtolarū libris VII.*et* VIII.*ad Montanū multam mentionem facit. Ab una autem porta, plures uias deduci, atque eas in diuerſa loca duuidi manifeſtum eſt. Nam ab hac quoque porta Gabinam uiam exire demonſtrat* P. *Victor; quū Gabinam eandem cum Tiburtina uiam facit, quod ob loci uicinitatem aliquando fieri ſolet. Quod hac una demum ratione confirmatur, quia Gabios perducit. De Gabina uia Liuius libro* V. *Iuſtiore altero deinde proelio ad octa uum lapidem Gabina uia quò ſe ex fuga contulerant, eiuſdem ductu, auſpicioq; Camilli Galli uincuntur. Item libro* II. P. *Valerius* T. *Herminium cum modicis copijs ad ſecundū lapidē Gabina uia in occultum conſidere iubet. & paulo poſt: Ad tertium lapidem uenere Gabina uia. Hanc uiam breuem fuiſſe, incidiſſeque in Praeneſtinam ſignificat Strabo, quum ait: Sunt & Romanorum oppida a ſiniſtra Latinae inter eam & Valeriam, ſane Gabij extant in Praeneſtina uia ſiti. &c*

De porta Eſquilina, & viis Praeneſtina, & Labicana

Proximam Gabinae fuiſse Eſquilinam portam multis ueterum ſcriptorum auctoritatibus demonſtrari poteſt, cuius nunc Maior porta, uel locum obtinet, uel non longe a loco, in quo antiqua Eſquilina quondam fuit, noſtro tempore ſita eſt. Ceterum multum mihi laboris eſſet, & male mecum agerem, ſi omnes ueterum antiquariorum errores nunc uel reprehendere, uel explodere uellem, quos in hiſce rebus deſcribendis admiſerunt, ut de amphitheatro Statilij Tauri, baſilica Caij & Lucij, foro Romano, templo Saturni, & aerario, porta Gabiuſa, templo Mineruae medicae, carceribus populi Romani, & alijs eiuſmodi ſexcētis; quae loca contra antiquorum ſcriptorum auctorita-

*ritates, male & nimium inepte collocarunt, perinde ac etiam fecerunt de porta Eſquilina, de qua mihi nunc ſermo eſt. Ego autem ijs reprehendendis quoties occaſio ſeſe offeret, tempus non conteram, ſed quae illi male dixerunt, nulla eorundem mē tione facta, emendare, rationibusque adductis reſtituere curabo. Quis igitur non eſt, ex ueteribus antiquarijs a Blondo uſq; ad Marlianum, qui nouiſſimus Vrbis topographiam (quod ſciā) ſcripſit, qui portam quae nunc Maior dicitur, Naeuiam non uocet? Quam aperte P. Victor in regione XII. Piſcinae publicae, inter portam Capenam, & Oſtienſem cōlocauit, quum uicos portarum Naeuiae & Raudusculanae in ea regione fuiſſe prodat? Varroque ipſe libro IIII. de lingua Latina, eas portāque Lauernae uicinas ſcribat, atque extrema urbis regione fuiſſe aperte innuat? quamquam enim is locus mancus ſit, aperte tamen colligitur, cum portarum omnium deſcriptionem eo loco feciſſe, atque a Flumentana inchoaſſe, quae prima erat, desiiſſeque in Lauernalem portam, quae non procul a Trigemina fuit, cui uicinas fuiſſe Naeuiam, & Raudusculanam exponit. Cui rei maxime quadrat, quod ante Naeuiae portae deſcriptionem dicit, ubi paginae tres deſunt: * Religionem Porcius deſignat, quum de Ennio ſcribens dicit: Eum coluiſſe Tutilinae loca. Quae ea parte fuiſſe alibi demonſtrabo. Quod etiam libro II refert Liuius de portis Collina, Eſquilina, Coeliamontana, & Naeuia meae huic ſententiae maxime conuenit, ut paulo poſt oſtendam. Ex quibus rebus manifeſte uideri poteſt, an porta Maior, quae longiſſimo interuallo diſtat a regione Piſcinae publicae, ubi erat porta Naeuia, haec porta eſſe poſſit? Quam Eſquilinam fuiſſe, uel Eſquilinae potius locū tenere, aperte ijs uerbis Strabo indicat: Porro in unum cadit Labicana, a porta quidem Eſquilina incipiens, a qua & Praeneſtina; a ſiniſtra uero & hanc, & Eſquilinum omittens cam-*

pum,ultra centum & XX. ſtadia pergit. Quum autem Labico uetuſto ſane oppido, ceterum diſiecto, & in ſublimi ſito propinquat, & hoc, & Tuſculum reliquit a dextra. Videant igitur hi, qui portam S. Laurentij Eſquilinam faciunt; an Labicana, & Praeneſtina uia, Gabina ſimul & Tiburtina ea una porta incipiant? quum manifeſte conſtet a porta Maiore duas nunc exire uias, quarum altera Labicos, altera Praeneſte recta deducit. Quo fit, ut hanc pro indubitato potius Eſquilinam olim fuiſſe credam. Confirmatur etiam mea haec ſententia Ciceronis auctoritate, qui Eſquilinam & Coelimontanam portas propinquas fuiſſe demonſtrat, quum ait: Quum ego Coelimontana porta introiiſſe dixiſſem, reſponſione me inimica, Eſquilina introiiſſe homo promptißimus laceßiuit, & cet. Quod ei proximior eſſet. Haec autem Liuij uerbis non aduerſantur, qui non ſemel ait: Caſtra inter Collinam Eſquilinamque poſita. Nam Viminalē & Gabiuſam eo tpe aut non fuiſſe, aut has duas tantū, quod notiores eſſent, nominaſſe exiſtimo. Huius autem, & aliarum quarundam portarum ordo ex uerbis Liuij facile apparebit, quae ideo ſubiunxi: Porſenna (inquit) primo conatu repulſus, conſilijs ab oppugnanda urbe ad obſidendam uerſis, praeſidio in Ianiculo locato, ipſe in plano, ripiſque Tiberis caſtra poſuit, nauibus undique accitis, & ad cuſtodiam, ne quid frumenti Romam ſubuehi ſinerent, & ut praedatum milites trans flumen, per occaſiones alijs atque alijs locis traijcerent. Breuique adeo infeſtum agrum Romanum reddidit, ut non cetera ſolum ex agris, ſed pecus quoque omne in urbem compelleretur, nec quiſquam extra portas propellere auderet. Hoc tantum licentiae Etruſcis, non metu magis quam conſilio conceſſum eſt. Namque Valerius cos. intentus in occaſionem, multos ſimul & effuſos improuiſos adoriendi, in paruis rebus negligens ultor, grauem ſe ad maiora uindicem

ſerua

ſeruabat, itaque ut eliceret praedones, edicit ſuis, poſtero die frequẽtes porta Eſquilina, quae auerſiſſima ab hoſte erat (erãt enim in Ianiculo) expellerent pecus ſcituros id hoſtes ratus, quod in obſidione & fame ſeruicia infida transfugerent: & ſcire perfugae inditio, multoq; plures ut in ſpem uniuerſae praedae flumen traijciunt. P. Valerius inde T. Herminium cum modicis copijs ad ſecundum lapidem Gabina uia, (quae laeua portae Eſquilinae proxima erat) occultum conſidere iubet, Sp. Lartium cum expedita iuuentute ad portam Collinam ſtare, donec hoſtis praetereat, inde ſe obijcere, ne ſit ad flumen reditus. Conſul alter T. Lucretius porta Naeuia, quum aliquot manipulis militum egreſſus, ipſe Coelimontana (tanquam medio loco ſita, ut omnibus, ſi opus eſſet praeſto eſſe poſſet) delectas cohortes educit, hique primi apparuere hoſti. Hactenus Liuius. Quibus uerbis innuitur Coelimontanam portam mediã inter Eſquilinam, & Naeuiam fuiſſe, Collinamque Gabinae proximam, atque haec Eſquilinae. Flumentanæ autem non meminit, quia etſi Etruſci recta per campum Martium tranſire potuiſſent, tamẽ quia inter urbis moenia abruptosque montes inter erat, ne in aliquod diſcrimen inciderẽt eam portam non inuaſerunt, ſimulque quo propinquiore a nauibus curſu ferrentur in pecus, ad eum forte Tiberis locum deuenere, qui medius eſt inter pontem Miluium & Anienis oſtia. Quare non oportuit ad portam Flumentanam militum ſtationem locare. Collatinae & Viminalis cum non meminiſſe exiſtimo, uel quia adhuc non erant, uel forte eo bello clauſae, uſum amiſerant, ut in bellis fieri conſuetum eſt, uel quia alijs portis ſatis fuerat & ſtruere inſidias, & exponere pecus, ac turmas preſidiaque emittere. De hac porta multa apud omnes auctores ueteres mentio eſt. Hanc autem aliquando Maeciam uocatam fuiſſe ex Plauto conijci poteſt, quod idẽ de porta Maecia ſcribat Plautus, quod

de

de Eſquilina Horatius: utriuſque ſententiam confirmat Cornelius Tacitus, qui libro II. hiſtoriae Auguſtae ait; Sumptum more priſco extra Eſquilinam de nocentibus ſupplicium. Plautus uero in Caſina

Illum Aedepol uidere ardentem te extra portam Maeciam
Credo e caſtor uelle

Horatius uero V. epod

Poſt inſepulta membra deferent lupi
Et Eſquilinae alites

In quem locum annotauit Porphyrio in regione aggeris extra portam Eſquilinam ſolita fuiſſe pauperum corpora uel comburi, uel proijci: combuſta fuiſſe indicat Plautus, proiecta Horatius. Hanc portam a uia quae per eam exibat, Plinius libro XXXVI. cap V. Labicanam ijs uerbis uocat: Mars eſt etiānum ſedens colloſſeus eiuſdem in templo Bruti Callaici apud circum eundem ad Labicanam portam eunti. Quam ab altera quoque uia Procopius Praeneſtinam appellat. Inter haec (inquit) Beſſas, qui Praeneſtinam portam cuſtodiendam acceperat, ad Beliſarium miſit, qui nuntiaret teneri ab hoſtibus urbem, per portam aliam introgreſsis, quae ſupra Tiberim eſt. & paulo poſt: Praeneſtinam portam Beſſae tradiderat cuſtodiendam. Et alibi: Acie inſtructa circa Praeneſtinam portam, ad eam muri partem mox ducit, quam Romani Viuarium dicunt, unde & expugnari moenia per quam facile poterāt. etc. Haec porta nunç porta Maior dicitur, forte ab aedificij magnificentia, cui ſuppoſita eſt, id eſt aquae Claudiae caſtellum, Hancque ibi locatam fuiſse a Beliſario crediderim eo tempore quo urbis muros a Gothis diſiectos reſtituit, atque e proximo loco ibidem translatam, neque enim mihi ueriſimile uidetur ueteres portam urbis aquaeductuum formis, uel caſtello ſubiecisſe. Ab hac autem porta etiamnum exeunt uiae Labicana quidē

a dextra

a dextra, & Praeneſtina a laeua, quae Praeneſte, & Labicos deducunt. Praeneſtina autem per Gabios Praeneſte, Labicana uero, Tuſculum, & Labicos a dextera relinquens, per Quinctanas ad Pictas perueniẽs, in Latinam uiam terminabantur: ut ex itinerario Antonini Pij conſtat. Porro autem in Praeneſtinam incidit uia Gabina. Gabij enim Praeneſtina uia ſiti ſunt, ut prodit Strabo rurſus haec a Praeneſte Anagniam uſque deducta ibi in Latinam incidebat. In Praeneſtina uero uia fuit ſepulchrum Q. Attae togatarum ſcriptoris ſecundo lapide ſitum. In Lauicana autẽ, ſepultus fuit Didius Iulianus imp. ut in eius uita ſcribit Aelius Spartianus, in ſepulchro proaui ſui Saluii Iuliani, quod quinto ab urbe lapide ſitum erat

De porta Coelimontana, & vijs Campana, Tuſculana, Albana, & Valerijs duabus noua, & vetere

Proxima Eſquilinae, ut innuere uidetur Cicero, fuit porta Coelimontana, nunc S. Ioannis appellata, a monte Coelio, in cuius parte ſita eſt, olim Coelimontana dicta. Quam L. Cornelio, & Q. Minucio tactam de coelo narrat Liuius. Hanc poſterioribus ſaeculis Aſinariam fuiſſe dictam referunt Procopius libro primo de bello Gothico, & Anaſtaſius Bibliothecarius in uita Siluerij papae. Procopius quidem: Contigit autẽ ut die una, eodemque tempore, & Beliſarius cum Imperatoris exercitu per portam quam Aſinariam dicunt (Neapoli enim ueniebat) urbem iniret, & per Flaminiam Gothi excederent. Et libro III: Quum itaque perpauci, ut diximus, admodum ad murorum cuſtodiam relinquerẽtur, & hi quidem iam fame cõfecti, quaterni cuſtodes quidam, & Iſauri genere ad portam Aſinariam cuſtodias nacti, excepturos ſe intra urbem Gothorum

rum exercitum pollicentur. Et alibi ſaepius eius portae meminit: quam Bibliothecarius Lateranenſi baſilicae proximam fuiſſe ſcribit. Per hanc Alarico primũ, poſtea Totila ducibus, ingreſſi Gothi urbem captam diripuerunt. Mirandum autem quod quum Sex. Pompeius uiae Aſinariae mentionem faciat, eã lõge ab hac porta fuiſſe ſcribat, quam inter Latinam Ardea tinamque fuiſſe tradit, ut inferius explicabo. Hanc uero Coelimontanam fuiſſe illud etiam confirmat, quod mons ipſe nullam aliam praeter hanc habeat portam. Ab hac autem porta incipit uia Campana, cuius Suetonius in Auguſto, & aliquot antiquae inſcriptiones meminerunt

HVIC. MONVMENTO. ITVS. ADITVS
AMBITVS. DEBETVR. EX. SENTENTIA
EROTIS. AVG. L. IVDICIS . A . VIA
CAMPANA. PVBLICA

Et Neapoli alia inſcriptio

M. BASSAEO. M. F. PAL. AXIO
PATR. COL. CVR. R. P. II. VIR. MVNIF
PROC. AVG. VIAE. OST. ET. CAMP

Ab hac etiam porta, uel non longe ab ea ex uia Campana, exibat uia Tuſculana, quam una cum Albana inſtaurauit M. Meſſalla ſub Caeſare Auguſto: Vnde Tibullus libro. I

Nec taceam monumenta uiae quae Tuſcula tellus
Candidaque antiquo detinet Alba lare
Namque opibus congeſta tuis hic glarea dura
Sternitur, hic apta iungitur arte ſilex

Vias Valerias duas fuiſſe nouam uidelicet et ueterem prodit P. Victor, de quarum altera Strabo ſic ſcribit: Praeclariſſimae ſunt uiae Appia, & Valeria, una quidem ad mare Latinae partes

tes ſuperans, uſque Sinueſſam protenditur; altera in Sabinos uſque ad Marſos. Inter has media Latina eſt. & ceter. Quam idcirco hic ſubieci, quod Latinā huic proximam, mediam inter eam & Appiam fuiſſe ſcribat Strabo. Alterius meminit Plinius

De porta Latina, & viis Latina, & Albana

Coelimontanam ſequitur porta Latina ante mille annos appellata, quae quod in Latium mitteret nomen obtinuit, quod etiānum manet. Quo autem nomine antiquiſſimis temporibus uocaretur, incertum. Verum quum Strabo uia Latina Ferētinum urbem fuiſſe afferat, crediderim portam hanc eam eſſe, quam Plutarchus Ferentinam nominauit in Romulo. Nam Romulus (inquit) expiationibus ciuitatem expurgauit, quas adhuc etiam Ferentinam ad portam obſeruari tradunt. Sicque appellatam exiſtimo, quod ea iter eſſet ad Ferentinos Hernicorum populos A Latina autem porta initium habet uia eiuſdem nominis, in Latinos populos ducens, quae modo Latia, modo Auſonia dicitur a Martiali. Libro enim IX

. . . . ſimili uenerandus ab Hercule Caeſar
Conſecrat Auſoniae maxima ſana uiae

Et alibi eodem libro

Herculis in magni uultu deſcendere Caeſar
Dignatus Latiae dat noua templa uiae
Qua Triuiae nemoroſa petit, dum regna uiator
Octauum domina marmor ab vrbe legit

De hac uia mentio eſt in antiquo epigrammate ſic

L.ANNIO.FABIANO
III.VIRO.CAPITALI
TRIB.LEG.II.AVG
QVAEST.VRBAN.TR.PLEB
PRAETORI.CVRATORI
VIAE.LATINAE.LEG
LEG.X.FRETENSIS
LEG.AVG.PROPR.PRO
VINC.DAC.COL.VLP
TRAIANA.ZARMAT

Cicero pro Cluentio cauponem quendam de uia Latina nominat. Strabo uero praeclariſsimae (inquit) uiae ſunt Appia & Valeria, una quidem ad mare Latinae partes ſuperans, uſque Sinueſsam protenditur, altera in Sabinos uſque ad Marſos. Inter has media Latina eſt, quae ad Caſsinum coniungitur Appiae a Capua XIX ſtadijs diſtans. In Latina porro uia fuit tẽplum Fortunae muliebris, eiuſdemque deae ſimulachrum, quod nefas erat attingi, niſi ab ea quae ſemel nupſit. Sex. Pompeius. In eadem uia fuit ſuburbanum Phylidis nutricis Domitiani, in quo ipſum funerauit, ſed reliquias templo Flauiae gentis clã intulit, cineribuſque Iuliae filiae Titi, quam & ipſa educauerat, commiſcuit. Auctor Tranquillus. In eadem ſepeliri uoluit Sempronius Tuditanus. Ex uno uero ſepulchrorum uiae Latinae, hoc epigramma refert Auſonius

Non nomen, non quo genitus, non unde quid egi
Mutus in aeternum, ſum cinis, oſſa, nihil
Nec ſum, nec fueram, genitus tamen e nihilo ſum
Mitte, nec exprobres, ſingula talis eris

Lati-

Latina autem ab urbe ad oppidum Caſſinum pertinebat ſic, ut ex Antonini Pii itinerario didici

Ab urbe	*Fabrateriam*
Ad Decimum	*Aquinum, & poſtremo*
Roborariam	*Caſſini, inde*
Ad Pictas	*Beneuentum, ſic*
Compitum	*Venafrum*
Anagniam	*Theanum*
Ferentinum	*Allifas*
Fruſinonem	*Teleſiam, deinde*
Fregellas	*Beneuentum*

De uia autem Albana, quae hac parte ex urbe exibat, mentionem feci ſuperius ex Tibullo, quum de Tuſculana uerba facerem

De porta Capena, & via Appia

Non longe poſt Latinam extat porta Capena, cuius etymologiam refert Solinus: qui Italum regem ex Sicilia ad Ianum ueniſſe ſcribit, tum in Italia regnantem, ac eius auxilio, conſilioque ciuitatem iuxta Albam condidiſſe Capenam nomine, & ab ea poſt modum denominatam portam Capenam. Seruius uero grammaticus ſuper Virgilij locum, lucosque Capenos, aliter dicit, ait enim: Vnde hoc eſt a Capenis lucis, & porta Capena, quae iuxta Camoenas eſt, nomen accepit. Aſconius enim Pedianus, Victor, & Sex. Rufus, extra hanc portam aedem Camoenarum fuiſſe referunt, proptereaque Camoenam a nonnullis olim fuiſſe appellatam. Nunc a proximo templo S. Sebaſtiani dicitur, quam olim Capenam fuiſſe hac confirmari poteſt ratione. Eam enim in uia Appia fuiſſe oſtendit Frõtinus ijs uerbis: Appius Cenſor uiam Appiam a porta Capena, uſque Capuam

puam muniuit. Quum autem uia in qua Septizonium Seueri adhuc extat tendens ad portam S. Sebaſtiani uia Appia a Spartiano & Iulio Capitolino uocetur, non eſt quod dubitari poſſimus, portam quae nunc in uia Appia extat fuiſſe Capenam, quae apud poetas & hiſtoricos celeberrima eſt. Propertius libro IIII

Armaque cum tulero portae uotiua Capenae.

Et Iuuenalis Satyra III

Subſtitit ad ueteres arcus madidamque Capenam.

Quam idcirco madidam dixiſſe opinor, quia uel inter ceteras portas depreſſo eſſet loco, uel propter aquaeducti prope ipſam deriuati formam. Priorem ſententiam Cicero confirmare uidetur, quum ad Q. Fratrem ſcribens dicat: Romae & maxime Appia, ad Martis mira proluuies, Craſſipedis ambulatio ablata, horti, tabernae plurimae, magna uis aquae uſque ad Piſcinam publicam. Martialis uero poſteriorem innuit, quum ait

Capena grandi porta qua pluit gutta.

Ab hac porta, quum Caeſar Auguſtus urbem in XIIII. regiones diuideret, primam regionem nominauit. Porro a Capena porta, uel ut Spartianus & Iulius Capitolinus ſcribunt, intra urbem a Septizonio Seueri, Appiam uiam omnium maximam, & laudatiſſimam exiſſe, uel principium habuiſſe docent Sex. Pompeius, & Frontinus. Sextus quidem: Appia uia & aqua, ab Appio Claudio eſt appellata, cuius initium eſt a porta Capena. Et Frontinus: Appia aqua (inquit) inducta eſt ab Ap. Claudio cenſore, cui poſtea Caeco fuit cognomen, M. Valerio Maximo, & P. Decio Mure cos. Anno XX. poſt initium belli Samnitici, qui & uiam Appiam a porta Capena uſque ad urbem Capuam muniendam curauit. Sed Tacitus & Auctor libri de uiris illuſtribus aliter ſentire uidentur; qui eam Brunduſium

ſium uſque pertinuiſſe affirmant. Viam (*inquit alter*) Brunduſium *uſque ſtrauit lapidibus, unde illa* Appia *dicta.*Tacitus *uero refert* Libonem Druſum *coniurationis aduerſus* Tiberium *reum, aliquando conſuluiſſe, an habiturus eſſet opes, quis uiam* Appiam Brunduſium *uſque pecunia operiret*. Certe Auguſti *temporibus eò uſque pertinuit, ſi* Horatio *credimus, item* Tiberij *principatu ſi* Straboni, *& hoc ipſum ſub* Nerua *ignorare potuit* Frontinus? *niſi dicamus ab* Appio *quidem* Capuam *uſq; perductam, hinc uero a* C. Caeſare *dictatore* Brunduſium; *praeſertim quum in eius uita* Plutarchus *dicat*; C. Caeſarem *quum illi huius uiae cura eſſet commiſſa, ingentes prodegiſſe pecunias, quod ut magis credam facit; quod* Appij *tempore* Romanorum *ditio, non ad* Brunduſium, *ſed uix uſque* Capuam *ſe extendebat, ad quam uſque uiam ſtratam fuiſſe ab* Appio *ſcribit* Frontinus: *Longitudine autem eſt millium paſſuum circiter* CCCL. *Quam ob rem recte* Statius *ad* Pollium *ſcripſit*

. . . . . *Quam limite noto*

Appia longarum teritur regina uiarum

Haec *prope* Romam *deflectens inter* Tuſculum *&* Albam, *per montes deducit* Ariciam, Algidum, Pictas, Pandochiam. *Hinc ad maritima peruenit* Terracinam, Fundos, Formias, Minturnas, Sueſſam, Capuam, Neapolim, *hinc* Brunduſium *uſq; protenditur*. Liuius *de hac uia*: Memoriae (*inquit*) *felicitatis nomen* Appij *fuit*. *Qui & uiam muniuit, & aquam* Appiam *deduxit*. Et Cicero pro Milone: Hoc enim *ſaepe ab iſtis dicitur, perinde quaſi* Ap. *ille* Caecus *uiam munierit, non qua populus uteretur, ſed ubi impune ſui poſteri latrocinarentur*. Huius uiae *praeter hos meminerunt idem* Cicero *alibi ſaepius*, Diodorus *Siculus, Strabo, Pomponius*, Euſebius, Eutropius, *Caßiodorus, Beda, & plerique ueteres ſcriptores*. Eam, *ut prodit* Dio, *reſtituit* Traianus, *dißiccatisque paludibus* Pontinis, *exciſis colli-*

bus,aggeratis uallibus, ſaxis conſtratis, ac pontibus extructis permeabilem fecit. Antoninus quoq; Pius imp. Capuã uerſus eã reſtituit, ut inſcriptio pontis ſupra Vulturnum amnem demonſtrat. Eam accurate ſane deſcribit libro primo de bello Gothico Procopius. Tum ille (inquit) uia Latina exercitum duxit, Appia ad laeuam dimiſſa, quam Appius cenſor nongentis ante annis conſtruxerat, exque ſe illi indiderat nomen. Appiae uiae longitudinem quinque dierum ſpacio emetiri expeditus uir aliquis poterit, ab urbe Roma haec Capuam pertinet, ſed ea latitudine patet, ut plauſtra duo ex aduerſo inuicem occurrentia libere hac queant peruadere, & ſane haec eſt praeter ceteras omnes uia quidem ſpectatu digniſsima. Appius ſiquidem ex alia & longinqua tunc regione (ut reor) exciſos lapides, et hos quidem ſiliceos, ac ſuapte natura duriſsimos, in hanc uiam uehendos curauit; quos complanatos, & leues poſtea redditos, quadratosque circumcidendo factos, inuicem collocauit, metalli nihil, uel rei alterius interſerendo. Hanc uiam intra urbem principium habuiſſe haud procul a Piſcina publica, demonſtrat Spartianus in uita Getae, quũ ait: Occiſus Geta illatus eſt maiorum ſepulchro, hoc eſt Seueri, quod eſt in Appia uia euntibus ad partem dextram, ſpecie Septizonij extructum, quod ſibi ille uiuus ornauerat. Hoc autem ſub Palatio fuiſſe demonſtrat idem Spartianus in Seu. ri uita: Quũ (inquit) Septimius Pertinax Seuerus Septizonium faceret, nihil aliud cogitauit, quàm ut ex Africa uenientibus ſuum opus occurreret; & niſi abſente eo per praefectum urbis medio ſimulachrum eius eſſet locatum, (additũ Palatinis aedibus id eſt) regium atrium ab ea parte facere uoluiſſe perhibetur. Quod etiam poſt Alexander, quum uellet facere, ab haruſpicibus dicitur eſſe prohibitus, quum hoc ſciſcitatus non litaſſet. Eius Septizonij adhuc pars ſupereſt cum hoc epigrammate

G.TRIB.POT.VI.COS.FORTVNATISSIMVS
NOBILISSIMVS.QVE

Porro paulo extra portam Capenam,uia Appia fuit elegans et magnum Martis templum, quod Martis extramuranei diceba- tur, de quo ſic Liuius: Quum omnes extra portam Capenam ad Martis aedem conuenire iuniores armatos iuſſiſſet. Et alibi: Semitamque ſaxo quadrato ad Martis aedem a Capena porta ſtrauerunt. Idem alibi: Viam cenſores ſternendam a porta Ca pena ad Martis templum locauere; & Ouidius

Lux eadem Marti feſta eſt,quam proſpicit extra
Appoſitum rectae porta Capena uiae

Hoc templum a Sulla Felice reſtitutum, ampliatumque, ac ſu- pra C. columnas poſitum ferunt. Iuxta hoc templum extra portam Capenam, ut refert Sex. Pompeius, erat manalis la- pis,quem cum propter nimiam ſiccitatem,in urbem deferrent, ſequebatur ſtatim pluuia,eumque quod aquas manaret, mana- lem lapidem dixere.Martis ſignum uia Appia Cn. Seruilio. C. Flaminio cos. ſudaſſe teſtatur Liuius. In eadem uia,fuit Bonae deae ſacellum,apud quod P. Clodius a Milone, ut refert Pedia nus interfectus eſt. Vicus etiam,& aedes Camoenarum extra eandem portam fuerũt,quae a M.Fuluio Nobiliore cõdita eſt; in qua fuiſſe ſtatuam Attij poëtae, ita prodit Plinius: Nota- tum ab auctoribus, & L. Attium poetam in Camoenarum ae- de maxima forma ſtatuam ſibi poſuiſſe, quum breuis admodum fuiſſet. Via quoque Appia fuerunt aedes Honoris & Virtu- tis,item Tempeſtatis dedicatae a M.Marcello,ut referunt Va- lerius Maximus,& Ouidius. Cicero in L.Piſonem.Et Pedia- nus: M. Marcellus nepos eius Marcelli,qui bello Punico ſecun do Syracuſas uicit,& quinque conſulatus adeptus eſt,qui nau-

ſragio ad Africam perijt, paulo ante coeptum bellum Punicũ tertium; Idem cum ſtatuas ſibi, patri, auoque poneret in monumentis aui ſui, ad Honoris & Virtutis aedem, ſcripſit III. MARCELLI. NOVIES. COS. *fuerat aũt auus eius quinquies, pater ſemel, ipſe ter; itaque neque mentitus eſt, & apud imperitiores patris ſui ſplendorẽ auxit. Extra Capenam lapide* II. *fuit templum Ridiculi, ibi excitatum quod eo loco Hannibal caſtrametatus, retroceſſerit illuſus. Hac uia erant horti Terentiani* XX. *iugerum, item adhuc ſuperſunt reliquiae cuiuſdã circi, prope templum S. Sebaſtiani, quem Antonini Caracalli fuiſſe plerique, ſine certa tamen auctoritate, tradunt. Fuit quoque hac uia locus Mercurio ſacer, & aqua Mercurij dicta, ad quam quum populus conueniſſet, unusquisque lauri ramo alterius caput ea adſpergebat aqua Mercurium inuocantes, qua luſtratione periuria dilui credebant. Hinc Ouidius ſic inquit*

Eſt aqua Mercurij portae uicina Capenae
Si iuuat expertis credere numen habet. & *reliqua*

Fuere uia Appia tabernae Caediciae, de quibus Sex. Pompeius ſic: Caediciae tabernae in uia Appia, domini nomine ſunt uocatae. Item lucus Egeriae, quem Camoenis Numa ſacrauit. Forum quoque eiuſdem cum uia nominis, & tres tabernae, de quibus Cicero ad Atticum meminit, & D. Lucas in actis apoſtolorum. Fuit hac uia monumentũ Baſilij; de quo Pedianus in Miloniana: Via Appia eſt prope urbem monumentum Baſilij, qui locus latrocinijs fuit per quam infamis. Multa demum in hac uia fuerunt nobiliſſima ſepulchra, quarum ueſtigia adhuc ſuperſunt, quod etiam ſignificat Cicero quum ait: An tu egreſſus porta Capena, cum Calatini, Scipionum, Seruiliorum, Metellorum ſepulchra uides, miſeros putas illos? Quae omnia quum ſuis ornamentis, & titulis praeter unum ſpoliata ſint, quorum fuerint ignorantur. Vnum autem ex ijs adhuc in

tegrum parum ultra Caracalli circum, diciturque caput Bouis, adhuc ſupereſt, habetque hanc inſcriptionem

CAECILIAE
Q. CRETICI. F
METELLAE. CRASSI

Haec autem fuit Craßi diuitis, qui contra Parthos bello perijt, uxor. Fuit quoque in hac uia ſepulchrum Horatiae ſororis Horatij illius, qui ex Tergeminorum pugna ſuperſtes, ipſam necauerat. Item ad quintum lapidem ſepulchrum Q. Caecilij auunculi Pomponij Attici fuit, in quo ipſum Atticum ſepultum fuiſſe ſcribit Cornelius Nepos in eius uita. Ad nonum lapidem hac uia eodem ſepulchro conditi ſunt Gallienus imperator, & Seuerus Caeſar Galerij ſororis filius a Maxentio occiſus, ut auctor eſt Sex. Aurelius Victor. Item tumulatus eſt in eadem Theſſalus Neronis medicus, ut ait libro XXIX. Plinius. In hac ipſa uia fuit ſepulchrum corui auis, ut idem Plinius refert, qui duorum Ethiopum humeris elatus eſt, praecedente tibicine, & praelatis coronis omnium generum, de qua alite libro X. miranda refert. Cicero etiam Archiam poetam gentilibus Scipionum monumentis, hac uia ſitis conditum fuiſſe ſcribit. Et Liuius Africanum (inquit) alij Romae, alij Linterni & mortuum & ſepultum, utrobique monumenta oſtenduntur, & ſtatuae, nam & Linterni monumentum, monumentoque ſtatua ſuper impoſita fuit, quam tempeſtate diſiectam nuper uidimus ipſi. Et Romae extra portam Capenam in Scipionum monumento tres ſtatuae ſunt, duae P. & L. Scipionum eſſe dicuntur, tertia Q. Ennij poetae. XLV. tamen libro Linterni eſſe ſepultum aſſerere uidetur. Quod & Strabo affirmat his uerbis: Prope mare poſt Sinueſſam Linternum oppidum eſt, ubi

prioris Scipionis cognomento Africani ſepulchrum iacet ; ibi enim extremam conſumpſit aetatem. In Ennij *uero poetae ſtatuae baſi, cuius ex Liuio modo meminimus, haec fuerunt mcarina*

ASPICITE.O.CIVES.SENIS.ENNI
IMAGINIS . FORMAM
HIC.VOSTRVM.PANXIT.MAXVMA
FACTA . PATRVM
NEMO.ME.LACRVMIS.DECORET
NEQVE.FVNERA.FLETV
FAXIT.CVR.VOLITO.VIVVS
PER.ORA.VIRVM

Ab urbe Neapolim uſque ſic uia Appia producta erat, ut ex Antonini Pij itinerario liquet

Ab urbe Albanum, &
Ariciam
Tres tabernas
Appi Forum
Priuernum
Terracinam
Fundos
Formias
Minturnas
Sinueſſam
Capuam
Nolam
Neapolim
Nuceriam
Salernum
Ad Calorem &c. uſquè
Brunduſium

De tribus uijs Traianis

Appiae uiae pars uerſus paludes Pontinas a Traiano reſtituta, ut refert Dio, *Traiana appellata eſt, de qua P. Victor*

memi

meminit. Extat *ſane argenteus* Traiani *nummus cum hac inſcriptione*

VIA.TRAIANA

De *reliquis uero duabus* Traianis, *nihil certi quod afferam habeo, praeter ſuperius citatam* Auximatem *inſcriptionem, quae trium uiarum* Traianarum *meminit*

De uijs Numicia,& Setina

Via *Numicia* Appiae *uicina fuit teſtimonio* Horatij *libro primo* E*piſtolarum*

Brunduſium N*umici melius uia ducat an* Appi

Prope *uiam* Appiam, *fuit etiam* Setina,*quae in eam incidebat, a* Setia *urbe* Campaniae *nominata,de qua* P. V*ictor*

De uia Domitiana

V*iae* Domitianae *in* Campania N*eapolim uerſus*, *meminit* Statius Papinius *in procmio* IIII. *libri* Siluarum, *quum ait*: Tertio *uiam* Domitianam *miratus ſum, qua grauiſſimam harenarum moram exemit, cuius beneficio tu quoque maturius epiſtolam meam accipies,quam tibi in hoc libro a* N*eapoli ſcribo*. E*am uero in* Appiam *incidiſſe his uerſibus refert*

VIA. DOMITIANA

Quis duri ſilicis,grauisque ferri
Immanis ſonus aequori propinquum
Saxoſae latus A*ppiae repleuit? &c.*

De viis Aſinaria, & Ardeatina

Viam Aſinariam inter Latinam, & Ardeatinam fuiſſe refert Sex. Pompeius ijs uerbis: Cato in ea quam ſcribit oratione, quum ediſſertauit Fuluij Noblioris cenſuram, ſignificat aquam eo nomine quae eſt ſupra uiam Ardeatinam, inter lapidẽ ſecũdum & tertium, qua irrigantur horti infra uiam Ardeatinam, & Aſinariam, uſque Latinam. Quum autem Ardeatina eſſet inter uiam Oſtienſem, & Appiam, & poſt Appiam Latina, oportuit inter has Aſinariam poſitam eſſe. Poſt Aſinariã erat uia, quae ab Ardea, quo protendebatur, Ardeatina dicta eſt. Haec intra urbem ſub Auẽtino iuxta Thermas Antoninianas principium habebat

De Via Laurentina

Et haec prope Auentinum incboabat, Laurentum uſque, a quo nomen accepit deducta, de qua Ouidius II. Faſtorum

Eſt uia quae populum Laurentes ducit in agros

A. Gellius libro X. hanc uiam inter Ardeatinam & Oſtienſem ponit, Laurentinamque & Oſtienſem uias tanquam propinquas inter ſe coniungere uidetur. Plinius iunior (cuius in epiſtolis frequentem mentionem facit) in epiſtola quadam libri II. ad Gallum: Miraris (inquit) cur me Laurentinum, (uel ſi mauis) Laurens meum tantopere delectet, deſines mirari, quũ cognoueris gratiam uillae, opportunitatem loci, littoris ſpacium. Decem & ſeptem millibus paſſuum ab urbe ſeceſsit, ut peractis quae agenda fuerint, ſaluo iam & compoſito die, poſsis ibi manere, aditus non una uia, nam & Laurentina & Oſtienſis eodem ferunt, ſed Laurentina a XIIII. lapide,

de, Oſtienſis ab XI.*relinquenda eſt. Vtrinque excipit iter ali qua ex parte harenoſum, iumentis paulo grauius & longius, equo breue & molle.* In *hac uia Auguſtus Caeſar ancillae ſuae quinque liberos uno partu enixae monumentum fieri iuſsit, ut prodit Gellius libro* X

De porta,& via Oſtienſi

Nouiſsima citra Tiberim porta, quae nunc S. Paulli a proximo templo dicitur, antiquitus Trigemina dicebatur, quod ea contra Curiatios Tergemini Horatij egreſsi ſint, quamquã is qui ſuperſtes fuit, porta Capena redierit. Haec antiquitus ad Auentini radices non longe ab aede S.Mariae in Coſmedin, uel Scholæ Graecæ ut refert Liuius, fuit:qui ait: Aediles extra portam Trigeminam in Auentinum porticum ſtrauiſse. Et quũ bello Punico ſecundo, Romae ortum incẽdium narrat, hoc idẽ innuit: Quod incẽdium omnia aedificia quae erant in uico Iugario, ſub Capitolio, Aequimeliũq; comprehendit, mox extra Carmentalem portam, per ripam Tiberis in Fortunae, ac Matutae tẽpla debacchatum eſt, uſque ad portam Trigeminam. Et Frontinus: Ductus aquae Appiae habet longitudinem a capite uſque ad Salinas, qui locus eſt ad portam Trigeminam. Et alibi: Cacus habitauit locum ubi Salinae nomen, & ubi Trigemina porta. Multa demum huius portae apud ueteres auctores mẽtio eſt Quam eo loco olim fuiſse ſatis liquet. Recepto autem intra pomerium Auentino ab imp. Claudio, ad radices eiuſdem mõtis, ubi Teſtacij planicies primum ingredi incipit, translata eſt. Poſtremo a Beliſario eó ubi nunc eſt, locata fuit. Quae à uia ab Ammiano Marcellino, Procopio, & ceteris eius aetatis ſcriptoribus, etiam Oſtienſis appellatur. Extra hanc portam quandã quoq; porticũ fuiſſe refert in libris de bello Macedoni

co

co Liuius quum ait: Aediles alteram porticum extra portam Trigeminam inter lignarios feciſſe. Plinius quoque ſcribit extra hanc portam populum Romanum ſtatuam poſuiſſe Minucio Augurino, qui ad aſſem pretium farris redegerat. Extra hanc etiam tenues ſtipem petere ſolitos ſignificat Plinius libro XXXIIII. inquiẽs: Extra portã Trigeminam unciaria ſtipe collata: Et alludit eodem Plautus in Captiuis, apud quem ſic loquitur paraſitus

Vel extra portam ire Trigeminam ad ſacculum licet
Quod mihi ne eueniat nonnullum periculum eſt

Ab hac porta initium habuit uia non admodum longa, quae quod Oſtiam duceret, Oſtienſis uocitata eſt. In qua ad XII. lapidem diuerticulo a milliario VIII. in agro Solonio, Pomonal fuiſſe ſcribit Sex. Pompeius: de quo agro Cicero ad Atticum mentionem facit. Huius uiae frequens mentio eſt apud Procopium in libris de bello Gothico. Eius quoq; meminit Neapolitana inſcriptio, quam ſuperius quum de uia Campana uerba facerem, adpoſui

De portis Tranſtiberim, & primo de Portuenſi porta, & via

Portam, quae nunc Portuenſis dicitur, quod ad Portum Romanum perducat, antiquitus Naualem dictam fuiſſe a proxima nauium ſtatione, docet Sex. Pompeius: Naualis (inquit) porta a uicina naualium dicta. Ab hac exijt uia quae Portuenſis appellata eſt. Haec ad Portũ Oſtienſem totius orbis ampliſſimum ducebat. Ante Claudij uero tempora, qui hunc Portum excitauit, quo nomine uocaretur, non inueni. A Procopio, & eius aetatis ſcriptoribus Portuenſis uocitatur. Per hanc uiam ſecundum Tiberim fuerunt horti Caeſaris dictatoris

De

De porta Ianiculenſi, alias Pancratiana, & via Vitellia

Quo nomine apud antiquos uocaretur porta quae in dorſo Ianiculi eſt, atque nunc a proximo templo S. Pancratij appellatur, hactenus non inueni. Ego eam a Ianiculo, quum alium nomen non habeam, ſicut & pons, Ianiculenſem uocatam fuiſſe exiſtimo. Cuius portae multa mentio eſt apud Procopium, quam modo Pancratianam, modo S. Pancratij nominat. Inter haec (inquit) Beſſas qui Praeneſtinam portam cuſtodiendam acceperat, ad Beliſarium miſit, qui nuntiaret teneri ab hoſtibus urbem, per portam aliam introgreſſis, quae ſupra Tiberim eſt, & S. Pancratij dicitur. & cet. Et paulo poſt: Ad portam uero Pancratianam quae Tranſtiberim eſt, quum hoſtiũ copiae perueniſſent, ob loci difficultatem nihil per eos geſtum memoria dignum eſt, namque locus accliuus, & ea e regione murus ad inuadendum difficilis. Hanc autem portam Aureliam non fuiſſe, ut omnes fere ueteres antiquarij affirmarunt, paulo poſt oſtendam. Ab ea autem exibat uia Vitellia, de qua Tranquillus: Indicia Vitelliae ſtirpis diu mãſiſſe conſtat. Viam Vitelliam ab Ianiculo uſque ad mare, itemque coloniam eiuſdem nominis. &c.

De porta Septimiana

Tertiam & ultimam Tranſtiberim portam, quae nunc Septimiana dicitur, Fontinalem priſcis temporibus dictam fuiſſe, aliquot ueterum ſcriptorum auctoritatibus demonſtratur. Sex. Pompeius. Fontinalia (inquit) fontium ſacra, unde & Romae Fontinalis porta. Liuius quoque; Aediles alteram porticum ad portam

portam Fontinalem, ad Martis aram, qua in campos iter eſſet perduxere. Per campos autem Vaticanos intelligit ex eo quod Plinius ſcribat Vitellium CC H-S *condidiſſe patinam cui facien̄dae fornax in campis exaedificata erat; Videmusque etiam nunc in campis Vaticanis fornaces eſſe, eamque terram argillam eſſe, ad fictilium fabricam commodiſſimam. Cicero: Campum (inquit) Vaticanum fieri quaſi Martium Campum. Hanc autem quidam eandem eſſe cum Capena dixerunt, ſed Liuius primo, & tertio de bello Punico* II. *de Capena; quinto uero &* XXX. *de Fontinali ita loquitur, ut diuerſas eas eſſe oporteat. De hac mentio eſt in uetuſto hoc epigrammate ita*

DIS . MANIBVS
A . APIDI
MAIIORIS
TABELLARI
A . PORTA
FONTINALI

Haec poſtea ab imp. L. *Septimio Seuero, Septimiana appellata eſt. Ait enim Spartianus ipſum extruxiſſe thermas in Ianiculo ad portam ſui nominis. Ibi quoque erat Ianus Septimianus, cum ara, quae non paruum huius rei argumentum ſunt. Porro autem ab hac porta initium habebat uia incerti nominis, quae in triumphalem non longe a baſilica S. Petri incidebat*

De eo murorum urbis ambitu, qui erat prope molem imp. Hadriani Auguſti, & de porta Aurelia

Quum a Procopio porta Aurelia haud procul ab Hadriani ponte, & ſepulchro; Triumphaliſq; iuxta pontē & uiam ſui nominis eadem regione a Tranquillo, & Ioſepho fuiſſe referantur, neceſſe fuit aliquam Leonianae urbis, quae nunc Burgus S. Petri dicitur, partem, antiquis Romanis moenibus cinctam fuiſſe, alioqui urbs uno ponte & duabus portis eò trās mittentibus hoſtium incurſionibus peruia fuiſſet. Quātum autem coniectura conſequi potui, ex ueterum auctorum ſententijs, & ijs quae nunc ſuperſunt ueſtigijs, murum urbis tunc ſic fuiße crediderim: Ab una parte Tiberim uerſus, muri principium erat, haud longe ab Hadriani ſepulchro, & ponte Aelio, qui in eum deſinebat, e regione uidelicet aedis S. Mariae Tranſpontinae, qui mox producebatur uerſus locum illum, ubi nunc eſt porta S. Angeli moli ipſi uicina, deinde deductus paulo infra medium Burgum (ut uocāt) gyrabat uerſus Xenodochium S. Spiritus, atque ad eius portam prope Tiberim terminabatur, Baſilica principis Apoſtolorum, eaque montis Vaticani, quae nunc muro clauſa eſt, parte excluſis: atque hac ratione duas comprehendebat portas, alteram quidem Triumphalē e regione eius pontis, cuius nunc pilas et ueſtigia prope S. Spiritus aedem in Tiberi uidemus; alteram uero Aureliam uocatam, quae prope eiuſdem Hadriani ſepulchrum fuit, quàque iter erat ponte ipſo triumphali. Quo modo uero ſepulchrum Hadriani muris annexum fuerit, paulo poſt ex Procopio apertam. Aliquando autem mihi in mentem uenit Triumphalē portam, diu ante uſum amiſiſſe, Aureliamque ſolam eò portam fuiſ-

ſe,

ſe, donec ampliatis a Leone IIII. *muris uſum & nomen & ipſa amitteret*. Nam *Procopius nõ omiſiſſet mẽtionem facere de Triumphali, in ea quam deſcribit urbis oppugnatione, ſi eo tẽpore fuiſſet, quum Aureliae non omittat; ea enim parte Gothi maxime in obſidione laborarũt, unde illum crebrius locorũ illorum meminiſſe oportuit. Adde quod ſi Triumphalis porta eo tempore fuiſſet, non* XIIII. *portas, ut ſcribit Procopius, tunc circumiectus urbi murus, ſed* X V. *habuiſſet, nam Aurelia* XIIII. *eſt decem enim portae urbis*, IIII. *uero Tranſtiberim fuerunt. Quae omnes praeter hãc Aureliam, ad noſtrã uſque aetatem perdurarũt. Porro autem ex Aureliae portae deſcriptione, quam Procopius facit, egoque hic ſubijciam; locum portae, murorum ambitum, & quale fuerit Hadriani ſepulchrũ cognoſcemus. Gothi (inquit) ſeptima caſtra extra fluuiũ Neronianis in campis fixere, ita ut caſtris omnibus eſſet pons intermedius, unde peractum, ut & portae aliae duae infeſtae ab hoſte eſſent; Aurelia ſcilicet, quae S. Petri, ut ei templo propinquior, nuncupatur, & altera quae Transflumen eſt ſita. (intelligit autem S. Pancratii.) Quibus uerbis eas diuerſas fuiſſe liquet. & alibi: Dum haec peraguntur Aurelianam portam, ex altera parte Gothi hoc modo inuadunt; Hadriani Romanorum quondam imp. ſepulchrum extra portam Aureliam extat, & ad lapidis iactum a moenibus procul extructum, ſpectatu procul dubio dignum: Pario namque ex lapide aedificatum eſt, ſaxa quadrata illi inuicem nexa, alia nulla intermixta materia, & quaternis partitum pari dimenſione lateribus, tam porrectis in latitudinem, ut iactus ex angulo lapis, alterum fere pertingat, altitudine autem haec urbis moenia ſuperant; ſtatuae quoque ex eodem pario marmore uirorum, equorumque miro artificio factae deſuper inſident. Sepulchrum id priſci homines illi, quum uelut moles et arcis in ſpeciem urbi impoſitum*

uide-

uideretur, brachiis duobus a moenibus ipſis ad ſepulchrum id uſque porrectis, inaedificatisque complexi ſic ſunt, ut murorum ſit perinde pars quaedam effectum, apparet namque altiſſimae id turri perſimile, & ea e regione imminet portae. Erat itaque peroportunum & munitiſsimum eo loco praeſidium. Cuius cuſtodia per Beliſarium tradita Conſtantiano obtigerat, cui iniunctum, ut & contigui muri curam ſuſciperet aſſeruandi, ut leuiori & non magni momenti cuſtodia indigentis, ſiquidem ea ex parte haudquaquam murus flumine ſubterlabente poterat oppugnari. Conſtantianus autem, quum ei nuntiatur, hoſtes tranſitum per flumen tentare, muro illi diffiſus, qui ad fluuium erat, cum paucis ipſe ſtatim opitulatum contendit, maiore militum multitudine iuſſa portam in primis, & in ſepulchro ipſo praeſidium diligentius cuſtodire. Gothi interea Aureliam portam, Hadrianique molem ſine ullis machinationibus confeſtim inuadunt, ſcalas tamen ingenti manu inferētes, multitudine ſagittarum immiſſa, facile in dubium hoſtes deducere, & trepidationem inferre, atque adeo ut paruo molimine prae cuſtodum paucitate, potiri ſe praeſidio poſſe exiſtimarent. Praelatis itaque ſcutis Perſicis, nihil inferioribus ad moenia ſuccedebant, & hoſtes fruſtrati quam proxime ſubierunt. Sub porticum nāque ad ſacram beati Petri apoſtoli pertinentem tum aedem, latitātes hi uenerant. Inde quum de improuiſo comparuiſſent, rem ita aggrediuntur, ut nec baliſta quidem Romani cuſtodes uti in hoſtes poſſent, non enim in nimium ſubeuntes telum immittere, tormentum ue poterant, nec illis ut ſcutatis obeſſe. Sed poſtquam ualidius Gothi incubuere, & creberrima ſagittarum immiſsione propugnacula infeſtando admoturi iam erant aedificio ſcalas, undequaque fere circumuentis iam omnibus, qui de mole pugnando ſe tuebantur. Aliquandiu Romanis iniectus eſt terror, de ſalute

iam

iam deſperantibus, quando quidem ſe ſe ac moenia defenſare ut erat neceſſe, haud quaquam iam poſſent, communi tamē conſenſu, diffractis marmoreis illis uaſtiſque ſimulacbris, ex eorum fragmentis ingentia ſaxa in hoſtium capita ſuperne deuoluunt, Gothi *uero perculſi oppugnationem remittunt, ijsque ſenſim cedentibus, uictoria potiti* Romani, *hos demum ut uictos propellunt.* Iamque & Conſtantianus *perterrefactis, fugatiſque qui tranſitum fluminis pertentaſſent, redierat, non enim præſidium illud hoſtes, ut ipſi rebantur neglectum prorſus, uel incuſtoditum inuenerant. Itaque factum ut circa Aureliam portam omnia in tuto iam eſſent. Ad portam uero Pancratianam quae* Tranſtiberim *eſt, ob loci difficultatem nil memoria dignū ab hoſtibus geſtum eſt. &c.* Hactenus Procopius. *Pontis autē* Aeli, *& eius ſepulchri meminere* Dio, & Spartianus *in* Hadriani *imp. uita. Portam uero Aureliam, uel a* via *eius nominis, quae per eam exibat, uel a tribunali* Aurelio, *nomen accepit, de quo* Cicero *mentionem facit ſic in* L. Piſonem; *Perſequente connexos his funeribus dies, pro* Aurelio *tribunali, ne conniuente quidem te, quod ipſum etiam ſcelus. &c. Quae poſtea locum cum nomine amiſit* Leonis IIII. *Papae pontificatu, quando is prolatis muris* Vaticanum *&* Baſilicam *S.* Petri *apoſtoli cinxit*

De uiis Aureliis duabus

Via Aurelia uetus ab hac porta exiens per maritima Tuſciae *ora, agros, & ſiluas* Piſas *uſque extendebatur.* Hanc *quidam* Conſularem, & Traianam *aliquando dictam fuiſſe nullo adducto ueteri teſtimonio, ſcribunt: eamque ab* Aurelio *uiro conſulari denominatam ferunt. Alij uero ab* Aurelio *tribunali prope eiuſdem uiae principia collocato dictam autumant.* De

quo

quo Cicero mentionem facit, quum dicit, ſe homines in tribunali Aurelio palam conſcribi, centuriarique uidiſſe. De hac uia idem Cicero Philippica XII. Tres uiae ſunt ad Mutinam, a ſupero mari Flaminia, ab infero Aurelia, media Caßia. Et in Catilinam. Eutropius quoque: Etruriae (inquit) per Aureliam uſque ad alpes maritimas ingentes agri ſunt, hique fertiles & ſiluoſi. In hac uia fuerunt priuati horti Galbae imperatoris, ubi ipſe (ut refert Tranquillus) ſepultus eſt. In hac, ut in Flaminia, Appia, Latina, & alijs uijs, plurimi loculi, urnae, & antiqua ſepulchra uetuſtate fere conſumpta adhuc uidentur. Inueni autem in antiqua marmorea inſcriptione mentionem fieri uiae Aureliae ſic

. . . .
M.F.GAL.PRIMVS.X.VIR.STL
IVD.TRIB.LEG.VII.GEM.FELICIS
HISPAN.CITERIORIS.Q.VRBANO
AEDILI.CVRVL.PRAETORI.CVRAT
VIAE.AVRELIAE.PRO.COS.LY
CIAE.PAMPHILIAE.COS
POLIMVS.LIB

Item in alia uiarum Aureliae, ueteris & nouae, quarum altera forte ab auctore, altera a reparatore dicta fuit. Lapis eſt Tibure, quem paulo poſt adponam. Haec uia ab urbe exiens Arelatem, uſque ſic producta erat, ut ex itinerario Antonini Pij concinnaui

A Roma	Martham
Loriam	Forum Aureli
Ad Turres	Coſam
Pyrgos	Ad lacum Aprilem
Caſtrum nouum	Salepronem
Centum cellas	Manlianam

H Popu-

Populoniam
Vada Volaterrana
Ad Herculem
Piſas
Papirianam
Tune
Boaceas
Bodecias
Tecolata
Delphinas
Genuam
Libanum
Dertonam
Aquas
Crixiam
Canalicum
Vada Sabatia
Pollupue
Albingaunum
Locobormanum
Coſta ballenae
Albintimilium
Lumonem
Alpes ſummas
Arelatem

De vijs Cornelia,& Triumphali

Viam Corneliam,cuius non niſi in marmoreis inſcriptionibus,& apud P.Victorem mentionem extare uidi,mediam inter Aurelias & Triumphalem hac regione fuiſſe ex ijs inſcriptionibus conijcio Romae in domo Caeſia

C . SALLIO . ARISTAENETO . C . V
SEPTEM . V I R O . E P V L O N V M
S O DALI . A V G V S T A L I . I V R I D I
CO . PER . PICENVM . ET . APVLIAM
CVRATORI . V I A R V M . A V R E L I
AE . CORNELIAE . TRIVMPHALIS
PRAETORI. K.TVTELLARIO.QVAESTORI
DESIGNATO.ET.EODEM.ANNO.AD.AEDI
LITATEM . PROMOTO . X . V I R O
STILITIB.IVDICAND.ORATORI.MAXIMO
DECVRIONES.ET . PLEBS . COLONIAE
ASCVLANORVM . ANCONITANORVM
PROPTER.HVMANITATEM . ABSTINEN

 TIAM. EFFICACIAM

Item Tibure in pariete aedis S. Paulli

C . POPILLIO . C . F . QVIR . CARO
PEDONI . COS . VII . VIRO . EPVLON
SODALI . HADRIANALI . LEGATO
IMP . CAESARIS . ANTONINI . AVG
PII . PROPR. GERMANIAE . SVPER. ET. EX
ERCITVS. IN. EA. TENDENTIS . CVRATOR
OPER. PVBLICOR. PRAEF. AERAR . SATVR
CVRATORI. VAR. AVRELIAE. VETERIS. ET
NOVAE . CORNELIAE. ET . TRIVMPHALIS
LEGATO . LEG . X . FRETENSIS
A. CVIVS. CVRA. SE. EXCVSAVIT. PRAETORI
TRIBVNO. PLEBIS. Q. DIVI. HADRIANI. AVG
IN. OMNIBVS. HONORIBVS. CANDIDATO
IMPERATOR. TR . LATICLAVIO . LEG . III
CYRENAICAE . DONATO . DONIS . MILI
TARIBVS. A. DIVO. HADRIANO. OB
IVDAICAM. EXPEDICTIONEM . X . VIRO
STLITIBVS . IVDICANDIS . PATRONO
MVNICIPI. CVRATORI. MAXIMI. EXEMPLI
SENATVS . P . Q . TIBVRS
OPTIME. DE. REPVBLICA. MERITO

De via Triumphali

Via Triumphalis initium habebat a ponte, cuius nunc ueſtigia, & pilas medio Tiberi uidemus prope Xoenodochium S. Spiritus, qui a P. Victore Triumphalis, ſicut & uia appellatur; haec deinceps pone baſilicam S. Petri, & obeliſcum, qui uulgo la Guglia dicitur, protendebatur: ubi adhuc multi ſilices eius uiae ſtrati uidentur. Hanc autem uiam S. Hieronymus, &

Damaſus papa in uita S. apoſtolorum principis Petri Triumphalem uocant, prope quam in Vaticano eundem apoſtolum cruci affixum, & ſepultum fuiſſe ſcribunt; ubi poſtea in eius honorem maximum ab Auguſto Conſtantino templum conditum eſt. Ab hac uia, porta de qua mox loquar Triumphalis uocitata eſt

De via Aemilia Scauri

Viae Aemiliae alterius quae Scauri dicebatur, meminit Strabo ijs uerbis: Hic ille Scaurus, qui per Piſas & Lunam uſque Sabatios uiam ſtrauit Aemiliam, hinc per Dertonam. & cetera

Hanc uiam M. Aemilius Scaurus, qui conſul, cenſor, & princeps Senatus fuit, de hoſtium manubijs ſtrauit, triumphauit enim de Gatiſceis, & Liguribus, quos bello uicerat, & magnis cladibus afflictos, in populi Romani ditionem redegerat. De ea praeterea nihil compertum habeo

De vijs Pompeia, & Domitia

Viae Pompeiae in Sicilia, Cicero contra Verrem meminit. Viae quoque Domitiae in Gallia, idem pro M. Fonteio mentionem facit

De reliquis vijs extra vrbem quarum loca ignorantur

Referuntur a P. Victore, in libello de regionibus urbis Romae uiae Patinaria, et Tiberina, forte quod eſſet prope Tiberim dicta; Gallica, & Gallicana, quod in Galliam ducerent; Laticulenſis, & Flauia. Quarum adhuc loca uel ſitus inuenire nō potui

De mancipibus viarum

Curatores uiarum uectigalia earundem certis hominibus locabant, quae qui redimerent mancipes ſunt dicti, unde mancipum fraude, & magiſtratuum incuria uiae ſaepe interruptae, & imperuiae factae ſunt, de qua re conqueritur Cornelius Tacitus. De *eiuſmodi mancipe eſt* Romae *in domo* Cardinalis Carpenſis *haec inſcriptio*

D . M . S
CN . CORNELIO
CN . F . SAB
MVSAEO
MANCIPI.VIAE.APPIAE
HERENNIA.PRISCILLA
CONIVGI
BENE . MERENTI
FECIT

Mancipes quoque, ut in diuinatione ſcribit Aſconius, fuerunt publicanorũ principes, Romani homines, qui quaeſtus ſui cauſſa, ſi decumas redimerent decumani appellabantur; ſi portum aut paſcua publica; portitores, aut pecuarij; quorũ ratio ſcriptura dicebatur. Hi *omnes exigenda a ſocijs ſuo periculo exigebant, & reipublicae repraeſentabant, prouidentes tamen in illa redemptione commodis ſuis. Licebat autem ſi moderate fiat aeſtimare in cellam praetori frumentum, mancipi pro frumento ab aratoribus pecunias accipere nõ licebat. etc.* Viarũ *munitio ac reſtitutio antiquis* Romanis *maximae curae fuit, atque in primis* C. Graccho, *ut* Plutarchus, *item ex imperatoribus Auguſto, ut* Tranquillus, Tiberio *ut* Tacitus, Veſpaſiano *ut*

Sex. Aurelius, Traiano ut Dio tradidere; probantque hae marmoreae inſcriptiones antiquae. In Capitolio ſub porticu Palatij conſeruatorum urbis

IMP. CAESARI
VESPASIANO. AVG
PONT. MAX. TR. POT. III
IMP. IIX. P. P. COS. III. DES. IIII
S. C
QVOD. VIAS. VRBIS. NEGLEGENTIA
SVPERIORVM. TEMPORVM
CORRVPTAS. INPENSA SVA
RESTITVERIT

Item Alliſis in angulo parietis cathedralis Eccleſiae

IMP. CAESAR. M. AVRE
LIVS. ANTONINVS. PIVS. FE
LIX. AVG. PARTHIC. MAX
BRITANNICVS. MAXIMVS. P. M. P. P
COS. III. DES. IIII
VIAM. INVNDATIONE. AQVAE
INTERRVPTAM. RESTITVIT

Ad uias autem exaedificatae fuerunt aedes, domus, arcus, hippodromi, praedia, horti, tabernae, & ſepulchra tanta frequentia, atque ſplendore, ut exterarum gentium legati per ſuburbana uenientes, longe ante urbis portas, iam in ipſa urbe ſe eſſe exiſtimarent. Hae itaque ſunt XIIII. *urbis portae, quae ante milleſimum annum fuerunt, quaeque omnes praeter unam Aureliam, adhuc ſuperſunt. Quibus nomina antiqua quanta maxime potui diligentia afferre curaui. Eas enim omnes antiquitus quoque ijsdem locis, uel et ſi ab eis procul, at tamen ijsdem*

uijs fuiſſe manifeſte demonſtraui. Quibus etiam uias omnes ex eis exeuntes,quarum apud ueteres auctores,uel antiquas inſcriptiones memoriam extare uiderim,adiunxi, ut uno intuitu, & porta & uia cognoſci poſſet. Porro autem *ſi* XIIII. *his portis decem alias addiderimus, (quas forte Procopius portulas quaſdam alias praeter illas* XIIII. *appellauit)quarum apud ueteres auctores mentio eſt, uerum demum erit quod libro tertio cap.*V. *refert* Plinius ; Vrbem Romam *ſuo tempore* XXIIII. *portas habuiſſe. Quae quemadmodum urbis circuitus uarios terminos habuit, ſic idem habuerunt & portae,quarum quaedam in pomerij ampliatione in media urbe remanentes, uſum & nomen amiſere,quadam ſaepe hinc inde ijſdem tamen uijs translatae,priſtinum nomen retinuerunt, quaedam etiam uarijs temporibus antiquis interpoſitae,nouam conſequutae ſunt appellationem.* Decem autem portarum nomina praeter ea, *quae ſuperius adpoſuimus,ſunt haec*

De porta Querquetulana

Porta Querquetularia,uel Querquetulana, de qua Plinius *ſic libro* XVI. *cap.* X. *Siluarum certe diſtinguebantur inſignibus,* Fagutali Ioui *etiam nunc ubi lucus fageus fuit, porta Querquetulana, colle in quem uimina petebantur. Si igitur in* Viminali *colle extat uiminum ſilua a qua collis eſt denominatus, neceſſe fuit hanc portam in* Viminali *fuiſſe. In quo* Varro *Querquetulanum ſacellum,* P. *uero* Victor, *ac* Sex. Rufus *lucum fagutalem ponunt. Quare etiã portam Querquetulanã eam olim fuiſſe portam,quae nunc clauſa eſt, crediderim, prope Caſtrum praetorium,uel non longe ab eo. Quamuis non me lateat* Cornelium Tacitum *ſcribere montem* Coelium *Querquetulanum prius uocatum fuiſſe.* Vtcunque autem *ſit,*Varronis

ni, Plinio, P. Victori, & Sex. Rufo magis credendum, qui eam in Viminali fuiſſe uel innuunt, uel aperte demonſtrant. Hāc *autem eandem fuiße exiſtimo portam, cum ea quam Sex. Pompeius Querquetulariam appellauit. Querquetularia (inquit) porta Romae dicta, quod querquetum intra muros urbis iuxta ſe habuerit. & alibi: Querquetulanae reputantur ſignificare nymphae, praeſidentes querqueto uireſcenti, quod genus ſiluae indicat fuiſſe intra portam, quae ab eo dicta ſit Querquetularia*

De porta Piaculari

Piacularis (inquit Sex. Pompeius) porta Romae appellatur, propter aliqua piacula, quae ibidem fiebant, uel ut ait Cloatius ex ſacro per aliquē piaculo ſoluitur, aut aliqua piādi propitiandique cauſſa immolatur

De porta Catularia

Idem Sex. ait: Catularia porta Romae eſt dicta, quia non longe ab ea ad placandum Caniculae ſidus frugibus inimicum, rufae canes immolabantur, ut fruges flaueſcentes ad maturitatem perducerentur

De porta Minucia

Minucia porta Romae eſt appellata, eo quod proxima ſit ſacello, alias arae Minucij, quem deum putabant. Auctor Sex. Pōpeius. Forte de haec porta loquitur *in Commodi uita Lampridius, quum ait: Herculis ſignum aeneum ſudauit in Minucia per plures dies*

De porta Mugiona

Idem quoque etiam Mugionae portae his uerbis meminit. Mugiona porta Romae dicta eſt a Mugio quodam, qui ei tuendae praefuit. Hanc non procul a uia Noua uerſus Auentinum fuiſſe ſcribit Solinus

De porta Sanquali

Sanqualis (inquit Sex. Pompeius) porta appellatur proxima aedis Anci. Sanqualis autem auis nomen eſt, quae oßifraga dicitur. Quidam Saginalem portam ab aede Sangi legendum putant. Quod ſi textum aliquem antiquum adducerent, non improbarem

De porta Naeuia

Hanc, ut duas ſequentes inter portam Capenam, & Tiberim fuiſſe, elicitur, ut etiam ſupra expoſui, ex P. Victore, & M. Varrone libro IIII. de lingua Latina, qui de ea loquens ſic ait: Sequitur porta porta Naeuia, quod in nemoribus Naeuijs, Naeuius enim loca ubi ea ſic dicta, coluit. Hanc omnes ſuperioris aetatis antiquarij inepte nimium Maiorem nunc eſſe dixerunt

De porta Rauduſcula

Deinde (inquit Varro) porta Rauduſcula, quod aerata fuit. Aes raudus dictum, ex eo in ueteribus măcupijs ſcriptum, rauduſculo libram ferito. De hac porta mentionem etiam facit Valerius Maximus lib. V. cap. VI. Dignam (inquit) pietatē, quae quod ad ſolidam gloriam attinet, ſeptem regibus praeferatur,

tur, cuius teſtandae rei gratia capitis effigies aereae portae qua exceſſerat incluſa eſt, dictaque Rauduſculana, quod olim rauda aera dicebantur. Vicum portae Rauduſculanae P. Victor cum uico portae Naeuiae in regione XII. Piſcinae publicae enumerat

De porta Lauernali

Hinc porta Lauernalis ab ara Lauernae, quod ibi ara eius deae fuerit. Auctor Varro

De porta Libitinenſi

Portae Libitinenſis meminit in Commodi imp. uita Lampridius: Galea eius (inquit) bis per portam Libitinenſem elata eſt. Haec a Libitina dicta fuit, quod per eam cadauera mortuorum ad ſepulchrum efferrentur. Libitinam autem & pro dea ipſa, & pro Libitinariorum opera accipi ſolet. Libitina autem dea erat in cuius templo uendebantur, & locabantur ea, quae ad ſepulturam pertinebant, de qua fuſius diſputabo, quum ad eius templi quod Romae fuit, deſcriptionem deuenero

De porta Feneſtrali

Fuit quoque Romae etiam porta Feneſtralis appellata, de qua ſic ſcribit Plutarchus problemate XXXV. Quid eſt quod portam unam Feneſtram appellant, apud quam fortunae thalamus poſitus eſt? an quia Seruius rex cum ſecundiſſima fortuna rem habuiſſe creditus eſt, quum per feneſtram ad eum penetraret; an hoc fabuloſum, illud aũt uerum; Tarquinio Priſco Romae regnante, quum is a paſtoribus eſſet occiſus, Tanaquil

eius

eius uxor, mulier ſane prudens & fortis, per feneſtram populũ allocuta, multitudini perſuaſiſſe dicitur, ut Seruium regem declararent, ex quo factum eſt, ut ille locus ita appellaretur. Et Ouidius libro Faſtorum VI

Lux eadem Fortuna tua eſt, auctorque locusque
Sed ſuperiniectis quis latet iſte togis?
Seruius eſt, iam conſtat enim, ſed cauſſa latendi
Diſcrepat: & dubium me quoque mentis habet
Tum dea furtiuos timide profitetur amores
Coeleſtemque homini concubuiſſe pudet
Arſit enim magna corepta cupidine regis
Caecaque in hoc uno non fuit illa uiro
Nocte domum parua ſolita eſt intrare Feneſtra
Vnde Feneſtralis nomina parta tenet
Nunc pudet & uultus, uelamine celat amatos
Oraque ſunt multa regia tecta toga

Ceterum hanc portam non Vrbis, ſed Palatij fuiſſe crediderim. Vrbs enim Ser. Tullij regis tempore latius ſe extendebat quam ubi porta Feneſtralis fuiſſe deſcribitur

De porta Triumphali

Portam Triumphalem fuiſſe (ut exiſtimo extra ceterarum numerum Tranſtiberim) ſub Vaticano, iuxta uiam, & pontem ſui nominis docet Ioſephus libro VII. de bello Iudaico cap. XXIIII. Vbi triumphum Iudaicum Veſpaſiani imp. & T. Caeſaris deſcribit. Die (inquit) triumphi principes, qui non in Palatio, ſed prope Iſidis templum nocte illa quieuerant, prima iã aurora incipiente procedunt, lauro quidem coronati, amicti uero patria ueſte purpurea, & ad Octauianas ambulationes (porticum credo Octauiae in campo Martio ſitam intelligit) tranſeunt.

ſcunt. Ibi enim ſenatus ducum proceres, & honorati equites eorum praeſtolabantur aduentum. Tribunal autẽ ante porticus factum erat, ſellaeque eburneae in eo praeparate, quò quũ aſcendiſſent conſiderunt. Ibi quum milites allocutus fuiſſet, ſolemnibusque uotis ſuſceptis, ſoluiſſet, imp. ipſe cum Tito Caeſare*, ad portam recedit quae ab eo quòd per illam ſemper triumphorum pompa ducitur, nomen accepit. Ibi triumphalibus ueſtis amicti, dijs ad portam collocatis, caeſa hoſtia inter ſpectacula tranſeuntes, triumphum ducebant. &c. Quibus uerbis conſtat eos extra urbem tum in campo* Martio *fuiſſe, eosq; traiecto* Tiberi*, per eam portam introijſſe, de qua* Tranquillus *quoque in* Auguſti *uita ſic mentionem facit cap. centeſimo: Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda, et ſtudio certatim progreſſus eſt, ut inter alia complura cenſuerint quidam, funus* Triumphali *porta ducẽdum, praecedente* Victoria *quae eſt in* Curia*, canentibus naeniam principum liberis utriuſque ſexus. Et* Tacitus *libro primo hiſtoriae* Aug. *Tum conſultatum de honoribus, ex queis maxime inſignes uiſi, ut porta* Triumphali *duceretur funus &c.* Hanc autem portam *diu ante* Procopij *tempora eſſe deſijſſe ſuperius demonſtraui:* Eratque *in ea murorum urbis parte, quae ab* Hadriani *ſepulchro ad* S. Spiritus *portam olim producti erant.* De hac por*ta ſic mentio eſt in antiqua inſcriptione*

FORTVNAE . SANCTAE
ATINIA. TYRANNIS
SEMINARIA . A . PORTA
TRIVMPHALE
P.TERENTIVS.FORTVNATVS
VIR. CARISSIMVS
CVI. GRATIAS . MAXIMAS
SEMPER. EGI
C V M
TERENTIA . FAVSTINA
F I L I A
DONVM . DEDIT
L.D.D.D

Ab hac porta Triumphalem *uiam exijſſe paulo ante explicaui Si igitur decem has portas, quas ab ijs* XIIII. *diuerſas fuiße liquet ipſis adiũxerimus, erũt* XXIIII. *vrbis* Romae *portae, ut* Plinium *dixiße exiſtimo, quum ait*: Vrbs Roma *complexa eſt montes ſeptem, diuiditurque in regiones* XIIII. *Compita earum.* CCLXV. *eiuſdem ſpatij menſura currente a miliario in capite* Romani *fori ſtatuto, ad ſingulas portas, quae ſunt hodie numero* XXIIII. (*nam quod uulgati codices habent* XXXVII. *mendum procul dubio eſt ex adiectione numerorũ aliquot ortum) ita ut* XII. *portae ſemel numerentur, praetereanturque ex* veteribus VII. *quae eſſe deſierunt*

De tribus alijs portis vrbis Romae

Portas autem ſeptem, quas Plinius *ſuo tempore eſſe desiiſſe ſcribit has fuiſſe exiſtimo: Primo quattuor* vrbis Romae *ueteris portas, quas* Romulum *reliquiße ſuperius ſcripſi; deinde porta Saturnia, quae &* Pandana, *de qua ſic* Varro *mentionẽ facit.*

facit: Capitolium, ante Tarpeius dictus, quem antea etiam Saturnium dictum prodiderunt: Et antiquum oppidum in hoc fuiſſe Saturniam ſcribitur. Eius ueſtigia etiam nunc manent tria, quod Saturni fanum in faucibus; quod Saturnia porta, quam Iunius ſcribit, quam nunc uocant Pandanam; quod poſt aedem Saturni in aedificiorum legibus parietes poſtici muri ſunt ſcripti. Et Sex. Pompeius: Pandana (inquit) porta dicta eſt Romae, quod ſemper pateret. Hanc autem ſub Capitolio fuiſſe nō longe a templo Saturni, refert Varro. De eadem porta mentionem facit Solinus, quam prope Capitolium fuiſſe ſcribit

De portis Ratumena, & Salutari

Porta Ratumena (ut inquit Sex. Pompeius) a nomine eius appellata eſt, qui ludrico certamine quadrigis uictor, Etruſci generis iuuenis a veijs. Is conſternatis equis excuſſus Romae perijt, qui equi feruntur non ante conſtitiſſe, quam peruenerint in Capitolium, conſpectumque fictilium quadrigarum quae erant in faſtigio Iouis templi. Quas faciendas locauerāt Romani uenienti cuidam artis figlinae prudenti, quae bello ſunt reciperatae, quia in fornace adeo creuerant, ut eximi nequirēt, idque prodigium portendere uidebatur, in qua ciuitate eae fuiſſent, omnium eam futuram potentiſſimā. Et Plinius libro VIII. cap. XLVII: Maius auguriū apud priſcos, plebeis circenſibus excuſſo auriga, ita ut ſi ſtaret, in Capitolium cucurriſſe equos, ſedemque ter luſtraſſe. Maximum uero eodem perueniſſe a Veijs cum palma & corona effuſo Ratumena, qui ibi uicerat, inde poſtea nomen portae eſt

Porta Salutaris appellata eſt ab aede Salutis, quae ei proxima eſt. Sex. Pompeius. Hanc autem in Quirinali fuiſſe conſtat, ſicut & aedes Salutis fuit

De

De porta Stercoraria

Stercoraria uero porta non urbis ſed Capitolii fuit, de qua idem Sex. Pompeius: Stercus (inquit) ex aede Veſtae XVII. Kal. Iulias defertur in angiportum medium fere cliui Capitolini, qui locus clauditur porta Stercoraria, tantae ſanctitatis maiores noſtri eſſe iudicarunt. &c. Has igitur ſeptem portas eas fuiſſe exiſtimo, quae Plinij tempore iam eſſe deſierant

Portæ autem quae nũc extãt Romae in uniuerſum ſunt XX. antiqui nominis & loci XIII. recentioris uero vrbis Leonianae uidelicet VII. de quibus paulo poſt dicam. Ad ſeptemtrionem ſunt Flaminia, & Collatina; ad ortum uernum Collina, & Viminalis; ad ortum aeſtiuum Gabiuſa, & Eſquilina; ad ortum hyemalem Coelimontana, & Latina; ad meridiem Capena, & Trigemina; ad occaſum Naualis, Ianiculenſis, & Septimiana. reliquae ſeptem vrbis Leonianae ſunt. & ceter

Epilogus Portarum omnium vrbis Romae

Portae urbis Romuli IIII

Porta Mucionis, alias Trigonia
Porta Romanula, poſt Romana
Porta Ianualis, poſt porta vetus Palatij
Porta Carmentalis, poſt Scelerata, alias Tarpeia

Quattuor

Quattuordecim portae urbis Romae; quae ante milleſimum annum, Iuſtiniani imperatoris tempore fuerunt. Quae praeter unam Aureliam, etiam nunc extant

Porta Flumentana, poſt Flaminia, nunc Populi
Porta Collatina, poſtea Pinciana
Porta Agonenſis, poſt Quirinalis, deinde Collina, po-
Porta Viminalis, nunc S. Hagnetis (ſtea Salaria
Porta Gabiuſa, nunc S. Laurentij (Maior
Porta Eſquilina, alias Labicana, poſt Praeneſtina, nunc
Porta Coelimontana, poſt Aſinaria, nũc S. Ioãnis
Porta Ferentina, poſtea Latina
Porta Capena, poſt Appia, nunc S. Sebaſtiani
Porta Trigemina, poſt Oſtienſis, nunc S. Pauli
Porta Naualis, poſt Portuenſis
Porta Ianiculenſis, poſt Pancratiana, uel S. Pancratij
Porta Fontinalis, poſt Septimiana
Porta Aurelia ꝓpe molẽ Hadriani, quæ nũc eſſe desijt

Aliae decem portae, quae forte tempore C. Plinij erant

Porta Querquetularia, vel Querquetulana in Viminali
Porta Piacularis
Porta Catularia
Porta Minucia
Porta Mugiona
Porta Sanqualis
Porta Naeuia
Porta Rauduſcula, alias Rauduſculana

Porta

Porta Lauernalis
Porta Libitinenſis
Porta Triumphalis ſub Vaticano, Tranſtiberim extra (numerum

Tres portae, quae quattuor urbis Romuli portis additae, forte erunt illae ſeptem, quas Plinius ſuo tẽpore eſſe deſiiſſe ſcribit

Porta Saturnia, poſt Pandana
Porta Ratumena
Porta Salutaris in colle Quirinali
 Porta vero Stercoraria nõ vrbis erat, ſed Capitolij
 Porta quoque Feneſtralis Palatij non vrbis fuit

Portae VII. Vrbis Leonianae, alias Burgi S. Petri

Porta S. Spiritus
Porta Poſterula, alias Turrionis
Porta Pertuſa
Porta Palatij
Porta Viridaria, alias Iulia
Porta S. Peregrini, vel S. Petri
Porta S. Angeli prope molẽ Hadriani, alias P. Caſtelli

Viae antiquae Romanae extra vrbem

Via Flaminia incipit a porta Populi, Ariminum vſque progreditur
Via Aimilia Lepidi initium habet ab Arimino, Aquileiam vſque protenditur

Via Caſsia extra vrbem initium habet a Flaminia
Via Claudia,vel Clodia extra vrbē iungitur Flaminiæ

Via Annia Via Auguſta	} extra urbem incidunt in Flaminiam

Via Cimina extra vrbem initium habet a Flaminia
Via Amerina incipit a Flaminia , Ameriamq; protēdit
Via Sempronia in Vmbria incipit a Flaminia (lia
Via Poſtumia in Gallia togata, haud procul ab Aemi-
Via Collatina initium habet Romae a porta Pinciana
Via Salaria exijt Romae a porta Salaria

Via Quinctia Via Iunia	} extra vrbem in Sabinis,haud longe a Salaria

Via Nomentana incipit Romae a porta S.Hagnetis

Via Tiburtina Via Gabina	} initium habent Romae a porta S. Laurentij
Via Praeneſtina Via Labicana	} Romae a porta Eſquilina , nunc Maiore incipiunt

Via Campana Romae incipit a porta S.Ioannis

Via Valeria noua Via Valeria vetus Via Tuſculana	} prope vrbem,vel Romae initium habebant,aut a porta S. Ioannis, aut prope eandem portam a via Campana
Via Latina Via Albana	} Romae a porta Latina

Via Appia Romae a porta Capena Brunduſium uſq; (protenſa

Via Traiana Via Numicia Via Setina Via Domitiana	} a via,uel prope viam Appiam

Via Aſinaria inter Ardeatinam & Appiam
Via Ardeatina Romae initium habebat

Via

Via Laurentina
Via Oſtienſis } Romae a porta S.Paulli

Via Portuenſis Romae a porta eiuſdem nominis

Via Vitellia Romae a porta Ianiculenſi, alias S. Pan-(cratij

Via Aurelia vetus
Via Aurelia noua } Romae a porta Aurelia

Via Cornelia inter Aurelias, & Triumphalem

Via Triumphalis

Via Aimilia Scauri Piſis, per Tuſciam uſque Dertonã

Via Pompeia in Sicilia

Via Domitia in Gallia

Viae duae Traianae
Via Patinaria
Via Tiberina
Via Gallicana
Via Gallica
Via Laticulenſis
Via Flauia } Viae incertae

Viae intra urbem

Via Sacra
Via Noua
Via Lata
Via Noua alia
Via Fornicata
Via Recta
Via Alta, quae & Alta ſemita

De uia Sacra

Sex. Pompeius, ex Verrio Flacco annotauit, in uiarum nominibus ſubſtantiuum in ſermone praeponendum, ut dicatur uia Sacra, & uia Noua, non Sacra uia, aut Noua uia. Viae autem urbis interdum ſemitae dicebantur, ut Alta Semita, improprie uero plateae, ut ab Aelio Spartiano in Caracalli uita. De uia autem Sacra, quae inter urbanas nobiliſsima erat, & celeberrima, ſic Varro libro IIII. ſcribit: Ceroliēſis a Carinarum iunctu dictus Carinae, poſtea Cerionia, quod hinc oritur caput Sacrae uiae ab Streniae ſacello, quae pertinet in arcem, qua ſacra, quot quot menſibus feruntur in arcem, & per quā augures ex arce profecti ſolent inaugurare. Huius Sacrae uiae pars haec ſola uulgo nota, quae eſt a foro eunti proximo cliuo. Et Sex. Pompeius: Sacram uiam quidam appellatam eſſe exiſtimant, quod in ea foedus ictum ſit inter Romulum & Tatiū. Quidam quod continue utantur ſacerdotes Idulium ſacrorum conficiendorum cauſſa. Itaque neque eatenus quidem ut uulgus opinatur ſacra appellanda eſt a Regia ad domum regis ſacrificuli, ſed a regis domo ad ſacellum Streniae, & rurſus à Regia uſque in arcem, nec appellari debere ait Verrius, * Sed diſiunctiue, ut ceteras uias Flaminiam, Appiam, Latinamue, ne nouam uiam quidem, ſed uiam nouam. His uerbis apparet hanc uiam prope amphitheatrum principium habuiſſe, & per uicinos hortos S. Mariae nouae iuxta templum Pacis, & Fauſtinae recta in Capitolium tetendiſſe per arcum Seueri. In hac uia fuit Regia Numae, ut prodit Aſconius. Summa quoque Sacra uia habitaſſe Ancum Marcium regem refert Solinus; Iuliumq; Caeſarem in ea domū habuiſse, prodit Tranquillus. Per uiam Sacram triumphantes in Capitolium aliquando aſcendere ſole-

ſolebant. Vnde Propertius libro II

Actiaq; in Sacra currere roſtra uia

Idem quoque docet Horatius. In eadem, ut fit animi cauſſa, homines deambulare ſolebant. Vnde Horatius in ſermonibus

Ibam forte uia Sacra, ſicut meus eſt mos

Item populo ſe oſtentabant aurae popularis ſtudioſi, ut de Mena Pompeij Magni liberto, idem poeta in epodis

Vides ne Sacram metiente te uiam
Cum bis ter ulnarum toga
Vt hora uertat huc & huc euntium
Liberima indignatio.

Et de puella populo ſe praebente Propertius

Cui ſaepe immundo ſacra conteritur uia ſocco
Nec ſinit eſſe moram, ſi quis adire uelit

Vitellius inter forum & uiam Sacram, tamquam celeberrima urbis loca ſeminudus, quum ad necem traheretur, facinoroſorum & ſeruorum more, per contumeliam illuſus & uexatus eſt. Tacitus libro XX

In eadem uia propter frequentiam, res uiles ueniebant, ut poma, flabella, teſſerae, & thali; auctoribus Varrone, Ouidio, & Propertio

Sacrauienſes et Suburanenſes, qui uiam Sacram, & Suburã habitabant, nominauit Sex. Pompeius. October (inquit) equus appellatur, qui in cãpo Martio, mẽſe Octobri immolatur quot annis Marti, bigarum uictricum dexterior, de cuius capite nõ leuis contentio ſolebat eſſe inter Suburanenſes, et Sacrauienſes, ut ij in Regiae pariete, illi ad turrim Mamiliam adfigerent. Eiuſdemque cauda tanta celeritate perfertur in Regiam, ut ex ea ſanguis diſtillet in focum, participandae rei diuinae gratia, quas hoſtias hic quidam Marti bellico deo ſacrari dicunt. Hanc autem diuerſam a foro fuiſſe docet Plinius, quum ait libro XIX.

cap.I.Caeſar dictator totum forum Romanum *intexit, uiamq; Sacram ab domo ſua, uſque ad cliuum Capitolinum, quod munere ipſo gladiatorio mirabilius uiſum tradunt.Templum Fauſtinae fuiſſe in uia Sacra refert Flauius Vopiſcus in uita Gallieni minoris:Fuit denique hactenus ſtatua in pede montis Romulei, hoc eſt ante Sacram uiam, intra templum Fauſtinae, aducta ad arcum Fabianum, quae haberet inſcriptum*

GALLIENO.SALONINO.MINORI

Anaſtaſius quoque bibliothecarius refert Felicem IIII.pont. max.templum urbis Romae *ante Sacram uiam uertiſſe, dedicaſſeque in baſilicam SS.Coſmae* & Damiani

De via Noua

Via Noua *foro* Romano *iuncta fuit, ex Palatij parte; atq; haud longe a templo diuae* Mariae *Liberatricis principium habens, in Velabrum deſinebat.Varro: Accae Laurentiae ſacrificium fit in Velabro, qua in* Nouam *uiam exitur, ut aiunt quidã ad ſepulchrum Accae.Et Ouidius VI. Faſtorum*

Forte reuertebar feſtis Veſtalibus illac

Qua noua Romano *nunc uia iuncta foro eſt.*

Et Liuius libro primo: Ex ſuperiore (inquit) parte aedium per feneſtras in nouam uiam (habitauit enim rex Tarquinius Priſcus, ut Solinus ait, ad portam Mucionam ſupra ſummam nouam uiam) populum Tanaquil alloquitur. & alibi: Aedem Aijlocutij in uia Noua ſupra templum Veſtae ſitum fuiſſe, de qua aede, quod in uia noua fuiſſet, mentionem facit & Varro. *Ara(inquit) Aij eſt in infima* Noua *uia*

De alia Noua via

Alterius nouae uiae ijs uerbis meminit Spartianus: Caracallus Antoninus nouam uiam muniuit, quae eſt ſub eius thermis Antoninianis, qua pulchrius inter Romanas plateas, non facile quicquam inuenias. Sed & Frontinus, aliae uiae nouae mentionem facit

De via lata

Haec uia antiqua fuit, eamque unam ex XIIII. urbis regionibus Auguſtus Caeſar fecit, quae hodie quoque uetus . men retinens ſupereſt, a macello Coruorum ad columnam Antoninianam extēſa, & noſtra aetate Romae eſt celeberrima. Huius uiae frequens mentio eſt apud Bibliothecarium

De via Fornicata

Viae Fornicatae meminit Plinius, quam prope Flaminiam fuiſſe liquet, ea parte qua ſteterunt ſepta, & ouile .

De via Recta

Via Recta ducebatur per longitudinem campi Martij. Seneca in luſu de morte Claudij: Trahit (inquit) capite obuoluto, ne quis eum poſſet agnoſcere, per campum Martium, & inter Tiberim & uiam Rectam deſcendit ad inferos. Haec uia prope Flaminiam fuit, ut ait Martialis libro VIII

Dum repetit ſera conductos nocte penates
Lingonus a Recta, Flaminiaque recens

De via Alta

Haec in dorſo Quirinalis eſt ab equis marmoreis initium ſumens uſque ad portam Viminalem protenſa, lapide quadrato olim ſtrata atque a ſitu Alta ſemita dicta, quam Auguſtus unam ex XIIII. urbis regionibus inſtituit

De uijs uero Suburana, Piſcinaria, et Aelia nihil eſt quod apud ueteres auctores inuentum tradere poßim

De vrbis Romae ſitu

Vrbs Roma (ut Dionyſius prodit) in occiduis locata eſt Italiæ partibus, iuxta amnem Tiberim, qui ad medium ferme littus effluit, centum & uiginti ſtadijs hoc eſt XV. millia paſſuum a Tyrreno mari diſtans, montes ut (inquit) Plinius ſeptem complexa. Quare Varro diem Septimontium nominatum prodit ab eis ſeptem montibus, in queis urbs ſita eſt. Et alibi: Vbi nūc eſt Roma ſeptem montium demißior infimus locus. Et Propertius poëta elegans

Septem urbs alta iugis toto quae praeſidet orbi. Vnde & ſeptem gemina a Statio dicitur. Hos colles Virgilius in Georgicis, & in Epithalamio Auſonius propter regias ſedes aliquando in ijs conſtitutas, ſeptem arces nominarunt. Virgilius enim ait

Septemque una ſibi muro circumdedit arces

Nunc prolato pomerio Transtiberinisque adiunctis montibus, decem colles includit, quorum ſitum, quoniam quae olim ualles locaque depreſſa erant, propter amplißimos ſuperaedificatos fornices, adeo montibus aequata ſunt, ut aliquot montium diſcrimen uix agnoſci poßit: uaria quoque eorum nomina, & loca circumadiacentia, unde reliquae urbis cognitio apertior fiat,

fiat, ipſorumque colium diuiſio facilius cognoſcatur, paucis an notare curabo. Hodie autem urbis moenibus incluſi ſunt Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Coelius, Eſquilinus, Viminalis, Auentinus, Collis hortulorum. Et Tranſtiberim, Ianiculum, & Vaticanus

Mons Palatinus

Hic, urbe in eo primum condita, Romuli ſedes fuit, unde & Romulius a Trebellio Pollione dictus eſt. M. Varro lib. IIII. de lingua Latina. Quartae regionis (inquit) Palatium, quod Palantes cum Euandro uenerunt; aut quod Palatini, qui et Aborigines ex agro Reatino, quod appellatur Palatium, ibi conſederunt. Sed hoc alij a Palatia uxore Latini putarunt. Eundem hunc locum a pecore dictum putant, quidam; itaque Naeuius Palantium appellat. Huic Germalum, & Velias coniunxerunt, & in hac regione Sacriportus eſt. & Sex. Pompeius: Palatum mons Romae appellatus eſt, quod ibi pecus paſcens balare conſueuerit, uel quod palare, id eſt errare ibi pecudes ſolerent: quod Propertius & Ouidius affirmant. Alij quod Hyperborei filia Palanto habitauerit, quae ex Hercule Latinum peperit; alij eundem quod Pallas ibi ſepultus ſit, exiſtimant appellari. Dionyſius uero libro primo eum a Palantio, uel ut Liuius, & Virgilius a Palanteo Arcadum metropoli ab Euandro uocatum ſcribunt, poſt corrupte Palatium dictum. Solinus autem: Palatium uero nemo dubitauit, quin Arcadas habeat auctores, a quibus primum Palanteum oppidum conditum, quod aliquandiu Aborigines habitarunt. Sunt qui uelint eum dictum a balatibus ouium mutata littera, uel a Pale paſtorali dea, aut ut Silenus probat, a Palante Hyperborei filia, quam Hercules ibidem compreſſit nomen monti datum. Polybius eum a Palante Euādri filio dictū fuiſſe ſcribit. Nunc Palatiū maius dici-

tur

tur. Huius montis pars Germali nomen habuit, alia uero Ve-*lia, in qua, ubi poſtea deûm Penatium aedes facta eſt, habita-uit* Tullus Hoſtilius *rex. In hoc monte fuit ſedes imperij* Ro-*mani,domusque Auguſtana. Ab Auguſto enim deinceps om-nes* Romani *imperatores in Palatio habitauerunt. Et quia im-perij ſedes in eo conſtituta fuit, cuiuſuis principis aulam, aut ſplendidi hominis domum, Palatium nominamus. Aulam Pala tinam in qua imperatores poſtea habitarunt primus in domo Hortenſiana inſtituit* Caeſar Auguſtus. *Tranquillus in eius ui ta cap.*LXXII.*Habitauit (inquit) primo iuxta forum Roma num ſupra ſcalas Annularias, in domo quae Calui oratoris fue rat, poſtea in Palatio ſed nihilominus aedibus modicis Horten ſianis, & neque laxitate, neque cultu conſpicuis, ut in quibus porticus breues eſſent Albanarum columnarum, & ſine mar-more ullo, aut inſigni pauimento conclauia, ac per annos am-plius* XL. *eodem cubiculo hyeme, & aeſtate manſit.*Eam do-*mum incendio conſumptam reſtituiſſe Auguſtum prodit idem* Tranquillus *cap*. LVII. *Ex ſumma ſtipis ei anno nouo apſenti collatae, multa in reſtitutionem Palatinae domus incen dio abſumptae contulit. Palatij partem auxit* Tiberius Caeſar, *quae* Tiberiana *domus appellata eſt, cuius apud* Cornelium Ta *citum frequens mentio eſt. Caligula deinde,ut Tranquillus ſcri bit, Palatij partem ad forum uſque promouit, Caſtoris & Pol lucis aede in ueſtibulum transfigurata. Alexander imp. diaetas in Palatio fecit,quas a matris nomine Mammaeas appellauit, ceteri praeterea imperatores* Romani *aliquid de nouo ſemper Palatio addidere,ita ut breui temporis ſpacio uiſu auguſtiſſimũ factum fuerit. Porrò autem ante fores Palatinae domus erat laurus,& ſupra eas pendebat corona querna ciuica, quam Se natus Populusque Romanus Auguſto donauit ob ciues ſerua-tos.De qua ſic* Valerius Maximus *libro* II.*cap.*III.*ad Ti.Cae-*

ſarem

ſarem: Ceterumad quercus pronæ manus porriguntur, ubi ob ciues ſeruatos corona danda eſt, qua poſtes Auguſtae domus ſempiterna gloria triumphant. Item Ouidius, & Dio *Palatium autem in ſuo ſplendore, & maieſtate uſq; ad tertij Va lentiniani imp. tempora permanſiſſe, ex Sidonio Apollinare col ligitur, poſt quae a regibus Gothorum imperatoribus exactis, quum habitari desiiſſet, atque hinc inde ruinam minari incipe-ret, nec repararetur ab aliquo, immo a Romanis pontificibus ſuis ornamentis ſpoliatum fuiſſet, ad exaedificationem baſilica rum ſanctorum Chriſti martyrum, eò redactum eſt, ut hodie ſuſ foſsionibus, & ſubterraneis ſpecubus totum ſit quaſi penſile, & aut ruinis deforme, aut hortis occupatum, ut nihil antiqui ſplendoris praeter ingentes parietinas retineat.* Hic mons ad *ortum habet Suburam, & Coelium; ad occaſum forum Roma num, & Capitolium; ad meridiem circum maximum, & Auen-tinum; ad ſeptemptrionem uiam Sacram, & templum Pacis*

De Capitolio

Capitolium T. Tatij Sabini regis quondam ſedes, & Tarpe ius, & Saturnius dictus eſt. De eo Varro ſic: *Sunt & nomina (inquit) ab tot montibus, quos poſtea urbs mureis comprehen dit: e queis Capitolium dictum, quod hic quum fundamenta fo-derentur aedis Iouis, caput humanum inuentum dicitur. (quem Tolum appellatum fuiſſe ſcribit Arnobius, atque ab eo Capito lium dictum) Hic mons ante Tarpeius dictus, a uirgine Veſtali Tarpeia, quae ibi a Sabineis necata armeis, & ſepulta: eius no minis monimentum relictum, quod etiam nunc eius rupes Tar-peium appellatur ſaxum. Hunc antea montem Saturnium ap-pellatum prodiderunt, & ab eo late Saturniam terram, ut etiã Ennius appellat. Antiquum oppidum in hoc fuiſſe Saturniam ſcribitur.*

ſcribitur. Eius ueſtigia etiam nunc manent tria: quod Saturni fanum in faucibus, quod Saturnia porta, quam Iunius ſcribit, quam nunc uocant Pandanam, quod poſt aedem Saturni in aedificiorum legibus parietes poſtici muri ſunt ſcripti. Hinc Virgilius loquens de Ianiculo & Capitolio inquit

> *Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem*
> *Ianiculumq; illi, huic fuerat Saturnia nomen.* & *alibi*
> *Hinc ad Tarpeiam ſedem, & Capitolia ducit*
> *Aurea nunc, olim ſilueſtribus horrida dumis.*

Propertius etiam libro VIII

> *A duce Tarpeio mons eſt cognomen adeptus*

Porro ante urbem conditam, ibidem fuiſſe extructum oppidum Saturniam etiã ſuperius ex Dionyſio demonſtraui, a ſocijs Herculis habitatum, qui in Saturni honorem, quem eum montem coluiſſe conſtabat, Saturnium appellauerunt. Quod Plinius & Solinus confirmat. In parte uero huius montis infima uerſus Tiberim habitaculum Carmentae matris Euandri fuit, ubi poſtea Carmentis fanum, & porta Carmentalis fuerunt. Aedem autem Saturni, quae & aerarium fuit, Herculis ſocij in eius dei honorem excitarunt. Capitolium (ut dixi) poſtea appellatum eſt ab hominis Toli capite inuento in fundamentis templi Iouis, qui propterea Capitolinus dictus eſt. Nunc palatijs praetoris urbani (quem Romani ſenatorem uocant) triumuirorum camerae urbis conſeruatorum, & templo Ara coeli, & aliquot praeterea uetuſtis monumentis celebris eſt. Habet autem ad ortum forum, & montem Palatinum; ad occaſum urbem planã; ad Aquilonem Traiani forum, & Quirinalem; & ad meridiem Auentinum, Tiberim, & theatrum Marcelli: &c. Hunc collem cum Palatino, ſub Palatij VIII. regionis nomine Auguſtus a ceteris urbis partibus diſtinxit

De colle Quirinali

Collis Quirinalis, qui a Romulo, ut Strabo, uel a Numa, ut Dionyſius; aut a Seruio, ut Liuius ſcribũt, urbi adiectus fuit, (ut inquit Varro) eſt ubi Quirini fanũ; qui a Curetibus, qui cũ T. Tatio uenerũt Romã, qđ ibi habuerũt caſtra. Quod uocabulũ coniunctarũ regionũ nomina oblitterauit. Dictos. n. colles plureis apparet ex Argeorum ſacrificijs; in quibus ſic ſcriptum eſt: Collis Salutaris quarticepſeos aedẽ Quirino: Collis Salutaris quarticepſeos aduerſum eſt pila Honoris aedem ſalutis. Collis Mutialis quincticepſeos apud aedem dei Fidij in delubro, ubi aeditumnus habere ſolet. Collis Latiaris ſexticepſos in uico Muſtellario ſummo apud Turaculum aedificium ſolum eſt. Horum deorum arae, a quibus cognomina habent, in eius regionis partibus ſunt. Ex quibus Varronis uerbis liquet hunc mõtem Salutarem, Mutialem, & Latiarem appellatum fuiſſe. Et Sex. Pompeius: Quirinalis collis, qui nunc dicitur, olim Agon appellabatur, antequam in eum commigrarent Sabini, Curibus uenientes poſt foedus inter Romulum & Tatium ictum, a quo hanc appellationem ſortitus eſt, quamuis exiſtiment quidam, quod in eo factum ſit templum Quirino, ita dictum. & alibi: Agonia ſacrificia quae fiebant in monte, hinc Romae mons Quirinalis Agonius, & Collina porta Agonenſis. Dionyſius quoque libro II. hunc collem Agonalem uocat, Saliosque ſacerdotes Martis in eo domicilium ſacrariumque habuiſſe ſcribit: Ouidius ſecundo Faſtorum

Templa deo faciunt, collis quoque dictus ab illo eſt.

Horatius ſecundo libro Epiſtolarum

Cubat hic in colle Quirini
Hic extremo in Auentino uiſendus uterque

In

In hoc monte prius Numam habitaſſe ſcribit Solinus. Capitolíumque uetus in eo fuiſſe conſtat; de quo Varro: Capitolium uetus, quòd ibi ſacellum Iouis, Iunonis, Mineruae: & id antiquius quàm aedes quae in Capitolio eſt facta. Nunc dicitur mõs Caballus, à duabus ſtatuis marmoreis Alexandri Magni regis Macedonum equum Bucephalum domantis; quas Alexandria Conſtantinus imp Romam tranſtulit, atque in medio thermarũ à ſe in Quirinali extructarum collocauit, quarũ altera Fidiæ, altera Praxitelis manu factae ſunt, ut titulus indicat. Collis hic habet ab ortu Eſquilias, & Viminalem; ab occaſu vrbem planam, & campum Martium; à meridie Neruae, & Traiani fora, atque Capitolium; à ſeptentrione collem hortulorum, & portam Viminalem. Diuiditur à Viminali valle plana, & falſa Subura, ac via quae ab eadem ualle ad portam Viminalem recta progreditur; ab alio latere quadam magna valle vbi ſunt Grimanorum & Boccatianae uineae, uiaque qua ab arcu Portugalli iter eſt ad hortos Cardinalis Carpenſis, diuaeque Suſannae aedem: licet quidam exiſtiment viam, quae ad portam Collatinam ducit eſſe utriuſque collis terminum. In hoc colle fuit praecipua ſextae regionis pars, quae Alta ſemita dicebatur.

De monte Coelio

Montis Coelii (quem primum Romulum muniuiſſe; pomerio uero Tullum, ut Dionyſius & Liuius, uel Ancum ut Strabo, uel Tarquinium ut Tacitus incluſiſſe ſcribũt) ſic meminit Varro: In Suburanae regionis parte princeps eſt Coelius mons, à Coelio Vibenno Tuſco duce nobili, qui cum ſua manu dicitur Romulo ueniſſe auxilio contra Sabinum regem. Hi poſt Coelij obitum, quod nimis munita loca tenerent, neque ſine ſuſpicione eſſent,

eſſent, deducti dicuntur in planum, ab eis dictus Vicus Tuſcus; & ideo ibi Vortumnum ſtare, quod is deus Etruriae. Principes de Coelianeis, quia ſuſpicione liberi erant, traductos uolunt in eum locum, qui uocatur Coeliolus. Cum Coelio coniunctae Carinae; ſed inter eas quē locum Cerolienſem appellatum apparet, quod primae regionis quartum ſacrarium ſcriptum ſic eſt: Ceroliensis quarticeps circa Mineruium; qua in Coelium montem itur, in Tabernola eſt. Ceroliensis a Carinarum iunctu dictus Carinae, poſtea Cerionia, quod hinc oritur caput Sacrae uiae, ab Streniae ſacello, quae pertinet in arcem. Eidē regioni attributa Subura, quod ſub muro terreo Carinarum; in ea eſt Argeorum ſextum ſacellum. Subura Iunius ſcribit ab eo, quod fuerit ſub antiqua urbe, cui teſtimonium poteſt eſſe, quod ſubeſt ei loco, qui terreus murus uocatur. Sed ego a pago potius Sucuſano dictā puto Sucuſam. Nunc ſcibitur tertia littera B. non C. Pagus Sucuſanus, quod ſuccurrit Carineis. Dionyſius libro II: A duce quodam ex Etruria ueniente, cui nomē erat Coelius, unus collium urbis, in quo ab eo ædificatum fuit, adhuc Coelius uocatur. Sex. uero Pompeius: Coelius mons dictus eſt a Coele quodam ex Etruria, qui Romulo auxilium aduerſus Sabinos praebuit, eo quód in eo domicilium habuit. Tacitus libro IIII: Adduntur ſententiae, ut Coelius in poſterum Auguſtus appellaretur, quādo cunctis circumflagrantibus ſola Tiberij effigies ſita in domo Iunij ſenatoris, inuiolata manſiſſet. Haud fuerit abſurdum tradere, montem eum; antiquitus Querquetulanum cognomento fuiſſe, quod talis ſiluae frequēs fecunduſque erat, mox Coelium appellitatum a Coele Vibenna, qui dux gentis Etruſcae, quum auxilium appellatum ductauiſſet, ſedem eam acceperat a Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit, nam ſcriptores in eo diſſentiunt; cetera non ambigua ſunt, nam magnas eas copias per plana etiam, ac foro propinqua

qua habitauiſſe, unde Tuſcum uicum e uocabulo aduenarum dictum. Et Tranquillus cap. XLVIII. de Tiberio loquens: Quod tamen (inquit) beneficium tanti aeſtimauit, ut montem Coelium appellatione mutata uocari Auguſtum iuſſerit: quod is poſt incēdium, quibuſdam dominis inſularum, quae incendio in monte Coelio flagrauerant, pretium reſtituerit. Auguſtum uero appellatum fuiſſe alibi non legi. Noſtra aetate adhuc Coelius appellatur, baſilica Lateranenſi inſignis. In eo ultimis regni ſui annis habitauit Tullus Hoſtilius, ut ſcribit Liuius, cuius quoque regia in mōte Coelio fuit Curia Hoſtilia appellata. Hic ab oriente habet urbis moenia, terminumque Eſquilinae regionis, portam Eſquilinam, & amphiteatrum, (non Statilij Tauri, quod lapideum, & in campo Martio erat, ut Dio, & Sex. Rufus ſcribunt ſed caſtrenſe) quod lateritium eſt. Ab occidente habet Suburam, & montem Palatinum; Suburam autē ex Varronis, Sex. Rufi, & P. Victoris auctoritate, uoco uiā illam, quae eſt inter Coelium, & Palatium; quae amphitheatrum, & arcum Cōſtantini ex uno capite habet, ex altero uero Septizonium Seueri, atque SS. Andreae & Gregorij in cliuo Scauri baſilicam. A Septemptrione autem habet, Carinas, Coeliolum, & Eſquilias: Coeliolum autem uoco, planitiem illā quae eſt inter amphitheatrum, & baſilicam S. Clementis, Coelium ipſum & Eſquilias. A meridie autem habet Piſcinam publicam, & Vallem quae eſt ante uiam Appiam, quae prope Septizonium Seueri inchoans, uerſus portam Capenam protenditur. In hunc montem ſecundam urbis regionem Coelimontium appellatam, Auguſtus Caeſar poſuit. Coelioli autem praeter Varronem meminit etiam Martialis lib. XII. ad Iuuenalē, quem minorem Coelium appellat his uerſibus

Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga uentilat, uagumque
Maior Coelius, & minor fatigat

De Eſquilino monte

Eſquilias plures montes fuiſſe, ijs uerbis docet Varro: Eſquiliae duo montes habiti, quod pars Ciſpius mons ſuo antiquo nomine etiam nunc in ſacris appellatur. In ſacris Argæorum ſcriptum eſt ſic: Oppius mons princeps lucum Eſquilinum, lucum fagutalem ſiniſtra, quae ſub moerum eſt. Oppius mons bicepſeos ſimplex. Oppius mons terticepſos lucum Eſquilinum, dexterior uia in tabernola eſt. Oppius mons quadricepſos lucum Eſquilinum uia dexterior in figlineis eſt. Septimius mons quinticepſos lucum Poetilium. Eſquilinus ſexticepſos. Ciſpius mons ſepticepſos, apud aedem Iunonis Lucinae, ubi aeditumus habere ſolet. Vnde autem dictae fuerint, ſic exponit: Secundae regionis Eſquilinae ab Eſquilieis, alij has ſcripſerunt ab excubijs regis dictas; alij ab eo, quod excultae a rege Tullo eſſent. Huic origini magis concinnunt luci uicini, quod ibi lucus fagutalis, & lucus Mephitis, & lucus Iunonis Lucinae, quorum anguſti fines, non mirum. Iam diu enim late auaritia una eſt. Item lucus Larum, Querquetulanum ſacellum. Ouidius tertio Faſtorum

> *Adde quod excubias ibi rex Romanus habebat*
> *Qui nunc Eſquilias nomina collis habet*

Et libro ſecundo

> *Monte ſub Eſquilio*

Et Horatius in ſermonibus

> *At ſimul atras*
> *Ventum eſt Eſquilias*

Alij Eſquilias dictas produnt, ab excubijs quas Romulo Lucumo dedit XII. lictorum, & CCC. armatorum, ad corporis cuſtodiam, ſimulq; dignitatē; cum T. Tatius inſidae ſocietatis nō

ſine ſuſpicione eſſe uideretur. Alij ab aucupibus Eſquilias dictas eſſe arbitrantur, quod ibi quiſquilijs ſparſis, aues illuderentur. In Eſquilijs ſupra cliuum urbicum Ser. Tullius; & ſupra cliuum publicum ſecundum lacum L. Tarquinius Superbus Romani reges habitarunt, ut Solinus ſcribit. Hic mons ab ortu urbis muros uerſus aggerem, & caſtrum praetorium, portas Gabiuſam, & Eſquilinam attingit; a meridie uiam illam habet, quae ab amphitheatro in Carineis principium habēs, per Coelioli extremam partem uſque ad S. Clementis & SS. Marcellini & Petri aedes, uerſus portam Eſquilinam protenditur; atq; antequam eam attingat, paulatim deflectitur prope templum S. Crucis in Hieruſalem, quod cum amphitheatro caſtrenſe proximo, in regionem Eſquilinam conijcit Sex. Victor. Hanc uiam plerique Lauicanam uocant. Ab occaſu uiam habet, quae in Carineis prope Suburam, non longe ab amphitheatro, ſub muro hortorum S. Mariae nouae principium habens, uerſus S. Petri in Vinculis aedem progreditur. Ab Aquilone uero uiam habet, quae a falſa Subura diſcedens, deducitur per uallem planam, ſub templo S. Laurentij in pane & perna, uſque ad uicum patricium, diuaeque Pudentianae aedem; mox inde diſcedens ſecus Diocletiani thermas, ad caſtrum praetorium tendit. Qua uia diuiduntur Eſquiliae a Viminali. Nunc mons S. Petri ad uincula, uel S. Mariae maioris, ab eorundem templis appellatur

De Viminali monte

Viminalis quoque montis meminit M. Varro: Tertiae (inquit) regionis colles ab quinque deorum faneis appellati. E queis nobiles duo colles, Viminalis a Ioue Viminio, quod ibi arae ſunt eius, aut quod ibi uimineta fuerunt. Et Sex. Pompeius: Viminalis et porta & collis appellabantur, quod ibi uimi-

nũ ſilua fuiſſe uidetur, ubi eſt ara in uimino conſecrata. Iuuena lis Sat. III.

Eſquilias dictumque putant a uimine collem

Cuius autem generis haec uimina fuerint nemo prodit. In locis incultis, quae hortos aut uineta non habent, nunc populi & ſa licum uimina & harundines pollicis craßitudine naſcuntur. Hic mons in ortum tendens habet campum Eſquilinum, & urbis muros cum caſtris praetorijs; in occaſum uero Quirinalem, falſam Suburam, & uallem planam interiectam; in meri diem Eſquilias, uiamque interpoſitam, de qua dixi, quae a fal ſa Subura initium habet, tenditque uerſus uicum patricium, & ſecundum thermas Diocletiani, ad caſtrum praetorium. A ſeptemptrione urbis muros, uerſus portam Viminalem, quae S. Hagnetis dicitur, nunc certum quoddã nomẽ non habet: Hunc collem cum Eſquilijs quinctam urbis regionem fecit Caeſar Auguſtus, quum ſpacium urbis in uicos, XIIII. *que regiones diuideret*

De monte Auentino

Auentinum (inquit) Varro, aliquot de cauſſeis dicunt. Naeuius ab auibus, quod ſe ab Tiberi ferrent aues: alij ab rege Auentino Albano, quod ibi ſit ſepultus; alij ab aduentu hominũ, quod commune Latinorum ibi Dianae templum ſit conſtitutũ: ego maxime puto ab aduectu; nam olim paludibus mons erat ab reliquis diſcluſus; Itaque eò ex urbe qui aduehebantur ratibus, quadrantem ſoluebant. Cuius ueſtigia, quod ea qua tum itur Velabrum, & unde aſcendebant, ad rumam noua uia lucus eſt, et ſacellum Larum. Velabrum dicitur a uehendo, uelaturam fa cere etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt. Merces dicitur a merendo & aere. Hinc uecturae quas ſoluebant hi, qui ratibus tranſibant, quadrans: ab eo Lucilius ſcripſit quadran

 tis

tis ratiti.Sex.Pompeius: Auentinus mons intra urbem dictus eſt,quod ibi Albanorum rex Auentinus bello fuerit extinctus. Idem confirmant Dionyſius,Liuius,& Ouidius. Alij,ut refert Varro,in libris de gente populi Romani, ab Auente Sabinorũ fluuio dictum uolunt,quibus in urbem ſuſceptis,Romulus Auẽtinum habitandum conceſſit. Eum Virgilius ab auibus dictum ſcribit,quod id nomẽ ante Euandri et Herculis in Italiam aduẽtum habuerit:quod alio loco confirmare uidetur Ouidius. Sex. Pompeius: hunc montem aliquando Murcium uocatum ſic ſcribit: Murciae deae ſacellum erat ſub monte Auentino, qui antea Murcius uocabatur.In eius ſummo lucus erat,qui Remoria dicebatur,ubi Remus de urbe condenda fuerat auſpicatus.Quẽ montem Romulus neminem paſſus eſt habitare, ſed ſacrum fratri eſſe uoluit,uſque ad Hylernam. Appellatus quoque eſt a Dianae templo,collis Dianae.Martialis lib.XII

Quum tu forſitam inquietus eras
Clamoſa Iuuenalis in Subura
Aut collem dominae teris Dianae

Et idem libro VII.ad Maximum

Eſquilijs domus eſt,domus eſt tibi colle Dianae

Auentini, & T. Tatij regum ſepulchris celebris fuit. In hunc montem aliquando plebs ſeceßit,ut Dionyſius,& Liuius ſcribunt.Hinc Plinius libro XIX.cap.IIII.Nemo ſacros, Auentinosque montes,& iratae plebis ſeceſſus circumſpexerit.Sacer autem mons haud longe ab urbe ſecundum uiam Salariam,prope Anienem fuit. Fuit & alter mons Auentinus ad Verreſtim fluuium,in quo conditum oppidum Praeneſte.Hũc montem unã ex XIIII.urbis regionibus fecit Caeſar Auguſtus.Qui propter longtudinem,& obliquitatem certo deſcribi nequit,ſed tamen tentabo. Ad orientem in meridiem declinantem reſpicit moenia urbis,& portam Capenam, altera parte uiam Appiã;

ad

ad meridiem campum Teſtaceum, & portam Oſtienſem; ad occidentem fluuium Tiberim; ad ſeptemptrionem circum maximum, & Palatium. Noſtro quoque tempore Auentinus appellatur. Qui a capite circi maximi uerſus Piſcinam publicam ad portam fere S. Paulli uſque, ſic uia obliqua ſcinditur, ut duo montes uideantur

De reliquis tribus collibus vrbis. Et primo de colle hortulorum

Collis hortorum, ſiue hortulorum meminit Tranquillus in Nerone; quũ de eius funere loquitur. Reliquias (inquit) Aegloge & Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt, quod proſpicitur e campo Martio impoſitum colli hortorum. In eo monumento ſolium porphyretici marmoris ſuperſtante Lunẽſi ara, circumſeptum eſt, lapide Thaſio. Et de hoc colle Macrobius loquens ait: Candidatis fuerat uſus in comitium nundinis uenire, & in colle conſiſtere, unde poſſent ab uniuerſis uideri, mox quoque in campũ Martium magiſtratum petituri deſcendebant. Dictus autem eſt hortorum uel hortulorum, a proximis (ut credo) hortis Saluſtianis, qui & Pincius uocitatus eſt, quod ibi Pinciorum domus eſſent. Haec familia circa Conſtantini tempora nobiliſſima admodum in urbe fuit, ut pleraque teſtantur elogia, hinc inde per urbem poſita, quae eius gentis uiris & feminis honorificentiſſimis titulis dicata ſunt, a qua & proxima porta Pinciana dicta fuit. Hic antiquitus extra urbis moenia erat, & idcirco extra VII. numerum. Quem Aureliani imp. tempore urbis Pomerio incluſum fuiſſe ſuperius demonſtraui. Habet hic collis ab oriente Quirinalem, cui contiguus eſt, uia tantum qua Collatinam portam itur diſcretus; ab occidente campum Martium,

& Domitiani (ut creditur) naumachiam; uiamque Flaminiã; a meridie uiam (quam Pilam Tiburtinam ueteres antiquarij uocarunt) qua ad hortos Cardinalis Carpenſis iter eſt, a ſeptemptrione urbis moenia. Nunc templis diuae Mariae de populo, & S. Trinitatis celebris eſt

De Ianiculo Tranſtiberino monte

Ianiculum (inquit Sex. Pompeius) dictum quod per eum Romanus populus primitus tranſierit in agrum Etruſcum. Vel ut ait Virgilius libro VIII. ab oppido, quod Ianus deorum omnium uetuſtiſſimus condidit

Hic duo praeterea, disiectis oppida muris
Reliquias, ueterumque uides monumenta uirorum
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem
Ianiculumque illi, huic fuerat Saturnia nomen

Macrobius autem a Iano dictum putat, quod Ianus ibi uel ſit ſepultus, uel habitauerit. Qui participata potentia cum Cameſe indigena, Italiam ita obtinuit, ut regio Cameſene, oppidum Ianiculum uocaretur. Ianicularis autem à Seruio uocatus. Nunc a flauis harenis mons aureus nominatur, & corrupto uocabulo Montorius. Ex hoc propter altitudinem Roma maxime conſpicua, ceteris autem infrequentior eſt, ob aëris grauitatem, quod utrunque teſtatur etiam libro primo Martialis

Longo Ianiculi iugo recumbunt
Et planus modico tumore uortex
Coelo perfruitur ſereniore
Hinc ſeptem dominos uidere montes
Et totam licet aeſtimare Romam

Fuit autem Numae Romanorum regis, ut Dionyſius, & Liuius; itemque Statij Caecilij poetae, ut Caeſarienſis Euſebius

pro-

produnt, ſepulchris celebris. In hunc aliquando plebem ſeceſſiſſe Romanam, *&* a Q. Hortenſio *dictatore reuocatam ſcribunt* Plinius *libro* XVI. *&* Liuius. *In eodem, ut ſcribunt* Liuius, *&* Dionyſius, Italicusque *Silius, rex* Tuſcorum Porſenna *caſtra habuit.* Hic *ab ortu meridieque prata Mucia, & portam* Portuenſem, *ac* Tiberim *reſpicit.* Ab *occaſu habet campos, urbis muros, &* portam Ianiculenſem, *uel* Pancratianam; *a ſeptemptrione reſpicit* Vaticanum, *camposque* Neronianos

De Vaticano monte

Et hic Tranſtiberim *eſt, qui olim habitatus non fuit, nec ad urbem pertinuit.* Gellius *ſcribit agrum* Vaticanum, *& eiuſdem agri deum praeſidem appellatum a uaticinijs, quae ui, & inſtinctu eius dei in eo agro fieri ſolita eſſent.* Varro *autem in libris rerum diuinarum aliam etymologiam ſic ponit:* Nam *ſicut* Aius *(inquit) deus, araque ei ſtatuta, quae eſt in infima uia noua, quod eo in loco diuinitus uox edita erat: ita* Vaticanus *deus nominatus, pênes quem eſſent uocis humanae initia, quoniam pueri ſimul atque parti ſunt, eam primam uocem edunt, quae prima in* Vaticano *ſyllaba eſt. Sex. uero Pompeius:* Vaticanus *(inquit) collis appellatus eſt, quod eo potitus ſit populus* Romanus *uatum reſponſo, expulſis* Etruſcis. De *hoc monte* Horatius *primo carminum ode* XX.

Care Maecenas eques, ut paterni
Fluminis ripae, ſimul & iocoſa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago

Et *Martialis ſaepius, cuius uina peßima fuiſſe ſcribit.* De *uetuſtißima* Ilice *quae in eo fuit* Plinius *ſic:* Vetuſtior *urbe in* Vaticano Ilex, *in qua titulus aereis litteris* Etruſceis, *religione ar*

borem iam tunc dignam fuiſſe ſignificat. Hic *mons ad ortum ſpectat campos* Vaticanos,*&* Hadriani *molem, flumenque: ad occaſum campos* Neronianos, *in quibus ex creta, & argilla uaſa fiunt, ab uſque* Iuuenalis, *&* Plinij *temporibus nota*. Ad *meridiem* Ianiculum; *ad ſeptemptrionem prata* Quinctia, *& montem* Marij. Nunc *Principis apoſtolorum baſilica, toto terrarum orbe auguſtiſsima, palatio, hortisq; pontificijs, item ſimulachris* Tiberis, *&* Nili *fluuiorum, ſtatuis quoque* Laocoontis, Apollinis, Veneris, Cleopatrae, *et aliquot praeterea uetuſtis monumentis celeberrrimus eſt*

Porro *autem ij montes iam rariſsimi habitantur, maxima* ex *parte hortis, uineis, & diſperſis hinc inde templis, aut clauſtris religioſis occupati, aut ueterum aedificiorum ruinis obruti*. Vetuſtiſsimis *temporibus, ut ſcribit* Propertius, urbs *colleis, & herba fuit*. Inquit enim

> *Hoc quodcunque uides, hoſpes quàm maxima* Roma *eſt*
> *Ante Phrygem Aeneam collis, & herba fuit*
> *Atque ubi nauali ſtant ſacra palatia Phaebo*
> *Euandri profugae procubuere boues*

Nemora *quoque & paſcua habuit* Palatinus, *ut ſcribit* Tibullus; *Capitolinus dumetum ut* Virgilius; *Eſquilinus, Quirinalis, &* Viminalis *uimina, & ſiluam fageam, ut* Varro; *Coelius quercetum ut* Tacitus; *Auentinus lauretum ut* Solinus; Ianiculum *eſculetum, ut* Plinius *prodidere*. Qui *omnes (quae rerum humanarum imbecillitas & uiciſsitudo eſt) praeter unum aut alterum, ad antiquum ſtatum redierunt*. Palatinus *enim a nullo habitatus collis, iam herba factus eſt, & in foro* Romano *ſues ueneunt, in reliquis montibus harundineta, uineae, & animalium paſcua ſunt*. Vt *demum intelligat uana mortalitas, nihil eſſe imbecillius, aut inconſtantius, ruiniſque, & interitui magis obnoxium ijs ipſis rebus quas tantopere, ut diuinas, aeter*-

ter

ternasque miramur. Vrbs enim antiquis ſedibus mota, ueteres que pomerio exacta, & ex his VII. montibus mutilata in campum Martium ſecundum Tiberim translata eſt. Quod quas ob cauſſas, quo tempore, & a quibus factum fuerit, alibi ſuo loco demonſtrabo

De vrbis regionibus

Vrbem Romam in tres regiones, quas etiam tribus appellauit, & XXX. curias, primus Romulus diuiſit, ut Dionyſius, & Liuius ſcribunt. Eas Varro partes appellat. Ager Romanus (inquit) primum diuiſus in partes tres, a quo tribus appellatae, Tatienſium, Ramnum Lucerum nominatae, ut ait Ennius Tatienſes a Tatio, Ramnenſes a Romulo, Luceres, ut ait Iunius a Lucumone, ſed omnia haec uocabula Tuſca, ut Volumnius qui tragoedias Tuſcas ſcripſit dicebat. Liuius eas centurias equitum uocat, quod ex ſingulis ijs tribubus centum equites ſcripti eſſent. Eodem (inquit) tempore, & centuriae tres equitum conſcriptae ſunt, Ramnenſes a Romulo, ab T. Tatio Tatienſes appellati: Lucerum nominis & originis cauſſa incerta. Pedianus actione III. in Verrē: per quinque & triginta tribus diuidebatur totus populus Romanus. Principio tres fuerunt, Tatienſis una a Tatio rege, Ramnenſis altera a Romulo, Luceres altera a Lucumone, ſiue Lucretino, uel a luco, quem lucum Aſylum uocauerat Romulus. Eam Pediani ſententiam, qui Luceres a luco dictos fuiſſe ſcribit, magis probo, quā omnino uerā eſſe exiſtimo. Nam hi qui cum Romulo primo vrbem condiderunt, ut paſtores, Albani, aliquot Graeci: qui tum Palatium, & Capitolium habitabant, Ramnēſes a Romulo fuerunt nominati, qui Palatium poſt conditam urbem, & Coelium montes coluerunt. Tatienſes autem fuerunt

Sabini, & quotquot ab ea regione, uel cum T. Tatio, uel poſtea uenerunt; hi Capitolium & Quirinalem coluerunt; ceteri aduenae et perfugae omnes qui ad Aſylum confugerant, Luceres a luco in quo Aſylum fuit, denominati ſunt. Hi loca inter Palatium & Capitolium plana, atque circum forum tenuere. Sub Tullo Hoſtilio Albani in Ramnẽſium tribum uel regionem adſcripti, ceteri omnes populi qui ſub regibus Romam uenerunt ad habitandum (praeter Sabinos) Lucerum tribui uel regioni incluſi fuerunt, ut Latini, Tuſci, & omnes reliqui aduenae Quare quum vrbs mirum in modũ aucta eſſet, neque hae tres tribus ſufficerent L. Tarquinius Priſcus (ut exiſtimo) ſub iiſdẽ quibus inauguratae erãt nominibus eas duplicauit primosq; et ſecundos Tatienſes, Ramnenſes & Luceres conſtituit, quod idẽ ẽt de equitũ cẽturijs Liuio, et Dionyſio auctorib. fecit. Eius rei ita meminit Sex. Pompeius: Sex Veſtae ſacerdotes conſtitutae erant, ut populus pro ſua quiſque parte haberet miniſtrã ſacrorum, quia ciuitas Romana in ſex erat diſtributa partes, in primos ſecundosque Tatienſes, Ramnes, & Luceres. Et Liuius libro I. Neque tum Tarquinius de equitum centurijs quicquam mutauit, numero tantum alterum adiecit, ut mille octingenti equites in tribus centurijs eſſẽt, poſteriores modo ſub iiſdem nominibus, qui additi erant appellati ſunt: quas nunc quia geminatae ſunt ſex uocant cẽturias. Poſt modum creſcente Lucerũ multitudine quũ ea una tribus, uel regio mirũ in modũ aucta eſſet, ita ut ea ſola reliquas duas longe excederet, aucta quoque ciuitate, quum urbis moenia VII. montibus occupatis ampliata fuiſſent, Ser. Tullius rex denuo urbem in IIII. partes uel regiones ſecundus diuiſit. Quas non ut Romulus ab auctore, uel gentis origine, ſiue caſibus, ſed a locis quos colebant nominauit. In primam regionem cõiecit omnes, qui montem Coelium et circumuicina loca plana habitarent, quam Suburanam appel

appellauit; quod eſſet ſub antiqua urbe, uel à pago Sucuſano, ut ſcribit Varro. *Secunda regio dicta eſt* Exquilina, *haec* Ex*quilias continebat. Tertia regio duos colles comprehendebat* Quirinalem *uidelicet, &* Viminalem *a quibus Collina appellata eſt. Quarta regio ſola, complectebatur ſere totum id ſpacium, quod antiquae tres ſub* Romulo; *continebat enim Palatium, forum, &* Capitolium; *dictaque* Palatina *a* Palatio *ipſo tanquam primo colle, in quo urbs condita eſſet. Ab his regionibus tribus quoque quattuor urbanae appellatae ſunt.* M. Varro, *ab hoc quoque (inquit) quattuor partes urbis tribus dictae, & ab locis.* E *queis prima eſt ſcripta regio Suburana, ſecunda* Esquilina, *tertia* Collina, *quarta* Palatina. Et Dionyſius. *Ser. igitur* Tullus *ubi muro ſeptem colles complexus eſt, in quattuor parteis urbem diuidens, & cognomina cuique parti imponens ex collibus, unam quidem uocans* Palatinam, *aliam Suburanam, tertiam* Collinam, *& quartam* Eſquilinam, *quattuor tribuum ſecit* vrbem, *quae eo uſque fuerat trium. Statuitque homines qui in unam quamque partem abituri eſſent, ut eam colerent, et in nullā aliam transferri habitationem.* Ne*que amplius ut tres tribus generis, ſiue originis, ut antea, ſed quattuor locales a ſe deſignatas eſſe uoluit, creauitque partibus ſingulis principes tribuum, ſiue uicorum praefectos, quos ſcire iuſſit, ubi quiſque habitaret. Hanc uero Ser.* Tulli *diuiſionem uſque ad Caeſaris* Augusti *tempora duraſſe legi, qui, quū urbs maxime aucta eſſet, nouam diuiſionem excogitauit; Spacium enim urbis (ut* Tranquillus *inquit) in regiones* XIIII. *uicosque diuiſit; inſtituitque ut illas annui magiſtratus ſortito tuerentur, hos magiſtri è plebe cuiuſque uiciniae electi. & cet.* Hi *magiſtri uicorum uel uicomagiſtri appellati ſunt, qui quattuor per ſingulos uicos erant, ut conſtat ex lapide antiquo. Magiſtros uicorum praetextatos ludos compitalitios facere ſolitos*

toſ fuiſſe ſcribt Aſconius in L.*Piſonem. Cōpitalitij autem ludi erant, qui per compita regionum in deorum larium honorem fiebant.* Per *regiones quoque ſingulas curatores duos, & duos denūtiatores creauit. Curatorum munus erat procurare apud principem commoda regionum, decorem, & elegantiam uiarum, & uicorum urbis, ne a priuatis nouis aedificijs interrūperentur prouidere, & alia eiuſmodi facere, quae noſtro tempore* Romae *magiſtri uiarum. Denuntiatorum uero officium erat, quicquid regioni tam publice quam priuate accideret denuntiare.* Vrbem *autem in* XIIII.*regiones diuiſam fuiſſe praeter* Plinium, *Sex.* Rufum, *&* P. *Victorem docet quoque* Tacitus *de incendio loquens* Neroniano. *In regiones (inquit) quattuordecim* Roma *diuiditur, quarum quattuor integræ manebant, tres ſolo tenus deiectae, ſeptem reliquis pauca tectorum ueſtigia ſupererant, lacera & ſemiuſta.* Teſtatur *idem quoque haec antiqua inſcriptio, quae* Romae *in* Capitolio *ſub porticu palatij conſeruatorum adhuc in antiqua marmorea baſi iacet*

IMP . CAESARI . DIVI
TRAIANI . PARTHICI . FIL
DIVI . NERVAE . NEPOTI
TRAIANO . HADRIANO
AVG . PONTIF . MAXIMO
TRIBVNIC.POTESTAT·XX
IMP.II. COS.III. P . P
MAGISTRI. VICORVM . VRBIS
REGIONVM . XIIII

Has regiones breuiſſime deſcripſerunt P. *Victor, & Sex.* Rufus *uiri conſulares.* Libellus P. *Victoris mutilus, & deprauatus excuſus eſt, quem ego centum uerſiculis auctiorem, emēdatiſſimumque cum libello Sex.* Rufi, *qui nondum ab ullo uulgatus eſt, huic operi adijciam, ut per quos profecerim omnes*

co-

cognoſcere poßint. Porro autem P. Victoris liber integer ſupereſt. Sex. autem Rufi deeſt finis, de quibus ſuo loco in eorũ praefationibus uerba faciam. Huic autem meae urbis deſcriptioni, integros illos duos libellos incluſi, utriuſque ordinem ſequutus, in recenſendis urbis regionibus, quos deinde ex antiquis probatiſque auctoribus ſexcentis locis auxi. In eis autem enumerandis quae per ſingulas regiones erant, eorum ordinem non admiſi, ſed quandam mihi commentus ſum rationem, quam ijs tradendis rebus commodißimam eſſe exiſtimaui, ut facile legentes cognoſcere poterunt. Primo enim loco regionis nomen, deinde montes, inſulam, uias intra urbem, riuos, aquas, ſi quae erunt ponendae; cliuos, uicos, uicomagiſtros, curatores, denuntiatores, cohortes uigilum, nomina locorum publicorum, uel incertorum; deinde lucos, templa, aedes, aediculas, porticus, ianos, uel aeanos, atria, areas, ſacraria, ſacella, delubra; nomina ceterorum locorum ſacrorum, aras, ſigna, ſtatuas, deorum, hominum, uel animalium: hippodromos, equiria, circos, obeliſcos, ſtadia, factionum ſtabula, theatra, amphitheatra, ludos, naumachias; aedificia reliqua publica incerta, fora, cænacula, curias, baſilicas, regias, comitia, ſepta, carceres, reliqua publica aedificia profana; Caſtra ſiue ſtationes, campos, hortos, ſcholas, tabernas, aquas, thermas, balinea, lymphea, nymphea, lauacra, lacus, fontes, bibliothecas, arcus, columnas, ſeptizonia, ſepulchra, emporia, macella, horrea, piſtrina, domus, inſulas, & poſtremo regionis ambitum. Quẽ ordinem ſequi decreui. Ad primam igitur cum Sex. Rufo, & P. Victore urbis regionem deſcribendam deueniamus

De

REGIO. PRIMA

Regio a rego deriuatur, quod priuſquam prouinciae fie-rent regiones ſub regibus eſſent, atque ab ijs regebantur, po ſtea ab earum ſimilitudine maiores in urbe partes, regiones appellari coeptae. Regionis autem pars eſt uicus. Quippe urbs in regiones tamquam in maiora membra, et in uicos tã-quam minora diuiditur. Vicus uero eſt dictus quod uias circũ haberet. Prima autem urbis regio in nouem uicos diuideba-tur. Haec a porta proxima denominata eſt Capena quae omnia loca, quae tunc circa eam partem erant tam in urbe quam ex-tra uſque ad baſilicam S. Sebaſtiani obtinebat. Haec regio ab oriente habuit Coelimontanam, ab occidente Auentinum, ab A-quilone Piſcinam publicam, a Meridie circum, uiam Appiam & ſuburbia

REGIO. VRBIS. PRIMA
PORTA. CAPENA

Almo Fluuius
Vici nouem
Vicus Camoenarum
Vicus Druſianus
Vicus Sulpici ulterioris
Vicus Sulpici citerioris
Vicus Fortunae obſequentis
Vicus Puluerarius
Vicus Honoris, & Virtutis
Vicus trium ararum
Vicus Fabrici
Vico magiſtri XXXVI.
Quattuor per ſingulos uicos

De magiſtro uici extat mentio in antiquis monumentis ita

DIANAE . AVGVSTAE
SACRVM
Q. AQVILLIVS . ADAEVS
MAGISTER . VICI
QVI.K.AVGVSTIS.PRIMVS
MAGISTERIVM.INIIT

Curatores II
Denuntiatores II
Luci tres
Lucus Cuperius Hoſtiliani
Lucus Egeriae
Lucus Camoenarum
Templa quattuor
Templum Iſidis
Templum Serapidis
Templum Fortunae uiatorũ
Templum Martis Extramuranei
Aedes ſex
Aedes Martis Quirini
Aedes Mineruae
Aedes Mercurij
Aedes Tempeſtatis
Aedes Apollinis
Aedes Camoenarum
Aediculae X
Aedicula Fortunae obſequentis
Aedicula Honoris
Aedicula Virtutis
Aedicula Ridiculi
Aedicula Herculis
*
Reliquae deſiderantur
Areae ſeptem
Area Apollinis
Area Spei
Area Thalli, ſiue Galli, ſiue Galliae
Area Iſidis Aelianae
Area Pinaria
Area Carſurae
Area Mercurij
Arae II
Ara Mercurij
Ara Iſidis
Lapis Manalis
Circus Antonini Caracalli cũ Obeliſco
Senaculum ad portam Capenam
Mutatorium Caeſaris

Campus

Campus Ridiculi
Horti Terentiani
Tabernae Caedicíae
Thermae Commodianae
Thermae Seuerianae
Balinea publica ſex
Balineum Vettij Bolani
Balineum Torquati
Balineum Mamertini
Balineum Abaſcantiani
Balineum Mettiani Secundiani
Balineum Antiochiani
Balinea reliqua priuata ſine nomine XXCII
Lacus Fund. XXCIII
In his
Lacus Promethei
Lacus Veſpaſiani, alias Vipſani
Lacus Sanctus
Lacus Sudans
Lacus Torquati
Lacus Publicus
Lacus Biuius
Lacus Spei
Lacus Gratiae
Lacus Mamertini
Lacus Salutaris
Lacus reliqui ſine nomine LXXII
Arcus IIII
Arcus Druſi Neronis
Arcus Diui Traiani
Arcus Diui Veri Parthici
Arcus Bifrons
Sepulchra
Corneliorum Scipionum
Atiliorum Calatinorum
Seruiliorum
Caeciliorum
Horatiorum. &c.
Horrea XIIII
Piſtrina XII
Domus CXXI
Inſulae IIII∞ CCL
Regio in ambitu continet pedes XIII ∞ CCXXIII

De hac regione mentio extat in ueteri inſcriptione ita

M . VIBIO . M . LIC. CATINIO
VIBIONIN. PRAECONI
DE . REGION . PORT. CAPEN
VIX. ANN. XLIIX. M. III. D. II
M. VIBIVS. HILARVS. PRAGVSTAT

RE-

REGIO. VRBIS. SECVNDA COELIMONTIVM

Mons Coelius, alias Querquetulanus, alias Auguſtus
Coeliolus
Subura

Suburae meminit haec vetus inſcriptio

M. LIVIVS. M. L. AVCTVS
PRAECO. DE. SVBVRA
LIVIAE. DONATAE. LIBER

Ceroliênſis

Vici VIII

*

Vicomagiſtri XXXII
Curatores II
Denuntiatores II
Cohortes Vigilum. V
Lupariae in Subura
Antrum Cyclopis

Prope hunc locum forte fuit vicus Cyclopis, de quo mentio eſt hic

CVRTILIVS. HERMEROS
FECIT. SIBI. ET
CVRTILIAE. ANTHIDI
CONIVGI. SVAE. CARISSIMAE
ET. LIBERTIS. LIBERTABVS. QVE
SVIS. POSTERIS. QVE. EORVM
MAGISTER. VICI. AB. CYCLOPIS
REGION. PRI. FABER. ARGENTARIVS

Caput Africae
Arbor ſancta
Mica aurea
Spolium Samarium
Luci duo
Templum Tulli Hoſtilij
Templum Bacchi
Templum Fauni
Templum Diui Claudij
Templum Deae Carnae
Aediculae VIII
Dianae in Coeliolo
Fortunae Barbatae
Mineruae Captae
*
Iſaeum Metellianum
Mineruium
Statua equeſtris M. Antonini Imperatoris
Ludus Matutinus

De ludo Matutino vidi has inſcriptiones

T. FLAVIO. T. F. GERMANO
CVRATORI. TRIVMPHI. FELICISSIMI
GERMANICI. SECVNDI. IMP. CAES. FL
DOMITIANI. AVGVSTI . . EXORNATO
SACERDOTI. SPLENDIDISSIMO
PONTIF. MINOR. PROC. XX. HAER
PROC. PATRIMONII. PROC. LVDI. MAGNI
PROC LVDI. MATVTINI. PROC. REG. VRBIS
DEFVNCTO. IBI. OFFICIO. VIARVM
STERNENDARVM. VRBIS. PARTIBVS
DVABVS. PROC. XX. HAER. VMBRIAE
TVSCIAE. PICENI. BRVTT. CALABR
ET. APVLIAE. CVR . . . . . VM
TECTORVM. OPERVM. PVBL
QVAEST. AED. II. VIR. FLAMINI. DIVI. AVG
II. VIR. Q. Q. PATRONO. COLONIAE
. . . LIB. PATRONO. INCOMPARAIBILI
ET. FLAVIS. MAXIMO. ET. GERMANO
ET. RVFINO. FILIIS. EQVO. PVBLICO
ORNATIS

Item

INVICTAE . DIANAE . VICTRICI. PRO
CVRATORES.LIB.COM.LVDI.MATVTINI
. . . . . . CAESARIS

Item

EVTYCHVS
AVG . LIB
NERONIANVS
MEDICVS . LVDI
MATVTINI . FECIT . SIBI . ET
IRENAE . LIB . CONIVGI
CARISSIMAE . ET
LIBERTIS . LIBERTABVS . Q
POSTERIS.QVE
EORVM

Ludus Gallicus

De ludo Gallico hoc vetus extat epigramma Romae

SILVANO. SACNTO
C.AVSTVRNIVS.MEDI
CVS. LVD . GALLIC
PORTICVM. ET.EXEDR
ET . SIGN. AEN
VOTO . SVSCEPT
L M
DEDIC. KAL. MAI
L . MARCIO . ET
SEX . IVLIO . CoS

Regia Tulli Hoſtilij

Armamentarium

Caſtra Peregrina

Caſtra Peregrina erant in Coelio monte prope aediculam S.Mariae in Domnica, ut ex his inſcriptionibus liquet; quae in eius area aliquot annis ante inuentae ſunt

PRO . SALVTE . ET . REDITV . D. N. IMP . CAESARIS
V O T I S ///////////////////////////////. PIO . FELICI V O T I S
X . ANNALIB INVICTO . AVG. DOMITIVS . BASSVS. 7 FR. AGENS XX. ANNALIB
FELICITER VICE. PRINCIPIS. PEREGRINORVM. TEMPLVM. IOVIS. REDVCIS. C. P. O FELICITER
CVLTV . DE . SVO . EXORNAVIT (MNI

Item

C O C C E I V S
P A T R V I N V S
P R I N C
P E R E G R I
N O R V M

Manſiones Albanae
Campus Martialis
Campus Fontinarum, alias Forinarum
Campus Coelimontanus
Thermae publicae
Balineae priuatae XXC
Lacus fund. ſine nomine LXV
Macellum magnum
Horrea XXIII
Piſtrina XXIII
Domus CXXXIII.
In his
Domus Vectiliana, alias Vitelliana
Domus Philippi
Domus Septem Parthorum
Domus Laterani
Caeſaris dictatoris
Mamurrae Formiani
Ti. Claudi Centumali
Iunij Senatoris
Stellae poetae
Ti. Claudij Clypti Hymnologi
Tetricorum
Turris Mamilia
Inſulae III. *millia* CVI
Regio in ambitu continet pedes XIII. *millia* CC

REGIO. III. ISIS. ET. SERAPIS MONETA

Carinae
Vici VIII
Vicus Albus
Vicus Fortunae uicinae
Vicus Anciportus
Vicus Baſſianus
Vicus Structorum
Vicus Aſellus
Vicus Lanarius
Vicus Primigenius
Vicomagiſtri XXXII
Curatores II
Denuntiatores II
Caput Suburae
Tribus Gratiae aureae, alias areae

Summum Choragium

Summi Choragi hanc mentionem extare uidi

HERCVLI.ET.SILVANO.EX.VOTO
TROPHIMIANVS
AVG . LIB
PROC. SVMMI . CHORAGI
CVM.CHIA.CONIVGE

Caput Sacrae uiae
Praetura præſentiſſima
Lucus Cuperius ſcholae capulatorum
Templum Iſidis & Serapidis Monetae
Templum Concordiae virilis cum delubro
Aediculae octo
Aedicula Bonae ſpei
Aedicula Serapidis
Aedicula Sangi Fidoni
Aedicula Mineruae
Aedicula Iſidis
Aedicula Veneris
Aedicula Aeſculapij
Aedicula Volcani
Porticus Liuiae iuxta templum Concordiae virilis
Porticus Claudij Martialis
Amphitheatrum Veſpaſiani, quod capit loca LXXVII. *millia*
Ludus magnus

De ludo Magno extat haec antiqua inſcriptio

DIS . MANIBVS
M. CALPVRNIO . M. F . MEN
VOSENNIO
VIX . ANN . XXX . M . IIX
M . CALPVRNIVS. M.F. MEN
HILARVS . MEDICVS
LVD . MAGN
FRATRI . PASSIM . FEC

item

Item

L. FVRIO. L. F. PAL. VICTORI
PRAEF. PRAET. IMPERAT. OMNIVM
HONORATO. ET. DONATO. IN
PROVINCIAM. PARTHIAM
ET. VER..... CORON. MVRALI
VALLARI
HASTA. PVRA. SINE. VEXILLIS
OBSIDIONALI
QVE. CORONA. DONATO. PR. AEGYPTI
PRAEF. VRB
PROC. A. RAT. PRAEF. PRAETOR. MISSV.....
RAVENNATIVM. PROC. LVDI. MAGNI
PROC. PROVINCIAE
HISPANIAE. ET. GALL. PRAEF. ALAE
FRONTONIANAE
TRIB. LEGIONIS. II. ADIVTRIC. 7. COH
BRACARVM. IN. BRITANNIA

Ludus Dacicus
Ludus Mamertinus
Caſtra Miſenatium
Caſtra Miſenatium uetera
Schola Quaeſtorum
Schola Capulatorum
Schola Galli
Thermae Titi Caeſaris Auguſti
Thermae Traiani Caeſaris Auguſti

In thermis Traiani inuenta eſt haec inſcriptio

IVLIVS.FELIX.CAMPANIA NVS.V.C.PRAEFECTVS.VRBI AD.AVGENDAM.THERMA RVM.TRAIANARVM.GRATIAM CONLOCAVIT

Thermae Philippi Caeſaris Auguſti

Prope aediculam S. Matthaei in Merulana, in thermis Philippi imp. inuenta eſt haec inſcriptio

L.RVBRIVS.GETA.CVR.P.CCCXXIII D.N.PHILIPPI.AVG.THERM. . . .

Balineae priuatae LXX
Lympheum Ti. Claudij Caeſaris Auguſti
Lacus paſtoris
Lacus ſine nomine LXV
Horrea XXIX. *alias* XIX
Piſtrina XXIII
Domus LX. *In his*
Aurea Neronis cum porticu
Domus Bruttiani
Domus Pompeiani
Titi Caeſaris cum atrio, in quo fuit Laocoontis ſtatua
Inſulae II *millia* DCCCVII
Regio continet in ambitu pedes XII.*millia* CDL

REGIO.IIII.VIA.SACRA. *alias* TEMPLVM.PACIS

Via ſacra
Ad Corneta
Vici octo
Vicus Cyprius, poſt Sceleratus
Vicus Eros
Vicus Veneris
Vicus Apollinis
Vicus Trium uiarum
Vicus Anciportus minoris
Vicus Fortunatus minoris
Vicus Sandaliarius

Vici

Vici Sandaliari,& reg.IIII.mentio eſt in uetuſta hac inſcriptione

GERMANICO. CAESARE
C.FONTEIO. CAPITONE CoS
KAL. IVN
SEIAE.FORTVNAE.AVG
SACR
SEX.FONTEIVS.Ɔ.L.TROPHIMVS
CN.POMPEIVS.CN.L.NICEPHORVS
MAG. VICI
SANDALIARI.REG.IIII
ANNI.XVIIID.D

Vico magiſtri XXXII
Curatores II
Denuntiatores II
Carinae caput
Aequimaelium
Bucena aurea
Sororium tigillum
Meta ſudans
Caput Lynco
Buſta Gallica

Templa X

Templum Pacis, in quo inter cetera, ornamenta erant templi Hieroſolymorum
Templum Remi
Templum urbis Romae, & Auguſti
Templum Veneris cloacinae
Templum diuae Fauſtinae cũ porticu
Templum Telluris in Carinis cum Armamentario
Templum Solis
Templum Lunae
Templum Concordiae in porticu Liuiae
Templum diui Neruae in foro Tranſitorio
Aedes Iani Curiatij
Aedes Iunonis ſororiae in Carinis
Aedes Salutis

Aediculae octo

Aedicula Muſarum
Aedicula Spei
Aedicula Mercurij
Aedicula Lucinae Valerianae

Aedicula

Aedicula Iunonis Lucinae
Aedicula Mauortij
Aedicula Iuuentutis
Aedicula Iſidis
Volcanale ubi lotos a Romu*lo ſata*
Sacriporticus,alias Sacriportus
Porticus abſidata
Area Victoriae
Area Volcani, in qua ſanguine per biduum pluit
Sacellum deae Strennuae
Colloſus Solis altus P. C IIS. *alias* CXX. *habens in capite radios* VII. *ſingulos pedum* XXIIS
Apollo Sandaliarius
Odaeum
Forum tranſitorium , alias Palladium, *alias diui* Neruae,*cum porticibus*
Forum Cupedinis
Baſilica uetus L. *Aemilij* Paulli
Baſilica Conſtantiniana
Secretarium populi Romani
Balineum Daphnidis
Balineae priuatae LXXV
Lacus ſine nomine LXXIX
Arcus Titi *Caeſaris* Veſpaſiani *Auguſti*
Arcus L. *Septimij Seueri*. A
Arcus Conſtantini Aug

Horrea XIIX.*In his*

Cantharia,alias Teſtaria
Piſtrina XXIIII

Domus CXXXVIII. *In his*

Regis Anci Marci,in uia Sacra
Sp.Caſſij Viſcellini in Carinis, ubi poſtea templum Telluris *fuit*
Domus Cn. *Pompeij*, | *poſt* M. *Antonij in Carinis*
Domus auita Ciceronum
Domus alia C.*Caeſaris in Sacra uia*
Domus M'. *Manilij*
Domus Philippi in Carinis
Domus D.*Coelij Balbini Imp*
Inſulae IIↀ DCCLVIII
Regio continet in ambitu pedes XIIIIↀ *alias* XVIIIↀ

REGIO. V. ESQVILINA. CVM. TVRRI ET. COLLE. VIMINALI

Mons Eſquilinus, alias Ciſpius, Oppius, & Septimius
Mons Viminalis, alias Fagutalis
Aggeres Tarquinij Superbi
Cliuus urbicus
Vico patricius
Figlinae
Puticuli, alias puticulae in Eſquiliis
Spes uetus
Vici XV
Vicus Sucuſanus
Vicus Vrſi pileati
Vicus Mineruæ
Vicus Vſtrinus
Vicus Palloris
Vicus Seius
Vicus Siluani
Vicus Capulatorum
Vicus Tragoedus
Vicus Vnguentarius
Vicus Paullinus
Vicus Paſtores
Vicus Caticarius
Vicus Veneris placidae
Vicus Iunonis
Vicus Africus in Eſquilijs antiquus
Vicomagiſtri LX
Curatores II
Denuntiatores II
Stationes cohort. VII. *Vigilum*
Tabernola
Tres tabernae
Lucus Poetilinus
Lucus fageus, alias fagutalis
Lucus Eſquilinus
Lucus Querquetularius
Lucus Mephitis
Lucus Iunonis Lucinae
Lucus Viminalis, alias Iouis Viminei
Lucus Rubiginis
Templum Iouis Fagutalis, alias Viminei
Templum Iunonis Lucinae
Templum Mineruae Medicae Pantheum
Templum Siluani ſub Viminali cum porticu
Tempum Aeſculapij
Templum Veneris Erycinae ad portam Collinam cum por-

porticu
Aedes Veneris Verticordiae extra portam Collinam, uia Salaria
Aedes Rubiginis uia Nomentana, extra portam Catularium
Aedes Quietis extra portam Collinam
Aedes Honoris ad portam Collinam
Aedes Felicitatis
Aedes Malae Fortunae
Aediculae XVI
Aedicula Fortunae Seiae
Aedicula Veneris placidae
Aedicula Caſtoris
Aedicula Pollucis
Aedicula Siluani
Aedicula Apollinis
Aedicula Cloacinae
Aedicula Herculis
Aedicula Mercurij
Aedicula Martis
Aedicula Lunae
Aedicula Serapidis
Aedicula Veſtae
Aedicula Cereris
Aedicula Proſerpinae
Aedicula Fortunae paruae
Sacellum deae Naeniae extra portam Viminalem
Sacellum Querquetularium
Sacellum Iouis Fagutalis
Ara Iouis Viminei
Ara Malae Fortunae
Hercules Siluanus
Iſis patricia
Amphitheatrum caſtrenſe
Circus Aureliani cum obeliſco
Forum Eſquilinum
Baſilica Sicini
Regia Ser. Tullij
Campus Eſqulinus
Campus Viminalis ſub aggere, in quo erat aedicula Fortunae paruae
Horti Maecenatis cum turri
Horti Plautiani, alias Planciani, alias Pallantiani
Horti Torquatiani
Caſtra praetoria
Viuarium
Thermae Olympiadis
Thermae Nouati
Balineum Paulli
Balinea priuata LXXV
Nympheum Alexandri imp
Lauacrum Agrippinae
Lacus Promethei ſecund
Lacus ſine nomine CLXXIX
Caſtel-

Caſtellum aquarũ Marciae, Iuliae, & Tepulae
Arcus Gallieni
Macellum Liuianum
Horrea XXIII
Piſtrina XXII

Domus CXXC. *In his*
Domus regis Ser. Tullij
Q. Lutatij Catuli
M. Licinij Craßi diuitis
Aquillij Iureconſulti
P. Virgilij Maronis
Propertij
A. Perſij
C. Plinij Iunioris
Licinij imperatoris
Inſulae II ∞ DCCCL
Regio habet in ambitu pedes XV∞ DCCCCL

REGIO. VI. ALTA SEMITA

Mons Quirinalis, alias Agonius, Salutaris, Latiaris, & Mutialis
Campus ſceleratus ad portã Collinam
Cliuus publicus
Vici XIII. *alias* XII
non enim connumerant uicum Bellonae
Vicus Bellonae extra numerum
Vicus Mamuri
Vicus Albus
Vicus Publicus

De vico publico extant hac inſcriptiones

L.IVNIO.L.F.SABATI
NA . POLLIONI . AV
ROMATARIO . A. VIC
PVBLIC . VIX . ANN·
XLVII
L.IVNIVS . L.F. SYN
AVIVS . AROMAT
FRATRI. OPTIMO. PI
ENTISSIMO. FEC

item

Item

T.FLAVIO. AVG. LIBERTO
EPAPHRODITO
CYRNEARIO.A. VIC.PVB
FLAVIA. AVG . LIBERTA
TYCHE. MAR . OLL . D

Vicus Florae
vicus Quirini
vicus Flauius
vicus Fortunarum
vicus Paccius
vicus Tiburtinus
vicus Salutis
vicus Calidianus
vicus Maximus
vicus Muſtellarius antiquus extra numerum
vico magiſtri XLVIII. *aliàs* LII
Curatores II
Denuntiatores II
Cohortes vigilum III
Capitolium vetus
Malum punicum
Decem tabernae
Ad Gallinas albas
Pila Honoris

Templa XV

Templũ Salutis in colle Quirinali
Templum Serapium, alias Serapidis
Templum Apollinis & Clatrae
Templum Florae
Templum Veneris hortorum Saluſtianorum

De quo mentio eſt in veteri epigrammate ſic

M . AVRELIVS . PACORVS
M . COCÇEIVS . STRATOCLES
AEDITVI.VENERIS.HORTORVM
SALVSTIANORVM.BASEM.CVM
PAVIMENTO.MARMORATO
DEANAE
D . D

Tem-

Templum Quirini cum porticu
Templum Mineruae Flauianae
Templum Fortunae Seiae
Templum aliud Salutis
Templum Fidei
Templum Fortunae liberae
Templum Fortunue ſtatae
Templum Fortunae reducis
Templum Fortunae publicae
Templū Fortun. primigeniae
Aedes diui Fidij in colle, alias ſancti Fidij ſemipatris

Aediculae XVI

Aedicula Fortunae paruae
Aedicula Genij Liberorum
Aedicula Genij Larum
Aedicula Dianae Valerianae
Aedicula Iunonis Iuliae
Aedicula Spei
Aedicula Sangi, in qua lana, colus, & fuſus Tanaquildis
Aedicula Siluani
Aedicula Veneris
Aedicula Herculis
Aedicula Victoriae
Aedicula Matutae
Aedicula Liberi patris
Aedicula Saturni
Aedicula Iouis
Aedicula Mineruae
Sacellum Quirini
Porticus Quirini
Porticus Milliaria
Area Callidij

Statua Quirini alta pedes XX
Statua Mamuri plumbea
Statua Fortunae publicae in colle
Statuae duae marmoreae Alexandri Magni Bucephalum domantis Fidiae & Praxitelis
Circus prope portam Collinam, iuxta aedem Veneris Erycinae cum obeliſco, forte Saluſtij
Circus Florae
Forum Saluſtij
Forum Diocletiani
Senaculum matronarum in colle Quirinali, quod Antoninus Alagabalus fecit
Horti Saluſtiani

Ther

Thermae Diocletiani & Maximiani

In his thermis inuenta eſt haec inſcriptio

CONSTANTIVS.ET.MAXIMIANVS.INVICTI.AVGG
SEVERVS. ET.MAXIMIANVS. CAESS
THERMAS.ORNAVER. ET. ROMANIS.SVIS
DEDICAVER

Thermae Conſtantini in colle

In aedicula quadamvetuſta,pone thermasConſtantini adhuc haec inſcriptio extat

PETRONIVS . PERPENNA . MAGNVS
QVADRATIANVS.V.C.ET.INL.PRAEF.VRB
CONSTANTINIANAS. THERMAS. LONGA
INCVRIA.ET.ABOLENDAE. CIVILIS .VEL
POTIVS.FERALIS. CLADIS. VASTATIONE
VEHEMENTER.ADFLICTAS.ITA.VT.AGNI
TIONEM.SVI.EX.OMNI. PARTE. PERDITA
DESPERATIONEM . CVNCTIS . REPA
RATIONIS.ADFERRENT. DEPVTATO.AB
AMPLISSIMO.ORDINE. PARVO
SVMPTV . QVANTVM . PVBLICAE
PATIEBANTVR . ANGVSTIAE . AB
EXTREMO
VINDICAVIT.OCCASV. ET. PROVISIONE
LARGISSIMA.IN.PRISTINAM
FACIEM. SPLENDOREMQVE. RESTITVIT

Balinea Paulli
Balinea priuata LXXV
Lacus LXXV
Bibliotheca Vlpia in thermis Diocletiani
Horrea XIX
Piſtrina XXIII
Domus CLV. *In his*
Domus Corneliorum
Domus Attici
Domus C. Saluſtij
Domus T. Flaui Sabini

Inſulae

Inſulae III ꝏ DV
Regio in ambitu continet pedes XV ꝏ DC

REGIO.VII.VIA.LATA

Vici XL
vicus Ganymedis
vicus Gordiani minoris
vicus Nouos
vicus Caprarius
Vicus Solis
Vicus Gentianus
vicus Sanci
vicus Herbarius
vicus Manſuetus
vicus Sigillarius minor
vicus Solatarius
vicus Fortunae
vicus Spei maioris
vicus Nouus ulterior
vicus Libertorum
vicus Publij
vicus Nouus citerior
vicus Statuae veneris
vicus Archemoriũ, alias Archemonium
vicus Aemilianus
vicus Piſcarius
vicus Caelatus
vicus victoris
vicus vicinus
vicus Graecus
vicus Lanarius ulterior
vicus Pomonae
vicus Caput Mineruae
vicus Troianus
vicus Peregrinus
vicus Caſtus
vicus Minor
vicus Putealium
vicus Scipionis
vicus Iunonis
vicus Sellarius
vicus Iſidis
vicus Tabellarius
vicus Mancinus
vicus Lotarius
vicomagiſtri CLX
Curatores II
Denuntiatores II
Cohortes VII. *primorum vigilum*
Pila Tiburtina
Ad Manſuetos
Lapis pertuſus
Templum Solis
Templum nouum Spei
Templum nouum Fortunae cum porticu a Lucullo conditum,

ditum, in quo erat ſtatua Mineruae facta a Fidia, poſita a Paullo Aemilio
Templum nouum Quirini
Aedicula Capraria
Porticus Conſtantini
Sacellum Genij Sangi
Equi aenei Tyridatis
Forum Syarium, alias Suariũ

De quo mentio eſt in hoc uetuſto epigrammate

DOMINO . NOSTRO
FL . CLAVDIO. CONSTANTINO
FORTISSIMO . AC
BEATISSIMO . CAESARI
FL . VRSACIVS . V.P
TRIBVNVS . COHORTI
VM . VRBANARVM
X . XI . ET . XII.ET . FORI
SYARI

Forum Archemorium
Caſtra Gentiana, alias Gypſiana
Campus Agrippae
Horti Argiani
Balinea priuata LXXV
Nympheum Iouis
Lacus Ganymedis
Lacus ſine nomine LXXVI
Arcus DD. *Marci & Veri*
Arcus Gordiani iunioris Aug
Arcus Nouus
Piſtrina XVII
Horrea XXV
Domus CXX *In his*
Domus Martialis
Inſulæ III ∞ CCCXXCV
Regio in circuitu continet pedes XXIII ∞ DCC

REGIO.VIII.FORVM. ROMANVM

Mons Saturnius, poſt Tarpeius, demum Capitolinus; alias Capitolium, ubi omnium deorum ſimulachra celebrabantur

Arx

Arx Capitolij
Rupes Tarpeia, alias ſaxū Carmentale
Cliuus Capitolinus
Porta Stercoraria
Via Noua
Vici XII
Vicus Ligurum
Vicus Iugarius
Vicus Thurarius
Vicus Tuſcus
Vicus vnguentarius maior
Vicus vnguentarius minor
Vicus nonus
* reliqui deſunt
Vico magiſtri XLVIII
Curatores II
Denunciatores II
Cohortes Vigilum VI
Vmbillicus vrbis Romae
Milliarium aureum
Porta Carmentalis
Puteal Libonis
Lacus Curtius
Pila Horatia, ubi Tropaea locata
Scalae annulariae
Sub Nouis
Ad Iunium ſecundū Tiberim
Luteolae ad Iani templum
Marſyas
Fauiſſae Capitolinae
Lucus Veſtae Cuperius

Templa XXI
Templum Iouis Capitolini alias optimi maximi, in quo erant tria delubra
Medium Iouis
Dextrum Mineruae
Laeuum Iunonis, ibique in arca lapidea ſeruabantur libri ſibyllini
Templum Iouis Feretrij
Templum diui Iulij in foro, in quo ſimulachrum erat Veneris e mari exeuntis DD. ab Auguſto
Templum Caſtorum ad lacum Iuturnae, alias Caſtoris & Pollucis, in quo erat ſignum Florae

De hoc templo puto loqui hanc inſcriptionem

C. TERENTIO. C. L. PAMPHILO
SAGARIO. POST. AEDEM. CASTORIS
CALPVRNIAE. Ɔ. L. SALVIAE

Templum Concordiae cum cella, inter forum & Capitolium a Camillo DD. In quo erat ſenaculum, ubi magiſtratus cum ſenioribus deliberabant. Erantque in eo haec ſimulachra

Battonis adorantis Apollinem, opus Bedae

Latonae puerperae Apollinem & Dianam ſubſtinentis, opus Euphranoris

Aeſculapij & Hygiae, opus Nicerati

Martis & Mercurij, opera Piſicratis

Cereris & Iouis, opera Sthenis, &

Victoriae

Templum Veſtae cum atrio, ubi erant Palladium, Ignis, & Virgines ueſtales

Templum deum Penatium

Templum Romuli, alias Quirini in foro

Templum Iani Gemini aereum, quattuor portarum, cum ſigno Iani, opus Scopae & Praxitelis ab Auguſto DD

Templum diui Traiani

Templum diui T. Caeſaris Veſpaſiani

Templum Carmentae

Templum Veneris caluae nouum

Templum Veneris caluae uetus

Templum uetus Mineruae

Templum Nemeſis cum ſimulachro

Templum Saturni cum ara ubi erat aerarium, ante quod erat aeneum Siluani ſignum

Aerarium

Aerarium populi Romani praeter omnium antiquariorum ſententiam erat, ubi nunc eſt aedicula S. Saluatoris in ſtatera,& olim fuit S. Saturnini, ut ex hoc epigrammate ibidem effoſo conſtat

L. CALPVRNIVS.PISO
M. SALLVIVS
PR.AER
AREAM.EX.S.C. A.PRIVATIS
PVBLICA. PECVNIA
REDEMPTAM. TERMINAVER

De templo Saturni,in quo erat aerarium, mentio eſt in antiquo marmore ita

SANC. SAL
T. PETIDIVS.T.F
FAB. LVCEIVS
VIII.VIR.AED.PLEB
POTESTAT.VIII.VIR
II.FANOR. VIII. VIR
III. AERARI. SAT
S.P.D.D

Templum diui Augusti
Templum Iunonis Martialis
Templum Larum
Templum Veneris genitricis, alias Veneris & Anchiſae cum atrio

Aedes X

Aedes Victoriæ

Aedes Opis & Saturni in uico Iugario

Aedes Martis ultoris in foro diui Auguſti

Aedes Veiouis inter arcem & Capitolium prope Aſylum, cum eius ſimulachro cupreſſino

Aedes Iouis Tonantis in cliuo Capitolij, in qua erant ſigna

Iouis Tonantis, opus Locræ

Iouis ex aere Deliaco / *Caſtoris & Pollucis* } *opus Hygiae*

Aedes Herculis uictoris parua & rotunda in foro Boario

Aedes matris Matutæ

Aedes Vortumni in vico Tuſco

Aedes Iunonis Monete cum officina

Aedes Iouis cuſtodis DD. a Domitiano

Aedes Veneris cloacinae

Aedes veneris Erycinae

Aedes Salutis

Aedes Libertatis

Aedes Iouis ſponſoris

Aedes Mentis

Aedes Fidei in Capitolio

Aedes Fortunae primigeniae

Aedes Aij Locutij

Aedes Fortunae proſperae

Aedes fortis Fortunae in Foro Boario

Aediculae XII

Aedicula Victoriae DD. a M. Porcio Catone

Aedicula Iuuentatis

Aedicula Termini

Aedicula Concordiæ aerea ſupra Graecoſtaſim

Aedic. Forunae obſequentis

Aedicula Matris Rumae

* *

* *

* *

* *

* *

* *

Porticus Iulia

Porticus Margaritariorum

Porticus Liuiæ

Porticus Auguſti

Porti-

Porticus Minucia alias Numicia
Porticus Naſicae
Porticus Porphyretica
Porticus Capitolinae
Porticus Conſtantini
Iani duo, celebris mercatorum locus ad arcum Fabianum, ſuperior inferiorque
Atrium publicum in Capitolio
Atrium Mineruae
Atrium Veſtae
Area opis } *In uico Iugario*
Area Cereris }
Area Saturni ante aerarium
Sacellum Sumani
Sacellum Larum
Sacellum Pudicitiae patriciae
Sacellum Herculis in foro Boario
Delubrum Mineruae in foro
Delubrum Larum
Aſylum inter duos lucos, arcemque & Capitolium
Domus diui Tati
Doliola
Sepulchrum Romuli
Sepulchrum Accae Laurentiae in uia noua
Ficus ruminalis
Lupercal uirginis
Germalus
Ara Saturni uetus
Ara Saturni noua ad lacum Curtij
Ara Iunonis Iugae in uico Iugario
Ara Iouis piſtoris in Capitolio

Signa & ſtatuae deorum

Signum Iouis imperatoris Praeneſte deuectum

Signum aereum Iouis a SP. Caruilio ex Samnitica praeda factum

Signum Iunonis DD. a Pompeio Bithynico

Signum Apollinis translatum ex Apollonia a Lucullo, altum cubitos XXX. alias XXXII

Signum Mineruae Catulianae, opus Euphranoris

Signa duo Herculis, alterum a P. Sempronio Sauerrione dedicatum

Alterum aereum, opus Liſyppi a Q. Fabio Maximo Tarento deuectum

Signum Herculis tunicati iuxta roſtra

Victoria aurea in templo Iouis opt. max

Fides candida

Signum Vortumni in uico Iugario

Signum matris Statae

Tria ſigna deorum nixiorum, ante cellam Mineruae in templo Iouis Capitolini

Signum Boni euentus } opera Praxitelis
Signum bonae Fortunae }

Simulacra hominum

Statua diui Iulij equeſtris in eius foro

Diui Auguſti

Diui Claudij II. aurea X. pedum in templo Iouis opt. max

Diui Conſtantini equeſtris

Romuli & Remi infantium ſub lupa

Septem regum in Capitolio

Attij Naui auguris ante Curiam

L. Iunij Bruti primi cos. in Capitolio

P. Valerij Poplicolae

Ho-

Horatij Coclitis in comitio
Mucij Scaeuulae
Annij fetialis equeſtris in atrio domus regis Superbi
M. Furij Camilli pro roſtris
Tullij Coelij
L. Roſcij
Sp. Nautij
C. Fulcinij
} Legatorum populi Romani a Fidenatibus caeſorum pro roſtris
P. Iunij
Ti. Coruncanij
} Legatorum P.R. ab Illyrijs caeſorum pro roſtris
Cn. Octauij in legatione occiſi pro roſtris
Equeſtris togata Q.Marcij Tremuli ante templum Caſtorum
L. Caecilij Metelli pont. max. in Capitolio
Q. Fabij Maximi aerea equeſtris in Capitolio
P. Scipionis Africani
L. Scipionis Aſiatici clamidata & crepidata
M. Lepidi bullata & praetextata
Trebij aedilis in Capitolio
Sullae dictatoris aurea equeſtris
Sullae Felicis dictatoris aenea
Trium ſibyllarum pro roſtris
Cloeliae v. v. equeſtris
Caiae Suffetiae v. Veſtalis
Corneliae Gracchorum matris
Hermodori Epheſii LL.X tabularum interpretis in comitio
Alcibiadis
Pythagorae
} In comitio
Trophaea C. Marij aurea in Capitolio
Currus ſeiuges a Cn. Cornelio poſiti
Simulachrum leonis pro roſtris
Equus C. Caeſaris in eius foro

Equus

Equus aeneus Domitiani Auguſti
Equus aeneus Traiani Auguſti
Equa cernens quatttuor ſatyros
Elephas herbarius
Aereum tauri ſimulachrum in foro boario
Signum anſeris argenteum in Capitolio
Clypei XII.*inaurati*
Clypeus Martis cum imagine Haſdrubalis
Aenearum tabularum publicarum tria millia
Ludus Aemilius,alias Lepidi

Fora

Forum Romanum,quod dicebatur magnum, alias uetus
Forum Caeſaris,in quo erant Veneris ſigna duo,alterum loricatum,alterum factum ab Arceſilao
Forum Auguſti,in quo erant ſtatuae M. Valeri Coruini, & eburnea Apollinis
Forum Traiani cum porticu
Forum Boarium
Forum Piſcarium
Forum Argentarium
Curia
Curia Hoſtilia ſub ueteribus
Curia Calabra in Capitolio, ubi pontifex minor pronuntiabat dies
Regia Numae,alias Curia Pompiliana, in qua ſacrarium erat Opeconſiuae
Senaculum aureum
Baſilica Paulli Aemilij cum Phrygijs columnis in foro
Baſilica Iulia

Huius

Huius baſilicae mentio eſt in hac inſcriptione paulo ante in foro Romano prope columnam inuenta

GABINIVS . VETTIVS
PROBIANVS . V . C . PRAEF . VRB
STATVAM . QVAE . BASILICAE
IVLIAE . A . SE . NOVITER
REPARATAE . ORNAMENTO
ESSET . ADIECIT
DEDIC . XV . KAL . FEBRVARI
. . . . . . PVBLICORVM
CORNELIO . ANVLINO II
ET . AVFD . FRONTONE CoS

Baſilica Vlpia, alias Traiani
Baſilica Porcia, ubi fuerat domus Q. Maenij
Baſilica Sempronia
Baſilica Argentaria
Baſilica Opimij
Comitium in quo erat ficus Ruminalis
Roſtra populi Romani uetera
Roſtra populi Romani noua
Græcoſtaſis
Carcer imminens foro a Ser. Tullio aedificatus media urbe
Stationes municipiorum
Ludi litterarij
Schola Xantha
Horti Aſiniani
Septem, alias quinque tabernae argentariae nouae
Balineum Polycleti
Balineae priuatae LXVI
Lacus Iuturnae
Lacus ſine nomine CXX
Bibliotheca Capitolina

Bibliotheca templi diui Traiani
Arcus Fabianus
Arcus Ti.Caeſaris prope aedem Saturni
Arcus Traiani Caeſaris Auguſti
Arcus Seueri,& M.Antonini in foro boario
Fornix Sertinij in foro boario cum ſignis auratis
Columna C.Duilij
Columna Maenia
Columna Magn.lud.ſaecul
Columna roſtrata in Capitolio
Columna diui Iulij roſtrata pedum XX
Columna coclidis Traiani imp. alta pedes CXXIIX. *habet gradus* CXXCV. *feneſtellas* XLV
Sepulchrum C.Poblicij Bibuli aedilis plebis

Huius ſepulchri adhuc ſuperſunt veſtigia, cum hac inſcriptione

C.POBLICIO.L.F.BIBVLO.AED.PL.HONORIS
VIRTVTIS.QVE.CAVSSA.SENATVS
CONSVLTO.POPVLI.QVE.IVSSV . LOCVS
MONVMENTO.QVO.IPSE . POSTERI.QVE
EIVS.INFERRENTVR.PVBLICE.DATVS.EST

Macellum . . . . .
Horrea XXIIX. *in his*
Germanica &
Agrippiana
Piſtrina XXX
Domus CL. *in his*
L. Tarquinij Superbi regis cum atrio
M. Manlij Capitolini
P.Scipionis Africani
T. Annij Milonis
P. Ouidij Naſonis
M. Valerij Amerini equitis Romani
Inſulae III ∞ DCCC-LXXX
Regio in ambitu continet pedes XIIII ∞ DCCC-LXVII

RE-

REGIO.IX.CIRCVS.FLAMINIVS

Collis hortulorum, alias Hortorum
Campus Martius
Via Fornicata
Via recta
Vici XXX
Vico magiſtri CXX
Curatores II
Denuntiatores II
Palus Caprea
Mimitia uetus
Mimitia frumentaria
Crypta Balbi
Ciconiae nixae
Meleagricum
Fregellae
Lucus Mauortianus
Lucus Mineruae uetus

Lucus Petilinus maior extra portam Flumentanam
Lucus Victoriae
Lucus Lucinae ubi erat
Terentum
Templa octo
Pantheum Iouis ultoris, in quo erant ſigna
Herculis humi ſedentis
Mineruae ex ebore, opus Phidiae
Veneris cum unione Cleopatrae
Templum Iani prope theatrum Marcelli, cum ſigno Iani bifrontis
Templum Bruti Callaici, in quo erat
collosſus Martis, &
Statua Veneris Gnidiae nudae
Templum Apollinis
Templum Neptuni iuxta ſepta
Templum diui Antonini cum columna coclide
Templum Mineruae Chalcidicae

Templum

Templum Iſidis & Serapidis prope ouile

Aedes XX

Aedes antiqua Apollinis cum lauacro, & colloſo

Aedes Herculis magni cuſtodis circi Flaminij

Aedes Metelli ubi erat ſtatua eburnea Iouis a Praxitele facta

Aedes Martis in circo Flaminio

Aedes Volcani in circo Flaminio

Aedes Iuturnae ad aquam Virginem

Aedes Bellonae uerſus portam Carmentalem in circo Flaminio, intra quam dabatur ſenatus legatis exterarum nationum, quos in urbem admittere nolebant

Aedes Mineruae

Aedes Fortunae equeſtris uetus

Aedes Apollinis

Aedes Neptuni in circo Flaminio

Aedes Larium permarinum in campo Martio

Aedes Boni euentus

Aedes Veneris uictricis

Aedes Caſtoris in circo Flaminio

Aedes Florae

Aedes Iunonis reginae

Aedes Dianae

Aedes Herculis Muſarum

Aedes Iunonis in porticu Octauiae, ubi erant ſtatuae

Aeſculapij & Dianae } *opera Scopae*

Iunonis Veneris, & Iouis } *opera Phyliſci Rhodij*

Simulachrum Iunonis opus Dionyſii & Polyclis

Dia-

Dianae
Latonae
IX. muſarum
Apollinis nudi
Apollinis cytharã tenentis
} opera Timantidis

Aeſculapij & Dianae } opera Cephiſdori

Aediculae xxx

Porticus Q. Catuli
Porticus Philippi
Porticus Corinthia duplex Cn. Octauij
Porticus Argonautarum
Porticus Pompeij Magni, cum curis, & atrio
Porticus Metelli
Porticus Agrippae ante Pantheum
Porticus Octauiae ſororis Auguſti, in qua erãt ſchola, curia, et Bibliotheca
Delubrum cum ſigno
Apollinis, opus Phyliſci Rhodij
Item ſtatuae
Sauri &
Batrachi
Veneris, opus Phidiae &
Corneliae Gracchorum matris
Porticus Traiani Aug. in campo Martio
PorticusGordiani imp
Porticus Gallieni imp
Porticus Europae
Atrium Pompeij
Aerarium Numae

Delubrum

Delubrum Iouis ſtatoris
Delubrum Cn. Domitij cum ſignis
Neptuni, Thetidos }
Achillis, Nereidum, et } *Opera Scopae*
Tritonum }
Delubrum Apollinis in porticu Octauiae
Ara Neptuni
Iſaeum
Serapium
Mineruium
Odaeum
Minerua uetus cum luco
Iuppiter Pompeianus pedum XXX
Coloſſus Apollinis
Equiria
Circus Flaminius
Circus Alexandri imp
Stadium
Obeliſcus pro gnomone in campo Martio
Stabula quattuor factionum
ideſt Praſinae, Ruſſatae, Venetae, & Albate, de quibus in his antiquis inſcriptionibus mentio eſt

M . AVRELIO . LIBERO
PATRI . ET . MAGISTRO
E T . SOCIO . DOMINO
ET AGITATORI.FACTIONIS
PRASSINAE
AVRELIVS.CAECILIVS.PLANETA
PROTOGENES.OB.III. PALMAR
HOC.DONVM. VOLVIT
D . D

Item

C . APPVLEIVS . DIOCLES. AGITATOR
FACTIONIS. RVSSATAE
NATIONE . HISPANVS . LVSITANVS
ANNORVM . XXXVII MENS. VII. D. XXIII
PRIMVM . AGITAVIT . IN . FACTIONE
ALB . ACILIO . AVIOLA. ET. CORELLIO
PANSA . COS
PRIMVM. VICIT. IN. FACTIONE . EADEM
M . ACILIO . GLABRIONE. C. BELLICIO
TORQVATO . COS
PRIMVM . AGITAVIT . IN . FACTIONE
PRASSINA
TORQVATO. ASPRENATE. II. ET. ANNIO
LIBONE. COS
PRIMVM. VICIT. IN. FACTIONE. RVSSATA
LAENATE . PONTIANO. ET. ANTONIO
RVFINO . COS

Item

C . APPVLEIO . DIOCLI
AGITATORI. PRIMO . FACT
RVSSAT. NATIONE. HISPANO
FORTVNAE. PRIMIGENIAE
D . D
C. APPVLEIVS . NYMPHIDIANVS
ET. NYMPHIDIA . FILII

Item

CL . AVRELIO . POLYPHEMO
DOMINO . E T . AGITATORI
FACTIONIS . RVSSATAE . TOGENI
CAESAREO, SVI. TEMPORIS. PRIMO
ET. SOLO. FACTIONARIO. OB. GLORIAM

Item

DIIS . MANIBVS
M. ANTONIO.M.F. ANIENSI
MATRINIO . EVOK . AVG
VIX. ANN.XXXIIX. M . VIII
M.ANTONIVS. M. F.ANIEN
PRIMIGENIVS
MEDICVS. FACT . RVsSAT
FRATRI . SANCTISS . FEC

item

Q. RAPIDIO. Q. F.LEM
SEPVLLIO
PROCVRATORI.DROMI
FACTIONIS . V E NET
Q. RAPIDIVS.XENODO
TVS. E T. RAPIDIA
IVVENTINA
P A R
F E C E R E

Item

Q. RAPIDIO. Q. F.LEM
MVLIONI
MORATORI.LVDI
CIRCEN . ET
AGITATORI
FACTION.VENET
VIX. ANN. LX
RAPIDIA . MARIT
P I I S S I M O
B. M.F

Item

item

M.VIPSANIO. FVLLONI . TENTORI
M.VIPSANIO. EROTI . AVRIGATORI
M.VIPSANIO. MIGNIONI . VIATORI
M.VIPSANIO.QVARTIN.SVCCONDITORI
M.VIPSANIVS.RVFINVS.MEDICVS.FACT
VENETAE.OLL.IIII.DD

Theatrum Pompeij
Theatrum Lapideum
Theatrum Balbi capit loca XXX∞ XCV
Theatrum Marcelli capit loca XXX∞

De theatro Marcelli haec extat inſcriptio

IMP . CAESARI . DIVI . NERVAE . F
NERVAE . TRAIANO . AVG . GERM
DACICO.PONT. MAX. TRIB . POT . VIII
IMP.IIII.COS.V. P.P. OPTIMO . PRINCIPI
SAGARI . THEATRI . MARCELLI
CVLTORES. DOMVS.AVG

Amphitheatrum T.*Statilij Tauri*
Naumachia Domitiani
Forum Ahenobarbi
Baſilica Mattidij,alias Macidij, alias Matidiae
Baſilica Marciana
Baſilica Antoniniana, ubi erat prouinciarum memoria
Curia Pompeij cum atrio & porticu
Curia Octauiae cum porticu,in qua erat ſignum Apollinis fulmen tenentis
Septa Agrippiana

Septa Trigaria

Ouile

Diribitorium

Villa publica, ubi primum cenſus populi actus eſt

Carcer C.uirorum

Horti Lucullani

Horti Agrippae

Schola porticus Octauiae, in qua erat ſtatua Cupidinis opus Praxitelis

Quattuor ſatyri, & duae nymphae

Thermae Agrippae

Thermae Neronianae

Thermae Alexandrinae

Thermae Hadriani imp

Thermae Decianae

Balinea priuata LXIIII

Lauacrum Apollinis

Lacus thermarum Neronis

Lacus ſine nomine

Fons Scipionum

Bibliotheca porticus Octauiae

Arcus Ti.Caeſaris

Arcus diui Claudij

Columna coclidis Antoniniana, alta pedes CLXXV. *habens gradus* CCVI. *& feneſtras* LVI

Columna index belli inferendi, ante aedem Bellonae

Sepulchrum, ſiue Mauſoleum Auguſti, in quo erant duo pares obeliſci magni, ſinguli pedum XLIIS

De quo haec extat inſcriptio

M . VLPIVS
AVG . L . AEGLVS
PROC . MAVSOLEI
IMAGINEM
CORINTHIAM
TRAIANI . CAESARIS
COLLEG. FAENARIOR
D . D

Sepulchrum Domitiorum in colle hortulorum
Sepulchra in campo Martio
Sullae Felicis dictatoris
Iuliarum Caeſaris amitae, & filiae
Hirtij & Panſae conſulum
Piſtrina XXXII
Horrea XXXII
Domus CXL. in his
Domus Alexandri imperatoris
Domus Pinciorum in colle hortulorum
Inſulae IIIↀ DCCXXCVIII
Inſula Philidis
Regio in circuitu continet pedes XXXↀ DLX

REGIO. X. PALATIVM

Mons Palatinus, alias Romulius
Via Noua
Prata Bacchij, ubi fuerunt aedes Vitruuij Fundani
Cliuus Victoriae
Vici ſeptem
vicus Padi
vicus Curiarum
vicus Fortunae reſpicientis
vicus Salutaris
vicus Apollinis
vicus Huiuſque diei
vicus Fortunae reducis
Vicomagiſtri XXIIX
Curatores II
Denuntiatores II
Roma Quadrata
Sedes imperij Romani
Velia
Summa Velia
Ad capita Bubula
Sicilia in Palatio
Ad Mammam, hoc eſt dietae Mammaeae
Lucus Larum
Templa X
Templum Iouis Statoris
Templum Fidei
Templum Apollinis Palati-

ni dedicatū ab Auguſto, ubi lychnuchi pendebant inſtar arboris mala ferentis, cum porticu, & area, in quo erant
Simulachra dei Apollinis, opus Scopae
Dianae, opus Timothei, &
Signa IIII. bouum aeneorum a Myrione facta
Templum Lunae in Palatio
Templum Iouis, alias Solis Alagabali
Templum Auguſti
Templum Quirini prope Lupercal, ubi erat ſignum lupae praebentis duobus pueris Romulo & Remo mammas
Templum Iouis propugnatoris

De quo meminit haec inſcriptio

P. MARCIVS. VERVS
IMP.COMMODO.VI.ET.PETRO
NIO. SEPTIMIANO. COS
AN.P.R.C.DCCCCXLI.K.DEC
IN.PALATIO.IN.AEDE.IOVIS
PROPVGNATORIS
IN . LOCVM . P . V E R I
L.ATILIVS . CORNELIANVS
COOPTATVS

Templum Matris deum, alias Magnae matris Ideae cum ſimulachro eius ex Peſsinunte deuecto
Templum Febris in Palatio
cum ara
Aedes IX
Aedes Conſi
Aedes deae Viriplacae in Palatio
Aedes Fortunae vicinae
Aedes Rhamnuſiae
Aedes Iouis Victoris
Aedes Dijouis
Aedes Orci
Aedes Veſtae
Aedes Victoriae

Aedi

Aediculae VII
Porticus Templi Apollinis cũ ſtatua M. Varronis
Area templi Apollinis Palatini
Sacellum Larum in velia
Sacellum volupiae
Delubrum Iunonis Soſpitae
Delubrum Palatij
Delubrum Mineruae
Delubrum Latonæ
Pentapilon Iouis Arbitratoris
Auguratorium
Iouis Coenatio
Curia Saliorum
Sacrariũ Saliorũ Palatinorũ
Lupercal in Theatro
Caſa Romuli
Tugurium Fauſtuli
Ara Febris
Ara Palatina
Coloſſus Iouis Opt. Max. altus pedes CCL
Fortuna reſpiciens
Victoria Germaniciana
Coloſſus Apollinis Tuſcanici L pedum in Bibliotheca Palatina
Statua aurea Britannici Caeſaris
Theatrum Statilij Tauri in Palatio
Curiae ueteres IIII. id eſt
Forienſis
Rapta
Vellenſis, &
Velitia
Balneae Palatinae
Balneae priuatae XV
Arcus Octauij patris Auguſti, cum ſignis Apollinis & Dianae ex uno lapide, opus Fidiae, quadriga, & curru
Bibliothecae Palatinae duae, videlicet, Latina Apollinis in qua erat ſtatua Numeriani Imperatoris

De qua mentio eſt in his duabus inſcriptionibus.

O S S A

VIBIAE. SVCCESSAE. LIVIAE. AVG. SER
AB. ARGENTO. POTORIO. ITEM. A. VESTE
L. VIRIVS. AVG. SER. PAMPHILVS. SCRIBA
LIB. ET. A. BIBLIOTHECA. LATINA
APOLLINIS. CONIVGI. FIDELISSIMAE
ET. PIISSIME. B. D. S. M

item

SVLPICIAE
THALLVSSAE
ANTIOCHVS. TI. CLAVDI
CAESARIS. A. BIBLIOTHECA
LATINA. APOLLINIS
CONIVGI. SVAE
BENE. MERITAE

Item Bibliothecae Graecae

DIS. MANIBVS
C. IVLIVS. FELIX
A. BIBLIOTHECA
GRAECA. PALAT

Bibliotheca domus Tiberianae
Septizonium Seueri imperatoris
Sepulchrum Cinciorum
Piſtrina XII
Horrea XVI

In horreis Palatinis inuentum

IMP. T. CAESARI
DIVI. F
VESPASIANO. AVG
PLEPS. VRBANA
QVAE FRVMENTVM
PVBLICVM. ACCEPIT
ET. TRIBVS

Domus CXXCIX. *in his*
Tulli Hoſtilij regis
Anci Marcij regis
Ser. Tullij regis
Poplicolae in velia
L. Craßi oratoris

L. Hor-

L. Hortenſii oratoris
L. Sergij Catilinae
M. Aemilij Scauri
C. Caeſaris dictatoris
L. Annaei Senecae
M. Valerij Flacci
D. Catuli
M. Ciceronis
Domus Auguſtana
Domus Tiberiana cum Bibliotheca
Domus Dionyſii
Domus Ceioniorum
Inſulae ∞ DC
Regio continet in ambitu pedes XI∞ DC

REGIO. XI. CIRCVS MAXIMVS

Vici octo
Vicus Conſiuius, alias Conſtanius
vicus Proſerpinae
vicus Cereris
vicus Argaei
vicus Piſcarius
vicus Parcarum
vicus veneris
vicus Sanctus
Vicus antiquus Publicij ad portam Trigeminam
Vico magiſtri XXXII
Curatores II
Denuntiatores II
Porta Trigemina
Salinae ad portam Trigeminam
Velabrum maius in foro Olitorio
velabrum minus
Argiletum
Lucus Semelis minor
Lucus Saturni
Templum Mercurij
Templum Caſtoris
Templum Herculis Victoris in foro Boario
Templum Iani ad forum Olitorium
Aedes XXII
Aedes Summani, alias Ditis patris
Aedes Cereris uetus
Aedes Proſerpinae
Aedes Veneris opus Fabij Gurgitis

Aedes

Aedes Portumni ad pontem Sublicium, alias Aimilium
Aedes Herculis Oliuarij ad portam Trigeminam
Aedes Cereris.
Aedes Pompeij, in qua eratHerculis ſignum a Myrione factum
Aedes Portumni uetus
Aades Murciae, alias Veneris Myrteae
Aedes Conſi ſubterranea, alias Neptuni equeſtris
Aedes Pietatis in foro Olitorio
Aedes Iunonis Matutae in foro Olitorio
Aedes Iunonis
Aedes Pudicitiae patriciae
Aedes Pudicitiae plebeiae in uico Longo
Aedes Fortunae uirilis ad Tiberim, in qua erat ſtatua lignea
Ser. Tullij regis
Aedes Spei in foro Olitorio
Aedes Apollinis Medici
Aedes Liberi, Liberaeque
Aedes Solis
Aedes Florae
Aediculae octo
Aedicula Veneris
Aedicula Iunonis
Aedicula V. . . .
Aedicula Iuuentatis } in circo
Aedicula Solis } in circo
Aedicula Proſerpinae
Aedicula Cereris
Aedicula Parcarum
Area Sancta
Area Apollinis
Sacrarium Saturni cum luco
Sacellum Iouis Cõſeruatoris
Sacrarium Numae
Ara maxima, alias magna Herculis
Ara Conſi
Ara Iouis Inuentoris

Ara Accae Laurentiae in Velabro
Apollo Coeliſpex
Hercules triumphalis

Signa

Signa dearum Setiae, alias Segeſtae

Metiae, ac } *in circo maximo*
Tutilinae

Circus Maximus, qui capit loca CDXXCV ∞

In quo erant obeliſci duo magni.

Quorum maior eſt pedum CXXXII

Minor pedum LXXXIIXS

Circus Intimus

Forum Olitorium

Baſilica Caij, & Lucij Caeſarum

Prope aediculam S. Mariae Aegyptiacae, quam Caij & Lucij baſilicam eſſe Pyrrhus credit, hae inſcriptiones inuentae

C. CAESARI. AVGVSTI. F
PONTIFICI . COS
DESIGNATO.
PRINCIPI . IVVENTVTIS

Item

L. CAESARI. AVGVSTI. F
AVGVRI . COS
DESIGNATO
PRINCIPI . IVVENTVTIS

Campus Trigeminorum

Tabernae bibliopolarum Argiletanae

Emiſſarium cloacae maximae in Tiberim

Balneae priuatae XV

Lacus ſine nomine XV

Fornix Sertinij in circo maximo cum ſignis auratis

Columna Lactaria in foro Olitorio, ad quam infantes lacte alendos deferebant

Lupanaria

Horrea XVI

Piſtri-

Piſtrina XII
Domus CXXCIX
Inſulae ∞DC
Regio in ambitu continet pedes XI∞ DC

REGIO.XII.PISCINA.PVBLICA

Vici XII
vicus veneris almae
vicus Piſcinae publicae
vicus Dianae
vicus Ceios
vicus Triari
vicus Signi ſalientis
vicus Laci tecti
vicus Fortunae Mammoſae
vicus Colafiti paſtoris
vicus portae Ruduſculanae
vicus portae Naeuiae
vicus victoris
vicomagiſtri XLVIII
Curatores II
Denuntiatores II
Cohortes uigilum III
Caput uiae nouae
Fons Lollianus

Aedes Bonæ deae Subſaxanæ
Aedes Iſidis
Aediculae XII
Aedicula Veneris almae
Aedicula Dianae
Aedicula Fortunae Mammoſae
*
Area radicaria
Ara Lauernae
Fortuna Mammoſa
Iſis Athenodora
Signum Delphini
Campus Lanatarius
Horti Aſiniani
Thermae Antoninianae
Balneae priuatae LXVIII
Lacus LXXX

De quo mentio extat in veteri hac inſcriptione

APPIO . ANNIO . BRADVA
T . VIBIO . BARO . COS
MAGISTRI.FONTIS.LOLLIANI
M . VLPIVS . FELIX
N. CONFLONIVS . VITALIO
C. CLODIVS . SATVRNINVS

Septi-

Septizonium uetus
Horrea XXIIX
Piſtrina XXV
Domus CXXIIX. in his
Domus ſeptem Parthorum
L.Fabij Cilonis
L.Cornificij
Priuata Hadriani imp
Inſulae II∞ CDXXCVI
Regio in ambitu continet pedes XII

REGIO.XIII.AVENTINVS

Mons Auentinus
Cliuus Publicij
Vici XVII
vicus Fidij
vicus Frumentarius
vicus Trium uiarum
vicus Caeſeti
vicus valeri
vici Laci Miliari
vicus Fortunae
vicus Capitis canteri
vicus Trium alitum
vicus Nouus
vicus Loreti minoris
vicus Armiluſtri
vicus Columnae ligneae
vicus Materiarius
vicus Mundiciei
vicus Loreti maioris, ubi erat vortumnus
vicus Fortunae dubiae
vico magiſtri LXVIII
Curatores II
Denuntiatores II
Cliuus publicus
Caput Armiluſtri
Doliolum
Remuria
Scalae Gemoniae
Lauretum
Mappa aurea
Spelunca Caci
Platanon
Lucus Lunae in Auentino
Lucus Laurentinus
Lucus Platanorum
Lucus Loreti maioris
Lucus Loreti minoris
Lucus Hylernae
Templa VI
Templum Lunae in Auentino magnum
Templum commune Dianae
Templum Bonae deae in Auentino

Tem-

Templum Libertatis
Templum Iunonis Reginae DD.a Camillo captis Veijs
Templum Iſidis
Aedes octo
Aedes Conſi
Aedes diui Tati
Aedes Mineruae,alias Palladis in Auentino
Aedes Siluani
Aedes Mercurij.
Aedes Herculis & Siluani
Aedes Matutae cum aereis columnis,& atrio
Aedes victoriae in Auentino
Aediculae XVII
Aedicula Fidij,alias Fidei
Aedicula Fortunae dubiae
Aedicula Hylernae
Aedicula deae Tutilinae
*
Porticus Aimilia
Porticus Fabaria, alias Faberij
Atrium Libertatis in Auentino
Atrium Matutae.
Sepulchrum diui Tatij
Area Publica
Area Pinaria
Ara Iouis Elicij
Vortumnus,alias aedes Vortumni
Fortuna Horreorum Galbianorum
Statua Minuci Augurini praefecti annonae
Odaeum
Naumachia
Forum piſtorium
Campus Pecuarius, alias Peſcuarius
Schola Caßij
Thermae Varianae

Thermarum Varianarum mentio eſt in hac inſcriptione in Auentino uerſus P.S.Paulli inuenta

AQVA. TRAIAN.Q.ANICIVS.Q.F.ANTONIAN
CVR.THERMARVM.VARIANARVM

Thermae priuatae Traiani
Balineæ priuatae LXXIIII
Lacus LXXVIII
Fons Siluani
Emporium extra portā Trigeminam
Sepulchrum C.Ceſtij VII. uiri epulonum
Columna P. Mancini praef.annonae
Horrea XXXVI.in his

Ani-

Aniceti
Varguntei
Galbiana

De quibus uetera haec epigrammata mentionem faciunt

NVM . DOM. AVG
SACRVM
FORTVNAE. CONSER
VATRICI . HORREOR
GALBIANORVM
M.LORINVS.FORTVNA
TVS . MAGISTER
S.P.D.D

Item

NVM . DOM . AVG
GENIO.CONSERVATO
RI . HORREORVM
GALBIANORVM
M . LVRINVS
FORTVNATVS
MAGISTER
S.P.D.D

Horrea Domitiani Auguſti
Piſtrina XXX
Domus CIIII. *in his*
Domus Vlpiorum, alias priuata Traiani

Pri-

Priuatae Vlpiorum mentio eſt in hac antiqua baſi, quae ibidem in Auentino, ſub aede S.Priſcae uerſus circum maximum inuenta eſt

HERCVLI
CONSERVATORI
DOMVS.VLPIORVM
SACRVM
M.VLPIVS . . . . . .
VERECVNDVS

Domus Vitellij imp
Ennij poetae
Faberii ſcribae
L.Licinii Surae III. *cos*
Inſulae IIↀ CDXXCVIII
Regio in ambitu continet pedes XVIↀ CCC

REGIO.XIIII.TRANSTIBERIM

Ianiculus mons
Vaticanus mons
Inſula
Naualia
Vici XXIII
Vicus Cenſori
Vicus Gemini
Vicus Roſtratae
Vicus Longi Aquilae
Vicus Statuae Siccianae
Vicus Quadrati.

De regione XIIII.& vico Quadrati, mentio eſt in antiqua hac inſcriptione

DIANAE
NEMORESI. VESTAE
SACRVM. DIC
IMP. NERVA. TRAIANO. AVG
GERMANICO. III. COS. PRAEF
EIVS.T.VOLTEDIO.MAMILIANO.
Q.VAESTORIB
L.CAECILIO.VRSO.II.M.LVCRETIO
SABINO. II. AE. DILIB
Q. VIBENNA.QVIETO
TI. CLAVDIO.MAGNO
P.CORNELIVS.TROPHIMVS.PISTOR
ROMANIENSIS. EX. REG. XIIII
IDEM. CVR. VICI. QVADRATI
ET.LANIA.C.F.THYRONE. CONIVX
EIVS.VOTVM.LIBENS.SOLVERVNT

Vicus Raciliani maioris
Vicus Raciliani minoris
vicus Ianiculenſis
vicus Bruttianus
vicus Larum ruralium
vicus Statuae Valerianae
vicus Salutaris
vicus Paulli
vicus Sex. Lucei
vicus Simi publici
vicus Patratilli
vicus Laci reſtituti
vicus Sauſei
vicus Sergi
vicus Ploti
vicus viberini
vicus Gaianarum
Vico magiſtri nonaginta duo
Curatores II
Denuntiatores II
Cohortes uigilum VII

Caput Gorgonis
Lucus Forinarum
Lucus Publicus
Lucus Vaticanus
Templum fortis Fortunae
Templum Apollinis in Vaticano
Templum Fortunae liberae
Aedes VI
Aedes Forinarum

De qua meminit uetus hic lapis

I . O . M . N . AVG
SACR
GENIO . FORINARVM
ET . CVLTORIBVS . HVIVS
LOCI . TERENTIA . NICE
CVM . TERENTIO . DAMA
RIONE. FILIO. SACERDOTE
SIGNVM . ET . BASIM
DE . SVO . POSVIT

Aedes Iſidis Naumachinae
Aedes Iouis
Aedes Fauni
Aedes Aeſculapij.
Aedes Dianae ſuburbanae
Aediculae XXII
Ianus Septimianus
Area Vaticana
Area Septimiana
Sacellum deae Maniae
Arae XII. Iano dicatae
Ara Martis
Statua Valeriana
Statua Sicciana
Statua diui Iuli in Inſula
Diuae Corniſcae

De quibus extat haec inſcriptio

DEIVAS
CORNISCAS
SACRVM

Hercules Cubans
Hippodromus
Circus Vaticanus, alias Caij & Neronis in quo obeliſcus pedum LXXII. erat

Circus

Circus Domitiae in pratis
Stadius publicus
Obeliſcus magnus in Inſula
Naumachiae duae
Tribunal Aurelium
Caſtra lecticariorum
Caſtra vetera
Campus Bruttianus
Campus Codetanus
Campus vaticanus
Horti Caeſaris
Horti Domitiae
Horti Galbae Imp
Horti Martialis
Horti Getae
Albiona
Prata Mucia
Prata Quinctia
Noſocomion ubi aegroti curabantur in Inſula
Thermae Septimianae
Thermae hyemales Aureliani Imperatoris
Balineum Ampelidis
Balneum Priſciliani
Balinea priuata CXXXVI
Lacus CXXC
Sepulchrum Numae regis in Ianiculo
Sepulchrũ St. Caecilij poetae
Sepulchrum Hadriani Imp
Horrea XXII
Piſtrina XXXII
Domus CL. in his
Domus Martialis
Inſulae IIII∞ CDIX
Regio in ambitu continet pedes XXXIII ∞ CDXXCIX

AQVAE. XX

Aq. Appia
Aq. Annio uetus

De Aniene veteri haec antiqua inſcriptio Romae in plumbio tubulo inuenta eſt

ANIO. VET. L. VALERIO. SER. OFF
PLVMB. PED. CCIX

Aqua Marcia alias Auſeia

De aqua Marcia uetus haec inſcriptio Romae inuenta eſt in tubulo plumbeo, ad portam S. Laurentij

P.CORNELIO.DOLABELLA.C.IVN.SILANO. COS
AQV. MAR

Aq.Alexandrina
Aq.Damnata
Aq.Annia
Aq.Algentiana
Aq.Seueriana
Aq.Antoniniana
Aq.Setina

Procopius ſcribit, ſuo tempore fuiſſe in vrbe aqueductus XIIII

Quoniam quo loco, vel qua vrbis regione reponerentur non liquebat

Petuſcum Palati regio urbis
Fregellae, locus in urbe
Argaea, loca in urbe
Eſculetum locus in urbe
Cliuus foro proximus
Vicus Publilius
Vicus Coſconius
Compitum Fabricij
Lucus veneris Lubentinae
Templa
Templa Fortunae Virginis
Muliebris uia Latina
Maſculae
Barbatae
Equeſtris nouae
Plebeiae
Priuatae
Viſcatae
Blandae
Conuertentis
Beneſperantis
Auertentis
Templa Iouis victoris
Inuicti
Pugnacis
Praedatoris
Mariani
Templũ Iunonis Caprotinae
Templum Apollinis Soſiani
Templum Apollinis Tortoris
Templũ veneris Lubentinae
Templum Veneris Victricis
Templum Herculis Defenſoris
Templum Herculis uia Latina
Templum Adonidis
Templum Annonae ſanctae
Templum Vacunae
Templum Iuſtitiae
Templum Themidis
Templum Erymnarum
Templũ Clementiae Caeſaris
Templum diui Auguſti ad Mineruam

De quo mentio eſt in hoc uetuſto epigrammate

DESCRIPTVM . ET . RECOGNITVM . EX TABVLA AENEA . QVAE . FIXA . EST . ROMAE . IN . MVRO POST . TEMPLVM . DIVI . AVG . AD . MINERVAM

Templum Iuſtitiae Auguſti
Templum Foecunditatis Poppeae
Templum diui Hadriani

Aedes

Aedes Honoris & Virtutis Mariana
Aedes deum Conſentum
Porticus Vipſani
Porticus Reguli
Porticus Stadiata
Porticus C. columnarum
Porticus curua in hortis Cōmodianis
Atrium Sutorium
Sacrarium gentis Iuliae
Sacellum Minucij
Sacellum Mutini
Ara pacis
Ara Larum
Curiae nouae proximae compitum Fabricij
Curia Tiſata
Curia Titia
Curia Faucia, alias Saucia

Fora

Gallorum
Ruſticorum
Aurelij
Caedicij

Baſilicae

Veſtini
Neptunij
Vaſcellaria
Floſſelli
Sicini
Fuluia
Mammaeae

Campi

Volcani
Iouis
Licinij
Horti Mariani
Horti Seruiliani
Horti Commodiani

Balinea

Ti. Claudi Etruſci
Statili
Martialis
Annaei Senecae
Tuccae
Fauſti

Fortuna-

Fortunati
Grylli
Lupi
Pontici
Seueri
Paeti
Titij
Offonij Tigillini
Alexandri imp
Varij

Nymphaeum Marci imp. prope Septizonium
Gordiani imperatoris
Lacus Seruilius
Caſtra
Tabellariorum
Victimariorum
Salgamariorum
Salicariorum
Equitum ſingulorum
Horrea Seiana

De quibus meminit haec inſcriptio

. . . .

HORREOR . SEIAN
L.VOLVSIVS. ACYNDINVS
SIGNVM . AESCVLAPI
SVA . P. D. D

IN.VRBE.ROMA.ERANT

Montes ſeptem
Palatinus
Capitolinus
Coelius
Eſquilinus
Quirinalis
Viminalis
Auentinus
Tranſtiberim
Ianiculum
Vaticanus

Extra uetus pomerium
Collis hortulorum
Regiones XIIII
Vici CCX
Aediculae totidem
Vicomagiſtri DCCCXL
Curatores XXVIII
Denuntiatores XXIIX
Cohortes praetoriae XVII
Cohortes uigilum VI
Cohortes urbanae VI

Horrea CCCXXVII
Piſtrina CCCXXIX
Balinea C ∞ IX
Lacus ∞ XCVIII
Domus ∞ ∞ CXVII
Inſulae XLI ∞ C∞ XII
Lucus XXXII
Veſtae Cuperius
Iouis Viminei
Loreti minoris
Loreti maioris
Platanorum
Querquetularius
Cuperius Hoſtiliani
Cuperius Scholae capulatorum
Mauortianus
Vaticanus
Furinarum
Poetilinus
Lunae in Auentino
Lucinae ubi erat Terentum
Saturni
Semelis minor
Larum
Mineruae uetus
Victoriae
Poetilinus maior extra portã Flumentanam
Fagutalis.
Eſquilinus
Mephitis
Iūnonis Lucinae
Rubiginis
Veneris Lubentinae
Laurentinus
Hylernae
Publicus
Egeriae
Camoenarum
Vaticanus

Fora XIX

Romanum, quod dicebatur magnum
Caeſaris dictatoris
Auguſti Caeſaris
Boarium
Tranſitorium, quod & diui Neruae
Olitorium
Piſtorium
Imp. Neruae Traiani Caeſ. Auguſti
Domitij Ahenobarbi
Suarium, alias Syarium
Archemorium
Diocletiani imp
Gallorum
Ruſticorum
Cupedinis ad Corneta
Piſcarium
C. Criſpi Saluſtij

Aure-

Aurelium
Caedicij
Baſilicae praeter XIX quae citantur a P. Victore
Caij & Lucij Caeſarum
Sempronia
Caſtra praeter ea quae explicantur a P. Victore
Gyptiana &
Vetera
Campi XVII
Viminalis
Eſquilinus
Agrippae
Martius
Codetanus
Bruttianus
Lanatarius
Pecuarius
Vaticanus Tranſtiberim
Ridiculi
Martialis
Coelimontanus
Furinarum
Trigeminorum
Volcani
Iquis
Licinij
Thermae praeter XVI a P. Victore in epilogo relatae
Neronianae
Nouati
Hadriani imp
Varianae in Auentino

LECTORI . S

Quum hanc quattuordecim antiquae urbis regionum deſcriptionem, quam ex Sex. potiſſimum Rufo, & P. Victore, qui ex inſtituto eius rei argumentum tractarunt, Varrone, Sex. Pompeio, Dionyſio, Liuio, Tacito, Tranquillo, Dione, & ceteris vetuſtis ſcriptoribus, vt apparet, concinnaui, praeter antiqua illa epigrammata, quae ſingulis vrbis regionibus deſcribendis interſerui, ampliſſimo, & laborioſiſſimo commentario interpretatus ſim, in quo citatis veterũ auctorum locis, unde ſingula hauſerim demonſtraui, illud

illud quoque non omiſi, ut & quod vnumquodque eorum, vel in quo urbis loco fuerit, explicarem, controuerſiasque ſi quae fuerint, de ſingulis rebus conſtituerem; perinde ac feci ſupra quum de pomerio, portis, vijs, montibusque Romanis diſſerui. Quem commentarium iuſtiſſimis de cauſſis impeditus, quas hoc loco referre non eſt neceſſe, nunc publicare non potui. Eum porro haud multo poſt in communem antiquitatis ſtudioſorum gratiam, quibus adiuuandis nihil mihi unquam antiquius fuit, accurate excuſum euulgandum curabo, vt qui horum ſtudiorum cupiditate tenentur, certiſſimum aliquando habeant, & veriſſimum antiquae vrbis exemplar, in quo quantum vetuſtas fieri permittet, antiquorum aedificiorum ſitum, deſcriptionem, & quidquid de ijs veteres auctores tradiderint, quandoque intelligant, & ne in ſexcentorum locorum, quae cognitu digniſſima ſunt, ignoratione tandiu verſentur, quod imperitorum quorundam antiquariorum inſcitia, hactenus factum fuiſſe conſtat. Interim quod poſſum praeſtabo, atque Sex. Rufi librum, quem de regionibus vrbis Romae ſcripſit, nunquam antehac impreſſum; itemque P. Victoris de eadem re opuſculum quamquã ſaepe excuſum, longe tamen emendatius & centum locis, qui in vulgatis omnibus deſunt locupletatum, huic operi adijciam, ex quibus praecipue libris, eam quam ego quatuordecim vrbis regionum deſcriptionem feci, excepi. Poſt quos & Rutilij Claudij Numatiani itineraria duo eiuſdem propemodum argumenti ſuggeram, de quibus ſingulis quid ſentiam, aut vnde eos habuerim ſingillatim in ſuis praefationibus explicabo

FINIS.

IN. SEX. RVFI. LIBRVM. DE REGIONIBVS. VRBIS. ROMAE

Praefatio

S Ex. Rufus vir conſularis, qui Valentiniani & Valentis imperatorum temporibus floruit, multa ingenij ſui monumenta reliquit, quae omnia praeter admodum pauca temporum iniuria, & barbarorum immanitate omnino periere. Ex his enim ſupereſt paruus liber, quem de origine & incrementis imperij Romani ad Valẽtinianum Auguſtum edidit, qui excuſus eſt, & vulgo in manibus habetur. Scripſit & aliud opuſculum de regionibus vrbis Romae eadem propemodum ratione, qua P. Victor, in quo quum ſingulas vrbis regiones enumeraſſet, omnia quae in ſingulis erant memoratu digna, tam publica

blica quam priuata aedificia breuiſſime & accuratiſſime digeſſit. Qui libellus & ipſe interciderat, atque vſque ad noſtra tempora tenebris vetuſtatis oppreſſus la tuerat. Quibus, litteris maiuſculis venerandae vetuſtatis ſcriptus inuẽtus eſt. Ceterum nec ille, quamquam exiguus temporis edacitatem effugere potuit, ali quot enim pagellis truncato, quum pleraque in aliis locis, tum tres quoque extremae vrbis regiones, ideſt Piſcina publica, Auentinus, & Tranſtiberim integrae deſiderantur. Eum tamen quemad modum ad manus venit accurate exſcri ptum, accuratiusque excuſum antiquita tis ſtudioſis legẽdũ trado. Cuius mihi co piã vir integerrimus, & doctiſſimus, atq; de omni litterarũ genere benemeritus Antonius Auguſtinus domo Caeſarea Au guſta epiſcopus Allifanus, & XII. vir ſtlitibus iudicandis, quos Romae Rotae au ditores vocant, quinquennio ante liben tiſſime fecit. Vale

SEXTI.RVFI. V̄.C̄. DE REGIONIBVS VRBIS. LIBER

REGIO.PRIMA.PORTA.CAPENA

VICVS Honoris & uirtutis
Vicus Fortunae obſequentis
Vicus Sulpici citerioris
Vicus Druſianus
Vicus Sulpici ulterioris
Vicus Puluerarius
vicus Trium ararum
vicus Fabrici
Aedes Martis
Aedes Mineruæ
Aedes Tempeſtatis
Aedes Mercurij
Aedes Apollinis
Area Mercurij cum ara
Area Spei
Area Galliae
Area Iſidis
Area Pinaria
Area Carſurae
Lacus Promethei
Lacus Sanctus
Lacus veſpaſiani

Lacus Sudans
Lacus Torquati
Lacus Publicus
Lacus Biuius
Lacus Spei
Lacus Gratiae
Lacus Mamertini
Lacus Salutaris
Lacus LXXI. ſine nomine
Balineum Torquati
Balineum Vetti Bolani
Balineum Abaſcantiani
Balineum Mamertini
Balineum Mettiani
Balineum Antiochiani
Thermae Commodianae
Thermae Seuerianae
Arcus Druſianus
Arcus Veri Auguſti
Arcus Traiani
Arcus Bifrons
Mutatorium Caeſaris
Almo Fluuius
Ara Iſidis
Templum Iſidis
Templum Serapidis

Tem-

Templum Fortunae uiatorū
Vici. IX
Aediculae. X
Vico magiſtri XXXVI
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae IIII ∞ CCL
Domus CXXI
Horrea XIIII
Balineae priuatae LXXXII
Piſtrina XII
Regio in ambitu continet pedes XIII ∞ CCXXIII

REGIO. COELIMONTIVM

Templum Bacchi
Templum Fauni
Templum diui Claudi
Campus Martialis
Campus Fontinarum
Macellum magnum
Lupariae
Antrum Cyclopis.
Caſtra peregrina
Caput Africae
Arbor ſancta
Domus vitelliana
Domus Philippi
Regia Tulli cum templo
Manſiones Albanae
Mica aurea
Armamentarium
Coeliolum
Spolium Samarium
Ludus Matutinus
Ludus Gallicus
Campus Coelimontanus
Thermae publicae
Domus Parthorum, Laterani
Cohortes V. vigilum
Subura
Vici VIII
Aediculae VIII
Vico magiſtri XXXII
Curatores II
Denuntiatores II
Domus CXXIII
Horrea XXIIII
Balineae priuatae XX
Piſtrina XXII
Lacus fund. XI. ſine nomine
Regio in circuitu continet pedes XIII millia CC

REGIO. ISIS. ET. MONETA

Amphitheatrum Flaui
Ludus Magnus
Ludus Mamertinus
Ludus Dacicus
Tribus Gratiae areae
Domus Bryttiana
Summum Choragium

Prae-

Praetura praeſentiſſima
Thermae Titi Caeſaris
Thermae Traiani Auguſti
Lympheum Claudij Auguſti
Lacus Paſtoris
Schola Quaeſtorum
Scola Galli
Porticus Liuiae
Templum Concordiae
Caſtra Miſenatium II
Caput Suburae
vici VIII
Vicus Albus
vicus Fortunae uicinae
vicus Anciportus
Vicus Baſſianus
vicus Structorum
vicus Aſellus
vicus Lanarius
vicus Primigenius
Aediculae VIII
Bonae Spei
Serapidis
Sangi Fidoni
Mineruae
Iſidis
veneris
Aeſculapij
volcani
vicomagiſtri XXIIII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae II.*mill*.DCCCVII
Domus CLX
Horrea XIX
Balineae priuatae XXC
Lacus XXV. *ſine nomine*
Piſtrina XXIII
Regio continet pedes XII. ∞. CCCCL

REGIO. TEMPLVM PACIS

Templum pacis
Templum Remi
Templum diuae Fauſtinae
Templum vrbis Romae, & Auguſti
Templum veneris
Templum Telluris
Templum Solis
Templum Lunae
Templum Concordiae in porticu Liuiae
Baſilica Conſtantini
via Sacra
Baſilica Paulli
Sacriporticus, alias Sacripportus
Forum Tranſitorium cum templo diui Neruae
Balinea Daphnidis
volcanale
Porticus abſidata

Bucena

Ara Iouis Viminei
Minerua Medica pantheum
Iſis patricia
Templum Siluani
Templum Aeſculapij
Thermae Olympiadis
Lauachrum Agrippinae

Vici XV

vicus Sucuſanus
vicus vrſi pileati
vicus Mineruae
vicus vſtrinus
vicus Palloris
vicus Seius
vicus Siluani
vicus Capulatorum
vicus Tragoedus
vicus vnguentarius
vicus Paullinus
vicus Paſtores
vicus Caticarius
vicus veneris placidae
vicus Iunonis

Aediculae XV

Seiae
Veneris placidae
Caſtoris
Palloris
Siluani
Apollinis
Cloacinae
Herculis
Mercurij
Martis
Lunae
Serapidis
Veſtae
Cereris
Proſerpinae
Vicomagiſtri LX
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae III∞ DCCCL
Domus CLXX
Lacus LXXIX
Horrea XXVII
Balineae priuatae LXXV
Piſtrina XXXII
Regio continet pedes XV *millia* DCCCCL

REGIO. ALTA.SEMITA

Vicus Bellonae
Vicus Mamurei
Circus Florae
Templum Florae
Templum Salutis
Templum Serapeum

P *Tem-*

Templum Fidei
Templum Apollinis, & Clatrae
Templum Salutis in colle Quirinali
Aedes diui Fidij
Templum Fortunae liberae
Templum Fortunae Statae
Templum Fortunae reducis
Forum Saluſtij
Templum Veneris in hortulis Saluſtianis
Statua Mamuri
Aedes Fortunae publicae in colle
Statua Quirini alta pedes XX
Templum Quirini
Domus Attici
Domus Flaui
Malum Punicum
Templum Mineruae
Senaculum mulierum
Thermae Diocletianae, & Maximianae
Balineum Paulli
Decem tabernae
Ad Gallinas albas
Area Callidij
Cohortes III. uigilum

Vici XII

vicus Albus
vicus Publicus
vicus Florae
vicus Quirini
vicus Flaui
Vicus Mamuri
vicus Fortunarum
Vicus Paccius
vicus Tiburtinus
vicus Salutis
vicus Callidianus
vicus Maximus
vico magiſtri XLVIII
Curatores II
Denuntiatores II

Aediculae XVI

Fortunae paruae
Genij liberorum
Genij Larum
Dianae Valerianae
Iunonis Iuliae
Spei
Sangi
Siluani
Veneris
Herculis
Victoriae
Matutae
Liberi patris
Saturni

Iouis

Iouis
Mineruae
Inſulae III∞ DV
Lacus LXXVI
Domus CXLV

Horrea XIX
Balineae priuatae LXV
Piſtrina XXIII
Regio continet in circuitu pedes XV *millia* DC

REGIO . VIA . LATA .

Vici XL
vicus Ganymedis
vicus Gordiani minor
vicus Nouus, alias Nouos
vicus Caprarius
vicus Solis
vicus Gentianus
vicus Sangi, alias Sanci
vicus Herbarius
vicus Manſuetus
vicus Sugillarius minor
vicus Solatarius
vicus Fortunae
vicus Spei maioris
vicus Nouus ulterior
vicus Libertorum
vicus Publij
vicus Nouus citerior
vicus Statuae veneris
vicus Archemorium, alias Archemonium
vicus Aemilianus
vicus Piſcarius

vicus Caelatus
vicus victoriae
vicus vicinus
vicus Graecus
vicus Lanarius ulterior
vicus Pomonae
vicus Caput Mineruae
vicus Troianus
vicus Peregrinus
vicus Caſtus
vicus Minor
vicus Putealum
vicus Scipionis
vicus Iunonis
vicus Sellarius
vicus Iſidis
vicus Tabellarius
vicus Mancinus
Vicus Lotarius
Lacus Ganymedis
Lacus Pertuſus
Arcus Gordiani
Arcus nouus

Arcus Veri & Marci Augu ſtorum
Nympheum Iouis
Aedicula Capraria
Campus Agrippae
Templum Solis
Caſtra Gentiana
Caſtra Gypſiana
Porticus Conſtantini
Templum nouum Spei
Templum nouum Fortunae
Templum nouum Quirini
Sacellum Genij Sangi
Cohortes VII. uigilum
Equi aenei Tyridatis
Forum Suarium
Forum Archemorium
Horti Argiani
Pila Tiburtina
Lapis Pertuſus
Inſulae III millia CCC. LXXXV
Domus CXX
Horrea XXV
Curatores II
Denuntiatores II
Vico magiſtri CXX
Balineae priuatae LXXV
Piſtrina XXVII
Lacus LXXVI
Regio continet in circuitu pedes XIII. millia DCC

REGIO. FORVM. ROMANVM

Roſtra populi Romani II
Fides Candida
Aedes Victoriae
Aedicula victoriae
Templum Romuli
Templum Concordiae
Templum Veſpaſiani
Templum Mineruae
Templum Veſtae
Templum Saturni
Templum Iuli
Templum Auguſti
Templum Iunonis Martialis
Templum Caſtorum
Senaculum aureum
Puteal Libonis
Comitium
Schola Xantha
Liuiae porticus
Arcus Fabianus
Lacus Curtius
Regia Numae
Templum deum Penatium
Templum Larum

Forum Caeſaris
Ficus Ruminalis
Vicus Iugarius, alias Ligurius
Via noua
Lucus Veſtae
Aius Locutius
Delubrum Mineruae in foro
Baſilica Paulli
Templum Iani
Forum Piſcarium
Forum Boarium
Carcer
Forum Auguſti
Forum Traiani
Capitolium cum arce
Curia Calabra
Templum Iouis Capitolini
Aſylum
Templum Iouis Feretrij
Templum Veneris caluae
Curia Hoſtilia ſub ueteribus
Delubrum Larum
Aedes Iunonis
Aedicula matris Rumae
Columna diui Iulii
Equus aeneus Domitiani
Columna Magn. ludi ſaecul
Ara Saturni
* *multa deſunt*
Templum Veneris & Anchiſae
Iani publici
Equa cernens quattuor ſatyros
Vicus Nouus
Ludi litterarij
Vicus Vnguentarius minor
Vicus Tuſcus
. . . . *Tuſco*
* *multa deſunt*
Baſil. . . . .
Macell . . . .
Vici XII
Vicomagiſtri XLIIX
Curatores II
Denuntiatores II
Inſul . . . . *il*. DCCCLXXX
. . . . *reliqua huius regionis deſunt*
*

REGIO. CIRCVS. FLAMINIVS

Circus Flaminius
Aedes antiqua Apollinis cum coloſſo
Lauacrum Apollinis

Stabula quattuor factionum
Herculi magno cuſtodi
Porticus Philippi
Aedes Volcani in circo Flami nio
Mimitia uetus
Theatrum Balbi
Crypta Balbi
Porticus Corinthia Cn. Octa uij
Theatrum lapideum
Mimitia frumentaria
Lucus Mauortianus
Mineruä uetus cum luco
Lucus Poetilinus maior
Fons Scipionum
. . . . tis
* *deſunt multa*
Sepulchr . . . . . .
Aedes Apollinis
Thermae Hadriani
Villa publica
Theatrum Pompeij
Equiria . . . .

Stadium
Amphitheatrum Tauri Statili
Iuppiter Pompeianus
Theatrum Marcelli
Delubrum Cn. Domitij
Carcer C.Virorum
Horti Lucullani
Campus Martis
Septa Trigaria
Aedes Neptuni
Aedes Iuturnae ad aquam Virginem
Templum Bruti Callaici
Lucus Victoriae uetus
* *deſunt multa*
. . . . M.Agrippae
Horti & Thermae Agrippae
Domus & circus Alexandri Pij imperatoris
Lacus Thermar.Neron. . .
. . . . .
*
Reliqua huius regionis de- ſunt

REGIO. PALATIVM
tota deeſt

*

REGIO . CIRCVS . MAXIMVS

Apollo Coeliſpex
Salinae
Porta Trigemina
Lucus Semelis minor
Aedes Portumni ad p. Sublicij
Aedes Ditis patris
Aedes Cereris
Aedes Proſerpinae
Templum Mercurij
Templum Herculis
Hercules triumphalis
Circus maximus
Hercules Oliuarius
Ara maxima
Templum Caſtoris
. . . . Mur. . .
Baſilica Cai & Luci
. . . . . Pud. . . .
. . . . . Iuno. . . .
** deſunt multa*
Aedes Conſt
vicus Conſtnius
vicus Proſerpinae
vicus Cereris
vicus Argaei
vicus Piſcarius
vicus Parcarum
vicus veneris
vicus Sanctus
Forum Olitorium
Columna Lactaria
Aedes Pietatis
Aedes Matutae
Velabrum maius in foro Olitorio
Sacrarium Saturni cum luco
Area ſancta
Aediculae XII
Veneris
Iunonis
*V...... * reliqua omnia deſunt*

REGIO. PISCINA. PVPLICA
REGIO . AVENTINVS
REGIO. TRANSTIBERIM

Integrae deſunt

SEX. RVFI. FINIS

IN. P. VICTORIS. LIBRVM. DE REGIONIBVS. VRBIS. ROMAE

Praefatio

P. Victor eiſdem temporibus, quibus Sex. Rufus ſub Valentiniano, & Valente imperatoribus vixit, qui & ipſe meliori tamē fato quā Rufus, librum breuem de vrbis regionibus digeſſit; illius enim liber & diu occultus fuit, & nunc imperfectus prodijt, Victoris autem longe ante ab Aldo Manucio primum publicatus eſt, deinde ab alijs ſaepe excuſus, poſtremo nunc longe emendatior centum & amplius locis auctus, mea opera in publicum exit; quod ex vtriuſque libri collatione facile intelligi poterit. Hic eadem propemodum ratione qua Rufus, vrbis regiones deſcripſit. Multa tamen ſunt in Rufo, a Victore

omiſſa, multaque e contrario Victor enumerat, quae Rufus praeterijt. Hic vnus libellus eſt, cuius potiſſimum ope omnes, qui hactenus de vrbis Romae antiquitate ſcripſerunt, mirum in modum ſubleuati ſunt. Cuius etiam vel male intellecti, vel conciſi occaſione, multos paſſim errores in vniuerſa Romana antiquitate commiſerunt. Quare eius nunc cum Rufo reſtituti auxilio, multa vel in melius reſtituta ſunt, vel omnino immutata, de quibus ſatis ſupra verba feci. Porro autē hic liber ex eadē prodijt, qua Rufus officina, erat enim & ipſe ijſdem litteris, quas maiuſculas vocant, deſcriptus. Quem vt ab antiquitatis ſtudioſis aliquam gratiam inirē, cum ipſo Rufo meæ vrbis Romae deſcriptioni integre accurateque excuſum, addere inſtitui, vt omnes & P. Victorem integrum tandem in manibus habeant, & per quos ego in hoc opere profecerim intelligant.

P. VI-

P. VICTORIS. DE. REGIONIBVS VRBIS . ROMAE . LIBER

REGIO . PRIMA

PORTA . CAPENA

VICVS, & aedes Camoenarum
vicus Druſianus
vicus Sulpici ulterioris
vicus Fortunae obſequentis
vicus Sulpici citerioris
vicus Puluerarius
vicus Honoris, & Virtutis
vicus Trium ararum
vicus Fabrici
Aedes Martis
Aedes Mineruae
Aedes Mercuri
Aedes Tempeſtatis
Area Apollinis
Area Spei
Area Thalli, ſiue Galli, ſiue Galliae
Area Iſidis Aelianae
Area Pinaria
Area Carſurae
Lacus Promethei
Lacus Veſpaſiani, alias Viſpſani
Balineum Vetti Bolani
Balineum Torquati
Balineum Mamertini
Balineum Abascantiani
Balineum Mettiani Secundiani
Balineum Antiochiani
Thermae Seuerianae
Thermae Commodianae
Arcus Druſi Neronis
Arcus D. veri Parthici
Arcus D. Traiani
Arcus Bifrons
Mutatorium Caeſaris
Almo Fluuius
Ara Mercurij
Ara Iſidis

Tem-

Templum Iſidis	*Domus* CXXI
Templum Serapidis	*Horrea* XIIII
Templum Fortunae uiatorum	*Balineae priuatae* LXXXII
Vici IX	*Lacus fund.* LXXXIII
Aediculae X	*Piſtrina* XX
Vicomagiſtri XXXVI	*Regio in ambitu continet pedes* XIII *millia* CCXXIII
Curatores II	*alias* XII *millia* CCXXII
Denuntiatores II	
Inſulae IIII *millia* CCL	

REGIO. II. COELIMONTIVM

Templum Claudij	*Mica aurea*
Templum Bacchi	*Armamentarium*
Macellum Magnum	*Coeliolum*
Campus Martialis	*Spolium Samarium*
Lupariae in Subura	*Ludus Matutinus*
Antrum Cyclopis	*Ludus Gallicus*
Templum Fauni	*Campus Coelimontanus*
Caſtra Peregrina	*Domus Laterani*
Caput Africae	*Thermae publicae*
Arbor Sancta	*Cohortes* V. *uigilum*
Domus Philippi	*Vici* XIII
Domus Vitelliana, alias Vectiliana	*Aediculae octo*
	vicomagiſtri XXIIII
Regia Tulli Hoſtili, Templũque is in Cur. Alias Templũ que, quod is in Curiam redegit, ordine a ſe aucto, id eſt, patribus minorum gentium	*Curatores* II
	Denuntiatores II
	Inſulae III ∞ CVI. *alias* III ∞
	Domus CCXXXIII
Manſiones Albanae	*Horrea* XXIIII

Balineae priuatae LXXX
Lacus LXV
Piſtrina XXIII
Regio in ambitu continet pedes XIII∞ CC. alias XII millia CC

REGIO. III. ISIS. ET. SERAPIS MONETA

Amphitheatrum quod capit loca LXXVII millia. alias LXXXVII millia
Ludus Magnus
Ludus Dacicus
Ludus Mamertinus
Domus Bryttiana
Summum choragium
Praetura praeſentiſſima
Thermae Titi Caeſaris Augusti
Thermae Traiani Caeſaris Auguſti
Thermae Philippi Caeſaris Auguſti
Lacus Paſtoris
Schola Quaeſtorum
Schola Capulatorum
Porticus Liuiae cum templo
Concordiae uirilis
Caſtra Miſenatium
Caſtra Miſenatium uetera
Suburae caput
Domus Pompeiani
Vici VIII
Aediculae VIII
Vicomagiſtri XXIIII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae II millia DCCCVII
Domus CLX
Horrea XXIX. alias XIIX
Balineae priuatae LXXX
Piſtrina XXIII. alias XII
Lacus LXV
Regio in circuitu continet pedes XII millia CCCCL

REGIO. IIII. TEMPLVM. PACIS

Templum Remi
Templum urbis Romae
Templum Veneris
Templum Fauſtinae
Templum Telluris
Templum Solis & Lunae

Via

Via Sacra
Baſilica Conſtantini
Baſilica uetus Paulli Aimilij
Porticus Liuiae cum templo Concordiae
Sacriporticus, alias Sacriportus
Forum Tranſitorium
Balineum Daphnidis
Porticus Abſidata, alias Aſidata
Ara Volcani cum volcanali. Alias Area Vulcani cũ vulcanali, ubi Lotos a Romulo ſata, in qua area ſanguine per biduum pluit
Buccina aurea, alas Buccinũ aureum
Apollo Sandaliarius
Horrea Canthari, uel Teſtaria, alias Taſtaria
Sororium tigillum
Colloſus altus pedes CIIS. *habens in capite radios* VII *ſingulos pedum* XXIIS
Sacellum deae Strennuae
Meta ſudans
Carinae caput
Domus Pompeij
Auita Ciceronum domus
Arcus Titi
Vici octo
Aediculae octo
Vicomagiſtri XXXII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae II ∞ DCCLVIII
Domus CXXXVIII
Horrea XVIII
Balineae priuatae LXXV
Lacus LXXVIII
Piſtrina XIIII
Regio in ambitu continet pedes XIIII *millia. alias* XIII *millia*

REGIO. V. EXQVILINA. CVM. TVRRI ET. COLLE. VIMINALI

Lacus Promethei ſecund
Macellum Liuiani
Nympheum Alexandri, alias D. Alexandri
Stat. cohortis VII. *vigilum, alias Cohortes* VII. *vigilum*
Aedes veneris Erycinae ad portam Collinam

Horti

Horti Planciani, uel Plautiani
Horti Maecenatis
Regia Ser. Tullij
Hercules Siluanus, alias Sullanus
Amphitheatrum Caſtrenſe
Campus Exquilinus, & Lucus
Campus viminalis ſub aggere
Tres tabernae
Lucus Petilinus
Templum Lucinae, alias Iunonis Lucinae
Lucus Fagutalis
Domus Aquilij iureconſulti
Domus Q. Catuli, & M. Craſsi
Ara Iouis viminei

Minerua Medica
Iſis patritia
Templum Siluani
Templum Aeſculapij
Lauacrum Agrippinae
Thermae Olympiadis
Vici XV
Aediculae totidem
vicomagiſtri LX
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae III *millia* DCCCL
Domus CLXXX
Lacus CLXXIX
Horrea XXIII
Balineae priuatae LXXV
Piſtrina XXII *alias* XII
Regio in ambitu continet pedes XV *millia* DCCCCL. *alias* XV. *millia* DCCCC

REGIO. VI. ALTA SEMITA

vicus Bellonae
vicus Mamuri
Templum Salutis in colle Quirinali
Templum Serapium, alias Serapeum
Templum Apollinis, & Clatrae

Templum Florae, & circus Floralia
Capitolium uetus
Aedes diui Fidij in colle, alias Diuus Fidius in colle
Forũ Saluſtij (Saluſtianorũ
Templum veneris hortorum
Statua Mamurij plumbea

Fortuna publica in colle
Statua Quirini
Templum Quirini
Domus Attici
Malum Punicum, ad quod Domitianus. DD
Templum Mineruae Flauianae, alias templum gentis Flauiae, & erat domus eius
Domus Titi Flaui Sabini
Horti Saluſtiani
Senaculum mulierum
Thermae Diocletiani
Thermae Conſtantinianae
Balinea Paulli
Templum Fortunae Seiae
Decem tabernae
Ad Gallinas albas
Area Calidij
Cohortes III. *uigilum*
vici XII
vicomagiſtri LXVI
Aediculae XVI
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae III ∞ DC.
Domus CLV. *alias* CXLV
Horea XVIIII. *alias* XVIII
Balineae priuatae LXXV
Lacus LXXVI
Piſtrina XXII. *alias* XII
Regio in ambitu continet pedes XV *millia* DC

REGIO.VII. VIA LATA

Lacus Ganymedis
Arcus Gordiani iunioris
Coh. ſeptem uigilum, aliter primorum vigilum
Arcus Nouus
Arcus veri & Marci Auguſtorum
Nymphaeum Iouis
Aedicula Capraria
Campus Agrippae
Templum Solis
Caſtra Gentiana, aliter Gypſiana
Porticus Conſtantini
Templum nouum Spei
Templum nouum Fortunae
Templum nouum Quirini
Sacellum Genij Sangi
Equi aenei Tyridatis
Forum Suarium
Forum Archemorium
Horti Argiani

Pila

Pila Tiburtina

Ad Manſuetos

Lapis Pertuſus

vici X

vicomagiſtri XL

Curatores II

Denuntiatores II

Inſulae III *millia* CCC-LXXX V.*alias* IIII *millia*

CCCLXXXV

Domus CXX

Horrea XXV

Piſtrina XVII.*alias* XVI

Balineae priuatae LXXV

Lacus LXXVI

Regio in ambitu continet pedes XIII *millia* DCC *alias* XII *millia* DCC

REGIO. VIII. FORVM. ROMANVM

Roſtra populi Romani II

Aedes victoriae, cum alia aedicula victoriae virginis DD. *a* M. *Porcio Catone*

Sacellum Larum

Templũ Iuli Caeſaris in foro

Victoria aurea in templo I. O. M. *alias victoriae aureae ſtatua in templo Iouis opt.max*

Ficus Ruminalis, & Lupercal virginis

Colũna cum ſtatua magni ludi, aliter M. Ludij

Graecoſtaſis

Aedes Opis & Saturni in vico Iugario

Miliarium aureum

Senaculum aureum

Pila Horatia, ubi tropaea locata, nuncupantur curia

Templum Caſtorum ad lacum Iuturnae

Templum Concordiae

Equus aeneus Domitiani Auguſti

Lacus Curtius

Atrium Mineruae

Ludus Aemilius

Iulia Porticus

Arcus Fabianus

Puteal Libonis

Iani duo celebris mercatorum locus

Regia Numae

Templum veſtae cum atrio

Templum deum Penatium

Templum Romuli

Tem-

Templum Iani
Forum Caeſaris
Stationes municipiorum
Forum Auguſti cum aede Martis Vltoris
Fides Candida
Forum Traiani cum templo, & equo aeneo, & columna coclide, quae eſt alta pedes CXXVIII. habetque intus gradus CLXXXV feneſtellas XLV
Baſilica Traiani in foro eiuſdem
Cohortes ſex vigilum
Aedicula Concordiae ſupra Graecoſtaſim
Baſilica Argentaria
vmbilicus urbis Romae
Ara Saturni in lacu Curtij
Templum Titi veſpaſiani Auguſti
Baſilica Paulli cum Phrygijs columnis
Ficus Ruminalis in Comitio, ubi & Lupercal
Aedes Veiouis inter arcem & Capitolium, prope Aſylum
vicus Ligurum
Apollo translatus ex Apollonia a Lucullo, altus cubit. triginta, alias triginta duos
Delubrum Mineruae
Aedicula Iuuentae
Porta Carmentalis uerſus circum Flaminium
Templum Carmentale, alias Carmentae
Capitolium ubi omnium deorum ſimulachra celebrantur
Templum Iouis optimi max.
Aedes Iouis Tonantis in cliuo Capitolij dedicata ab Auguſto
Curia Hoſtilia ſub ueteribus
Curia Calabra, ubi pontifex minor dies pronuntiabat
Signum Iouis imperatoris Praeneſte deuectum
Aſylum
Templum Veneris Caluae uetus (nouum
Templum Veneris Caluae
Templum uetus Mineruae

Templum Nemeſis
Ara uetus Saturni
Horrea Germanica
Horrea Agrippina
Equa cernens quattuor Satyros
Forum Boarium
Sacellum Pudicitiae patriciae
Aedes Herculis victoris duae, altera ad portam Trigeminam, altera in foro Boario rotunda & parua
Forum Piſcarium
Aedes Matutae
Vicus Iugarius, idem & Thurarius, ubi ſunt arae, alias Areae Opis & Cereris, cum ſigno Vortumni
Carcer imminens foro a Ser. Tullio aedificatus media urbe
Porticus Margaritaria
Ludi Litterarij
vicus vnguentarius
Aedes Vortumni in uico Tuſco
Elephantus Herbarius
Vici XII
Aediculae totidem
vicomagiſtri XLVIII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae III *millia* DCCCLXXX
Domus CL
Balineae priuatae LXVI
Horrea XXVIII
Lacus CXX
Piſtrina XXX
Regio in ambitu continet pedes XIIII *millia* DCCCLXVII. *alias* XII *millia* DCCCLXVII.

REGIO. IX. CIRCVS. FLAMINIVS

Stabula quattuor factionum lud
Aedes antiqua Apollinis cum lauachro
Aedes Herculi magno cuſtodi circi Flaminij
Delubrum Iouis Statoris

Porticus

Porticus Philippi
Aedes Metelli
Aedes Volcani in circo Flaminio
Mimitia uetus
Mimitia Frumentaria
Porticus Corinthia Cn. Octauij, quae prima duplex fuit
Crypta Balbi
Theatrum Balbi capit loca xxx∞. xcv. *Cl. Caeſar dedicauit, & appellatur a* vicinitate
Iuppiter Pompeianus
Theatrum Marcelli capit loca xxx∞ .*Vbi erat aliud templum* Iani
Delubrum Cn. Domitij
Carcer C. *virorum, alias* CLX. *virorum*
Templum Bruti Callaici
Templum Apollinis
Amphitheatrum Tauri Statilij
Villa publica, ubi primum populi cenſus actus eſt in campo Martio
Campus Martis
Septa Agrippiana
Aedes Iuturnae ad aquam virginem
Septa Trigaria

Equiria
Horti Luculiani
Theatrum Lapideum
Fons Scipionum
Templum Neptuni
Sepulchrum Auguſti, alias Auguſtorum
Ciconiae Nixae
Pantheon
Theatrum Pompeij
Baſilica Macidij
Baſilica Marciani
Templum diui Antonini cum coclide columna, quae eſt alta pedes CLXXV. *habet intus gradus* CCVI. *& feneſtellas* LVI
Thermae Hadriani
Thermae Neronianae, quae poſtea Alexandrinae
Circus Alexandri
Thermae Agrippae
Templum Boni euentus
Thermae Decianae
Aedes Bellonae uerſus portam Carmentalem
Ante hanc aedem columna index belli inferendi
Porticus Argonautarum
Meleagricum
Iſaeum

Aedes Mineruae
Serapeum
Mineruium
Minerua Chalcidica
Fortunae equeſtris uetus
Traiani porticus in campo Martio
Baſilica Antoniniana, ubi eſt prouinciarum memoria
Inſula Phelidi, ſiue Filidis
Vici XXX
Aediculae totidem
vicomagiſtri CXX
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae III ∞DCCLXXXVII
Domus CXL
Balineae priuatae LXIIII
Horrea XXII. alias XXI
Lacus LXIII
Piſtrina XXXII
Regio in ambitu habet pedes XXX millia DLX. alias XXX millia D

REGIO. X. PALATIVM

vicus Padi
vicus Curiarum
vicus Fortunae reſpicientis
vicus Salutaris
vicus Apollinis
vicus Huiuſque diei ſort aed
Roma Quadrata
Aedes Iouis Statoris
Sacellum Larum
Caſa Romuli
viae nouae
Prata Bacchij, ubi fuerunt aedes Vitruuij Fundani
Ara Febris
Templum Fidei
Aedes Martis deum, huic fuit conterminum
Delubrum Soſpitae Iunonis
Aedes Conſi
Aedes Aij Locutij
Domus Ceioniorum
Delubrum Mineruae
Summa Velia
Iouis Coenatio
Aedes Apollinis, ubi lychni pendebant inſtar arboris mala ferentis
Aedes deae viriplacae in Palatio

Aedes

Aedes Fortunae vicinae
Bibliothecae II
Aedes Rhamnuſiae
Pentapylon Iouis arbitratoris
Domus Auguſtana
Domus Tiberiana
Sedes Imperij Romani
Auguratorium
Iouis opt. max. coloſſus alt. p. CCL
Ad Mammaeam, hoc eſt Dietae Mammaeae
Ara Palatina
Aedes Iouis Victoris
Domus Dionyſii
Domus Q. Catuli
Domus Ciceronis
Velia
Curia uetus
Delubrum Latonae
Fortuna Reſpiciens
Septizonium uetus, alias Seueri
Victoriae Germanicianae
Aedes Dijouis
Lupercal in theatro
Vici octo
Aediculae totidem
Vicomagiſtri XXVIII. *alias* XXIIII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae ∞ DC. *alias* II∞ DCXLIIII
Domus XXCIX. *alias* LXXXVIII
Balineæ priuatae XV. *alias* XXXVI
Lacus LXXX
Horrea XVI. *alias* XLVIII
Piſtrina XII. *alias* XX
Regio in ambitu continet pedes XI *millia* DC. *alias* XII ∞ DC

REGIO. XI. CIRCVS. MAXIMVS

Circus Maximus, qui capit loca CCCXXCV ∞ XII. *carceres, alias portae*
Templum Mercuri
Aedes Ditis patris
Aedes Cereris
Aedes Proſerpinae

Aedes Veneris opus Fabij Gurgitis
Aedes Portumni ad P. Aemili olim Sublici
Porta Trigemina
Salinae
Apollo Coeliſpex
Aedes Portumni
Aedes Herculis Oliuari, alias Hercules Oliuarius
Ara maxima
Hercules Triumphalis
Templum Caſtoris uetus
Aedes Cereris
Aedes Pompeij
Aedes Portumni uetus
Obeliſci duo, iacet alter, alter erectus
Aedes Murciae
Aedes Conſi ſubterranea
Forum Olitorium, in eo columna eſt Lactaria, ad quam infantes lacte alendos deferunt
Aedes Pietatis in foro Olitorio
Aedes Iunonis Matutae
Velabrum maius
Velabrum minus
Vici octo.
Aediculae totidem
Vicomagiſtri XXXVIII. *alias* XXXII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae ∞DC. *alias* II∞DC
Domus LXXXIX
Balineae priuatae XV
Lacus XV
Horrea XVI
Piſtrina XII
Regio in ambitu continet pedes XI ∞ DC. *alias* XI ∞ D

REGIO. XII. PISCINA. PVBLICA

vicus veneris almae
vicus Piſcinae publicae
vicus Dianae
vicus Ceios
vicus Triari
vicus Salientis ſigni. alias Aquae Salientis
vicus Laci tecti
vicus Fortunae Mammoſae
vicus Colaſiti paſtoris, alias Colapeti
vicus portae Ruduſculanae, alias

alias Raudusculanae
vicus portae Naeuiae
vicus Victoris
Horti Aſiniani
Septizonium Seueri
Area Radicaria
Caput uiae nouae
Fortunae Mammoſae
Iſis Antenodora
Aedes Bonae deae Subſaxanae
Signum Delphini
Thermae Antoninianae
Septem domus Parthorum
Campus Lanatarius
Domus Cilonis
Aedes Iſidis
Cohortes tres uigilum
Domus Cornifici
Priuata Hadriani
Vici XII
Aediculae totidem
Vico magiſtri XLVIII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae II · millia CDLXXXVI
Domus CXXVIII. alias CXIIII
Balineae priuatae XLIV
Lacus LXXX
Horrea XXVIII. alias XXVI
Piſtrina XXV. alias XX
Regio in ambitu continet pedes XII millia

REGIO.XIII.AVENTINVS

vicus Fidij, alias Fidei
vicus Frumentarius
vicus Triumviarum
vicus Caeſeti
vicus valeri
vicus Laci miliari
vicus Fortunae
vicus Capitis Canteri
vicus Trium alitum
vicus Nouus
vicus Loreti minoris
vicus Armiluſtri
Aedes Conſi
Aedes Tatij
vicus Columnae ligneae
Mineruae in Auentino
vicus Materiarius
vicus Mundiciei
vicus Loreti maioris
Aedes Siluani

Aedes Mercurij
vicus Loreti maioris, ubi erat Vortumnus
vicus Fortunae dubiae
Armiluſtrum. Caput
Templum Lunae in Auentino magnum
Templum communae Dianae
Templum, alias aedes Bonae deae in Auentino
Thermae Varianae
Templum Libertatis
Doliolum
Priuata Traiani
Horrea Domitiani Aug
Remuria
Atrium libertatis in Auentino
Mappa aurea
Platanon
Horrea Aniceti
Scalae Gemoniae
Porticus Fabaria, alias Fabraria
Schola Caſſij
Templum Iunonis Reginae a Camillo dedicatum captis veijs
Forum Piſtorium
Emporium
Templum Iſidis
Cliuus publicus
Aedes Herculis & Siluani
Fons Siluani
Sepulchrum diui Tati
Area publica
Horrea varganteij
Area Pinaria
Horreorum Galbianorum Fortunae
vici XVIIII. alias XVII
Aediculae totidem
vicomagiſtri LXVIII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae I I mil. CD X X CIIX
Domus CIIII
Balineae priuatae LXXIIII
Lacus LXXIIX
Horrea XXXVI
Piſtrina XXX
Regio in ambitu habet pedes XVI∞ CCC

REGIO. XIIII. TRANSTIBERIM

vicus Cenſori
vicus Gemini

vicus

vicus Roſtratae
vicus Longi Aquilae
vicus Statuae Siccianae
vicus Quadrati
vicus Raciliani maioris
vicus Raciliani minoris
vicus Ianuclenſis
vicus Bruttianus
vicus Larum Ruralium
vicus Statuae valerianae
vicus Salutaris
vicus Paulli
vicus Sex.Lucei
vicus Simi publici
vicus Patratilli
vicus Laci reſtituti
vicus Sauſei
vicus Sergi
vicus Ploti
vicus viberini
vicus Gaianarum
Aedes Furinarum cum luco
Inſula. Aedes Iouis, Fauni, &
Aeſculapij
Aedes Iſidis
Naumachiae
Diae Corniſcae
vaticanus
Hortus Domitij
Horti cum domo Martialis
Ianiculum

Arae XII. *Iano dedic*
Deae Maniae ſacellum
Balineum Ampelidis
Balineum Priſcillanae
Statua valeriana
Statua Sicciana
Sepulchrum Numaé
Area vaticana
Cohortes ſeptem uigilum
Caput Gorgonis
Templum fortis Fortunae
Area Septimiana
Ianus Septimianus
Hercules Cubans
Campus Bruttianus
Campus Codetanus
Horti Getae
Caſtra Lecticariorum
Hippodromus
Templum Fortunae liberum
Caſtra uetera
Lucus Publicus
Stadius Publicus
vici XXII
Aediculae totidem
vicomagiſtri LXXXVIII
Curatores II
Denuntiatores II
Inſulae III ∞ CDIX
alias CCCC ∞ CCCCV
Domus CL.

Balineae

Balineae priuatae CLXXXVI
Lacus CXXC
Horrea XXII
Piſtriña XXXII. alias
XXII
Regio in ambitu continet pedes XXXIII ∞ CDXXCIX.

Senacula tria, in quibus ſenatus haberi ſolitus ſit
Vnum inter Capitolium & forum, ubi nunc eſt aedes Concordiae, ubi magiſtratus cum ſenioribus deliberant
Alterum ad portam Capenam
Tertium intra aedem Bellonae in circo Flaminio, ubi dabatur ſenatus legatis exterarum nationum, quos in urbẽ admittere nolebant
Quartum matronarum in Quirinali Antoninus Pius Baſsiani Seueri filius fecit
Bibliothecae undetriginta publicae, ex ijs praecipue duae Palatina, & Vlpia
Obeliſci magni ſex
II. In circo maximo, Maior eſt pedum CXXXII
Minor pedum LXXXVIII. ſemis
Vnus in Vaticano pedum LXXII
Vnus in campo Martio pedum LXXII
Duo in mauſoleo Auguſti pares ſinguli pedum XLII. ſemis
In inſula Tiberis unus
Obeliſci parui quadraginta duo, In pleriſque ſunt notae Aegyptiorum
Circi octo, alias nouem
Pontes octo
Miluius
Aelius
Aurelius, alias Vaticanus
Ianiculenſis
Fabricius
Ceſtius
Palatinus
Aimilius, qui ante Sublicius
Campi octo
Viminalis cum aedicula Fortunae

tunae paruae
Eſquilinus
Agrippae, *ubi ſunt ſepta A-grippiana*
Martius
Codetanus
Bruttanus, *alias* Bructanus
Lanatarius
Paſcuarius, *alias* Pecuarius
Vnus *ultra* Tiberim Vatica-nus *extra numerum*
Fora XVII
Romanum, *quod dicitur Ma-gnum*
Caeſaris
Auguſti
Boarium
Tranſitorium
Olitorium
Piſtorium
Traiani
Abenobarbi
Suarium, *alias* Syarium
Archemorium
Diocletiani
Gallorum
Ruſticorum
Cupedinis
Piſcarium, &
Saluſtij
Baſilicae XIX
Vlpia
L. Paulli *in foro*
Veſtini
Neptunnij, *alias* Neptumij, *alias* Neptuni
Macidij, *alias* Matidij, *alias* Matidiae
Iulia
Marciana
Vaſcellaria, *alias* Vaſtellaria
Filicelli, *alias* Floſelli, *alias* Floſſelli
Sicini, *alias* Sicimini
Conſtantiniana
Porcia, *a* Porcio Catone *facta*
L. Paulli *uetus*
Argentaria
Opimiana
Aemilia
Fuluia
Mammaea
Antoniniana
Thermae XVI
Traiani
Titi Caeſaris
Agrippae
Syriacae
Commmodianae
Seuerianae, *alias* Varianae
Antoninianae

Alexandrinae
Diocletianae
Decianae
Conſtantinianae
Septimianae
Olympiadis
Philippianae
Traianae priuatae
Thermae publicae (VI
Iani Quadrifrontes XXX=
Per omnes regiones marmoribus incruſtati, et adornati inſignijs militaribus, & ſignis
Duo praecipui ad arcum Fabianum ſuperior, inferiorque

Aquae XXIIII

Appia
Marcia
Virgo
Claudia
Herculea, alias Herculanea
Tepula
Damnata
Traiana
Amnia, alias Annia
Alſia, alias Halſietina, alias Halſlentina, quae & Auguſta
Caerulea
Iulia
Algentiana
Cimina
Sabatina
Aurelia
Septimiana
Seueriana
Antoniniana
Alexandrina
Anio nouus
Anio uetus
Albudina
Crabra

Viae XXXI

Appia
Latina
Lauicana, alias Labicana
Campana
Praeneſtina
Tiburtina, uel Gabina
Collatina
Nomentana uel Figulenſis, alias Ficulnenſis
Salaria
Flaminia
Aemilia
Claudia, alias Clodia
Valeria noua, & uetus
Oſtienſis
Laurentina
Ardeatina

Setina

Setina
Quinctia
Gallicana
Triumphalis
Patinaria
Cimina
Cornelia
Tiberina
Aurelia
Caſſia
Portuenſis
Gallia
Laticulenſis, alias Ianiculenſis
Flauia, &
Traiana
Capitolia II. *uetus & nouum*
Amphitheatra II
Coloſſae II
Columnae coclides II
Theatra tria, alias quattuor
Macella II
Ludi ſex, alias ſeptem, alias V
Numachiae V. *alias ſex*
Stadia II
Nymphea XII. *alias* XI. *alias* XV
Equi aenei inaurati octuaginta quattuor
Equi eburnei CXXIIII. *alias nonaginta quattuor*
Equi magni uiginti tres
Tabulae & ſigna ſine numero
Arcus marmorei XXXVI
Lupanaria XLVI
Latrinae publicae CXLIIII
Coloſſi aenei XXXVII
Marmorei LI
Vici CCCCXXIIII
Aediculae totidem
vicomagiſtri DCLXXII
Curatores XXIIII
Inſulae XLVI *millia* DCII
Domus mill. DCCXXC
Balinea DCCCLVI
Lacus mill. CCCLII
Piſtrina CCLIIII
Portae triginta ſeptem
Cohortes praetoriae decem
Cohores urbanae ſex, alias quattuor
Cohortes uigilum ſex, alias ſeptem
Excubitoria XIIII
Vexilla II. *communia*
Caſtra Peregrina
Caſtra Praetoria
Caſtra Miſenatium II
Caſtra Tabellariorum
Caſtra Le*cticariorum*
Caſtra Vi*ctimariorum*

Ca-

Caſtra Salgamariorum
Caſtra Salicariorum
Caſtra equitum ſingulorum II
*Menſae Olearia*e LXXIIII∞ *alias* XXIIII *millia*
Lucus XIIII
Veſtae Cuperius
Viminei
Loreti minoris
Loreti maioris
Platanorum
Querquetularius
Cuperius Hoſtiliani, alias Hoſtilianus
Cuperius ſcholae Capulatorum
Lucus Mauorti
Vaticanus
Furinarum
Poetilinus
Lunae in Antonino
Lucus Lucinae, ubi Terentum

P. VICTORIS. FINIS

In

IN. RVTILII. CLAVDII NVMATIANI. V. C ITINERARIA

Praefatio

DE Rutilio Numatiano poeta non inelegāti immo pro temporum conditione erudito, haud ſane multa habeo quae dicam, quum nemo, neque qui ex antiquis, neque qui ex recentioribus de poetis Latinis ſcripſerunt, ne uerbum quidē de illo faciant. Quaedam tamen pauca, quae ex eiuſdem duobus itinerarijs, de quibus nunc dicere inſtitui, quantum ad eius uitam attinet, excipiam. Ipſe natus eſt in Gallijs, quod & index libri, & hi uerſus itinerarij primi indicant, in quibus de ſeipſo loquitur,

At mea dilectis fortuna reuellitur oris
Indigenamque ſuum Gallica rura uocant

Quum autem per ea tempora ciuitatis Romanae priuilegia per totum Romanum orbem ſeſe extenderent, cui diu ante ius ciuium Romanorum ab imperatoribus datum fuerat, ut his uerſibus docet

Religioſa patet peregrinae curia laudi
Nec putat externos quos decet eſſe ſuos

Ipſe omnibus fere Romanis dignitatibus ab imperatore Honorio Auguſto, ſub quo uixit, exornatus fuit. Patrem quoque habuit, qui Tuſciae conſularem egit, ita enim qui ei prouinciae praeſidebat appellabatur, quod ipſe his uerſibus, ubi de Piſa-

rum

rum urbe loquitur, ſic refert.

Elide deductas ſuſcepit Etruria Piſas
Nominis indicio teſtificata genus
Hic oblata mihi ſancti genitoris imago
Piſani proprio quam poſuere foro
Laudibus amiſſi cogor lacrimare parentis
Fluxerunt madidis gaudia moeſta genis
Namque pater quondam Tyrrenis praefuit aruis
Faſcibus & ſenis credita iura dedit

Ipſe etiam ut ex libri eius praeſcriptione liquet, tribunus militũ, cõſul(ſuffectũ intelligas), praefectus praetorio, et urbi fuit. De anno uero in quo urbis praefecturã adminiſtrauit, qui fuit conditae ∞ CLXIX: *Chriſti uero* CDXVII. Honorio *Auguſto* XI. & Fl. Conſtantio V. C. II. *coss. ſic mentionem facit.*

Quamuis ſedecies denis & mille peractis
Annus praeterea iam tibi nonus erat

Succeſſorem in praefectura urbana habuit Venerium Rufum, ad quem hunc duorum itinerariorum librum conſcripſit, ut ipſe indicat his uerſibus,

Laetior hic noſtras crebeſcit fama per auras
Conſilium Romam pene redire fuit
Hic praefecturam ſacrae cognoſcimus urbis
Delatam meritis dulcis amice tuis.
Optarem uerum compleci carmine nomen
Sed quoſdam refugit regula dura pedes
Cognomen uerſu, Veneris cariſſime Rufi
Illo te dudum pagina noſtra canit

Quo tempore Stiliconis perfidia imperium occidentale a barbaris, et praecipue Italia a Gothis; & Gallia a Francis, & Burgundionibus uexabantur. Quos ipſe euocauerat, quum inſidias

imp.

imp. Honorio Auguſto aſtrueret, filioque ſuo Eucherio imperium comparare ſtuderet. Quod his uerſibus elegantiſſime Rutilius deplorat, ubi de Apennino loquitur

Iam tum multiplici meruit munimine cingi
Sollicitosque habuit Roma futura deos
Quo magis eſt facinus diri Stiliconis acerbum
Proditor arcani, qui fuit imperij
Romano generi dum nititur eſſe ſuperſtes
Crudelis ſummis miſcuit ima furor
Dumque timet quicquid ſe fecerat ipſe timeri
Immiſit Latiae barbara tela neci
Viſceribus nudis armatum condidit hoſtem
Illatae cladis liberiore dolo
Ipſa ſatellitibus pellitis Roma patebat
Et captiua prius quam caperetur erat
Nec tantum Geticis graſſatus proditor armis
Ante Sibyllinae fata cremauit opis

Hic quum poſt expletum praefecturae tempus, ex urbe in Galliam ad auitos agros reuerteretur, & ex inde Romam rediret, multorum ueterum, ut Iulij Caeſaris qui Hiſpanienſe, Traiani imp. qui Dacicum, Alexandri Seueri Auguſti qui Perſicum, Horatij poetae qui Brunduſinum, Ouidij qui Mileſium, Firmiani qui Africanum itinera ſcripſerunt, itineraria et ipſe duo compoſuit, alterum de itu ex urbe in Galliam, alterum uero de reditu ex Gallia Romam. Quos idcirco hic adpoſui, quod praeter multa loca ſcitu digna, quae in utriſque itineribus accurate, & egregie deſcripſit; urbem quoque Romam, quam hoc libro illuſtrandam, & ego ſuſcepi, itinere primo, ita ſcite, ornate, elaborate, uere, & prudenter elegantiſſimo, eruditiſſimoq; en

comio celebrauit, ut nihil ab horum temporum ſcriptore elaboratius,& ornatius fieri poſſe exiſtimem. Incipit autem

Exaudi Regina tui pulcherrima mundi
Inter ſidereos Roma recepta polos

Porro autem ex his duobus itinerarijs prius perfectum eſt. Poſterioris finis deſideratur. Liber admodum elegans,quamquam paruus, certe ob uariarum rerum cognitionem, quibus refertus eſt, dignus admodum mihi uidetur eſſe, ut in hominum manibus aſsiduc & lectione uerſetur, indignusq;, quod tam diu in tenebris delituerit. Nam & ſi multis annis antea ſemel excuſus fuerit, paulatim tamen omnis eius memoria obliuioni ita tradita erat,perinde ac ſi nunquam fuiſſet. Eum autem & multis librariorum uitio obortis erroribus ſublatis, emendatum,et aliquot uerſibus qui in uulgato deerant locupletatum,Gabrielis Faerni uiri optimi,doctiſsimi, poetarumque omnium noſtro ſaeculo celeberrimi opera,denuo in lucem dare decreui, non tam ipſius Numatiani immortalitati, quam antiquitatis ſtudioſorū utilitati & commodis conſulturus

RVTILII.CLAVDII.NVMATIANI GALLI . VIRI . CONSVLARIS PRAEFECTORII.VRBIS.TRIBVNI MILITVM . PRAEFECTI PRAETORIO

LIBER.PRIMVS

CVI.TITVLVS.ITINERARIVM AD.VENERIVM.RVFVM

VElocem potius reditum mirabere lector
Tam cito Romuleis poſſe carere bonis
Quid longum toto Romam uenerantibus aeuo?
Nil unquam longum eſt, quod ſine fine placet
O quantum & quoties poſſem numerare beatos
Naſci felici qui meruere ſolo
Qui Romanorum procerum generoſa propago
Ingenitum cumulant urbis honore decus
Semina uirtutum demiſſa & tradita coelo
Non potuere alijs dignius eſſe locis
Felices etiam qui proxima munera primis
Sortiti Latias obtinuere domos

Religioſa patet peregrinae curia laudi
Nec putat externos quos decet eſſe ſuos
Ordinis imperio, collegarumque fruuntur
Et partem genij, quem uenerantur, habent
Quale per aetherios mundani uerticis axes
Connubium ſummi credimus eſſe dei
At mea dilectis fortuna reuellitur oris
Indigenamque ſuum Gallica rura uocant
Illa quidem longis nimium deformia bellis
Sed quam grata minus, tam miſeranda magis
Securos leuius crimen contemnere ciues
Priuatam repetunt publica damna fidem
Praeſentes lacrimas tectis debemus auitis
Prodeſt admonitus ſaepe dolore labor
Nec fas ulterius longas neſcire ruinas
Quas mora ſuſpenſae multiplicauit opis
Iam tempus laceris poſt longa incendia fundis
Vel paſtorales aedificare caſas
Ipſi quinetiam fontes ſi mittere uocem
Ipſaque ſi poſſent arbuſta noſtra loqui
Ceſſantem iuſtis poterant urgere querelis
Et deſiderijs reddere uela meis
Iam iam laxatis carae complexibus urbis
Vincimur, & ſerum uix toleramus iter
Electum pelagus, quoniam terrena uiarum
Plana madent fluuijs, cautibus alta rigent
Poſtquam Tuſcus ager, poſt quamquam Aurelius ager
Perpeſſus Geticas enſe uel igne manus

Non ſiluas domibus, non flumina ponte coercet
  Incerto ſatius credere uela mari
Crebra reliquendis infigimus oſcula portis
  Inuiti ſuperant limina ſacra pedes
Oramus ueniam lacrimis, & laude litamus
  In quantum fletus currere uerba ſinit
Exaudi regina tui pulcherrima mundi
  Inter ſidereos Roma recepta polos
Exaudi genetrix hominum, genetrixque deorum
  Non procul a coelo per tua templa ſumus
Te canimus, ſemperque, ſinent dum fata, canemus
  Soſpes nemo poteſt, immemor eſſe tui
Obruerint citius ſcelerata obliuia Solem
  Quam tuus ex noſtro corde recedat honos
Nam Solis radijs aequalia munera tendis
  Qua circunfuſus fluctuat Oceanus
Voluitur ipſe tibi, qui continet omnia, Phoebus
  Eque tuis ortus, in tua condit equos
Te non flammigeris Libye tardauit harenis
  Non armata ſuo reppulit Vrſa gelu
Quantum uitalis natura tetendit in axes
  Tantum uirtuti peruia terra tuae
Feciſti patriam diuerſis gentibus unam
  Profuit iniuſtis te dominante capi
Dumque offers uictis proprij conſortia iuris
  Vrbem feciſti quod prius orbis erat
Auctorem generis Venerem, Martemque fatemur
  Aeneadum matrem, Romuliumque patrem

Mitigat armatas uictrix clementia uires
Conuenit in mores nomen utrunque tuos
Hinc tibi certandi bona, parcendique uoluptas
Quos timuit ſuperat, quos ſuperauit amat
Inuentrix oleae colitur, uinique repertor
Et qui primus humo preßit aratra puer
Aras Paeoniam meruit medicina per artem
Fretus & Alcides nobilitate deus
Tu quoque legiferis mundum complexa triumphis
Foedere communi uiuere cuncta facis
Te dea te celebrat Romanus ubique receſſus
Pacificoque gerit libera colla iugo
Omnia perpetuos quae ſeruant ſidera motus
Nullum uiderunt pulchrius imperium
Quid ſimile Aſſyrijs connectere contigit arma
Medi finitimos cum domuere ſuos?
Magni Parthorum reges, Macedumque tyranni
Mutua per uarias iura dedere uices
Nec tibi naſcenti plures animaeque manuſque
Sed plus conſilij, iudicijque fuit
Iuſtis bellorum cauſis, nec pace ſuperba
Nobilis ad ſummas gloria uenit opes
Quod regnas minus eſt, quam quod regnare mereris
Excedis factis grandia fata tuis
Percenſere labor denſis decora alta trophaeis
Vt ſi quis ſtellas pernumerare uelit
Confunduntque uagos delubra micantia uiſus
Ipſos crediderim ſic habitare deos

Quid loquar aerio pendentes fornice riuos?
  Qua uix imbriferas tolleret Iris aquas
Hos potius dicas creuiſſe in ſidera montes
  Tale gigantaeum Graecia laudat opus
Intercepta tuis conduntur flumina muris
  Conſumunt totos celſa lauacra lacus
Nec minus & proprijs celebrantur roſcida uenis
  Totaque natiuo moenia fonte ſonant
Frigidus aeſtiuas hinc temperat halitus auras
  Innocuamque leuat purior unda ſitim
Nempe tibi ſubitus calidarum gurges aquarum
  Rupit Tarpeias hoſte premente uias
Si foret aeternus:caſum fortaſſe putarem
  Auxilio fluxit qui rediturus erat
Quid loquar incluſas inter laquearia ſiluas?
  Vernula,qua uario carmine ludit auis
Vere tuo nunquam mulceri deſinit annus
  Delitiasq; tuas uicta tuetur hiemps
Erige crinales lauros,ſeniumque ſacrati
  Verticis in uirides Roma recinge comas
Aurea turrigero radient diademata cono
  Perpetuoſque ignes aureus umbo uomat
Abſcondat triſtem deleta iniuria caſum
  Contemptus ſolidet uulnera clauſa dolor
Aduerſus Solem ne uis ſperare ſecunda
  Exemplo coeli ditia damna ſubis
Aſtrorum flammae renouant occaſibus ortus
  Lunam finiri cernis ut incipiat

Victoris Breni non diſtulit Alia Poenum
Samnis ſeruitio foedera ſaeua luit
Poſt multas Pyrrhum clades ſuperata fugaſti
Fleuit ſucceſſus Hannibal ipſe ſuos
Quae mergi nequeunt nixu maiore reſurgunt
Exiliuntq; imis altius alta uadis
Vtque nouas uires fax inclinata reſumit
Clarior ex humili ſorte ſuperna petis
Porrige uicturas Romana in ſaecula leges
Solaque fatales non uereare colos
Quamuis ſedecies denis & mille peractis
Annus praeterea iam tibi nonus erat
Quae reſtant nullis obnoxia tempora metis
Dum ſtabunt terrae, dum polus aſtra feret
Illud te reparat quod cetera regna reſoluit
Ordo renaſcendi eſt creſcere poſſe malis
Ergo age ſacrilegae tandem cadat hoſtia gentis
Submittant trepidi perfida colla Getae
Ditia pacatae dent uectigalia terrae
Impleat Auguſtos barbara praeda ſinus
Aeternum tibi Rhenus aret, tibi Nilus inundet
Altricemque ſuam fertilis orbis alat
Quin & foecundas tibi conferat Africa meſſes
Sole ſuo diues, ſed magis imbre tuo
Interea Latijs conſurgant horrea ſulcis
Pinguiaq; heſperio nectare praela fluant
Ipſe triumphali redimitus arundine Tibris
Romuleis famulas oſſibus aptet aquas

Atque opulenta tibi placidis commercia ripis
Deuehat hinc ruris, ſubuehat inde maris
Pande precor gemino placatum Caſtore pontum
Temperet aequoream dux Cytheraea uiam
Si non diſplicui regerem cum iura Quirini
Si colui ſanctos, conſuluique patres
Nam quod nulla meum ſtrinxerunt crimina ferrum
Non ſit præfecti gloria, ſed populi
Siue datur patrijs uitam componere terris
Siue oculis unquam reſtituere meis
Fortunatus agam; uotoque beatior omni
Semper digneris ſi meminiſſe mei
His dictis iter arripimus, comitantur amici
Non poſſum ſicca dicere luce uale
Iamque alijs Romam redeuntibus haeret eunti
Rufius Albini gloria uiua patris
Qui Voluſi antiquo deriuat ſtemmate nomen
Et reges Rutulos teſte Marone refert
Huius facundae commiſſa palatia linguae
Primæuus meruit principis ore loqui
Rexerat ante puer populos pro conſule Pœnos
Aequalis Tyrijs terror, amorque fuit
Sedula promiſit ſummos imitatio faſces
Si fas eſt meritis fidere, conſul erit
Inuitum triſtis tandem remeare coegi
Corpore diuiſo mens tamen una fuit
Tum demum ad naues gradior, qua fronte bicorni
Diuiduus Tiberis dexteriora ſecat.

Leuus inacceſsis fluuius uitatur harenis
Hoſpitis Aeneae gloria ſola manet
Et iam nocturnis ſpatium laxauerat horis
Phoebus chelarum pallidiore polo
Cunctamur tentare ſolum, portuque ſedemus
Nec piget oppoſitis otia ferre moris
Occidua infido dum ſaeuit gurgite Plias
Dumque procelloſi temporis ira cadit
Reſpectare iuuat uicinam ſaepius urbem
Et montes uiſu deficiente ſequi
Quaque duces oculi grata regione fruuntur
Dum ſe quod cupiunt, cernere poſſe putant
Nec locus ille mihi cognoſcitur indice fumo
Qui dominas arces & caput orbis habet
Quanquam ſigna leuis fumi commendat Homerus
Dilecto quotiens ſurgit in aſtra ſolo
Sed caeli plaga candidior, tractuſque ſerenus
Signat ſeptenis culmina clara iugis
Illic perpetui ſoles, atque ipſe uidetur
Quem tibi Roma *facit, purior eſſe dies*
Saepius attonitae reſonant circenſibus aures
Nuntiat accenſus plena theatra fauor
Pulſato notae redduntur ad æthera uoces
Vel quia perueniunt, uel quia fingit amor
Explorata fides pelagi terquinque diebus
Dum melior Lunæ *fideret aura nouae*
Tum diſceſſurus ſtudijs, urbique remitto
Palladium generis ſpemque, decuſque mei

Facundus

Facundus iuuenis Gallorum nuper ab aruis
Miſſus Romani diſcere iura fori
Ille meae ſecum dulciſsima uincula cunſae
Filius affectu, ſtirpe propinquus habet
Cuius Aremoricas pater Exuperantius oras
Nunc poſtliminium pacis amore docet
Leges reſtituit, libertatemque reducit
Et ſeruos famulis non ſinit eſſe ſuis
Soluimus auroræ dubio quo tempore primum
Agnoſci patitur redditus arua color
Progredimur paruis per littora proxima cymbis
Quarum perfugio crebra pateret humus
Aeſtiuos penetrent oneraria carbaſa fluctus
Tutior autumnus mobilitate fugae
Alſia praelegitur tellus, Pyrgique recedunt
Nunc uillae grandes, oppida parua prius
Iam Cerretanos demonſtrat nauita fines
Aeuo depoſuit nomen Agylla uetus
Stringimus & fluctu & tempore caſtrum
Index ſemiruti porta uetuſta loci
Præſidet exigui formatus imagine ſaxi
Qui paſtorali nomina fronte gerit
Multa licet priſcum nomen deleuerit aetas
Hoc Inui caſtrum fama fuiſſe putat
Seu Pan Tyrrenis mutauit Maenala ſiluis
Siue ſinus patrios incola Faunus init
Dum renouat largo mortalia ſemina foetu
Fingitur in Venerem pronior eſſa deus

Ad

Ad Centumcellas forti deflleximus auſtro
Tranquilla puppes in ſtatione ſedent
Molibus æquoreum concluditur amphitheatrum
Anguſtoſque aditus inſula facta tegit
Attollit geminas turres, bifidoque meatu
Faucibus arctatis pandit utrumque latus
Nec poſuiſſe ſatis laxo naualia portu
Ne uaga uel tutas uentilet aura rates
Interior medias ſinus inuitatus in aedes
Inſtabilem fixis aera neſcit aquis
Qualis in Euboicis captiua natantibus unda
Suſtinet alterno brachia lenta ſono
Noſſe iuuat tauri dictas de nomine thermas
Nec mora difficilis milibus ire tribus
Non illic guſtu latices uitiantur amaro
Lymphaque fumifico ſulphure tincta calet
Purus odor, molliſque ſapor dubitare labantem
Cogit qua melius parte petantur aquae
Credere ſi dignum famae, flagrantia taurus
Inueſtigato fonte lauacra dedit
Vt ſolet excuſſis pugnam praeludere glebis
Stipite cum rigido cornua prona terit
Siue deus faciem mentitus, & ora iuuenci
Noluit ardentis dona latere ſoli
Qualis Agenorei rapturus gaudia furti
Per freta uirgineum ſollicitauit onus
Ardua non ſolos deceant miracula Graios
Auctorem pecudem fons Heliconis habet

Elicitas ſimili credamus origine nymphas
   Muſarum latices ungula fodit equi
Hæc quoque Pierijs ſpiracula comparat antris
   Carmine Meſſallae nobilitatus ager
Intrantemque capit, diſcedentemque moratur
   Poſtibus affixum dulce poema ſacris
Hic eſt qui primo ſeriem de conſule ducit
   Vſque ad Publicolas ſi redeamus auos
Hic & praefecti nutu praetoria rexit
   Sed menti & linguae gloria maior ineſt
Hic docuit qualem poſcat facundia ſedem
   Vt bonus eſſe uelit, quiſque diſertus erit
Roſcida puniceo fulſere crepuſcula caelo
   Pandimus obliquo lintea flexa ſinu
Pauliſper littus fugimus Munione uadoſum
   Suſpecto trepidant hoſtia parua ſolo
Inde Grauiſcarum faſtigia rara uidemus
   Quas premit aeſtiuae ſaepe paludis odor
Sed nemoroſa uiret denſis uicinia lucis
   Pineaque extremis fluctuat umbra fretis
Cernimus antiquas nullo cuſtode ruinas
   Et deſolatae moenia foeda Coſae
Ridiculam cladis pudet inter ſeria cauſſam
   Promere, ſed riſum diſſimulare piget
Dicuntur ciues quondam migrare coacti
   Muribus infeſtos deſeruiſſe lares
Credere maluerim Pygmeae damna cohortis
   Et coniuratas in ſua bella grues

Haud

Haud procul hinc petitur ſignatus ab Hercule portus
Vergentem ſequitur mollior aura diem
Inter caſtrorum ueſtigia ſermo retexit
Sardoam Lepido praecipitante fugam
Littore nanque Coſae cognatos depulit hoſtes
Virtutem Catuli Roma ſecuta ducis
Ille tamen Lepidus peior, ciuilibus armis
Qui geßit ſociis impia bella tribus
Qui libertatem Mutinenſi Marte receptam
Obruit auxilijs urbe pauente nouis
Inſidias paci moliri tertius auſus
Triſtibus excepit congrua fata reis
Quartus Caeſareo dum uult irrepere regno
Inceſti poenam ſoluit adulterij
Nunc quoque ſed melius de noſtris fama queretur
Iudex poſteritas ſemina dira notet
Nominibus certos credam decurrere mores
Moribus an potius nomina certa dari?
Quidquid id eſt mirus Latijs annalibus ordo
Quod Lepidum toties recidit enſe malum
Necdum deceßis pelago permittitur umbris
Natus uicino uortice uentus adeſt
Tenditur in medias mons Argentarius undas
Ancipitique iugo caerula curua premit
Tranſuerſos colles bis ternis milibus artat
Circuitu ponti terduodena patet
Qualis per geminos fluctus Ephyreius Iſthmos
Ionias bimari littore findit aquas

Vix

Vix circumuehimur ſparſae diſpendia rupis
Nec ſinuoſa graui cura labore caret.
Mutantur totiens uario ſpiramina flexu
Quæ non profuerant uela, repente nocent
Eminus Igilij ſiluoſa cacumina miror
Quam fraudare nefas laudis honore ſuae
Haec proprios nuper tutata eſt inſula ſaltus
Siue loci ingenio, ſeu domini genio
Gurgite cum modico uictricibus obſtitit armis
Tanquam longinquo diſſociata mari
Haec multos lacera ſuſcepit ab urbe fugatos
Hic feßis poſito certa timore ſalus
Plurima terreno populauerat aequora bello
Contra naturam claſſe timendus eques
Vnum mira fides uario diſcrimine portum
Tam prope Romanis, tam procul eße Getis
Tangimus Vmbronem, non eſt ignobile flumen
Quod tuto trepidas excipit ore rates
Tam facilis pronis ſemper patet alueus undis
In pontum quotiens ſaeua procella ruit
Hic ego tranquillæ uolui ſuccedere ripae
Sed nautas auidos longius ire, ſequor
Sic feſtinantem uentuſque, dieſque reliquit
Nec proferre pedem, nec reuocare licet
Littorea noctis requiem metamur arena
Dat ueſpertinos myrtea ſilua focos
Paruula ſubiectis facimus tentoria remis
Tranſuerſus ſubito culmine contus erat

Lux aderat, tonſis progreſsi ſtare uidemur
Sed curſum, prorae terra relicta, probat
Occurrit chalybum memorabilis Ilua metallis
Qua nihil uberius Norica gleba tulit
Non Biturix largo potior ſtrictura camino
Nec quae Sardonio ceſpite maſſa fluit
Plus confert populis ferri foecunda creatrix
Quam Tarteſsiaci glarea fulua Tagi
Materies uitijs aurum letale parandis
Auri caecus amor ducit in omne nefas
Aurea legitimas expugnant munera taedas
Virgineoſque ſinus aureus imber emit
Auro uicta fides munitas decipit urbes
Auri flagitijs ambitus ipſe furit
At contra ferro ſqualentia rura coluntur
Ferro uiuendi prima reperta uia eſt
Saecula ſemideum ferrati neſcia Martis
Ferro crudeles ſuſtinuere feras
Humanis manibus non ſufficit uſus inermis
Si non ſint aliae ferrea tela manus
His mecum pigri ſolabar taedia uenti
Dum reſonat uariis uile celeuma modis
Laſſatum cobibet uicina Faleria curſum
Quamquam uix medium Phoebus haberet iter
Et tum forte hilares per compita ruſtica fagi
Mulcebant ſacris pectora feſſa iocis
Illo quippe die tandem renouatus Oſyris
Excitat in fruges germina laeta nouas

Egreſsi

Egreſsi, uillam petimus, lutoque uagamur
Stagna placent ſepto delitioſa uado
Ludere laſciuos inter uiuaria piſces
Gurgitis incluſi laxior unda ſinit
Sed male penſauit requiem ſtationis amoenae
Hoſpite conductor durior Antiphate
Namque loci querulus curam Iudaeus agebat
Humanis animal diſſociale cibis
Vexatos frutices, pulſatas imputat algas
Damnaque libatae grandia clamat aquae
Reddimus obſcoenae conuicia debita genti
Que genitale caput propudioſa metit
Radix ſtultitiae, cui frigida ſabbata cordi
Sed cor frigidius religione ſua eſt
Septima quaeque dies turpi damnata ueterno
Tamquam laſſati mollis imago dei
Cetera mendacis deliramenta cataſtae
Nec pueros omnes credere poſſe reor
Atque utinam numquam Iudaea ſubacta fuiſſet
Pompeij bellis, imperioque Titi
Latius exciſae peſtis contagia ſerpunt
Victoreſque ſuos natio uicta premit
Aduerſus ſurgit Boreas, ſed nos quoque remis
Surgere certamus cum tegit aſtra dies
Proxima ſecurum reſerat Populonia littus
Qua naturalem ducit in arua ſinum
Non illic poſitas extollit in aethera moles
Lumine nocturno conſpicienda Pharos

Sed ſpeculum ualidae rupis ſortita uetuſtas
Qua fluctus domitos arduus urget apex
Caſtellum geminos hominum fraudauit in uſus
Praeſidium terris, indiciumque fretis
Agnoſci nequeunt aeui monumenta prioris
Grandia conſumpſit moenia tempus edax
Sola manent interceptis ueſtigia muris
Ruderibus latis tecta ſepulta iacent
Non indignemur mortalia corpora ſolui
Cernimus exemplis oppida poſſe mori
Laetior hic noſtras crebeſcit fama per aures
Conſilium Romam paene redire fuit
Hic praefecturam ſacrae cognoſcimus urbis
Delatam meritis dulcis amice tuis
Optarem uerum complecti carmine nomen
Sed quoſdam refugit regula dura pedes
Cognomen uerſu Veneris cariſſime Rufi
Illo te dudum pagina noſtra canit
Feſta dies, pridemque meos dignata penates
Poſte coronato uota ſecunda colat
Exornent uirides communia gaudia rami
Prouecta eſt animae portio magna meae
Sic mihi ſic potius placeat geminata poteſtas
Per quem malueram rurſus honore fruar
Currere curamus uelis Aquilone reuerſo
Cum primum roſeo fulſit Eous equo
Incipit obſcuros oſtendere Corſica montes
Nubiferumque caput concolor umbra leuat

Sic

Sic dubitanda ſolet gracili uaneſcere cornu
Defeßisque oculis Luna reperta latet
Haec ponti breuitas auxit mendacia famae
Armentale ferunt quippe nataſſe pecus
Tempore Cyrnaeas quo primum uenit in oras
Forte ſecuta uagum femina Corſa bouem
Proceſſu pelagi iam ſe Capraria tollit
Squalet lucifugis inſula plena uiris
Ipſi ſe monachos graio cognomine dicunt
Quod ſoli nullo uiuere teſte uolunt
Munera fortunae metuunt, dum damna uerentur
Quiſquam ſponte miſer, ne miſer eſſe queat?
Quae nam peruerſi rabies tam ſtulta cerebri
Dum mala formides, nec bona poſſe pati?
Siue ſuas repetunt ex fato ergaſtula paenas
Triſtia ſeu nigro uiſcera felle tument
Sic nimiae bilis morbum aßignauit Homerus
Bellerophontaeis ſollicitudinibus
Nam iuueni offenſo ſaeui poſt tela doloris
Dicitur humanum diſplicuiſſe genus
In Volaterranum uero uada nomine tractum
Ingreſſus dubij tramitis alta lego
Deſpectat prorae cuſtos, clauumq; ſequentem
Dirigit, & puppim uoce monente regit
Incertus gemina diſcriminat arbore fauces
Defixaſque offert limes uterque ſudes
Illis proceras mos eſt adnectere lauros
Conſpicuas ramis, & fruticante coma

Vt praebente algam denſi Symplegade limi
Seruet inoffenſas ſemita clara notas
Illic me rapidus conſiſtere coruus adegit
Qualis ſiluarum frangere luſtra ſolet
Vix tuti domibus ſaeuos tolerauimus imbres
Albini patuit proxima uilla mei
Namque meus quem Roma meo ſubiunxit honori
Per quem iura meae continuata togae
Non expectatos penſauit laudibus annos
Vitae flore puer ſed grauitate ſenex
Mutua germanos iunxit reuerentia mores
Et fauor alternis creuit amicitijs
Praetulit ille meas cum uincere poſſet habenas
Praedeceſſoris maior amore fuit
Subiectas uillae uacat aſpectare ſalinas
Namque hoc cenſetur nomine ſalſa palus
Qua mare terrenis decliue canalibus intrat
Multifidoſque lacus paruula foſſa rigat
Aſt ubi flagrantes admouit Sirius ignes
Cum pallent herbae, cum ſitit omnis ager
Cum cataractarum clauſtris excluditur aequor
Vt fixos latices horrida duret humus
Concipiunt acrem natiua coagula Phoebum
Et grauis aeſtiuo cruſta calore coit
Haud aliter quam cum glacie riget horridus Iſter
Grandiaque adſtricto flumine plauſtra uehit
Rimetur ſolitas natura expendere cauſſas
Inque pari diſpar fomite quaerat opus

Iuncta

Iuncta fluenta gelu conſpecto Sole liqueſcunt
Et rurſus liquidae Sole gelantur aquae
O quam ſaepe malis generatur origo bonorum
Tempeſtas dulcem fecit amara moram
Victorinus enim noſtrae pars maxima mentis
Congreſſu expleuit mutua uota ſuo
Errantem Tuſcis conſidere compulit agris
Excolere externos capta Toloſa lares
Nec tantum duris nituit ſapientia rebus
Pectora non alio proſperiora tulit
Conſcius Oceanus uirtutum, conſcia Thule
Et quicumque ferox arua Britannus arat
Qua praefectorum uicibus frenata poteſtas
Perpetuum magni faenus amoris habet
Extremum pars illa quidem diſceſſit in orbem
Sed tanquam medio rector in orbe fuit
Plus palmae eſt, illos inter uoluiſſe placere
Inter quos minor eſt diſplicuiſſe pudor
Illuſtris nuper ſacrae comes additus aulae
Contempſit ſummos ruris amore gradus
Hunc ego complexus uentorum aduerſa fefelli
Dum uideor patriae iam mihi parte frui
Lutea protulerat ſudos aurora iugales
Antennas tendi littoris unda iubet
Inconcuſſa uehit tranquillus apluſtria flatus
Mollia ſecuro uela rudente tremunt
Aſſurgit ponti medio circumflua Gorgon
Inter Piſanum, Cyrniacumque latus

 Aduerſus

Aduerſus ſcopulos damni monumenta recentis
Perditus hic uiuo funere ciuis erat
Noſter enim nuper iuuenis maioribus amplis
Nec cenſu inferior, coniugioue minor
Impulſus furijs homines, diuoſque reliquit
Et turpem latebram credulus exul agit
Infelix putat illuuie caeleſtia paſci
Seque premit laeſis ſaeuior ipſe deis
Nūm rogo deterior Circaeis ſecta uenenis?
Tunc mutabantur corpora, nunc animi
Inde Trituritam petimus, ſic uilla uocatur
Quae latet expulſis inſula paene fretis
Namque manu iunctis procedit in aequora ſaxis
Quique domum poſuit, condidit ante ſolum
Contiguum ſtupui portum, quem fama frequentat
Piſarum emporio, diuitijsq; maris
Mira loci facies pelago pulſatur aperto
Inque omnes uentos littora nuda patent
Non ullus tegitur per brachia tuta receſſus
Aeolias poſſit qui prohibere minas
Sed procera ſuo praetexitur alga profundo
Molliter offenſae non nocitura rati
Et tamen inſanas cedendo interrigat undas
Nec ſinit ex alto grande uolumen agi
Tempora nauigij clarus reparauerat Eurus
Sed mihi Protadium uiſere cura fuit
Quem qui forte uelit certis cognoſcere ſignis
Virtutis ſpeciem corde uidente petat

Nec

Nec magis efficiet ſimilem pictura colorem
Quam quae de meritis micta figura uenit
Aſpicienda procul certo prudentia uultu
Formaque iuſtitiae ſuſpicienda micat
Sit fortaſſe minus ſi laudet Gallia ciuem
Teſtis Roma ſui praeſulis eſſe poteſt
Subſtituit patrijs mediocres Vmbria ſedes
Virtus fortunam fecit utramque parem
Mens inuicta uiri pro magnis parua tuetur
Pro paruis animo magna fuere ſuo
Exiguus, regum rectores ceſpes habebat
Et Cincinnatos iugera pauca dabant
Haec etiam nobis non inferiora feruntur
Vomere Serrani, Fabricijq; foco
Puppibus ergo meis fida in ſtatione locatis
Ipſe uehor Piſas qua ſolet ire pedes
Praebet equos, offert etiam carpenta tribunus
Ex commilitio carus & ipſe mihi
Officijs regerem cum regia tecta magiſter
Armigeraſque Pij principis excubias
Alpheae ueterem contemplor originis urbem
Quam cingunt geminis Arnus & Auſur aquis
Conum pyramidis coeuntia flumina ducunt
Intratur modico frons patefacta ſolo
Sed proprium retinet communi in gurgite nomen
Et pontum ſolus ſcilicet Arnus adit
Ante diu quam Troiugenas fortuna penates
Laurentinorum regibus inſereret

Elide deductas ſuſcepit Etruria Piſas
Nominis indicio teſtificata genus
Hic oblata mihi ſancti genitoris imago
Piſani proprio quam poſuere foro
Laudibus amißi cogor lacrimare parentis
Fluxerunt madidis gaudia maeſta genis
Nanque pater quondam Tyrrenis praefuit aruis
Faſcibus & ſenis credita iura dedit
Narrabat memini multos emenſus honores
Tuſcorum regimen plus placuiſſe ſibi
Nam neque opum curam,quamuis ſit magna,ſacrarum
Nec ius quaeſturae grata fuiſſe magis
Ipſam,ſi fas eſt,poſtponere praefecturam
Pronior in Tuſcos non dubitabat amor
Nec fallebatur ,tam carus & ipſe probatis
Aeternas grates mutua cura canit
Conſtantemque ſibi pariter ,mitemque fuiſſe
Inſinuant natis qui meminere ſenes
Ipſum me gradibus non degeneraſſe parentis
Gaudent,& duplici ſedulitate fouent
Haec eadem cum Flaminiae regionibus irem
Splendoris patrij ſaepe reperta fides
Famam Lachanij ueneratur nominis inſtar
Inter turrigenas Lydia tota ſuos
Grata bonis priſcos retinet prouincia mores
Dignaque rectores ſemper habere bonos
Qualis nunc Decius Lucilli nobile pignus
Per Coryti populos arua beata regit

Nec mirum magni ſi redditus indole nati
Felix tam ſimili poſteritate pater
Huius uulnificis ſatyra ludente camoenis
Nec Turnus potior, nec Iuuenalis erit
Inſtituit ueterem cenſoria lima pudorem
Dumque malos carpit praecipit eſſe bonos
Non olim ſacri iuſtiſſimus arbiter auri
Circunſiſtentes repulit Harpyias
Harpyias quarum decerpitur unguibus orbis
Quae pede glutineo quod tetigere trahunt
Quae luſcum faciunt Argum, quae Lyncea caecum
Inter cuſtodes publica furta uolant
Sed non Lucillum Briareia praeda fefellit
Totque ſimul manibus reſtitit una manus
Iamque Trituritam Piſaea ex urbe reuerſus
Aptabam nitido pendula uela noto
Cum ſubitis tectus nimbis inſorduit aether
Sparſerunt radios nubila rupta uagos
Subſtitimus. Quis enim ſub tempeſtate maligna
Inſanituris audeat ire fretis?
Otia uicinis terimus naualia ſiluis
Sectandiſque iuuat membra mouere feris
Inſtrumenta parat uenandi uillicus hoſpes
Atque olidum doctas noſſe cubile canes
Funditur inſidiis, & rara fraude plagarum
Terribiliſque cadit fulmine dentis aper
Quem Meleagrici uereantur adire lacerti
Qui laxat nodos Amphitryoniadae

Tum

Tum reſponſuros perſultat bucina colles
Fitque reportando carmine praeda leuis
Interea madidis non deſinit Africus alis
Continuos picea nube negare dies
Iam matutinis Hyades occaſibus udae
Iam latet hiberno conditus imbre lepus
Exiguum radijs, ſed magnis fluctibus aſtrum
Quo madidam nullus nauita linquit humum
Namque procelloſo ſubiungitur Orioni
Aeſtiferumque canem roſcida praeda fugit
Vidimus excitis pontum flaueſcere arenis
Atque eructato uortice rura tegi
Qualiter occeanus medijs infunditur agris
Deſtituenda uago cum premit arua ſalo
Siue alio refluus noſtro colliditur orbe
Siue coruſca ſuis ſidera paſcit aquis

FINIS ITINERARII PRIMI

RVTILII . CLAVDII NVMATIANI . GALLI V.C. DE. REDITV.SVO ITINERARII

LIBER. SECVNDVS

AD . VENERIVM RVFVM

NONDVM *longus erat, nec multa uolumina paſſus*
Iure ſuo poterat longior eſſe liber
Taedia continuo timuit ceſſura labori
Sumere ne lector iuge paueret opus
Saepe cibis affert ſerus faſtidia finis
Gratior eſt,modicis hauſtibus unda, ſiti

Interualla

Interualla uiae feßis praeſtare uidetur
Qui notat inſcriptus milia crebra lapis
Partimur trepidum per opuſcula bina rumorem
Quem ſatius fuerat ſuſtinuiſſe ſemel
Tandem nimboſa maris obſidione ſolutis
Piſano portu contigit alta ſequi
Adridet placidum radijs criſpantibus aequor
Et ſulcata leui murmurat unda ſono
Incipiunt Apennini deuexa uideri
Qua fremit aerio monte repulſa Thetis
Italiam rerum dominam qui cingere uiſu
Et totam pariter cernere mente uelit
Inueniet quernae ſimilem procedere frondi
Artatam laterum conueniente ſinu
Milia per longum decies centena teruntur
A Ligurum terris ad freta Sicaniae
In latum uarijs damnoſa anfractibns intrat
Tyrreni rabies, Hadriacique ſali
Qua tamen eſt iuncti maris anguſtißima tellus
Triginta & centum milia ſola patet
Diuerſas medius mons obliquatur in undas
Qua fert atque refert Phoebus uterque diem
Vrget Dalmaticos eoo uertice fluctus
Caerulaque occiduis frangit Etruſca iugis
Si factum certa mundum ratione fatemur
Conſiliumque dei machina tanta fuit
Excubijs Latijs praetexuit Apenninum
Clauſtraque montanis uix adeunda uijs

Inuidiam timuit natura, parumque putauit
Arctois alpes oppoſuiſſe minis
Sicut uallauit multis uitalia membris
Nec ſemel incluſit quae pretioſa tulit
Iam tum multiplici meruit munimine cingi
Sollicitosque habuit Roma futura deos
Quo magis eſt facinus diri Stiliconis acerbum
Proditor arcani qui fuit imperij
Romano generi dum nititur eſſe ſuperſtes
Crudelis ſummis miſcuit ima furor
Dumque timet quiquid ſe fecerat ipſe timeri
Immiſit Latiae barbara tela neci
Viſceribus nudis armatum condidit hoſtem
Illatae cladis liberiore dolo
Ipſa ſatellitibus pellitis Roma patebat
Et captiua priuſquam caperetur erat
Nec tantum Geticis craſſatus proditor armis
Ante Sibyllinae fata cremauit opis
Odimus Althaeam conſumpti funere torris
Niſaeum crinem flere putantur aues
At Stilico aeterni fatalia pignora regni
Et plenas uoluit praecipitare colos
Omnia tartarei ceſſent tormenta Neronis
Conſumat ſtygias triſtior umbra faces
Hic immortalem, mortalem perculit ille
Hic mundi matrem perculit, ille ſuam
Sed deuerticulo fuimus fortaſſe loquaces
Carmine propoſito iam repetamus iter

Aduehimur celeri candentia moenia lapſu
Nominis eſt auctor Sole coruſca ſoror
Indigenis ſuperat ridentia lilia ſaxis
Et laeui radiat picta nitore ſilex
Diues marmoribus tellus, quae luce coloris
Prouocat intactas luxurioſa niues

RELIQVA. DESIDERANTVR

Lectori S

VRBIS Romæ, hoc eſt regionum, ædificiorumque deſcriptione breuiſſime & accurate abſoluta, nunc reliquum uidetur eſſe, ut eius interpretationē, quam inſigni commētario edidi, ſtudeam publicare, in qua omnia quæ ſingulis regionibus a me, P. Victore, & Sex. Rufo digeſta ſunt, ueterum auctorū locis citatis, diligenter ſunt examinata. Quod quam primū me factu rum omnino polliceor, ſi primos hos labores meos gratos fuiſſe cognouero. Nō enim futuros exiſtimo, qui laborem hūc meum facile improbaturi ſint, quod de iis mihi diſputare conſtituerim, in quibus multi noſtra uel patrum memoria, ſumma cū ingenii & doctrinae laude uerſati ſunt. Quod & ſi haud inficias eam, illud tamen mihi etiam concedi uelim,

hæc ipſa quæ ante ex obſcuriſſimis paulo certe clariora reddita ſunt, poſſe etiam aſsiduis & nouis hominum laboribus longe clariſsima & illuſtriſsima reddi. Quantum enim in his quae antequam xiiii. vrbis regiones attigerim, deſcripſi, praeceteris praeſtiterim, facile omnes diiudicare poſſunt; quae etiam fidem reliquis facere queunt, an haec ipſa nouis quibuſdam & accuratioribus hominum lucubrationibus meliorefcere poſſint. Sexcenta enim loca, aut reſtitui, aut in melius mutari poſſe opinor. Sed haec latius alias. Vrbe igitur quanta breuitate potui ornata, nunc quod pollicitus ſum ſecundum librum aggrediar, in quo praeclariora Romanae ciuitatis inſtituta, eadem propemodum ratione, qua ſuperiora, aperire, & illuſtrare pro mea virili conabor. Vale

ONVPHRII . PANVINII VERONENSIS . FRATRIS EREMITAE . AVGVSTINIANI

CIVITAS . ROMANA

VENETIIS
Ex officina Eraſmiana , apud
Vincentium Valgriſium
M D L V I I I

IMP. CAESARI. FERDINANDO AVSTRIO. PIO. FELICI PERPETVO. AVGVSTO

ONVPHRIVS. PANVINIVS. VERONENSIS FRATER. EREMITA AVGVSTINIANVS. S. P. D

PRima totius inſtituti mei parte Caeſar Auguſte defunctus, nunc longe digniſſimum, & praeſtantiſſimum opus aggredior. Tanto enim quae ſequuntur, ea quae anteceſſerunt excellunt, quanto aedificiorum moles res praeſtantiſſimorum hominũ geſtae. Veterem enim Romanam, maximamque illam rempublicam dilucide ſub omnium oculos, tanta breuitate, quanta fieri poſſe intelligo, ſubijcere inſtitui. Quo ortu, & quibus incrementis orbem terrarum occuparit, quo ordine, qua ratione, quo conſilio, & euentu ſingula praeclara geſ-

ſerit, demonſtrare deinceps, commenta rij potius quã hiſtoriae more conabor. A Romulo autem initium ſumens, omnia vſq; ad Iuſtiniani Magni Auguſti imperium perſequar, quae praecipue cognitu digna animaduerterim. Qua ratione Romulus primum, deinde ceteri reges Romanam rempublicam conſtituerint. Quis libertate parta, eiuſdem ſtatus fuerit, quonam modo ex paucorũ patriciorum imperio, quibus ſolis, plebe excluſa, principio reſpublica commiſſa fuerat; tenuiores, ideſt plebs cum principibus ciuitatis in ea adminiſtranda, paulatim adaequata, eos poſtremo ſuperauerit, atque pulſis optimatibus, ad iniuſtum populi dominatum reſpublica translata ſit. L. Sullae deinde, Marij & Cinnae dominationem; Craſſi & Pompeij arma, quae in C. Caeſarem dictatorem; Antonij & Lepidi, quae in Auguſtum ceſſere exponam. Poſt Auguſtum, qui primus ſub

ſub principis nomine ſingulare imperiũ a ſenatu obtinuit, quae Romanae ciuitatis cõditio ſub ſequentibus ĩperatoribus fuerit, vſq; ad Iuſtinianum imperatorem aperiam. Ad haec ſacra, ſacerdotia, magiſtratus maiores, minores, ordinarios, extra ordinem, vrbanos, prouinciales, comitia, tribus, curias, centurias, ordines, & omnia poſtremo eius ciuitatis praeclariora inſtituta, quantum potero, demonſtrabo. Quae omnia quum non ſolum cognitu digniſſima, ſed & lectu iocundiſſima ſint, ea in publicum exire nullo alio munita praeſidio conuenientius eſſe exiſtimaui, quam rerum Romanarum ſummi praeſidis, imperatoris optimi, & Caeſaris Auguſtiſſimi. Cuius virtute, iuſtitia, pietate, & religione vniuerſus terrarũ orbis tãquam clariſſimo iubare illuſtratur, cuius doctrina, eruditione, & liberalitate, priſca illa virtus, & litterarum prope deplorata ſtudia recreari, & in priſtinum

 ſplen-

ſplendorem redigi coeperunt, quum ſuſceptum abs te optime Caeſar, litterarum patrocinium ab omnibus fere noſtrae aetatis principibus etiam ſummis prope neglectum, vndique fama ferat. Te enim Deus optimus maximus, quum ad Romani nominis gloriam renouandam, conſeruandamque, tum ad litterarũ ſtudia retinenda & augenda ad tantum imperij faſtigium euexiſſe videtur. Sed ne diutius maieſtatem tuam verbis diſtineam, propoſiti mihi operis rationem explicandam aggrediar. Venetiis Kal. Auguſti ∞ D L V I I I

ONV-

ONVPHRII. PANVINII VERONENSIS. FRATRIS EREMITAE. AVGVSTINIANI CIVITATIS. ROMANAE DESCRIPTIO

Romulus rex primus

VRBEM Romam reges ab initio tenuiſſe conſtat. Quorum imperio tantae futurae reipublicae non ſolum utili, uerum prope etiam neceſſario, annis CCXLIIII. paruit. Quid enim futurum fuit, ſi illa paſtorum conuenarumque congregata multitudo, transfuga ex ſuis populis, ſub tutela inuiolati templi, aut libertatem, aut certe impunitatem adepta, ſoluta regio metu, agitari coepta eſſet tribunicijs procellis, & in aliena vrbe cum patribus ciuili contentione decertare, priuſquam pignora coniugum, ac liberorum, charitaſque ipſius ſoli, cui longo tempore aſſueſcitur, animos eorum conſociaſſet? diſſipatae res nondum adultae diſcordia forent, quas tranquilla regij imperij moderatio fouit, eòque nutriendo poſtremo perduxit, ut bonam frugem libertatis, maturis iam uiribus ferre poſſent. Primus autem Romae regnaſſe, qui eandem etiam condidiſſe Romulus proditur. Quo tempore tria millia peditum, & trecenti equites, ex loci indigenis, Graecis, & Latinis, Albanis, & paſtoribus per mille domos diſtributi Romae collecti erant, a quibus quum Romulus fratre Remo caeſo, auſpicato rex creatus eſſet, tunc primũ illud inſtitutum eſt, ne ullus deinceps in vrbe magiſtratus, niſi ante captatis auſpicijs crearetur: Ita

De primis tribubus, & curiis

Quum Romulus rex creatus, ad ciuitatis ſtatum conſtituendum animum adiecisſet, primo uniuerſum populum Romanum in tres partes, quas tribus appellauit, diuiſit; ſingulas uero tribus in decem partes, quas curias uocauit; curiaſque in decurias diſtribuit. Tribubus tres tribuni, curijs x x x. *curiones, decurijs decuriones, populi* Romani *ſuffragijs praepoſiti.* Poſt *haec agrum Romanum in tres partes diuiſit, quarum alteram publicam, alteram ſacerdotum, tertiam priuatorum eſſe uoluit.* Partem *uero agri quae priuatis obtigerat in triginta partes diuiſam, ſingulas curias ſortiri uoluit.* Quae *ita a* Dionyſio *in* Romulo *libro* 11. *traduntur:* Diuiſa *in tres partes omni multitudine, ſingulis partibus praefectum conſtituit eum, quem illuſtrisſimum, ac nobiliſsimum cenſebat.* Tum *ſingulas trium partium rurſus in decem partes diſtribuit, totidemque ſingulis praefectos dedit, qui eſſent fortiſsimi, ac maiores quidẽ tribus, minores curias appellauit.* Et *ij quidem qui tribuum praefecti erant, tribuni, curiarum uero curiones appellati.* Diuiſaeque *rurſus ſunt curiae in decurias, uocabaturq; ſingularum praefectus decurio.* Poſtquam *autem hoc modo omnes in tribus & curias deſcripti ſunt, agrum* vrba*num omnem in triginta equales partes diſtribuit, exempta ex ſingulis tantilla portione quae ſufficeret templis, delubriſque conſtruendis, ſimulque parte aliqua publica relicta. & cet.*
Vnde *autem tribus, & curiae dictae, aut quae earum nomina fuerint, paulo poſt dicam*

De pa-

De patricijs, & plebe; ſenatu, equitibus, & populo

Tertia populi diuiſio a Romulo *facta, in patres, & plebem exemplo ab Athenienſibus ſumpto, fuit: patrum progenies patricij, plebis plebeij appellati.* Romulus *enim quum nouã vrbem uiribus, & iuuenum robore affatim ab ſe munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, ſi eandẽ quoq; conſilij ope fulciſſet. Quare populum* Romanum *tertia (ut dixi) diuiſione in duas partes primo diſtribuit, ex his illuſtriores genere, ſpectatae uirtutis, quique prudentia, modeſtia, probitate, uitaeq; ſanctimonia prae ceteris pollerent, uel plures filios ſuſcepiſſent, itemque ditiores, & opulentiores, ac poſtremo natu grandiores eſſent, patres, reliquam uero multitudinem ut ignobiles, & pauperes, plebem appellauit. Patres autem dicti ob aetatem (nam ex populo ſeniores erant) uel ob curae ſimilitudinem, uel quia agrorum partem tribuebant tenuioribus, & eos ſuae curae commendatos, atque in clientelam ſuſceptos, tanquã patres tuebantur. Patres ad concionem ſingillatim per preconem conuocabantur addito patris praenomine, plebs uero omnes ſimul cornu bubulo. Patribus & patricijs ſacra facere, ſacerdotia & magiſtratus gerere, ius dicere, atque cũ rege publica negocia, quae ad ciuitatis ſtatum pertinebant, adminiſtrare iniunctum eſt. Plebs his muneribus excluſa, quaeſtuarias artes exercebat, & agriculturae pecorique alendo operam dabat. Ad quorum ordinum concordiam conſeruandam, clientum ac patronorum ius inſtituit. Nam tenuiores & plebem, in ditiorum, patriciorumq; clientelam diſtribuit. Quod poſtea egregium reipublicae temperamentum Ti. Gracchus tribunus plebis diſſoluit. Familiae autem quae ab his patribus, quos primos* Romulus *legit deſcenderunt, patriciae maiorum*

gentium

gentium dictae ſunt, ut aliquot diſcrimen eſſet inter has, & illas quas poſteriores reges in patricias cooptarunt, quae minorum gentium ſunt uocitatae. In his fuerunt certae familiae hae

Iulia	*Fabia*	*Tarpeia*
Hoſtilia	*Potitia*	*Pinaria*
Gegania	*Quinctilia*	*Romilia*

Ex quibus familijs, quae maiorum gentium dictae ſunt, centum hac ratione ſenatores, quorum conſilio rempublicam adminiſtraret, primo legit. Nam ſingulis tribubus edixit, ut tres omnium praeſtantiſſimos ex una quaque earundem ſuis ſuffragijs crearent, atque ita nouem facti; deinde eadem ratione tres a ſingulis curijs quae XXX. *erant ditiores, meliores, & natu grandiores renuntiari iuſſit, atque ita omnino nonaginta nouem aucti, ipſe uero ſuo arbitrio ijs centeſimum adiecit. Hi omnes ex patribus lecti ſunt. Centum autem ideo tantum creauit, uel quia is numerus ſatis erat nouae & paruae ciuitati, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari ſenatores poſſent. Senatores autem propter ſenectutem, quum uetuſtisſimi patriciorum eſſent, ſiue ab honore & uirtute appellauit. Senatorum ordo ſenatus, reliqui omnes non ſenatores populus appellati ſunt.* Hinc ortũ SENATVS. POPVLVS. QVE ROMANVS. *Ex reliquis porro qui ſenatores creati non fuerant, omnibuſque tam patricijs quam plebeijs familijs* Romulus *trecentos iuuenes ad corporis cuſtodiam, decem ex ſingulis curijs legit, qui ab eorum primo duce* Fabio Celere, *celeres uocati ſunt. Inde ille poſtea, & ij qui poſt eum fuerunt, tribuni celerum appellati. Quamquam eos quidam a corporis celeritate dictos opinentur. Quum autem treceñti eſſent, omnibus quidem tribunus uel praefectus celerum, ſingulis uero cẽtenarijs tres cẽturiones, ſingulis decurijs decuriores* XXX.

prae

praeerant. *Hi equis merebant, a quibus ordo equeſter medius inter ſenatum & populum manauit, ſenatorum ſeminarium appellatus, reliqua deinceps multitudo ſub populi uel plebis nomine remanſit. Diu autem poſt reges exactos, quum ſenatores quoque ex plebe fieri coepti ſunt, ex hac* Romuli *inſtitutione ciuium* Romanorum, *qui ex duplici genere conſtabant patricio & plebeio, tres ordines facti ſunt, ſenatores, equites, & de populo; duplexque* Romanorum *ciuium diuiſio orta, quarum altera ad alteram nihil pertinebat, prior autem fuit haec a* Romulo *inſtituta*. Omnes Romani *ciues, uel patricij ſunt, uel plebeij, poſterior haec quum ſenatores e plebe fieri coepti orta*. Ciues Romani *omnes, uel ſenatores ſunt, uel equites, uel de populo, tametſi populi plebiſque nomina, apud* Ciceronem & Liuium *aliquanto confundantur. verum propria populi appellatione omnes non ſenatores, uel ut alij, extra ſenatorum, & equitum numerum intelligebantur; hinc illud notiſſimum elogium* S. P. Q. R. *uel illud* CONSENSV. SENATVS. ET. EQVESTRIS. ORDINIS. POPVLIQVE. ROMANI. *Ita ut uel a genere, uel ab ordine ciues* Romani *diſtingui coepti ſint*. Vt *ciuis* Romanus *genere patricio natus, equeſtris tamen ordinis, ſi nondum in ſenatum lectus eſſet, ſin autem ſenator eſſet factus ordinis ſenatorij diceretur*. Quod *ſi patricius neque ſenator allectus eſſet, neque inter equites locum haberet, quia ſcilicet equeſtri cenſu non eſſet, hoc eſt* H-S CD ∞ *non poſſideret (minus enim qui habebat eques eſſe non poterat), aut ſi cenſum quidem equeſtrem habuiſſet, cenſor tamen illi ob flagitia equeſtris ordinis inſignia equum, & annulum ademiſſet, is de populo erat. Si quis igitur patriciae gentis, neque ſenator eſſet, neque eques, is patricius quidem erat, & dicebatur, idẽ tamen de populo erat*. Quando *quidem ciuis* Romanus *quicunque*

cumque erat, ut is de tribus ordinibus unum haberet, ſenatorium, aut equeſtrem, aut popularem neceſſe eſſet. Ita *ut dici poſſet: ſenator non es, ergo eques, aut de populo: neque ſenator, neque eques quamuis patricius, ergo de populo, ordo enim praeterea nullus ſupereſt.* Ita *quoq; de plebeio genere qui patricio opponebatur dicendum. Si ciuis* Romanus *plebeius minus haberet* CD ∞ *de populo erat, ſi* CD ∞ *haberet, equumque publicum obtinuiſſet, annuloque uteretur, quamuis plebeius, erat tamen eques, etſi ex equite in ſenatum a cenſoribus lectus, ſenator erat.* Quod *poſt reges exactos factum eſt.* Erant *ergo ita patriciorum tres ordines, ſicut & ciuium plebeiorum: ciues* Romani *patricij & plebeij ſenatores; ciues* Romani *patricij & plebeij equites; ciues* Romani *patricij & plebeij de populo, uel de plebe.* Poſt Ti. *Gracchi ſeditiones, quibus egregium illud reip.* Romanae *temperamentum diſſolutum eſt, altera orta eſt ciuium* Romanorum *diuiſio.* Nam *omnes qui reip. conſeruationem ſtudebant optimates, qui uero ſeditioſis ciuibus res nouas molientibus adhaerebant, plebs dicebantur, ita ut plebis nomine multa ſignificari neceſſe ſit.* Plebs *enim primum accipitur, ut diſtinguitur contra patricios.* Plebs *item pro populi uoce uſurpatur, ut omnes qui non ſunt ſenatores, de plebe aliquando dicuntur a* Liuio, *&* Cicerone, *qua ratione patricius ciuis* Romanus, *non ſenator, neque eques, de plebe is dici poterit.* Accipitur *item plebis uox ut ſe opponit optimatibus, nã ciuis* Romanus *ſiue patricius, ſiue ſenator, ſiue etiam in magiſtratu ſit, quum reip. incommodus eſt is de plebe dicitur, ut qui eius commodis ſtudent, ſiue neq; ſenatores, neque equites, neque patricij ſint, optimates appellantur, ita ut haec tertia ciuium* Romanorum *diuiſio a factionum ſtudijs, hominumque moribus, & uoluntate orta ſit.* Rurſus *plebs ut eſt ordo, & opponitur ſenatui, &*

ordini

ordini equeſtri, in duas partes diſtributa fuit, in collegia, et libertinos, ſerui enim in numero ciuium non erant. Quae autem, et quot collegia, itemque libertinorum genera fuerint alibi explicabo. Hae autem populi Romani diuiſiones rep. maxime ſtante fuerunt. Quum enim ad unius arbitrium conſtituta fuiſſet, omnibus his ſublatis, harũ rerũ tantũ umbrae quaedam per aliqua tempora remanſerunt. Ceterum ſatis ab inſtituto digreßi ad Romulum, ſenatorum, populique originem, et eorundem munera reuertamur. Regum enim munera erant templorum primum & ſacrificiorum omnium curam gerere; per eũ deinde omnia quae ad deorum cultum, & honorem pertinerent agebantur, legum morumque patriae regimen habebat, iuris omnis quum naturalis, tum ciuilis cuſtos erat, iniuriarum maximarum iudicium penes regem eſſe ſolebat, minorum enim cognitio ſenatui permiſſa fuerat. Senatum habere, populum ad concionem uocare, primũ ſentẽtiam dicere, & quae a pluribus decreta eſſent exequi munus regum erat. In bellis uero eius ſuprema poteſtas ſemper fuit, poſtremo tanquam omnium princeps, & caput colebatur. Senatus autem munus erat cognoſcere de omni re, de qua reges primum, deinde conſules referre ſoliti eſſent, & quod maiori parti placuiſſet id demum perfici, hocque a regibus & ſenatu Lacedemoniorum translatum, quibus omnis iuris publici poteſtas penes ſenatum erat. Ex patricijs quoque ſiue ſenatoribus ſacerdotes, & magiſtratus tantum creabantur. Plebis autem ſiue reliqui populi officia ei a Romulo conceſſa principio, haec tantum fuerunt; magiſtratus omnes creare, leges ſciſcere uel condere, deque bello paceue decernere, ſocietatem cum aliquo contrahere ac diſſoluere, faederaque inire, quum rex uel conſules rettuliſſent. Neque tamen plebis poteſtas abſoluta erat, niſi ea etiam ſenatus approbaßet, quae a plebe ſancita erant. Ferebat autem

populus

populus ſuffragium non uiritim, ſed per XXX. *curijs diuiſus, & quod pluribus uiſum eſſet curijs, ad ſenatum referebatur. Qui mos poſtea paulatim dilabi coepit, et ſenſim eò res proceßit, ut ſuffragiorum ius conuerſum fuerit, neque enim de plebiſcitis ſenatus quidquã ſtatuebat, ſed ſenatus conſultum ratum nõ erat, niſi id populus approbaſſet. Iure enim ſciſcendarũ legum, ui poſtremo, & ſeceßionibus, populus tantam ſibi poteſtatem exactis regibus uindicauit, ut maximam reip. Romanae partem demum obtinuerit ſtatus popularis, quamquam enim regiae poteſtatis ſpecies quaedam in conſulum imperio, in ſenatus uero poteſtate optimatum principatus quodammodo agnoſceretur, populi tamen tanta auctoritas ſupra omnes magiſtratus, & ſenatum fuit, ut nõn immerito dici poßit, omne imperium, atque illius reip. maieſtatem penes populum fuiſſe. Cui argumento eſſe poteſt ad populum prouocatio, quae non fuiſſet niſi maior eſſet populi quam magiſtratuum poteſtas, quin etiam faſces ſubmittendi mos, cum magiſtratus in concionem aſcendebant, confeſsio erat populi quam magiſtratuum uim, maieſtatemque maiorem fuiſſe. Iam uero de capite ciuis, omninoque de libertate, ac iure ciuitatis nullius erat niſi populi iudicium. Quae ſi maximi ſunt in omni republica momenti, populum ſane penes quem haec omnia fuerunt, longe maximam reip.* Romanae *partem obtinuiſſe fatendum eſt.* Verum *quibus rationibus, & temporibus, quo rerum auctu, uel a quibus ſingula haec populus* Romanus *obtinuerit ſigillatim poſt dicam. Porro autem ex populo a* Romulo *in his tribus &* XXX. *curias diuiſo, quum exercitus ad bellum educturus eſſet, rex quidem tribunis, illi curionibus, curiones uero decurionibus, quo militum numero opus eßet ſtatim praeſcribebant, atque uno edicto, ſiue omnes* Romanae *copiae, ſiue pars ad arma uocarentur in praeſcriptum ſibi locum inſtructae, ſtato*

die

die q̃uam primum aderant. Recte *igitur bello paceuė his inſti-tutis* Romulus *remp. ſuam conſtituit.* Ex Dionyſio *libro* II Liuio *libro* I. *Plutarcho in* Romulo, *& alijs.*

De reliquis Romuli publicis inſtitutis

Romulus *ad augendã urbis frequentiam tria praecipue ex-cogitauit: partus necare uetuit,* Aſylum *aperuit, his qui ad eũ confugerant omnium rerum impunitate promiſſa, hoſtes ui-ctos pro amicis, & ciuibus in ciuitatem recepit.* Quum *enim* vrbs *in ſpem magis futurae magnitudinis, quam ad id quod tum hominum erat, alia atque alia appetendo loca aucta fuiſſet, ne* vrbis *uana magnitudo eſſet, adijciendae multitudinis cauſſa, uetere conſilio condentiũ* vrbes, *qui obſcuram atque humilem conciendo ad ſe multitudinem, natam e terra ſibi prolem men tiebantur; locum quendam in* Capitolio *qui inter duos lucos erat* Aſylum *aperuit, inter arcem* Capitoliumque. Eò *ex fini-timis populis turba omnis ſine diſcrimine liber, an ſeruus eſ-ſet, auida nouarum rerum, uel quae apud ſuos aliquam noxam cõtraxerat perfugit, idque primum ad coeptã magnitudinem roboris fuit.* Romanas *quoq; uires hoc commẽto ualde auxit, finitimorumque minuit. Confugientibus autem ad* Aſylum *ſer-uis ſpõſor factus eſt ſub religionis praetextu, eos nihil detrimẽ ti ab inimicis paſſuros, ſi permanere apud ſe uellent, omnesque ciuitate donabat, agri parte quam bello acquiſierat ſingulis tra dita. Confluebant etiam undique domeſtica fugientes mala, nec amplius ex urbe diſcedebant comiter a* Romulo *ſuſcepti.* Ex vrbibus *uero bello uictis et captis, quaſdã integras* Romã *tranſduxit, ciuitateque donauit.* Quaſdam *uero colonias* Ro-manas *fecit, de quibus tertio libro accurate diſſeram.* His *igi-tur & ſimilibus inſtitutis, breui tempore urbem ex parua am-*

amplif-

pliſsimam,& maximam reddidit. Nam *qui,quum* Romã *con-didit, tria tantum millia peditum,&* CCC. *equites habuerat, idem moriens peditum ſex & quadraginta millia,& mille equites reliquiſſe traditur. Cuius inſtituta ceteri reges,& poſt conſules ſequuti, urbem* Romam *omnium maximam,& populo refertiſsimam effecerunt.* Ex Dionyſio, *Liuio,* Plutarcho, *& alijs*

De re diuina a Romulo inſtituta

Rebus *ciuilibus a* Romulo *recte conſtitutis,deorum deinde ſacra,& caerimonias,quibus homines praecipue in officio cõtinentur, & multa bona recte inſtitutis ciuitatibus eueniunt, prouidentiſsime formauit. Sumpto enim a deorum cultu,* Geniorumque *ueneratione initio,ſacra, templa, aras, ſimulachrorum erectiones,formasque eorum,& ſigna,poteſtates,& beneficia,quibus humanum genus affeciſſe creditum eſt, deſcripſit.*Dies *quoque feſtos, deorum,& larium,& ſacrificia,quibus gauderent ab hominibus honorari, ferias, & nundinas, & a laboribus quietem populum docuit.* Traditas *de ipſis fabulas quibus maledicta inſunt,atque deorum contemptus gignitur, omnes aboleuit, aſſuefecitque homines, ut de dijs optime loquerentur,& ſentirent, nihil illis beata illa natura indignum attribuendo: ſacra omnia peregrina reiecit,nullaque eorum ſine* S. C. *in urbem recipi uoluit. Multos poſtea ſacerdotes creauit, quos omnes enumerabo quum de* Numae *inſtitutis uerba faciam.*Is *enim ſacrorum omnium, iurisque diuini apud* Romanos *conditor creditus eſt.*Quae *enim* Romulus *primum inſtituit,ille poſtea reformauit, multaque ſacra & ſacerdotia de nouo adiunxit.* Dionyſius *libro* II

De

De Romuli domeſticis inſtitutis

Romulus poſt politicã priuatas leges, et mores quae ad oeconomicam attinent, ordinauit: in queis praecipua fuere uxorum ducendarum, & matrimonij leges, maritorum uxorumque conditiones; adulterij & aliorum criminum poenam, patrumq; in filios poteſtatem. Artes ſordidas et ſedentarias ingenuis prohibuit, ſeruos enim et aduenas eas exercere uoluit, Romanis uero tantum res ruſticam & militarem permiſit: ob ruſticorum commoditatem ut ſingulo nono die Romam ad mercatum uenirent, nundinas inſtituit. Hoc autem breuiſſime libro primo Liuius docet ita: Rebus itaque diuinis, & humanis rite peractis, uocata ad concionem multitudine, quae coaleſcere in populi unius corpus, nulla re preterquã legibus poterat, iura dedit, quae ita ſanctа generi hominum agreſti fore ratus, ſi ſe ipſe uenerabilem inſignibus imperij feciſſet, quum cetero habitu ſe auguſtiorem, tum maxime lictoribus duodecim, cum faſcibus & ſecuribus ſumptis fecit. Alij ab numero auium quae augurio regnum portenderant, eum ſequutum numerum putant, alij, ab Etruſcis finitimis, unde ſella curulis & toga praetexta ſumpta eſt, numerũ quoque ipſum ductum placet. Et ita habuiſſe Etruſcos, quod ex duodecim populis communiter creato rege, ſingulos ſinguli populi lictores dederint. Dionyſius libro ſecundo

De raptu Sabinarum, & primo bello Sabino

Quum Romulus & populus Romanus uxores non haberent, neque a finitimis gentibus filias impetrare poſſent, animi aegritudine diſſimulata ad ſpectaculum ludorum ſolemnium,

V Neptuno

Neptuno equeſtri de induſtria paratorũ, quos Conſuales uocant, uicinos urbi populos inuitauit, & praeſertim Sabinos; quarum quum ludicro interfuiſſent, filias uirgines medio ſpectaculo rapi a Romanis iußit, quas DCXXCIII. fuiſſe Dionyſius ſcribit, anno poſt urbem conditam iiij. xiiij. Kal. Septemb. Quare hi populi qui raptas amiſerant, & alij quos uel ipſi lacrimis ſuis, uel exemplum ad multos pertinens monuit, raptarum uirginum iniuriam uindicatari contra Romanos arma coeperunt. Primi omnium Caeninenſes in agrum Romanum impetum fecerunt, quibus effuſe uaſtantibus, obuius factus cum exercitu Romulus, leui certamine eorum exercitum fudit, fugauit, urbemque primo impetu cepit. Poſt Caeninam in Antemnates copias eduxit, quam urbem captam cum Caenina colonias Romanas fecit, eorũq; multitudinem Romã traducens, eam ſtatim in tribus curiasque diuiſit, atque ad ſex millia peditum populum Romanum auxit. Eadem ratione Cruſtumios profectus, cũ eam quoque ciuitatẽ cepiſſet, coloniam fecit. Nouißime uario & periculoſo Marte, bellum cum Sabinis fuit, quorũ Rex T. Tatius erat, in quo a Tarpeia uirgine arce Romana prodita, urbs admodum periclitata eſt. Demum triennio exacto raptarum precibus, Romani cum Sabinis amicitiam contraxere. Inde quum ad faedus faciendum duces prodijſſent, non pacem modo, ſed ciuitatem unam ex duabus fecerũt, regnũq; aequo iure cõſociãtes imperiũ oẽ Romã cõtulerunt. Ita geminata urbe, ut Sabinis tamẽ aliquid daretur, Roma quidẽ priſcã appellationẽ retinuit, populus uero a Curibus T. Tatij patria Quirites appellati, T. que Tatius cõmune regnũ cũ Romulo in urbe tenuit annos v. quo poſtremo a Laurẽtibus caeſo, Romulus ſolus regnũ obtinuit. Quũ autẽ bello Sabino adhuc uigente, plerique ex Etruria, & Latio in Romuli auxilium ueniſſent, confecto bello, multi ex ijs, eius be-

neſi-

neficijs, gratia, & morum humanitate ducti, Romae remanſerunt, in his unus fuit princeps gentis Etruſcae Vibenna Coelius, a quo monti Coelio inditum nomẽ tradunt. Item alter nomine Lucumo, de cuius nomine, tertiae Lucerum tribui appellationem factam quidam ſcripſere

De tribuum, & curiarum nominibus; & comitiis curiatis

Sabinorum, Tuſcorum, & aliorum aduenarum in urbe aduentu, quum urbs duplicata eſſe uideretur, ornatus quoque ciuitatis auctus. Sabini enim omnes in unam tribum, & decem curias, Etruſci uero & reliqui aduenae, in aliam tribum totidemque curias diſtributi ſunt, tribubusque nomina indita. Prima enim Ramnenſium a Romulo, in qua ueteres Romani omnes erant; Tatientium a Tatio in qua Sabini; Luerum tertia appellata fuit, in qua Tuſci, Latini, & reliqui omnes qui ad Aſylum confugerant coniecti ſunt, a luco Aſyli, ut Pedianus, & Plutarchus; uel a Lucumone Etruſco, ut Varro ſcripſerunt; nominata. Has Liuius equitum centurias uocat, quod ex ſingulis tribubus ſingulae equitum centuriae conſcriptae eſſent. De tribubus autem latius in Ser. Tullio uerba faciam. Ceterum de XXX. curiarum etymologia, & nominibus loquuturus, M. Varronis, & Sex. Pompeij uerba praeponam: Ille enim libro ij. de uita populi Romani: Curiam a cura dictam ſcripſit: Itaque propter curam locus quoque quo ſuam quiſque domum ſenator confert, curiam appellauit. Sex. uero Pompeius: Curia locus eſt (inquit) ubi publicas curas gerebant. Varro etiam libro iiij. de lingua Latina ita ſcribit: Curiae duorum generum, nam & ubi curarent ſacerdotes res diuinas, ut curiae ueteres; & ubi ſenatus humanas ut curia Hoſtilia, quam primus aedificauit Hoſtilius rex, ante roſtra, &c. Adijcit Sex. Põpeius: Curiae ẽt nominantur, in quibus unius cuiuſ-

que partis populi Romani *quid geritur, quales ſunt hae, in quas populum* Romulus *diſtribuit, numero xxx. ita ut in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriaſque obſeruaret.* De *quarum curiarum nominibus parũ inter auctores cõmune.* Li*uius.n.et quidã alij, eas a Sabinis mulieribus nomina accepiſſe ſcripſerunt.* Liuij *uerba ſunt haec:* Itaq; *quum populũ in xxx curias diuideret, nomina earum curijs impoſuit.* Id *non traditur, quũ haud dubie aliquando numerus maior hoc mulierum fuerit, aetate an dignitatibus ſuis uirorumue, an ſorte lectae ſint, quae nomina curijs darent.* Alij *uero, inter quos eſt* Varro, *eas ante Sabinarum raptum nomina habuiſſe ſcripſerunt, ijs a* Romulo *in prima ciuitatis diuiſione impoſita.* Var*ronis ſententiam* Plutarchus *confirmat, quum ait:* Curias *quidam perhibent, a* Sabinis *mulieribus nomen traxiſſe, ſed hoc mendacium eſſe deprehenditur, nam multis illarum a locis nomina impoſita ſunt.* Dionyſius *quoque libro ij:* De *honoribus (inquit) habitis uirginibus Sabinis* Romani *ſcriptores diſſentiunt.* Quidam *enim ſcribunt inter alia id eis tributum, ut xxx. curiae earum nominibus appellarentur, tot enim fuiſſe ſcribunt quae legationem ſuſcepiſſent.* Terentius *autem* Varro, *cum his hac in re non conſentit, dicit enim iam ante nomina curijs fuiſſe impoſita a* Romulo *in prima diuiſione populi, partim a principibus uiris, partim ex locis ſumpta, nec uero xxx. tantũ mulieres legationẽ ſuſcepiſſe, ſed* DXXVII. Ceterum *quum omnia fere curiarum nomina uetuſtate oblitterata ſint, paucaque admodum ſuperſint, quid de hac re ego ſentiam, nihil certi habeo quod dicam,* Varronis *tamen ſententiam ut approbem, facit, tum ipſius uiri ingenium, diligentia et doctrina; tum* Plutarchi, & Dionyſii *teſtimonia; poſtremoque ea quae ſuperſunt curiarum nomina, quae ab aliquo potius alio euentu, quam a mulierum nominibus deducta eſſe*

uidentur

uidentur. Ego enim ex xxx. *curijs octo haec tantum nomine inueni, quae ſunt:* Forienſis, Rapta, Vellenſis, Velitia, Ca*labra*, Titia, T*iſata, & Saucia.* Q*uattuor primarum quae & curiae ueteres dictae ſunt, atque in* Palatio *ſemper fuerunt ita meminit* Sex. Pompeius: N*ouae curiae proximae compitū* Fabricij *aedificatae ſunt, quod parum amplae erant ueteres a* Romulo *factae, ubi is populum & ſacra in* partes xxx. *diſtribuerat, ut in ijs ea ſacra curarēt.* Q*uæ quādo ex ueteribus in nouas euocarentur, quattuor curiarum per religiones euocari non potuerunt.* I*ta quod* Forienſis, Raptae, Vellenſis, Velitiae, *res diuinae fiunt in ueteribus curijs.* Ex *quo loco & quattuor curiarum quae ueteres a ſcriptoribus appellātur, ſemperque in* Palatio *fuerunt nomina habemus, & reliquas curias ex* Palatio, *ubi urbs* Romuli *fuit aucto urbis ambitu, per urbem diſperſas eſſe.* De *curia Calabra in quae Capitolio erat, meminit Varro libro* v. *& libro* I. *Saturnaliū* Ma*crobius, &* Sex. *Pompeius: Calabra curia dicebatur, ubi tantum ratio ſacrorum gerebatur.* De *curiis* Titia, *&* T*iſata ſic ſcribit* Sex. Pompeius: T*itienſis tribus a prenominae* T*atij regis appellata uidetur,* T*itia quoque curia ab eodem rege eſt dicta.* I*tem* T*iſata, Iliceta.* R*omae etiam* T*iſata curia.* T*iſata ēt locus iuxta* C*apuam.* C*uriæ uero* F*auciae quae in antiquis ſcriptis codicibus* S*aucia dicitur, ſic meminit* L*iuius libro* IX. *dictator* P*apirius,* C. I*unium* B*ubulcū magiſtū eq. dixit, atque ei legem curiatam de imperio ferenti triſte omen diem diffidit, quod* F*auciae curiae fuit principium, duabus inſignis cladibus captae urbis, &* C*audinae pacis, quod utroque anno eiuſdem curiae fuerat principium.* F*orte in his & curia* H*oſtilia fuit in mōte* C*oelio.* D*e curijs ita ſcribit* D*ionyſius libro ij: Sacra ſua ſingulis curiis conſtituit, ſuis cuique diuis quos uenerari ſemper deberent aſsignatis, & ſacris facien*

dis certos ſumptus definiuit, quos ex aerario ſuppeditari oporteret. Porro autem *una cum ſuis ſacerdotibus ſacris ſibi ſolemnibus peragendis, curiales adeſſe oportebat, unaque epulabantur feriis, in curialibus tricliniis coenaculiſque, erant enim ſuae cuique curiae coenationes, in quibus communis ueluti focus, ſingulis curiis conſecratus erat.* Huiuſmodi *autem aedes curiarum etiam nominibus appellabantur, quae nomina noſtra adhuc aetate retinent. & alio loco:* Omnibus *curiis* Iunoni Quirinae *arae poſitae ſunt, quae etiam num hoc noſtro tempore ponuntur.* Et *eodem libro de* Numa *loquens:* Vnum *ſacerdotum collegium fecit xxx. curionum, quorum (ut dixi) munus erat pro curialibus ſacra facere. & paulo poſt:* His *quidem de cauſsis* Romulus *non fecerat commune totius urbis templum* Veſtae, *nec* Veſtales *uirgines inſtituerat, ſed in una quaque xxx. curiarum ſuam quamdam* Veſtam *ſtatuerat, in qua epulabantur curiales; ſacerdotes autem peragendis ſacris non alios quam praefectos curiarum.* Sex. Pompeius: *Curiae etiam nominantur in quibus uniuſcuiuſque partis populi* Romam *quid geritur, quales ſunt hae in quas populum* Romulus *diſtribuit, numero xxx. ita ut in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriaſque obſeruaret, iiſque curiis ſingula nomina uirginum impoſita eſſe dicuntur, quas uirgines quondam* Romani *de Sabinis rapuerant.* Idē *alibi:* Hos *curiones flamines uocatos ſcribit ita: Curiarū flamines curiarū ſacerdotes ſunt. et* Pōponius *lege ij. de origine iuris:* Poſtea *aucta ad aliquē modū ciuitate, ipſe* Romulus *traditur populū in xxx. partes diuiſiſſe, quas partes curias appellauit: propterea quod tunc reip. curā per ſentētias earū partium expediebat, & ita leges quaſdā, & ipſe curiatas ad populū tulit.* Ex *quibus locis manifeſtum eſt, curias* Romae *fuiſſe populi tales quaſdā partes, quales ſunt noſtro tēpore in urbibus paroeciae.* Vt

enim

enim noſtrae paroeciae habent deſtinatas quaſdam aedes, & domos in certa quadam urbis parte ſitas, quae communia ſacra, ipſam aedem ſacram communem, ſacrorum communem miniſtrum, ideſt parocum habent, ita curiae erant incolarum urbis partes non modo loco, ſed etiam ſacris ſibi peculiaribus diſtinctae, quibus qui praeerant curiones uocabantur. In has ergo curias omnes, qui ciuitate donati in urbem migrabāt, per curias diuidebantur. Nam ciues Romani, *qui in colonijs, & municipijs erant, ſua quaedam in ſuis urbibus ſacra habebant, non ſecus quam qui* Romae *erant.* Neque *in* Romanas *curias erant diſtributi.* A *curijs fiunt curiata comitia, in quibus populus curiatim ſuffragium dicebat, hoc eſt, in quibus populi per curias diuiſi ſententia rogabatur, ut quod plures curiae ſtatuiſſent, id iuſſum populi eſſe diceretur. Quod his uerbis docet* Dionyſius. *Populus ferebat ſuffragium, non uniuerſus confuſe, ſed per curias uocatus. Quodque pluribus uiſum eſſet curijs, id ad patres referebatur, nunc uero mos mutatus eſt.* Neque *enim patres de iuſſu populi iudicant, ſed contra ſententiam patrum populus confirmat. &c.* Populus *enim poſtquam is, qui habiturus eſſet comitia ſuam rogationem expoſuiſſet, in ſuas quiſq; curias diſcedebat, quae deinde eo ordine ſuffragium dicerent, quo ſorte exibant. Quae autem prima exibat ea* PRINCIPIVM *eſſe dicebatur. Quodque plures ex triginta curijs iuſſerant id ratum habebatur.* Ac *ſi primo uocatae conſentirent, ſtatim atque ſexdecim ex illis ſuffragium dixerant, finis erat comitiorum. Quia tum certum eſſet a pluribus curijs, id iuſſum eſſe, quod ſexdecim iuſſiſſent; ſin diſſentirent, eò uſque uocabantur dum ſexdecim curiae conſenſiſſent. Quod ſi* XVI. *curiae rogationem non ſuſcipiebant, ea omnino teneri non poterat.* Haec *autem comitia auſpicato, non niſi auctoribus patricijs, intra pomerium, atque in foro,*

V 4 *fiebant.*

fiebant. Ideo foro locus proximus Comitium dicebatur, in quo haec comitia, Liuio, Dionyſio, & Tranquillo auctoribus, fieri conſueuerant. Ceterum poſt curias a Romulo inſtitutas, uſque ad tempora Ser. Tullij VI. Romanorum regis, omnia quae ſuffragijs populi a regibus committebantur, curiatis comitijs peragi neceſſe erat, quum adhuc nec centuriata, nec tributa comitia in uſu eſſent. Itaque non modo reges, ſed etiam ceteros magiſtratus curiatis comitijs creatos fuiſſe interpretandum eſt, quum apud auctores reperimus a populo eos creatos. Leges quoque omnes, & iudicia, quae ad illud uſque tempus latae ſunt, uel acta, curiata fuerunt, ita ut omnia quae populi ſuffragijs fierent, non niſi comitijs curiatis fierent. Verũ poſt claſſes a Ser. Tullio inſtitutas, tum duo coeperunt eſſe comitiorum genera, curiata, & centuriata; quibus duobus comitiorũ generibus populus uſus eſt, uſque ad iudicium Coriolani, annumque urbis CCLXIII. quo primum anno coeperunt tributa comitia uſurpari. Vt autem comitijs tributis populus Romanus per tribus, centuriatis per centurias diſtinctus, ſuffragium ferebat; ſic curiatis, per curias, nulla tribuum, cenſus, aetatis, aut ordinis habita ratione diſtinguebatur. Quod Gellius ex Laelio Felice docet, quum ait: Curiata comitia eſſe cũ ex generibus omnium ſuffragium fertur. Nam qui in tribus deſcripti erant, locis ac regionibus erant diſtincti, qui in claſſes cenſu, ordinibus, aetatibusque; at qui in curijs continebantur, nulla habita iſtorum ratione, tantum ſacrorum quadam diſtinctione, diſtinguebantur. Erant enim ex omnibus tribubus, qui urbem incolerent, ideoque in curias deſcripti. Vnde fiebat, ut in curijs eſſet tribuum, & claſſium, quae praecipue populi Romani partes erant, confuſio. Ideo Laelius ait, curiata comitia eſſe quando ex generibus omnium ſuffragium fertur. Poſtquam igitur curiatis centuriata, tributaque comitia acceſ-

acceſſerunt, tum minus frequentari coeperũt curiata, quum omnia fere quae ante curiatis fiebant, poſt tributis & centuriatis fieri coeperint, & maxime poſtquam lex lata eſt de creandis plebeijs magiſtratibus tribus comitijs, qui hactenus curiatis creati fuerant. Poſt quae *tempora duabus potiſſimum rationibus curiata comitia haberi tantum coeperunt, una erat legũ ferẽdarũ, altera uero ſacerdotũ quorũdã creandorũ cauſſa.* Leges *aũt curiatae fuerunt quinq;.* Prima *de imperio, hoc eſt rei militaris adminiſtrandae facultate, magiſtratibus dando.* Cicero *oratione* II. *in* Rullum. *Hi autem erant dictatores, ut* Liuius *libro* IX. *&* XXIII. *conſules, pro conſulibus, praetores, & pro praetoribus, ut* Cicero *in* Rullum, *ep. fam. lib.* I. *& libro* V. Liuius, *poſtremo pro quaeſtores, qui cum iure praetorio in prouincias mittebantur, & idem* Cicero II. Philippica *tradiderunt.* Ex *quibus locis intelligitur rem militarem nemini attingere licuiſſe, niſi lege curiata id ei nominatim datũ eſſet, atqui nemo cum imperio rem militarem gerere poterat, niſi conſulari aut praetorio.* Quicunque *ergo in prouinciam cum belli gerendi poteſtate mittebantur, legem curiatam ante habere debebant.* Nam *quum uel dictator rei gerendae cauſſa a conſule dictus eſſet, uel reliqui magiſtratus comitijs centuriatis, aut tributis creati fuiſſent, quo imperium haberent, hoc eſt rei militaris adminiſtrandae facultatem, lege curiata opus erat.* Altera *lex curiata fuit, qua* Camillus *ab exilio reuocatus eſt, ut tradit libro* V. Liuius. Tertia *lex curiata erat, qua adoptiones fiebant, de qua* Cicero *pro domo.* Tacitus *libro* XVII. *&* Gellius *libro* V. *cap.* XIX. *ſcribunt.* Quarta *quae teſtamentis confirmandis ferri ſolebat.* Gellius *libro* XV. *cap.* XXVII. Quinctam *poſtremo legem curiatam fuiſſe inueni, qua ſacrorum deteſtationes fiebant, ideſt omnes conſecrationes, quas publice in concione populi fieri oporteret.* Gellius *libro*

bro XV. *cap.* XXVII. *Altera porro cauſſa habendorum cu riatorum comitiorum fuit, ad creandos ſacerdotes quoſdam.* Hi *autem fuerunt* Flamines, & *Curio maximus, cuius, ut tra dit* Sex. Pompeius, *auctoritate, curiae omnes, curionesque re gebantur: ut ex* Dionyſio *libro* II. & Laelio Felice *apud* Gel lium *libro* XV. *cap.*XVII. *intelligitur. Curiatis omnibus co= mitijs (ut dixi) commune erat, ut auſpicato intra pomerium haberentur, auctoribus patricijs.* Ipſis *enim ius tantum erat curiata comitia habendi, qui aut dictatores, conſules, praeto= res, & interreges, aut ſi de rebus ſacris tractandum eſſet, pon tifices eßent.* Haec *comitia primo uniuerſi populi* Romani, *qui in urbe habitaret per curias diſtincti ſuffragijs agebantur.* Poſtea *quum ciuitas integris urbibus data fuißet, & non omnes, qui ciues* Romani *eßent, ſed hi tantum qui in curias de= ſcripti erant, quas eorum tantum fuiſſe conſtat, qui urbem ha bitabant, ius in hiſce comitijs haberent, factum eſt, ut minus frequentari curiata comitia coeperint.* Neque *enim equum ui= debatur hac ſuffragiorum parte eos priuare, qui æquo iure, ciues eſſent, quique urbem non habitarent.* Nam *principio, quum omnia quae ſuffragijs populi gererentur curiatis co= mitijs gererentur, poſt centuriata comitia a* Ser. Tullio *rege inuenta, maiores magiſtratus centuriatis creari coepti ſunt, mi nores uero curiatis comitijs adhuc creari mos retentus eſt, uſ= que ad legem* Publiliam, *qua cautum fuit, ut minores magiſtra tus non curiatis amplius, ſed tributis, quae paulo ante inuenta fuerant, crearentur.* Tunc *enim ea ratio inuenta eſt, omnes ci ues comitijs admittendi, ut omnes magiſtratus, uel centuria= tim uel tributim, non curiatim amplius crearentur.* Ex *qua re factum eſt, ut ſucceſſu temporis paulatim curiata comitia quaſi abolita fuerint, nam quum de imperio magiſtratuum a= gendum erat, qui iam centuriatis, uel tributis comitijs rite fa*

ſti fuerant, non XXX. *curiæ amplius in ſuffragium uocarentur, ſed pro* XXX. *curijs, triginta lictores ſuffragium inierint: ita ut legem curiatam de magiſtratuum imperio ferre, non eſſet populo curiatim conuocato, legem iubendam amplius dare, ſed ad uſurpationem quandam uetuſtatis triginta lictorũ ſuffragijs legem committere, quæ* Cicero *ſecunda in* Rullum, *ſuis temporibus ita fuiſſe docet his uerbis:* Nunc *quia prima illa comitia tenetis centuriata, & tributa, curiata tantum auſpiciorum cauſſa remanſerunt.* Hic autẽ *tribunus plebis quia uidebat poteſtatem neminem, iniuſſu populi aut plebis poſſe habere, curiatis comitijs quae uos non initis confirmauit, tributa quae ueſtra erant ſubſtulit.* Et *paulo poſt: Sunt igitur decemuiri neque ueris comitijs, hoc eſt populi ſuffragijs, neque illis ad ſpeciem, atque ad uſurpationem uetuſtatis per triginta lectores, auſpiciorum cauſſa adumbratis.* Ex *his uerbis perſpicuum eſt, tempore* Ciceronis *curiatis comitijs de magiſtratuum imperio habendis, triginta tantum lictores ſuffragium iniiſſe, quum ante omnes ciues, qui in curias deſcripti erant, ſoliti eſſent ſuffragium dicere.* Hi *uoce loco triginta curiarum, quod rogati erant iubebant, eoque modo, quod hi iuſſiſſent ratum habebatur, perinde ac ſi curiarum ſuffragijs iuſſũ eſſet.* Quomodo *factum ſit, ut lictoribus potius, quam aut curionibus, aut alijs quibuſdam grauioribus perſonis, curiata haec comitia committerentur, locus eſt* Laelij Felicis *apud* Gellium *libro* XV. *cap.* XXVII. *unde id ſuſpicari poſſumus.* Scribit *enim curiata comitia per lictorem curiatim calari.* Ex *eo enim credi poteſt factum eſſe, deſuetudine quadam, & incuria populi, quum ſingulae curiae a ſingulis lictoribus uocatae, non conuenient, ut ipſis lictoribus id committeretur, cuius cauſſa curiae eſſent uocatae.* Quum *autem adoptionis, aut ſacerdotum creandorum cauſſa, quae populi beneficio dabantur, comitia curia*

ta haberentur, non triginta lictores, ſed populus curiatim conuocabatur. Tuncque tabellis curiatim diſtributis, & comitia more ceterorum comitiorum peragebantur, & quod pluribus curijs uiſũ fuiſſet, id demum more maiorum exequi ſolitum fuiſſe. Nam quae a Cicerone de triginta lictoribus ſcribuntur, non exiſtimo ad omnia curiata comitia transferenda eſſe, ſed ad ea tantum quae de imperio magiſtratuum habebantur. Nã magiſtratibus iuſtis comitijs a populo iam ante deſignatis, rurſus coire populus propter eorundem magiſtratuum imperium minus curabat. Itaque ne omnino deſerta per infrequentiam populi uiderentur, conſtitutum uidetur, ut pro triginta curijs, triginta lictores conuenirent. Verum ceteris in rebus retenta fuiſſe exiſtimo comitia curiata, & legibus curiatis reliquis promulgandis, & ſacerdotibus quae populi beneficia erant, creandis

De patricijs minorum gentium; & nouis ſenatoribus lectis, a quibus patrum conſcriptorum appellatio manauit

Bello Sabino confecto, quum Sabinorum, Etruſcorum, & multorum in dies ad Aſylum confugientium aduentu, urbs ualde creuiſſet; poſtquam eos Romulus in ciuitatem aequo iure ſuſcepiſſet, & in Lucerum, Tatientiumque tribus conieciſſet, regibus quoque uiſum eſt, ut patriciorum numero duplicato, Senatorum quoque ordinem augerent. Igitur ex illuſtrioribus familijs uiros centum curiarum ſuffragijs diligentes, eos in patres cooptatos, ueteribus ſenatoribus adſcripſerunt, atque hac ratione ſenatorum numerus ad ducentos eſt auctus. Hinc patriciorum minorũ gentium, & patrum conſcriptorum originẽ manaſſe potius crediderim, quam quod Liuius, Plutarchus, &

Taci-

Tacitus tradunt. Quorum Liuius patricios minorum gentium ſub Tarquinio Priſco; Tacitus uero ſub L. Bruto primo conſule, (nam & is patricios legiſſe traditur) primum appellatos ſcribunt. Plutarchus uero patrum conſcriptorum originem eidem Bruto attribuit. Nam eos tantum patricios, qui a Romulo primum lecti ſunt, maiorum gentium fuiſſe, uel ſequentis lectionis patriciorum teſtimonio confirmari poſſet, qui eorum ratione habita non niſi minorum gentium ſe ipſos eſſe profiterentur. Fuerunt equidem & hi maiorum gentium, ſi ijs qui a ſequentibus regibus lecti ſunt conferantur. ita ut a Romulo lecti, ita ſint maiorum gentium, ut minorum eſſe non poſſint. Nouiſſimi uero a Bruto creati, ita ſint minorum, ut maiorum appellationem obtinere nequeant: medij uero a regibus allecti modo maiorum, modo minorum dici poſſint, maiorum quidem inferiorum, minorum uero ſuperiorum patriciorum habita ratione. De patribus uero conſcriptis, eos primum conſcriptos eſſe credendum, qui primo ordini iam inſtituto inſerti ſunt, & reliqui omnes qui uarijs temporibus in eum ordinem ſunt collocati. Nam ſi conſcriptum eſſe, idem eſt, quod allectum, cur hi qui in ordinem iam inſtitutum cooptati ſunt, conſcripti non ſunt appellandi? Patrum igitur conſcriptorum appellationem ab hac ſecunda Romuli & Tatij ſenatorum lectione manaſſe credendum. Quo tempore inter reliquas familias in patricias, hae praecipuae lectae ſunt Valeria, Turannia, Curtia, Vettia, Marcia, Aurelia, Camillia, Berennia, & pleraeque aliae, quae ex Sabinis Romam cum T. Tatio commigrauerāt. Poſt Sabinos, Medullinos, Fidenates, Veientes, Camerinos, & alios populos partim ſponte, partim coactos in ciuitatem acceptos, integras quoque urbes uictas, dum Romulus uixit eadem ratione ciuitate donauit, hocque inſtitutum perpetuo ſeruandum poſteris reliquit. quod reges & conſules ſequuti,

eo prae-

eo praecipue factum eſt, ut urbs ipſa totius demum orbis ter= rarum imperio potita ſit. Haec autem ſunt quae de reipubli= cae a Romulo *cōſtitutae forma, quamque is moriens reliquit, ex* Dionyſio, Liuio, Plutarcho, *& aliis ueteribus ſcriptori bus accurate collegi*

De Numa Pompilio ſecundo rege

Vir diuini humanique iuris conſultiſsimus Numa Pompi= *lius, qui rex poſt* Romulum *Romae creatus eſt, nulla quidem bellica laude inſignis fuit, ſed non minus ciuitati in pace, quam* Romulus *in bello profuit. Vrbem enim nouam ui & armis cō= ditam, iure, moribus, legibus, & religione de integro condi= dit, & renouauit. Inter cuius cetera praeclara geſta, quae a me in* Faſtis *breuiter commemorata ſunt, ſacerdotum ordo, diſtin= ctioque praecipua fuere. Vniuerſam enim ſacerdotiorum ra= tionem in octo partes diſtribuit. Curiones, flamines, tribunum celerum, augures, uirgines* Veſtales, *ſalios* Palatinos, *fetia= les cum patre patrato, & poſtremo pontifices. Quorum quoſ= dam ipſe, quoſdam uero* Romulus *inſtituerat. Cuius rei occa= ſione commodum mihi hoc loco, & opportunum uiſum eſt, rem omnem ſacram, quae apud* Romanos *fuit breuiter pertra= ctare, atque de omnibus quae apud eos unquam fuerint, ſacer= dotijs diſerere, ab antiquiſsimis* Lupercis *incipiens, & ad no= uiſsime inſtituta uſque perueniens. Sed ante omnia de prima apud* Latinos *religione diſerere neceſſarium eſſe uidetur*

De prima Latinorum religione

Homines priſcos, agreſtes, aſperos, & more ferarum ui= uentes, ad mitiorem cultum, uitamque Saturnum, *&* Ianum, *qui in* Latio *regnarunt, redegiſſe fama eſt, quum eos agrorum cul=*

cultum, & politiorem quandam uiuendi rationem docuiſſent. Ipſis uero, qui hactenus ſine ulla religione fuerant, primus deorum cultum metumque iniecit Saturni filius Faunus, qui lucos ſacrauit, templa conſtituit, & ſacrificiorum ius ordinauit. A quo etiam aedes ſacrae fana appellata ſunt. Poſt Faunum quum Picus, Latinus, Euander, & alij qui in Latio regnauerunt, nouas ſemper caerimonias commenti eſſent, nouiſſime demonum cultum maxime in Latio auxit Aeneas ſacris Phrygijs in Italiam tranſportatis. Cuius poſtea exemplum ſequuti ceteri reges Albani primū, deinde Romani, multa & ipſi ſacra addidere uſque ad Numam, qui quum omnia in certum ordinem ſacra direxiſſet, diuini apud Romanos iuris conditor creditus eſt. De cuius inſtitutis quae ad deorum caerimonias attinēt loquuturus, prius de is quae ante eum inſtituta ſunt ſacerdotia, uerba faciam

NOMINA. OMNIVM. SACERDOTIORVM POPVLI. ROMANI

LVPERCI. PANOS. LYCAEI. *uel* INVI SACERDOTES

Luperci, qui & Fauiani, & Quinctiliani appellabantur, auctore Sex. Pompeio, a Fauio, & Quinctilio praepoſitis ſuis, ſacerdotes omnium uetuſtiſſimi fuerunt, ante urbem conditam ab Euandro Arcade Arcadum rege, ſolemni ex Arcadia translato, in Palatino monte inſtituti. De quibus Dionyſius libro ſecundo ſic ſcribit: Arcades itaque in colle Palatino firmati, quum aedificia alia more patrio exornaſſent, templa quoque conſtruxere, ac primum quidem Pani Lycaeo, admonente eos Carmenta (eſt enim apud Arcadas Pan uetuſtiſſimus, plurimumque in honore habitus) loco congruo inuento, quē Romani Lupercal uocant, Graeci Lycaeum dicunt. Erat enim anti-

antiquitus antrum magnum ſub colle arbuſto denſo conteƈtũ, et fontes ſub petris profundi, adhaerensque rupibus ſaltus cre bris arboribus, & quidem magnis opacus, ubi ara deo conſtru ƈta, ſacrificia patria perficiebant, quae Romani poſtea menſe Februario peragebant. Et libro ſecundo. Quum praeſenſiſſent homines Numitoris, peraƈturos iuuenes Lupercalia, ſacrificium Arcadicum, quod Euander conſtituit, tempus illud ſacrificij inſidijs deleƈtum eſt, quum oportebat iuuenes Palantium incolentes, ſacris perfeƈtis ex Lupercali circuire uicum curſu, nudos ipſos ſuccinƈtos pudenda pellibus immolatorum paulo ante animantium. Haec enim uelut purgatio, ſiue luſtratio quaedam incolarum patria habebatur. Et Liuius libro primo. Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuiſſe ludicrum ferunt, & a Palanteo urbe Arcadica Palantium, deinde Palatinum montem appellatum: ibi Euandrum, qui ex eo genere Arcadum multis ante tempeſtatibus ea tenuerat loca, ſolemne allatum ex Arcadia inſtituiſſe, ut nudi iuuenes Lycaeum Pana uenerantes, per luxum atque laſciuiam currerent, quem Romani deinde uocarunt Inuum. Et Iuſtinus libro XLIII. Sub Fauno Aboriginum rege, Euander ab Arcadiae urbe Palanteo in Italiam cum mediocri turba popularium uenit, cui Faunus & agros, & montem, quem ille poſtea Palatinum appellauit, aſsignauit. In huius radicibus templum Lycaeo quem Graeci Pana, Romani Lupercum appellant, conſtituit, ipſum dei ſimulachrum, nudum caprina pelle amiƈtum eſt, quo habitu nunc Romae Lupercalibus decurritur. Varro libro IIII. de lingua Latina. Luperci (inquit) diƈti ſunt, quod Lupercalibus in Lupercali ſacra faciunt. & libro quinto. Ego magis arbitror Februarium, a die Februato diƈtum, quod tum februatur populus, ideſt Lupercis nudis luſtratur antiquum oppidum gregibus cinƈtum. & Sex. Pompeius. Februarius menſis diƈtus,

ctus, quod tum, ideſt extremo menſe anni populus februare-tur, id eſt luſtraretur, ac purgaretur; *uel a* Iunone Februata, *quam alij* Februalem, Romani *Februlim uocabant*; *quod ipſi eo menſe ſacra fiebant, eiusque feriae erant* Lupercalia, *quo die mulieres februabantur a* Lupercis *amiculo* Iunonis, *ideſt pelle caprina, quam ob cauſſam is quoque dies februatus appellabatur.* Lupercalia *autem* XV. Kal. Martij *celebrabantur.* Plutarchus *in problematibus.* Quid *eſt (inquit) quod* Luperci *canem immolant?* Luperci *autem ſunt, qui* Lupercalibus *per laſciuiam diſcurrentes, pellibus obuios cedunt. &c.* Valerius Maximus *libro* II. *cap.* I. Equeſtris *uero ordinis inuentus omnibus annis bis urbem ſpectaculo ſui ſub magnis auctoribus celebrabat, die* Lupercalium, *& equitum probatione.* Lupercalium *enim mos* Romae *a* Romulo *&* Remo *inchoatus eſt, tunc quum laetitia exultantes, quod bis auus* Numitor *rex* Albanorum, *eo loco ubi educati erant, urbem condere permiſerat ſub monte* Palatino, *hortatu* Fauſtuli *educatoris ſui, quem* Euander Argiuus *conſecrauerat, facto ſacrificio, ceſisque capris, epularum hilaritate, ac uino largiore prouecti, diuiſa paſtorali turba, cincti omnes pellibus immolatarum hoſtiarum, iocantes obuios petierunt, cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. &c.* Lupercalia *igitur erant feſta, & ſacrificia, quibus ad expiandos manes,* Pani Lycaeo *iuuenes* Romani *nudi canem & capram immolabant. Deinde facie ſanguine foedata, ſe his pellibus cingebant, lorisque e pelle factis currebant nudi, circa* Palatium *obuios quoſque corijs illis uerberantes, & praeſertim mulieres grauidas, quae ultro obuiam occurrebant, facilem partum percuſſione ſperantes. De qua re ita ſecundo* Faſtorum *meminit* Ouidius

X Monte

Monte ſub Eſquilio multis inciduus annis
Iunonis magnae nomine Lucus erat
Huc ubi uenerunt pariter nuptaeque uirique
Suppliciter poſito procubuere genu
Quum ſubito motae tremuere cacumina ſiluae
Et dea per lucos mira loquuta ſuos
Italides matres (inquit) ſacer hircus inito
Obſtupuit dubio territa turba ſono
Augur erat nomen longis intercidit annis
Nuper ab Etruſca uenerat exul humo
Ille caprum mactat, iuſſae ſua terga puellae
Pellibus exectis percutienda dabant
Luna reſſumebat decimo noua cornua motu
Virque paterque ſubito, nuptaque mater erat
Gratia Lucinae dedit haec tibi nomina lucus
Aut quia principium tu dea lucis habes
Parce precor grauidis facilis Lucina puellis
Maturumque utero moliter aufer onus

Et alibi de Lupercis loquens ſcribit

Menſis ab his dictus ſecta qui pelle Luperci
Omne ſolum luſtrant, idque piamen habent

De Lupercalibus autem, ita in Romulo ſcribit Plutarchus: Sed Lupercalia expiationis gratia inſtituta uidentur. Celebrantur enim ea ſacra menſis Februarij atris diebus, quae expiatiua interpretari quis poſſet. Eam quoque diem Februatam ueteres appellabant. Ac uidetur id ſolemne peruetuſtum, Euandrum ex Arcadia allatum inſtituiſſe. Hoc uulgatior fama tenet. Poteſt etiam nomen ipſum a lupa dictum uideri. Etenim uidemus Lupercos inde curſum incipere, ubi Romulum expoſitum ferunt. Verum qui in his ſeruatur ſacrificij mos, haud facile eum coniectura aſſequi poſſumus. Iugulant enim capras,

tum duos ex genere adoleſcentes eò ſiſtunt, quorum frontes alij cultro ſanguine perfuſo pingunt, alij ſtatim lanam lacte madentem admouentes abſtergunt: oportet etiam abſterſos adoleſcentes ridere. Deinde inciſis in corrigias caprarum pellibus, diſcurrunt in orbem, & ſi qui obſtant ſcuticis cedunt. Mulieres adulta aetate ultro ſe ad uerbera offerunt, ratae eam rem ad foecunditatem conducere. Proprium ac ſuum eius celebritatis eſt, ut Luperci canem immolent.

De Lupercis mentio eſt in hac antiqua inſcriptione

L. AELIANO. L. F
AN. PROVINCIALI
EQVO. P. ORNATO
LVPERCO. DESIG
HVIC. ORDO. DECVRION
STATVAM. DECREVIT
L. AELIANVS. VERECVNDVS
H. V. S. R. L. D. D. D

Haec ſacra Romae uſque ad Anaſtaſii imp. tempora perdurauerunt, Theoderico Amalo Gothorum rege in Italia regnante; quibus auctore Gelaſio papa circiter annum Chriſti CDXCV. reclamantibus ſuperſtitioſis quibuſdam Romanis, omnino abolita ſunt, fierique amplius prohibita; ut ex antiquo S. R. regiſtro cognoui, cuius mihi copiam fecit, uir omni laude, & perpetua memoria dignus Marcellus papa II. qui eo tempore Cardinalis S. Crucis erat

CERERIS.GRAECA.SACERDOS

Dionyſius libro primo. Arcades auctore Euandro, in Palatio Cereri etiam templum erexerunt, eique ſacrificia faciebant per foeminas, quae ſine uiro eſſent, ut lex eſt Graecis, quorum nihil mutauit ſequens aetas. Liuius ſaepe Cereris Graecae ſacerdotis mentionem facit

POTITII. ET. PINARII. HERCVLIS SACERDOTES

Dionyſius libro primo. Euander, & Arcades caerimonias Graeco ritu, ut ipſos Hercules docuerat, & ſacra eidem Herculi inſtituerunt (qui caeſo Geryone quum in Latium cum eius armentis ueniſſent latronem Cacum occiderat) & ut grata ei ſemper ſacra facerent, familias duas illuſtres fuiſſe dicunt, qui caerimonias didicerint Graecas, Potitios & Pinarios, penes quas familias multum tempus durauit cura ſacrificij, ut ille inſtituerat. Potitijs quidem ſacrificij auctoribus, Pinarijs autem extorum participatione prohibitis, atque in alijs omnibus quaecunque per utroſque fieri oporteret, ſecundum honorem habentibus. Hanc autem ignominiam eſſe eis impoſitam dicunt tardioris aduentus cauſſa. Iuſſi enim ſummo mane adeſſe, adeſſe ipſi iam extis aduenere. Nunc non amplius manet in his familiis huius ſacrificij ſolemne miniſterium, ſed empti pueri de publico id peragunt. &c. Liuius libro I. Ibi tum primum boue eximia capta de grege, ſacrum Herculi adhibitis ad miniſteriũ dapemque Potitijs, ac Pinarijs, quae tum familiae maxime inclytae ea loca incolebant, ab Euandro factum. Forte ita euenit, ut Potitij ad tempus praeſto eſſent, iisque exta apponerentur,

tur, Pinarij extis adeſis, ad ceteram uenirent dapem, inde inſtitutum manſit, donec Pinarium genus fuit, ne extis ſolemnibus ueſcerentur. Potitij ab Euandro edocti, antiſtites ſacri eius per multas aetates fuerunt, donec tradito ſeruis publicis ſolemni familiae miniſterio, genus omne Potitiorum interijt. Quod quando factum fuerit libro IX docet. & Valerius libro I. cap. ij. Hercules quoque detractae religionis ſuae, & grauem, & manifeſtam paenam exegiſſe traditur. Nam quum Potitij ſacrorum eius ritum, quem pro dono genti eorum ab ipſo aßignatum uelut hereditarium obtinuerant, Ap. Claudio cenſore auctore, ad humilem ſeruorum miniſterium tranſtuliſſent, omnes qui erant numero ſupra triginta puberes intra annum extincti ſunt. Nomenque Potitium in duodecim familias diuiſum prope interijt. Appius uero luminibus captus eſt

REGES

Reges tam apud Graecos, quam apud Romanos ſacerdotes fuiſſe manifeſtum eſt. Virgilius enim de rege Deli Anio loquens, ita ait

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique ſacerdos

Et Liuius in Numa libro primo. Tũ ſacerdotibus (inquit) creandis animum adiecit, quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maxime quae nunc ad Dialem flaminem pertinent. Et libro ſecundo: Rerum deinde diuinarum habita cura, & quia quaedã publica ſacra per ipſos reges factitata erant, necubi regum deſiderium eſſet, regem ſacrificulum creant. etc. Idem libris II. & V. Dionyſius refert

Maſurius Sabinus, apud Gellium libro ſexto, cap. ſeptimo. Accam Laurentiam Romuli nutricem duodecim filios ſuſcepiſſe ſcripſit. Ex quibus quum unum amiſiſſet, grauiter dolere coepit. Quare quo eius dolorem leniret, in filij demortui locum Romulus Accae Laurentiae ſeſe filium dedit; ſeque & ceteros eius filios fratres aruales appellauit. Ex eo tempore collegium manſit fratrum arualium numero XII. cuius ſacerdotij inſigne erat ſpicea corona, & albae inſulae. Plinius lib. XVII. cap. ſecundo: Aruorum ſacerdotes Romulus in primis inſtituit, ſeque duodecimum fratrem appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice ſua. Spicea corona quae uitta alba colligaretur ſacerdotio ei pro religioſiſſimo inſigni data, quae prima apud Romanos fuit corona, honos quoque is non niſi uita finitur, & exules etiam captosque comitatur. Et Varro libro quarto de lingua Latina. Fratres (inquit) Aruales dicti ſunt, qui ſacra publica faciunt propterea, ut fruges ferant arua, a ferendo & arueis fratres aruales dicti, quia fratria dixerunt

De hoc ſacerdotio mentio eſt in antiquis epigrammatibus ſic

C . PORCIO. C . F . QVIR
PRISCO . LONGINO. C. V
X.VIRO.STLITIB.IVDICAND
ADLECTO.INTER.QVAESTOR
AB. ACTIS. SEN . AED.CVR
ADLECTO.INTER.PRAETOR
PRO.COS.LYCIAE.PAMPHILIAE
C O S . FRATRI . ARVALI

Item

Item

L.CAESONIVS. C. F. QVIRINA
LVCILIVS.MACER.RVFINIANVS
COS. FRATER. ARVALIS
PRAEF. VRBI. ELECTVS. AD
COGNOSCENDAS.VICE.CAESARIS
COGNITIONES.PROCOS.PROVINC
AFRICAE

LX. PVBLICI. SACERDOTES

Dionyſius libro II. ex Varrone: Deinde autem quia cu-riae quaedam ſine ratione, & inconſiderate magna ex parte electiones faciebant ſacerdotum, quaedam uero hunc honorem precio per praeconem ſubijciendum cenſebant, quaedam eſſe ſorte partiendum exiſtimabant; non uenalia Romulus, neque ſorte partiēda fecit ſacerdotia, ſed cuiuſq. curiae ipſe binos cre-auit, ſupra annum quinquageſimum natos, genere excellentes, ſimul & uirtute praeſtantes, neque inopes, aut corpore ulla ex parte trunco; hos autem non in praefinitum quodam tem-pus, ſed per omnē uitam potiri eo honore ſtatuit, atq; ob aeta-tem a militaribus officijs, ex lege uero a ciuilibus moleſtijs im-munes eſſe uoluit

AVGVRVM.XV. COLLEGIVM

Augurandi ars antiquiſſima eſt, quae a Chaldeis ad Grae-cos, a Greaciſque ad Etruſcos, & ab Etruſcis ad Latinos de-uenit. Nam ueteres Chaldeos optimos augures fuiſſe memo-riae produtum eſt. Amphiaraus quoque, Mopſus, & Calcas pe-ritiſſimi apud Graecos augures memorantur: in Tuſcis uero haec ars multum floruiſſe conſtat. Aſcanium etiam apud La-tinos auguraſſe legimus, quum aciem contra Mezentium edu-ceret. Et ubi micare a ſiniſtris fulgur aſpexit, pugnauit, &

uicit. Dionyſius uero, antiquam augurandi peritiam apud Aborigines etiam fuiſſe tradit. Romulus ipſe ſummus augur fuit; & idcirco inſtituit magiſtratus cum augurijs creari. Et poſteri non niſi augurato res gerebant. Tanta autem ueneratio huic arti acceſsit, ut Romulus principio trium augurum collegium conſtituerit, ſingulos ex ſingulis tribubus, quae tres erant Ramnenſium, Tatientium, Lucerum. Quod his uerbis libro ſecundo tradit Dionyſius. Ad haec etiam uates ſtatuit ex ſingulis tribubus ſingulos ſacris intereſſe, quos augures uocauit. Quos per curias craeari inſtituit. Et in Numa: Quartam ſacrorum partem tribuit interpretantibus ſigna a diis miſſa, & diſtinguentibus quarum eſſent rerum indicia, priuataque & publica, quos equidem augures Romani uocant, totius rei diuinae peritiſſimos. Sex. Pompeius: Auguſtus locus ſanctus ab auium geſtu, id eſt quia ab auibus ſignificatus eſt, ſic dictus; ſiue ab auium guſtatu, ſiue quia aues paſtae id ratum fecere. Augur ab auibus gerendoque dictus, quia per eũ auium geſtus edicitur, ſiue ab auiũ garritu, unde et augurium. Inde auſpiciũ ab aue aſpicienda dictum, nam quod nos cum praepoſitione dicimus aſpicio, apud ueteres ſine praepoſitione a, Spicio dicebatur. Augurandi modum libro 1. diſerte narrat Liuius. Accitus Numa, ſicut Romulus augurato in urbe condenda regnum adeptus eſt, de ſe quoque deos conſuli iuſsit. Inde ab augure, cui deinde honoris gratia publicum id perpetuumque ſacerdotium fuit deductus in arcem, in lapide ad meridiem uerſus conſedit. Augur ad laeuam eius capite uelato ſedem cepit, dextra manu baculum ſine nodo ad uncũ tenens, quem lituum appellauerũt. Inde ubi proſpectu in urbem, agrumque capto, deos precatus, regiones ob oriente ad occaſum determinauit dextera ad meridiem partes, leuaſque ad ſeptentrionem eſſe iuſsit. Signum contra quod longiſsi

me

me conſpectu oculi ferebant, animo finiuit: tum lituó in laeuam manum tranſlato, dextra in capite Numae impoſita, precatus eſt ita: Iuppiter pater, ſi eſt fas hunc Numam Pompilium cuius ego caput teneo regem Romae eſſe, uti tua ſigna nobis certa, ac clara ſint, inter eos fines quos feci. Tum peregit uerbis auſpicia, quae mitti uellet. Quibus miſsis declaratus rex Numa de templo deſcendit &c. Locus enim augurij templum uocabatur. Varro libro VI. de lingua Latina: Templum tribus modis dicitur, ab natura, ab auſpicio, ab ſimilitudine. ab natura in caelo, ab auſpicijs in terra, ab ſimilitudine ſub terra. In caelo templum dicitur, ut in Hecuba

O magna templa caeli, tum commixta ſtelleis ſplendidis

In terra ut in Periboea

Scrupea ſaxa Bacchi templa prope aggreditur

Sub terra, ut in Andromacha

Acheruſia templa alta Orci ſaluete infera

Quã quia initium erat oculi, a tuendo primo templum dictum, quo circa caelum qua tuimur templum dictum ſic:

Contremuit templum magnum Iouis altitonantis

Ideſt ut ait Naeuius in Hemiſpherio; ubi terra caerulo ſeptum ſtat. Eius templi partes quattuor, ſiniſtra ab oriente, dextra ab occaſu, antica ad meridiem, poſtica ad ſeptentrionem. In terreis dictum templum locus augurij, aut auſpicij cauſſa quibuſdam conceptis uerbis finitus. Concipitur uerbis non ijſdẽ uſque quaque. In arce ita: Teſqua a me ita ſunto, quoad ego ea uelim, quum nũcupauero: olla, terra, arbor, quiſquis eſt, quam me ſentio dixiſſe, templum tectum qua uis eſto in ſiniſtrum. Olla, terra, arbor, quiſquis eſt, quod me ſentio dixiſſe, templũ tectũque: ferto in dextrum & cet. Ita igitur locatus augur, ſi ſigna læua fuerunt quia illa parte ſeptentrio eſt, felicia pronuntiat. Nam pars illa orbis propter altitudinem

dinem dextra putatur. Si a dextera infelicia. Nam quia meridies depreſſius eſt infelix exiſtimatus. Alites autem uolatu auſpicia facientes praecipuae putabantur buteo, ſanqualis, immuſculus, aquila, uultur, ut tradit Sex. Pompeius. Quamquam autem maxima augurijs, auguribuſque ex Romuli praeſcripto ueneratio habita ſemper fuerit, nihilominus ſub L. Tarquinio Priſco rege poſt Attii Naui miraculum, iis certe, ſacerdotioque augurum tantus honos acceſſit, ut nihil belli, domique poſtea, niſi auſpicato gereretur, concilia populi, exercitus uocati, ſumma rerum, ubi aues non admiſiſſent, dirimerētur. Ser. Tullius rex poſtea, ut exiſtimo, quū in quattuor tribus urbem diuiſiſſet, alterum augurem adiunxit. Nam anno urbis CDLIIII. ut tradit libro X. Liuius, Q. Apuleio Panſa, & M. Valerio Coruo V. Coſ. rogatione Ogulnia, quinque e plebe additis, ad nouem numerum aucti ſunt. ut latius demonſtraui in Faſtorum commentariis, ubi de pontificibus, & pontifice maximo uerba feci. Primi e plebe augures hi fuerunt, C. Genucius, P. Aelius Paetus, M. Minucius Feſſus, C. Marcius, T. Publilius. Qui numerus uſque ad dictaturam Sullae Felicis manſit. Quo tempore, ut ex Liuio Florus in epitoma libri XXCIX. tradit, Sulla augurum, pontificumque collegium ampliauit, ut eſſent XV. augures, totidemque pontifices. Qui numerus poſtea manſit. Ceterum quum ceteris fere omnibus ſacerdotibus, ſimul ac in iudicium ducti et damnati eſſent, alium ſubſtitui mos fuiſſet, augures hac lege immunes erant, dum enim uiuerent licet maximorum criminū conuicti eſſent, ſacerdotio tamen potiebantur, neque unquam priuari poterant. Quum enim ſacrorum arcana neminem qui augur non eſſet cognoſcere uellent. Vbi quis augur cooptatus eſſet iure iurando adigebatur, augurum res nemini ſe dicturum, priuatum uero eum poſtea factum, eo ſacramento

libe-

liberum eſſe nolebant. Augurum autem in Romuli memoriam uultur proſperrima auis eße exiſtimabatur. Quum autem ueteri lege ac more augures ab auguribus, pontifices à pontificibus, reliqui ſacerdotes a ſuis quique collegijs crearentur, unus tantum pontifex maximus a populo, primus Cn. Domitius Ahenobarbus tribunus plebis Neronis imperatoris attauus, pontificibus offenſior, quod alium quam ſe ſui patris in locum, cooptaſſent, lege lata ius ſacerdotum ſubrogandorum a collegijs ad populum tranſtulit, anno urbis DCLI. C. Mario III. & L. Aurelio Oreſte coſ. Nec multo poſt ipſe pontifex maximus populi ſuffragio creatus eſt. Huius legis Cicero II. agraria in Rullum, meminit his uerbis: Hoc idem de ceteris ſacerdotijs Cn. Domitius trib. plebis uir clariſsimus tulit; quod populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur, ab ea parte qui eſſet factus is a collegio cooptaretur. Qua lege etiam permiſsum eſt, ut abſentes poſſent petere ſacerdotia, ſcribit enim Cicero; C. Marium, quum in Cappadocia eſſet, lege Domitia augurem factum fuiße. Atq; ita augures, pontifices, ſeptem uiri epulonum, XV. uiri ſacris faciundis, & fetiales, qui hactenus a ſuis collegijs creari ſolebant, tributis comitijs renuntiari coepti ſunt. Poſtea L. Sulla dictator, rerum potitus quum alia multa contra plebem, quae Marianas partes fouerat, tum hoc ſanxit, ut ſacerdotes ijdem a collegijs crearentur, ut Pedianus in diuinationis commentario ſic tradit: His decem annis a Sylla, bellis ciuilibus ſpoliatus eſt populus Romanus poteſtate tribunicia, iudicandi iure, arbitrio creandorum ſacerdotum. Sed quemadmodum legem Domitiam abrogauit Sulla, ſic legem Sullae aliquot annis poſt T. Attius Labienus tribunus plebis abrogauit, Domitiamque reſtituit, M. Tullio, & C. Antonio coſ. Fecit autem hoc auctore C. Caeſare: qui ſi populus in mandando ſacerdotio ſuffragium ferret,

ret,ſe qui popularis admodum erat, pontificem maximum in demortui Metelli Pij locum creatum iri, non ſine cauſſa putabat. Quod & re comprobatum eſt, nam P. Seruilio Iſaurico, & Q. Lutatio Catulo, conſularibus uiris deiectis, ipſe nondum praetorius in ampliſſimi ſacerdotij gradum aſcendit. Rurſus a populo ad collegia lege Labieni abrogata, ius cooptandorum ſacerdotum rettulit, poſt caedem Caeſaris M. Antonius conſul, eo conſilio ut facilius, ac certius, M. Aimilius Lepidus, cuius filio filiam ſuam collocauerat, pontifex maximus in Caeſaris locum ſubrogaretur. Ceterum quum Antonij omnes leges anno ſequenti Hirtio & Panſa cos. ex S. C. abrogatae eſſent, quod ex M. Tullij oratione in ipſum XIII. & Dionis libro XLVIII. intelligitur, haec quoque quam de ſacerdotijs tulerat, fracta eſt, lexque Domitia iterum reſtitua: ſic enim eo anno ſcribit Cicero ad Brutum: Panſa uiuo celeriora omnia putabamus, ſtatim enim collegam ſibi ſubrogaſſet, deinde ante praetorum, ſacerdotum comitia fuiſſent. Poſtea ſub Auguſto abrogata tertio Domitia lege, collegiorum primo, deinde Romanorum principum arbitrio, pontifices, augures, & reliqui ſacerdotes cooptari coepti. Augurum collegium Romae uſq; ad Theodoſij ſenioris imp. tempora uiguit. Quibus religione Chriſti ſanctiſſima omnia iam obtinente, uetereque daemonum cultu abrogato, uno edicto ſacerdotiorum omnium redditus fiſco publico applicati ſunt. Quare poſtea plane augures, & alij ſacerdotes fieri deſierunt. ita Zoſimus

De auguribus praeterea multa mentio eſt apud Ciceronem libro I. de diuinatione, Ouidium quarto Faſtorum, Valerium libro II. Plutarchum in problematibus, & Statium Papinium libro quarto Thebaidos

De

De augurum uero collegio has inſcriptiones uidi

IOVI. O. M. SACR
COLLEG. AVGVR. D.D
CVR
T. IVNIVS. SELEV
CVS. CVM. VALER. FIL
IMMVN. PERPET

item

COLLEGIVM
AVGVRVM. AVCTORE
IMP. CAES. TRAIANO
HADRIANO. AVG
TERMINOS. POMERII
RESTITVENDOS. CVR

HARVSPICES

Haruſpices a Romulo *inſtitutos fuiſſe, tradit libro ſecundo* Dionyſius. Hi *a uictimis in ara aſpiciendis, dicti ſunt. is enim eſt haruſpex, qui poſtquam hoſtia immolata eſt, inſpectis extis futura praedicit; qui & extiſpex dicitur.* Hic *ſaepe per pecudum, & ceterarum hoſtiarum fibras, iecinora, & alia inteſtina, futura arte daemonum diuinabat*

De

De haruſpicibus mentio eſt in hac antiqua inſcriptione

SOFRONIA
Ↄ. L. TERTIA
SIBI. ET. P. SEXTILIO
PRIMO. HARVSPICI
SEVIRO. AQVINI
ET. SVIS. IN. FR
P.XII. IN. AGR. P.XII

DE. TRIBVNO. CELERVM

Tertiam ſacrorum adminiſtrandorum partem Numa tribuno celerum tribuit, quem Romulus *equitum, quos celeres uocabant, praefectum conſtituit; ſub cuius poteſtate pedeſtres, equeſtreſq; copiae erat, corporis que regis ad cuſtodiam creatus fuerat.* Hic *enim ſtatuta quaedam ſacrificia peragebat.* Ita Dionyſius *libro ſecundo.* De *tribuno celerum mentionem facit* Pōponius *libro primo, tt. de origine iuris ita:*Initio *ciuitatis* Romanae,*conſtat reges omnem poteſtatem habuiſſe.*Iiſdem *temporibus & tribunum celerum fuiſſe conſtat, is autem equitibus praeerat,& ueluti ſecūdū locū a regibus obtinebat, quo in numero fuit* L. Iunius Brutus*, qui auctor fuit regis eijciendi.* Et Dionyſius *in* Romulo: Romulus *trecentos uiros ex praecipuis familijs, quos curiae renuntiarunt, eodem modo, quo antea ſenatores, delegit, eoſque ad corporis cuſtodiam circum ſe habuit, uocatique omnes ſunt celeres,ut plures ſcribunt ab exequendi miniſterij celeritate, prompti enim uelocęſque ad opera erant, quos* Romani *celeres uocant.* Vt autem

Vale-

Valerius Antias dicit a primo eorum duce Fabio Celere. Praeerat namque dux ipſis etiam clariſſimus, cui tres ſuberant centuriones, & ſub eis alij inferiores magiſtratus, qui per urbem ſequentes eum cum telis miniſtri eorum quae iubebantur erant. etc. Huius tribuni celerum poſtea exactis regibus locum tenuit apud dictatorem magiſter equitum, & apud imperatores praefectus praetorio, ut tradit Pomponius

CVRIONES. XXX. ET. CVRIO MAXIMVS

Curiones erant qui curijs praeſidebant a Romulo inſtituti, curiarumque ſuffragijs creati: de quibus libro ſecundo in Numa ſic ſcribit Dionyſius: Aſſumpta itaque Numa omnis diuini cultus inſtitutione, atque conſcripta, eam in octo diuiſit partes, quot erant etiam ſacrorum ordines, tradidit autem primã ſacrorum conſtitutionem triginta curionibus, quas dixi hoſtias immolare publicas pro curijs. His omnibus unus praeſidebat curio maximus ductus, cuius auctoritate (ut inquit Feſtus) ceteri curiones regebantur. Huius frequens mentio eſt apud Liuium. Hic curiatis comitijs ſemper creatus eſt

DE. SODALIBVS. TITIIS. alias TITIENSIBVS

Sodales Titij (inquit M. Varro libro IIII. de lingua Latina) dicti ſunt a Titijs auibus, quas in augurijs certis obſeruare ſolent. Tacitus uero libro primo; Idem annus (inquit) nouas caerimonias accepit, addito ſodaliũ Auguſtalium ſacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris ſodales Titios inſtituerat. Sorte ducti e primoribus ciuitatis unus & uiginti.

De

De hoc ſacerdotio mentionem facit Lucanus libro primo

Septemuirque epulis feſtus, Titijque ſodales

Hi ſacerdotes extra urbem habitabant, & in tugurijs certa auguria ſeruabant, quoniam ad id deputati a pontificibus erant. De eis praeterea nihil compertum habeo

Horum quoque ut aliorum multorum meminere antiquae inſcriptiones ita

P. CORNELIO

DOLABELLAE

COS

VII. VIRO. EPVLONVM

SODALI. TITIENSI

LEG.PRO.PR. DIVI. AVGVSTI

ET. TI. CAESARIS. AVGVSTI

CIVITATES. SVPERIORES

PROVINCIAE. ILLYRICI

Item

. . . .

M. F. CL. PRISCO

SACERDOTI. TITIALI

PR.INTER. CIVIS. ET

PEREGRINOS. TR.PL

QVAESTORI. PROC

AVG. XX. HERED

item

Item

. . . .
PONTIFICI . MAXIM . . .
TRIBVNIC.POTESTAT . . .
IMP. XVII. P . P
COS.VIII. DES. VIIII. CENSORI
CONSERVATORI.CAEREMONIARVM
PVBLICARVM.ET.
RESTITVTORI.AEDIVM.SACRARVM
SODALES . TITI

FLAMINES . XV

Secundam (inquit libro ſecundo Dionyſius) ſacrorum miniſteriorum curam Numa rex ijs tradidit, qui a geſtatione pileorum & infularum flamines uocati ſunt. De quorum inſtitutione parum inter ueteres ſcriptores conuenit. Plutarchus enim in Numa ita ſcribit: Iouis Martiſque ſacerdotibus a Romulo conſtitutis, tertium ipſe Romuli conſtituit, quem flaminem Quirinalem nominauit. Vocabant & ſacerdotes antea conſtitutos flamines, a pileis quibus ad tegenda capita utebantur, quaſi pilamines quidam eſſent. E contra Dionyſius, & Liuius flaminum omnium originem Numae tribuunt. Ita enim ſcribit Liuius: Tum ſacerdotibus creandis animum adiecit, quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maxime quae nunc ad flaminem Dialem pertinent, ſed quia in ciuitate bellicoſa plures Romuli quã Numae reges ſimiles putabat fore, ituroſq; ipſos ad bella, ne ſacra regiae uicis deſererentur, flaminem Ioui aßiduum ſacerdotem creauit, inſignique eum ueſte, & curuli regia ſella adornauit. Huic duos flamines adiecit, Marti unum, alterum Quirino. Erat autem flamen ſacerdo-

cerdotis nomen, qui alicui deo peculiariter conſecratus, ei uni ſingillatim ſacra faciebat, a quo & nomen obtinebat, ut is qui Iouis ſacra curabat, uel Martis, aut Quirini; is flamen Dialis, Martialis, & Quirinalis *uocabatur*. Hinc Cicero *ſecundo de legibus: Diuisque aliis ſacerdotes, omnibus ponti fices, ſingulis flamines ſunto.* Nominis *autem ratio tracta eſt a filo, quo caput cinctum habebant, quod his uerbis docet* M. Varro *libro iiij. de lingua* Latina: Flamines *(inquit) quod in* Latio *capite uelato erant ſemper, ac caput cinctum habebant filo flamines dicti*. Horum *ſinguli cognomina habent ab eo deo cui ſacra faciunt, ſed partim ſunt aperta, partim obſcura. etc.* & Seruius *ſuper* Virgilium: Flamines *(inquit) in capi te habebant pileum, quod quum per aeſtus ferre non poſſent, filo tantum capita religare coeperunt.* Nam *nudis penitus ca pitibus incedere nefas erat, unde a filo quo utebantur flamines dicti quaſi filamines.* Plutarchus *in* Numa, *eos a pileó pila mines primo poſt flamines dictos putat; quod non placet, nam & pontifices, & alij ſacerdotes pileos gerebant, & flami nes tamen non ſunt appellati.* Appianus, *flaminem* Dialem *ſem per uelo, & galero feſtis profeſtiſque diebus uti ſolere ſcribit.* Sunt *qui eos a ſacris infulis flamines dictos putant, quas in ca pite geſtabant; quae ab antiquis flamae dicebantur, ſiue a fla meo, quod genus eſt tegminis capitis, quod potius mulierum eſt quam uirorum.* Sex. Pompeius: Flamen Dialis *dictus quod filo aſsidue ueletur, indeque appellatur flamen quaſi filamen.* Pileus *autem ſiue galerus quo flamines utebantur, apex uoca batur, cuius formam ex lapidibus marmoreis, uetuſtiſque numi mis, ita aliquando deſcripſi.* Nam *quum apex faſtigium ſit & ſummum aliquod alicui additum rei, flaminis pileus qui ad modum galeae militaris factus erat, in ſummo faſtigio uirgu lam fixam habebat, circa quam filum lanae albae religatum erat;*

erat; a qua re (ut dixi) & ipſi flamines ſunt uocati, & pileus ipſe apex. Vnde Valerius libro primo cap. 1. At Sulpicio inter ſacrificandum apex prolapſus, eidem ſacerdotium abſtulit. Et Lucanus libro primo

Et tollens apicem generoſo uertice flamen

Apice autem non niſi flaminibus uti permiſſum erat, ut nunc mitra epiſcopis. Seruius libro viij. Vocant apicem ab apendo quod eſt uincire, unde aptus & apiculum filum quo flamines uelatum caput gerunt. Sex. Pompeius: Apex (inquit) qui eſt ſacerdotum inſigne dictus eſt, ab eo quod comprehendere uinculo antiqui apere dicebant, unde aptus is qui conuenienter alicui iunctus eſt. Virgilius libro viij

Hinc exultantes ſalios, nudoſque lupercos
Lanigeros quae apices

Apex igitur omnium flaminum inſigne commune erat. Quum autem tres a Numa principio tantum inſtituti fuiſſent, Dialis, Martialis, & Quirinalis; poſtea proceſſu temporis XII. alij Romae additi ſunt, & ad XV. numerum aucti. Sex. Pompeius: Maximae dignationis flamen Dialis eſt inter XV. flamines. Et quum ceteri diſcrimina maieſtatis ſuae habeant, minimi habetur Pomonalis: Quod Pomona leuiſſimo fructui, agrorum praeſidet, ideſt pomis: &c. Ceterum omnes flamines mox enumerabo. Poſt conſtitutos xij. flamines, orta eſt, inter eos maiorum, minorumque; uel patriciorum, & plebeiorum diſtinctio. Tres enim primi a Numa inſtituti maiores, & patricij appellati ſunt. XII. poſteriores minores & plebeij. Vnde Sex. Pompeius: Maiores flamines appellabantur patricij generis, minores uero plebei. Nam tres primi flamines ſemper ex patricijs cooptati ſunt, ut docet Cicero in oratione pro domo; in qua regem ſacrorum, flamines, ſalios, interregem, & ex dimidia parte reliquos ſacerdotes non niſi ex

patribus creari poſſe tradit. Ceterum quamquam XV. flamines eſſent, qui nomine conuenirent, collegae tamen non erant, neque eorum quoddam collegium uocabatur. Siquidem flamen unius tantum dei ſacerdos erat, habebatque ſua quiſque ſacra, quae per ſe quiſque procuraret, & ad alios nihil omino attineret. Quod Cicero libro ſecundo de legibus ſatis indicat, quum legem eiuſmodi ponit: Diuiſque alijs ſacerdotes, omnibus pontifices, ſingulis flamines ſunto. Flamines autem (de maioribus praeſertim loquens) tametſi non eſſent pontifices, ita tamen erant adſcripti in collegium pontificum, ut ſi quando de re aliqua apud pontifices ageretur, ipſi una iudices ſederent eius rei, de qua ad collegium pontificum relatum eſſet. Quod poteſt ex oratione Ciceronis pro domo ſua intelligi, quae quum habita ſit apud pontifices, ad quorum collegium reiectum erat de domo a Clodio conſecrata iudicium, in ea tamen oratione iudices ſediſſe regem ſacrorum, & flamines, oſtendit. Creabantur autem flamines a populo comitijs curiatis, ut ex Laelio Felice docet Gellius cap. XXVII. libri XV. Flamines uero a populo comitijs curiatis creati inaugurabantur a pontifice maximo, cuius dicto omnes ſuberant. Quod ex his Liuij teſtimoniis demonſtrari poteſt. Liuius lib. XXVII. Et flaminem Dialem inuitum inaugurari coegit P. Licinius pōt. max. C. Valerium Flaccum. Quod idem ſcribit Valerius Maximus libro VI. cap. IX. C. Valerius Flaccus ſecundi belli Punici temporibus luxu perditam adoleſcentiam inchoauit. Ceterum a P. Licinio pontifice maximo flamen factus. &c. & L. Florus in epitoma libri XIX. ſcribit: L. Caecilius Metellus pontifex maximus A. Poſtumium conſulem, quoniam idem & flamen Martialis erat, quum ille ad bellum gerēdum proficiſci uellet, in urbe tenuit, nec paſſus eſt a ſacris recedere.

dere. & idem Liuius libro XXXVII. *de Q. Fabio Pictore, quem dicit eo anno quo creatus eſt praetor, inauguratum fuiſſe flaminem Quirinalem, ita ſcribit. Priuſquam in prouincias praetores irent certamen inter P. Licinium pontificem maximum fuit, & Q. Fabium Pictorem flaminem Quirinalem, quale patrum memoria inter L. Metellum, & Poſtumium Albinum fuerat. Conſulem illum cum C. Lutatio collega in Sicilia ad claſſem proficiſcentem ad ſacra retinuerat Metellus pontifex maximus. Praetorem hunc ne in Sardiniam proficiſceretur P. Licinius tenuit. Et in ſenatu & ad populum magnis contentionibus certatum eſt, & imperia inhibita ultro citroque, & pignora capta, & multae dictae, & tribuni appellati, & prouocatum ad populum eſt. Religio ad poſtremum uicit, & dicto audiens eſſe flamen pontifici iuſſus. Quam obrem flamini Diali antiquitus nec magiſtratū petere, nec capere permiſſum erat. In cuius rei gratiam ei lictore, & regia ſella curuli uti permiſſum eſt. Inde Cornelium Merulā flaminem Dialem conſulem in locum Cinnae urbe pulſi ſuffectum, poenas dediſſe uiolati antiqui iuris quidam crediderunt: in magiſtratu enim paulo poſt occiſus eſt. Flaminium autem ſacerdotium ita perpetuum erat, ut tamen ob certas quaſdam cauſſas flamines etiam ſacerdotio priuari poſſent; dicebanturq; flaminio abire, alijq; ſubrogabātur, quod ſi nullis illarū cauſſis coacti fuiſſent ſacerdotium deponere, id dum uiuebant retinere ſolebant. Vnde Valerius Maximus libro* I. *cap.* I. *Conſimili ratione poſt P. Coelius, M. Cornelius Cethegus, & C. Claudius propter exta parum curioſe admota aris deorum immortalium, uariis temporibus, belliſque diuerſis flminio abire iuſſi ſunt coactique etiam. At Sulpicio inter ſacrificandum apex e capite prolapſus, eidem ſacerdotium abſtulit. Aliae quoque erant cauſſae eius deponendi ſacerdotii, quas paulo*

*poſt afferam. Quum autem pontificum maximorum auctoritatem, ſuper flamines, regem ſacrorum, & ceteros pontifices fuiſſe aperte ex Liuio oſtenderim, miror cur Sex. Pompeius ita ſcripſerit: Ordo ſacerdotum aeſtimatur deorum * maximus quiſque. Maximus uidetur rex, deinde Dialis, poſt hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto pontifex maximus. Itaque in conuiuijs ſolus rex ſupra omnes accubat: Sed Dialis ſupra Martialem, & ſupra Quirinalem Martialis: is ſupra pontificem maximum: Rex quia potentiſſimus, Dialis quia uniuerſi mundi ſacerdos, qui appellatur Dîum, Martialis, quod conditor ac urbis parens Mars, Quirinalis ſocio Romani imperij adſcito Quirino, pontifex maximus quod iudex atque arbiter rerum diuinarum humanarumque habetur. & cet. Niſi hoc intelligatur, in religioſis quibuſdam epulis, & conuiuijs, quãtum ad ſeſſionem attinet antiqui ritus ergo id obſeruatum fuiſſe; ceterum poteſtate pont. max. omnes anteiſſe. Flamines autem, quum populi ſuffragijs creati, a pontifice inaugurarentur, hoc eſt certis quibuſdam, ac ſolemnibus captatis auguriis crearentur; captos duci a partibus, uelut ab hoſtibus mos fuit. Hinc flamines capti dicebatur. Flaminum uxores flaminicae uocabantur ut tradit Sex. Pompeius, quibus diuortium facere non licebat. Flaminum miniſtri flaminij dicebantur, & miniſtrae Flaminiae. Sex. Pompeius: Flaminius Camillus puer ingenuus patrimus & matrimus qui flamini Diali ſacrificanti miniſtrabat, antiqui enim ſacrorum miniſtros Camillos uocabant. Flaminia ſacerdotula, quae flaminicae Diali praeminiſtrabat, eaque patrima & matrima erat, id eſt patrem, matremque adhuc uiuos habebat. Flaminius lictor qui flamini Diali ſacrorum cauſſa praeſto eſt. Flaminia aedes domus flaminis Dialis. Praeciae dicebantur, qui a flaminibus praemittebantur, ut de*

nun-

nuntiarent opificibus, ut manus abſtinerent ab opere, ne ſi ui diſſet ſacerdos facientem opus, ſacra polluerentur. Hi ab alijs praeclamitatores appellantur. Haec itaque ſunt quae omnibus flaminibus communia erant, nunc ſingillatim de ijs diſputemus

DE. FLAMINE. DIALI

Atque primo a flamine Diali, qui maximae dignationis inter oẽs erat, initium ſumam. Hic, Dionyſio, & Liuio auctoribus a Numa; uel ut Plutarchus tradit a Romulo ipſo Ioui inſtitutus fuit. Nam ante flaminum munus, regum fuerat; qui pontificum regumque promiſcue officia exercebant, ut de Priamo, et Aenea apud Virgilium uideri poteſt. Item apud eundem de rege Deli Anio, & ſacerdote Apollinis

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique ſacerdos

Dictus autem eſt Dialis ἀπὸ τοῦ Διὸς, hoc eſt a Ioue, qui Διὸς dicitur quaſi Iouialis, a quo uita dari putabatur hominibus Cui flamini caerimonias multas impoſitas fuiſſe liquet; quae ex Fabio Pictore, Maſurio Sabino, M. Varrone, Plutarcho in problematibus, Gellio lib. x. cap. x v. ceteriſque libris qui de ſacerdotibus publicis conſcripti ſunt excerptae, ſunt hae

I. Equo Dialem flaminem uehi religio erat. II. Claſſem procinctam extra pomerium, ideſt exercitum armatum uidere; idcirco rarenter flamen Dialis creatus conſul eſt, quum bella conſulibus mandabantur. III. Item iurare Dialem fas nũquam erat. IIII. Item annulo uti niſi peruio, caſſoque fas non erat. V. Ignem e flaminia, ideſt flaminis Dialis domo niſi ſacrũ efferri ius nõ erat VI. Vinctũ ſi aedes eius introijſſet, ſolui neceſſum erat, & uincula per impluuium, in tegulas ſubduci atque inde foras in uiam demitti. VII. Nodum in apice,

neque in cinctu, neque alia in parte ullũ habebat VIII. *Si quis ad uerberandum duceretur, ſi ad pedes eius ſupplex accubuiſſet, eo die uerberari piaculum erat.* IX. *Capillum* Dialis *niſi qui liber homo erat, detondere non poterat.* X. *Caprã & carnem incoctam, & ederam, & fabam, neque tangere* Diali *mos erat, neq; nominare.* XI. *Propagines e uitibus altius praeteritis non ſuccidebat.* XII. *Pedes lecti in quo cubabat luto tenui circumlitos eſſe oportebat, & de eo lecto trinoctium cõtinuum non decubabat, neque in eo lecto cubare alium fas erat.* Neque *apud eius lecti fulcrum capſulam eſſe cum ſtrue, atque ferro oportebat.* XIII. *Vnguium* Dialis *& capilli ſegmina ſubter arborem felicem terra operiebantur.* XIIII. Dialis *quottidie feſtatus erat* XV. *Ac ſine apice ſub diuo eſſe licitum non erat, ſub tecto uti libebat, & non pridẽ a pontificibus conſtitutum* XVI. *Farinam fermento imbutam attingere ei fas non erat.* XVII. *Tunicam intimam niſi in locis tectis non exuebat, ne ſub caelo tanquã ſub oculis Iouis nudus eßet.* XVIII. *Super flaminem* Dialem *in conuiuio, niſi* Rex *ſacrificulus, haud quiſquam alius accumbebat; quae res* Sex. Pompeij *locum de ſeßione ſacerdotum in ſolemnibus conuiuijs aperit.* XIX *Vxorem quum amittebat flaminio decedere mos erat* XX. *Flaminis matrimoniũ niſi morte dirimi poterat.* XXI. *Locũ in quo buſtum eßet nũquam ingrediebatur* XXII. *Mortũ nunquam attingebat, funus tamen exequi religio non erat.* XXIII. *Vnus omnium flamen* Dialis *galero albo utebatur, ut libro ſecundo rerum diuinarum refert* M. Varro, *uel quod maximus eſſet, uel quod* Ioui *immolata hoſtia albato fieri oportuiſſet.* XXIIII *Vngi ſub dio fas non erat* Diali. XXV. *Flamen* Dialis *antiquitus, nec magiſtratum petere, nec capere poterat, ne ſacris auocaretur, & multa contra religionẽ facere cogeretur.* XXVI. *Praeclamitatores habebat: qui*

ipſum

ipſum praecedebant, clamantes ut homines ab operibus deſi-ſterent, quia ei opus facientem uidere religioſum erat. Maſſurius quoque Sabinus alia quaedam fuiſſe ſcripſit, quae remiſſa ſunt, gratiamque aliquot caerimoniarum Diali factam fuiſſe tradit. Flaminis Dialis apex ſiue pileus albogalerus dicebatur, quod fieret ex hoſtia alba Ioui caeſa, cui affigebatur apex uirgula oleagina. Sex. Pompeius: Eaedem ferme caerimoniae ſunt, quas flaminicae ſacerdotiſſae Diales obſeruabāt. In queis hae. Quod bene nato operiretur. Et quod uirrica ſurculum de arbore felici haberet, & quod ſcalas deſcendere ei plus tribus gradibus religioſum eſſet. Atque etiam, quum iret ad Argaeos, neque caput comere, neque capillum depectere ſolebat

Flaminicae cuiuſdam mentio eſt in vetuſta inſcriptione ſic

Q.CAECILIO.Q.F.AN
OPTATIANO
PRAEF.COH.I.AQVI
TANOR·EQVIT
PONTIA.T.F.SABI
NA. MATER
FLAMINICA
L.D.D.D

Adijcit in fine huius capitis Gellius: Verba praetoris ex edicto perpetuo de flamine Diali, & de ſacerdote Veſtae ſunt haec: Sacerdotem Veſtalem, & flaminem Dialem, in omni mea iuriſdictione iurare non cogam. A Numa uſque ad Marij & Sullae tempora, perpetua & continuata ſerie flamines Diales ſemper fuerunt, uſque ad L. Cornelium Merulam, qui in ſeditione ciuili Cinnae, & Octauij in magiſtratu occiſus fuit. Poſt quem, quum Caeſar qui poſtea dictator fuit, id ſacerdotium

conſe-

conſequutus fuiſſet, non longe poſt a uictore Sulla, & ſacerdotio, et uxoris dote mulctatus eſt: ita ut nullus deinceps flamen Dialis inauguratus fuit, uſque ad finem imperij Auguſti Caeſaris. Sub quo anno plus minus centeſimo poſtquam id ſacerdotium uacauerat, flamen Dialis inauguratus eſt Ser. Cornelius Maluginenſis, poſt quem perpetuo ordine flamines Diales multi fuerunt uſque ad nouiſſima imperij tempora, quibus cum reliquis ſacerdotijs ueteris ſuperſtitionis ab imp. Theodoſio, id ſacerdotium omnino ſublatum eſt. Atque haec ſunt quae de flamine Diali apud ueteres ſcriptores inueni

DE FLAMINE MARTIALI.

Secundus a Numa inſtitutus flamen Martialis fuit, ut Dionyſius, & Liuius tradunt; uel a Romulo, ut Plutarchus; quod Romuli urbis conditoris Mars pater creditus ſit. Hic patricius, et maior flamen erat: De quo M. Varro libro quarto de lingua Latina: Flamines ſinguli cognomina habent ab eo deo, cui ſacra faciunt, ſed partim ſunt aperta, partim obſcura, aperta ut Martialis, Volcanalis. &c. Idem refert libro ſexto

De flamine Martiali mentio extat in antiqua inſcriptione ſic

P. CORNELIVS. P. F. DOLABELLA COS
C. IVNIVS. C. F. SILANVS. FLAMEN. MARTIAL
EX. S. C
FACIVND. CVRAVERVNT. IDEM. QVE
PROBAVERVNT

Hi conſules, ut ex Faſtis liquet, ſub Auguſti imperio fuerunt. Ne autem quis hac inſcriptione in dubium uerteret, quod de flaminibus maioribus dixi, ipſos ſemper ex patricijs lectos fuiſſe

fuiſſe, animaduerſione dignum, gentem Iuniam plebeiam quidem ante dictatorem Caeſarem fuiſſe, ideoque hoc ſacerdotio excluſam. Verum poſt Caeſaris dictatoris tempora, a quo Iunia gens cum pleriſque alijs in patricias allecta eſt, ut Tranquillus, & Dio tradunt, tam hoc ſacerdotium, quam cetera quae plebeijs antea prohibita erant, obtinere potuit, ut ſub Auguſto hunc Iunium obtinuiße uidemus

DE. FLAMINE. QVIRINALI

Et hic flamen maior, & patricius a Numa in Romuli honorem inſtitutus eſt, quod Romulus Quirinus appellatus parens, & urbis conditor fuiſſet. De hoc flamine frequens mentio eſt apud Liuium, Varronem, & Sex. Pompeium

De flamine Volcanali

Flamen Volcanalis Volcano conſecratus, & reliqui undecim flamines minores omnes, & plebeij fuerunt, uariis temporibus inſtituti. De flamine Volcanali ſic ſcribit Varro lib. IIII. de lingua Latina: Flaminum cognomina aperta ſunt Martialis, & Volcanalis

De flamine Carmentali

Hic flamen Carmentae Euandri Arcadis matris, cuius templum prope Capitolium fuit, ſacra curabat; de quo Cicero in Bruto ita mentionem facit: M. Popillius quum conſul eſſet, eodemque tempore ſacrificium publicum cum laena faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione, & ſeditione nuntiata, ut erat laena amictus, ita uenit in concio-

concionem, ſeditionemque tum auctoritate tum oratione ſedauit. Hos autẽ flamines plebeios fuiſſe teſtimonio eſt hic Lænas, qui ex plebe conſul lectus fuerat, quum flamen Carmentalis eſſet

De flamine Florali

De Florali flamine, qui a Flora dictus eſt, meminit Varro libro ſexto de lingua Latina. Hanc deam floribus praeeſſe ueteres credebant. Quam meretricem fuiſſe aiunt, quae quum magnas opes corporis quaeſtu quaeſtuiſſet, populum Romanum fecit heredem, certamque pecuniam reliquit, ex cuius annuo foenore ſuus natalis dies celebraretur editione ludorum, quos Floralia, ſiue ludos Florales appellabant. Quod quia ſenatui flagitioſum tractu temporis uiſum eſt, ab ipſo nomine argumentum ſumi placuit, ut pudendae rei quaedam dignitas adderetur, deãq; finxerunt eſſe, quae floribus praeſit, eamque oportere placari, ut fruges cum arboribus, aut uitibus bene, proſpereque floreſcerent; itaque Floram nuncupaſſe, & ludos ei dedicatos appellauiſſe Floralia. De quib. in antiquo nũmo ſic mentio eſt C.MEMMIVS.FLORALIA. PRIMVS.FECIT. Celebrabantur autem hi ludi omni cum laſciuia, conuenientes memoriae meretricis, in quibus praeter uerborum licentiam nudabantur, flagitante populo meretrices, quae mimmarum functae officio, in conſpectu multitudinis ad ſacietatem uſque impudicis motibus detinebantur. De hac dea, & eius ludis multa ſcribit Ouidius libro quarto Faſtorum

De flamine Palatuali

Palatualis, ut Varro libro ſexto de lingua Latina, ſiue Palatilis, ut Sex. Pompeius ſcribunt, flamen conſtitutus fuit ad ſacrificandum ei deae, in cuius tutela Palatium erat, quam M. Varro Palatuam uocat, de quo nihil praeterea memoria dignum inueni

De flamine Falacro

Flamen Falacer, ut libro quarto de lingua Latina ſcribit Varro, a diuo patre Falacre dictus eſt. Quis autem is deus fuerit nondum inueni

De flamine Furinali

Flaminum aliquot cognomina obſcura ſunt (inquit Varro libro quarto de lingua Latina) ut Dialis, & Furinalis. Quum Dialis a Ioue ſit, qui Diouis eſt: Furinalis a Furina, cuius etiam in Faſtis Furinales feriae ſunt. De eodem mentionem facit libro ſexto de lingua Latina. Forte haec dea eſt, cuius uetus haec inſcriptio meminit

I. O. M. H. AVG
S A C R
GENIO . FORINARVM
ET.CVLTORIBVS.HVIVS
LOCI.TERENTIA.NICE
CVM.TERENTIO.DAMA
RIONE.FILIO.SACERDOTE

De

De flamine Volturnali

Flaminis Volturnalis ſolus quod ſciam meminit M. *Varro libro* VI. *de lingua Latina ſic: Eundem Pompilium Numam ait feciſſe flamines, qui cum omnes ſint a ſingulis deis cognominati, in quibuſdam apparent etyma, ut cur ſit Martialis, Quirinalis. Sunt in quibus flaminum cognominibus latent origines, ut qui ſunt in uerſibus plerique, Volturnalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis; obſcura eſt eorum origo. Volturnus, Palatua, Furina, Flora, Falacer, Pomona pomorum patrona*

De flamine Virbiali

Flaminem Virbialem deo Virbio, ideſt Hippolyto *conſecratum, nullus quod ſciam antiquus ſcriptor commemorat. Eius ego mētionem extare uidi* Romae *in antiqua inſcriptione, quae modo ad manus non eſt, Quam uel in fine libri, uel alio loco poſtea ubi occaſio ſeſe obtulerit, afferam. Deus autem Virbius idem qui* Hippolitus *eſt. Theſei & Hippolytae Amazonis filius, qui quum a Phedra nouerca per calumniam apud patrem delatus eſſet, quod ipſi ſtuprum inferre uoluiſſet, patris iram ueritus curru conſenſo fugam arripuit, quumque iuxta maris littus perueniſſet, incuſſo a* Neptuno *pauore, equi conſternati implicatum habenis* Hippolytum *dilacerarunt. Cuius uicem miſerata* Diana *ad uitam eum reuocauit, & in Aricino nemore collocatum, pro* Hippolyto *Virbium appellauit, quaſi bis uirum. Vide haec latius apud* Ouidium *ſecundo metamorphoſeos*

De flaminibus Laurentiali, Lauinali, & Luculari

Neque etiam horum trium flaminum ullam mentionem apud ueteres auctores extare unquam uidi. Eos autem ex antiquo hoc epigrammate concinnaui

P.AELIO.P. F. PAPIR
MARCELLO.CENT
FRVM. SVB. PRINCIPE
PEREGRINOR. HASTATO
ET.PRINCIPI.ET. PRIMIPILO
LEG.VII.GEM.PIAE.FEL.ADLEC
TO. AD.MVNERA. PRAEFF
LEGG.VII.CLAVD.ET.PRIMAE
ADIVTRICIS.V. F. FLAMINI
LVCVLARI.LAVRENT.LAVINAL
PATRONO.ET. DECVRIONI
COLONIAE.APVLESIVM.PATRONO
CIVIVATIS.FORO.FLAM.FVLGINIAE
ITEM.QVE. IGVVINORVM
SPLENDIDISSIMVS. ORDO
FORO. FLAM
CVIVS.DEDICAT. DECVRIONIBVS
ET. LIBERIS. EORVM. PANEM
ET. VINVM. S S. XXX. N. ITEM
MVNICIPIBVS. SS. IIII. N. DEDIT

Ex his Laurentialem Accae Laurentiae Romuli nutrici creatum fuiſſe crediderim; reliquorum uero obſcura cognomina ſunt

De

De flamine Pomonali

Flaminis Pomonalis quem inter XV. minimi habitum fuiſſe tradit Sex. Pompeius, Varro libro ſexto de lingua Latina meminit, eumque a Pomona pomorum dea denominatum fuiſſe tradit. Et Sex. Pompeius: Maximae (inquit) dignationis flamen Dialis eſt inter quindecim flamines, & quum ceteri diſcrimina maieſtatis ſuae habeant, minimi habetur Pomonalis, quod Pomona leuiſsimo fructui agrorum praeſidet, ideſt pomis. Haec autem ſunt quae de XV. flaminibus inuenire potui. Cuius uxores omnes flaminicae dicebantur. Ceterum quo ab antiquitatum ſtudioſis gratiam aliquã ineam, & alterius generis flaminum aliquot inſcriptiones ſuggeram, qui certe municipales flamines fuerunt

Firmi in Piceno

T. APPAEO. T. F. VEL
ALFINIO.SECVNDO
PROC.AVGVST.XX.HERED
PROC.ALPI. ATRECTIANAR
PRAEF.VEHICVL.SVB.PRAEF
CLASS. PRAET. RAVENN.PR
ALAE.I.AVG.THRAC.TRIB.COH
I.AELIAE. BRITTON. PRAEF
COH.IIII.GALLOR. PATRON
COLON. FLAMINI. DIVOR
OMNIVM.AVGVRI
II. VIR. QVINQ. BIS
OB.MERITA.EIVS

ibid.

ibidem

L . VOLCATIO . Q . F .
VEL.PRIMO
II . VIR . II . QVINQ
FLAM . DIVOR . O M N
P. C. EX. TESTAMENTO
EIVS.POSITA
Q . LICINIO . CRISPINO
C. HERENNIO . MAXIMO
II . VIR

ibidem

L . VOLCATIO . Q . F
VEL . PRIMO
PRAEF . COH . I . NORICOR
I N . PANN . PRAEF. RIPAE
DANVVI . E T . CIVITATIVM
DVARVM.BOLOR. ET. AZALIOR
TRIB.MILIT.LEG.V
M A C E D O N I CAE.I N
MOESIA . PRAEF . ALAE . I
PANNONIOR . I N . AFRICA
II. VIRO. QVINQ
FLAMINI . D I V O R
OMNIVM.P.C
EX. TESTAMENTO . EIVS
P O S I T A
M . ACCIO . SENECA
. . . MANLIO . PLANTA
II. VIR. QVINQ

Deflamine diui Iuli mentio extat in antiquo hoc epigrammate

M . PVBLICIO
M . F . SAB. SEXTIO
CALPVRNIANO
E Q V O . PVBLICO
FLAM . DIVI . IVLI
PRAEF . AEDIL.POT
QVAESTOR . AERAR
SACERD.IVVEN.BRIX
COLLEGIA
CENTON.ET. FABROR

Item

L . ACVTIO
L . F
FAB . PRIMO
EQVO . PVB
II . VIR . I . D
AEDIL. Q. ALIM
FLAM. DIVI.IVLI

De flamine diui Auguſti

Auguſtum poſt mortem a Tiberio Caeſare cõſecratum fuiſ ſe praeter Tranquillum docet etiam libro primo Tacitus ita: Idem annus nouas caerimonias accepit, addito ſodalium Augu ſtalium ſacerdotio. Sorte ducti e primoribus ciuitatis unus & uiginti, Tiberius, Druſuſque, Claudius, & Germanicus adij ciuntur

De flamine diui Auguſti mentio eſt in hiſce vetuſtis inſcriptionibus

NERONI . CAESARI
GERMANICI . F
TI.AVGVSTI . N . DIVI . AVG
PRON.FLAMINI . AVGVSTALI
S O D A L I . AVGVSTALI

Item

C . VALERIO . C . F . P A P
M A R I A N O
H O N O R E S . O M N E S
A D E P T O . TRIDENT
FLAMINI . ROM . E T . AVG
PRAEF . QVINQ . AVGVR
ADLECTO.AN.NON . LEG . III
ITALIC . SODALI . SACROR
TVSCVLANOR . I V D I C I
SELECTO . DECVR . T R I D
DECVRIONI . B R I X I A E
CVRATORI . R E I P . MANT
EQVO . PVBL . PRAEF . FABR
PATRONO. COLON
PVBLICE

Item

M.ARTORIVS.M.F.PAL . PRISCVS . VICASIVS
SABIDIANVS.TRIB.COH.XV.VOLVNT.C.R.TR.LEG
VII.CLAVD.PIAE.FID.PRAEF.ALAE.I . PANN
P R A E F
MONTIS . BERENICIDIS . FLAM . DIVI.AVG
PATR . C O L
. . . RATEG. THEAD.EX.VOTO.D.D

De

De ſacerdote diuae Auguſtae

Auguſtarum uero conſecratarum, non flamines ſed ſacerdotes uocabantur; quae illis praecipue ſacra faciebant. Liuiam autem Druſillam, quae & Iulia Auguſta, Auguſti Caeſaris uxorem poſt obitum, primam omnium Auguſtarum ſub Diuae Auguſtae uocabulo a Claudio imperatore conſecratam tradit Trãquillus in Claudio cap. XI: Auiae (inquit) Liuiae diuinos honores; & circenſi pompa currum elephantorum; Auguſteo ſimilem decernendum curauit

Eius mentio eſt in hac uetuſta baſi ita

DENTRIAE.L.F.POLLAE
SACERDOTI.DIVAE
AVGVSTAE
P O S T . MORTEM
D . D

De flamine diui Claudij

Ti.Claudium Caeſarem poſt obitum a Nerone imperij heaerede conſecratum fuiſſe tradunt Tacitus libro XII. Tranquillus cap. XLV. & Eutropius libro ſeptimo

De cuius flamine mentio eſt in hac vetu-
ſta inſcriptione

Q.PETRONIVS. C . F. PVB. MODESTVS
P . P . B I S
LEG. XII. FVLM . ET . LEG. I. ADIVTRIC
TRIB. MIL. COH. V. VIG
TR.COH.XII.VRB.TR.COH.V. PR. PR. . .
DIVI.NERVAE.ET.IMP.CAES
NERVAE.TRAIANI.AVG. GERM.PROVINC
HISPANIAE.CITER.ASTVRIAE.ET
GALLAECIARVM.FLAMEN. DIVI.CLAVDI
DEDIT.IDEMQVE.DEDICAVIT

De flamine vero diui Veſpaſiani mentio eſt in anti-
quo hoc epigrammate ita

M.BAEBIO.M.F. Q. N . ARN . SVETRIO
MARCELLO.EQVO.PVBLICO
AED.Q.IIII.VIR. I. D . IIII . QVINQ . II
PATRONO.MVNIC.FLAMINI.DIVI
VESPASIANI
M.BAEBIVS.SVETRIVS . MARCELLVS.ET
SVETRIA . RVFA . OPTVMO.HVIC.DECV
RIONES. FVNVS. PVBLICVM.STATVAM
EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM
LOCVM. SEPVLTVRAE . DECREVERVNT
VRBANI.STATVAM.PEDESTREM

Item

item

L . APPAEO . L . F
P V P
P V D E NTI . P . P
TRIB . COH . X I I
VRB.ET.X. PRAET
FLAMINI. FLAV
PATRONO

De ſodalibus autem Flauialibus

IMP. CAESARI
DIVI. F. T . VESPAS
IA N O . AVGVSTO
PONTIF. MAX. TRIB
POT . IMP . X.P.P
CENSORI . CONSER
VATORI . AEDIVM
P V BLICARVM . E T
RESTITVTORI.AEDIVM
SACRARVM
SODALES . FLAVII
P.MARTIVS . VERVS

De ſacerdote diuae Domitillae

Diuae Domitillae ſororis Titi et Domitiani Imperatorum, Veſpaſiani Auguſti filiae, a Domitiano imperatore conſecratae, cuius meminit Statius libro Siluarum primo, hanc marmoream inſcriptionem uidi

C.ASCONIO . C.F
FAB.SARDO
IIII . VIR. I . D
PRAEF . FABR
FRATRI
CVSINIAE . M.F
SARDI . MATRI
ET . SIBI
ASCONIA . C. F
AVGVRINA
SACERDOS
DIVAE.DOMITILLAE

De flaminae Traianali

De flamine, & ſodalibus diui Traiani quem conſecratum ab Hadriano fuiſſe omnes tradunt, has uidi ueteres inſcriptiones

P.CLODIO . P. F
FAB . SVRAE
Q. FLAMINI . DIVI
TRAIANI . PONTIF
II.VIR.QVINQ. TRIB.LEG
II.ADIVTRIC. PIAE . FID
CVRAT.REIP. BERGOMEN
DAT.AB.IMP . TRAIANO
CVRAT . REIP . COMENS
DAT.AB.IMP. HADRIANO
COLLEGIA
FABROR. ET. CENT

item

Item

SEX . TITIO
SEX . F . PVP
MONTANO
CAESIO . SABINO
EQVO . PVBLICO
A E D . PONTIFICI
FLAMINI . TRAIANAL
PATRONO . MVNIC
PLEBS . VRBAN
H.R.I.R.I

item

IOVI.CONSERVATORI.ET.IVNONI . SANCTAE
SACRVM
C.PLAETORIVS.C.F.STEL.PHOEBVS . VI . VIR
AVGVSTAL
SODAL.TRAIANAL.ET.HADRIANAL. IIII. VIR
QVINQVEN
PATR.IVVEN.TREBVL.MVTVST. VOT . SOL . LIB
M E R

Sacerdotum diuarum Plotinae, Marcianae, & Fauſtinae meminerunt hae uetuſtae inſcriptiones.

A E M I L I A E
C . F
SACERD. DIVAE
PLOTINAE
COLLEG . CENT
TITVLO.VSA

D. M

D . M
CETRAMIAE
P . F . SEVERINAE
SACERDOTI
DIVAE . MARCIANAE
T.BAEBIVS . GEMELLI
NVS . . . . AVGVST
CONIVGI . SANCTISS

item

SAENIAE . CN . FIL
BALBILLAE
SACERDOTI . DIVAE
FAVSTINAE . DECVRI
ONES.AERE . COLLA
TO.OB.MERITA . EIVS

De flamine Hadrianali

Hadrianum imperatorem uita functum, ab Antonino Augu ſto Pio conſecratum fuiſſe bis uerbis docet Aelius Spartianus: Hadrianus rogante Antonino diuus a ſenatu appellatus eſt, qui templum ei pro ſepulchro apud Puteolos conſtituit, et quin quennale certamen, & flamen, & ſodales, & multa alia, quae ad honorem quaſi numinis pertinerent. Vnde multi An toninum Pium dictum putant

De

De flamine Hadrianali meminit vetus
hoc elogium ita

L.FABIO.M.F . GAL . CILONI
SEPTIMINO.COS.PRAEF . VRB
LEGG.AVGG.PR.PR . PANNON
SVPERDVCI.VEXILL. LEG. PRO
PR.PROVINCIAR.MOESIAE.SVPER
PONTI.ET.BITHYNIAE
COMITI.AVG.LEG.AVGG . PRO
PR.PROV. GALATIAE . PRAEF
AER.MILITARIS.PROV
COS.ITEM.Q.LEG.PROV.NARBONENS
LEG.LEG.XVI. FL . F . SAMOSATE
SODAL. HADRIANAL
PR. VRB. TRIB. PLEB. Q. PROV
CRETAE.TRIB . LEG . XI . CL
X.VIR . STLITIB. IVDICANDIS
MEDIOLANENSIS
PATRONO

Pleroſque ex ſequentibus imperatoribus inter diuos relatos fuiſſe docēt Dio, H*erodianus,* A*elius* S*partianus,* I*ulius* C*apitolinus,*E*utropius,et alij imperatorum uitarum ſcriptores, inter quos*M*arcū,*L.V*erū,*C*ommodum,*P*ertinacem,et* S*eacrū fuiſſe ex ijsdem conſtat, egoque paulo poſt oſtendam,& antiqua haec profitetur inſcriptio, quae eorundem ſodalium meminit*

Caelea

C . CAERELLIO . FVFIDIO
ANNIO . RAVO . C . F . OVF.
POLLITIANO . SODALI
MARCIANO . AVRELIANO
COMMODIANO . HELVIANO
SEVERIANO. III. VIR . MONET
A.A.A.F.F. TRIB. LATICLAVIO
LEG.III.CYR.VI.VIR. EQVIT.ROM
TVRMAE . PRIMAE.QVAESTOR
CANDIDATO
IMP . CAESARIS . M.AVRELI
ANTONINI . PII.FELICIS.AVG
TRIB.PL.CANDID.PR.HASTAR.C.V
FVFIDII . AMYCVS.ET
CHRESTINA . NVTRITORES

Ceterum ſi quis deſiderio tenetur intelligere quo ritu, & quibus caerimonijs ueteres Romani *imperatores inter diuos referebantur, is commentarios noſtros in ſecundum faſtorum librum petere poterit, ex quo omnia accurate & ut exiſtimo diligenter deſcripta, facile cognoſcere poterit.* Ego *uero hoc loco oẽs imperatores, &* Auguſtas, *qui apud ueteres inter diuos relati ſunt adijciam, ut quot flamines fuerint omnes demum intelligere poſſint, quot enim diui imperatores uſque ad* Conſtātinum, *tot etiam flamines fuiſſe exiſtimandum eſt*

IMPERATORES.CAESARES.ET.AVGVSTAE
QVI.INTER DIVOS . EX.S.C.RELATI.SVNT

DIVOS . IVLIVS
ab Auguſto *Caeſare.* Nummi *aerei.* Lapides. Tranquillus *capite* XXCVIII. Dio *libro* XLVI

DI-

Diuus Auguſtus Pater

a Ti.Caeſare Auguſto, Nummi aerei. Lapid.Tacitus libro. I *Trāquill.cap.*C.*Dio libro* LVI.*Eutropius lib.*VII.*Victor*

Diua Auguſta

a Claudio Imp. Nummus aereus.Tranq.in Claudio cap. XI

Diua Druſilla

a Caio Caligula Imp. fratre.Tranquill.in Caio cap. XXIIII

Diuus Claudius

a Nerone Imp.Nummus argenteus. Tacitus L.XII.*Tranq cap.*XLV.*Eutropius libro* VII

Diua Claudia Poppaea

a Nerone Imp. patre. Tacitus libro XVI.*& Tranqullus*

Diuus Auguſtus Veſpaſianus

a Tito filio. Nummi. Lapides.Tranquillus C.XXIII.*Statius Lib.Siluarum.*I.*Eutropius libro* VII

Diuus Titus Auguſtus

*a Domitiano fratre,Num.Lap.Tranquillus in Tito, & Domit.cap.*II.*Statius libro Siluarum* I. *Eutropius libro* VII

Diua Domitilla

a frate Domitiano. Statius libro Siluarum I.*Lapides*

Diua Iulia Diui Titi Filia

a patruo Domitiano Imp.Nummi argentei, & aurei.Statius libro Siluarum I

Diuus Caeſar Imp. Domitiani Aug. F

. . . dlias .

Diuus Caeſar Domitianus

a patre Domitiano Imp.Nummi argenteus,& aureus

Diuus

Diuus Nerua

a Traiano Imp.Nummus arg.Lapides.Eutrop.L.VII

Diua Auguſta Marciana

Traiani Imp.ſoror,a Traiano.Nummus arg.Lapides

Diuus Traianus Parthicus

ab Hadriano Imp.Nummus argent.Lap.Eutropius.L.VIII

Diua Plotina

Traiani Imp.vxor,ab Hadriano. Nummi arg.Lapides. Dio, & Spart.in Hadriano.Sex.Aurelius Victor

Diuus Antinous

ab Hadriano.Spartiauus in Hadriano

Diua Sabina

Hadriani uxor,ab Hadriano.Nummi,& Lapides. Spartianus in Hadriano

Diuus Hadrianus Auguſtus

a Pio Imp.Nummi arg.& Lapides.Spartianus, Capitolinus in Pio. Eutropius Lib.VIII

Diua Auguſta Fauſtina

Pij Imp.uxor,a Pio.Nummi argenteus,& aereus.Lapides.Capitolinus in Pio

Diuus Antoninus Pius

a Marco Imp.Nummi arg. & aer. Lapides. Capitolinus in Pio.Victor,& Eutropius lib. VIII

Diuus Verus Parthicus

a Marco Imp. Nummi aerei.Capitolinus in Marco. Eutropius libro VIII

Diua

Diua Fauſtina Pia

a marito Marco Imperatore. Nummi *argentei,& aerei.Capitolinus in Marco*

Diuus M. Antoninus Pius Germanicus Sarmaticus

a Commodo Imperatore.Nummi,& Lapides. Capitolinus. Eutropius Libro VIII

Diuus Commodus

*a Seuero Imperatore.*Nummi, et *Lapides.Lampridius, & in Seuero Spartianus*

Diuus Pertinax Pius Pater

*a Seuero Imperatore.*Nummi *aerei. Dio,Iulius Capitolinus, & Sex.Victor*

Diuus Septimius Seuerus Pius

a Caracallo,& Geta impp.filijs. Nummi,*& Lapides.*Herodianus *libro* IIII.*Spartianus, Eutropius libro* VIII

Diuus Geta

a Caracallo Imp.fratre.Spartianus

Diuus Antoninus

a Macrino Imperatore.Spartianus

Diua Iulia Auguſta

Seueri Imperatoris uxor,ab Alagabalo. Nummus *aereus.* Ex *Herodiano*

Diua Iulia Maeſa

*Auia Imp.Alexandri,ab ipſo conſecrata.*Herodianus *lib.*VI

Diuus Alexander

a S.P.Q.R.Lampridius

Diua

Diua Iulia Mammaea

Alexandri Imp.mater.a S.P.Q.R. *Lamprid.in Alexandro*

Diua Paullina

Vxor Maximini,ab ipſo.Nummus aereus

Diuus Gordianus Africanus

Diuus Cordianus Africanus

a S.P.Q.R.*Herodian.lib.*VIII.*Iulius Capitolinus*

Diuus Gordianus Auguſtus

a Philippo Imp.*Iulius Capitolin.Eutropius lib.*IX

Diuus Philippus Senior

Diuus Philippus Iunior

Diuus Decius

a S.P.Q.R.*Eutropius libro.*IX

Diuus Valerianus

a Gallieno filio Imp.*Trebellius Pollio in Gallieno*

Diua Mariniana

a Gallieno.Nummi argenteus,& aereus

Diuus Caeſar Valerianus

a Gallieno patre. Nummus argenteus.ex Pollione

Diuus Claudius

ab Aureliano Imp.*Numm.aereus.Trebellius Pollio. Eutrop. libro* IX.*Victor*

Diuus Aurelianus

a Tacito Imp.*Fl.Vopiſcus.Eutropius libro* IX

Diuus Carus

a filijs Carino & Numeriano Impp

a Dio-

Diuus Numerianus

a Diocletiano Imp. Lapis antiquus

Diuus Nigrinianus

Nummus aereus

Diuus Conſtantius Pius Princeps

a Conſtantino Imp. filio. Nummus aereus.
& Lapides. Eutropius libro x

Diuus Maximianus Sen. Fort. Imp

a Maxentio Imp. filio. Nummus aereus

Diuus Romulus

a patre Maxentio Imp. Nummus aereus

Diuus Maximianus

a Licinio Aug. Nummus aereus

Diuus Diocletianus

a Conſtantino, & Licinio Impp. Eutropius lib. IX

Diua Helena

a filio Conſtantino Imperatore

Diuus Aug. Pius Conſtantinus Max

a filijs Conſtantino, Conſtantio, & Conſtante Auguſtis. Num. aereus. Eutrop. lib. x. Codex Theodoſianus

Diuus Conſtantinus Iun

a fratribus Conſtantio, & Conſtante Auguſtis. Codex Theodoſianus

Diuus Conſtans

a fratre Conſtantio. Eutropius libro x. Symmachus libro I Epiſt. XXXIX

Diuus Conſtantius

a *Iuliano Imperat.* Eutropius *libro* x. Symmachus *ibidem.* Codex Theodoſianus

Diuus Iulianus

a *Iouiano, Aug.* Eutropius *libro* x. Symmachus *ibidem.* Codex Theodoſianus

Diuus Iouianus

a *Valentiniano, &* Valente Impp. Eutropius *libro* x. Codex Theodoſianus

Diuus Valentinianus Magnus

a *Gratiano filio, &* Valente *fratre* Impp. Marcellinus Comes

Diuus Valens

a *Gratiano, &* Valentiniano Iuniore Impp. Codex Theodoſianus

Diuus Gratianus

a *Theodoſio, &* Valentiniano Iuniore Impp. Codex Theodoſianus. Symmachus *libro* I. Epiſt. XXXIII. & XXXIX

Diuus Valentinianus Iun

a *Theodoſio* Imp. Codex Theodoſianus

Diuus Theodoſius

a *filijs* Arcadio, & Honorio Impp. Cod Theodoſianus

Diuus Arcadius

a *filio* Theodoſio Iuniore Aug. Cod. Theodoſianus

Diuus Honorius

a Valentiniano III. Aug. Codex Theodoſianus

Diuus

Diuus Theodoſius Iunior

Valentiniano III. *Imperatore. ex Codice Iuſtiniani*

Diuus Placidius Valentinianus

Ex Codice Iuſtiniani

VIRGINES. VESTALES. VI.

De Virginibus Veſtalibus

Virginum Veſtalium inſtitutionem Dionyſius libro ſecundo, Liuius libro primo, & in Romuli, & Numae uitis Plutarchus, Numae Pōpilio, quemadmodū pleraq; alia ſacra tribuūt. Alij uero (ut tradit Plutarchus) inter quos Virgilius eſt, uetuſtius id inſtitutum putant; ipſum enim Ilio, & Troianis manaſſe ſcribunt, poſteaquam Palladio potiti ſunt. Easque ex Troianis ad Lauinios primum, deinde Albanos, poſtremo ad Romanos commigraſſe. Virgilius II. *Aeneidos*

Sic ait & manibus uittas, Veſtamque potentem
Aeternum additisque effert penetralibus ignem

Veſtae enim ignis perpetuus dicatus erat, a ſacris uirginibus cuſtoditus. Eam autem terram eſſe quidam credunt, alij uero Veſtam nihil aliud quam purum ignem eſſe arbitrantur. Alij porro eandem, quae & Opis, & Cybelles omnium deorum mater dicitur, eſſe opinati ſunt. Cuius ſacra, uigilem ſcilicet ignē, cum uirginibus, penatibus, & Palladio Aeneas ex Troia in Latium tulit, & condito Lauinio Veſtae aedem ſacrauit; in qua etiam haec ſacra condidit. Poſtea Aſcanius condita Alba longa templum Veſtae aedificauit in montis Albani parte, cui ſuberat lucus, in quo Ilia ſiue Rhea Siluia Romuli mater compreſſa eſt. Veſtae enim miniſtrae perpetuam uirginitatē ſeruabant.

uabant. Nam mos antiquus Latinis fuit generoſas, & caſtas uirgines legere in Veſtae miniſterium, quod idem obſeruaſſe Romulum quidam tradunt, qui caſtiſsimas ſacrorum caerimonias, ut auctor eſt M. Varro, inſtituit. Temploque Veſtae excitato, Veſtales uirgines legit. Quamquam alij (ut dixi) nō Romulū, ſed Numā Pōpiliū eiuſmodi inſtituti auctorem ferant. Ego porro exiſtimo Veſtalium ſacra antiquiſsima quidē, & longe ante ipſum Romulum fuiſſe. Nam Ilia, ſiue Rhea uirgo Veſtalis fuit, ipſorum ſcriptorum teſtimonio, Numam uero ipſum templum Veſtae condidiße, (quum id ſacerdotium a Romulo neglectum fuiſſet, domeſticae calamitatis recordatione) praeſcriptum uirginum numerum ordinaſſe, rationem, & tempus quibus capi deberent addidiſſe, honorem, delinquentium poenam, & poſtremo omnes Veſtalium caerimonias ſtatuiße, quibus apud Romanos eas teneri mos fuit, quae ante Numam nequaquam ita accurate obſeruata fuiße crediderim. Nam is Veſtae templum circulari effigie in foro inter Palatiū, & Capitolium ex antiquorum Latinorum & Albanorum ritu aedificauit, et Veſtae ſacra, ignemque perpetuum, certis quibusdam uirginibus, a ſe lectis tradidit cuſtodienda. Ignis porro perpetui ſacris Veſtae uirginibus cuſtodiam ideo ueteres commiſiſſe traditur, ut puram & incorruptam ignis ſubſtantiam, inuiolatis item integriſque corporibus commendarent, ſiue quod ſterile, & infecundum eſſet ſcitae uirginitati adiungerent. Ideo autem in Veſtae templo perpetuum ignem ſeruari uoluerunt, quod ueteres nihil aliud Veſtam eſſe exiſtimauerint, quam purum ignem, uel quod Veſta eadem eſſet quae & tellus, quae medium orbis locum obtinens, igneos globos ex ſe ipſa emittat. Itaque nihil aliud a ſacris uirginibus, quam inextinguibilem illum ignem cuſtodiri quidam putant. Nonnulli uero praeter hunc alia quaedam arcana in Veſtae templo ſeruari

uari tradidere, pontificibus ipſis, uirginibusque Veſtalibus etiam incognita, quod ea uidere, aut audire fas non ſit. Quidã duo dolia haud magna, alterum apertum, alterum cluſum in Veſtae templo fuiſſe ſcribunt, in quibus quid repoſitum fuerit, incertum. Alij Paladium in eo templo cuſtodiri etiam exiſtimauerunt. Quoties autem ignis ille perpetuus quouis caſu extinguebatur, maximorum malorum imminentium praeſagium erat, idque ſuper omnia grauia Romani timebant, interitum urbis quamprimum adfuturum exiſtimantes, ut Romae, quũ Mithradatici, tum ciuilis belli temporibus, quibus ignis in aede Veſtae extinctus fuit. Ignem autem amiſſum nequaquam decebat ex altero igne ſumere, ſed maximis precibus numen Veſtae placantes, multis ſacrificijs nouum ex Solis radijs eliciebant, pura & immaculata flamma, ex lagena aqua plena Solis ſplendori oppoſita, accenſa. Primus autem Numa quattuor Veſtales uirgines legit omnes nobiliſſimas, & patricias Geganiam, Berenniam, Camiliam, & Tarpeiam. Quibus poſtea aucta ciuitate, propter multitudinem ſacrorum, quae perficiebant, duas alias addidit Ser. Tullius rex, ſexque uirgines Veſtales factae ſunt, qui numerus ſemper poſtea in poſterum mãſit donec id ſacerdotiũ fuit. Quarũ praefecta uirgo Veſtalis maxima appellabatur, quemadmodum ex his inſcriptionibus liquet CLOELIAE. CLAVDIANAE

.V. V. MAXIMAE
A. DIIS. ELECTAE. MERITO
QVAM. SIBI. TALEM. ANTISTITEM
NVMEN. VESTAE. RESERVARE. VOLVIT
COELIA. NERVIANA. SOROR
CVM. PIERIO. CONIVGE. AC. LIBERIS
SVIS. ORANTES. VT. PER. TOT. SAECVLA
FACERE. DII. PERMITTANT.

item

FL . MANILIAE . V . V . MAX
CVIVS.EGREGIAM. SANCTIMO
NIAM . ET . VENERABILEM
MORVM . DISCIPLINAM
IN.DEOS.QVOQVE.PERVIGILEM
ADMINISTRATIONEM
SENATVS . LAVDANDO
COMPROBAVIT
AEMILIVS . FRATER . ET
RVFINVS . FRATER . ET
FLAVII . SILVANVS . ET
EIRENEVS. SORORIS. FILII
A.MILITIIS . OB. EXIMIAM
ERGA . SE . PIETATEM
PRAESTANTIAM. QVE

L. Antiſtius Labeo, qui de uirgine Veſtali capienda diligentiſſime ſcripſit, minorem quam annos ſex, maiorem quam annos decem natam capi fas eſſe negauit: item quae non fuerit patrima, & matrima, hoc eſt cuius utriq; parentes uiuerent, itẽ quae lingua debili, ſenſuue aurium diminuta, aliaque qua uis corporis labe affecta ſit: item quae ipſa, aut cuius pater emancipatus ſit, etiam ſi uiuo patre in aui poteſtate ſit. Item cuius parentes alter amboue ſeruitutem ſeruierint, aut in negocijs ſordidis diuerſati ſint: ſed eam cuius ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri aiunt: item cuius pater flamen, aut augur, aut XV. uir ſacris faciundis, aut qui ſeptem uir epulonum, aut ſalius etiam fuerit. Sponſae quoque pontificis, et tibicinis ſacrorum filiae uacatio a ſacerdotio iſto tribui ſolet. Porro autem C. Atteius Capito. XV. uir ſacris faciundis, ſcriptum reliquit, neque eius legendam filiam; qui domicilium

in Italiam non haberet, & excuſandam eius, qui liberos tres non tuliſſet. Virgo autem Veſtalis ſimul atque capta, & in atrium Veſtae deducta, pontificibus tradita eſt, eo ſtatim tempore ſine emancipatione, ac ſine capitis minutione, e patris poteſtate exijt, & ius teſtamenti faciundi adipiſcitur. Virginibus Veſtalibus triginta annorum caſtitas a rege Numa praeſcripta fuit. Quibus caſte & incorrupte manerent, ſacrificiaque, & alias caerimonias Veſtae peragerent. Quod tempus in tres partes partitum erat; nam decem primis annis diſcebant, totidem miniſtrae erant, reliquis uero decem alias iuniores edocebant. Anno uero triceſimo exacto, dabatur eis nubendi poteſtas; quae uittis & reliquis ſacerdotij inſignibus depoſitis, matrimonio iungi poterant. Hoc uero pauciſſimas admodum feciſſe traditum eſt. Fertur quoque eis, quae hanc nubendi licentiam amplexae ſunt, non tantum multa aduerſa, omni tempore quo uixerunt contigiſſe, uerum etiam poenitentia & merore reliquam uitae partem infeliciterque tranſigiſſe, Veſta iniuriam, quae ſibi allata uidebatur ulciſcente, peſſimum poſtremo uitae finem ſortitae ſunt. Quare reliquae his exemplis permotae, uſque ad mortem pudice & caſte in Veſtae miniſterio permanſerunt. In demortuae autem locum ante triginta annorum ſpatium, aliam ſubrogare neceſſe erat. Interdiu cum uirginibus Veſtalibus commorari omnibus licebat; noctu autem uiris ad eas ingreſſus erat interdictus. Quas populus Romanus multis maximiſque honoribus honeſtauit, quibus nuptiarum, aut filiorum deſiderium leniri poterat. Sacroſanctae enim & inuiolabiles erant, lictore utebantur, ampliorem & digniorem in circo, & alijs ſpectaculis locum habebant, ſi caſu quiſpiam nocens ad mortem ductus, uirginem Veſtalem obuiam habuiſſet, eum amplius interficere non licebat, uerum iurare cogebatur, ſe non ultro, & de induſtria,

aut dedita opera, ſed caſu obuiam factam. Qui uero occurrebat, cum ipſae feretro uehebātur ad necem nihilominus moriebatur. Veſtalium porro delinquentium poena haec erat. Si petulanter egiſſet, aut rerum ſacrarum perinde ac ignis cuſtodiam ſuae curae creditam neglexiſſet, atque ob cetera eiuſmodi peccata, nuda linteo tamen obtenſa, in editiore obſcurioreque domus loco flagris a pontifice maximo uerberabatur, quemadmodum a P. Licinio pontifice maximo, in eam quae parum diligenter ſacrum ignem cuſtodierat, animaduerſum fuiſſe Valerius tradit. Si uero parum pudice ſe habuiſſet, caſtitateque amiſſa, inceſti conuicta fuiſſet, turpiſſima miſerabilique morte, hac ratione afficiebatur. Sandapila uincta efferebatur per medium forum ab aedibus Veſtae uſque ad portam Collinam, tanquam mortua, cum luctu propinquorum, & neceſſariorum, ſequentibus pontificibus, alijsque ſacerdotibus in moeſto ſilentio. Iuxta portam Collinam intra urbis muros, tumulus uſque hodie impudicarum Veſtalium ſupplicium ſiniſtra euntibus ad portam, imminet, ubi locus erat ſubterraneus, in quo per foramen ſcalis deſcendebatur. In eum uirgo corrupta, uinculis ſoluta, capiteque uelato, poſtquam pontifex maximus arcana quaedam uerba pronuntiaſſet, & cum ceteris ſacerdotibus terga uertiſſet, ſola a carnifice demittebatur, ſublatisque ſcalis occludebatur locus undique, ubi ne fame uideretur necata, panis, lactis, & olei aliquantulum ponebatur, lectulusque ſtratus, & ardens lucerna ſimul. Quibus perfectis diſcedebant ſacerdotes, atque eo die iuſtitium erat in urbe, & moeror, pauorque magnus, praeſertim quod ingentes ciuitati, atque reipublicae calamitates pena Veſtalis uirginis portendere credebatur. Nec ſane ciuitas lugubriorem, aut moeſtiorem diem agebat, quàm eum, quo de uirgine Veſtali ſupplicium ſumptum eſt.

De more autem, rituque capiundae uirginis litterae quidem an-

tiquiores

tiquiores non extant, niſi quod capta fuiſſe fertur, quae capta prima eſt a Numa *rege*, Ego *autem (ut ſupra dixi) ante* Numam *ipſum captam primum fuiſſe* V*eſtalem exiſtimo, tum multis coniecturis, tum etiam ex teſtimonio libri primi* Q. Fabij Pictoris, *in eo loco ubi ea uerba recitantur, quae pontifex maximus fari ſolet, quum uirginem* V*eſtalem capit.* Ed *autem eiuſmodi ſunt.* Sacerdotem V*eſtalem, quae ſacra faciat, quae ius ſit, & ſacerdotem* V*eſtalem facere pro populo* Romano Quiritibus *uti, quod optima lege fiat, ita te* Amata *capio.* Amata *autem inter capiendum a pontifice maximo appellatur, quoniam quae prima capta eſt, hoc fuiſſe nomine traditum eſt.* Ceterum *quum ex quattuor, quas primas a* Numa *captas refert* Plutarchus *nulla ſit quae* Amata *uocatur, ante* Numam *quoque uirgines* V*eſtales fuiſſe certum eſt.* De *capienda quoque uirgine* V*eſtali inuenitur lex* Papia, *qua cautum fuit, ut pont. max. arbitratu, uirgines e populo uiginti legantur, ſortitioque in concione ex eo numero fiat.* Sed *ea ſortitio ex lege* Papia *paulatim abrogata eſt.* Nam *ſi quis honeſto loco natus pontificem maximum adiiſſet, atque obtuliſſet ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius dumtaxat ſaluis religionum obſeruationibus, ratio haberi poſſet, gratia* Popilliae *legis per ſe ratum fit.* Capi *autem uirgo propterea dicitur, quia pontificis maximi manu prehenſa, ab eo parente in cuius poteſtate eſt, ueluti bello capta abducitur.* Plerique *autem capi uirginem ſolum debere dici putant, ſed flamines quoque* Diales, *pontifices, & augures capi dicebantur, ut auctor eſt* L. Sulla *rerum geſtarum libro ſecundo,* In *commentarijs autem* Antiſtij Labeonis, *quae in* XII. *tabulas compoſuit, ita ſcriptum eſt:* Virgo Veſtalis *neque haeres eſt cuiquā inteſtato, neque inteſtatae quiſque, ſed bona eius in publicum redigi aiunt.* V*eſtales autem publicis ſumptibus alebantur, quod ſacerdo*-

tium

tium Romae *uſque ad* Theodoſii *ſenioris Auguſti tempora per durauit*. *Ipſe enim quum Chriſtianae pietatis cultum ardentiſſime amplexus eſſet, gentiliumque antiquae ſuperſtitioni prae omnibus* Romanis *imperatoribus aduerſaretur, eas tollendas cenſuit*. *Quae res hac ratione trāſacta eſt*. *Victo & occiſo* Maximo *tyranno, qui* Gratianum *imperatorem per inſidias apud* Lugdunum *interfecerat, quum* Romam *ueniſſet, triumphum de tyranno acturus imperator* Theodoſius *Auguſtus, poſtquam triumphum egiſſet, filiumque ſuum* Honorium *imperatorem creaſſet*, Romano *ſuaſit ſenatui, qui religionem ueterem retinere ſtudebat, ut decepti, & inducti in errores gentium, reſcipiſcere, &* Chriſtianam *religionem in qua omnium ſcelerum abolitio donaretur amplecti uellent*. *Sed nemo motus omni oratione illius dicitur, quod negarent, ſe facere poſſe, ut maiorum ſuorum inſtituta & tradita, nouitijs* Chriſtianorum *inuentis poſtponerent, quum illorum cuſtodia urbs incolumis prope mille & ducentos annos conſeruata fuiſſet, quibus ſi alia potiora duxiſſent, ignorare ſe quae ſit fortuna conſequutura; inſtitit tum* Pius *princeps, & rempublicam ſumptibus ſacrorum grauari dixit, quos quum ſenatus tueri non poſſet uirginum* Veſtalium *ante omnes, pontificum, augurum*, XV *uirum ſacris faciundis, fetialium, ſaliorum*, VII. *uirum epulonum, & aliorum ſacerdotum redditus publicos priuatoſque uno edicto ſubſtulit, quare paulatim* Chriſtiana *religione creſcente, gentilium ſuperſtitiones aboleri, & antiquari coeptae ſunt, quum ſumptus quibus ſacerdotes ali ac nutriri poſſent, amplius eis ab ullo ſuppeditarentur*. *Quo tempore ſenatus auctoritas admodum diminuta eſt*. *Legationem poſtremo pro antiquis cærimonijs et praeſertim uirginibus* Veſtalibus *reſtituendis*, Q. Aurelius Symmachus V.C. *praefectus urbi ad impp*. Theodoſium & Valentinianum Iuniorem *ſuſcepit, a quibus*

bus, quum eiuſdem poſtulata ſuſcepta non fuiſſent, nihil eorum quae petierat obtinere potuit, Diuino Ambroſio Mediolanenſe epiſcopo ſoluta oratione, & Aurelio Prudentio, heroicis uerſibus acriter reclamantibus, eiuſq; rationes ſingularis ingenij, et eruditionis plenis orationibus refellētibus. Porro aūt tam Symmachi relationem, quam Diui Ambroſij reſponſionem hoc loco adijcere placuit, tum quod ob rerum quibus refertae ſunt copiam, his commentarijs intelligēdis maximo uſui erunt, tum ut quibus rationibus uana gentilitas ritus ſuos defendere ſolebat cognoſcatur: quibuſq; rōnibus diuinus ille Ambroſius tela in nos a Symmacho iacta in eū ipſum retorſerit. Fuit uero is Symmachus ſenatorij ordinis, & quod tum eximium habebatur in ipſis ſenatoribus, ſicut & apud eorum maiores, caerimoniarum ueterum pontifex, item augur, & XV. Vir ſacris faciundis, ut ex eius ſtatuae elogio intelligi poteſt, & ideo parum aequus Chriſtianis, ut ſunt ingenia propenſa ad priuatum commodum, apud quos ſi potuiſſet eundem dignitatis locum tueri, fortaſſe ſenſiſſet aliter, quo factum eſt, ut contradictores, & ut ita loquar antagoniſtas habuerit inſignes aliquot e noſtris, in queis ut dixi Prudentiū, & D. Ambroſium, cum quibus etiam uicto, certaſſe fuit honorificum, quod ipſum excuſaret cauſſa deterior, non dilutior facundia. De qua ſic ſcribit Prudentius

O linguam miro uerborum fonte fluentem
Romani decus eloquij, cui cedat & ipſe
Tullius, has fundit diues facundia gemmas
Os dignum aeterno tinctum quod fulgat auro
Si mallet laudare deum, cui ſordida monſtra
Praetulit, & liquidam temerauit crimine uocem

Atque hactenus de Symmacho: nunc uero ipſum pro ueteri ſuperſtitione diſſerentem audiamus

DDD. NNN. VALENTINIANO. THEODOSIO ET. ARCADIO. AVGVSTIS. SYMMACHVS. V. C PRAEFECTVS. VRBI

*V*Bi primum ſenatus ampliſsimus ſemperque ueſter, ſubiecta legibus uitia cognouit, & a principibus pijs uidit purgari famam proximorum temporum, boni ſaeculi auctoritatem ſecutus, euomuit diu preſſum dolorem, atque iterum me querelarum ſuarum iuſsit eſſe legatum. Cui ideo diui principis denegata eſt ab improbis audientia, quia nõ erat iuſtitia defutura, D D. Imperatores Valentiniane, Theodoſi, & Arcadi inclyti uictores & triumphatores ſemper Augg. Gemino igitur functus officio, & ut praefectus ueſter geſta publica proſequor, & ut legatus ciuium mandata commendo. Nulla eſt hic diſsenſio uoluntatum, quia iam credere homines deſierunt aulicorum ſe ſtudio praeſtare, ſi diſcrepent. Amari, coli, diligi: maius imperio eſt. Quis ferat, obfuiſſe reipub. priuata certamina? Merito illos ſenatus inſequitur, qui potentiam ſuam famae principis praetulerunt. Noſter autem labor, pro clementia ueſtra ducit excubias. Cui enim magis commodat quod inſtituta maiorum, quod patriae iura & fata defendimus, quam temporum gloriae? quae tum eſt maior, cum uobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Repetimus igitur religionum ſtatum, qui reip. diu profuit. Certe numerentur principes utriuſque ſectae, utriuſque ſententiae: proximus eorum caerimonias patrum coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit religio ueterum, faciat diſsimulatio proximorum. Quis ita familiaris eſt barbaris, ut aram uictoriae non requirat? Cauti in poſterum ſumus, & talium rerum oſtenta uitamus. Reddatur tamen ſal-

ſaltem nomini honor, qui numini denegatus eſt. Multa uicto riae debet aeternitas ueſtra, & adhuc plura debebit. Auerſentur hanc poteſtatem, quibus nihil profuit, uos amicum triumphis patrocinium nolite deſerere. Cunctis potentia iſta uotiua eſt. Nemo colendam neget, quam profitetur optandam. Quod ſi huius numinis non eſſet iuſta uſitatio, ornamentis ſaltem curiae decuit abſtineri. Praeſtate oro uos, ut ea quae pueri ſuſcepimus, ſenes poſteris relinquamus. Conſuetudinis amor magnus eſt. Merito diui Conſtantij factum diu non ſtetit. Omnia uobis exempla uitanda ſunt, quae mox remota didiciſtis. Aeternitatem curamus famae & nominis ueſtri, ne quid futura aetas inueniat corrigendum. Vbi in leges ueſtras & uerba iurabimus? qua religione mens falſa terrebitur, ne in teſtimonijs mentiatur? Omnia quidem deo plena ſunt, nec ullus perfidis tutus eſt locus. Sed plurimum ualet ad metum delinquendi, etiam praeſentia religionis urgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem conuenit ſingulorum, neque aliud magis auctoritatem facit ſententijs noſtris, quam quod omnia quaſi iuratus ordo decernit. Patebit ergo ſedes prophana periurijs, & hic inclyti principes mei probabile iudicabunt, qui ſacramento publico tuti ſunt? Sed diuus Conſtantinus idem feciſſe dicitur. Cetera potius illius principis aemulemur, qui nihil tale eſſet aggreßus, ſi quis ante ſe alius deuiaſſet. Corrigit enim ſequentem lapſus prioris, & de reprehenſione antecedentis exempli naſcitur emendatio. Fas fuit, ut parens ille clementiae ueſtrae, in re adhuc noua non caueret inuidiam. Num poteſt etiam nobis eadem defenſio conuenire, ſi imitemur quod animus improbat? Accipiat aeternitas ueſtra alia eiuſdem principis facta, quae in uſum dignius trahat. Nil ille decerpſit ſacrarum uirginum priuilegijs, decreuit nobilibus ſacerdotia, Romanis caerimonijs nō negauit

impen-

impenſas, & per omnes uias aeternae urbis laetum ſecutus ſenatum, uidit placido ore delubra, legit inſcripta faſtigijs deum nomina, percontatus eſt templorum origines, miratus eſt conditores. Cumque alias religiones ipſe ſequeretur, has ſeruauit imperio. Suus enim cuique mos, ſuus cuique ritus eſt. Varios cuſtodes urbibus cunctis mens diuina diſtribuit. Vt animae naſcentibus, ita populis fatales genij diuiduntur. Accedit utilitas, quae maxime homini deos aſſerit. Nam cum ratio omnis in operto ſit, unde rectius quam de memoria atque documentiis rerum ſecundarum, cognitio uenit numinum? Iam ſi longa aetas auctoritatem religionis faciat, ſeruanda eſt tot ſaeculis fides, et ſequendi ſunt nobis parentes, qui ſecuti ſunt feliciter ſuos. Romam nunc putemus aſsiſtere, atque his uobiſcum agere ſermonibus. Optimi principes, patres patriae, reueremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, ut utar caeremonijs auitis. Neque enim poenitet. Viuam more meo, quia libera ſum. Hic cultus in leges meas orbem redegit, haec ſacra Hannibalem a moenibus, à Capitolio Senonas repulerũt. Ad hoc ergo ſeruata ſum, ut longaeua reprehendar? Video quale ſit quod inſtituendum putatur. Sera tamen & contumelioſa eſt emendatio ſenectutis. Ergo dijs patrijs, dijs indigetib. pacem rogamus. Aequum eſt, quicquid omnes colunt unum putari. Eadem ſpectamus aſtra, commune caelum eſt, idem mundus inuoluit. Quid intereſt, qua quiſque prudentia uerum inquirat? Vno itinere non poteſt perueniri ad tam grande ſecretum. ſed haec ocioſorum diſputatio eſt. Nunc preces, non certamina offerimus. Quanto commodo ſacri aerarij ueſtri, Veſtalium uirginum praerogatiua detracta eſt: ſub largiſsimis Imperatoribus denegatur, quod parciſsimi praeſtiterunt. Honor ſolus eſt in illo uelut ſtipendio caſtitatis. Vt uittae earum capiti decus faciunt, ita inſigne ducitur ſacrifi-

cij, uacare muneribus. Nudum quodammodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate a diſpendio tutae ſunt. Itaque amplius laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahunt. Siquidem ſaluti publicae dicata uirginitas, creſcit merito cum caret praemio. Abſint ab aerarij ueſtri puritate iſta compendia. Fiſcus bonorum principum, non ſacerdotum damnis, ſed hoſtium ſpolijs augeatur. Vllum ne lucrum compenſat inuidia? Atqui auaricia in ueſtros mores non cadit. Hoc miſeriores ſunt, quibus ſubſidia uetera decerpta ſunt. Etenim ſub Imperatoribus qui alieno abſtinent, qui reſiſtũt cupiditati, ad ſolam detrahitur amittentis iniuriam, quod deſiderium non mouet auferentis. Agros etiam uirginibus et miniſtris deficientium uoluntate legatos, fiſcus retentat. Oro uos iuſtitiae ſacerdotes, ut urbis ueſtrae ſacris reddatur priuata ſucceſſio. Dictent teſtamenta ſecuri, & ſciant ſub principibus non auaris ſtabile eſſe quod ſcripſerunt. Delectet uos iſta felicitas generis humani. Coepit cauſſae huius exemplum ſollicitare morientes. Ergo Romanae religiones ad Romana iura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus caſus fecit caducas? Capiunt legata liberti, ſeruis teſtamentorum iuſta commoda non negantur. Tãtum nobiles uirgines, & fatalium ſacrorum miniſtri, excluduntur praedijs haereditate quaeſitis. Quid iuuat, ſaluti publicae caſtum corpus dicare, & imperij aeternitatem coeleſtibus fulcire praeſidijs, armis ueſtris, aquilis ueſtris, amicas applicare uirtutes, pro omnibus efficacia uota ſuſcipere, & ius cum omnibus non habere? Ita ne melior eſt ſeruitus quae hominibus impenditur? Remp. laedimus, cui nunquam expedit ut ingrata ſit. Nemo me putet ſolam cauſſam religionum tueri. Ex huiuſmodi facinoribus, orta ſunt cuncta Romani generis incommoda. Honorauerat lex parentum Veſtales uir

gines

gines ac miniſtros deorum, uictu modico iuſtiſque priuilegijs. Stetit muneris huius integritas uſque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem uilium baiulorum ſacrae caſtitatis alimenta uerterunt. Secuta eſt hoc factum fames publica, & ſpem prouinciarum omnium meſsis aegra decepit. Non ſunt haec uitia terrarum. Nihil imputamus aſtris. Nec rubigo ſegetibus obfuit, nec auena fruges necauit. Sacrilegio annus exaruit. Neceſſe enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur. Certe ſi eſt huius mali aliquod exemplum, imputemus tantam famem uicibus annorũ. Grauis hanc ſterilitatem aura contraxit. Silueſtribus arbuſtis uita producitur, & rurſus ad Dodonaeas arbores plebis ruſticae inopia conuolauit. Quid tale prouinciae pertulerunt, quum religionum miniſtros honor publicus paſceret? Quando in uſus hominum concuſſa quercus? quando uulſae ſunt herbarum radices? quando alternos regionum defectus deſeruit foecunditas mutua, quum populo & uirginibus ſacris cõmunis eſſet annona? Cõmẽdabat enim terrarum prouentus uictus antiſtitum, & remedium magis quam largitas erat. An dubium eſt, ſemper pro copia omnium datum, quod nunc inopia omnium uendicauit? Dicet aliquis, ſumptum publicum denegatum alienae religionis impendijs. Abſit a bonis principibus iſta ſententia, ut quod de communi quibuſdam tributum eſt, in iure fiſci eſſe uideatur. Nã cum reſp. de ſingulis conſtet, quod ab ea proficiſcitur, fit rurſus proprium ſingulorum. Omnia regitis, ſi ſuum cuique ſeruatis, pluſque apud uos iuſtitia quam licentia ualet. Conſulite certe munificentiam ueſtram, an haec publica uelit exiſtimari, quae in alios tranſtuliſtis. Semel honori urbis delata compendia, deſinunt eſſe tribuentium, & quod a principio beneficium fuit; uſu atque aetate fit debitum. Inanem igitur metum diuino animo ueſtro tentat incutere, ſi quis aſſerit con-

ſcien-

ſcientiam non habere praebeamus, niſi diuinis ſemitam ſubtrahi-mus mundum. Faueant clementiae ueſtrae ſectarum omnium ar-cana praeſidia, & haec maxime, quae maiores ueſtros ali-quando iuuerunt, uos defendant, a nobis colantur. Eum re-ligionum ſtatum petimus, qui diuo parenti culminis ueſtri ſer-uauit imperium, qui fortunato principi legitimos ſuffecit hae-redes. Spectat ſenior ille diuus ex arce ſiderea lacrymas ſa-cerdotum, & ſe culpatum putat more uiolato, quem libenter ipſe ſeruauit. Praeſtate etiam diuo fratri ueſtro alieni conſi-lij correctionem, tegite factum, quod ſenatui diſplicuiſſe neſci-uit. Siquidem conſtat ideo excluſam legationem, ne ad eum iudicium publicum perueniret. Pro exiſtimatione eſt tempo-rum ſuperiorum, ut non dubitetis abolere, quod probandum eſt principis non fuiſſe.

Nunc uero diuinum Ambroſium fidelibus tam manifeſtè rela-tionibus reſpondentem attente auſcultemus.

AMBROSIVS EPISCOPVS, BEATISSIMO PRINCIPI ET CHRISTIANISSIMO IMP. VALENTINIANO AVGVSTO

QVum omnes homines qui ſub ditione Romana ſunt, uobis militent imperatoribus terrarum atque princi-pibus, tum ipſi uos omnipotenti Deo & ſacrae fidei mi-litatis. Aliter enim ſalus tuta eſſe non poterit, niſi unuſquiſ-que Deum uerum, hoc eſt Deum Chriſtianorum, a quo cuncta re-guntur, ueraciter colat. Ipſe enim ſolus uerus eſt Deus, qui inti-ma mente ueneretur. Dij enim gentium daemonia, ſicut ſcri-ptura dicit. Huic igitur Deo uero quiſquis militat, & qui inti-mo colendum recipit affectu, non diſſimulationem, non conni-uentiam, ſed fidei ſtudium & deuotionis impendit. Poſtremo ſi

non iſta, conſenſum ſaltem aliquem non debet colendis idolis et prophanis caerimoniarum cultibus exhibere. Nemo enim deum fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifeſta ſunt. Ergo cum a te imperator Chriſtianiſſime fides deo uero ſit exhibenda, cum ipſius fidei ſtudium cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in ſpem uenerit, quod debeas aras diis gentium tuo inſtaurare praecepto, ad uſus quoq; ſacrificiorũ prophanorum praebere ſumptum. Quod enim iamdudum uel fiſco uel arcae eſt uendicatum, de tuo magis conferre uideberis, quam de ſuo reddere. Et de diſpendiis queruntur, qui nunquam noſtro ſanguini pepercerunt, qui ipſa eccleſiarum aedificia ſubruerunt. Petunt etiam ut illis priuilegia deferas, qui loquendi & docendi noſtris communem uſum, Iuliani lege proxima denegarunt, & priuilegia illa quibus ſaepe decepti ſunt etiam Chriſtiani. Voluerunt enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum neceſſitatum moleſtias declinandas, irretire nonnullos: & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam ſub principibus Chriſtianis plerique ſunt lapſi. Sed haec ſi non ſublata non eſſent, auferenda tuo imperio comprobarem. At cum per totum fere orbem a plurimis retro principibus ſublata interdictaque ſint, Romae autem a fratre clementiae tuae auguſtae memoriae Gratiano fidei ueræ ratione ſublata ſint, & datis antiquata reſcriptis, ne quaeſo uel fideliter ſtatuta conuellas, uel fraterna praecepta reſcindas. In negotiis ciuilibus ſi quid ſtatuitur, nemo putat eſſe temerandum: & praeceptum de religione calcatur? Nullus obrepat iunioris aetati tuae, ſiue ille gentilis eſt qui iſta depoſcit, non debet mentem tuam uinculis ſuae ſuperſtitionis innectere, ſed proprio ſtudio docere & admonere te debet quemadmodum ueri cultui ſtudere debeas, quando ille tanto uana ueri zelo defendit. [illegible]

[illegible]

rum & ego ſuadeo : ſed deum certum eſt omnibus præfe-
rendum. Si de re militari eſt conſulendum, debet exer-
citati in prælijs viri expectari ſententia, conſilium cuſto-
diri. Quando de religione tractatur eſt, deum cogi-
ta. Nullius iniuria eſt, cui deus omnipotens anteferetur. Ha-
bet ille ſententiam ſuam. Inuitum non cogis colere quod nolit,
hoc idem nobis liceat imperator: & unuſquiſque patienter fe-
rat, ſi non extorqueatur imperatori, quod moleſte ferret ſi ei
extorquere cuperet imperator. Ipſis gentilibus diſplicere con-
ſueuit præuaricantis affectus. Libere enim debet defendere u-
nuſquiſque fidei mentis ſuæ & ſeruare propoſitum. Quod ſi
aliqui nomine Chriſtiani tale aliquid decernendum putant, non
eos mentem uocabula nuda decipiant, non inania nomina fal-
lant. Quiſquis hoc ſuadet, ſacrificat, & quiſquis hoc ſtatuit.
Tolerabilius tamen eſt unius ſacrificium, quam lapſus omnium.
Totius hic Chriſtianorum periclitatur ſenatus. Si hodie gentis-
lis aliquis imperator, quod abſit, aram ſtatueret ſimulacris,
& eo conuenire cogeret Chriſtianos, ut ſacrificantibus inte-
reſſent, ut oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fa-
uilla de ſacrilegio, fumus ex buſto, & in ea curia ſententiam
diceret ubi iurati ad aram ſimulacri in ſententiam cogeren-
tur: propterea enim interpretantur aram locatam, ut eius ſa-
crificio, ut ipſi putant, unuſquiſque conuentus conſuleret, cum
iam curia maiore iam Chriſtianis referta ſit: ſi hæc, inquam, fa-
ceret, perſecutionem eſſe crederet Chriſtianus, qui exigeretur
tali optione ad ſenatum uenire: quod fit plerumque, nam etiam
conuenire cogitur. Te ergo imperatore Chriſtiani in
aram iurare cogentur? Quid eſt iurare, niſi eius quem iudicas
ſcire tuæ præſulem, diuinam potentiam confiteri? Te imperato-
re hoc petitur & poſtulatur, ut aram iubeas erigi, ſumptum
ſacrificijs prophanis dari. Sed hoc non poteſt ſine ſacrilegio

decer

decerni. Vnde rogo te, ne id decernas, ſtatuas, uel in eiuſmodi decreta ſubſcribas. Conuenio fidem tuam Chriſti ſacerdos. Omnes conueniremus epiſcopi, niſi incredibile hoc & repentinum ad aures perueniſſent hominum, quòd tale aliquid eſſet uel in conſiſtorio ſuggeſtum tuo, uel à ſenatu petitum: ſed abſit ut hoc ſenatus petiſſe dicatur. Pauci gentiles communi utuntur nomine. Nam & ante biennium ferme cum hoc petere tentarent, miſit ad me ſanctus Damaſus Romanae eccleſiae ſacerdos, iudicio Dei electus, libellum quem Chriſtiani ſenatores dederunt, et quidem innumeri, poſtulantes nihil ſe tale mandaſſe, non congruere gentilium iſtiuſmodi petitionibus, non praebere conſenſum. Queſti etiam publice priuatimque, ſe non conuenturos ad curiam, ſi tale aliquid decerneretur. Dignum eſt temporibus ueſtris, hoc eſt Chriſtianis temporibus, ut dignitas Chriſtianis ſenatoribus abrogetur, quo gentilibus ſenatoribus profanae deferatur uoluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiae ueſtrae direxi. Vnde conſtitit, non ſenatum aliquid de ſuperſtitionis impenſis mandaſſe legatis. Sed fortaſſe dicatur: Cur ergo non interfuerunt ſenatui, cùm iſta peterentur? Satis loquuntur quid uelint, qui non interfuerunt: ſatis locuti ſunt, qui apud imperatorē locuti ſunt. Et miramur ſi priuatis reſiſtendi Romae eripiūt libertatē, qui nolunt eſſe liberū tibi non iubere quod nō probas, nō ſeruare quod ſentis? Et ideo memor legationis proxime mandatae mihi, conuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne uel reſpondendum ſecundum huiuſmodi petitionem gentilium cenſeas, uel in eiuſmodi reſponſis ſacrilegium ſubſcriptionis adiungas. Certe refer ad parentem pietatis tuae principem Theodoſium, quem ſuper omnibus fere maioribus cauſis conſulere conſueſti. Nihil maius eſt religione, nihil ſublimius fide. Si ciuilis cauſa eſſet, diuerſae parti reſponſio ſeruaretur: cauſa religionis eſt, epi-

epiſcopus conuenit. Detur mihi exẽplũ miſſae relationis, ut et ego plenius rñdeam, & ſic de omnibus cõſultus clemẽtiae tuae parens rñdere dignetur. Certe ſi aliud ſtatuitur, epiſcopi hoc aequo animo pati et diſſimulare nõ poſſumus: licebit tibi ad eccleſiã conuenire, ſed illic nõ inuenies ſacerdotẽ, aut inuenies reſiſtentem. Quid reſpõdebis ſacerdoti dicẽti tibi: Munera tua nõ quaerit eccleſia, quia templa gentilium muneribus adornaſti. Ara Chriſti dona tua reſpuit, quoniã aram ſimulachris feciſti. Vox enim illa, manus tua, & ſubſcriptio tua, opus eſt tuũ. Obſequium tuum dominus Ieſus recuſat & reſpuit, quoniam idolis obſecutus es. Dixit enim tibi: Non potestis duobus dominis ſeruire. Priuilegia tua ſacratae deo uirgines non habent: & uindicant uirgines Veſtae? Cur ſacerdotes dei requiris, quibus petitiones prophanas gentilium praetuliſti? Alieno errori ſocii adſtringi non poſſumus. Quid reſpondebis his uerbis, puerum eſſe te lapſum? Omnis aetas perfecta Chriſto eſt. Omnis deo plena. Pueritia fidei non permittitur. Etiam paruuli Chriſtum intrepide aduerſus perſecutores ore confeſſi ſunt. Quid reſpondebis germano tuo? Nonne tibi dicet: Victum me eſſe non credidi, quia te imperatorem reliqui: mori non dolui, quia te heredem habebam: imperare non dolui, quia imperaturum te, praeſertim de religione diuina, etiam eſſe credebam. Has ego titulos de uictoria gentium, has de ſaeculo manubias, haec ſpolia de diabolo, haec ego de aduerſario omnium exuuias offerebam, in quibus aeterna uictoria eſt. Quid mihi plus potuit hoſtis auferre? Abrogaſti decreta mea, quod adhuc ille qui contra me leuauit arma, non fecit. Nunc grauius telum corpore accipio, quod a fratre mea ſtatuta damnantur, meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, iſta uirtutis eſt. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod eſt grauius, abrogatur a

tuis, abrogatur a meis: & id abrogatur, quod in me etiam mei aduerſarij prædicarunt. Si uolens acquieuiſti, damnaſti fidem meam: ſi inuitus ceßiſti, prodidiſti tuam. Ergo quod grauius eſt, & in te periclitor. Quid reſpondebis etiam patri, qui te maiore dolore conueniet dicens: De me fili peſſime iudicaſti, qui putaſti quod ego gentilibus conniuentiam præſtitiſſem. Nemo ad me detulit, aram eſſe in illa Romana curia: nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Chriſtianorum gentiliumque conſilio ſacrificarent gentiles præſentibus Chriſtianis, & omnes Chriſtiani intereſſe ſacrificiis cogerentur. Multa & diuerſa crimina me imperante commiſſa ſunt, ultus ſum quæcunque ſunt deprehenſa, ſi quis tunc latuit, debet ergo dicere, me probaſſe quod ad me nemo detulerat? De me peſſime iudicaſti, ſi mihi ſuperſtitio aliena, non fides mea ſeruauit imperium. Vnde cum aduertas imperator, deo primum, deinde patri & fratri iniuriam irrogari ſi quid tale decernas, peto ut id facias quod ſaluti tuæ apud deum intelligis profuturum.

AMBROSIVS EPISCOPVS BEATISSIMO PRINCIPI ET CLEMENTISSIMO IMP. VALENTINIANO AVGVSTO

C Vm uir clariſſimus præfectus urbis Symmachus ad clementiam tuam retuliſſet, ut ara quæ de urbis Romæ curia ſublata fuerat, redderetur loco, & tu imperator licet adhuc in minoris æui tyrocinio florentibus nouus, fidei tamen uirtute ueteranus obſecrata gentilium non probares, eodem quo comperi puncto libellum obtuli, quo licet comprehenderem quæ ſuggeſtioni neceſſaria uiderentur, popoſci tamen exemplum mihi relationis dari. Itaque non fidei tuæ ambiguus, ſed prouidus cautionis & pij certus examinis,

nis, hoc ſermone relationis aſſertioni reſpondeo, hoc unum petens, ut non uerborum elegantiam, ſed uim rerum ſpectandam putes. Aurea.n. (ſicut ſcriptura diuina docet) eſt lingua ſapientium litteratorum, quae phaleratis dotata ſermonibus, et quodam ſplendentis eloquij, uelut coloris precioſi coruſco reſultans, capit animorum oculos ſpecie formoſi, uiſuque perſtringit. Sed aurum ſi diligentius manu tractes, foris precium, intus metallum eſt. Volue quaeſo atque excute ſectam gentiliũ, precioſa & grandia ſonant, ueri effoeta defendunt. Deum loquuntur, ſimulachrum adorant. Tria igitur in relatione ſua uir clariſſimus praefectus urbis propoſuit, quae ualida putauit. Quod Roma ueteres, ut ait, ſuos cultus requirat. Et quod ſacerdotibus ſuis, uirginibusque Veſtalibus emolumenta tribuenda ſint. Et quod emolumentis ſacerdotum negatis fames ſecuta publica ſit. In prima propoſitione, flebili Roma queſtu ſermonis illachrymat, ueteres, ut ait, cultus caeremoniarum repoſcens. Haec ſacra, inquit, Hannibalem a moenibus, a Capitolio Senonas repulerunt. Itaque dum ſacrorum potentia praedicatur, infirmitas proditur. Ergo Hannibal diu ſacris inſultauit Romanis, & dijs contra ſe dimicantibus, uſque ad muros urbis uincendo peruenit. Cur ſe obſideri paſſi ſunt, pro quibus deorum ſuorum arma pugnabant? Nam de Senonibus quid loquar, quos Capitolij ſecreta penetrantes Romanae reliquiae non tuliſſent, niſi eos pauido anſer ſtrepitu prodidiſſet? En quales templa Romana praeſides habent. Vbi tunc erat Iupiter? An in anſere loquebatur? Verum quid negem ſacrorum ritus militaſſe Romanis? Sed etiam Hannibal eoſdem deos colebat. Vtrum uolunt igitur eligant. Si in Romanis uicerunt ſacra, in Carthaginenſibus ergo ſuperata ſunt: ſi in Carthaginenſibus triumphata, nec Romanis utique profuerunt. Faceſſat igitur inuidioſa illa populi Romani querela. Non hanc

Roma mandauit. Alijs illa eos interpellat uocibus. Quid me
caſſo quotidie gregis innoxij ſangine cruentatis? Non in fi-
bris pecudum, ſed in uiribus bellatorum trophaea uictoriae
ſunt. Alijs ego diſciplinis orbem ſubegi. Militabat Camillus,
qui ſublata Capitolio ſigna, caeſis Tarpeiae rupis triumphato-
ribus reportauit: ſtrauit uirtus, quos religio nō remouit. Quid
de Atilio loquar, qui militiam etiam mortis impendit? Africa-
nus non inter Capitolij aras, ſed inter Hannibalis acies trium-
phum inuenit. Quid mihi ueterum exempla profertis? Odi ri-
tus Neronum. Quid dicam bimeſtres imperatores, & termi-
nos regnorum cum exordijs copulatos? Aut forte illud eſt nouū,
barbaros ſuis exceſſiſſe finibus? Nunquid etiam illi Chriſtiani
fuerant, quorum miſerabili nouoque exemplo alter captiuus
imperator, ſub altero captiuus orbis, fefelliſſe quae uictoriam
promittebant, ſuas caerimonias prodiderunt? Nunquid &
tunc non erat ara Victoriae? Poenitet lapſus, & uetuſta cani-
ties pudendi ſanguinis traxit ruborem. Non erubeſco cum to-
to orbe longaeua conuerti. Verum certe eſt, quia nulla aetas
ad perdiſcendum ſera eſt. Erubeſcat ſenectus quae emendare
ſe non poteſt. Non annorum canities eſt laudanda, ſed morum.
Nullus pudor eſt ad meliora tranſire. Hoc ſolum habebam com-
mune cum barbaris, quia deum antea neſciebam. Sacrificium
ueſtrum ritus eſt beſtiarum cruore aſpergi. Quid in mortuis pe-
cudibus quaeritis dei uoces? Venite & diſcite in terris coele-
ſtem militiam. Hic uiuimus, & illic militamus. Caeli myſteriū
doceat me deus ipſe qui condidit, non homo qui ſeipſum ignora-
uit. Cui magis de deo, quam deo credam? Quomodo poſ-
ſum uobis credere, qui fatemini uos ignorare quod colitis? Vno,
inquit, itinere non poteſt perueniri ad tam grande ſecre-
tum. Quod uos ignoratis, id nos dei uoce cognouimus. Et
quod uos ſuſpicionibus quaeritis, nos ex ipſa ſapientia dei &

uerita

ueritatẽ cõpertũ habemus. Nõ cõgruunt igitur ueſtra nobiſcũ. Vos pacẽ diis ueſtris ab imperatorib. obſecratis, nos ipſis imperatoribus a Chriſto pacẽ rogamus. Vos manuũ ueſtrarum adoratis opera: nos iniuriã dicimus, omne quod fieri poteſt, deũ putari. Non uult ſe deus in lapidibus coli. Deniq; etiã ipſi philoſophi ueſtri iſta riſerunt. Quod ſi uos ideo Chriſtũ deum negatis, quia illum mortuum eſſe nõ creditis: neſcitis n. quód mors illa carnis fuerit non diuinitatis, q̃ fecit ut credẽtiũ iã nemo moriatur: quid uobis imprudentius, qui contumelioſe colitis & honorifice derogatis? Veſtrum enim deum lignum putatis: o cõtumelioſa reuerentia. Chriſtum mori potuiſſe non creditis: o honorifica peruicacia. Sed uetera, inquit, reddenda ſunt altaria ſimulacris, ornamenta delubris. Repoſcantur hæc a conſorte ſuperſtitionis: Chriſtianus imperator aram ſolius Chriſti didicit honorare. Quid manus pias & ora fidelia miniſterium ſuis cogunt ſacrilegiis exhibere? Vox imperatoris noſtri Chriſtum reſultet, & illum ſolum quem ſentit loquatur, quia cor regis in manu dei. Nunquid imperator gentilis aram Chriſto leuauit? Dum ea quæ facta ſunt repoſcunt, exemplo ſuo admonent quantam Chriſtiani imperatores religioni quam ſequuntur debeant deferre reuerentiam, quando gentiles ſuperſtitionibus ſuis omnia detulerunt. Dudum cœpimus, & iam ſequuntur. Nos ſanguine gloriamur, illos diſpendium mouet. Nos hæc uictoriæ loco ducimus, illi iniuriam putant. Nunquam nobis amplius contulerunt, quam cum uerberari Chriſtianos atque proſcribi ac necari iuberent. Præmium fecit religio, quod perfidia putabat eſſe ſupplicium. Videte magnanimos: per iniurias, per inopiam, per ſupplicium nos creuimus: illi cæremonias ſuas ſine quæſtu manere poſſe non credunt. Habeant, inquit, Veſtales uirgines immunitatem ſuam. Dicant hoc qui neſciunt credere, quod poſſe eſſe gratuitam uir

ginitat

ginitas: prouocent lucris, qui diffidunt uirtutibus. Quid tamen illis uirgines praemia promiſſa fecerunt? Vix ſeptem Veſtales capiuntur puellae, En totus numerus quem infulae uittati capitis, purpuratarum ueſtium murices, pompa lecticae miniſtrorum circumfuſa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, praeſcripta denique pudicitiae tempora coegerunt. Attollant mentis & corporis oculos, uideant plebem pudoris, populum integritatis, concilium uirginitatis. Non uittae capiti decus, ſed ignobile uelamen, uſui nobile caſtitati: non exquiſita, ſed abdicata, lenocinia pulchritudinis: non illa purpurarum inſignia, non luxus deliciarum, ſed uſus ieiuniorum: non priuilegia, non lucra: omnia poſtremo talia, ut reuocari ſtudia putes, dum exercentur officia. Sed dum exercetur officium, ſtudium prouocatur, ſuis caſtitas cumulatur diſpendiis. Non eſt uirginitas quae precio emitur, non uirtutis ſtudio poſſidetur. Non eſt integritas, quaecunque tanquam in auctione nummario ad tempus ſollicitatur compendio. Prima caſtitatis uictoria, eſt facultatum cupiditates uincere, quia lucri ſtudium tentamentum pudoris eſt. Ponamus tamen ſubſidia largitatum conferenda uirginibus, quae Chriſtianis munera redundabunt, quod tantas opes ſufficiet aerarium? Aut ſi arbitrantur ſolis Veſtalibus conferendum, non pudet ut qui totum ſibi ſub imperatoribus gentilibus uendicarunt, ipſi ſub principibus Chriſtianis non putent nobis ſortem debere eſſe communem? Sacerdotibus quoque ſuis & miniſtris queruntur alimenta publica non praeberi. Quantus hinc uerborum tumultus increpuit! At contra nobis etiam priuatae ſucceſſionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, quia diſpendium non dolemus. Si priuilegium quaerat ſacerdos ut onus curiale declinet, patria atque auita & omnium facultatum poſſeſſione cedendum

conceſſum eſt. Quomodo hanc gentiles, ſi haberẽt, ingrauarẽt q̃relam, quod ſacerdos ferias miniſterij ſui emat totius patrimonij ſui damno, & priuatus uniuerſae commoditatis diſpendio ſenſum publici mercetur obſequij: praetendens communis ſalutis excubias, domeſticae inopiae ſe mercede ſolatur, quia miniſterium non uendidit, ſed gratiam comparauit. Conferte cauſas. Vos excuſare uultis decurionem, cum eccleſiae excuſare non liceat ſacerdotem. Scribuntur teſtamenta templorum miniſtris, nullus excipitur prophanus, nullus ultimae conditionis, nullus prodigus uerecundiae: ſoli ex omnibus clericis commune ius clauditur, à quo ſolo pro omnibus uotum commune ſuſcipitur, officium commune defertur: nulla legata uel grauium uiduarum, nulla donatio. Et ubi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio mulcta praeſcribitur. Quod ſacerdotibus fani legauerit Chriſtiana uidua, ualet: quod miniſtris Dei, non ualet. Quod ego non querendo, ſed ut ſciant quid nõ querar, comprehendi. Malo enim nos pecunia minores eſſe quàm gratia. Sed referunt ea quae uel donata uel relicta ſunt eccleſiae, non eſſe temerata. Dicant et ipſi, quis templis dona detraxerit, quod factum eſt Chriſtianis. Quae ſi facta fuiſſent gentilibus, rederetur potius quàm inferretur iniuria. Nunc demũ iuſtitia praetenditur, aequitas poſtulatur? Vbi tunc erat iſta ſententia, cum direptis Chriſtianorum omnium facultatibus, ipſos uitales anhelitus ſpiritus inuiderent, & nulla uſquam negata defunctis inhiberent ſupremae commercia ſepulturae? Quos gentiles praecipitarant, mare reddiderat. Haec fidei uictoria eſt, quod et ipſi iam facta maiorum ſuorum reprehendunt. Sed quae, malum, ratio eſt, ut eorum munera petant, quorum geſta condemnant? Nemo tamẽ donaria delubris, & legata haruſpicibus denegauit: ſola ſublata ſunt praedia, quia non religioſe utebantur iis quae religionis iure defenderent. Qui noſtro utun-

tur exemplo, cur non utebantur officio? Nihil eccleſia ſibi niſi fidem poßidet. Hos reditus praebet, hos fructus. Poſſeſſio eccleſiae, ſumptus eſt egenorum. Numerent quos redemerint templa captiuos, quae contulerint alimenta pauperibus, quibus exſulibus uiuendi ſubſidia miniſtrauerint. Praedia igitur intercepta, non iura ſunt. En quod factum, quod triſte piare nefas, fames, ut aiunt, publica uindicauit: quia uſui omnium proficere coepit, quod proficiebat commodis ſacerdotum. Propterea ergo, ut aiunt, arbuſta exuta corticibus ſucco miſerabili deficientium ora lambebant. Propterea chaoniam frugem glande mutantes, rurſus in pecudum paſtus, & ad infelicis uictus alimenta reuocati, concuſſa quercu famem in ſiluis miſerrimi ſolabantur. Noua uidelicet prodigia terrarum, quae nunquam ante acciderant, cum ſuperſtitio gentilis toto orbe ferueret. Re uera quando ante uacuis auenis ſeges falſum luſit agricolae, & ſpem ruſticae plebis quaeſita ſulcis frugis herba deſtituit. Et unde Graecis oracula habuere ſuas quercus, niſi quia remedium ſiluestris alimoniae, caeleſtis religionis donum putarunt? Talia enim ſuorum munera credunt deorum. Quis Dodonaeas arbores niſi gentium populus adorauit, cum pabulum triſte ſacri nemoris honore donaret? Non eſt ueriſimile, quod indignantes eorum dij id pro poena intulerint, quod ſolebant placati conferre pro munere. Quae autem aequitas, ut paucis ſacerdotibus dolentes uictum negatum, ipſi omnibus denegarent, cum inclementior eſſet uindicta quam culpa? Non eſt igitur idonea quae tantam aegritudinem mundi fallentis cauſa conſtrinxerit, ut uirentibus ſegetibus ſubito ſpes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos templorum iura toto orbe ſublata ſunt. Modo ne demum dij gentium iniurias ſuas meminerunt? Propterea nec aſſueto curſu Nilus manauit, ut urbanorum ſacerdotum di-

ſicca-

ſpē dis uindicaret, qui nõ uindicauit ſuorũ? Eſto tñ ſi ſuperiore anno deorũ ſuorũ iniurias uindicatas putãt, cur præſenti anno contemptui fuere? Iam.n. nec herbarũ uulſis radicib. ruſticana plebs paſcitur, nec baccae ſiluestris explorat ſolatia, nec cibũ de ſentib. rapit, ſed operũ laeta feliciũ dũ meſſes ſuas & ipſa miratur, expleuit uoti ſatietate ieiunium, uſurarios nobis reddidit terra prouentus. Quis ergo tam nouus humanis uſibus, ut uices ſtupeat annorum? & tamen etiam ſuperiore anno pleraſque nouimus prouincias redundaſſe frugibus. De Galliis quid loquar ſolito ditioribus? Frumentum Pannoniæ quod non ſeuerant uendiderunt. Et ſecunda Rhætia fertilitatis ſuæ nouit inuidiam. Nam quæ ſolebat tutior eſſe ieiunio, fœcunditate hoſtem in ſe excitauit. Liguriam Venetiaſque autumni frumenta pauerunt. Ergo nec ille ſacrilegio annus exaruit, & iſte fidei fructibus annus effloruit. Negent etiam quòd largo fœtu uineæ redundauerint. Itaque & meſſem fœneratam recepimus, & liberalioris uindemiæ beneficia poſsidemus. Poſtremum ſupereſt & maximum locum, utrum ea quæ uobis profuerunt imperatores, reſtituere ſubſidia debeatis. Ait enim: Vos defendant, a nobis colantur. Hoc eſt fideliſsimi principes quod ferre non poſſumus, quia exprobrant nobis ueſtro ſe nomine diis ſuis ſupplicare, & uobis non mandantibus ſacrilegium immane committunt, diſsimulationem pro conſenſu interpretantes. Sibi habeant præſidia ſua, ſuos ſi poſſunt, illa defendant. Nam ſi ipſos a quibus coluntur, auxilio eſſe non poſſunt, quomodo poſſunt uos defendere, a quibus non coluntur? Sed maiorum, inquit, ſeruãdus eſt ritus. Quid quod omnia poſtea in melius profecerunt? Mundus ipſe qui uel primum coactis elementorum per inane ſeminibus tenero orbe cõcreuerat, uel confuſo adhuc indigeſti operis caligabat horrore, nonne poſtea diſtinctis cæli, maris, terrarumque diſcrimine

ne rerum formas quibus ſpecioſus uidetur, accepit? Exurgentem de tenebris nouum terrae ſtupuere ſolem, dies in exordio non refulget, ſed in proceſſu temporis incremento lucis micat & caloris exaeſtuat. Luna ipſa quae propheticis oraculis eccleſiae figuratur, cum primum reſurgens in menſtruas reparatur aetates, tenebris noctis abſconditur, paulatimque cornua ſua complens uel e regione ſolis abſoluens, clari ſplendoris fulgore irrutilat. Exerceri in fructus terrae ante neſciebant, poſt ubi imperare aruis ſollicitus coepit agricola, & informe ſolum ueſtire uinetis, ſilueſtres animos domeſticis mollitae cultibus exuerunt. Anni ipſius aetas prima quae nos in uſum pari colorauit, uere gignentium ſed in proceſſu lapſuris floribus uernat, poſtremis adoleſcit fructibus. Nos quoque aetate infantiae ſenſus habemus, ſed mutati in annos ſenſuum rudimenta deponimus. Dicant igitur, in ſuis omnia manere debuiſſe principiis, mundum tenebris obductum quia ſplendore ſolis illuxerit, diſplicere. Et quanto gratius eſt animi tenebras depuliſſe quam corporis, fideique iubar emicuiſſe quam ſolis? Ergo & mundi ſicut omnium rerum primaeua nutarunt, ut uenerabilis canae fidei ſequeretur ſenectus. Quos hoc mouet, reprehendant meſſem, quia ſera fecunditas eſt: reprehendant uindemiam, quia in occaſu anni eſt: reprehendant oliuam, quia poſtremus eſt fructus. Ergo & meſſis noſtra fides animarum eſt, eccleſiae gratia meritorum, uindemia eſt quae ab ortu mundi uirebat in ſanctis, ſed poſtrema aetate ſe diffudit in populos, ut aduerteret omnes non rudibus animis irrepſiſſe fidem Chriſti. Nulla enim ſine aduerſario corona uictoriae: ſed exploſa ea opinione quae ante conualuit, id quod erat uerum in ueritate praelatum. Si ritus ueteres delectabant, cur in alienos ritus eadem Roma ſucceſſit? Omitto abſconditum precio humum, & paſtorales caſas auro degeneri renitentes. Quid (ut de ip-

ſo

ſo reſpondeam quod queruntur? captam urbem ſtandu bre [illegible] aliquos deos, & peregrinos ritus ſacrorum, aliorum ſuperſtitionis æmulari cœperunt? Vnde igitur exemplum quod corpus ſuum ſimulacrum [illegible] in flumine lauat Cybele? Vnde Phrygij uates, & ſemper inuiſi Romanis numina? [illegible] quam cœleſtem Afri, Mithram Perſæ, pleriq; Venerem colunt, pro diuerſitate nominis, non pro numinis uarietate, ſic & deam eſſe, & Victoriam crediderunt, quæ utique munus eſt, non poteſtas: donatur non dominatur, legionum gratia non religionum potentia. Magna igitur dea, quam militum multitudo uindicat, uel prælii dat euentus. Huius aram ſibi in curia urbis Romæ ſtatui petunt, hoc eſt, ubi plures conueniunt Chriſtiani. Omnibus in templis aræ, ara etiam in templo Victoriarum, quando numero delectantur [illegible] ubique concelebrant. Quid eſt niſi inſultare fidei, aram ſacrificiis uindicare? Ferendum ut illo, ipſo gentili ſacrificante, & Chriſtianus interſit? Hauriant, inquit, etiam nolentes oculi fumum, ſymphoniam aures, cinerem fauces, thus nares, & [illegible] ora [illegible] faulla reſpergat. Non illo ſatis lauacris [illegible] porticus, non plateæ occupatæ ſimulacris? Etiam in communi illo conſilio non erit communis conditio? Obſtringitur pars ſenatus porro obteſtantium uocibus, [illegible] iuramentis? Si refutet, uidebitur mendacium prodere; ſi acquieſcat, ſacrilegium confiteri. Vbi, inquiunt, in leges ſuas & uerba iurabimus? Ergo mens ueſtra quæ legibus tenetur inclusa cærimoniis gentilium [illegible] ſacrilegium praeſentium ſed abſentium etiam? Et quod eſt amplius, imperatoris fides ueſtra pulſatur? Vbi [illegible] Conſtantius Auguſtæ memoriæ [illegible] eris mortalis myſteriis contaminatus eſt [illegible]

deret.

*derct. Iuſſit auferri, non iuſſit reponi. Illud auctoritatem fa-
cti habet, hoc praecepti non habet. Nemo ſibi de* [illegible] *
dulur.* [illegible] *eſt qui ſe annis inſerit, quam qui* [illegible] *
proteſtatim. Plus enim eſt mente connecti, quam corpore copu-
lari. Vnus ſenatus cognoſcit conſilij praeſulis habet,* [illegible] *
*[illegible] *
ſuis non tamen fidei ſuae praeferet.* Haec *eſt charitas experien-
da, haec eſt charitas* [illegible] *imperio, ſi fides tua ſit quae ſer-
uet imperium. Sed fortaſſe aliquem moueat,* [illegible] *
*[illegible] *, proinde quaſi meritorum praemium* [illegible] *
*[illegible] *praeſumere. Quis enim ſapiens non in orbe quodã
atque circuitu locata humanarum rerum noui negocia, quae
non in eiſdem ſemper ſucceſſus habent, ſed variant ſtatus, & va-
riant ſortes? Quem beatiorem* Cn. Pompeio *Romana tempo-
ra ſenſerunt? At is cum tribus triumphis terrarum orbem* [illegible] *
*[illegible] *, bello profugus, & ſub* [illegible] *imperij,
Canopi* [illegible]*. Quem nobiliorem* Cyro Per-
ſarum [illegible] Orientis *terrae regem* [illegible]*? Is quoque cum
principes potentiſſimos* [illegible] *viciſſet,* [illegible] *
ſet,* [illegible] *armis fuſus* [illegible]*. Et ille rex qui ſuperauit
etiam* [illegible] *capite & intra utrē
plenum cruoris ſatiari iuſſit incluſo,* [illegible] *imperijs ludi-
brio fuit. Adeo in iſtius uitae curriculo non paria paribus, ſed
longe diuerſa referuntur. Quem etiam magis ſacrificijs dedi-
tum quam Carthaginenſium ducem Hamilcarem reperimus?
qui cum toto proelij tempore inter acies poſitus dimicantes ſa-
crificium faceret, ubi partem ſuam uictam eſſe cognouit, in
ignem quem adolebat ſe praecipitauit* [illegible]*, ut eos uel cruore
ſuo extingueret, quos ſibi nihil profuiſſe cognouerat. Quid de
Iuliano quem ſequitur, qui cum reſponſis haruſpicum male credu-
lus, ademit ſibi ſubſidia reuertendi. Ergo in communi caſu*

non

non eſt communis offenſa. Neminem etenim promiſſa noſtra luſerunt. Reſpondi laceſſentibus tanquam non laceßitus. Refellendae etenim relationis, non exponendae ſuperſtitionis mihi ſtudium fuit. Te tamen imperator, ipſa eorum relatio faciat cautiorem. Nam cũ de ſuperioribus principibus texuiſſet, quia prior eorum numerus caerimonias patrum coluit, recentior non remouit, addidiſſet etiam ſi exemplum religio ueterũ nõ facit, faciat dißimulatio proximorum: euidenter docuit quod & fidei tuae debeas, ut gentilitij ritus non ſequaris exemplum, & pietati ut fratris ſtatuta non uioles. Si enim pro ſuis duntaxat partibus eorum dißimulationem principum praedicarunt, qui cum eſſent Chriſtiani, decreta tamen gentilũ minime remouerunt: quanto magis amori debent deferre fraterno ut qui dißimulare deberes, etiam ſi quid forſitan non probares, ne fraternis derogares ſtatutis, & nunc teneas quod et fidei tuae et germanitatis neceßitudini iudicas cõuenire

De Palladio

Atque haec ſunt quae de uirginib. Veſtalibus apud ueteres auctores extare didicerim. Verũ anteq̃ ad reliqua ſacerdotia explicãda deueniã, quũ paulo ãte Palladij mẽtionẽ fecerim, haud ab re fore exiſtimo, ſi paucis q̃d Palladiũ fuerit explicabo, p̃ſertim quum id ab auctoribus negligatur. Palladium igitur erat Palladis ſimulachrum, quod uana antiquorum ſuperſtitio poeticis fabulis edocta, olim e caelo lapſum fuiſſe, Dardanique manibus exceptum credidit. Scutum id fuiſſe quidam exiſtimauerunt, ut Romae ancilia: aliter Diodorus, atque Dio ſentiunt, qui Palladium ſignũ fuiſſe ligneũ tricubitale caelo lapſum in Peßinunte urbe Phrygiae, dextera tenens haſtam, laeua colum & fuſum, & ad eum locum boue duce deueniſſe, ubi Dardanus erat, qui dum urbem Ilium condidißet, deos rogauit ut aliquot ſignum darent temporis nouae urbis, ſtatimque apparuiſſe Palladium, a quo quum exceptum eſſet,

Apollinis oraculo admonitus eſt, tam diu manſuram urbem do nec in ea Palladium conſeruaretur. Alij ut M. Varro, *Dionyſius, Ouidius, Plutarchus, & Seruius, ex quibus haec excerpſi, dicunt: Chryſam Pallantis filiam, quum in Arcadia Dardano nupſiſſet pro dote ſecum attuliſſe Palladium, et magnorum deorum ſimulachra, ſcilicet Penates, quibus templa Dardanus in Samothracia conſtruxit, quae poſtea ſacra ſunt in Ilium nepotum tempore tranſuecta, & in templo Palladis, quod in arce Troiana erat, collocata; accepto oraculo manſuram urbem quam diu intra moenia Palladium conſeruaretur, quod circa intimam arcis templique partem abditum fuit, quodam altero Palladio illi ſimilimo effiсто, quod in publico neglectius aſſeruabatur.* Itaq; *tēpore belli illius, quod cō munibus uiribus Graecia tota aduerſus Troianos geßit, quum Pyrrhus ex Heleno uate Priami filio didiciſſet, ſaluo in urbe Palladio inexpugnabilem eſſe Troiam, idque Graecorum principes cognouiſſent, quum nulla ſpes potiundae urbis eſſet, niſi prius ſublato Palladio, datum eſt negocium Vlyxi & Diomedi qui clam per cloacas in urbem ingreßi, uique in cuſtodes facta, ut Sterpſicorus, & Euphorio tradidere, Palladium Antenoris opera, quod eius uxori Theanae, Palladis ſacerdoti tradatum fuerat cuſtodiendum, ſubripientes, ad ſuos reuerſi ſunt. Vrbemque tutellari Palladis numine ſpoliatam, infirmam capatuque non admodum difficilem reddiderunt.* Vnde Virgil. *ſecundo Aeneidos*

. . . . . caeſis ſummae cuſtodibus arcis
Corripuere ſacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas auſi diuae contingere uittas

Quod tamen Palladium a Graecis captum imaginarium fuiſſe exiſtimant, uerumque Palladium capta iam urbe Sicam Aeneae tradidiſſe cum magnis dijs, quos penates Troiani uocabant.

bant. Virgilius

. . . . et manibus uittas Veſtamque potentem
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem

Silius uero Italicus uerum quidem Palladium raptum aſſeruit, idque Aeneae a Diomede redditum, quod Aeneas cum omnibus alijs Troianorum ſacris caerimonijsque in Italiam adduxit, Lauinique collocauit, quod deinde ab Aſcanio Albam longam translatum putant, condito Veſtae templo. Palladium porro ex Alba longa ſub rege Tullo Hoſtilio, poſtquam eam diruiſſet, ſiue ut Varro putat ex Lauinio, Romam translatum eſt, atque in aede Veſtae collocatum. Quid autem fuerit multis uerbis explicare Dionyſius conatur, atque poſtremo ita concludit: Nemo tamen uidere primum illud, certaque de eo tradere potuit. Itaque in ambiguo eſt, an Dardanus id Ilusue ſuſceperit, fuerit ne ligneum, an aenaeum ſignum, aut, ut quidam tradidere, ſcutum; remanſiſſe poſtremo Ilij, an Romam aduectum. Non defuerunt enim qui exiſtimarunt, Aeneam relicto ſocijs Latinorum regno, in Phrygiam cum Palladio rediiſſe, quorum opinio a multis labefactata eſt. Frequentior enim fama eſt, Palladium Romae remanſiſſe in aede Veſtae locatum. Quae cum incendio flagraret, L. Caecilius Metellus pontifex maximus Palladium medio ex incendio a uirginibus fugientibus neglectum, rapuit quare ſtatim lumina, quod deos iusſiſſe cr[illegible]retur, amiſit. Ob quod factum magni ſunt poſtea illi honores habiti, quod ſub recentem primam Punicam pacem factum eſt. Quo tempore Palladium primo uiſum fuiſſe conſtat. Porro autem ſub Commodo Marci filio imperatore, quum Veſtae templum iterum conflagraſſet, Palladium quoque iterum conſpectum eſt. Quod in primis Romani colebant, atque in arcano ſemper habebant. Quippe raptum id Veſtales uirgines media ſacra uia in aulam

imperatoris tranſtulerunt, templo uero reſtituto denuo loco ſuo repoſitum eſt. Id deinceps Alagabalus imperator, quum templum deo ſuo Alagabalo, quem plerique Solem exiſtimant, ſic Phoenicum lingua appellatum, in ea Palatij parte feciſſet, ubi prius Orci aedes fuerat, cum matris magnae typo, Veſtae igne, ancilijs, & omnibus Romanis ſacris in id templum tranſtulit, ſedibuſque proprijs tertio mouit, dictitans; Palladiū dei ſui coniugē eſſe debere. Hocque agebat ne quis Romae deus niſi Alagabalus ſuus coleretur. Dicebat praeterea Iudaeorum, & Samaritanorum religiones, & Chriſtianam deuotionem illuc transferri oportere, ut omnium culturarum ſecretum Alagabali ſacerdotium teneret. Quae poſt eius caedem ſedibus proprijs reſtituta ſunt. Quanquam multi exiſtimarint eum non Palladium, ſed ſignum quodam quod Palladium eſſe credebat abſtuliſſe, quum ſimulachrum efficitum pro uero illi uirgo Veſtalis maxima oſtendiſſet, quia plura Palladia ſimilia facta eſſe dicebantur, ne quis uerum unquam auferre poſſet. Palladium demum cum multis alijs Romanae urbis ornamentis, Conſtantinus pius imperator gentilium inani ſuperſtitione abrogata, ex urbe Conſtantinopolim deportauit, & quo ab omnibus uideri poſſet, medio foro ſuper columnam marmoream collocari iuſsit. Idque ſtatuam aeneam Palladis fuiſſe memoriae proditum eſt. Atque hactenus de Palladio

DE. SALIIS. PALATINIS. XII

Sextam ſacrorum inſtitutorum partem (ut inquit Dionyſius) Numa rex ſalijs tribuit. Quos ipſe ex patricijs creauit, iuuenes XII. ſpectatiſsimos, qui quum ſacra in Palatio factitarent, ubi eorum ſacrarium fuiſſe refertur a Sex. Rufo, & P. Victore, Salij Palatini uocati ſunt. Dicti autem ſunt Salij, ut inquit M. Varro a ſaltando, quod facere in comitio in ſacreis quot

quot annis & ſolent, & debent. Sex. Pompeius: Salios (inquit) a ſaliendo & ſaltando dictos eſſe, quamuis dubitari non debeat, tamen Polemon quidam ait, Arcada quendam fuiſſe nomine Saltum, quem Aeneas a Mantinea in Italiam deduxerit, qui iuuenes Italicos enopliam ſaltationem docuerit. At Critolaus Saonem ex Samothrace, cum Aenea deos Penates, qui Lauinium tranſtulerit, ſaliare genus ſaltandi inſtituiſſe, a quo appellatos ſalios: quibus per omnes dies utcunque manerent, quia amplae ponebantur caenae, ſi quæ aliae magnae caenae ſunt, ſaliares appellantur. Et Liuius libro primo. Salios item duodecim Marti gradiuo Numa legit, tunicaeque pictae inſigne dedit, & ſuper tunicam aeneum pectori tegmen, caeleſtiaque arma, quae Ancilia appellantur ferre, ac per urbem ire canentes carmina, cum tripudijs, ſolemni ſaltatu iuſſit. Plutarchus in Numa. Salij uocati ſunt, non ut quidam fabulantur a uiro Samothrace ſeu Mantineo, Salo nomine, qui ſaltationem quae armata dicitur edocuerit, ſed ab ipſo potius tripudio ſaltatorio, quod uehementius, robuſtiusque per urbem euntes ſub ſaltant, quum ad menſem Marcium ſacra ſcuta, quae ancilia dicebantur ſuſciperent, induti puniceis tunicis, aeneis baltheis latiſque ſuccincti, aeneas in capite galeas portantes, & paruis gladijs arma pulſantes, reliquum uero ſaltationis pedum eſt opus. Mouentur enim ſuauiter conuerſiones, ac ſaltationes in celeri, & crebro numero robuſte, & leuiter reddentes. Dionyſius uero libro ſecundo. Hi aũt ſalij omnes ſaltatores quidem ſunt, & laudatores armatorum deorum, quorum ſolemnitas eſt menſe Martio, quae ſumptu agitur publico multos dies, quibus ducunt choreas per urbem, & in forum, & Capitolium, & in multos alios priuatos, publicoſque locos, tunicas uarij coloris, aeneis ſuccincti baltheis, togaſque annectentes fibulis circum diſtinctas purpura, ſubtegmine pu

niceo, quas trabeas uocant; eſt enim gentilis ea ueſtis Romanis, & ualde honorifica, & quos apices uocant capitibus imponentes, pileos altos in ſpeciem coni eductos; Accincti autem omnes erant gladijs, ac dexteris lanceam, aut uirgam, aut quid tale tenent, laeua ancilia. Quae autem Ancilia fuerint paulo poſt dicam. Adijcit Dionyſius: Ancile autem eſt ſcuti cuneati ſpecie, arctiora habentis latera, qualia dicuntur ferre eos, qui apud Graecos Curetum ſacra perficiunt, ſuntque Salij Graeco nomine interpretati Curetes. illi quidem a Graecis ex aetate denominati. A Romanis uero a continuo motu Salij. Et ob eam cauſſam omnes quoque alios, quibus multum ineſt ſaltatus, & geſtus ducto a Salijs nomine ſaltatores uocant. Mouentur autem ad tibiam ex modulo armatis motibus, quandoque ſimul ac uiciſſim, quandoque patria quaedam canentes carmina cum tripudijs, ſolemnique ſaltatu ſimul cum choreis; choreā aūt et armigerum motū, et in ſcutis factum per gladios ſtrepitum Curetes primi inſtituere. De carminibus ſaliaribus frequens apud omnes ueteres ſcriptores mentio eſt. Quorum quaedam uocabantur axamenta quae erant in hominum memoriam compoſita, ut Mamurij, et Volumniae. Nam in deos ſingulos uerſus ficti a nominibus eorum appellabantur, ut Ianualij, Iunonij, Mineruij. Is qui Salijs praeerat uocabatur magiſter, eorum uero coetus collegium. Valerius Maximus libro primo cap. primo Obruitur etiam tot illuſtribus conſularibus L. Furius Bibaculus, exemplique locum uix poſt Marcellum inuenit. Sed pij ſimul ac religioſi animi fraudandus non eſt, qui praetor a patre ſuo collegii Saliorum magiſtro, iuſſus ſex lictoribus praecedentibus arma ancilia tulit, quamuis uacationem huius officii honoris beneficio haberet. Omnia namque poſt religionem ponenda ſemper noſtra ciuitas duxit, etiā in quibus ſummae maieſtatis con-

conſpici decus uoluit. Salii autem non a populo, ſed a magiſtris collegii legi ſolebant patricii adoleſcentes, quorum uterq; parens uiueret; nec in magiſtratu eſſet. Lege quoque cautum erat, ut Salii liberi eßent

De Salijs & magiſtro collegij Saliorum mentio eſt in his vetuſtis inſcriptionibus.

M. RVBRIO. L.F
PROCVLO
PR. AED. Q
PONT.SALIO
MVNIC.ET.IN.COL

item.

L. ANTISTIVS. CN.F. HOR. SARCVLO
SALIVS.ALBANVS.IDEM.MAG.SALIORVM
ANTISTIA.L.L.PLVTIA.L.ANTHVS.RVFVS
L. IMAGINES. DE. SVO. FECERVNT
PATRONO.ET.PATRONAE.PRO.MERITIS

Ceterum (ut ſaepe dixi) Salij non niſi ex patricijs lecti ſunt. quod Cicero in oratione pro domo refert. De Ancilijs autem haec produnt Dionyſius & Plutarchus: Annum iam octauũ regnante Numa, morbus urbem inuaſerat, cunctis uero moerentibus, traditur ſcutum aeneum e coelo delapſum in Numae manibus decidiſſe. Quod in urbis ſalutem miſſum Aegeriam ſibi rettuliſſe Numa tradidit, oportereque eum aſſeruari, alijs undecim ad illius figuram, magnitudinem, formãque effictis, quo dubium ob ſimilitudinem eſſet, caeleſtis illius adipiſcendi. Addiditque Numa ſe a muſis cognouiſſe eã urbem in qua id ancile ſeruaretur, omnium potentißimam futuram. Quo facto quum peſtis ceſſaſſet, ſcutum autem ex eius imperio, quum effingere artifices certaſſent, diffidentibus

ac deſperantibus ceteris, Mamurium Veturium praeſtantiſſimum artis eius opificem, uſque adeo eius ſimilitudinem eſ finxiſſe, ſtruxiſſeque omnes ſimiles, ut ne Numa quidem id cognoſceret. Horum uero ſcutorum cuſtodes ſalios xij. legit quot fuerant fabrefacta ſcuta, a quibus ſacris anniuerſarijs efferrentur per urbem. Id autem ſcutum quemadmodum ex numiſmate Antonini Pij cognoui breue fuit, ideoque ancile appellatum, quod ex utroque latere eſſet reciſum, & ſummum infimumque eius latius medio pateret. Mamurius autem XI. anciliorum a ſe factorum praemij loco popoſcit, ut ſuum nomen inter carmina ſalij cantarent. Ideo Mamurij Veturij nomen in cantibus ſalij Romani maximè frequentabant

DE. VIRGINIBVS. SALIARIBVS

Virginum Saliarum ſic meminit Sex. Pompeius: Saliares uirgines Cincius ait eſſe conducticias, quae ad ſalios coibant cum apicibus paludatae, quas Aelius Stilo ſcripſit ſacrificium facere in regia cum pontifice paludatas, cum apicibus in modum ſaliorum. De eis praeterea nihil inueni

DE. FETIALIBVS. ET. PATRE PATRATO

Septimam ſacrorum partem collegio Fetialium tribuit Numa. Hi erant ex optimis nobilibusque familijs electi, & per omnis uitae tempus ei ſacro deſtinati. Fetiales dicti, ut ſcribit M. Varro libro quarto de lingua Latina, quod fidei publicae inter populos praeerant: nam per hos fiebat, ut iuſtum conciperetur bellum, & inde deſitum, & ut foedere fides pacis conſtitueretur. Ex heis mittebant antequam bellum conciperetur,

retur, qui res repeterent, & per hos etiã nunc ſit foedus, quod fidus ſcribit Ennius *dictum.* Et *libro ſecundo de uita populi* Romani. *Itaque & bella & tarde nec magna licentia ſuſcipiebant, quod bellum nullum niſi pium putabant geri oportere, & priuſquam indiceretur bellum, ijs a quibus iniurias factas ſciebant, fetiales legatos, res repetitum mittebant quattuor, quos oratores uocabant.* Et *libro tertio. Si cuius legati uiolati eſſent, qui id feciſſent, quamuis nobiles eſſent, ut dederentur ciuitati ſtatuerũt, fetialesq; uiginti, qui de his rebus cognoſcerent, iudicarent, ſtatuerẽt, cõſtituerunt.* Sex Põpeius. *Fetiales (inquit) a faciendo dicti, apud hos .n. belli pacisque faciendae ius eſt.* Et Nonius Marcellus: *Fetiales apud ueteres* Romanos *erant, qui ſancto legatorum officio, ab ijs qui aduerſum populum* Romanum *aut rapinis, aut iniurijs hoſtili mente commouerant, pignora facto foedere iure repetebant, nec bella indicebantur, quae tamen pia uocabãt, prius quam fuiſſet quid fetialibus denuntiatum.* Plutarchus *in* Numa: *Fetiales pacis cuſtodes ſunt ab re ipſa nomen adepti, controuerſias enim uerbis ſedabant, quum non permitterent prius militare, quàm omnis iudicij ſpes abſciſſa eſſet.* E*tenim pacem* Graeci *uocant, quando uerbo non ui controuerſiae tolluntur.* At Romani *fetiales ſaepe ad eos ibant, qui iniurias intuliſſent, illisque ſuadebant, ut ſe beniuole, & amice gererent, ijs autem inimicis ſeſe et pro uoluntate gerẽtibus, deos teſtari & multa grauia, in eos eorumque patriã imprecari, niſi iuſte rem aggrediantur, ſic eis bellum indicebant.* Fetialibus *uero prohibentibus, aut minus cõprobãtibus, neque militari fas erat, neque arma mouere. Sed ab his neceſſe erat initium belli pro iure duces acciperent, & tum demũ communi commodo proſpicerent.* Fertur *cladem* Senonicam *urbi accidiſſe ob haec ſacra uiolata.* Ius Fetiale *ab* Aequicolis

lis mutuatum ſcribit Valerius libro decimo, cuius auctor fuit Sertor Reſius Aequicolarum rex. Id ius (ut dixi) Numa primus Romanis conſtituit, ſiue ut Valerius ſcribit ab Aequicolis, ſiue ut alij ab Ardeatibus aſſumptum. Nam Romae ante Numam collegium Fetialium non fuit. Id autem conſtituit, quum indicturus eſſet bellum Fidenatibus, ob latrocinia quaedam & excurſiones in agros Romanos factas, ſcireque prius uellet utrum ſecum conuenire ſine bello uellent. Qui neceßitate coacti pacem maluerunt. Fetialium autem praecipua munera erant (ut tradit Dionyſius) cuſtodire ne Romani bellum foederatae ciuitati iniuſtum inferrent, in his autem qui foedera rumpere coepiſſent, ad eos legatos ire, & iuſta primum ratione repetere, atque ſi poſtulatis, qui laeſerint non obtemperarent, ijs bellum indicere, ſimili ratione, ſi laeſos ſe eſſe a Romanis ſocij aliqui aſſeuerantes aequa poſtularent, ea cognoſcere, atque ſi aliquid praeter foedera perpeßi ſunt, uideanturque uera obijcere, comprehenſos ſontes, eos laeſis deditios tradere. Iniurias quoque legatis factas iudicare, & quae pia ſunt in foederibus, cuſtodire, pacem facere, atque factam, ſi non ex legibus ſacris facta uideatur, irritam habere, imperatorum iniqua facta, quaecunque circa iuſiurandum, & ſponſiones fierent, cognoſcere, & expiare. Quum autem bellum indicere iuſtum & pium eſſe iudicarint. Vnus quidem Fetialium, quem reliquis ſuffragijs praetulerint, ornatus ueſte, et geſtaminibus ſacris, ut inter alios conſpicuus manifeſtusque ſit, ad eorum urbem qui laeſerint proficiſcitur, & attingens fines Iouem deosque alios, inuocat teſtans, quod ad repetendas poenas pro urbe Romana proficiſcitur. Poſtea iuratus quod ad urbem uadit quae prius iniuſte egerit, & execrationes maximas ſibi ipſi ac Romae imprecatus ſi mentiatur, intra fines pergit, deinde cuicun-

que

que primum occurrit hunc obteſtatus, ſiue ciuis is fuerit, ſiue ruſticus, eaſdemque imprecationes apponens ad urbem uadit, deinde antequam urbem ineat ianitorem ipſum ſiue alium, quem primum obuium in porta habuerit, eodem modo teſtatus in forum progreditur, illicque adſtans qua cauſſa uenerit, cum primoribus diſſerit, iuſiurandũ ut prius, & imprecationes apponens. Si igitur iudicium illi ſubeant, tradentes ſontes urbe digreditur, eos uiros abducens amicus iam ab amicis. Si uero tempus illi ad conſultandum petant, decem eis dierum cum dederit iterum redit, quouſque petitionẽ eorum recipit. Elapſis uero triginta diebus ſi iuſta ciuitas non exhibeat, dijs coeleſtibus manibusque inuocatis abit, hoc tãtũ dicto, ꝙ de eis cõſultabit per otiũ S.P.Q.R. *Pronuntiat deinde in ſenatu cum aliis aſtans* Fetialibus *peractum eſſe ab ipſis quantum fuerit ex legibus ſacris pium, & ſi decernere bellum uelint, eis amplius religione non prohiberi: antequam enim haec facta fuiſſent, neque ſenatus, neque populus bellum alicui decernere poterat.* Cincius *porro libro tertio de re militari:* Fetialem *populi* Romani *bellum indicentem hoſtibus, telumq; in agrum eorum iacientem hiſce uerbis uti ſcripſit:* Quod *populus* Hermundalus, *hominesque populi* Hermundali, *aduerſus populum* Romanum *bellum fecere, deliquereq;, quodq; pop.*Romanus *cum populo* Hermundulo, *hominibusque* Hermundulis *bellũ iuſſit, ob eam rem ego populusque* Romanus, *populo* Hermundulo, *hominibusque* Hermundulis *bellum indico facioque.* Horum Fetialium *unus pater patratus dicebatur, cuius munus erat, quũ pax, aut foedus faciunda eſſent uerba facere.* Eius *rei exemplum ex* Liuij *libro primo afferam.* Foedus *ictum inter* Romanos, & Albanos *eſt his legibus; ut cuius populi ciues eo certamine uiciſſent, is alteri populo cum bona pace imperitaret.* Foe*dera*

dera alia alijs legibus,ceterum eodem modo omnia ſiunt, tum ita factum accepimus, nec ullius uetuſtior foederis memoria ē. Fetialis regem Tullum ita rogauit: Iubens ne me rex cum patre patrato populi Albani foedus ferire,Iubente rege.Sagmina (inquit) te rex poſco. Rex ait: pura tollito. Fetialis ex arce graminis herbam puram attulit,poſtea regem ita rogauit:Rex facis ne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium? uaſaq; comites meos?Rex rn̄dit,qđ ſine fraude mea,populiq;Romani Quiritiū fiat,facio.Fetialis erat M.Valerius.Is patrē patratū Sp.Furiū fecit,uerbena caput,capilloſq; tangens (pater patratus ad iuſiurandū patrandum,ideſt ſanciendum fit) foedus multiſque id uerbis, quae longo effata carmine, non opus eſt referre, peragit. Legibus deinde recitatis: Audi (inquit) Iuppiter, audi pater patrate populi Albani, Audi populus Albanus, ut illa palam prima, poſtrema, ex illis tabulis ceraue recitata ſunt, ſine dolo malo, utique ea hic hodie rectiſſime intellecta ſunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet, ſi prior defecerit, publico conſilio dolo malo,tū me Dieſpiter populum Romanum ſic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito, quanto magis potes polleſq;, id ubi dixit,porcū ſilice percuſſit. Sua item carmina Albani,ſuumque iuſiurandū per ſuū dictatorē,ſuoſque ſacerdotes peregerunt. Foedere icto & cet. Fetiales autem ut ceterorum collegiorum ſacerdotes, a collegis ſubrogabantur. Poſt legem uero Domitiam de qua ſaepe dixi, eos populi ſuffragiis creatos fuiſſe,quemadmodum augures, pontifices, XV. uiros ſacris faciundis, & VII. uiros epulonum, pro certo aſſerere non auſim, praeſertim quum id nuſquam me legiſſe meminerim. Eos tamen populi tributis comitijs creatos fuiſſe, ut credam potiſſimum adducor, quod penes collegium XX. fetialium erat publicae religionis pars una non minus neceſſaria,

ceſſaria, quam quae erat penes augures, pontifices, XV. uiros S.F. & VII. Viros epulonum. Vnde fit ut pari ratione credam, ante legem Domitiam cooptari per collegas ſolitos fetiales, ſicut illi cooptabantur, praeſertim quum nuſquam reperiamus, uel a pontificibus eos creatos ſicut flamines, uel a magiſtratibus, poſt primam eorum a Numa creationem. Quod ſi ante legẽ Domitiã cooptari a collegio concedamus, neceſſe ẽ ut hac lege ſuffragijs populi creari coeperint. Fetiales uero habere partẽ religionis publicae a reliquis ſacerdotibus ſeparatam, tum ex his quae dixi, tum ex legibus Ciceronis intelligi poteſt, apud quem ſeorſum de fetialibus libro ſecundo haec lex ponitur

Foederum, pacis, belli, induciarum, oratorum, fetiales iudices ſunto. Bella diſceptanto. Fuiſſe autem eorum collegium tum ex his quae etiam dixi, tum ex Liuio cognoſci poteſt, qui libro XXXVI. ita ſcribit: Conſul inde M'. Acilius ex S.C. ad collegium fetialiũ rettulit, ipſi ne utique regi Antiocho indiceretur bellum. Reliqua quantum ad fetialium creationem attinet, quemadmodum de pontificibus, & auguribus dixi intelligenda ſunt. Atque haec ſunt, quae de fetialibus, ex Cicerone, M. Varrone, Dionyſio libro primo, Liuio libro primo, Gellio libro XVI. cap. IIII. Plutarcho, Sex. Pompeio, & Nonio Marcello collegi. De fetialibus mentio eſt in antiqua inſcriptione ita

P. CORNELIO . LENTVLO
SCIPIONI . COS . PRAEF
AERARI . LEGATO . TI
CAESARIS . AVG . LEG . LEG
VIIII . HISPAN . PONTIFICI
FETIALI . D . D

DE . PONTIFICIBVS

Octaua & ultima diuiſio (inquit Dionyſius libro ſecundo) ſacrarum traditionũ Numae fuit eorum ſacrorum quae pontifi ces ſortiti ſunt. Qui magnum apud Romanos ſacerdotium, & poteſtatem habent. De quibus loquuturus ea erunt hoc loco mihi repetenda, quae in v. faſtorum commentario digeſſi; ne hac una ſacerdotum praecipua parte praeterita, imperfectus hic liber exiret. Erat autem pontificatus ſacer magiſtratus, a poſſe & facere, ut Scaeuula, uel a ponte, ut Varro ſcribunt, appellatus. Pontifices enim ut apud Varronem Q. Scaeuula pontifex maximus dicebat, a poſſe & facere dicti ſunt. Varro autem libro IIII. de lingua Latina, pontifices a ponte dictos arbitratur, nam ab iis pons Sublicius eſt factus, primum, & reſtitutus ſaepe, quum ideo ſacra & ultra & cis Tiberim non mediocri ritu fiant. & Dionyſius libro ſecundo. Nouiſsima Numae inſtitutorum pars continebat ſacra maximi apud Romanos ſacerdotii, & cuius poteſtas eſt ampliſsima. Hi ab uno ſuorum operum, uidelicet ſarciendo ponte Sublicio uocabantur pontifices, ſumma auctoritate praediti; nam de omnibus cauſsis ad ſacra pertinentibus iudicant, tam inter magiſtratus ſacros, quam inter priuatos homines, nouaſque leges de ſacris arbitratu ſuo condunt, ſicubi deſtituuntur ſcriptis legibus: & magiſtratus penes quos caerimoniae ſunt ac ſacrificia, ſacerdotesque omnes examinant, miniſtros quoque ſacrorum in officio continent, ne quid praeter ſolemnes ritus faciant, a profano etiam & imperito uulgo conſuluntur de cultu deorum, ac geniorum, aliiſque religionibus: quod ſi quem animaduertãt preaſcripta ſua contemnere, eum mulctãt pro delicti magnitudine. Ipſi nullius poteſtati ſunt obnoxij, nec tenentur ad reddendum rationem uel ſenatui, uel populo. Id genus

nus ſacerdotes ſiue ſacri doctores, ſiue ſacrarum legum conſulti, ſiue ſacrorum custodes recte dicendi ſunt. Ego Hierofantas *noſtris appellari dixerim. In defuncti locum alius ſolet ſubrogari non populi ſuffragijs, ſed qui collegio maxime uideatur idoneus ex omni ciuium numero, nec niſi inaguratus ad ſacerdotium admittitur, & cet.* Pontificum *etiam muneris meminit diſerte* Cicero *pro domo ſua ad pontifices ita:* Quum *multa diuinitus pontifices a maioribus noſtris inuenta atque inſtituta ſunt, tum nihil praeclarius quam quod uos eoſdem & religionibus deorum immortalium, & ſummae reipublicae praeeſſe uoluerunt, ut ampliſſimi, & clariſſimi ciues rẽpublicam bene gerendo, pontifices religionem ſapienter adminiſtrando, rempublicam conſeruarent.* Quod *ſi ullo tempore magna cauſſa in ſacerdotum populi* Romani *iudicio, ac poteſtate uerſata eſt: haec profecto tanta eſt, ut omnis reip. dignitas, omnium ciuium ſalus, uita, libertas, arae: foci, dij penates, bona, fortunae, domicilia, ueſtrae ſapientiae, fidei, poteſtatique commiſſa, & credita eſſe uideantur.* Et *non longe poſt ad* Lentulum *unũ ex pontificibus loquens;* Te *appello (inquit)* Lentule, *tui ſacerdotij ſunt tenſae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque deorum.* Voſque *pontifices, ad quos epulones* Iouis *optimi maximi, ſi quid eſt praetermiſſum, aut commiſſum adferũt; quorum de ſententia illa eadem reuocata, atque inſtaurata celebrantur; qui ſunt ludi minus diligenter facti? quanto aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio pontificum, nihil cuiuſque aut negligentia contemptum, aut ſcelere eſſe pollutum. Ceterum quattuor tantum a* Numa *pontifices inſtituti traduntur, qui omnes ex patricijs ſemper cooptati ſunt uſq; ad annum urbis* CDLIIII. *in quo* Q. Appuleio Panſa *&* M. Valerio Coruo V. *cos. ut libro decimo tradit* Liuius, *ne undique tranquillae rẽs eſſent cer*

tamen iniectum eſt inter primores ciuitatis patricios plebeios que a tribunis plebis Q. & Cn. Ogulnijs. Qui undique criminandorum patrum apud plebem occaſionibus quaeſitis, poſtquam alia fruſtra tentata erant, eam actionem ſuſceperunt, qua non infimam modo plebem accenderent, ſed ipſa capita plebis conſulares triumphalesque plebeios, quorum honoribus nihil praeter ſacerdotia, quae nondum promiſcua erãt, deeſſet. Rogationem ergo promulgarunt, ut quum quattuor augures, quattuor pontifices ea tempeſtate eſſent, placeretque augeri ſacerdotum numerum, quattuor pontifices, quinque augures de plebe omnes allegerentur. Eam rem iuxta aegre paßi patres, quam quum conſulatum uulgari uiderent: ſimulabant ad deos id magis quam ad ſe pertinere, ipſos uiſuros ne ſacra ſua polluantur, id ſe optare tantum ne qua in remp. clades ueniat. Minus autem tetendere aßueti iam tali genere certaminum uinci; & cernebant aduerſarios non id quod olim uix ſperauerint affectantes magnos honores, ſed omnia iam in quorum ſpem dubiam erat certatum, tamen adeptos multiplices conſulatus, cenſurasque, & triumphos &c. & paulo poſt: Vocare tribus extemplo populus iubebat, apparebat accipi legem, ille tamen dies eſt interceßione ſublatus; poſtera die deterritis tribunis ingenti conſenſu accepta eſt. Pontifices creantur ſuaſor legis P. Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius Rutilus, M. Liuius Denter. Quinque augures item de plebe C. Genucius, P. Aelius Paetus, M. Minucius Feſſus, C. Marcius, T. Publilius. Ita octo põtificum, nouem augurum numerus factus. Qui uſque ad Sullae Felicis dictaturam manſit. Ceterum quum L. Cornelius Sulla Felix aduerſae partis factionibus caeſis, dictator renuntiatus fuiſſet, inter multa quae aut abrogauit, aut addidit, pontificum quoque & augurum collegium ampliauit, ut

eſſent

eſſent quindecim pontifices, & quindecim augures. Ita ex Liuio Florus in epitoma libri LXXXIX. *Ex cuius Sullae facto, duplex factus eſt pontificum ordo, primi enim octo, & ij deinceps qui in eorum locum cooptati ſunt, pontifices maiores appellati, reliqui uero ſeptem minores pontifices dicti ſunt. Maiorum & minorum pontificum tam apud ueteres auctores, quam in antiquis lapideis epigrammatibus frequens mentio eſt. Maiorum ſi quidem in his*

PETRONIVS . APOLLODORVS . V . C
PONTIFEX.MAIOR.XV.VIR. SACR . FAC
PATER.SACR.DEI. INVICTI . MITHRAE
TAVROBOLIO.CRIOBOLIOQ.PERCEPTO
VNA.CVM.RVFIA.VOLVSIANA. C. F.CON
IVGE.XV.KAL.IVLIAS.DD.NN
VALENTINIANO.ET.VALENTE. AVGG.III
COSS. ARAM.DICAVIT

item

M.MAECIO.MEMMIO.FVRIO. BALBVRIO
CAECILIANO.PLACIDO. C.V
PONTIFICI.MAIORI. AVGVRI . PVBLICO
P . R
QVIRITIVM.XV.VIRO.SACRIS.FACIVNDIS

item

LVCIO.AVRELIO.AVIANIO. SYMMACHO
V . C
PONTIFICI.MAIORI.XV. VIRO . SACRIS
FACIVND

Pontificum uero minorum ſic meminit M. *Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis:* At uero meam domum P. *Lentulus conſul & pontifex,* P. *Seruilius,* M. *Lucullus,* Q. *Metellus,* M'. *Glabrio,* M. *Meſſalla,* L. *Lentulus* Flamen *Martialis,* P.

d Galba,

Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius rex ſacrorum, M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Caeſar flamen Quirinalis. Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius pōtifices minores, cauſſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſsimorum ac maximorum ciuium adſtante, omni religione una mente omnes liberauerunt. Et Iulius Capitolinus *in Macrino. Senatus Macrinum quum ſcribam pontificum fuiſſet, quos hodie pontifices minores uocant, pontificem maximum appellauit.* Et in antiquis inſcriptionibus

T . FLAVIO . T.F. GERMANO
CVRATORI . TRIVMPHI . FELICISSIMI
GERMANICI.SECVNDI. IMP . CAESARIS
DIVI . F . DOMITIANI . AVGVSTI
EXORNATO
SACERDOTI . SPLENDIDISS . PONTIF
MINOR

Item

C. IVNIO. C. F. QVIR
FLAVIANO
LEG . LEG . VII . GEM
PONTIFICI.MINORI
CVRATORES.FRVMENTARI

Vniuerſus porro pontificum coetus collegium uocabatur, quē admodum ex Cicerone in oratione ad pontifices, pro domo, et de haruſpicum reſponſis, itemque ex antiquis inſcriptionibus liquet. Ceterum ut Dionyſius libro ſecundo, & Cicero in Rul*lum ſcribunt, Pontifices a Numae temporibus uſque ad annum urbis circiter* DCL. *a collegio pontificum cooptari ſoliti fuerunt,*

runt, non enim comitijs a populo creabantur: quo tempore Cn. Domitius Cn. filius Ahenobarbus tribunus plebis pontificibus offenſior, quod alium quam ſe in locum patris ſui Cn. Domitij cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum a collegijs ad populum tranſtulit. Ita Cicero in Rullum, & Tranquillus cap. ſecundo in Nerone. Atque ita pontifices, augures, VII. uiri epulonum, quindecim uiri ſacris faciundis, & fetiales, qui prius a ſuis collegijs ſubrogabantur, poſtea lege Domitia tributis comitijs per populum creati ſunt. Hanc legem, a Sulla dictatore plebi offenſiore abrogatam, reſtituit Cicerone conſule T. Labienus tribunus plebis, ut Dio libro XXXVII. auctor eſt. Poſtea ſub Auguſto iterum abrogata Domitia lege, collegiorum primo, deinde Romanorum principum arbitrio pontifices, & reliqui ſacerdotes cooptari coepti. Pontificum collegium uſque ad Theodoſij ſenioris imperatoris tempora Romae fuit. Quibus, religione Chriſtiana omnia iam obtinente, imperatoribusque antiquae ſuperſtitioni aduerſantibus, uno edicto ſacerdotiorũ omnium redditus fiſco applicati ſunt. Quare poſtea plane pontifices, augures, & reliqui ſacerdotes fieri deſierunt, quum redditibus omnibus mulctati eſſent. Ita Zoſimus. Atque haec ſunt quae breuiter de pontificibus dicenda inueni. Nunc uero ut & de pontifice maximo, quorum ſeriem quanta potui diligentia collegi, uerba faciam, reliquũ eſt. Vt enim erant pontifices maiores minoresque, ſic ſupremus unus ſummusque omnium pontifex erat, qui maximus dicebatur a Numa inſtitutus, quod ut Dionyſius tradit, maximarum rerum quae ad ſacra & religionem pertinent, iudex eſſet, & uindex contumaciae priuatorum & magiſtratuum. De eius creatione ſic ſcribit libro primo Liuius: Minoribus pontificibus creatis: Numa pontificem deinde maximum Numam Marcium M.F. ex patribus legit, eique ſacra omnia exſcripta exſignataque

gnataque attribuit, quibus hoſtijs, quibus diebus, ad quae templa ſacra fierent, atque unde in eos ſumptus pecunia erogaretur. Cetera quoque omnia publica priuataque ſacra pontificis ſcitis ſubiecit, ut eſſet quo conſultum plebs ueniret, ne quid diuini iuris negligendo patrios ritus, peregrinosque aſciſcendo, turbaretur. Nec caeleſtes modo caerimonias, ſed iuſta quoque funebria, placandosque manes, ut idem pontifex edoceret, quaeque prodigia fulminibus, alioue quo uiſo miſſa ſuſciperentur, atque curarentur, ad ea elicienda ex mentibus diuinis, Ioui Elicio aram in Auentino dicauit, deumq; conſuluit augurijs quae ſuſcipienda eſſent. Ita Liuius. & Sex. Pompeius: *Pontifex maximus iudex atque arbiter rerum diuinarum atque humanarũ.* Ceterum pontifex maximus ex collegio pontificum creabatur non quidem collegarum cooptatione, ut in ceteris ſacerdotijs mos erat, ſed populi tributis comitijs, ut ex omni Liuij hiſtoria facile intelligi poteſt. Multo etiam tempore non niſi ex patribus creabatur, donec poſtremo omnibus honoribus plebi cõmunicatis, põtifex quoq; maximus ex plebe primus creatus eſt Ti. Coruncanius. Poſtquem multi, tam patricij, quam plebeij pontifices maximi creati fuerunt, uſque ad C. Iulium Caeſarem. Quo mortuo in eius locum pontificatum maximum per uim inuaſit Lepidus. Poſt cuius mortem id ſacerdotium ſuſcepit Auguſtus, quod Lepido uiuo nunquam, quamquam oblatum, recipere ſubſtiuerat, ut Tranquillus tradit. Decens autem uiſum eſt eum qui totius imperij poſſeſſionem adeptus eſſet, ipſum quoque ſupremam diuinarum rerum auctoritatem, quae hoc ſacerdotio comprehendebatur, habere. Quare poſt Auguſtum omnes Romani principes, qui ſub imperatoris nomine rei Romanae praefuerunt, pontificatum maximum uel ſuſceperunt, uel ſe pontifices maximos appellari paſſi ſunt; ut Conſtantinus, Conſtantius, Valentinianus, Valens, & Gratianus

nus Auguſti. Qui Chriſtianae religioni addicti, quanquam a pō tificis maximi munere abhorrerent, id tamen nomen elogijs ſuis adſcriptum non aſpernati ſunt, uel reiecerunt. Primus omnium Gratianus imp. edicto propoſito (ut Zoſimus docet) ſe pontificem maximum appellari uetuit, atque ita ea ſacerdotij dignitas in imperatoribus defecit. Quod quum adeo ſublime maximum, & prae ceteris ſacerdotijs celeberrimum eſſet, ut omnes eius dicto praeſto eſſent, nam ceteri pontifices, flamines, rex, quindecim uiri ſacris faciundis, & reliqui omnes ſacerdotes ſub eius poteſtate erāt, ut ex Liuio paſſim intelligitur, ſtatui eorum ſeriem, quorum memoriam inuenire potuerim, hic quoque breuiſſime ſubiicere

Numa Marcius M. F. pontifex maximus primus

*

C. Papirius pontifex maximus

*

Q. Furius Fuſus alias

M. Papirius pontifex maximus

*

A. Cornelius Coſſus pontifex maximus

*

Sp. Minucius Augurinus pontifex maximus

*

M. Fabius Ambuſtus pontifex maximus

*

P. Cornelius Scipio Scapula pontifex maximus

*

P. Cornelius Scipio Barbatus pontifex maximus

*

TI.*Coruncanius* TI.F.TI.N.*pont.max.primus e plebe factus*
L. *Caecilius* L.F.C.N. *Metellus pontifex maximus*
L.*Cornelius* L.F.TI.N.*Lentulus Caudinus pontifex max*
P.*Licinius* P.F.P.N.*Craſſus Diues pontifex maximus*
C.*Seruilius* C.F.C.N. *Geminus pontifex maximus*
M.*Aimilius* M.F.M.N.*Lepidus pontifex maximus*
P.*Cornelius* Cn.F.L.N. *Scipio Naſica uir optimus pont. m*

*

P. *Cornelius* P.F.P.N.*Scipio Naſica Serapio pont.max*
P.*Licinius* P.F.P.N.*Craßus Mucianus pontifex max*
P.*Mucius* P. F.Q.N.*Scaeuula pont.max*

*

L.*Caecilius* L.F.Q.N. *Metellus Caluus pont.max*

*

Q.*Seruilius* Q.F.Cn.N. *Caepio pont.max*

*

Cn.*Domitius* Cn.F.Cn.N. *Ahenobarbus pont. max*
Q.*Caecilius* Q.F.Q.N.*Metellus Dalmaticus pont.max*
Q.*Mucius* P.F.Q.N. *Scaeuula pont.max*
Q.*Caecilius Numidici* F.L.N.*Metellus Pius pont. max*
C.*Iulius* C.F.C.N.*Caeſar dictator pont. max*
M.*Aimilius* M.F.Q.N. *Lepidus pont. max*
Imp.*Caeſar* Diui F.C.N.*Auguſtus pont. max*
Ti.*Iulius* Diui *Auguſti* F. Diui N. *Caeſar Auguſtus p. max*
C.*Iulius Germanici* F. TI.*Auguſti* N. *Diui Auguſti pron*
Caeſar Auguſtus Germanicus pont.max
Ti.*Claudius Druſi* F.TI.N. *Caeſar Auguſtus Germanicus*
pontifex maximus
Imp.*Nero Claudius* Diui *Claudi* F. *Caeſar Auguſtus Germanicus pont.max*
Ser.*Sulpicius* C.F.Ser.N.*Galba* Imp.*Caeſar Auguſtus p.m*

Imp.

Imp.M.Saluius L. F.M.N.*Otho Caeſar Auguſtus pont.max*
A. *Vitellius* L.F.P.N. *Germanicus Imp. Auguſtus pont.max*
Imp.Caeſar T.*Flauius Veſpaſianus Auguſtus pont.max*

Reliqui deinceps omnes Romani imperatores pontifices maximi fuerunt

SALII. COLLINI.XII

Salii Agonales, qui a quibuſdam Collini, quod eorum ſacrarium in Quirinali colle eſſet, appellati, a Tullo Hoſtilio rege ex uoto, quod bello Sabino nuncupauerat, inſtituti ſunt. De *quibus Dionyſius libris* II. & III. *mentionem facit ſic: Committiturque proelium apud urbem Heretum cum Sabinis, in quo multi utrinque caecidere, pugnantibusque eis diu ancipiti Marte, intendens manus ad caelum Tullus Hoſtilius rex uouit deis ſi uinceret, ea die Sabinos, ſe Saturno, Rheaeque inſtituturum publico ſumptu ludos, quos agunt adhuc quot annis Romani, quum ex agris fructus omnes perceperint. Vouitque duplicem eorum quos uocant Salios numerum. Sunt hi etiam ex parentibus generoſis, armatis ſaltationibus incedentes ad tibiam certis temporibus, deorumque laudes quaſdam patrias canentes.* Et M. *Varro libro quinto de lingua Latina: In libris Saliorum, quorum cognomen Agonenſium, forſitan hic dies ideo appellatur potius Agonia*

De Sallijs Collinis mentio eſt in uetuſta hac inſcriptione

P . COELIO . P . F
SER. BALBINO
V I B V L L I O . P I O
X . VIRO . STLITIB . IVDIC
VI. VIRO . EQVIT . ROMAN
TVRM. EQVIT.TR. MIL.LEG
XXII.PRIMIG. P.F. ADLECTO
INTER.PATRIC.AB.IMP.CAES
TRAIANO . HADRIANO . AVG
SALIO . COLLINO . QVAEST
AVG.FLAMINI.VLPIALI.PR.DE
F I D E I . COMMISS. CoS
DESIGNATO
DECVRIONES.SVA. PECVNIA

DE. XV.VIRIS. SACRIS FACIVNDIS

Poſtquam ab incognita anu (quam Sibyllam eſſe crediderunt) carmina Sibyllina Tarquinio Superbo uendita ſunt, ut in libro de ludis ſaecularibus diſſerui, rex ipſe duos ſtatim ſacrorum librorum cuſtodes creauit, ex illuſtribus ciuibus, ſeruoſque publico ſumptu eis ſtatuit. Quorum alterum M. Atilium uiſum iniuſte agere, nec fidelem eſſe, & a quodam accuſatum tamquam parricidam culeo inſutum in mare proiecerit. Quod his uerbis docet Valerius libro primo cap. primo: Tarquinius autem rex M. Atilium duumuirum quod librum ſecreta ciuilium ſacrorum continentem cuſtodiae ſuae commiſſum,

corru-

corruptus Petronio Sabino deſcribendum dediſſet, culeo inſutum in mare abijci iuſsit, idque ſupplicij genus non multo poſt parricidis lege irrogatum eſt. Iuſtiſsime quidem, quia pari uindicta, parentum ac deorum uiolatio expianda eſt. De duumuiris ſacris faciundis frequens mentio eſt per omnem Liuij hiſtoriam ante primum conſulem plebeium creatum. *libro tertio:* Libri per duum uiros ſacrorum additi. Et libro quarto. *Obſecratio itaque a populo. II. uiris praeeuntibus eſt facta.* Et *paulo poſt.* Multa, II. *uiri ex libris placandae deum irae, auertendaeque a populo peſtis cauſſa fecere.* Et *libro quinto libri Sibyllini ex S.C. additi ſunt* II. *uiri ſacris faciundis lectiſternio tũ primũ in urbe facto.* De his ita libro quarto ſcribit Dionyſius: *Poſt eiectionem autem regum aſsumens ciuitas oraculorum patrocinium, uiros etiam illuſtriſsimos cuſtodes eis deſignauit, qui per omnem uitam eam curam haberent, militia & alijs urbanis muneribus immunes, publiceque apud eos libros depoſuit ſine quibus non permiſit, oracula aſpicere Sibyllina. Romani enim nihil ita cuſtodiunt, neque ſanctum neque ſacrum quemadmodum Sibyllina diuinitus oracula miſſa. Ea autem adeunt ex* S.C. *ſeditione ciuitatem tenente, aut calamitate magna aliqua bello incidente, aut prodigijs aliquibus, & laruis magnis, & cognitu difficillimis ipſis apparentibus, qualia ſaepe euenire ſolent.* Porro autem *anno urbis* CCCXXCVIII. *lege lata a tribunis plebis* C. Licinio & L. Sextio ex II. *uiris* X. *uiri facti ſunt, ſimulque lege cautum, ut pars ex plebe, pars ex patribus fieret.* Quam *legem decimo ſui tribunatus anno illi tribuni plebis pertulerunt.* Poſt *quod tempus uſque ad* L. Sullae Felicis *dictaturam fuerunt* X. *uiri* S. F. *de quibus toties mentio eſt apud* Liuium. A Sulla *uero dictatore* XV *uiri* S. F. *facti ſunt.* Quod *hac ratione oſtendi poteſt.* Ciceronis *aetate erant* XV. *uiri*

ſacri

ſacris faciundis, qui adhuc erant decemuiri eo anno quo Capitolium arſit, paulo ante Sullae dictatoris tempus L. *Scipione & C.Norbano cos. anno urbis* DCLXXI. *Atque poſt eum annum in ſacerdotum collegijs nuſquam legitur quicquam eſſe mutatum, niſi in dictatura Sullae, relinquitur ergo ut haec* XV. *uirorum inſtitutio a Sulla facta eſſe credatur, praeſertim quum aliis ſacerdotum collegijs legatur adiecíſſe aliquot ſacerdotes, ut auguribus & põtificibus.* Fuiſſe *uero Ciceronis aetate* XV. *uiros ex quarta Cœlij ad Ciceronem epiſtola intelligi poteſt, in qua ipſe ad Ciceronem ſcribit*, P. Dollabelam *populi ſuffragijs factum* XV. *uirum.* Tranquillus *quoq; in Caeſare.* Proximo *autem ſenatu percrebuit fama*, L. Cottam XV. *uirum ſententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos niſi a rege nõ poſſe uinci, Caeſar rex appellaretur. Quod uero decemuiri ſacrorum adhuc eſſent eo anno, quo Capitolium crematum eſt, ex uerbis* Dionyſii *libro quarto intelligitur. Qui ait libros* Sibyllinos, *qui adhuc a* X. *uiris ſeruabantur, incendio* Capitolij *fuiſſe crematos, quod anno ante* Sullae *dictaturam conflagrauit.* De XV. *uiris ita ſcribit libro* XI. Tacitus: Ludis *ſaecularibus* Domitiani *intentus affui, ſacerdotio* XV. *uirali praeditus, ac tum praetor, quod non iactantia refero, ſed quia collegio* XV. *uirum antiquitus ea cura, & magiſtratus potiſſimum exequebantur officia caerimoniarum.* Et Seruius *interpretans illud* Virgilij

. . . . . *lectosque ſacrabo*

Alma *uiros.* *ait ſic :*

Primo fuerunt duo librorum Sibyllinorum cuſtodes, inde X. *inde* XV. *uſque ad tempora Syllana, poſt creuit numerus uſque ad* LX. *Sed remanſit* XV. *uirum uocabulum.* Poſt Sullam *idem ſacerdotium manſit uſque ad* Theodoſii *tempora, quibus cum ceteris ueteris ſuperſtitionis ſacris abrogatum eſt.* Porro au-

ro autem ex eo epiſtolae Coelij loco quem citaui, collegi poteſt, populi ſuffragiis ſacerdotes huius collegij aliquando creatos, idque per legem Domitiam. Nam quod a collegis ante eam legem cooptarentur, paßim in Liuij hiſtoria legitur, ubi de ſuffectis in demortuorum locum ſacerdotibus loquitur. Horum munus erat, libros Sibyllinos cuſtodire, quum ex S. C. adeundi eſſent, adire, & quae legiſſent ſenatui renuntiare, & ea S. C. decreta procurare, ludos ſaeculares celebrare, & poſtremo omnia peragere quae Sibyllinorum carminum iuſſu facienda erat. De his frequens mentio eſt in uetuſtis monumentis ſic

HERCVLI . INVICTO
M . CASSIVS
HORTENSIVS
PAVLLINVS . PR. VRB
XV . VIR . SACRIS
FACIVNDIS
DONVM. DE DIT

Item

IVNIO.POSTVMIANO.V.C. P.P
DEI.SOLIS . INVICTI . MITHRE
XV . VIRO . S. F. PONTIFICI
DEI . SOLIS. ORDO. SACER
DOTVM . MAGISTRO . SVO
CVRANTE . ET. DEDICANTE
FLAVIO. HERCVLEO . VIRO
RELIGIOSISSIMO

item

AVRELIO. VICTORI
XV.VIR. SACR. FAC
LEG.AVGG.PRO.PR
PROV. PANN. INF
PATRON.R.P.H.V
D . D

DE.REGE. SACRORVM. *alias* SACRIFICVLO.PRIMO

De huius ſacerdotij inſtitutione, & munere ita ſcribit libro ſecundo Liuius: Regibus *exactis, & parta libertate, rerum deinde diuinarum habita cura, & quia quaedam publica ſacra per ipſos reges factitata erant, necubi regum deſiderium eſſet, regem ſacrificulum creant, id ſacerdotium pontifici ſubiecere, ne additus nomini honos, aliquid libertati, cuius tunc prima erat cura officeret.* Et Dionyſius *initio libri quinti. Sed quando quidem multorum magnorumque bonorum auctores fuiſſe reipublicae uiſi erant reges, cuſtodire uolentes nomen huius imperij; per omne tempus, donec urbs eſſet, iuſſere pontifices & augures unum eligere ex ſenioribus maxime idoneum, nullius ipſum alterius rei, praeterquã eorum quae ad diuinos cultus pertinent praeſidentiam habiturũ, & ab omni alio miniſterio ciuili bellicoque liberum, regem ſacrorum uocatum. Creatuſque eſt rex ſacrificulus primus* M. *Papirius ex patricijs uir quietis ſtudioſus. & cet.* Regis *porro uxor appellabatur* Regina*, quae & ipſa aliquot ſacra facere ſolebat de qua* Macrobius *in libris* Saturnalium *mentionem facit. Creabatur autem rex ſacrorum populi comitijs cẽturiatis quemadmodum apud* Gelliũ *libro* X V.*cap.*X X V I I

refer

refert Laelius Felix. *Quam diu autem uetus religio manſit rex ſacrorum ſemper ex patricijs creatus eſt, ut* Cicero *pro domo ſcribit.* M*anſit autem hoc ſacerdotum uſque ad* Theo*doſij ſenioris tempora, quibus cum reliquis ſacris abrogatum eſt*

DE. SACERDOTIBVS. FOEMINIS BONAE. DEAE

Bona dea, quam alij Faunam *alij* Fatuam *appellant, terra a pleriſque eſſe creditur, quod infantes partu editi, non prius uocem edunt quam terram attigerint.* Bonam *uero deam uocant, quod omnium nobis ad uitam bonorum cauſſa eſt terra.* Faunam *uero quod omni uſui animantium fauet, a qua* Fauni *agreſtes dij quod e terra geniti ſint.* Dicitur ēt Ops, q̃d *ipſius ope atque auxilio uita conſtet, &* Damia *quia ei in operto ſacrificabatur, unde & ſacerdos eius* Damatris *appellabatur, & ſacrificium quod ei fiebat* Damium, *a contrario ſenſu quod minime eſſet publicum.* Haec *ab alijs, &* Senta *uocata eſt.* Hanc Varro *ſcripſit tantae pudicitiae fuiße, ut nemo illam dum uixit praeter uirum ſuum, mas uiderit, nec nomen eius audierit, propter quod illi in operto mulieres ſacrificabant, &* Bonam deam *nominabant.* Haec Romae *in* Auentino *aedem habuit.* De *cuius ſacris a* P. Clodio Ciceronis *aetate pollutis frequens mentio eſt apud* Ciceronem, *&* Aſconium: *qui quum* C. Caeſaris *pontificis maximi uxorem* Muciam *adamaret, muliebri habitu in operto* Bonae deae *inuentus eſt ab* Aurelia C. Caeſaris *matre, quo non niſi mulieribus ingredi fas erat.* Vnde Cicero *in* P. Clodium *acerrime inuectus eſt, quod auſus fuiſſet ea ſacra quae in operto pro ſalute populi* Romani *in pontificis maximi aedibus fiebant, ſua praeſentia pol-*

polluere. Huius Deae meminit uetus haec inſcriptio, quae Romae in aedibus Gentilis Delphinij extat

ANNIA . P . L . FLORA . EX
TESTAMENTO . BONAI . DEAI
SACRVM
SALVIA . SOROR
Ɔ LIBERTA
SVA . PECVNIA
FAC . CVRARVNT

DE . GALLIS . ET . ARCHIGALLO . SACERDOTIBVS DEAE . CYBELIS

Quum ſecundo Punico bello maxime uigente, ex carminibus Sibyllinis x *.uiri ſacris faciundis ad ſenatum rettuliſſent, hoſtem pelli Italia, uincique poſſe, ſi mater Idaea Peßinunte Romam aduecta eſſet, ſtatim ſenatus legatos in Aſiam ad regem Attalum miſit. Is legatos comiter acceptos Peßinuntem in Phrygiam deduxit, ſacrumque ijs lapidem, quem matrem deum incolae eſſe dicabant tradidit, ac deportari Romã iußit. Qui Romae a uiro optimo Scipione Naſica ſuſceptus, in Aedem Victoriae quae eſt in Palatio, eum pertulere pridie Idus Aprilis, isque dies feſtus fuit. Populus frequens dona deae in Palatium tulit, lectisterniumque & ludi fuere, Megaleſia appellata. Haec etiam Cybeles, & mater magna, & dea Peßinuntia; eius ſacra Orgia; ſacerdotes uero Galli appellati ſunt. Hi caſtrati omnes erant. Quod hinc eueniſſe fama eſt. Quum dea Cybeles puerum Phrygem formoſißimum Atyn nomine ſuis ſacris ea lege praefecißet, ut perpetuo caſtitatem ſeruaret, haud longe poſt Sangaritidem nympham compreßit. Quare ab irata dea in furorem actus, quum Dyndima*

ma ueniſſet, manuſque ſibi afferre conaretur, miſeratione deae furore liberatus a ſe interficiendo abſtinuit, uirilitatem tamen ſibi amputauit; & ideo Cybeles caſtratos ſacerdotes ha bere mauult. Galli autem dicuntur a Gallo Phrygiae flumine cuius aquã qui guſtaßẽt reddebãtur inſani: teſtes uero Samia te ſta ſibi praecidebãt. Sex Pompeius: Galli qui uocantur ma- tris magnae comites dicti ſunt a flumine cui nomen eſt Gallo, quia qui ex eo biberint in hoc furere incipiunt, ut ſe priuent uirilitatis parte. Alij putãt ideo eos ſibi genitalia incidere, quia uiolauerint nomẽ patris matriſue ne poßint ipſi fieri parentes. Hi quotãnis religionis cauſſa Hilaribus feſtis matris deũ ſimu lachrum, carpẽtum, & leones Cybeles quam & deam Bere- cynthiam uocabant, & cultros Phrygios magna pompa produ cebant, ad Almonem riuum, ibique ad duorum amnium con- fluentem, ueteri inſtituto omnia abluebant, Nam quo primum die ex Aſia illuc eſt aduecta, a ſacerdote lota eſt: iſque mos po ſtea per ſingulos annos eſt ſeruatus. Vnde Ouidius quarto Faſtorum

> Eſt locus in Tiberim, quo lubricus influit Almo
>   Et nomen magno perdit ab amne minor
> Illic purpurea canus cum ueſte ſacerdos
>   Almonis dominam, ſacraque lauit aqua

Et Lucanus libro primo

> Tunc qui fata deum ſecretaque carmina ſeruant
> Et lotam paruo reuocant Almone Cybelem

Et D. Auguſtinus cap. quarto libri ſecundi de ciuitate dei: Ob lectabantur (inquit) caeleſti uirgini, & Berecynthiae matri deorum omnium, ante cuius lecticam die ſolemni lauationis, eius talia per publicum concitabantur a nequißimis ſcaenicis, & cet. De his ſacerdotibus ſic ſcribit Dionyſius libro ſecun do: Romani fabuloſam omnem reijciunt ſuperſtitionem, ſicut

deae

deae Idaeae ſunt ſacra, cui quum ſacrificia quotannis, & ludos praetores agant Romanis legibus, ſacra tamen eius agunt uir & mulier Phryges, hi quae ea per urbem circundant congregantes matronas, ut mos eſt illis, figuraſque annectentes pectoribus, carminaque, pulſantes tympana, decantant, Varias ſtolas induti, hiſque caerimonijs deam Phrygiam colebāt. Et Herodianus libro primo: Veris initio, ſtato ſolemnique die pompam matri deum Romani celebrant in ea quae apud quemque ſunt diuitiarum praecipua, ſuppellexque pleraq; imperatoria materiae aut artis ſpectandae, praeferri ante deam ſolent. Paßimq; omnibus ludendi licentia permiſſa, ſic ut perſonas induāt quas cuiq; libitum, nullamque non magiſtratuum quoque imaginem, prout cuiuſque ſtudium repreſentent, ſic ut non temere a falſis ueros dignoſcas. Quae autem ratio ſit cur huic deae tantum honorem Romani habent, non alienum uidetur quantum ex hiſtoria accipimus commemorare. Ipſum igitur ſimulachrum Caelitus ut aiunt demiſſum, neque qua ſit materia, neque a quo fabricatum artifice ſatis conſtat, neque plane hominum manibus creditur factum. Hoc igitur caelitus decidiſſe ferunt in quendam Phrygiae agrum, cui nomen Peßinunte a caſu eius ſimulachri factum putant, ibi enim a principio comparuiſſe. In hoc Phryges olim Orgia colebant, ad ipſum fluuium Gallum a quo etiam deae ſacerdotes cognominantur. Sed ubi res Romana creuit reſponſo accepto manſurum imperium, atque ad ſummam auctum iri ſi Peßinuntiam deam ad ſe transferrent, mißi in Phrygiam legati ſunt, petitum deae ſimulachrum; quod facile conceßum eſt, & Romam aduectum. Ita Herodianus

De

De dea Cybele, eius ſacris, & ſacerdotibus Gallis mentio eſt in uetuſtis epigrammatibus ita

M.D.M.ID.ET. ATTIDIS . MINOTAVRANI
ARAM.IIII.IDVS. MARTI
GRATIANO.IV.ET. MEROBAVDE . COSS
DEDICAVIT
ANTIQVA . GENEROSAE . DOMO . CVI
REGIA. VESTAE
PONTIFICI.FELIX.SACRATO . MILITAT.
IGNE
IDEM . AVGVR . TRIPLICIS . CVLTOR
VENERANDAE.DIANAE
PERSIDICI . QVE . MITHRAE . ANTISTES
BABELONAE.TEMPLI
TAVROBOLIQVE . SIMVL . MAGNI. DVX
MYSTICE . SACRI

item

COSMVS . AEDITVVS . MATRIS . DEVM
ANTIOCHO . SACERDOTE . ANNIS. XII
EIVS . . . .
AB.IMP.AVG. GRATIS .MANVMISSVS.OB....
SVPRA . SVNT . H-S . N. L. DONATIONIS
CAVSSA
MANCIP . . . . *item*

L. VETTIO . SYNTROPHO
RELIGIOSO
A. MATRE.MAGNA. CAPILLATO
VETTIA.AMOR.DE.SVO . FECIT
POSTERIS.QVE.EORVM

item

M. D. M. I. ET. ATTINIS
L.CORNELIVS.SCIPIO.ORFITVS
V.C. AVGVR.TAVROBOLIVM
SIVE. CRIOBOLIVM. FECIT
DIE.IIII.KAL.MART
TVSCO.ET.ANVLLINO.COS
item
C. CAMERIVS
CRESCENS
ARCHIGALLVS. MATRIS
DEVM.MAGNAE.IDAEAE.ET
ATTIS. POPVLI. ROMANI
VIVVS.SIBI.ET
C.CAMERIO. EVCRATIANO. LIB
SVO.CETERIS.AVTEM.LIBERTIS.VTRI
VSQVE. SEXVS. LOCA. SINGVLA
SEPVLTVRAE.CAVSSA.H.M.H.N.S

DE.VII.VIRIS.EPVLONVM

Vt fere omnes ueterum ſacerdotes, ſic Epulones *uario numero fuerunt. Quando enim primum inſtituti ſunt, tres creati ſunt ut ait* Liuius *libro* XXXIII. *qui ita ſcribit.* Anno *urbis* DLVIII. L.*Furio* Purpureone M.*Claudio* Marcello *cos.* Romae *eo primum anno* III. *uiri* Epulones *facti* C. Licinius Lucullus, T. Romuleius, *qui legem de creandis his tulerat, et* P. Porcius Lecca. *His triumuiris item ut pontifici lege datum togae praetextae habendae ius.* De *his* III *uiris* Cicero III. *de oratore ita ſcribit. Sed ut pontifices ueteres propter ſacrificiorum multitudinem tres uiros epulones eſſe uoluerunt, quum eßent ipſi a* Numa, *ut etiam illud ludo-*

rum

rum epulare ſacrificium facerent, inſtituti. At poſteriori-bus temporibus ſeptemuiros epulones fuiſſe ex antiquis ueteribus tum ſcriptorum tum lapidum monumentis intelligi poteſt. Antiſtius enim labeo apud Gellium libro primo cap. XII. ita ſcribit: Item cuius pater flamen, aut augur, aut XV. uir S. F aut qui ſeptem uir epulonum, aut ſalius eſt. Vt autem Ciceronis aetate eum numerum fuiſſe credam ex eo colligo, quod Lucanus libro primo huius ſacerdotij meminit illo uerſu

Septemuirque epulis feſtus, Titijque ſodales

Vt enim rationem temporis habeat Lucanus, neceſſe eſt initio belli ciuilis, cuius prodigia illic ſcribuntur fuiſſe VII. uiros epulones, at ſi tempore belli ciuilis inter Caeſarem, & Pompeium erant VII. uiri epulonum, nemo autem legatur ad ſacerdotum numerum centum & eo amplius annorum ſpacio adieciſſe, praeter Sullam dictatorem, relinquitur ut Sullae inſtituto VII. uiri epulones eſſe coeperint, qui ad illud uſque tempus fuerant III. uiri, nam non multo tempore ante Sullae dictaturam adhuc triumuiros epulones fuiſſe ex Ciceronis libro tertio de oratore intelligi poteſt. L. enim Craſſus illic loquitur de triumuiris epulonibus, quem conſtat paulo ante Sullae dictaturam obijſſe. Et Liuius libro XL. III. uirorum epulonum meminit A. Poſtumio & C. Calpurnio cos. anno urbis DLXXIIII. at poſt illos conſules ſacerdotum numerum nuſquam legimus auctum, niſi a Sulla dictatore. Quando is augurum, pontificum, & aliorum ſacerdotum numerum auxit. Porro autem de eorum munere Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis ita loquitur: Ludos minus diligenter factos, pollutoſque. Quos ludos? Te appello Lentule, tui ſacerdotij ſunt tenſae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeq; ludorum publicorum: Voſque pontifices ad quos epulones Iouis optimi maximi, ſi quod eſt praetermiſſum, aut commiſ

ſum adferunt, quorum de ſententia, eadem renouata celebrātur. Ludi ſunt minus diligēter facti? quanto aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio pontificum, nihil cuiuſquam aut negligentia contemptum, aut ſcelere eſſe pollutum. Ex quibus uerbis intelligimus non modo quod eſſet munus epulonum, ſed etiam fuiſſe eorum quoddam collegium. Et hi ut ceteri ſacerdotes a collegis ſubrogabantur ante legem Domitiam, quod ex tota Liuiana hiſtoria liquet. Poſt legem uero Domitiam populi ſuffragijs is quoque honor mādari coeptus, & c.. De VII. uiris epulonum mentio eſt in antiquis epigrammatibus ita

DIS . MANIBVS
M . SVLPICI . BASSI
AMICI . OPTVMI
L . NONIVS
ASPRENAS
VII.VIR.EPVLON
item
L.CORNELIO. P.F
SVLLAE.COS
VII . VIR . EPVL
CLIENTES
item
L . MVNATIVS . L . F . L. N. L.PRON
PLANCVS . COS . IMP . ITER . VII . VIR
EPVLON . TRIVMPH . EX.ROETIS . AEDEM
SATVRNI
FECIT. DE . MANVBIIS . AGROS . DIVISIT
IN.ITALIA
BENEVENTI.IN. GALLIA . COLONIAS.DEDVXIT
LVGDVNVM.ET.RAVRICAM

DE.II.VIRIS.AEDIS.LOCANDAE FACIVNDAE. DEDICANDAE

Horum frequens mentio eſt apud Liuium, & praeſertim libris VII. & XXII. Quos quamquam ſacerdotes neceſſario non fuiſſe ſciam, eos tamen hoc loco adiunxi, quod qui haec peragerent potiſsimum ex ſacerdotibus legebantur. Nam ubi aedes aliquo caſu uota erat, ſtatim qui locarent, facerent, & dedicarent II. uiri populi comitijs tributis, lege Papiria renunciabantur, quod ex Gellio libro XV. cap. XVII. facile animaduerti poteſt

DE.III.VIRIS.AEDIBVS.SACRIS INCENDIO. CONSVMPTIS RESTITVENDIS.ET.SACRIS. CONQVIRENDIS. DONISQVE PERSEQVENDIS

De his Liuius libro XXV. ita ſcribit: Comitia deinde a praetore urbano de ſenatus ſententia, plebiſque ſcito ſunt habita, quibus creati ſunt V. uiri muris turribuſq; reficiẽdis, et III. uiri bini, uni ſacris conquirendis, doniſque praeſignandis, alteri reficiendis aedibus, Fortunae, & matris Matutae intra portam Carmentalem, ſed & Spei extra portam, quae priore anno incendio conſumptae fuerant, & cet. Multos praeterea eiuſmodi ſacros magiſtratus creatos fuiſſe didici. De quibus quia neque neceſſario ſacerdotes eſſent, neque ordinarij erant, nihil

praeterea diſſerendum eſſe exiſtimo. Atq; haec ſunt omnium ſacerdotiorum nomina quae tam apud ueteres ſcriptores, quam in antiquis epigrammatibus inuenire potui. Nunc de ijs dicendum eſt, quos non niſi ex uetuſtis inſcriptionibus obſeruaui

DE. PONTIFICIBVS. ET. SACERDOTIBVS DEORVM. SINGVLORVM

Praeter eos quos ſupra digeſſi, multi quoque erant in urbe ſacerdotes publici uarijs nominibus appellati, & recentioribus temporibus inſtituti, quorum memoria in uetuſtis tantum ſupereſt epigrammatibus, ex quibus quanta potui diligentia eos collegi, atque hac ratione hoc loco in antiquitatis ſtudioſorum gratiam accurate exſcripta ſubiunxi

M. AVR. AVG. LIB
AGILLO. SEPTEMTRIO
NI. PANTOMIMO. SVI
TEMPORIS. SACERDO
TI. SYNHODI. APOLLINIS. PA
RASITO. ALVMNO. FAVSTINAE
AVG. PRODVCTO. AB. IMP. M
AVREL. COMMODO. ANTONI
NO. PIO. FELICE. AVGVSTO
ORNAMENTIS. DECVRIONAT
DECRETO. ORDINIS. EXORNATO
ET. ALLECTO. INTER. IVVENES
S. P. Q. LANVINVS

item

item

IVNAE.ET.SOLI.AETER
ET.M.D.M.IDAEAE.ET
LIBERO.PATRI.SACRVM
M.VALERIVS.M.L.SYRVS
SACERD
VOTO.SVSCEPTO.M.L

item

M. AVRELIO. VICTORI
C.V
PRAEF. FERIAR
LATIN. SACERDOTI
DEI. SOLIS
RELIGIOSISSIMO
P.OVINIVS. CALIDIANVS
CONDISCIPVL. PATRONO
DIGNISSIMO

item

SOLI. AETERNO
SACR
PRO. SAL. P. VALERI
CRISPI. SEPTEMTRION
SACERD. DEI. INVICTI
M.ANTONIVS.M.F.LIBER
MESOPYLVS
AEDITVVS. LOCAVIT

item

DEO . SOLI . INVICTO
MITHRAE
FL. SEPTIMIVS . ZOSIMVS
V. P. SACERDOS. DEI
BRONTONTIS
ET. AECATE. HOC. SPELEVM
CONSTITVIT

item

VERATIO . A . F . PAL . SEVERIANO
EQ. ROM . CVR . REIP . TEGIANENSIVM
ADLECTO
IN. ORDINEM. DECVRION. CIVI. AMANTISSIMO
QVI . CVM . PRIVILEGIO . SACERDOTI
CAENINENSIS
MVNITVS. POTVISSET . AB . HONORIB . ET
MVNERIBVS
FACILE. EXCVSARI. PRAEPOSITO . HONORE
PATRIAE
HONOREM . AEDILITATIS . LAVDABILITER
ADMINISTRAVIT

item

M. AVRELIVS. MENOPHILVS
ORNATVS . IVDICIO. EIVS
EQVO . PVBL. SACERDOS
TVSCVLAN. AEDIL. POLAE
CVM. MENOPHILO. PATRE
LIB. AVG. NN. EX. PROCVRAT
INDVLGENTISSIMO
L. D. D. D

item

item

D I S . M A N
C . NONI . C . F . VRSI
SACERDOTIS . CABESIS
MONTIS.ALBANI.
CVRIONIS
C . NONIVS . IVSTINVS
ALVMNO . DVLCISSIMO
VIX.AN.II.M.XI. D . XIIII

Pontifices

L.CALPVRNIO.L. F.PAPIRIA.ASELLIO
VI.VIR.AVGVSTAL. ET. PONTIFICI.MIN
DEI.LIBERI. INVICTI

item

T.AELIO.MALCO.LICTORI.EQ. PRAETORIAN
COH. III.PR.QVI.ET. VRB. ITEM . ANTISTITI
SACERD . TEMPL . MARTIS . CASTROR
PR
FECIT.BEN.MERENTI. CONIVGI . DVL . SVO
ROSCIA.SVCCESSA.CVM.QVO.VIX . AN . XL
DECESSIT. ANNOR.LXVI

item

item

D IS . SECVRITATIS
Q. VIBIVS . HERMA
ANTISTES
SANCTI . SILVANI
ANNVM. AGENS
L X X . FECIT
SIBI. B . M

item

HONORI
MEMMIO . VITRASIO . ORFITO . V . C
NOBILITATE.ACTIBVS. QVE, AD. EXEM
PLVM . PRAECIPVO . PRAEFECTO . VRBI
ET.ITERVM . PRAEFECTO . VRBI.PRO.CON
SVLI.AFRICAE . AC . TERTIO . SACRARVM
COGNITIONVM . IVDICI . COMITI . I N
CONSISTORIO . PRIMI . ORDINIS . L E
GATO . SECVNDO . DIFFICILLIMIS . TEM
PORIBVS . PETITV . SENATVS . ET . P. R
COMITI.ORDINIS . SECVNDI . EXPEDITION
BELLICAS.GVBERNANTI.CONSVLARI . SICIL
PONTIFICI . SOLIS . PONTIFICI . VESTAE
XV.VIRO.S.F.CONSVLI.PRAETORI.Q. K . OM
NIBVS.Q.PERFVNCTO . HONORIBVS. INTRA
AETATIS.PRIMORDIA . OB. PROVIDENTIAM
ET.STATVM.OPTIMVM.VRBI.ROMAE.AB . EO
REDDITVM . CORPVS . OMNIVM . MANCI
PVM . STATVAM . SVB.AERE. CONSTITVIT

item

item

COELIAE.PATERNAE
MATRI.SYNAGOGAE
BRIXIANORVM

item

MAMMIAE . C.F
IVSTAE
Q.TVLLIVS.Q. F. HORAT
CINCIVS.PRISCVS
PONTIFEX . SACRARIVS
IVNONIS
QVIRITIS . PATRONVS
MVNICIPI
TESTAMENTO.PONI.IVSSIT

item

DIS . MAGNIS
VLPIVS.EGNATIVS.FAVENTINVS
V.C.AVGVR.P. V. B. P. R. Q
PATER.ET.HIEROCERIX.D.S.M.I
ARCHIBVCOLVS. DEI . LIBERI
HIEROFANTA . HECATAE . SA
CERDOS . ISIDIS . PERCEPTO
TAVROBOLIO.CRIOBOLIOQVE
IDIBVS . AVGVSTIS . DD . NN
VALENTE.AVG.V. ET . VALEN
TINIANO.AVG.CONSS.FELICITER

item

item

Q. COELIO.APOLLINARI
FANATICO . DE . AEDE
BELLONAE . PVLVIN
CVIVS. MONITV . HASTA
IN . AEDE . BELLONAE
IN.LVCO . DICATA . EST
FIRMIA. TYCHE
CONIVGI.SVO.BENEMERENTI
SIBI.POSTERIS.QVE.SVIS
FECIT

item

DIS . MAGNIS
MATRI . DEVM . ET . ATTIDI
SEXTLIVS . AGESILAVS . AEDESIVS
V . C . CAVSSARVM . NON.IGNOBILIS
AFRICANI . TRIBVNALIS . ORATOR
ET . IN . CONSISTORIO . PRINCIPVM
ITEM . MAGISTER . LIBELLORVM
ET . COGNITIONVM . SACRARVM
MAGISTER.EPISTVLARVM . MAGISTER
MEMORIAE.VICARIVS. PRAEFECTVRAE
PER . HISPANIAS . VICE . S . I . C
PATER.PATRVM.DEI . SOLIS . INVICTI
MITRHAE . HIEROFANTA . HECATAE
DEI.LIBERI.ARCHIBVCOLVS.TAVROBOLIO
CRIOBOLIO.QVE.IN.AETERNVM.RENATVS
ARAM . SACRAVIT . DD . NN
VALENTE. V . ET.VALENTINIANO.IVN
AVGG.CONSS.IDIBVS. AVGVSTIS

DE MINISTRIS SACERDOTVM POPVLI ROMANI

Vt multa ſacerdotum, ſic & miniſtrorum apud ueteres genera erant, ex quibus praecipua, ex antiquis lapidum, & librorum monumentis haec fuiſſe animaduerti

CAMILLI ET CAMILLAE

A Romulo inſtituti, de quibus Dionyſius libro ſecundo ſic ſcribit: Iis autem quae ſine liberis eſſent gratiſsimos ſibi ex omnibus, permiſit eligere ex ſingulis Curijs, ſingulos pueros & puellas, & hos quidem ad pubertatem uſque ſacris miniſtrare, illas uero quoad eſſent nubiles, more ex Graecia translato, ſacris autem miniſtrant coronis redimiti, Camillique a Romanis uocantur. & Sex. Pompeius: Camillus puer ingenuus, qui ſacris miniſtraret, dicebatur. Antiqui enim Camillos miniſtros dicebant

FLAMINII ET FLAMINIAE

Flaminius Camillus puer dicebatur ingenuus patrimus & matrimus, qui Flamini Diali ad ſacrificia praeminiſtrabat. Antiqui enim miniſtros Camillos dicebant. Flaminia dicebatur ſacerdotula, quae flaminicae Diali praeminiſtrabat, eaque patrima & matrima erat, hoc eſt patrem et matrem adhuc uiuos habebat. ita Sex. Pompeius

AE-

AEDITVVS. alias AEDITVMVS

Gellius libro duodecimo, cap. ſexto. Varro (inquit) cenſet aeditumum dici oportere non aedituum, quod alterum ſit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptū. Sed ipſe Varro libro ſexto de lingua Latina, contra dicere uidetur, ait enim. Alterum a curando, & tutela, ut quum dicimus bellum tueor, & tueri uelle. A quo etiam quidam dicunt illum, qui curat aedes ſacras aedituum, non aeditumum. Item libro ſeptimo: Si ab aede & tuendo aedituus eſt, cur ab atrio & tuendo non atrituus ſit potius quam atrienſis. Aeditui meminit uetus haec inſcriptiō

D . M
T.FLAVIO.AVG.LIB
LIBERALI.AEDITVO
MARTIS. VLTORIS
CLAVDIA.EXOCHE
CONIVGI
BENEMERENTI. ET
SIBI. FECIT
VIX. AN. LVII

item

COSMVS.AEDITVVS.MATRIS.DEVM
&cetera

De

De ſcribis pontificum, A comrentarijs XV. virum S. F. Adiutoribus Haruſpicum, & Kalatoribus eiuſmodi epigrammata meminerunt

AGRIAE. TRIPHOSAE. VES
TIFICAE. LIVIVS. THEONA. AB
EPISTVLIS. GRAEC. SCRIBA
A. LIB. PONTIFICALIBVS
CONIVGI. SANCTISSIMAE
B. D. S. M

item

TI. CLAVDIVS
MARTIALIS
A. LIBRIS
PONTIFICAL

Item

DIS. MANIBVS
MYRRHINI. DOMITIANI
PVBLICI. A. COMMEN
TARIIS. XV. VIR. S. F
ARRVNTIA. DOLICHE
FECIT. CONIVGI. CARIS
SIMO. ET. LIBERIS. LIBER
TABVS. QVE. SVIS. POSTERISQ.
EORVM

Item

D. M.
CN . IVLI . CN. FIL
DONATI. PRISCI
EX . EQVO. PVBLIC
ADIVTORIS
HARVSPICVM
IMPERATORIS
PONTIFICIS
ALBANI

Item

Q. CAECILIO
FEROCI
KALATORI . SACERDOTII
TITIALIVM . FLAVIALIVM
STVDIOSO.ELOQVENTIAE
VIXIT . ANNIS . XV
MENSE . I . DIEBVS . XXIIII
FILIO . OPTIMO . AC
REVERENTISSIMO
M . GAVIVS . KARINVS

TIBICINES

Tibicinum Romanorum frequens apud ueteres auctores mentio eſt. Hi tibias concinnentes ſacris populi Romani inter eſſe ſolebant. De his ſic ſcribit M. Varro, lib. iiij. de lingua Latina: Quinquatrus minuſculae dictae Iuniae Idus ab ſimilitudine maiorum, quod tibicines tum feriati per urbem uagantur, & conueniunt ad aedem Mineruae. Et Sex. Pompeius:

f Minu-

Minuſculae (inquit) quinquatrus appellantur Iduum Iunij, quod is dies feſtus eſt tibicinum, qui colunt Mineruam, cuius deae feſtus eſt proprie dies quinquatrus menſe Martio. Aliter minuſculae quinquatrus appellantur Idus Iuniae. Ouidius VI. Faſtorum

Etiam quinquatrus iubeor narrare minores
Nunc ades o coeptis flaua Minerua meis
Cur uagus incedit tota tibicen in urbe?
Quid ſibi perſonae, quid toga longa uolunt?
Sic ego: ſic poſita Tritonia cuſpide dixit
Poſſem utinam doctae uerba referre deae
Temporibus ueterum tibicinis uſus auorum
Magnus & in magno ſemper honore fuit
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis
Cantabat moeſtis tibia funeribus
Dulcis erat mercede labor, tempuſque ſequutum eſt
Quod ſubito gratae frangeret artis opes
Adde quod Aedilis pompa qui funeris irent
Artifices ſolos iuſſerat eſſe decem
Exilio mutant urbem Tiburque recedunt
Exilium quodam tempore Tibur erat
Quaeritur in ſcaena caua tibia, quaeritur aris
Ducit ſuprema naenia nulla choros
Seruus erat quidam, quantolibet ordine dignus
Tibure ſed longo tempore liber erat
Rure dapes parat ille ſuo turbamque canoram
Conuocat ad feſtum, conuenit illa dapes
Nox erat & uino oculique animique natabant
Quum praecompoſito nuntius ore uenit
Atque ita quid ceſſas conuiuia ſoluere dixit
Auctor uindictae iam uenit eſſe ſuae

Nec

Nec mora conuiuae ualido titubantia uino
Membra mouent dubij, ſtantque labantque pedes
At dominus diſcedite ait plauſtroque morantes
Subſtulit in plauſtro ſcirpea lata fuit
Alliciunt ſonos tempus, motuſque merumque
Potaque ſe Tibur turba redire putat
Iamque per Eſquilias Romanam intrauerat urbem
Et mane in medio plauſtra fuere foro
Claudius ut poßit ſpecie numeroque ſenatum
Fallere perſonis imperat ora tegi
Admiſcetque alios, ut tunc tibicina coetum
Augeat in longis ueſtibus ire iubet
Sic reduces bene poſſe tegi, ne forte notentur
Contra collegæ iuſſa rediſſe ſui
Res placuit cultuque nouo licet Idibus uti
Et canere ad ueteres uerba iocoſa modos
Haec ubi per docuit, ſuper eſt mihi diſcere dixi
Cur ſit quinquatrus illa uocata dies
Martius inquit habet tali mea nomina feſta
Eſtque ſub inuentis haec quoque turba meis
Prima terrebrato per rara foramina buxo
Vt daret effeci tibia longa ſonos
Vox placuit, faciem liquidis referentibus undis
Vidi & uirgineas intumuiße genas
Ars mea non tanti eſt, ualeas mea tibia dixi
Excipit abiectam ceſpite ripa ſuo
Inuentam ſatyrus primum miratur & uſum
Neſcit, & afflatam ſenſit habere ſonum
Et modo dimittit digitos mogo concipit auras
Iamque inter nymphas arte ſuperbus erat
Prouocat & Phoebum, Phoebo ſuperante pependit

Caeſa receßerunt a cute membra ſua
Sic tamen inuentrix auctorque ego carminis huius
Hoc eſt cur noſtros ars colit iſta dies

Liuius libro ix. *Eiuſdem (inquit) anni rem dictu paruam praeterirem, niſi ad religionẽ uiſa eſſet pertinere: Tibicines prohibiti a proximis cenſoribus erant, in aede Iouis ueſci quod traditum antiquitus erat. Aegre paßi Tibur uno agmine abiernnt, adeo ut nemo in urbe eſſet qui ſacrificijs praecinneret, eius rei religio tenuit ſenatum, legatoſque Tibur miſerunt, ut darent operam, ut hi homines Romanis reſtituerentur. Tiburtini benigne polliciti, primum accitos eos in curiam hortati ſunt ut reuerterentur Romam, poſtquam pelli nequibant, cõſilio haud abhorrente ab ingenijs hominum eos aggrediuntur. Die feſto alij alias per ſpeciem celebrandarum cantu epularum cauſſa inuitant, & uino cuius auidum genus eſt, oneratos ſopiunt, atque ita in plauſtra uinctos conijciunt, ac Romam deportant, nec prius ſenſere quam plauſtris in foro relictis, plenos crapulae eos lux oppreßit: tunc concurſus populi factus impetratoque ut manerent, datum ut triduum quot annis ornati cum cãtu, atque hac quae nunc ſolemnis eſt licentia, per urbem uagantur, reſtitutumque in aede ueſcendi ius, ijs qui in ſacris praecinerent.* Valerius Maximus lib. ij. cap. de inſtitutis antiquis: *Tibicinum quoque collegium ſolebat in foro uulgi oculos in ſe cõuertere, quũ inter publicas priuataſque ferias, actiones perſonis tecto capite, uariaque ueſte uelatis concentus edit. Inde tracta licentia. Quondam uetiti in aede Iouis ueſci, quod priſco more factitauerant, Tibur irati ſe contulerunt, quorũ miniſterio ſenatus deſerta ſacra non aequo animo ferens, per legatos a Tiburtinis petijt, ut eos gratia ſua Romanis templis reſtituerent, quos illi in propoſito perſeuerantes interpoſita feſtae epulationis ſimulatione, mero ſomnoque ſopitos plau-*

ſtris

ſtris in urbem deuehendos curauerunt, quibus, & honos priſtinus reſtitutus, & huiuſce luſus ius eſt datum. Perſonarum uſus pudorem circunuentae temulentiae cauſſam habet. Idem propemodum in problematibus a Plutarcho refertur. Tibicines quoque ſacris publicis intereſſe conſueſſe refertur in hac antiqua, & eleganti inſcriptione, quae adhuc extat in hortis Reuerendſſ. *Carpenſis*

IMP . CAESARI
M.AVRELIO . ANTONINO
PIO . FELICI . AVGVSTO
TIBICINES . ROMANI
QVI . SACRIS
PVBLIC . PRAEST . SVNT

Item.

D I A N AE
L V C I N AE
I N V I C T AE
CN . POMPEIVS
CN . LIB . BARB
VS . PROCVRAT
TVBICIN . ROM
VOTO . SVSCEPTO
L. M

TVBICINES

De Tubicinibus uero ſic ſcribit Sex. Pompeius: Tubicines ij appellantur qui ſacerdotes uiri ſpecioſi publice ſacra faciunt tubarum luſtrandarum gratia &c. Qui enim tubis canebant Tubicines dicebantur.

PVLLARIVS

Pullarius erat, qui caueae pullorum curam agebat, e quorum paſtu auguria augures captare ſolebant; quae quoties offa quae pullis dabatur aliquo modo cadebat in ſolum, tripudia ſoliſtima dicebantur. Solebant autem in auſpicijs apud ueteres adhiberi non paſſim omnes, ſed hi tantum qui eſſent periti. Peritos enim oportebat eſſe eos qui quid ſilentium forent intelligerent. Silentium id in auſpicijs dicebatur, quod omni uitio careret: rogabat hinc augur an adhuc ſilentium eſſet, reſpondebat ſtatim pullarius ſilentium ſibi eſſe uideri. Tum ille ſi aues paſcerentur petebat, aut ubi; non quod ad auſpicia pertineret utrum paſcerentur nec ne pulli, quos pullarius attuliſſet, ſed quia quum paſcebantur neceſſe erat, aliquid ex ore decidere, & terram pauire, ex hoc terripauium primo, poſt terripudium deinde tripudium eſt dictum. Quum igitur offa iam ex ore pulli ceciderat, tum auſpicanti tripudium ſoliſtimum nuntiabatur. Extabat decretum collegij augurum uetus auem omnem tripudium facere poße. Hunc augurandi modum Claudius primo bello Punico, & ſecundo Flaminius deriſcere: ille enim pullos in mare mergi iußit, quoniam (inquit) eſſe nolunt, bibant, & claßem amiſit; hic, quum tripudio auſpicaretur pullarius, diemque committendi proelij propterea differret, ex eo quaeſiuit, ſi ne poſtea quidem pulli paſcerentur quid faciundum eſſet, quum ille quieſcendum cenſeret. Praeclara uero (inquit Flaminius) auſpicia, ſi eſurientibus pullis res geri poterit, ſaturis nihil geretur. Itaque ſigna conuellit, pugnauit ad Traſimenum, & cum XV. Romanorum millibus ab Hannibale ceſus eſt, Liuius libro X. Pullarus auſpicium mentiri auſus, tripudium ſoliſtimum nuntiaturus conſuli. Et Cicero ij. de diuinatione. Attulit in cauea pullos qui ex eo nominatur pullarius. Et in antiqua inſcriptione.

M.

M . POMPEIO. M. F. ANI . ASPRO
7. LEG.XV.APOLLINAR. 7. COH. III.PR.
PRIMOP.LEG.III.CYREN.PRAEF.CASTR
LEG.XX.VICTR.
ATIMETVS . LIBERTVS . PVLLARIVS
FECIT.ET.SIBI.ET.

POPA

Popae miniſtri ſacrorum erant. Hi hoſtias & uictimas ligabant; & laureati, ſuccintique, atque ad ilia uſque nudi, eas ante aras deductas feriebant. Vnde tranquillus in Caligul ; Ad moda altaribus uictima ſuccinctus poparum habitu cultrariū mactauit. Et Spartianus in uita Getae: percuſsit hoſtiam popa. Et Propertius libro iiij.

Succintique calēt ad noua ſacra popae

VICTIMARII.

Et hi ſacerdotum miniſtri erant, qui uictimas ligabant, & cultrum, aquam, & molam parabant, & reliqua quae ſacris erant neceſſaria. valerius lib. primo. cap. primo: libros Petilius praetor vrbanus ex auctoritate ſenatus per uictimarios facto igne in conſpectu populi cremauit. Liuius lib. x l. Libri in comitio igne a uictimarijs facto in cōſpectu populi cremati ſunt. victor Romae caſtra uictimariorum fuiſſe refert.

LICTORES.FL.ET.V.V

De lictoribus Flaminum, & virginum veſtalium: itemq; praecijs alias praeclamitatoribus Flaminum abunde ſupra diſputaui

PRAEFICA

M. Varro lib. VI. de lingua Latina. Praefica ut Aurelius ſcribit, mulier ab luctu, quae conduceretur, quae ante domum mortui laudes eius caneret. Hoc factitatum Ariſtoteles ſcribit, in libro qui inſcribitur nomina Barbarica, quibus

teſtimonium eſt quod fretum eſt Naeuij

Haec quidem hercle opinor praefica eſt

Nam mortuos collaudat

Claudius ſcribit: ea quae praeficeretur ancilleis, quemadmodum lamentarentur praefica eſt dicta; utrunque oſtendit a praefectione, praeficam dictam. Plautus in Truculento

ſine uirtute argutum ciuem mihi habeam pro praefica

Sex. Pompeius: Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum cōductae, quae dant ceteris modum plangendi, quaſi in hoc ipſum praefectae. Nonius Marcellus: Praeficae (inquit) dicebantur apud ueteres quae adhiberi ſolent funeri mercede conductae, ut & flerent, & fortia facta laudarent. Plautus in Friuolaria

Superboque omnes argutando praeficas

Idem in Truculento

Praefica quae alios collaudare ſe uero non poteſt

Lucillus XXII. Mercede quae conductae flent alieno in funere praeficae multo, & capillos ſcindunt, & clamant magis. Varro in libris de vita populi Romani: Dein naeniam cantoris ſolat, amat tibias et fides, eorumque ludiſtricas curſitaſſent. Haec mulier uocata olim praefica uſque ad Punicū bellū.

DESIGNATOR. ET. VESPA. alias VESPILLO

Deſignatores dicebantur qui conſtituendae funebri pompae praeerant, unicuique incedendi locum ordinemque praeſcribentes, ita Sex. Pompeius. Cicero ad Atticum libro iiij. Deſertus a ſuis uix iam decimum deſignatorem retinet, &c. Veſpillones uero cadauerum funeratores erant, ita dicti quod veſpertino tempore mortuos efferre ſolerent: vnde & funera a funalibus dici autumut Donatus, quia noctu efferebātur ob ſacrorum celebrationem diurnam. Martialis libro ij

Qui fuerat medicus, nunc eſt veſpillo Diaulus

Hi

Hi veſpae a Sex. Pompeio ita appellantur: veſpae dicuntur (inquit) qui funerandis corporibus officium gerunt, non a minutis illis uolucribus, ſed quia uerſpertino tempore eos efferunt, qui funebri pompa propter inopiam duci nequeunt veſpulae. Ceterum praeficam, deſignatores, & ueſpilliones inter ſacrorum miniſtros adpoſui, quod & manes ſua ſacra haberent, quorum hi potiſſimum miniſtri erat. Haec autem ſunt, quae de ſacerdotijs eorumque miniſtris, qui apud antiquos fuerint, inuenire in uetuſtis lapidum & librorum monumentis potui. Quae ut facilius ſi opus erit memoriter teneri poſſint, eorum omnium de more epilogum ſuggeram

EPILOGVS. OMNIVM. SACERDOTIORVM. POPVLI. ROMANI. EORVMQVE. MINISTRORVM

I Luperci Panos Lycaei *uel* Inui ſacerdotes

Omnium uetuſtiſſimi ante urbem conditam ab Euandro *Arcade* Aboriginum *rege ſolemni ex* Arcadia *translato inſtituti, nouiſſimi omnium* Anaſtaſio Imperatore, *&* Theoderico Amalo *Gothorum* Rege *in* Italia *regnante, a* S. Gelaſio Papa *aboliti circiter annum Chriſti* CDXCV. *Varro libro iiij. de lingua Latina.* Dionyſius *lib.* I. *Liuius lib.* I. *Ouidius Faſtorum lib. ij. Valerius Maximus lib. ij. cap.* I. *Plutarchus problemate* LXVII. *Iuſtinus lib.* XLIII. *vetus regiſtrum* S.R.E

II Caereris Graeca ſacerdos

Quae ſine uiro eſſet ab eodem Euandro *creata. Dionyſius lib. primo. Saepe Liuius*

Potiã

III Potitij & Pinarij Herculis ſacerdotes

Ab eodem Euandro facti. Dionyſius lib. I. *Liuius lib.* I. *&* IX. *Valerius Maximus libro primo, cap. ſecundo*

IV Reges

Sacerdotes erant. Dionyſius libro ſecundo, & quinto. Liuius libro primo, & ſecundo

V Fratres Aruales XII

a R*omulo facti. Varro libro quarto de lingua Latina, Plinius libro decimooctauo, cap. ſecundo. Gellius libro ſexto, cap. ſeptimo, ex Maſſurio Sabino. Macrobius libro primo Saturnalium*

VI LX Sacerdotes publici

Bini ex ſingulis curijs, quae triginta erant, qui ſacris publicis praeeßent, quinquagenario maiores a Romulo *rege ordinati. Hi curiarum ſuffragijs legebantur. Dionyſius libro ſecundo, ex Varrone*

VII Augurum XV collegium

Hi primo tres tantum fuerunt, ſinguli ex ſingulis tribubus, quae tres erant, Ramnenſium, Tatienſium, & Lucerum a Romulo *creati. Deinde a Ser. Tullio rege quattuor (ut exiſtimo) facti. Poſtea anno urbis* CDLIIII. Q. Appuleio Panſa, M. Valerio Coruo V. *cos. rogatione Ogulnia, quinque e plebe additis ad nouem numerum aucti. Poſtremo a Sulla dictatore* XV *inſtituti. Nouißime a Theodoſio imperatore circa annum Chriſti* CCCXC. *ſublati. Cicero primo libro de Diuinatione. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro decimo. Ouidius quarto Faſtorum. Valerius libro ſecundo, cap. primo. Plutarchus problematibus* LXXI.

XI.LXXVI.LXXVII.XCIII.XCIX. *Statius Papinius libro tertio Thebaidos*

VIII Haruſpices

A Romulo inſtituti. Dionyſius libro ſecundo

IX Tribunus celerum

A Romulo inſtitutus, a Numa ſacerdos factus. Dionyſius libro ſecundo

X Curiones XXX

Qui totidem curijs praeerant, quorum primus dicebatur

Curio Maximus

Cuius auctoritate ceteri curiones regebantur. Sacerdotium a Romulo conſtitutum fuit. Dionyſius libro ſecundo. Saepe Liuius. Feſtus

XI Sodales Titij *alias* Titienſes

Varro libro quarto de lingua Latina, Tacitus libro primo, Lucanus libro primo, & Macrobius libro primo

XII Flamines quindecim

Ex his tres erant, qui maiores & patricij dicebantur, quod ſemper ex patricijs fuerint, a Numa inſtituti. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro primo, & alibi ſaepe. Feſtus. Plutarchus in Numa, & alibi. Cicero pro domo

Flamen Dialis

Ioui

Flamen Martialis

Marti

Flamen Quirinalis

Romulo

Varro

Varro libris quarto & ſexto de lingua Latina. Cicero ſecundo de legibus. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro primo. Plutarchus in Numa, & problematibus, Appianus, Gellius libro decimo, cap. decimoquinto ex Fabio. Pictore, & Maſſurio Sabino. Feſtus libro decimotertio. Auguſtinus de ciuitate Dei libro tertio

Flamines minores qui & plebeii XII

Feſtus libro tertiodecimo

Flamen Volcanalis

Volcano. Varro libro quarto de lingua Latina

Flamen Carmentalis

Carmentae. Cicero in Bruto

Flamen Floralis

Deae Florae. Varro libro ſexto de lingua Latina

Flamen Palatualis

Deae Palatuae. Varro libro ſexto de lingua Latina

Flamen Falacer

Diuo patri Falacri. Varro libro quarto, & ſexto de ling. Lat

Flamen Furinalis

Deae Furinae. Varro libris IIII. & VI. de lingua Latina

Flamen Volturnalis

Deo Volturno. Varro libro quinto de lingua Latina

Flamen Virbialis

Deo Virbio, id eſt Hippolyto

Flamen Laurentialis

Accae Laurentiae . ex antiquis inſcriptionibus

Flamen

Flamen Lauinalis

Flamen Ligularis, *alias* Lucullaris

ex antiquis inſcriptionibus

Flamen Pomonalis

Deae Pomonae, omnium poſtremus. Feſtus

Flaminicae quindecim

Feſtus, Plutarchus, & Gellius

Hoc ſacerdotium a Theodoſio imperatore ſublatum eſt. Ex hiſtoria Theodoriti Cyrenſis, & Zoſimo

XIII Virgines Veſtales V. Cum Virgine Veſtali maxima

Quattuor a Numa rege factae, duae a Ser. Tullio rege additae, & ſex factae, a Theodoſio imperatore ſublatae. Dionyſius *libro ſecundo. Liuius libro primo. Plutarchus in Numa, Gellius ex Fabio Pictore, commentarijs L. Sullae dictatoris, & Antiſtio Labeone. Symmachus, Zoſimus, Theodoritus Cyrenſis, Prudentius, & D. Ambroſius*

XIIII Salii XII. cum Magiſtro collegii Saliorum

Hi ſemper ex patricijs lecti ſunt, a Numa ordinati, Martique ſacrati. Dionyſius libro ſecundo. Ouidius tertio Faſtorum. Valerius Maximus libro primo, cap. primo. Plutarchus in Numa. Acro in Horat. Seruius ſuper VIII. librum Aeneid. Cicero pro domo ad pontifices

XV Virgines Saliares

Sex. Pompeius

XVI Fetialium XX. collegium & Pater Patratus

a Numa inſtituti. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro primo. Plutarchus in Numa, & Problematibus. Gellius libro decimoſexto, cap. quarto. Seruius ſuper Virgilium libro nono Aeneid. Hi Foederum, pacis, belli, induciarum, oratorum, iudices erant. Cicero libro ſecundo de legibus. Nonius Marcellus ex libris II. & III. *Varronis de uita populi Romani*

XVII Collegium pontificum XV

A Numa quattuor primo pontifices inſtituti ſunt omnes patricij, poſt rogatione Ogulnia, Anno urbis CDLIIII. *Q. Apuleio Panſa* M. *Valerio Coruo* V. *cos. quattuor de plebe additis octo facti, qui maiores dicti ſunt. Deinde a Sulla Felice dictatore* VII. *praetereà alii qui minores uocabantur, creati, eorumque numerus ad quindecim auctus. Nouiſſime a Theodoſio imp. cum reliquis uetuſtae ſuperſtitionis ſacris ſublati. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro decimo, & ex ipſo Florus libro* XXCIX. *Cicero pro domo ad pontifices, & de Haruſpicum reſponſis, Theodoritus Cyrenſis, Symmachus in relatione ad Theodoſium imp. Horum unus populi Romani ſuffragiis ceteris praelatus dicebatur*

XVIII Pontifex maximus

A Numa inſtitutus, a Gratiano Imperatore abolitus, Is omnibus populi Romani ſacris praeerat, eius maxima atque adeo in omnes ſacerdotes ſuprema poteſtas erat. Dionyſius libro ij. Liuius lib. I. *Plutarchus in Numa, & Zoſimus lib. iiij.*

XIX Salij Agonenſes, alias Collini

A Tullo Hoſtilio ordinati. Dionyſius lib. ſecundo, & tertio

XX

XX XV Viri Sacris faciundis cum magiſtr

Hi primo fuerunt II.*uiri a Tarquinio ſuperbo inſtituti. Qui librorum ſibyllinorum curam gerebant,poſt anno urbis* CCC•XXCVIII. *anno ante primũ conſulem plebeiũm creatũ lege Sextia Licinia* X. *facti,quinque patricij, totidem e plebe, poſtremo* XV. *viri a Sulla Dictatore aucti. Dionyſius libro iiij. Liuius libro v. Cenſorinus de die natali, Lactantius lib.primo Seruius ſuper virgilium.*

XXI Rex ſacrorum
Alias
Rex Sacrificulus
Cuius vxor
Regina ſacrorum
Dicebatur. Macrobius libro primo

Sacerdotium anno primo partae libertatis a populo Romano inſtitutum L.Bruto,& L.Collatino cos. Anno CCXLV *Donyſius lib.* v. *Liuius lib.ij. ſemper ex patricijs creatus Cicero pro Domo*

XXII Sacerdotes Bonae deae Femine.
Cicero ſæpe,& Florus

XXIII Galli ſacerdotes deae Cybelis cum Archigallo

Antiqui lapides.Liuius lib. xxxvi, Ouidius iiij. Faſtorum. Feſtus, Tertullianus in Apologetico D. Auguſtinus libro. iij. de ciuitate Dei

Hi

xxiv VII. viri Epulonum

Hi primo iij. uiri creati fuerunt anno urbis DLVIII. *L. Furio Sp.F. Purpureone M. Claudio M.F. Marcello cos. Poſt à Sulla Dictatore* VII. *facti. Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis, Liuius lib. xxxiij. Valerius Maximus lib. ij. Gellius lib. I, cap. xij. ex Antiſtio Labeone. Auguſtinus lib. iij. de ciuitate Dei*

xxv II. Viri aedis locandae

Liuius libro uigeſimoſecundo

xxvi II. Viri aedis faciundae

Liuius libro ſeptimo

xxvii II. Viri aedis dedicandae

Liuius libro uigeſimoſecundo

xxiix III. Viri aedificandis aedibus ſacris incendio conſumptis

Liuius libro uigeſimoquinto

xxix III. Viri ſacris conquirendis, donisque perſequendis

Liuius libro uigeſimoquinto

xxx Sacerdotes deorum ſingulorum

xxxi Antiſtites templorum ſingulorum

ex uetuſtis inſcriptionibus

NOMI-

NOMINA. MINISTRORVM SACERDOTVM.POPVLI.ROMANI

Camilli

Camillae

Pueri & puellae patrimi & matrimi a Romulo inſtituti. Dionyſius libro primo

Flaminij

Flaminiae

Flaminum flaminicarumque miniſtri. Feſtus

Aeditimi

Alias

Aeditui

Varro lib. iiij. de lingua Latina

Scribae publici pontificum

A. Commentarijs xv. virum ſacr. fac

Adiutores haruſpicum

Kalatores ſacerdotiorum

Tibicines qui ſacris publicis praeſto sũt

Ex antiquis inſcriptionibus

Tubicines

Sex. Pompeius

Pullarij

Cicero ij. de Diuinat. Liuius lib. x. Lapides

Popae

Tranq. in Caligula. Spartian. in Geta. Propert. lib. iiij.

Victimarij

Liuius, Victor, Valerius

Lictor flaminius

Feſtus

Flaminis Dialis praecia

Alias

Praeclamitator

Gellius, Plutarchus, Sex. Pompeius

Lictores vj. virginum veſtalium

Tranquillus, Plutarchus, Gellius

Praefica

Sex. Pompeius. Varro, Nonius Marcellus

Deſignator

Sex. Pompeius, Cicero

Veſpa *Alias* Veſpillo

Sex. Pompeius

Haec itaque ſunt omnium ſacerdotiorum, eorundemque miniſtrorum nomina, quae quanta potui diligentia in uetuſtis monumentis collegi. Quorum maximam partem Numa rex inſtituit, uel ante inſtitutam certis quibuſdam regulis additis reformauit. Porro autem reliqua Numae inſtituta omiſi, tum quod ex Liuio, & Dionyſio notiſſima ſint: tum etiam quod de ijs abunde in comẽtarijs faſtorum uerba feci. Ceterum ante quam ad ceterorum regum geſta explicanda deueniam rem utilem antiquitatum ſtudioſis me facturum eſſe arbitratus ſum, ſi tractatum diui ST. Caecilij Cypriani huic de ſacerdotijs diſpu tatio-

tationi ſuggeram, quem ille de Idolorum uanitate ſcriptum reliquit. In quo idolatriae origo, cauſſae, & incrementa referuntur. Multaque de dijs Romanis, oraculis, delubris, diuinationbus augurijs, & reliquis eiuſmodi cognitu digniſſima, a ſanctiſſ. uiro explicantur. In quo poſtremo, & antiquorum ſuperſtitio, & Chriſtianae fidei puritas demonſtrantur. Res quae ad eorum quae ſcripſ intelligentiam maxime conducunt, quum eorundem inſtitutionem aperiant

DIVI. S. T. CAECILI. CYPRIANI TRACTATVS. IIII. DE. IDOLORVM VANITATE.

Quod Idola dij non ſint, & quod unus deus ſit, & quod credentibus datum ſit deos non eſſe, quos colit uulgus, hinc notum eſt. Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud ſuos poſtmodum etiam in morte coeperunt: Inde illis inſtituta templa: inde ad defunctorum uultus per imaginem detinendos expreſſa ſimulacra. Nam & immolabant hoſtias, & dies feſtos dando honores celebrabant: Inde poſteris facta ſunt ſacra, quae primitus fuerant aſſumpta ſolatia. Nam ut uideamus an ſtet haec apud ſingulos ueritas, Melicertes & Leucothea praecipitantur in maria, & fiunt poſtmodum maris numina. Caſtor, & Pollux alternis moriuntur, ut uiuant. Aeſculapius ut in deum reſurgat, fulminatur. Hercules, ut hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur. Apollo Admeti pecora pauit. Laomedonti muros Neptunus inſtituit, nec mercedem operis infelix ſtructor accepit. Antrum Iouis in Creta uiſitur, & ſepulchrum eius oſtēditur, & ab eo Saturnum fugatum eſſe mamifeſtum eſt: inde Latium de latebra eius nomen accepit. Hic litteras imprimere

hic ſignare nummos in Italia primus inſtituit, unde aerarium Saturni uocitatur. Nam & ruſticitatis hic cultor fuit, inde ferens falcem pingitur: hunc fugatum hoſpitio Ianus excepit, de cuius nomine Ianiculum dictum eſt, & menſis Ianuarius inſtitutus eſt: ipſe bifrons exprimitur, quod in medio conſtitutus annum incipientem pariter & recedentem ſpectare uideatur. Mauri uero manifeſte reges colunt, nec ullo uelamento hoc nomen obtexunt: Inde pergentes & prouincias ſingulas uaria deorum religio mutatur, dum non unus ab omnibus deus colitur, ſed propria cuique maiorum ſuorum cultura ſeruatur: hoc ita eſſe Alexander Magnus inſigni uolumine ad matrem ſuam ſcribit, metu ſuae poteſtatis proditum ſibi a pijs hominibus, a ſacerdote ſecretum, quod maiorum regum memoria ſeruata ſit, inde colendi, & ſacrificandi ritus inoleuerit. Si autem aliquando dij nati ſunt, cur non hodie quoque naſcuntur? niſi forte Iuppiter ſenuit, aut partus in Iunone defecit. Cur uero deos putas pro Romanis poſſe, quos ſaepius uideas nihil pro ſuis aduerſus eorum arma ualuiſſe? Romanorum autē uernaculos deos nouimus: Eſt Romulus peierante Proculo deus factus, & Picus, & Tiberinus, & Pilumnus, & Conſus quē deum fraudis uelut conſiliorū deum coli Romulus uoluit, poſtquā in raptū Sabinarū perfidia peruenit. Deam quoq; Cloacinā Tatius adinuenit et coluit, Pauorē Hoſtilius atq; Pallorē, mox à neſcio quo Febris dedicata, & Acca, & Flora meretrices: hi dij Romani. Ceterū Mars Thracius, et Iuppiter Creticus & Iuno uel Argiua, uel Samia, uel Poena, & Diana Taurica, & deorum mater Idaea, & Aegyptia portenta non numina, quae utique ſi quid poteſtatis habuiſſent, ſua ac ſuorum regna ſeruaſſent. Plane ſunt apud Romanos & uicti penates, quos Aeneas profugus aduexit. Eſt & Venus calua, multo hic turpius calua, quam apud Homerum uulnerata. Regna

autem

autem non merito accidunt, ſed ſorte uariantur. Ceterum imperium ante tenuerunt & Aſſyrij, & Perſae, & Graecos, & Aegyptios regnaſſe cognouimus. Ita uicibus poteſtatũ Romanis quoq; ut & ceteris imperandi tempus obuenit. Ceterum ſi ad originem redeas, erubeſcas. Populus de ſceleratis & nocentibus congregatur, & aſylo conſtituto facit numerum impunitas criminum. Nunc ut rex ipſe principatum habeat ad crimina, fit Romulus parricida. Atque ut matrimonium faciat, rem concordiae per diſcordiam auſpicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam ciuitatis augendam. Nuptiae ſunt illis rupta hoſpitij foedera, & cum ſoceris bella crudelia. Eſt & gradus ſummis in Romanis honoribus conſulatus. Sic conſulatum coepiſſe uidemus út regnum. Filios interficit Brutus, ut creſcat de ſuffragio ſceleris commendatio dignitatis. Non ergo de religionibus ſantis, nec de auſpicijs, aut augurijs Romana regna creuerunt, ſed acceptum tempus certo fine cuſtodiunt. Ceterum & Regulus auſpicia ſeruauit, & captus eſt, & Mancinus religionem tenuit, & ſub iugum miſſus èſt. Pullos edaces habuit Paullus, & tamen apud Cannas caeſus eſt. C. Caeſar ne ante brumam in Africam nauigia tranſmitteret augurijs, & auſpicijs retinentibus ſpreuit, eo facilius, & nauigauit, & uicit. Horum autem omnium ratio eſt illa quae fallit & decipit, & praeſtigijs caecantibus ueritatem ſtultum & prodigum uulgus inducit. Spiritus inſynceri & uagi, qui poſteaquam terrenis uitijs immerſi ſunt, & a uigore coeleſti terreno contagio receſſerunt, non deſinunt perditi perdere, & deprauati errorem prauitatis infundere: hos & poetae daemonas norunt, & Socrates inſtrui ſe & regi ad arbitrium daemonij praedicabat, & magis inde eſt ad perniciosa uel ludicra potentatus, quorum tamen praecipuus Soſthenes formam ueri dei negat conſpici poſſe, et angel os ueros

ſedi eius dicit aßiſtere. In quo Plato pari ratione conſentit, & unum deum ſeruans, ceteros angelos uel daemonas. Hermes quoque Triſmegiſtus unum deum loquitur, eumque incomprehenſibilem atque inaeſtimabilem confitetur. Hi ergo ſpiritus ſub ſtatuis atque imaginibus conſecratis dilitеſcunt. Hi afflatu ſuo uatum pectora inſpirant, extorum fibras animant, auium uolatus gubernant, ſortes regunt, oracula efficiunt, falſa ueris ſemper inuoluunt. Nam & falluntur, & fallunt, uitam turbant, ſomnos inquietant, irrepentes etiam ſpiritus corporibus occulte mentis terrent, membra diſtorquent, ualetudinem frangunt, morbos laceſſunt, ut ad cultum ſui cogant, ut nidore altarium & rogis pecorum ſaginati remißis quae conſtrinxerant, curaſſe uideantur. Haec eſt de illis medela, cum ipſorum ceſſat iniuria; nec aliud his ſtudium eſt quam a deo homines auocare, & ad ſuperſtionem ſui ab intellectu uerae religionis auertere, & cum ſint ipſi poenales, quaerere ſibi ad poenam comites, quos ad crimen ſuum fecerunt errore participes. Hi tamen adiurati per Deum uerum nobis ſtatim cedunt & fatentur, & de obſeßis corporibus exire coguntur. Videas illos noſtra uoce & oratione occulte flagellis cedi, igni torqueri, incremento poenae propagantis extendi, eiulare, gemere, deprecari unde ueniant, & quando diſcedant, ipſis etiam qui ſe colunt audientibus confiteri, & uel exiliunt ſtatim, uel euaneſcunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aſpirat. Hinc uulgus in odium noſtri nominis cogunt, ut nos odiſſe incipiant homines antequam noſſe, ne cognitos aut imitari poßint, aut damnare non poßint. Vnus igitur omnium dominus deus. Neque enim illa ſublimitas poteſt habere conſortem, cum ſola omnem teneat poteſtatem. Ad diuinum imperium etiam de terris mutuemur exemplum. Quando unquam regni ſocietas aut cum fide cœpit, aut ſine

cruore

cruore deſiit? Sic Thebanorum germanitas rupta, & perma nens rogis diſsidentibus etiam in morte diſcordia, & Romanos geminos unum non capit regnum, quos unum uteri cepit hoſpitium. Pompeius & Caeſar affines fuerunt, nec tamen neceſsitudinis foedus in aemula poteſtate tenuerunt. Nec hic tu de homine mireris, cum in hoc omnis natura conſentiat. Rex unus eſt apibus, & dux unus in gregibus, & in armentis rector unus, multo magis mundi unus eſt rector, qui uniuerſa quaecunque ſunt uerbo iubet, ratione diſpenſat, uirtute conſummat. Hic enim uideri non poteſt, uiſu clarior eſt. Nec comprehendi, tactu purior eſt. Nec aeſtimari, ſenſu maior eſt. Et ideo ſic deum digne eum aeſtimamus, dum ineſtimabilem dicimus. Quod uero templum habere poſsit deus, cuius templum totus eſt mundus, & cum homo latius maneat intra unam aediculam, uim tantae maieſtatis includat? In noſtra dedicandus eſt mente, in noſtro conſecrandus eſt pectore. Nec nomen dei quaeras, deus nomen eſt illi, illic uocabulis opus eſt, ubi proprijs appellationum inſignibus multitudo dirimenda eſt. Deo qui ſolus eſt, dei uocabulum totum eſt. Ergo unus eſt, & ubique totus diffuſus eſt. Nam, & uulgus in multis deum naturaliter confitetur, cum mens & anima ſui auctoris, & principis admonetur. Dici frequenter audimus, o deus, & deus uidet, & deo commendo, & deus mihi reddet, & quod deus uult, & ſi deus dederit. Atque eſt haec ſumma delicti, nolle agnoſcere quem ignorare non poſsis? Quod uero, & Chriſtus ſit, & quomodo per ipſum nobis ſalus uenerit, ſic eſt ordo, ſic ratio. Iudaeis primum erat apud deum gratia, ſic olim iuſti erant, ſic maiores eorum religionibus obediebãt. Inde illis, & regni ſublimitas floruit, & generis magnitudo prouenit. Sed illi negligentes diſciplinae ſuperbi poſtmodum facti, & fiducia patrum inflati, dum diuina praecepta con-

temnunt, datam ſibi gratiam perdiderunt. Quam fuerit illis profana uita, quae contracta ſit uiolatae religionis offenſa, ipſi quoque teſtantur, qui & ſi uoce tacent, exitu confitẽtur. Diſperſi *& palabundi uagantur ſoli.* Et *coeli ſui profugi per hoſpitia aliena iactantur.* Necnon *deus ante praedixerat fore, ut uergente ſeculo, & mundi fine iam proximo, ex omni gente & populo & loco cultores ſibi eligeret deus multo fideliores, qui indulgentiam de diuinis muneribus haurirent, quam acceptam* Iudaei *contemptis religionibus perdidiſſent.* Indulgentiae *igitur huius & gratiae arbiter & magiſter ſermo & filius dei mittitur, qui per prophetas omnes illuminator & doctor humani generis praedicabatur.* Hic *eſt uirtus dei, hic ratio, hic ſapientia eius, & gloria, hic in uirginem illabitur, carnem ſpiritu ſancto cooperante induitur.* Deus *ſemper cum homine miſcetur, hic deus noſter, hic* CHRISTVS *eſt, qui mediator duorum hominem induit, quem perducat ad patrem.* Quod *homo eſt eſſe* CHRISTVS *uoluit, ut & homo poſſit eſſe quod* CHRISTVS *eſt.* Sciebant *&* Iudaei CHRISTVM *eſſe uenturum.* Nam *hoc illis ſemper prophetis monentibus annuntiabatur.* Sed *ſignificato duplici eius aduentu: unum, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur: alterum, qui deum fateretur, non intelligendo primum aduentum, qui in paſſione praeceſſit occultus, unum tantum credũt, qui erit in poteſtate manifeſtus.* Quod *autem hoc* Iudaeorum *populus intelligere non potuit delictorum meritum fuit.* Sic *erant ſapientiae, & intelligentiae caecitate mulctati, ut qui uita indigni eſſent, haberent uitam ante oculos, nec uiderent.* Itaque *cum* CHRISTVS *ſecundum a prophetis praedicta, uerbo & uocis imperio daemonia de hominibus excuteret, paralyticos reſtringeret, leproſos purgaret, illuminaret caecos, claudis greſſum daret, mortuos rurſus animaret, cogeret ſibi clemen-*

elementa famulari, ſeruire uentos, maria obedire, inferos cedere, unam qui exercitio & exemplo hominis fungeretur, alterum qui dominum fateretur non intelligendo. Iudaei *qui illum crediderant hominem tantum de humilitate carnis & corporis existimabant, magnum diligentia poteſtatis.* Hunc *magiſtri eorum atque primores, hoc eſt, quos & doctrina ille, & ſapientia reuincebat, accenſa ira, & indignatione prouocata, poſtremo detentum* Pontio Pilato, *qui tunc ex parte* Romana *Syriam procurabat, tradiderunt, crucem eius & mortem ſuffragijs uiolentis ac pertinacibus flagitantes.* Hoc *eos facturos & ipſe praedixerat, & prophetarum omnium teſtimonium ſic ante praeceſſerat, oportere illum pati, non ut ſentiret mortem, ſed ut uinceret: & eum paſſus eſſet denuo a ſuperos regredi, ut uim diuinae maieſtatis oſtenderet.* Fidem *itaque rerum curſus impleuit.* Nam *& crucifixus, praeuento carnificis officio, ſpiritum ſponte dimiſit, & die tertio rurſus a mortuis ſponte ſurrexit.* Apparuit *diſcipulis ſuis talis ut ante fuerat, & agnoſcendum ſe uidentibus praebuit, ſimul uictus, & ſubſtantiae corporalis firmitate conſpicuus ad dies quadraginta remoratus eſt, ut denuo ad praecepta uitalia inſtrui poſſent & diſcerent quae docerent.* Tunc *in coelum circunfuſa nube ſublatus eſt, ut hominem quem dilexit, quem induit, quem a morte protexit, ad patrem uictor imponeret:* Iam *uenturus e caelo ad poenam diaboli, & cenſuram generis humani, ultoris uigore & iudicis poteſtate: per orbem uero diſcipuli magiſtro & deo monente diffuſi praecepta dei in ſalutem darent, ab errore tenebrarum ad uiam lucis adducerent: caecos & ignaros ad agnitionem ueritatis ocularent.* Ac *ne eſſet probatio minus ſolida, & de* Chriſto *delicata confeſſio, per tormenta, per cruces, per multa poenarum genera tentantur.* Dolor *qui ueritatis teſtis eſt admouetur, ut* Chri-

ſtus

ſtus dei filius qui hominibus ad uitam datus creditur, non tan tum praeconio uocis, ſed & paßionis teſtimonio praedicatur. Hunc igitur *comitamur, hunc ſequimur, hunc habemus itineris ducem, lucis principem, ſalutis auctorem, caelum pariter & patrem quaerentibus, & credentibus pollicentem. Quod eſt Chriſtus erimus Chriſtiani, ſi Chriſtum fuerimus ſecuti*

Tullus Hoſtilius rex III

Hic, ut quidam tradidere, primus Romanorum regum ſellam curulem, lictores, togamque pictam inueniſſe dicitur. Albam diruit, Albanosque omnes in urbem recepit, plebem quidem ciuitate donauit, primores Albanorum in patres legit, inter quos nobiles familiae fuere Iulia, alias Tullia, Seruilia, Quinctia, Gegania, Curiatia, Cloelia, Quinctilia, & Atilia. Reliqua huius regis geſta conſcripſi ſupra libro primo, itē in Faſtorum commentarijs, & multa praeterea libro tertio de eo dem rege afferam. Haec *Dionyſius, Liuius, & reliqui*

Ancus Marcius rex IIII

Ancus Marcius Numae ex filia nepos rex Romanus creatus, ſacrorum caerimonias a Numa inſtitutas, & paulatim abolitas renouauit. Fines imperij protulit, Salinarum uectigal inſtituit, carcerem medio foro ad terrorem creſcentis audaciae primus aedificauit, ius fetiale (ut quidam tradunt) ab Aequicolis acceptum ordinauit, quamquam multi ſint, qui hoc inſtitutum Numae tradant. Multa praeterea bella geßit, de quibus libro tertio mentionem faciam. Dionyſius, Liuius, Eutropius. & cetera

L.

L. Tarquinius Priſcus rex V

L. Tarquinius Priſcus Damarati Corinthij exulis filius, quum regnum Romanum poſt Ancum ſuſcepiſſet, reipublicae augendae ſtudioſus, centum ex plebe patricios legit, qui aucto re Liuio, patricij minorum gentium dicti ſunt. Quamquam omnes ego minorum gentium patricios eſſe exiſtimem, qui poſt centum primos a Romulo lectos facti ſunt. Senatorum numerum ad CCC. auxit, circum maximum fecit, ludos magnos, ſiue Romanos inſtituit, equitum centurias duplicauit, & pleraque alia geßit, quae in commentarijs Faſtorũ rettuli, libroq; tertio afferam. Ex Dionyſio, & Liuio, &c

Ser. Tullius rex VI

Nullus mea ſententia poſt Romulum ſalubrior rex urbi fuit, quam Ser. Tullius rex Romae poſt ſocerum Tarquiniũ creatus; qui praeter alia geſta, tribus Romanas primus in urbanas ruſticasque diuiſit, cenſum inſtituit, luſtrum condidit, primum comitia centuriata ordinauit, compitalitios ludos fecit, populo annonam, menſuras, & pondera inuenit, aereum nummum percußit, multaque praeterea uel bello, uel pace praeclara geßit, de quibus in commentarijs Faſtorum diſſerui. Ceterum hoc loco de tribus potißimum eius publicis inſtitutis diſputare mihi ipſi conſtitui, quae cognitu non indigna, & huius mei de ciuitate Romana libri praecipuae partes ſunt. Erit autẽ prima de tribubus diſputatio, poſt de cenſu, deinde de comitijs centuriatis. Quibus inſtitutis magna totius reip. Romanae pars conſtituta fuit. Atque ante omnia de tribubus Romanis, quas ante inſtituit primum diſputare aggrediar

DE

DE.TRIBVBVS.ROMANIS

Inter praeclara regis Ser.Tullij geſta, qui multas res ſaluberrimas tanto futuro imperio prouidentiſſime inſtituit, non poſtremum locum tenet tribuum urbanarum, ruſticarumque diſtinctio, quam ab illo primum factā fuiſſe omnes ueteres ſcriptores profitentur. Quum autem tribuum cognitio, res ut utilis & neceſſaria, ita difficilis & obſcura hactenus fuerit, mihi ipſi conſtitui, hoc loco, quo Ser.Tullij geſta ſcribere aggreſſus ſum, de eiſdem diſſerere, atque quantum rei difficultas permittet, obſcura quaeque explanare, uerumque XXXV. tribuum numerum, & nomina, atque quid de eis quae ſuperfluae uidentur, ſentiendum ſit, aperire. Cuius rei tractationem, quo diſtinctius intelligi poſſit a Romulo paulo altius repetam. Nam is primus tribus tres conſtituit

DE.PRIMIS . TRIBVS. ROMVLI TRIBVBVS

Vrbem Romam & agrum in tres partes, quas etiam tribus appellauit, & XXX. curias, primus Romulus diuiſit, ut M.Varro libro quarto de lingua Latina, & alij ueteres ſcriptores tradunt: Ager Romanus (inquit Varro) primū diuiſus in partes tres, a quo tribus appellatae Tatientiū, Ramnum, Lucerū; nominatae (ut ait Ennius) Tatienſes a Tatio, Ramnēſes a Romulo, Luceres (ut ait Iunius) a Lucumone, ſed omnia haec uocabula Tuſca, ut Volumnius qui tragoedias Tuſcas ſcripſit, dicebat. Dionyſius libro ſecundo. Diuiſa in tres partes omni multitudine ſingulis partibus praefectum conſtituit eum, quem illuſtriſſimum ac nobiliſſimum cenſebat. Tum ſingulas trium

trium partium rurſus in decem partes diſtribuit,totidemq; ſingulis praefectos dedit,qui eſſent fortiſsimi, ac maiores quidem partes tribus,minores curias appellauit, ut etiam ad noſtram uſque aetatem uocantur.Qui tribubus tribuni, qui curijs præerant, curiones uocati: diuiſaeque ſunt rurſus curiae in decurias,uocabaturque ſingularum praefectus decurio. Poſtquam autē hoc modo omnes in tribus,& curias deſcripti ſunt, agrum urbanum omnem in triginta aequales partes diſtribuit, ac ſingulis curijs ſuam partem attribuit. Liuius *libro decimo*. *Quuum inter augures conſtet imparem numerum debere eſſe, ut tres antiquae tribus,* Ramnenſes, Tatienſes, Luceres, *ſuum quæq; augurē habebat.* Pedianus *oratione* III. *in* Verrē. *Tribus principio tres fuerūt* Tatiēſis *una a* Tatio *rege,* Ramnēſis *altera a* Romulo, Luceres *altera a* Lucumone, *ſiue* Lucretino, *ſiue a luco,quem lucum aſylum uocauerat* Romulus. *Obtinuerunt autem nomen, aut a tributo dando,aut quia primo tres fuerūt, unde etiam tribuni dicti.* Plutarchus *in* Romulo: *Eodem tempore in tres tribus tota ciuitas diuiſa,* Ramnenſes *a* Romulo, *a* Tatio Tatienſes *appellatas,tertiae tribus homines* Luceres *dicti, a luco Aſyli in quem multi fuga delati,ciuitate donati ſunt. Tribus autem tres ipſas fuiſſe numero nomen ipſum indicat. Quibus qui praeerant tribunos uocabant. Singula autem tribus decem continebat curias.* Pomponius I. II. II. *Dicti tribuni quod olim in três partes populus diuiſus erat, & ex ſingulis ſinguli creabantur, uel quia tribuum ſuffragio creabantur.* Et Propertius *libro quarto,*Eleg. I

Prima Galeritus poſuit praetoria Lygmon
Magnaque pars Tatio rerum erat inter omnes
Hinc Tities, Ramnesque *uiri,* Luceresque *coloni*
Quattuor hinc albos Romulus *egit equos*

Et Sex. Pompeius: Titienſis *tribus a praenomine* T. Tatij *regis*

gis appellata uidetur. Pediani & Plutarchi ſententiam de Lucerum appellatione, qui Luceres a luco aſyli dictos fuiſſe ſcribunt, maxime probo, ueram enim eam eſſe exiſtimo. Nam hi, qui cum Romulo primo urbem condiderunt, ut paſtores, Albani, aliquot Graecanici generis, qui tum Palatium & Capitolium habitabant, Ramnenſes a Romulo nominati fuerunt, qui Palatium, & montem Coelium poſt conditam urbem coluerunt. Tatienſes autem fuerunt Sabini & quotquot ab ea regione, uel cum T. Tatio, uel poſtea uenerunt, hi Capitolium & Quirinalem coluerunt. Ceteri aduentitij, ut Etruſci & Latini, & perfugae omnes qui ad Aſylum confugerant, Luceres a luco Aſyli denominati ſunt. Hi loca inter Palatium & Capitolium plana, atque circum forum tenuere. Et quamquam auctores habeam, qui tertiam tribum Lucerum, a Lucumone Etruſco, qui Romulo bello laboranti contra Sabinos praeſto fuit, dictam uelint, quemadmodum Coelium montem ab altero Tuſcorum duce Vibenna Coelio appellatum fuiſſe ſcribunt, magis tamen Plutarchi & Pediani ſententiam adducor, ut probem, quod Lucerum a luco appellatio longe amplior ſit, atque plus comprehendat, quàm a Lucumone deriuata. Liuius libro primo. Has tribus centurias equitum uocat, quod ex ſingulis ijs tribubus centum equites ſcripti eſſent. Eodem (inquit) tẽpore & centuriae tres equitum conſcriptae ſunt, Ramnenſes a Romulo, ab T. Tatio Tatienſes appellati, Lucerum nominis & originis cauſſa incerta. Sex. Pompeius: Turmam equitum dictam eſſe ait Curiatius, quaſi terimam, quod ter deni equites ex tribus tribubus, Tatienſium, Ramnum, Lucerum fiebant. Itaque primi ſingularum decuriarum decuriones dicti, qui ex eò in ſingulis turmis ſunt, etiam nunc terni. Et M. Varro libro quarto. Tribuni militum dicti, quod terni tribus tribubus Ramnenſium, Lucerum, Tatienſium olim ad exercitum mittebant

bantur. Porro autem hae tribus tres uſque ad Tarquinij (ut opinor) Priſci tempora permanſerunt. Nam quum ſub Tullo Hoſtilio Albani *in* Ramnenſium *tribum adſcripti, ceterique omnes populi, qui ſub regibus* Romam *uenerunt ad habitandū, praeter Sabinos* Lucerum *tribui incluſi fuiſſent, urbeque multum aucta, hae tres tribus non ſufficerent,* L. Tarquinius Priſcus *ſub iiſdem quibus inauguratae erant nominibus eas duplicauit, primosque & ſecundos* Tatienſes, Ramnenſes, & Luceres *conſtituit, quod idem etiam de equitum centurijs* Liuio, & Dionyſio *auctoribus fecit. Cuius rei ita meminit* Sex. Pompeius: Sex. *Veſtae ſacerdotes conſtitutae erant, ut populus pro ſua quiſque parte haberet miniſtram ſacrorum, quia ciuitas* Romana *in ſex erat diſtributa partes, in primos ſecundosque* Tatienſes, Ramnes, & Luceres. *Et Liuius libro primo.* Neque *tum* Tarquinius *de equitum centurijs quicquam mutauit numero tantum alterum adiecit, ut mille octingenti equites in tribus centurijs eſſent, poſteriores modo ſub iiſdem nominibus, qui additi erant appellati ſunt, quas nunc quia geminatae ſunt, ſex uocant centurias.* Ita *autem hae tribus fuerunt, uſq; ad* Ser. Tullium

DE . TRIBVBVS . SERVI TVLLI . REGIS

Lucerum multitudine creſcente, quum ea una aduenticiorum tribus mirum in modum aucta eſſet, ita ut ea ſola reliquas duas longe ſuperaret, aucta quoque ciuitate, quum urbis moenia ſeptem montibus occupatis, ampliata fuiſſent, Ser. Tullius *rex urbem denuo in quattuor, agrum uero* Romanum *in quindecim, uel ut alijs placet* XVII. *partes, quas* Romuli *exemplo tribus appellauit, diuiſit.* Ex *quibus quattuor quae intra*

tr

in nullam aliam transferri poſſe habitationem, nulloque alio loco, uel tribu, nomina in militia darent, uel tributum penderent, quã in ea in qua coniecti & deſcripti fuerãt tribu. Hac *autem ſunt cauſſae, & origo quattuor primarum tribuum, quas quod intra urbem eſſent, urbanas appellauit. Q*uo *tempore, alius factus eſt tribuum, alius uero curiarum ordo, nã tribus locis, curiae uero quibuſdam ſacris tantum conueniebant. Subſequenti tempore nobiles omnes qui in tribus urbanas coniecti fuerant a Ser.*Tullio *rege, paulatim in ruſticas ſe ſe tranſtulerunt, atq; urbanae tribus humiles admodum et nõ niſi tenuiorum hominum eſſe coeperunt, ſed haec latius paulo poſt.* Expeditis quae ad tribus urbanas *in uniuerſum pertinent, nunc de ijs ſingillatim eſt modo diſputandum*

PRIMA. TRIBVS. SVBVRANA.

Inter quattuor tribus vrbanas in quas Ser. Tullius *rex vrbem diuiſit,* M. Varro *primam enumerat Suburanam à Subura appellatam, ſic:* Reliqua *vrbis loca olim diſcreta, ut Argaeorum ſacraria, in ſeptem et uiginti partes urbis ſunt diſpoſita: e queis prima eſt ſcripta regio Suburana, ſecunda Eſquilina, tertia Collina, quarta Palatina.* Et *Paulo poſt: Eidem regioni attributa Subura, quod ſub muro terreo Carinarum eſſet; uel ut Iunius ſcripſit, ab eo, quod fuerit ſub antiqua vrbę, cui teſtimonium poteſt eſſe, quod ſubeſt ei loco, qui terreus murus uocatur: ſed ego a pago potius Sucuſano dictã puto Sucuſam.* Nunc *ſcribitur tertia littera* B. *non* C. *Pagus ſucuſanus quod ſuccurit Carineis. Ita Varro lib. iiij. de lingua Latina. Sex. Pompeius: Suburam* Verrius *alio libro a pago Sucuſano dictam ait.* Hoc *uero maxime probat eorum auctoritatem, qui aiunt ita appellatam, & regionem vrbis & tri-*

bum a ſtatiuo praeſidio, quod ſolitum ſit ſuccurrere Eſquilijs infeſtantibus eam partem vrbis Gabinis, indicioque eſſe, quod adhuc ea tribus per C. *litteram, non* B. *ſcribatur.* Q*uinctilianus quoque lib. primo cap.xvij. Subura cum tribus notatur* C. *tertiam oſtẽdit. Haec (ut dixi) Coelium montẽ et circumadiacentia loca complectebatur. Huius tribus in antiquis inſcriptionibus ita mentio eſt*

Romae ante arcum Septimij Seueri Aug.

PACI . AETERNAE
DOMVS
IMP . VESPASIANI
CAESARIS . AVG
LIBERORVM.QVE.EIVS.SACRVM
TRIB . SVC . IVNIOR
Lauinij
C . ATTIO . T . F . SVB
VITALIANO
DOMO . CELEAE
VETERANO . LEG . V
AVG . MILITAVIT . ANN
XXXVIII . VIX . AN . LVIIII
IN. FR.P.XI.IN.AGR.P.XVI

Romae in muſaeo Card. Carpenſis

L . AVFVSTI . L . F . SVBVRA . RVFINI . CEN
COHOR.VII.VIGIL.ROM.CANDIDAT
TI.CAESARIS.ET.AVFVSTIAE.SVPERANTIAE
ET.AVFVSTI.ET.AVFVSTIAE.GEMEL. OLL. IIII
L . AVFVSTIVS . L . F . SVB . FVSCVLVS.MAIOR
L . AVFVSTIVS . L . F . PALATINA. SERENVS.M
EX.CAVSSA.LEG.FACIVN.CVR

TRI-

TRIBVS . II. ESQVILINA

Inter vrbanas ſecunda tribus ſcribitur a Varrone Eſquilina, quod in Eſquilino monte eſſet, appellata. De Eſquilijs uero ſatis ſupra dixi. De hac tribu hoc extat epigramma Romae in aedibus Gentilis Delphinij Romanarum antiquitatum aſyli

DIS . MANIB
M.FABI.M.F.ESQ.REGILLI.ET. FABIAE....
FABIA.M.ET.Ɔ.LIB. ARETE. ARCHIM........
TEMPORIS.SVI.PRIMA.DIVRNA.FEC.....
SIBI.ET.SVIS.QVIBVS.LEGAVIT.TESTA.....

TRIBVS . III . COLLINA

Tertia tribus Collina, ut tradit Varro, a collibus Quirinali & viminali in quibus ſita erat, appellata eſt. De qua Ioſephus lib. xiiij. cap. xvij. ſic meminit. L. Coponius L.F. Collina. Huius quoque tribus in antiquis inſcriptionibus mentio eſt ita

Romae in Auentino in coenobio S. Alexij

C . VETTIO . C. F
COL . NIGRO
DOMO . ANTIOCHIA
SYRIA
VETERANO . LEG. XII
FVLMINAT
MILIT . ANN . XXVI
VIXIT . ANN . LVII
EX.TESTAMENTO

Auximi

Q. PLOTIO . MAXIM
COLLIN
TREBELLIO . PELIDIANO
EQ. PVB
TRIB. LEG. II. TRAIAN. FORT
TRIB. COH. XXXII. VOLVNT
TRIB. LEG. VI. VICTRIC
PROC. AVG
PROMAGIST. XX. HERED
PRAEF. VEHICVLOR
QQ. PATR. COL. ET. SVO. PONT
COL. FABR. AVXIM. OB
EXIMIVM. INTER. MVNICIP
SVOS. AMOREM
L. D. D. D

Tibure

Q. HORTENSIO
Q. F. COL
ADVOCATO. FIS
CI. PRAEF. FABR
PATRONO. MVNICIPI
COLLEGIVM. FABRVM
TIBVRTIVM. OB
MERITA
L. D. S. C

TRIBVS. IIII. PALATINA

Inter vrbanas quarta fuit tribus Palatina auctore Varrone, a Palatino monte denominata, quem cum foro & Capito-

pitolio obtinebat. De qua ſic Cicero ſcribit oratione iiij. in Verrem: C.*Claudius* C. F. *Palatina*. *Et Aſconius eo loco ſic: Alibi ait* L. *Claudium Palatina. Infinita propemodum ſunt uetuſta monumenta quae huius tribus mentionem faciunt, in quibus* PAL. PALAT. PALATIN. PALATINA, & PALATEINA *appellatur, quorum praecipua haec ſunt*

Anagniae

L. COMINIO. L. F. L. N. PAL
FIRMO. PR. Q. AER. ET. ALIM
OPPIAE. SEX. ET. Ↄ. L. EVNONEAE
EXEMPLVM.PERIIT.CASTAE.LVGETE.PVELLAE
OPPIA.IAM.NON.EST.EREPTA.EST.OPPIA.FIRMO
ACCIPITE.HANC.ANIMAM.NVMEROQVE.AVGETE.SACRO
ARRIA.ROMANO.ET.TV.GRAIO.LAODAMIA (RVM
HVNC.TITVLVM.MERITIS.SERVAT.TIBI.FORMA.SVPER-
SIBI.SVIS.POSTERIS.QVE.EORVM (STES

Romae via Latina

T.AVRELIO.T.F.PAL
VERO
MOPSVESTIA
MIL. COH. VIIII. PR
T.AVREL.T.F.PAL
POMPONIVS
VALERIANVS
FRATRI. OPTIMO. POS

Beneuenti ante carceres

M.GAVIVS. M. F. PALAT
SABINVS. SCRIBA. AEDIL
I. D. PRAEF. FAB
SIBI. ET
NASENNIAE. M. F
IVSTAE. VXORI. B. M

Romae in hortulis Colotianis

FORTVNAE . AVG
L.LICINIVS.L.F. PALA
TINA . SABINVS
VOT. DD
XIIII . KAL . FEBR
M.IVNIO.SILANO.ET
L . NORBANO . COS

Haec itaq; ſunt quattuor urbanae tribus, in quas quanquam ab initio nobiles omnes coniecti fuiſſent, paulatim tamen poſtea ſe ſubduxerunt, et in ruſticas relati ſunt, quum forenſi turbae, & tenuioris fortunae hominibus urbanas reliquiſſent. Vnde Plinius libro xviij.cap.iij.ita ſcripſit: *Ruſticae tribus laudatiſsimae, eorum qui rura haberent; vrbanae uero in quas transferri ignominiae eſset, deſidiae probro. Itaque quattuor ſolae erant a partibus vrbis in queis habitabant: Suburana, Palatina, Collina, Eſquilina.* Liuius lib.ix. *Q.Fabius cenſor ne humillimorum in manu comitia eſſent, omnem forenſem turbam excretam, in quattuor tribus coniecit, urbanaſque eas appellauit, Maximi cognomen adeptus eſt.* Florus ex Liuio in epitoma libri xx. *Libertini in quattuor tribus redacti ſunt quum antea diſperſi fuiſſent, Eſquilinam, Palatinam, Suburanam, & Collinam.* Aſconius in Oratione pro Milone: *Libertini (inquit) in vrbanis tribubus ſuffragium ferebant. Quae praecipua cauſſa fuit, ut nobiles ſe ex vrbanis ſubduxerint, et in ruſticas, quae horum hominũ colluuie carebant, tranſierint*

DE . TRIBVBVS . RVSTICIS

De tribuum ruſticarum numero a Ser. Tullio inſtituto parum inter uetuſtiſſimos auctores conuenit. Fabius enim Pictor tra-

tradidit, agrum Romanum in ſex & uiginti partes, quas tri bus appellauit, Ser. Tullium diuiſiſſe; quibus quum quattuor vrbanas addidiſſet omnium numerum ad xxx. auxit. Venonius uero agrum omnem in unam & xxx. tribus ab eodem rege diuiſum ſcripſit; ita ut quattuor vrbanis additis quinque et triginta tribuum numerum qui poſterioribus temporibus fuit, ipſe expleuerit. Cato autem longe omnium diligentiſſimus certum earundem numerum non edidit. Dionyſius xvij. ruſticas, & quattuor vrbanas ab ipſo rege factas fuiſſe innuere uidetur qui ubi iudicium Coriolani deſcribit, unius & uiginti tribuum numerum tantum tunc fuiſſe rettulit. Liuius uero haud longe poſt reges exactos. Ap. Claudio & P. Seruilio cos. tribuum xxi. numerum factum tradit, ut xv. ruſticis a Ser. Tullio inſtitutis, tũ duae ſortae additae ſint atq; xvij. factae. Quibus ſi quattuor vrbanas addiderimus, omnes erunt xxi. Catonis in primis, poſt Dionnyſii ſententiam ſequentium xiiij. tribuum adiunctio, quae a T. Liuio accurate refertur cõfirmare uidentur: praeſertim quũ Dionyſius adeo rerum Romanarũ ſcriptor diligens nullam xxi. tribuum explectionis mentionem faciat poſt reges exactos, eas tantum Coriolani iudicio xxi. fuiße ſcripſit. Haec omnia ut Dionyſij, Catonis, & forte Liuij ſententias confirmant, ita Pictoris & Venonij refellunt. Pictor quidem multa praeterea ſcripſiſſe traditur a uero haud parum abhorrentia, & a Polybio ſaepe negligentiae reprehenditur. venonij uero opinionem omnino falſam fuiſſe non eſt quod demõſtrem: quum liquido conſtet, quibus temporibus xiiij, tribus antiquis xxi. ſingillatim additae fuerint. Quã ob rem ego in tãta auctorum diuerſitate Dionyſium in primis, & a quo parũ abhorrere Liuius uidetur, ſequar, atque a Ser. Tullio xxi. tribus factas fuiſſe credam. Nam quod poſt reges exactos ad xxi. auctae fuerint, quum id a Dionyſio pretereatur, a Liuio uero

ita conciſe & obſcure tradatur, ut ne earundem quidem, ut eius conſuetudo eſt, nomina afferat, non ſuſcipiam. Hanc eãdem ſententiam accuratiore alia ratione paulo infra confirmabo, quum de xiiij. quae ueteribus xxi. additae fuerunt uerba faciam. Supereſt igitur ut a Ser. Tullio ſeptemdecim ruſticas tribus, & quattuor vrbanas factas fuiſſe dicamus, atque ab eo xxi. numerum auctum. Suggerit lib.iiij. Dionyſius. Tullius igitur quum in totidem partes agrum omnem Romanum diuiſiſſet, qui eo tempore ab oriente agris Gabino, & Tiburtino, ab occidente uero, & Septentrione paulo ultra Tiberim, & Anienem, a meridie autem mari terminabatur, neque ab ulla parte pluſquam xviij. millia paſſuum ſe extendebat, prope montes; rupes, ſpecus, & perfugia collinis ſecuritatem allatura praeparauit, quae pagos appellauit, quò ſe ex agris omnes recipiebant, quum hoſtium incurſiones fierent, atque in eis ſaepe pernoctabant. Erant quoque & pagorum magiſtri quibus nomina colonorum ſcire curae erat, qui eidem pago attributi erant, atque in eius iuriſdictione praedia haberent: & quum opus eſſet ruſticos ad arma uocari, aut uiritim tributa redimi, hi & homines adducebant, & pecunias exigere ſoliti erãt. Ac ne eorum multitudo difficilis inuentu eſſet, ſed facile numerari & cognoſci poßet, aras eos erigere iußit dijs pagi inſpectoribus & tutelaribus, quos hoſtijs publicis magiſtros pagi cũ omni paganorũ multitudine ſingulis annis honorare conſtituit, & hoc ſolemne inter cetera admodum honorabile inſtituit, quae Paganalia uocantur. Ac leges eorundem ſacrificiorum edidit, quas adhuc Romani obſeruant. Iuſsit autem omnes qui conuentui & ſacris Paganalibus intereſſent, ut per capita ſingula nummum ſoluerent, alium quidem uiros, alium feminas, alium impuberes, ex quibus a pagi magiſtris numeratis, cuius uis ſexus & aetatis numerus manifeſtus erat.

Haec

Haec autẽſunt quae de tribubus ruſticis uniuerſali quadam ratione inueni, nunc eas ſingu'as diſcribendas aggrediar

TRIBVS.V.ROMILIA

Tribus omnes ruſticae, quemadmodum & urbanae, initio a locis in quibus collocatae fuerant nomina acceperunt, nam quod a familijs quaedam earum nomina habeant, id non ſub Ser. Tullio *ſed poſtea factum eſt, ut ex* Liuio *demonſtrabo.* Q*uod autem a locis ruſticae tribus initio nomẽ habuerint his uerbis indicat* M. *Varro libro iiij. de lingua* Latina. *Ab hoc quoque quattuor partes* vrbis *tribus dictae: & ab loceis Suburana,* E*ſquilina,* C*ollina,* P*alatina.* Q*uinta quod ſub* Roma Romilia. *Sic reliquae extra ab ijs rebus, de quibus in tribuum libris ſcripſi.* Ex *quibus uerbis, colligimus, & tribus a locis dictas fuiſſe, & tribum* Romiliam, *quam quinctam appellat, quod ſub* Roma *eſſet, uocatam.* Hanc *aũt eam agri* Romani *partem obtinuiße crediderim, quae in* Tuſcia *prope* vrbis *moenia inchoans, ſecundum flumen, uſque ad maris* Oſtia *transtiberim, extendebatur.* Q*uod ex* Sex. Pompeio *intelligitur, qui de hac tribu ſic meminit:* Romilia *tribus dicta quod ex eo agro cenſebantur, quem* Romulus *ceperat ex* Veientibus. *Eum porro agrum quem* Romulus *de veientibus cepit, transtiberim in* Tuſcia *fuiße, atque ea parte a* Ianiculo *uel vaticano uſq; ad mare ſe extendiße referunt* Dionyſius, & Strabo. Cicero Oratione *ij. in* Verrem. *Fortem amicum ex eadem familia* Q. Verrem Romilia. Aſconius *ibidem:* Romilia *nomẽ eſt tribus ablatiui caſus, ut ſit ex* Romilia. Cicero *in* Rullum: A Romilia *tribu ſe initium facturum, populi pars amputetur ordo tamen negligatur, ante ruſticis detur ager qui habent, quam* vrbanis. De *hac tribu octo uetuſta uidi epigrammata, quorum unum eſt hoc uia* Gabina *inuentum*

DIS

DIS . MANIBVS
M . AVRELIO . M . F . ROM
VETVRIO
AVG . N̄ . CARTOPHILA
AVRELIA . PROCVLA
VXOR . ET
AVRELIA . PROCVLINA
MAT . FILIO . PIISS
F . E . C

Romae

L.CASSIVS.L.F
ROM . NIGER
DOMO . ATESTE
MIL.COH.I.PR
MIL . ANN . XVII
VIX.ANN.XXXVII

TRIBVS.VI.CLVSTVMINA

Cluſtumina tribus,alias Cruſtumma (utroque enim modo in uetuſtis inſcriptionibus extare animaduerti) a Tuſcorum vrbe Cluſtumina alias Cruſtumina dicta eſt. Ita Sex Pompeius:Cruſtumeriam autem in Sabinis potius quam in Tuſcis fuiſſe crediderim,haud procul ab urbe Anienem uerſus. De qua tribu ſic Liuius libro XLII. ſcribit: Poſtquam conſul quae uoluerat dixit, SP. Liguſtinus ex eo numero, qui tribunos plebis appellauerant, a conſule & a tribunis petijt ut ſibi paucis ad populum agere liceret. Permiſſu omnium ita locutus fertur: SP. Liguſtinus trib. Cruſtuminae ex Sabinis ſum oriūdus Quirites. Huius tribus Cicero pro Planco, et pro Balbo ſic meminit:

minit: In tribum Cruſtuminam peruenit L. Cornelius Balbus legis de ambitu praemio. Huius tribus quattuordecim inſcriptiones uidi, in quibus ſimul tantum CRV. *ſemper uero uel* CLV. *uel* CLVST *exaratum erat*

Curibus in Sabinis

L. SVRREDI. L. F. CLV
FELICIS
PROCVRATORI . A B
SCAEN. THEAT . IMP
CAESAR . DOMITIAN
PRINCIPI
CORONATO. CONTRA
OMNES . SCAENICOS

Caerete

TI . CLAVDIO.DIVI . AVG. F
AVG.PONT.MAX.TRIB.POT.XX
L.PAVLLVS.L.F. CLV .ATTICVS
PRAEFECTVS.FABRVM. CAER
S. P. EIVS. C.C
Q.Q

Foroſempronii

C . HEDIO . C . F. CLVST. VERO
EQVO.PVBL.PRAEF.EQVIT . ALAE
INDIANAE.P.F.TRIB.MILIT . LEG.II
TRAIAN.F.PRAEF.COH. II. LIG . E Q
II.VIR.II.VIR. QINQ . QVAESTORI
PATRONO . MVNICIPI . FLAMINI

TRIBVS.VII.LEMONIA

Sex. Pompeius: Lemonia (inquit) tribus a pago Lemonio appellata eſt, qui eſt a porta Capena uia Latina. Cicero in Antonium Ser. Sulpicij. Q. F. Lemonia Rufi meminit. Idem pro Planco. Quid Planco cum Lemonia? De hac tribu plures uidi inſcriptiones, inter quas hae fuerunt

Auximi

L . PRAESENTIO . L . F
LEM. PAETO
L . ATTIO . S E V E R O
PRAEF . C O H . I . A F R
C.R.EQ.IVDICI.SELECTO.EX
V.DEC.PR.AVXIMI.PAT.COL
AEDILI.II.VIR . ANCONAE
VIBIA . L . F . MARCELLA
FLAMINIA AVGVST
MARITO.OMNIBVS . EXEM
PLIS.DE.SE.BENE. MERITO
CENAM.COLON.ET . EPVL
POP . . DEDIT

Romae in colle Palatino

IOVI . OPTVMO
SERVATORI
M.RVSPIVS . M . F
LEMONIA
VLPIANVS . MILES
VETERANVS
S . P
V . T . S

TRI

TRIBVS.VIII. PVPINIA

Tribum Pupiniam in uetuſtis epigrammatibus PVP.POP PVPINIAM.ET.POPINIAM *exaratam fuiſſe notaui; magna enim teſte Quinctiliano inter* O. *&* V. *affinitas eſt.* Sic *Popillia, & Pupilla, Poblilia, & Publilia ſcribi animaduerti.* De *hac ita ſcribit* Sex. *Pompeius: Pupinia tribus ab agro Pupino. Hic ager in Latio cis Tiberim ad mare uergens, haud longe ab urbe erat. Quod Liuius libro uigeſimoſexto, his uerbis aperte docet: Hannibal infeſtius perpopulato agro Fregellano propter interciſos pontes, per Fruſinatem Ferentinatemque, & Anagninum agrum in Labicanum uenit. Inde Algido Tuſculum petijt, nec receptus moenibus infra Tuſculum dextrorſus Gabios deſcendit. Inde in Pupiniā exercitu dimiſſo octo millia paſſuum a Roma poſuit caſtra. Valerius Maximus libro quarto, cap. quarto. Illi etiam praediuites, qui ab aratro accerſebantur, ut cos. fierent, uoluptatis cauſſa ſterile, atq; aeſtuoſiſſimum Pupiniae ſolum uerſabant. Et paulo poſt: A tilius conſulibus ſcripſit uillicum in agello, quem ſeptem iugerum in Pupinia habebat mortuum eſſe. Cicero ep fam.* VIII. *C. Lucretij C. F. Pup. Iuri; & ad Q. fratrem libro primo. Cn. Nerij Pupinia meminit. De qua tribu has ſuggerere placet inſcriptiones*

Saſsinae
L.APPAEO. L. F
P V P
PVDENTI. P. P
TRIB. COH. XII
VRB.ET.X.PRAET
FLAMINI. FLAV
PATRONO

Romae in hortis Iuliis

DIS. MANIBVS
L.TITI.L.F.PVPINIA
MACRI . VI. VIRI
DECVRION
LAVDE. POMPEIA
VIXIT.ANNOS.XXX
T I TIA . RHODE
MATER. ET
SALVIVS. VICTOR
CONLOC.F

TRIBVS.IX.VEIENTINA

De *tribu* Veientina, *Cicero pro* Cn. Plancio *meminit ita*: Quod Plancio *cum* Lemonia? *quid cum* Veientina? *Haec autem ab agri* Veientis *parte appellata fuit*. Qui Tranſtiberim *in* Tuſcia *ſupra urbem* Veios *uerſus erat, de* Veientibus *a* Romulo *captus, nam agrum a* Vaticano *mare uerſus tribus* Romilia *obtinebat*

De hac quoque uetera haec uidi epigrammata

Q.GAVIVS.Q.F
VEIENTINA
APVSIVS

Item Romae in inſula

T.RVNCANIVS
T . F . VEIEN
ASTVRIVS

TRIBVS.X.GALERIA

Quum animaduerterim unam & uiginti tribus a Ser.Tullio additas, omnes aut a locis, aut a nobiliſsimis familijs nominatas fuiſſe, in hanc deueni ſententiam, ut Galeria, Pollia, & Voltinia, quae in earum numero fuerunt, a locis quoque appellationem obtinuiſſent, quorum tamen apud nos memoria omnino interciderit, nam eas familias neque etiam plebeias, necdum patricias fuiſſe hac potiſsimum ratione ſuſpicatus ſum, quod nullam earundem mentionem unquam fieri cognoui, quemadmodum aliarum familiarum, quae poſtea tribubus nomina reliquerunt, ut Aimiliae, Corneliae, Fabiae, Horatiae, Menenae, Papiriae, Sergiae, & Veturiae. Nam illud dici non poſſe exiſtimo, eas quidem familias fuiſſe, uerum priſcis illis temporibus extinctas; quod non ſtatim, ut tribus factae ſunt familiarum nomina, ſed longo tempore poſt a nobiliſsimis familijs obtinuerint. Quod ſi hae ignobiles uel deperditae familiae fuiſſent nulla ratione credendum eſt, eas tribubus nomina ſua indidiſſe. Tribus igitur Galeria & duae ſequentes a locis nomina ſortitae ſunt, nobis modo incognita. Niſi eam a Galeſo flumine dictam uelimus Galeſam, poſt Galeriam, cuius fluminis meminit Virgilius, qui in Tuſcia erat: de qua Liuius libro uigeſimoſeptimo ita ſcribit: Galeria iuniorum, quae ſorte praerogatiua erat, Q. Fuluium, & Q. Fabium conſules dixerat, eodemque iure uocatae inclinaſſent. &c. Et Plinius libro ſeptimo, cap.XLVIII. M.Mucium M. F. Galeria Felicem commemorat. In antiquis quoq; lapideis monumentis, ita Galeriae tribus mentionem fieri inueni

Rocae iuxta Neapolim

N . PETTIO . N . F
GAL.RVFO
II.VIRO.Q.ALIMENT
CVR.PEC. PVBLICAE
CVRATORI.FRVMENT
CVLTORES . IOVIS
OB . MERITA . EIVS
L.D.D.D

Compſae

M.MINDIVS . M . F . GAL
MAXIMVS
STATVAM MERCVRII.OB.HO
NOREM. QVINQ . POSVIT
CVIVS.DEDICATIONE.DEDIT
POPVLO.VIRITIM.DENARIOS
SING. L.D.D.D

Romae

C.ACILIVS . T . F
CAPITO. G A L E
R I A . BILBILI
MIL . COH. X. PR
7 M A R T
VIX.ANN.XXV.MIL
ANN.IIII. T . P . I

TRIBVS.XI.POLLIA

De tribu Pollia Liuius libro IIX. ita meminit: Tribus omnes praeter Polliam antiquarunt legem in Tuſculanos latam. Memoriamque eius irae, Tuſculanis in poenae tam atrocis au ctores

ctores manſiſſe ad patrum aetatem conſtat, nec quemquã ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre ſolitum. Et libro XXXIX. *Quum ad tribum Polliam uentum eſt, in qua* M. *Liuii nomen erat, & praeco cunctaretur citare ipſum cenſorem,cita inquit* Nero, M. *Liuium. &c.Vtriuſque rei meminit etiam Valerius libro ſecundo, cap. quarto. & libro nono cap.decimo. De hac tribu haec antiqua monumenta mentionem faciunt*

Romae ad SS. Coſmam & Damianum
SEX. TRVTTEDIO . SEX. F
POL. MAXIMIANO
FVI. AD.SVPEROS.MENSES.VII
TRVTTEDIVS . CLEMENS
TRIB.COH.II. VRB
ET . MARINA . PROCVLA
FILIO. CARISSIMO.

In domo Colotij
M . BALLONIO
M. F. POL. PAVLLO
MVTINA
MIL.COH . X. PR.7
FRONTONIS. MIL
ANN.VIIII.VIX.ANN
XXXVI. T. P.I

TRIBVS. XII. VOLTINIA

De hac tribu Cicero pro Plancio ſaepe mentionem facit; ita enim ait: Quas tribus edidiſti? Terentinam credo, aut Voltiniam? & paulo poſt: Voltinia tribus ab hoc corrupta, Terentinam habuerat uenalem, quid diceret apud Voltinienſes, aut

i tri-

tribules ſuos iudices? & alibi: Plures te teſtes habere de Volti nia, quam quot in ea tribu puncta tuleris. Multos huius tribus lapides uidi in quibus VOL. VOLT. VOLTIN. *&* VOLTINIA *exaratum erat, ut hic*

Reate

SEX.TADIVS.SEX.F.VOL.LVSIVS . NEPOS
PAVLLINVS
PRO.COS.SORTITVS.PROV. CRET . CYR
LEG.PRO.PR.PROV
AFRIC.PRAEF.FR.D.LEG. PROPR . PROV
ASIAE.LEG.PROPR. PROV
MAC.PRAET.CAND.AED.CVR. Q . PROV
PONT.ET.BIT.TR.MIL.LEG
IIII.F.F.X.VIR.STLITIB.IVDIC.VIII . VIR.II
Q . Q
MVLVIA.C.F.PLACITA.MARITO.OPTIMO
ET.SIBI

Romae apud Gentilem Delphinium

L.IVLIVS
M . F . VOLT
FVSCVS
AQVENSIS
OLEARIVS

In

In hortis Iuliis Romae

INNOCVVS.APER.ECCE . IACES . NON
VIRGINIS.IRA
NEC.MELEAGER . ATROX. PERFODIT
VISCERA.FERRO
MORS. TACITA . OBREPSIT . SVBITO
FECITQVE.RVINAM
QVAE.TIBI.CRESCENTI.RAPVIT.IVVENILE
FIGVRAM
T.STATILIO.T.F.VOL. APRO . MENSORI
AEDIFICIOR.VIXIT.ANN.XXII . M . VIII
D.XV
T . STATIVS . VOLTINIA . PROCVLVS
ACCENSVS.VELATVS.ET. ARGENTARIA
EVTYCHIA.PARENTES.FILIO.OPTVMO.ET
ORCIVIAE.ANTHIDI.VXORI.EIVS . SIBI
QVE.ET. SVIS
LIBERIS.LIBERTABVS.. POSTERIS . QVE
EORVM

TRIBVS.XIII. CLAVDIA

Sequentes nouem tribus, quae familiarum nomina habent, a locis antea appellatas fuiſſe, praeter Varronis auctoritatē, teſtimonio etiam eſſe poteſt tribus Claudia, quae quum uetus eßet, aliudque nomen a loco procul dubio haberet, a gente Claudia in eam relata nouum nomen aſſumpſit. Quod his uerbis docet libro ſecundo Liuius: P. Valerio IIII. T. Lucretio II. cos. Seditio inter belli pacisque auctores orta in Sabinis, aliquantulum inde uirium tranſtulit ad Romanos. Namque Actius Clauſus, cui poſtea Ap. Claudio fuit Romae nomen, quum pacis ipſe

auctor, a turbatoribus belli premeretur, nec par factioni eſſet, ab Regillo *magna clientium comitatus manu* Romam *transfugit; his ciuitas data agerque trans Anienem. Vetus Claudia tribus additis poſtea nouis tribulibus, qui ex eo uenerant agro appellata. Appius inter patres lectus, haud ita multo poſt in principum dignationem peruenit. Idem tradit Dionyſius libro* v. *his uerbis: Claudius opibus & amicis aſſumptis ex Sabinis* Romam *migrauit.* Quem S.P.Q.R. *in patricios conſcripſit, locumque in urbe pro domo conſtruenda conceſſit.* Agrũ *quoque ei publicum tradidit, qui inter Fidenas & Piculiam erat, quem poſſet ſuis diuidere, a quibus tribus facta eſt Claudia uocata, quae uſque ad mea tempora manet, idemque nomen ſeruat.* Et *Virgilius libro ſeptimo*

Claudia nunc a quo diffunditur & tribus & gens

Et Pedianus pro Scauro cuiuſdam Seruilij Claudia Glauciae meminit

Romae ad turrim Sabellam

C. POETELIVS
C . F . C L A
PAV L L V S
EMONA
MIL.COH.III.PR
7.FECEN
MIL. ANN. VIII
VIX.AN. XXVII
T. F. I

In uinea Carpenſi

M.AEMILIO. M . F
CL.NIGRO.ARA
MIL.FRVM.LEG.XXX.V.V
F . C . H.

Ro-

Romae
M. SATVRNIVS
M. F. CLA
MAXIMVS
CELEIA . E Q
COH. X. PR. 7
APTI. MIL. ANN
XII. VIX . ANN
XXX. H. F . C .

TRIBVS. XIIII. AIMILIA

Claudiae exemplum multae praeterea tribus ſequutae ſunt: hae antiquis nominibus quae a locis acceperant dimiſſis, nobiliſſimarum gentium, quae in ſingulas ſeſe tranſtulerant, nomina acceperunt, ut Aimilia, Cornelia, Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, & Veturia. *Hae enim familiae circa tempora partae libertatis patriciae & celeberrimae in urbe erãt. Nam eas primo in quattuor urbanas coniectas fuiſſe aperte indicat* Dionyſius; *quando quidem omnes qui urbem habitarent ex inſtituto* Ser. Tullij, *principio unam ex his quattuor urbanis tribubus obtinere neceſſe eſſet, ſicut qui agros, ruſticas. Verum quum ob forenſem turbam in eas coniectam, uiles haberi coepiſſent, factum eſt, ut illuſtres familiae in eas paſſim tribus nomina darent, ſeque transferendas curarent, in quas agros ſuos habuiſſent, eisque noua nomina tribuerent. Ita igitur gens* Aemilia, Cornelia, Fabia, *& reliquae omnes,* Claudiae *forte exemplo, uetera nomina tribubus, in quas translatae erant immutarunt, nouaque ab ſe tradiderant. Quare factum fuiſſe opinor, ut multae tribus fuerint quae plures haberent appellationes, quod ita fuiſſe etiam paulo poſt oſtendam. Vna igitur ex anti-*

quis Ser. Tullij ruſticis tribubus fuit, quæ poſtea Aimilia appellata eſt ab Aimilia gente, quae Romae fuit nobiliſsima: de qua tribu Liuius libro triceſimo octauo ſic meminit. Rogatio perlata eſt, ut in Aimilia tribu Formiani ac Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent, atque in his tribubus tum primum ex Valerio plebiſcito cenſi ſunt. De eadem Cicero ad Atticum ep. libro ſecundo ita mentionem facit. Formianorum tribum Aimiliam

Romae in crypta S. Sebaſtiani

L . ABERIO. L. F . AIM
COCCEIO . LEPIDO .PROC
RAET.TR.PL.QVAEST.LEG
ASIAE.LEG.PRO. PR . AFRICAE
MISSO.AD.PRINCIPEM.TRIB.MIL
LEG . XXII . PRIMIGENIAE
X.VIR.STLIT.IVD
APOLLONIVS.LIMENA
CYPRI

Romae in domo Bubalorum

D . M . S
T.AELIO.T. F . AEMI
MARCELLO . DOBI
RO.MIL.COH.IIII. PR
7.FELICIS.MIL . ANN
VI. VIX.ANN . XXV
T.FLAVIVS.PETRONI
ANVS.MIL . COH. II
PR. 7 . CLEMENTIS
HERISEVS . MVNI
CIPI.SVO . B . N. M
FECIT

In

In Sabinis

Q. VIBIO . Q. F. AIMILIA
VETENIO . EQVO . SEVERO
DVCENTANO. TRIB. SEMPR. PR
LEG . XXII . PRIM. AVG. P. F
SEMPRON. COH. II . CLASSIS. G.
PATRONO . AEQVICVLA
GEST . TR . IVVENT . TREBVL
MVTVSTAE . QVI . OBLA
TA . SIBI . STATVA . AB
IIS . HONORE . CONTEN
TVS . IMPENSAM . REMISIT

TRIBVS . XV . CORNELIA

De tribu Cornelia quae & ipſa a nobiliſſima gente Cornelia nomen obtinuit, Liuius libro xxxviij. ubi de Aemilia, & ſequentes inſcriptiones mentionem faciunt

Romae

C . I V L I V S
C . F . C O R
P V D E N S
THESSALONICA
MIL. COH. VII. PR
7 . M A T V R I
M I L . A N N
XVI. VIX. ANN
XXXXV. MENS. VI
EX . TESTAMEN
TO . F I E R I
IVSSIT . SIBI

Tibure

DIS . MAN
L. AVTIO. L. F. CORNEL
CAPITOLINO
MIL. COH. VI. PRAETOR
VIX. ANN. LXIIX
L. AVTIVS. L. F. CORNEL
LATINVS
FRATRI. KAR
H . S . E

TRIBVS . XVI . FABIA

Et haec tribus a Fabia gente, quae in eam relata fuit, nomen obtinuit, de qua Tranquillus in Auguſto cap. X *L. Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis die comitiorum ſingula millia nummum a ſe diuidebat.* Et Horatius *libro primo Epiſtol.* VI
Hic multum in Fabia ualet, ille Velina
Huius quoque tribus uetuſta extant haec epigrāmata

Brixiae

C . PONTIO . C . F. FAB
PELIGNO . TRIB . MIL
LEG. X GEM . Q . CVRAT
LOCOR . PVBLIC
ITERVM. AEDILI. CVRVL
LEGATO. PRO. PR. ITERVM
EX. SC. ET. EX. AVCTORITA
TE . CAESARIS . DD

In

In Aequicolis

T . PETIDIO . T . F
FABIA . CESSINO
VIII . VIRO . AEDIL . PLEB
POTESTATIS . VIII . VIR . II
FANOR. VIII.VIR . III AERARI
ADLECTO . SVPRA . NVMER
SEVIRVM . AVGVSTALIVM
PLEBIS . S . TREBVLAN . M
OB . MERITA . EIVS
L . D . D . D

TRIBVS . XVII . HORATIA

Horatiae tribus nullam apud ueteres auctores mentionem adhuc fieri inueni, quanquam marmoreae inſcriptiones frequenter eius meminerint. Quum autem aliquot tribuum nomina praeter XXXV. *in antiquis monumentis extare manifeſtũ ſit, ut Ocriculanae, Cluentiae, Cluuiae, Aeliae, Papiae, & aliarum quarũdam, quas omnes paulo poſt enumerabo, hanc potiſsimũ multas ob cauſsas prae ceteris elegi, quae* XXXV. *numerum expleret. Primo quia nulla earum ueterum ſcriptorum auctoritatem habet. Deinde quia (quamquam nec Horatiae nemo ueterum ſcriptorum meminerit) ipſa a nobiliſsima gente nomẽ obtinuit, ut pleraeque aliae. Quae niſi priſcis his temporibus denominata ſit, non uideo quanam ratione poſterioribus ſaeculis tribus nomen obtinere potuerit, quum ea gens circa quadringenteſimum ab urbe condita annum memorari deſinat. Ceterarum enim extra* XXXV. *numerum origo aliqua ratione conijci poteſt, quod de Horatia dici omnino nequit, quae omnia*

nia ex aliarum diſputatione apertiora fient, poſtremo, quod nullam inuenerim tribum, preter Horatiam*, quae ſi eam in* XXXV. *numerum conſtituamus, aliquid controuerſiae nõ patiatur.* Haec *aũt ex ceterarum examinatione longe facilius demõſtrari poterũt.* Inter *omnes.n.tribus quae* XXXV. *ſuperfluũt, auctoreſque non babeant, ſed ex lapidibus acceptae ſint, una tãtum* Ocriculana, *quae & ipſa ſcriptorum teſtimonio caret,* Horatiae *loco reponi poſset. Sed eam inter* XXI. *priores nulla ratione cõſtitui poſſe, quum de ea uerba faciam, oſtendam. De tribu porro* Horatia *inter multas quas uidi inſcriptiones, hae praecipuae ſunt*

C. Caſtellane

MAMMIAE . C . F

IVSTAE

Q. TVLLIVS . Q . F

HORAT

CINCIVS . PRISCVS

Ciuitati Caſtellanae

Q . ALBIO . Q . F . HOR . ILLICI

7.LEG.XX.V.V

CORNICVLARIO . PR . PR

DONIS . DONATO . AB . DIVO

TRAIANO. AVG.

TORQVIBVS . ARMILLIS

PHALERIS.BELLO.PARTHICO.ET.AB

IMP . CAESARE . TRAIANO

HADRIANO.AVGVSTO.HASTA.PVRA

ET.CORONA . AVREA

AVILIA . SOTHERIS . MATER

FILIO . OPTIMO . PIENTISSIMO

L.D.D.D

Spo-

Spoleti.

M . SEPTIMIO . M. F. HOR
SEPTIMIANO
EQVO. PVBL. IIII. VIR. I. D
PRAEF . FABR . ROMAE
DEC . IIII . SCAMILLAR
OPERAE . VETERES
A . SCAENA . PATRONO. OB
MERITA . EIVS. L. D. D. D

TRIBVS . XVIII . MENENIA

Menenia tribus, quae ex hoc corrupto Ioſephi loco antiquitatum libro xiij. L. Manlius L. F. Mentina; *in Mentinam ſe transformauerat, nunc demum uetuſtae inſcriptionis auxilio quae Feltriae extat prope eccleſiam cathedralem, priſtino ſplendori reſtituta eſt, quamquam enim frequens de ea in antiquis epigrammatibus mentio eſſet, tamen quia nunquã, nõ niſi hac nota* MEN. *exarata fuerat, res dubia et anceps diu fuitquũ tam Mentina quam Menenia interpretari poſſet, Mentinamque Ioſephi teſtimonium confirmaret. Quod erratum eſſe, multis adducor rationibus ut credam, primum quia uox Mentina nullam habet ſignificationem, deinde quia facilis lapſus fuit a* MEN. *uel etiam* MENENIA *in Mentinã, & praeſertim in Graeco ſcriptore, ſi tamen id uitium, quod uix credo, admiſerit, librarijque erratum non fuerit; ad haec tribum* MEN. *quae frequens eſt, pro Menenia interpretari poſſe ex Feltria inſcriptione didicimus, quod ſi Menenia tribus fuit, procul dubio ob eaſdẽ rationes quas de Horatia attuli, ex antiquis* XXI. *fuit, quo tempore gens Menenia a qua tribus nomen accepit maxime florebat, cuius poſtea memoria (incredibile di*

ctu

ctu)quam cito defecit. Poſtremo eſt hic Ciceronis locus epiſt. familiarum libro xiij. ſic ſcriptus: P. Rupilius P. F. Men. *qui in uetuſtis codicibus modo* Menenius, *modo* Menius *legitur, nunquam* Mentinus: *ita ut facilis lapſus fuerit ex* Menenia, Menenius. *Lapides autem qui de* Menenia *mentionem faciũt inter plures, hi praecipui ſunt*

Apud Feltriã laeua cum cathedralẽ aedem ingrederis

C. FIRMIO. C. F
MENEN. RVFINO
EQ. PVB. LAVREN
LAV. DEC. FLAMIN
PATRONO. COLLE
GIORVM. FAB. CENT
DENDR. FELTRIAE
ITEM. QVE. BER. VENS
COLLEG. FABR. ALTI
NATIVM. PATRONO

Vicetiae

V. F
Q. IVLIVS. Q. F
MEN. CATVLLVS
IIII. VIR. MISSVS. HONES
TA. MISSIONE. EX. COH. VI
PR. SIBI. ET. COELIAE. SEVERAE
VXORI. SANCTSSIMAE. POST
OBITVM. ET. POMPEIAE. MAN
SVETE. SOCRVI. OPTIMAE
ET. HOSTILIAE. SERENAE
CONIVGI. CARISSIMAE
H. M. H. N. S

Bene-

Beneuenti

C . CATIO . C . F . MEN . BALBO
OPE . TREIICIAE . C . F . PVLLAE
HOS . DECVRIONES . FVNERE
PVBLICO . DE . FOROETRIO . DIALE
EFFERENDOS. ET. HIC. HVMANDOS. CENS
FVFISIAE . A . L . VIOLAE
C . CATIVS . C . F . MEN . GALLVS
PARENTIBVS . ET. VXORI

TRIBVS . XIX . PAPIRIA

Et haec tribus a gente Papiria nomen accepit. De qua ita tradit Sex. Pompeius. Papiria tribus a Papirio uocata. Liuius libro viij. Memoriaeque eius irae Tuſculanis manſiſſe ad patrum aetatem conſtat, nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre ſolitum. Huius tribus inter multa uetera haec epigrammata ſuggeram

Aletri

L. CALPVRNIO. L. F. PAPIRIA. ASELLIO
VI. VIRO. AVGVSTAL. ET. PONTIFICI. MIN
DEI. LIBRI. INVICTI
CALPVRNIA . HILARA . MARITO
OPTIMO . SANCTISSIMO
BENE . MERENTI . FECIT

In

In Sabinis

DEO . INVIC
SERAPI . ET
SERVATORI
D.IVNIVS.D.F.PAPIRIA
VAERGVLENVS
AENEATOR . LEG . VIII
CL . GEMIN . P . FIDEL
NVMINI . TVO . VOTO
SVSCEPTO . D . D

Fulginei

P . AELIO . P . F . PAPIR
MARCELLO . CENT
FRVM . SVB . PRINCIPE
PEREGRINOR . ADSTATO
ET.PRINCIPI.ET.PRIMIPILO
LEG . VII . GEM . PIAE.FEL

TRIBVS . XX . SERGIA

De tribu Sergia, quae & ipſa a gente eiuſdem nominis appellationem obtinuit, Pedianus in Cornelia: nam ita meminit Sergia & Quirina damnauerunt. Et Frontinus libro ij. de Aquaeductibus. Verba legis: T. Quinctius Criſpinus cos. populum iure rogauit, populuſque iure ſciuit in foro pro roſtris aedis diui Iulij populi Romani, & Iulijs, tribus Sergia principium fuit, pro tribus Sex. &c. Huius tribus haec uetuſta ſaxa meminerunt

Aſiſij

Aſiſij

C.RASINIO . C . F . SER
TETTIAN O
PRAEF. FABRVM. IIII.VIR
PRAEF. COH . PRAETOR
PATRONO . MVNICIPI

Brunduſii

A. GABINIVS. A. F. SERG
PONTIANVS
MILES . LEG . XX. CANDI
DATVS . TI . CAES . AVG
RELATVS . IN . PRAET
VIX . AN . LIIX . M . V
H . S . E

Ameriae

DIS . MANIBVS
OCTAVIVS . IVNIVS . IVNI.F
SERGIA . FAVSTINIANVS
AMERIA
VII. VIR. EPVLON. PROCV
RATOR . OPER . PVBLIC
H.S.P.D.V

TRIBVS . XXI . VETVRIA

A gente Veturia & haec tribus nomen uetere relicto mutuata eſt, ut pleraeque aliae, de qua Liuius libro xxxvi. ita ſcribit. Fuluius Romam comitiorum cauſſa accerſitus, quum comitia conſulibus rogandis haberet, praerogatiua Veturia Iuniorum declarauit T. Manlium Torquatum, & T. Otacilium. & paulo poſt: & redire in ſuffragium Veturiam iuniorum iube-

iuberet. & item: Tum Veturia & auctoritate mota uiri, & admirantum circa ſe fremitu, petijt a conſule ut Veturiam ſeniorum citaret, uelle ſeſe cum maioribus natu colloqui, & ex auctoritate eorum conſules dicere. Citatis Veturiae ſenioribus datum ſecreto in ouili cum his colloquendi tempus, ſeniores de tribus conſulendum eſſe dixerunt. & c.

Huius quoque tribus hi lapides extant

SEX. APVSIVS
SEX. F. VET
BAEBIVS
VOLSCIB. LATIN

Item

C. CASSIVS. C. F. VET
MODESTINVS
Hiſpelli

SEX. CALPVRNIVS
SEX. F. VETVRIA
QVINCTIANVS

Haec porro ſunt unius & uiginti tribuum nomina, quas a Ser. Tullio factas fuiſſe exiſtimo. De quibus lib. vij. ubi de iudicio Coriolani agitur, ita ſcribit Dionyſius: Vbi uero tulere omnes tribus ſuffragium, dinumeratis calculis non magnum diſcrimen apparuit, una enim & uiginti quum eſſent tribus, quibus calculi dati ſunt, nouem cum abſoluerunt, ita ut ſi eis duae aliae tribus acceßiſſent ex ſuffragiorum aequa parte ex lege abſolui poſſet. Quoſdam uero, atque etiam me ipſum mouent uerba Liuij libro ij. Ap. Claudio P. Seruilio cos. Romae tribus una & uiginti factae: Quod ſi eo anno, non igitur a Ser. Tullio factae ſunt. Si autem Liuij uerborum rationem habere uelimus (quamquam de ea re nihil apud Dionyſium reperiatur) decem, & nouem tribus a Seruio factas dicemus, atque boc

hoc anno duabus additis ad unã & uiginti auctas. In *his autem alteram eſſe Cluſtuminam ſuſpicari ex eo poſſumus, quod quadriennio ante* T. *Aebutio &* C. *Vetuſio cos. Cruſtumeria capta ab eodem* Liuio *referatur.Quae uero altera eſſe potuerit, ne diuinando quidem conſequi potui. Ceterum ego unius, & uiginti tribuum inſtitutionem integram Seruio tribuere malim, quam has duas hoc tempore factas affirmare.* Vt *quũq; res ſit illud ſatis conſtat unam, & uiginti tribus hoc tempore* Ro*mae fuiſſe, quae omnes aut a locis in quibus erant, aut a nobiliſſimis* Romanis *gentibus nomina adeptae ſunt*

TRIBVS. XXII. STELLATINA

Quattuordecim deinceps tribuum, quae quinque & triginta numerum ſupplerunt, adiectio, & quae quoque anno addita ſit, aperte ex Liuio deinceps intelligemus. Anno enim poſt urbem conditam CCCLXV. *altero poſt eam a Gallis captam in ciuitatem accepti, qui* Veientium, Capenatiumque *ac* Faliſcorum *per ea bella transfugerant ad* Romanos, *agerque ijs nouis ciuibus aßignatus. Ita Liuius lib. vi. Et biennio poſt luſtro* XIIX. *Tribus quattuor ex nouis ciuibus a Cẽſoribus additae* Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arnienſis, *Eaeque uigintiquinque numerum expleuere.* Hae *uero, tribus non ita neceſſario (ut multi exiſtimarunt) appellatae ſunt, quod ipſarũ ager ad campum* Stellatem, & Tromentum, *uel lacum* Sabatem, *aut prope* Arnum *eſſet. Ea enim loca longe extra agrum* Romanum *erant, qui nunquam ad* Arnum *ſe extendit: ſed quod ij qui ex illis regionibus* Romam *uenerant, atque ciuitate, & agris donati fuerant, illis agri* Romani *partibus quas ſortiti eſſent, nomina ea tribuerint, ab ijs regionibus ſcilicet, unde ipſi commigrauerant.* Quod *ita eſſe latius paulo poſt aperiam.*

k Quum

Quum autem propter nouos ciues Tuſcos, hae tribus additae ſint, uero ſimile eſt, eas omnes in Tuſcia fuiſſe. Ex quibus prima Stellatina, nõ in Campania, ubi erat cãpus qui Stellas appellabatur, ſed in Etruria fuit. Hoc enim tempore Romanorum imperium Capuam uſq; nõ extendebatur, nec ullum inter Romanos Campanoſque foedus adhuc interceſſerat. In Etruria ergo fuit, quod ex Sex. Pompeij fragmento liquet ſic: Stellat . . . . . . eo, qui in Campania eſt, ſed eo qui . . . . . pena. Ex quo Tuſci profecti . . . . . m campum appellauerunt. Quae uerba ſic ego reſtituerem. Stellatina tribus dicta non eſt a campo eo qui in Campania eſt, ſed eo qui in Etruria, regione Capena, ex quo Tuſci profecti eum Stellatem cãpum appellauerunt. Hec autem ſic reſtitui, quod in Tuſcia Capenates erant populi ad lucum Feroniae, & inter Tuſcos populos Stellates quoque enumerentur. De hac etiam tribu multas inſcriptiones uidi, quarum praecipuae hae ſunt

Vrbini

L. FLAVIO . L. F
STE.CIMBRO
PONT . AED . BIS
IIII. *VIR. I. D. QVINQ*
PRAEF . FABR
D . D

Gab

Galeatae

Q. VELCENNAE
L. F. STEL
PROCVLO
DECVRIONI
MEVANIOLAE
C. C. M. M. PATRONO
HONORE. CONTENTVS
IMPENDIVM. REMISIT
ET. DEDICATIONE. STATVAE
NVMER. COLL. IPSORVM
SPORTVL. DEDIT
SINGVL. DENARIOS. BINOS
L. D. D. D

Romae

SOLI. INVICTO
MITHRAE
T. ANTISTIVS
T. F. STELLA
TINAE. SEVE
RIANVS. DE
DICAVIT

TRIBVS. XXIII. TROMENTINA

Tromentina tribus a campo Tromento dicta. Sex. Pompeius. Is campus in Tuſcia fuit, ex quo quum aliquot Romam perfugiſſent, & ciuitate donati, in quattuorque tribus conie-

cti,agri pop.Rom partem obtinuiſſent,uni earũ Tromentinae nomen poſuerunt. Tromentum autem campum in Tuſcia eſſe incerti auctoris libro ſatis liquet. Haec tribus cum Stellatina addita eſt anno urbis CCCLXVII. *De qua hae inſcriptiones mentionem faciunt*

Peruſii

C . BETVO . C . F . TRO
CILONI . MINVCIANO
VALENTI . ANTONIO
CELERI . P . LIGVVIANO
AEDILI . II . VIR.CVINO
SACERDOTI.III.LVCORVM.PR
VMBRIAE. XV. POPVLORVM
PATRONO . MVNICIPI
BETVRES. PECTILLA.FILIA
PATRI . PIISSIMO . L.D.D.D

Peruſii

C . VIBIO . C . F . L . N . TRO
GALLO . PROCVLEIANO
PATRONO . PERVSINORVM
PATRONO.ET.CVRATORI.R.P.VET
TONENSIVM.IVDICI.DE.V.DEC.AEDI
LI.PATRONO.COLLEGI.CENTON
VIBIVS . VOLDVMIANVS
AVO . CARISSIMO . OB . CVIVS
DEDICATIONEM . DEDIT
*DECVRIONIBVS * .II . PLEBI * .II*
L . D . D . D

TRI-

TRIBVS . XXIIII . SABATINA

Sabatina tribus a lacu Sabate dicta. Ita Sex. Pompeius. *Sabatis autem lacus in Tuſcia fuit, atque noſtra aetate appellatur Anguillariae. Haec cum duabus ſuperioribus propter nouos ciues addita eſt. De qua eiuſmodi extant inſcriptiones*

Apud G. Delphinium

C . RVTILIO . C. F
SAB . HOMVN
CIONI . MANTVA
MIL.COH. VII. PR
7 . VALLI . MIL
ANN . XIIII . VIX
ANN . XXXII
H . B . M . F . C

Romae via Latina

L.IVNIO.L.F.SABATI
NA . POLIONI.AV
ROMATARIO.A.VIC
PVBL.VIX . ANN
XLVII

TRIBVS . XXV . ARNIENSIS

Haec tribus in uetuſtis monumentis & Arnenſis, & Arnienſis appellatur; quae paßim in Narmienſem ſe transformauerat, quum Arnienſem legendum ſit. Dicta autem eſt ab Arno Tuſciae amne, cum tribus ſuperioribus Liuio libro VI.

TRIBVS. XXVI. POMPTINA

Poſt ſuperiores tribus additas, ipſo loco ſequitur Liuius. De *agro Pomptino a* L. *Sicinio tribuno plebis actum ad frequentiorem iam populum, mobilioremque ad cupiditatem agri quam fuerat: cura maioris belli quod* Etruria *in armis erat, dilata res eſt.&c.* Hic ager Anxur quae nunc Terracinae *ſunt anno* CCCXLVIII. *capta*, Volſcis *ereptus fuerat. Suggerit Liuius libro vi. Anno urbis* CCCLXXI. *Hoſtes noui praeter volſcos, uelut ſorte quadam prope in aeternum exercendo* Romano *militi datos*, Circeoſque, *&* Velitras *colonias iam diu molientes defectionem, & ſuſpectum* Latium, La*nuini etiam, quae fideliſsima urbs fuerat, ſubito exorti.* Id *patres rati contemptu accidere quod* Veliternis *ciuibus ſuis tamdiu impunita defectio eſſet, decreuerãt ut primo quoque tempore ad populum ferretur, de bello eis indicendo, ad quam militiam, quo paratior plebes eſſet, quinque uiros* Pomptino *agro diuidendo, & iij. uiros* Nepet *coloniae deducendae creauerunt.*Propter *hãc cauſſam, aliquot annis poſt* C. Fabio *Ambuſto, &* C.Plautio Proculo *cos. anno urbis* CCCXCVI *a* Cen*ſoribus* M.Fabio *& . . . . . . duae tribus additae ſunt* Põ*ptina, &* Popilla, *alias* Popillia *in quas, tũ qui agrum* Pom*ptinum ſortiti erant, tum noui alij ciues, qui in dies ciuitate donabantur, coniecti ſunt.* Sex. *enim* Pompeius: Pomptinam *tribũ a* Pontia *urbe dictam ſcribit, a qua &* ager Pomptinus *appellatus eſt.*Haec in Volſcis *erat prope* Terracinas. De *hac tribu* Cicero *epiſt. iiij. ad* Atticum: Tribus *habet* Pomptinam, Velinam, *&* Maeciam. *& viiij. epiſt.* Fam. *libro.* L. Iulius L. F. Pom. *Annalis*. Haec *in antiquis marmoribus &* Pontina, *&* Pomptina *exarata eſt, ita*

k 4 Prae-

Praeneſte

DIS . MANIBVS . S
T.FLAVIVS.T.F.PONT
SABINVS
VIX.ANN.LXVI.M. VII
D. VIII . HOR . VIII
H . S . E

Praeneſte

DIS . MANIBVS
L . IVNIVS.L.F.PON
TINA.ACVLNIVS
MIL.LEG.II. PARTH
MIL.AN.IX.VIX.ANN
X X X X V I
H . F . C

Romae

L . TARQVITIO
L.F.POMP
E T R V S C O
S V L P I C I A N O
SCRIBAE.QVAESTORIO
EX . TESTAMENTO
DE . HS . XX

Romae in domo Coritij

M . LARCIVS . L . F
POMPTINA
PVDENS . VETER
T . F . I . ARBITRIO
LARCIAE.FORTVNATAE
V X O R I S
H . M . H . N . S

TRI

TRIBVS . XXVII . POPILLA . *alias* POPILLIA . *alias* POBLILIA

In Sex . Pompeij fragamento ſcriptum eſt : Popillia tribus . . . . . . buum , tot enim fu . . . . . lici nomine a . . . . . Pinaria a ſorori . . . . . mine . Paulus Pon*tifex eius abreuiator* Popilla *tribus (inquit) a progenitrice traxit uocabulum.*His *animaduerſis in eam deueni ſententiam, ut haec tribus non a gente* Popillia *nomen acceperit,ſed a loco,qui forte in* Volſcis *prope* Pontinam *erat.* Neque *enim ulla xiiij . harum tribuum quae a* Liuio *primis xxi. additae referũtur,a familia nomen obtinuit , neque ueriſimile eſt gentem* Po*pilliam,quae & plebeia fuit , & tantum hoc tempore cognita tribui nomen dediſſe .* Illud *adde quod praeter* Papiriae *nullius tribus* Feſtus *mentionem facit, quae a gente deriuetur,tanquam quod eorum nomina manifeſta ſint .* Haec *igitur tribus* Popilla & Popillia *primo appellata fuit , non a gente* Popil*lia,ſed a loco nomen adepta , cuius in antiquis marmoreis monumentis ita mentionem fieri inueni* POP . POPIL . PVP. PVPIL. *magna.n.*Quintiliano *auctore, inter* O. & V.*affinitas eſt,ut* Poblicus,Publicus,Pullius,& Pollius,Poblicola,& Publicula. De *hac tribu ita ſcribit* Valerius *lib.ix cap.x.*Quã *ob cauſam* Popillia *tribus in qua plurimũ poſtea* Tuſculani *in ciuitatem recepti,potuerunt,neminem unquam candidatũ* Pol*liae tribus fecit magiſtratum.* Hanc *tribum* Liuius Publiliam *uocat lib.vij . ſic.* Eodem *anno duae tribus* Pomptina & Pu*blilia additae.*Hanc *proculdubio eandem cum* Popillia *eſſe exiſtimo , nam proceſſu temporis quũ iam illud obrepſiſſet, ut gẽtes tribubus nomina darent,factum eſt propter litterarum affinitatẽ,ut* Popilla *uel* Popillia *tribus in* Publiliam *paulatim uerſa ſit , nomine a familia* Poblilia *accepto , quae poſterioribus*

tem-

temporib. quamquam plebeia, nobilis fuit. In antiquis enim monumentis uidi PV. PVB. PVBL. PVBLIL. *Item* POB. *&* POBL. *Haec tribus in uetuſtis monumentis omnium frequentiſsima eſt; ita ut aliquando paulo minus quam* X L. *inſcriptiones, quae eius meminerint, obſeruarim. Quarum quae ad manus ſunt exempla, hic ſuggeram*

Ferentini

C. IVLIO. C. F. PVB. RVFO
VETERANO. COH. VI. PR.
7. AQVILLII. MAXIMI
PRAETORI. AED. IIII. VIRO. I. D
MVNICIPIO. ALETRI
C. IVLIVS. C. F. RVFINVS. FRATRI
BENE. MERENTI. ET. SIBI
POSTERIS. QVE. SVIS

Romae

M. APICIVS
M. F. PVB
PVDENS
VERONA
MIL. COH. XII. PR
MILIT. AN. XVI
VIX. ANN. XXXIIX
H. S. E

Anagniae

L. VIBIO. L. F. POB. IVSTO
FILIO. PR. Q
L. VIBIO. L. LIB. SEVERO
VI. VIRO. AVG
VIBIA. EVROPA
FECIT

Romae

Romae

D . M

APOLAVSTVS.MODIAN ....
PVBL.VII.VIR.EPVLON.ITEM...
APOLAVSTVS.CLAVDIAN......
VII.VIRVM.EPVLON. . ...
IVSTVS.GAVIANVS.PVBL.ET..
P.VOLVSIVS . . . . RENATVS
VOLVSIAE.IVSTAE . MATRI

Reliqua tribus Pupilliae,& Publiliae epigrammata ad manũ hoc loco non ſunt

TRIBVS.XXIIX.MAECIA

Latinis & Campanis,qui rebellauerant a T.Manlio conſu le in deditionem anno urbis CDXIIII. redactis, res omnis ita a conſule compoſita eſt,ut tradit libro octauo Liuius. Latini, Campaniq; agro mulctati,Latinus ager Priuernati addito agro, & Falernus qui populi Campani fuerat, uſque ad Vulturnum flumen plebi Romanae diuiditur.Extra poenam fuere Latinorum Laurentes,Campanorumque equites,quia non deſciuerant. Cum Laurentibus renouari foedus iuſſum,equitibus Campanis ciuitas data Et paulo poſt: Anno urbis CDXVI. L.Furio & C.Maenio cos. poſt Latinum bellum confectum: Adijcit Liuius.Lanuinis ciuitas data.Aricini,Nomentani,Pedani,eodem iure quo Lanuini in ciuitatem accepti, Tuſculanis ciuitas ſeruata quam habebant. Campanis equitibus honoris cauſſa,quia cum Latinis rebellare noluiſſent,Fundanis,& Formianis ciuitas ſine ſuffragio data. Et haud multo poſt ſuggerit Liuius,

Liuius: Anno CDXXII. A. Cornelio II. & Cn. Domitio coſ. Eodē anno cenſus actus, nouique ciues cenſi, tribus propter eos additae Maecia, & Scaptia. Cenſores addiderunt Q. Publilius Philo, Sp. Poſtumius. Ita ut ex his Liuij locis hoc ſcitu dignum animaduertere poſſumus. Dare ciuitatem ius populi Romani fuiſſe, quotieſcunque illi libuiſſet, uerum nouos ciues in tribum conijcere, quod erat ſupremum ciuis Romani priuilegium, ut in illa uel in illa ſuffragium ferrent, hoc munus cenſorum eſſe, cenſusque, & luſtri tempus expectari oportere, atque ab eam cauſſam legimus aliquoties cenſores ante quinquennij tempus creatos, ut in commentarijs Faſtorum animaduerti. Ceterum propter nouos (ut dixi) ciues, Lanuinos, Aricinos, Nomentanos, et Pedanos, quibus ſuffragij ius diu ante datum erat, hoc anno a cenſoribus duae tribus additae ſunt Maecia & Scaptia. Ex quibus Maecia tribus auctore Sex. Pompeio, a quodam caſtro ſic appellata eſt. Hoc autem Maecium fuit, quod Latinorū erat. De hac tribu ita ſcribit Cicero ad Atticum lib. quarto. Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam. Et pro Plancio. Quid Plancio cum Lemonia? Quid cum Veientina? Quid cum Cruſtumina? Nā Maeciam, quae non iudicaret, ſed quae reijceretur eſſe uoluiſti. Et Liuius libro uigeſimonono. Deinde M. Liuius in aerarium uenit, & praeter Maeciam tribum, quae ſe neque condemnaſſet, neque condemnatum conſulem aut cenſorem feciſſet, populum Romanum omnem, quattuor & triginta tribus aerarios reliquit &c. Idem tradit Valerius libro ſecundo, cap. quarto de cenſoria nota

De

De tribu Maecia inter aliquot lapides hunc collegi
Neapoli ad S. Paullum
C. HERBACIO . MAEC
ROMANO . DE . MAR
. . . . II. VIRO.AL
. . . . . LICIO. QVAEST
CVR.SACRAE . PECVN
CVR.II.FRVM. COMPAR
SE.VIVO.FECIT
QVI.OB.PROMISS.VENAT
PHETRIS. DIVISIT . QVI
NA. MIL.NVM

TRIBVS.XXIX.SCAPTIA

Tribus Scaptia eo anno, & eam ob cauſam qua Maecia, teſte Liuio, addita fuit. De qua Sex. Pompeius; Scaptia tribus a nomine urbis Scaptiae appellatur. Tranquillus in Auguſto cap. XL. Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis, die comitiorum ſingula millia nummum a ſe diuidebat. Duas enim tribus Auguſtus, & plerique alij aliquando obtinebant, alteram quã ſibi naſcendi ſors dediſſet, alteram uero uel iure adoptionis, aut in accuſationis de repetundis praemium, aut emptam, ut quis maiorem in diſtributionibus partem haberet. Ita enim legi in antiquo lapide Brixiae
Q.MINICIO.Q.F
FAB. POB
MACRO

Item

Item Augusti

C.IVLIO.C . F

F A B. SCAPT

C A E S A RI

A V G V S T O

De hac tribu eiuſmodi inter multas collegi inſcriptiones

Romae

C . A V ILIVS

C . F . S C A

S E V E R VS

F E S V L I S

MIL.COH.III.PR

7 . P A V L I N I

MIL . A N . V

VIX. AN. XXV

H . A . C

Neapoli

C.CISPIVS . A.F.SCAPT

SEVERVS.FLORENTIA

MIL.COH.III. PR . VIX

ANN.XLIII. MILITAVIT

ANN.XVII

Neapoli

L.APISIVS.C.F. SCAPTIA . CAPITOLINVS

E X . TESTAMENTO . FIERI . IVSSIT

MONVMEN

ARBITRATV. HEREDVM. MEORVM.ET

SIBI. ET. SVIS

Nar-

Narniae

D . M
C.NVMISIO. C.F . SCAP
NVMMEIO
NAVILIANO
SENIORI
EQVO . ROMANO
OMNIBVS. HONORIBVS
IN.COL.NAR.PERFVNCTO
DONATO.AB.IMP. CAESAR
T.VESP.AVG.TORQ.ET
ARMILLIS. II. ET. HAS
PVR.II.ET.COR . VAL. II
C.NVMISIVS. C.F.SEMPRONIVS
DECVR.IN. COL. NAR
D . D

TRIBVS . XXX
OVFENTINA

Creſcente ob nouos ciues,qui in dies addebantur urbis frequentia,anno CDXXXV.L.*Plautio & M .Foslio cos.Duae* Romae , *Liuio libro octauo auctore , additae tribus Oufentina, & Falerina.Eas addiderunt cenſores L. Papirius Craſſus,& C. Maenius.Quod Liuius omiſit.Hi enim eo anno cenſores relati ſunt a Verrio Flacco in tabulis Capitolinis*. De *Oufentina tribu ſic ſcribit Sex. Pompeius. Oufentinae tribus initio cauſſa fuit, flumen Oufens,qui eſt in agro Priuernate inter mare,& Terracinas.Lucretius*

Priuerno Oufentina uenit, flauoque Oufente

Poſtea

Poſtea a cenſoribus alij quoque diuerſarum ciuitatum eidem tribui ſunt adſcripti. De hac tribu eiuſmodi uidi lapides

Ponte Corui

C.MATIENI.C.F. OVF
OVICVLAE
ANNORVM. XXVII
PRAECO. IDEM. DISSIGNATOR
TEMPVS.VICTVRO.MIHI.LONGVM
STAMINE. PARCA
AETATIS. NOSTRAE......

Fruſinone

A.AGNEIVS.L.F.OVF.NIGER.II.VIR
A.AGNEIVS. L. F. RVFVS.. F
A.AGNEIVS.L.F. OVF. SARDVS
A.ALLIENVS. Q. L. CHRESIMVS
AGNEIA.IOCVNDA.TESTAMENTO
SVO.FIERI.IVSSIT

TRIBVS. XXXI. FALERINA

Falerina tribus eo anno, quo Ouſentina, Liuio auctore, addita eſt, ab agro Falerno in Campania, ut exiſtimo dicta, nam ea parte & Ouſentina fuit. De hac tribu Ioſephus libro XIII *cap.* XVI *antiquitatum meminit ita:* C. Sempronius C.F.Falerina. *& hi uetuſti lapides*

L. MA-

Albae

L . CORNELIVS . A . F . FAL
PVPILLVS
PRAEFECTVS. FABR
FLAMEN . QVINQVENN
PATRONVS . CASTRI. NOEVESIVM
EX . TESTAMENTO
C.IVLIVS.SP.F.PAL.CARVS
L.CORNELIVS.L.F.FAL.ALBANVS
L . CORNELIVS. ATHICTVS
L.CORNELIVS . EVTYCHVS
FECERVNT. ET.SIBI.ET. SVIS

Item

L.MAGIO . M . F. FAL
VETERANO . LEG . X
FRETENSIS
MAGIA . Ɔ . L
PATRONO.B.M.ET.SIBI

TRIBVS . XXXII . ANIENSIS

Ob eam qua ſuperiores cauſſam anno urbis CDLV.M.*Ful uio,& T.Manlio Cos.Liuio libro x. auctore, condito luſtro a cenſoribus P.Sempronio Sopho,& P.Sulpicio Sauerrione,tribus additae duae Anienſis ac Terentina. Ex his Anienſis ab Aniene amne(ut puto) dicta eſt,in Sabinis enim fuit.De hac tribu Cicero.Ep.fam.lib.*VIII.*mentionem facit ſic:L.Atteius L. F.An.Capito,& pro Plancio eandem commemorat.De qua tribu haec uetera epigrammata collegi*

l Romae

Romae in Quirinali

Ç . TERENTIVS . CC. L. ANI. EROS
ALVMINARIVS . VIVOS . SIBI . ET
CC . TERENTIS . HILARO . ET
EPAPHRODITO . PATRONIS
ÇAECILIAE.C.L. CHELAE . VXORI
TERENTIAE . MVSAE . LIBERTIS
ÇAECILIO . C . Ↄ. L.HILARO . MVSAE
FRATRI

Sermonetae

DIIS . MANIBVS
M . ANTONIO . M . F. ANIENSI
MATRINIO . EVOK. AVG
VIX . ANN . XXXIIX . M . VIII
M . ANTONIVS . M . F. ANIEN
PRIMIGENIVS
MEDICVS . FACT . RVSSAT
FRATRI . SANCTISS . FEC

TRIBVS . XXXIII. TERENTINA

De *tribu* Terentina, *quæ cum* Anienſi *addita eſt*, Cicero *pro* Plancio *meminit ſic*. *Quas tribus edidiſti?* Terentinam *credo?* Et *paulo poſt*: *Prioribus comitijs* Anienſem *a* Plotio, Terentinam *a* Plancio *tibi eſſe cōceſſam*; Et *poſt*: Altinas *prae fectura, ex qua* Cn. Plancius *fuit ex tribu* Terentina. Idem Ep. *fam. libro* VIII. M. Oppius M. F. Terentina. Hanc a Terento (*is locus in campo* Martio *erat*) *dictam puto*. De *qua in bis antiquis inſcriptionibus mentionem ita fieri inueni*

Ad

Ad S. Germanum

L. LVCCEIO. L. F. TER
HIBERO
II VIRO. ITER. QQ. PATRONO
SACERDOTI. SACROR. SAVADIOR
CVR. R. P. INTERAMNAT. LIRIN
EORVND. ET. PATRONO
IVDICI. SELECTO
CASSINATES. PVBL. OB. MERITA. EIVS
D. D

Item

C. NAEVOLEIO. M. F. TER
RVFO. II. AED. Q
NAEVOLEIAE. C. F
PROCVLAE. LABEONIS

TRIBVS. XXXIIII. VELINA

Tribus Velina a lacu Velino dicta, Floro ex Liuio in epitoma libri XIX. *auctore, addita fuit cum Quirina, anno Vrbis* DXIII. *A. Manlio* II. *et Q. Lutatio Cos. Eas addiderũt cenſores C. Aurelius Cotta, & N. Fabius Buteo. Haec;* xxxv. *numerum expleuerunt. De hac Cicero epiſt. libro iiij. ad Atticum ſic ſcribit: Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam. Idem in Bruto: T. Annius Velina. Et Horatius libro i. Epiſtola* VI

Hic multum in Fabia ualet, ille Velina

Perſius quoq; Satyra V

Libertate opus eſt, non hac ut quiſq; Velina
Publius emeruit ſcabioſum teſſerula far

Haec ut dixi, a lacu Velino potius dicta eſt, quam a Velia. Eſt

l 2 enim

enim is lacus in Sabinis,a quibus ſequens quoq; tribus appella ta eſt.Velia uero urbs Lucaniae longe ab urbe diſtans. De hac tribu haec uetuſta monumenta meminerunt

Sutri

DIIS . MANIBVS
T.VALERIO . T . F
VEL . VICTORI
DECVRIONI . SVTRI
II. VIR.I.D.ITERVM
QVINQVENNALI
CVRATORI.PECVNIAE
PVBLICAE.PONTIFICI
PATVLCIA . EXOCHE
COIVNX

Recaneti in Piceno

C.LVCILIVS.C.F.VEL.VINDEX.MIL.COH. VI.PRAET VIXIT.ANN.XXX.MILITAVIT.ANNIS.XII.PRINCIPA LIS . BENEFICIARIVS . TRIBVNI . DEINDE.OPTIO IN . CENTVRIA . HOC . TESTAMENTO . FIERI IVSSIT . HONORIS.PIETATIS.QVE.CAVSSA SIBI . ET . C . LVCILIO . SECVNDO . PATRI . ET LVCILIAE . SVAE . AVIAE . EX . HS . ∞ ∞
PRAELEGATIS

TRIBVS . XXXV . QVIRINA

Tribus Quirina (quæ eo anno quo Velina addita eſt)a Curenſibus Sabinis uidetur appellationem traxiſſe. Sex. Pompeius.Cicero Ep.fam libro VIII.C.*Septimius* T.F.*Quirina.Et pro Quinctio:*L.*Albius Sex.*F.*Quirina. Aſconius in Cornelianam:Duae ſolae tribus Sergia,& Quirina damnauerunt. Ioſephus antiq.libro xiiij. cap. xvij. Papirij Quirinae meminit. Antiqua uero Epigrammata ſic habent*

Ro-

Romae ad S. Marcum

C . ANTONIVS
C . F . QVI
PRISCVS . OSCA
MIL . COH . VII. PR
7 . CRITONI . VERI
MIL . ANN . XV . VIX
ANN . XXXIIII
C. IVLIVS. PROCVLVS
COMMANIPVLARIS
ET . H . B . M . F . C

Romae in hortis Iuljs

L . AEMILIVS . L . F
QVIR . REBVRRVS
MIL . COH . X . PR . 7
MARI . VIX . AN . XXV
MIL . ANN . IIII . T . P . I.

Item

L . CAESONIVS . C . F . QVIRINA
LVCILLVS . MACER . RVFINIANVS
COS . FRATER . ARVALIS . PRAEF
VRBI . ELECTVS . AD . COGNOSCENDAS
VICE . CAESARIS . CONGITIONES
& cetera

Velina & Quirina tribus xxxv. numerum expleuere. Poſt quas is numerus amplius mutatus non eſt, uſq; ad bellum Marſicum, in quo quum Tuſcis, Vmbris, Gallis, & reliquis Ciſpadanis populis lege Iulia ciuitas data eſſet, octo nouae tribus ut Paterculus, uel decem, ut Appianus tradit, in quas noui ciues conijcerentur, a cenſoribus P. Licinio Craſſo, & L. Iulio Caeſare additae ſunt, anno vrbis DCLXV. Cn. Pompeio Strabone, &

M.Porcio Catone Cos. In eaſdem bello Marſico confecto reliqui Italici ciuitate donati, præter Lucanos, & Samnites relati ſunt. Quamquam et hi paulo poſt eandem ſunt conſequuti. Atque xliij. uel xlv. tribuum nnmerus factus fuerat, qui quum annos prope quattuor manſiſſet, poſtremo nouis ciuibus in xxxv tribus a cenſoribus L. Marcio Philippo, & M. Perperna, auctore L. Cinna conſule diſtributis, denuo xxxv. numerus reſtitutus eſt. Qui idem Ciceronis tempore, ut ex eius orationibus in Rullum, in Verrem, in Antonium, & alijs locis liquet, fuit. Triginta quinque tribuum etiam extat mentio in duabus Traiani imp. inſcriptionibus eodem argumento exaratis, ita

IMP . CAESARI
DIVI . NERVAE . F
NERVAE . TRAIANO
AVG . GERMANICO
DACICO . PONTIFICI
MAXIMO . TRIBVNIC
POT . VII . IMP . IIII . COS . V
P . P
TRIBVS . XXXV
QVOD . LIBERALITATE
OPTIMI . PRINCIPIS
COMMODA . EARVM . ETIAM
LOCORVM . ADIECTIONE
AMPLIATA . SINT

Hæc itaque ſunt xxxv. tribus, in quas uniuerſus populus Romanus diſpartitus erat, quarum aliquam, ut ait Aſconius, neceſſe erat ut cuiuſcunq; eſſet ordinis ciuis Romanus obtineret. Qui enim pleno iure ciues Romani erant, ideſt cum iure ſuffragij, quod erat ſupremum ciuis Romani ius, is in unam harum

xxxv.

xxxv. tribuum ut eſſet neceſſe erat, quam ſi antiquus ciuis hereditate, ſi nouus, a populo ciuitate donatus, a cenſoribus obtinebat, in qua ſuffragium ferret. Ex quibus quattuor ut dixi, Vrbanae, in quas transferri ignominiae eſſet, reliquae omnes ruſticae laudatiſſimae eorum qui rura haberent, quae propriae ingenuorum erant, quum Vrbanae forẽſis turbae, ut proletariorum, capite cenſorum, & libertinorum eſſent, ut auctores ſunt Cicero primo de Oratore, Valerius, Aſconius, Plinius, & Florus

DE . IIS . QVAE . SVPERFLVVNT . TRIBVVM . NOMINIBVS

Multarum tribuum nomina, quæ in uetuſtis epigrammatibus, & forte apud antiquos auctores, præter xxxv. reperiuntur, multam & magnam dubitandi occaſionem attulerunt. Nã praeter relatas, in antiquis inſcriptionibus, Camillae, Cluentiae, Cluuiae, Dumiae, Minuciae, Ocriculanae, Papiae, vot . . . . Ceſtiae, Taur . . . Iuliae, Flauiae, Vlpiae, Aeliae, apud Liuium Sapiniae, & Feſtum Pinariae mentionem quoq; fieri inueni. De quibus quid exiſtimem probabiliter diſputaturus, nihil enim certi quod afferam habeo, primum rationem reddam, cur nullam earum in xxxv. numerum collocarim, deinde qua nam ratione conſtitutae eſſe potuerint. Etenim in xxxv primis tribubus digerendis illud praecipue obſeruaui, ut eas tribus in earum numerum collocarem, quae tam ueterum auctorum, quam lapidum teſtimonia haberent. Quod etiam in omnibus praeter unam tantum Horatiam praeſtiti. Nam & auctores, & lapides quibus earum numerum confirmarem citaui. Horatiam autem potius, quae una ex his eſt, quae ſcriptorum teſtimoniis caret, quam ullam aliarum paulo ante reci-

tatarum tribuum interſerui, tum ob eas quas dixi rationes quum de ea diſputaui, tum quod nullae etiam harum teſtimonium ullum antiquum habeant, praeter unam Ocriculanã, *quae una tantum ſine controuerſia quando* Horatia *delenda eſſet e numero* xxxv. *eius locum obtinere poſſet, tum quod multos lapides etiam ipſa habeat, tum quod, quãquam mendoſe, de ea* M. Cicero *oratione* ij. *in* Rullum *mentionem faciat ſic:* Ab Ocriculana *ad* Arnienſem. *Nam in antiquis ſcriptis codicibus* Vſurana *legitur, ut ſit* Suburana: *deinde ſi* Ocriculanam, *&* non Suburanam *legere uoluerimus* Ciceronis *ſententiam labefactabimus, qui illarum duarum tribuum enumeratione uniuerſas tribus comprehendere uoluit a prima ad nouisſimam, a* Suburana *ſcilicet, quae inter urbanas prima eſt, ad nouisſimam* Arnienſem: *quomodo nouisſimam? non quidem ratione temporis, nam* xxv *fuit, ſed loci, omnium enim remotisſima ab urbe erat. Quae quum ita ſint relinquitur ut* Ciceronis *locus corruptus ſit, & pro* Ocriculana Suburana, *legendum. Eſt & alius* Ciceronis *locus in oratione pro* Q. Roſcio, *ita:* Q. Luſcius Ocrea *ſenator. In quo cognomen id* Ocrea Ocric. *id eſt* Ocriculana, *pro tribu interpretari poſſet, ſed quum res & obſcura & incerta ſit, uiſum eſt potius* Horatiam, *quam* Ocriculanam *tribum in* xxxv. *numerum referre, praeſertim quum ſi* Ocriculana *una ex* xxxv. *tribubus eſſet, (hoc autem maxime me argumentum mouit) ut ex* xxi. *his quas* Ser. Tullius *fecit fuiſſet, neceſſe eſt, praeſertim quum* xiiij. *ſequentium numerus manifeſtus ſit. Ceterum nulla ratione fieri poteſt, ut ex primis* xxi. *tribubus ſit, quum hae omnes ab agri* Romani *locis a* Seruio *denominatae fuerint;* Ocriculum *autem a quo hanc tribum dictam fuiſſe crediderim, longe ab agro* Romano *ſitum erat. Quod ſi quiſpiam eam nõ ab oppido* Ocriculo, *ſed ab ocriculis id eſt montibus appellatam aſſereret, ut collina a collibus, una*

qui-

quidem ex xxi.eſſe poſſet,uerum quum euidentiora argumenta non habeam Horatiam *excludere* Ocriculanae *cauſſa nolui, quandoquidem ſi* Horatia *tribus fuit, ut omnino fuiſſe credo, non niſi ijs temporibus addita eſſe potuerit, quum* CD. *anno poſt urbem conditam ea gens quae ſub regibus, & poſt reges exactos primis reip.temporibus quam maxime in urbe floruit, uix amplius ab hiſtoricis nominetur*

TRIBVS.EXTRA.NVMERVM OCRICVLANA

Quid ergo eam eſſe dicemus? Ego *igitur eam quidem unam ex* xxxv.*tribubus procul dubio fuiſſe exiſtimo, ſed quae nam ex ſupra relatis fuerit incertum.* Quandoquidem *unam tribũ plura nomina habere potuiſſe,immo habuiſſe ſatis demonſtrauerim.* Vna *enim ex antiquis* Ser.Tullij *tribubus, ſiue a gente, ſiue a loco appellata fuerit,eſſe potuit, in quam* Ocriculani *in ciuitatem recepti,a cenſoribus relati fuerint.* A *quibus ea tribus uel antiquo nomine mutato nouum* Ocriculanae *aſſumpſerit, uel utraq; ſimul retinuerit.* Nam *eam tribum fuiſſe,in dubium uenire non poteſt, quum pleraq; ſaxa uetuſta uiderim, quae eius mentionem faciebant ſic:* OCR. OCRIC.*ex quibus haec ad manum nunc ſunt*

Morlupi

V . VITELIVS . A . F . OCR
CRESCENTIVS . II.VIR.CAP
Q . VALERIVS . Q . F . OCR
PACATVS . II . VIR. CAP
CVM . CONS . RESTITVE
RVNT

Via

Via Flaminia

GENIO

IOVI . STYGIO . SANCTO
SACRVM
SEX . POMPEIVS . SEX . FIL
OCRIC . CIVICA
MIL . COH . VIII . PRAET

TRIBVS . EXTRA . NVMERVM
PINARIA

Haec ſi tribus fuit (eius enim tanquam tribus meminit Sex. Pompeius *ſic:* Popillia *tr . . . . buum,tot enim fu . . . lici nomine a . . . . .* Pinaria *a ſorori . . . . . mine.) proculdubio una ex xxi. a* Ser. Tullio *factis fuit; puta* Cluſtummia, Lemonia, Pupinia, *aut* Veientina. Cui *gens* Pinaria *patricia maiorum gentium, & urbe uetuſtior nomen ſuum nouum impoſuit, ut de* Aemilia, Fabia, Cornelia, & Papiria *factum fuiſſe ſcripſi.* Sed *hanc tribum merito illud ſuſpectam facit, quod ſaxorum prorſus eget teſtimonio*

TRIBVS.EXTRA.NVMERVM
SAPPINIA

Huius quoque tribus nullum unquam epigramma uidi, neque qui ſe uidiſſet agnoui, quamobrem dubium eſſe poteſt an Romana *fuerit, quamquam de ea diſerte bis, terue* Liuius *in libris de bello* Macedonico *mentionem faciat, ut libro triceſimoprimo ſic:* Eodem *tempore* P. Aelius *conſul* C. Oppium *praefectum ſocium, hac tumultuaria manu per* Vmbriã, *quam*

tri-

tribum Sappiniam uocant,agrum Boiorum inuadere iuſsit. Et *libro triceſimotertio. Sub haec tam uaria fortuna geſta,* L. Furius *Purpureo alter conſul per tribum Sappiniam in* Boios *uenit. & cetera*

RELIQVAE. TRIBVS. INCERTAE

Reliquarum *nouem uel decem tribuum nomina, ſi modo uel tribus fuerint, uel error fabrilis non ſit (omnium enim in uetuſtis marmoreis inſcriptionibus mentionem extare didici) diu multumque me torſerunt.* Vt Camilla Cluentia,Cluuia,Dumia,Minucia,Papia,Vot . . . . Ceſtia, & Taur . . . . *nam etſi facile concederem quaſdam ex ijs errore fabrili ortas eſſe potuiſſe,ut* MIN. *pro* MEN. VOT. *pro* VET. *uel* VOLT. *& ſimiles, id tamen de omnibus dici nulla ratione poſſe exiſtimo, & praeſertim* Papiae *cuius ſupra* XII. *inſcriptiones extare uidi ſic exaratas:* PAP. PAPIA. *Cluentiam quoque &* Cluuiam *ex* Cluſtumina *errore fabrili ortas exiſtimaſſem,niſi eas integras ſic* CLVENTIA *&* CLVVIA *exaratas fuiſſe inſpexiſsem.Cuius rei occaſione* CAM. Camillam, DVM. *Dumiam,* MIN. *Minuciam.* CES. *Ceſtiam, quae conciſae in lapidibus ſcalptae erant, interpretatus ſum.* VOT.*enim &* TAVR. *ſi tribuum nomina fuere, interpretari me neſcire fateor, niſi* Votiuam *&* Tauriam *dicamus,quod ſi error fabrilis fuit, et* VOT. *pro* VET. *uel* Voturiam *pro* Veturia *interpretari uoluerimus, quo modo* Voturios *pro* Veturios *dictos apud* Soſipatrum *legimus, non erit, quod in eius alia interpretatione laboremus. Porro autem quum quaſdam ex his tribubus omnino fuiſſe mihi perſuaſiſsem,& in his* Cluentiam, Cluuiam, *&* Papiam,*ſuſpicatus ſum haec nomina aliquot earum octo,uel decem tribuū fuiſ*

ſe,

ſe, quae bello Marſico quum Italis ciuitas data eſt, a Licinio *& Iulio cenſoribus additae ſunt. Quod ut exiſtimarem duabus potiſſimum rationibus adductus ſum.* Primum, *quod eas aliquas ex antiquis* XXXV. *tribubus eſſe non poſſe ſemper exiſtimarim.* Non *enim ueriſimile uidetur, ut antiquis illarum nominibus mutatis, Cluuiae, Papiae, & Cluentiae, quæ familiarum plebeiarum & nouarum nomina ſunt. aſſumpſerint.* De*inde quia animaduerterim ab* Appiano *libro primo de bello ciuili, inter praecipuos duces Italicos, qui contra populum* Ro*manum bello* Marſico *arma ſumpſerunt, Papium Mutilum, &* L. *Cluentium, nominari.* Quae *familiae poſtea in ciuitatem receptae nobiles euaſerunt, ſummosque honores* Romae *adeptae ſunt, ut praeturam & conſulatum.* In *Faſtis enim conſularibus* Papij *Mutili mentio eſt. Cluuia quoque eſt oppidi in Samnio nomen, a quo quando cum ceteris Italicis populis Samnites ciuitate donati ſunt, tribus Cluuia facile appellari potuit.* Quod *de his tribus dixi, idem de Camilla, aut Camillia, Dumia, Minucia, Ceſtia, Taur . . . & Vot . . . . Si* Veturiam *interpretari uoluerimus, et forte Aelia ſuſpicari poterit.* Nam *Iuliam, Flauiam, & Vlpiam, in Auguſti, Veſpaſiani, & Traiani memoriam additas, uel ex ueteribus ita appellatas fuiſſe, ex* Dione *libro* XLIIII. *intelligi poteſt.* Nec *me mouet, quod, nouis ciuibus ex illis octo aut decem detractis in* XXXV. *poſtea tribus diſtributi ſint, atque tempore* M. Tullij *tantum* XXXV. *nominẽtur.* Nam *poſteaquam ciues ex ijs excepti ſunt, republica ſtante eas nihil fuiße exiſtimo, uerũ poſt Auguſti tempora, quum integris prouincijs extra Italiam etiã ciuitas dari coepiſſet, eas ſub ijſdem quibus inſtitutae fuerant, nominibus, ab aliquo imperatore reſtitutas fuiße puto, atque ad* XLIII. *uel* XLV. *numerum iterum auctas. Quae nihilominus ob antiqui numeri religionem ſemper* XXXV. *appellatae fue-*

fuerunt,quamquam XLIII. *aut* XLV. *eſſent,ut centurijs,& tribubus* Romuli *ſub rege* Tarquinio Priſco, *centumuiris, qui centum quinque,* Sex. Pompeio, *& quindecim uiris ſacris fa cris faciundis, qui* LX. *Seruio auctoribus, fuerunt, accidit.* Nec *ulla difficultas fuit,quae nouas tribus addere ſub impera toribus prohiberet, praeſertim quum ciues* Romani *in eas non diſtribuerentur amplius, ut ſuffragium ferrēt, uel aliquid co= mitijs agerent, quae omnia in principis unius poteſtate erant, ſed tantum in eas tribus ciuitate donati referrebantur, ut id ſi- gnum quoddam eſſet eos eſſe ciues* Romanos,*omnibusque pri= uilegijs potiri poſſe, quae libertate oppreſſa ſub* Caeſarum *im= perio ciues* Romani *potiri ex legibus conſueuerant.*De *quibus alio loco diſputabo*

DE.VIII. *alias*X.TRIBVBVS.BELLO.SOCIALI ADDITIS

Anno ab urbe condita DCLXIIII. L. *Iulio* Caeſare,*&* P. Rutilio *Lupo cos.* Bello Marſico *maxime uigente, (omnis enim* Italia *auctoribus* Picentibus;Tuſcis, Vmbris, *&* Gallis *exceptis, arma contra* Romanos *ob non adeptum ius ciuitatis aſſumpſerat) quum ijdem* Tuſci, Vmbri, *ob eandem cauſſam defectionem molirentur, ueritus ſenatus ne hoſtibus omni ex parte orientibus, urbem minus tueri poſſet,mare omne a* Cu= mis *ad*Vrbem *uſque libertis communiuit,eis tūc primum ad mi litiam ob uirorum inopiam accitis.* Italos *uero omnes adhuc in fide permanentes (lege ab altero conſulum quae* Iulia *appel= lata) quod maxime exoptabant, ciuitate donauit, inter quos* Tuſci, Vmbri,*&* Galli *fuere.* Hac *igitur liberalitate uſus ſe= natus, ex amicis longe amiciores fecit, & qui dubij erant in fide confirmauit.*Nouos *uero hos ciues* Romani *haud ſtatim eo rum*

rum tribubus quae XXXV. *numero fuere miscuerunt, uerum decem alias tribus addidere, in quibus ipſi ſuffragium nouiſsimi ferrent, & plerunque eorum ſuffragium nullius fere erat momenti, quū quinque &* XXX. *in primis uocarentur, quae ſupra dimidium reliquas excederent, quod a principio efflagitantibus* Italis *eos latuit. Quum uero res cognita fuiſset alterius ſeditionis occaſionem praebuit.* Et *paulo poſt.* Et *haec quidem per* Italiam *ſociali bello geſta ſunt, quod quum in maius augeretur* Italia *omni ciuitate donata,* Lucanis *&* Samnitibus *eo tempore exceptis, quieuit.* Nam *& hi eãdem paulo poſt aſsequuti ſunt, & inter tribus quemadmodum ſuperiores ſeparatim lecti, ne ſi antiquis ciuibus miſcerentur, eos in comitijs ſuperarent, quum eſsent numero longe plures.* Hoc *eſt quod ex* Liuio *ſcribit* Florus *in epitoma libri* LXXX. Italicis *populis a ſenatu ciuitas data.* Et *libro* XXCIIII. Nouis *ciuibus ex* S. C. *ſuffragium datum.* Paterculus *autem libro ſecundo hanc rem aliter tradere uidetur.* Non *enim nouas tribus additas fuiſse ſcribit, ſed octo ex ueteribus acceptas, in quibus* Italici *ſuffragium ferrent.* Ait *enim:* Non *erat* Mario *&* Sulpicio Cinna *temperatior. Itaque quum ita ciuitas* Italiae *data eſset, ut in octo tribus contribuerentur noui ciues, ne potentia eorum & multitudo ueterum ciuium dignitatem frangeret, pluſque poſsent recepti in beneficium quam auctores beneficij,* Cinna *in omnibus tribubus ſe eos diſtributurum pollicitus eſt, quo nomine ingentem totius* Italiae *frequentiam in urbem acciuerat, e qua pulſus collegae optimatiumque uiribus, quum in* Campaniam *tenderet, conſulatus ei abrogatus eſt, ſuffectusq; in eius locum* L. Cornelius Merula *flamen* Dialis. Ita Velleius. Appiani *autem ſententiã magis, ut approbem duo faciunt, primũ eſt antiquorum exemplum, qui propter nouos ciues, nouas etiam tribus addere ſolebant; nunc enim tota* Italia *ciuitate do*

nata

nata uériſimile etiam uiſum eſt, ut eas decem tribus adderent, Alterum eſt octo, aut decem tribuum, quas mox referam nomina, quae proculdubio uerae tribus aliquando, & non ex XXXV. *numero fuerunt.* Hoc *quidem anno a cenſoribus* Iulio & Licinio *propter nouos ciues additae, & quadriennio poſt a* Marcio & Perperna *cenſoribus quum in* XXXV. *tribus* Italici *omnes diſtributi eßent, dißolutae, & postremo poſt* Augusti *tempora, quum integris extra* Italiam *prouincijs ciuitas dari cepißet, et forte a* Claudio *imperatore in cenſura quam cũ* L. Vitellio *anno urbis* DCCC. *geßit, denuo additae; quod innuere uidetur haec inſcriptio cuiuſdam ab ipſo ciuitate donati*

TI.CLAVDIVS. TI.F
CAMIL
SOTERICVS

Porro autem inter ipſas nouas tribus has fuiße exiſtimo

TRIBVS. CAMILLIA. *alias*
CAMILLA

Huius tribus mẽtionem fieri in quinque antiquis inſcriptionibus animaduerti ſic: CAM. CAMIL. *Quarum aliquot ſunt in libro epigrammatum antiquae urbis exaratae ita*

L.VICIDIVS.L.F
CAM.PRAESENS
item
Q.MANLIVS.Q.F.CAM
SEVERVS
ALBA. POMPEIA

item

item

M.VADIVS.M.F
CAM.ASPRENAS

item

L.LVCCEIO.C.F
CAMIL.APRILI
AVG.BAD

item

TI.CLAVDIO. TI.F
CAMIL
SOTERICO

Ceterum uerbum CAMIL. *pro Camilla, Camilia & Camillina interpretari poteſt. Cauſa autem cur neque huius, neque nouem ſequentium nemo meminit eſt, quod paulo poſt quã inſtitutae ſunt, fractae fuerunt. Poſt Claudij uero imp. tempora haud multos integros hiſtoricos habeamus*

TRIBVS. CESTIA

Tribum CES. *quam in aliquot lapidibus ſe uidiſſe uir fide dignus mihi rettulit, pro Ceſtia ego interpretor gente poſt legem Iuliam Romae nobili, & conſulari: C Ceſtij enim conſulis ſub Tiberio Caeſare cum Cn. Seruilio mentio eſt apud Tacitum & in faſtis conſularibus, eiuſdemque ut puto vij. viri epulonum in uetuſta pyramide prope portam Oſtienſem ſic.*

C.CESTIVS. L.F. POB. EPVLO
PR.TR.PL.VII.VIR.EPVLONVM

TRI-

TRIBVS . CLVENTIA

L.Cluentij bello Italico contra Romanos ducis Appianus meminit, Gentem etiam Cluentiam Romae nobilem Auguſti tempore fuiſſe, eamq; a Troianis & Cloantho comite Aeneae deſcendiſſe, tradit Virgilius lib. v. ſic

. . . . genus unde tibi Romane Cluenti

Ab hac facile fieri poſſet, ut tribus Cluentia nomen obtinuerit de qua mentio eſt in hac uetuſta Sublacenſi inſcriptione

DIS. MANIBVS
SEX. IVNIVS. SEX. F. CLVENT
FRONTINVS
VET. LEG. I. ITAL. VOLVNT
VIX. ANN. LXIIX. M. IIX
H. S. E

TRIBVS. CLVVIA

Haec tribus a Cluuia Samnitium urbe, de qua meminit Liuius, nomen obtinere potuit, in qua Samnites in ciuitatẽ recepti, conjecti fuerint, de ea enim mentionem fieri animaduerti in uetuſto hoc Praeneſtino epigrammate.

D I S . M A N I B V S
D. ANTISTIVS. D. F. CLVVIA
AETERIVS
MIL. COH. V. PRAET. 7. AELI
ASPRI. VIX. ANN XXXXII
M. I I X. D. X X I I
T. F. I
IN. FRON. PEDES. XXIIII
IN. AGRO. PEDES. XXIIII

TRIBVS . DVMIA

Tribum quae in tribus uetuſtis lapidibus D V M. *notatur, ego* Dumiam *interpretor, de qua praetera nihil, quod afferam, habeo*

Romae

Q. FLAVIVS . DVM . Q. L. HILARVS
FECIT . MONVMENTVM . SIBI . ET
Q. FLAVIO. HERMEROTI. FRATRI. ET
Q. FLAVIO. GAMO. COGNATO. ET. SVIS
LIBERTIS . LIBERTABVSQVE
QVOS . MANVMISI. ET. QVOS. MANV-
MISERO
POSTERIS. QVE. EORVM

Via Caſsia

CLAVDIAE . VENERIAE
A. GELLIVS . A. F. DVM
SECVNDVS
B O N O N I A
F E C I T . E T . S I B I
IN. F. P. VI. IN. AGR. P. IX

Fani

Q. PERCERNIVS
Q. F. DVM
MASCVLINVS

TRI-

TRIBVS . MINVCIA

Minuciam gentem Romae nobiliſsimam & uetuſtiſsimam fuiſse ſatis conſtat. Haec quum priſcis temporibus a patribus ad plebem tranſiijſſet, paulo ante bellum Marſicum adhuc florebat quo tempore duos conſulares, & alterum ex ijs triumphalem Minucios habuit. Ab hac gēte haud abſurdum eſset tribum Minuciam deriuatam eſſe dicere, de qua in antiquo hoc lapide mentio eſt ita

Praeneſtae

A . MVNIO . A . F
MIN . EVARISTO
SPL . EQ . R . PAT . COL
OMNIBVS . HONOR
NITIDE . FVNCTO . OB
INSIGNEM . EIVS . EDITIONEM
MVNERIS . BIDVI . POPVLO
POSTVLANTE . BIGAM
PLACVIT . EQVEST . STATVA
DECRETO . ORDINIS . EVM
ORNARI
L . D . D . D

TRIBVS . PAPIA

Frequentiſsima mentio eſt huius tribus in uetuſtis marmoreis monumentis, ita ut haec una fidem reliquis facere queat, plures quā xxxv. tribus fuiſſe. Haec forte a gente Papia dicta eſt

m 2 Ita-

Italicarum nobiliſſima. Nam inter primos belli ſocialis duces a Paterculo, & Appiano Papius Mutilus refertur, cuius gens poſtea in ciuitatem accepta conſularis fuit. Papiorũ enim Mutili & Secundini conſulum ſub Auguſto in faſtis mentio eſt. Item legis Papiae & Poppaeae. T. quoque Annius Milo oratione Ciceronis celebratus e gente Papia fuit. A qua proculdubio haec tribus nomen accepit: de qua hi lapides meminerũt

Sutrij

M . ANTEIO
M.F.PAP. RESTI
TVTO . PR . IVV
AEDILI . AVGVRI
CVR. R. P. DECVR
AVGVST. ET. POP
AERE . CONLATO

Romae in domo Laelij Lalli

Q. CAECILIVS . Q . L . PAPIA
SIBI . ET. LIBERTIS. ET. LIBERTABVS. QVI
SVNT. COMMVNES . CVM
CAECILIA. Q. L. DIONYSIA. ET. POSTERIS
LIBERTORVM. ET . LIBERTARVM. EORVM
CAECILIA . Q . L . DIONYSIA
SIBI . ET. LIBERTIS. ET. LIRERTABVS. QVI
SVNT. COMMVNES. COM. Q. CAECILIO
Q. L. PAPIA. ET. POSTERIS. LIBERTORVM
ET. EIBERTARVM . EORVM

Nea-

Neapoli

C . MARCIVS . C . F
PAPIA
SIBI . ET . SVIS . LIBERTIS
ET . LIBERTAE
HOC . MONVMENTVM
SIVE . SEPVLCHRVM . EST
H . N . S

TRIBVS . TAVR....

Tribum Taur.*neque ego unquam uidi, neque qua ratione interpretari poßit, niſi* Tauria *dicamus*, Scio. *Vir tamen doctus, & fide plenus ſe hanc in antiquis tabulis marmoreis uidiße pro certo affirmauit*

TRIBVS . VOT.....

Huius tribus in duabus omni ex parte abſolutis elegantißimisque inſcriptionibus mentionem extare uidi ita

Romae apud G. Delphinium

L . NEVIVS . L . F . VOT
POLLIO
L . N E V I O . L . L
DIOMEDI

m 3 Ro-

Romae ad S. Mariam in via lata

CN. SERGIO. CN. F. VOT
PRISCO. FILIO. SVO
PRAETORI
SACRIS. VOLCANI. EX. DD
AEDILI. ADLECTO

Haec autem (ſi error fabrilis eſt quod minime exiſtimo) tam pro Veturia, quam pro Voltinia interpretari poſſunt. Quam quam apud Soſipatrum voturios pro veturios aliquando dictum legimus. Ita ut Veturia dicendum ſit. Quod ſi neque error fabrilis ſit, neque Veturia legendum, quid plane dici poſſit ignoro, niſi Votiua uel Votiuia interpretemur, quorum neutrum tamen placet

TRIBVS. AELIA

Poſtremam omnium Aeliam tribum, quae decem numerũ expleret ſuggeſſi, quod parum compertum habeam, an a gente antiqua Aelia nobili, quamquam plebeia, an ab Hadriano Imperatore; qui ex gente Aelia fuit, dicta ſit, quemadmodum Iulia, Flauia, & Vlpia; quae ab Auguſto, Veſpaſiano, & Traiano nomen adeptae ſunt. Huius tribus lapidem nullum adhuc uidi, ſed ſe uidiſſe uir quidã doctus et cui facile credo, mihi rettulit. Haec autem ſi omnia tribuum nomina ſunt a XXXV. diuerſa, facile ipſarum decem tribuum bello Marſico additarum eſſe potuerunt. De quibus praeterea quid afferam non habeo

TRIBVS. IVLIA

Tribum Iuliam ſcribit Dio libro xliij. in Auguſti honorẽ a ſenatu appellatam fuiſſe, unam ex ueteribus, non de nouo addi-

additam. Quae autem ea fuerit incertum. De hac tribu duas inſcriptiones extare uidi ita

Fani

Q. TITIENVS. Q. F
IVLIA. QVADRATVS

Inter Ariciam & Bouillas

DIS. MANIBVS
Q. IVNIVS. Q. F. IVLIA
VALENS
MIL. LEG. V. ALAVD
VIX. ANN. XLIIX
D. XX. H. IIX. VIVVS
FECIT. SIBI. ET. SVIS
IN. FR. P. IIIII. IN. A. P. IIII

TRIBVS. FLAVIA

Et haec tribus aut a Veſpaſiano, aut ab altero filiorum Tito uel Domitiano nominata fuit: quandoquidem hi ex gente Flauia fuerunt. De qua tribu hanc uidi inſcriptionem Romae

C. VALERIVS. C. F.
FLAVIA. SPECTATVS
SISICIA. MIL. COH
VIII. PR. 7. VOCONI
MIL. ANN. VI. VIX
ANN. XXIIII. H. F. C

m 4 TRI-

TRIBVS . VLPIA

Haec in Traiani Imp. memoriam denominata eſt, de qua antiquum epigrãma ego aliquando uidi, quod modo ad manus nõ eſt. Atque haec ſunt omnium tribuum nomina, quae ego unquam extare in antiquis, tam librorum quam lapidum monumentis, didici. Quas ego hac ratione digeſsi, atque de iis ita diſputaui, ut probabiliter potius, & diſputandi more diſſeruerim, quam ſic omnino fuiſſe mihi perſuadeam. Quae ego attuli, harum rerum ſtudioſi accurate examinabunt, ſi quod mihi propoſui, conſequutum me eſſe exiſtimabunt, non parum mihi in lucro tuliſſe uidebor, ſin autem liberum erit cuique, quae de rebus adeo noſtra aetate, & forte antiquorum etiam obſcuris tractaui, ad ſuam ipſorum ſententiam, dum meliora & certiora afferant omnino reuoluere, & ea diſtinctiora & illuſtriora reddere, quod enim potui praeſtiti, neque quicquã laboris quo omnia clariſsima facerem reliqui

A tribubus comitia tributa fiunt, quemadmodum a curiis curiata, & centuriis centuriata. Ea erant auctore Gellio quũ ex regionibus, & locis, id eſt per tribus ſuffragium ferebatur Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctae locis in urbe diuerſis & regionibus undique circum urbem per Italiam diſperſis. Ceterum de comitiis curiatis haud multo poſt, quũ ad eorum primam inſtitutionem deueniam, diſputabo. Atque hactenus de tribubus Romanis

De Cenſu primo, & luſtro inſtituto

Poſt diſputationem de tribubus, quae de cenſu pollicitus ſum nunc exponere rei ipſius ordo requirit. Ser. itaque Tullius rex, poſt urbanas ruſticaſque tribus inſtitutas, Tuſcorum exerci-

tu fuſo, Romam (ut inquit Liuius) reuerſus, longe maximũ pacis opus aggreſſus eſt: ut quemadmodum Numa *diuini auctor iuris fuißet, ita Seruium conditorem omnis in ciuitate diſcriminis, ordinumque, quibus inter gradus dignitatis fortunaeque aliquid interlucet, poſteri fama ferrent.* Cenſum *enim inſtitui t rem ſaluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli paciſque munia non uiritim, ut ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent; nam claſſes, centuriaſque, & hunc ordinem ex cenſu deſcripſit, uel paci decorum, uel bello.* Tum *igitur ciues omnes bona ſua aeſtimare rex iuſsit, atque eorum aeſtimationem iure iurando obſtrictos ad ſe deferre; praeterea patrem, nomina, & aetatem uxorum, liberorum, libertorum, ſeruorumque profiteri, quaque urbis in regione, aut quo ſuburbij pago habitarent, indicare; qui ſecus feciſset, bona eius publicari, ipſum uerberatum uenire, & ciuitatem amittere uoluit.* Ex *ijs autem uerbis, quae* Dionyſii *ſunt colligimus:* *Ciues* Romanos *non ubi ad aetatem ferendis armis idoneam, hoc eſt ad annos* XVII. *peruenerant, ut quidam exiſtimarũt ſed a quo primum die nati erant, cenſos fuiſſe.* Quo *in loco* Dionyſius *ipſe libertinos quoque, & ſeruos una cum ingenuis fuiße cenſos ſignificat.* Quum *autem ut ex eodem liquet, ruſtici* Romani *cenſi fuiſſent, non eſt dubium, quin poſteaquam communicari ciuitas coepta eſt, municipia, & coloniae in cenſum recepta fuerint.* De *municipijs autẽ ita ſcribit* Pedianus: Conuenerat *ex municipijs cuiuſcunque modi multitudo, aut propter comitia ſuffragiorum cauſſa, aut ludorum, aut ut cenſerentur.* Idem *quoque ſignificant uerba* Ciceronis *in oratione pro* Cluentio *quum ſcribit:* Tabulas *publicas* Larini *cenſorias corrrupiſſe, decuriones uniuerſi iudicarunt.* Certe .n. *de tabulis ijs intelligit, in quas* Cenſores *quum ciuium* Romanorum *cenſum agerent, municipum nomina rettulerant.* Coloni

loni uero bello Punico ſecundo cenſeri coepti. Ita enim ſcribit Liuius libro XXIX. *Duodecim coloniarum quod nunquam antea factum erat, deferentibus cenſoribus, cenſum acceperũt: ut quantum numero militum, quantum pecunia ualerent, in publicis tabulis monumenta extarent. Orbos autem & orbas, itemque uiduas cenſu excluſas aliquando fuiſſe refert Liuius. Lib.n.*III. *Q. Fabio (inquit) T. Quinctio Cos. cenſa ſunt ciuiũ capita* CXXIII ∞CCXIIII. *praeter orbos, orbasque. Et libro* LIX. *ait: Cenſa ciuium capita* CCCLXIII ∞ DXIII. *praeter orbos & uiduas. Nulla igitur (his exceptis) hominum conditio cenſu a Ser. Tullio excluſa fuit, ut ex Dionyſio ſatis conſtat. Qui profeſſione perfecta tabulas perlegit, quibus & ciuium numerum, & uniuſcuiuſque opes cognouit. Prout autem uarius erat cuiuſque cenſus, ita etiam ſex deſcripſit ciuium claſſes, quae in cẽturias diſpartitae erãt. Ita ut in primam ditiſſimum quenque, in ſextam tenuiſſimum conijceret. Ex his enim quorum maximus erat cenſus, ideſt, qui centum millia aeris eoue amplius poſſiderent, primam claſſem fecit octuaginta centuariarum, quadraginta quidem ſeniorum, & totidem iuniorum. Erant autem ſeniores poſt annum aetatis* XLV. *iuniores autem a* XVII. *ad* XLV. *ſeniores ad urbis cuſtodiam ut preſto eſſent, iuuenes ut foris bella gererent. Arma is imperata galea, clypeus, ocreae, lorica omnia ex aere, haec ut tegumenta corporis eſſent, tela in hoſtem haſtaque, & gladius. Additae huic claſſi, ut Liuius ſcribit, duae fabrum centuriae, quae ſine armis ſtipendia facerent, datum munus ut machinas in bello ferent. Has duas centurias, non primae ſed ſecundae claſſi adiectas fuiſſe prodit Dionyſius, earumque unam centurias ſeniorum, alteram uero iuniorum ſequi iuſſas. Secunda claſſis intra centum, uſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum uiginti centuriarum*

in-

inſtituta,decem ſeniorum & decem iuniorum, his arma impera ta,ſcutum pro clypeo, & praeter loricam omnia eadem. Ter*tiae claſsis quinquaginta millium cēſum eſſe uoluit,uiginti quo que centuriarum, ex quibus decem iuniorum, totidem ſeniorum, quibus de armis quicquam mutatum,praeter ocreas tan tum, quas eis ademit.* In *quarta claſſe cenſus quinque, & ui ginti millium,ut* Liuius,*uel* XX *.tantum millium,ut* Dionyſius*; totidem centuriae, eodemque diſcrimine aetatum factae; arma his immutata nihil praeter haſtam, & uerutum datum.* Q*uinta claſsis aucta, centuriae* XXX *.factae* XV*.ſeniorum,* XV*. iuniorum,* XI*. millibus haec claſsis cenſebatur, fundas lapideſque mißiles hi ſecum gerebant.* In *his,ut* Liuius *ſcribit, accenſi, tibicines, cornicineſque in tres centurias diſtributi.* Dionyſius *uero, duas tibicinum tantum centurias factas fuiſſe refert, eaſque quartae claſsi adiunctas, quarum una erat ſeniorum altera iuniorum. Cenſus autem* XI*. millium minor, reliquam ciuium multitudinem habuit,quae erat maior ciuium multitudo, quam in unam centuriam redegit militiae ac tribu ti immunem, & haec fuit ſexta claſsis.* In *hac autem centuria proletarij, & capite cenſi erant. Proletarij autem erant. qui* ∞ C*. aſſes uel plus minus in cenſum deferebant, qui ſoli in urbe procreandae proli, & nulli alio uidebantur uacare publico muneri, unde a prole proletarij nuncupati.* C*apite cenſi uero tenuiores erant, qui* CCCLXXV*. aſſes haberent in cenſum, qui quoniam pecunia non uiderentur cenſi, capite ſuo cenſebantur,ciuium numerum augentes, quibus nō ideo uacatio a militia data,quod arma his quoque non comitti poſſent, ſed quia bellicos ſumptus facere nequirent.* E*is enim tēporibus milites ſe de ſuo alebant.* P*roletarij longo tempore poſt militare coeperūt.* C*apite uero cenſis primus bello* Iugur*thino arma dedit* C. Marius*, ut ſcribunt* Saluſtius*, &* Vale-

rius

rius Maximus. Ceterum Ser. Tullius ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoque, equitum ex primoribus ciuitatis qui maximo cenſu eſſent, XII ſcripſit centurias. Sex item alias centurias tribus a Romulo inſtitutis, ſub ijſdem quibus inauguratae erant nominibus fecit, atque ad XVIII. numerũ auxit, quas cũ octuaginta primae claſsis centurijs cõiunxit, eiſq; ad equos emẽdos, dena millia aeris ex publico data, & quibus equos alerent uiduae attributae, quae bina millia aeris in annos ſingulos penderẽt. Ex qua diuiſione ſequitur ut decuriones, equites, ſenatores oẽs in prima claſſe cẽſerentur, quandoquidẽ neq; decurio poterat eſse qui cẽtũ millia nõ haberet, neq; eques qui XL∞ neq; ſenator qui octingenta millia. Sũma aũt centuriarum quae oĩbus claſsibus cõtinebatur, erat CXCIII. uel ut Liuius, CXCIIII. Qui unã tibicinũ cornicinũ, et accenſuũ cẽturiã adiũgit. Ex his octo & XC. erãt primae claſsis, ſi numerẽtur cẽturiae XVIII. equitũ, uel centũ cẽturiae erunt primae claſsis ſi duas fabrũ addiderimus, quas Liuius primae, Dionyſius uero ſecũdae claſsibus adiunxere. Populo ita diſtributo militum deſcriptionem per centuriarum diuiſionem faciebat, ac tributum ex cenſu per eaſdem centurias imperabat. Nam ſi quando ei opus eſſet militum decem millibus, aut uiginti, diuiſa in centum nonaginta tres centurias ciuitate, per centurias imperabatur quantum dare militum quemque oporteret. Tum inita ratione pecuniarum quae exercitui ducendo opus eſſet, populus in centum nonaginta trium centurias diuidebatur, & quid quamque centuriam conferre oporteret, imperabat. Qua ratione fiebat, ut qui maximo cenſu erant, quum & pauciores eſſent, & in plures diuiſi centurias, ſaepius ac fere continenter ferrent onus militiae, & de ſuis facultatibus plus in commune conferrent, atque ut ait Liuius: In dites à pauperibus inclinata onera. Qui enim medio cenſu erant, quia plures erant, & in pauciores

ciores centurias diſtributi, nec ita ſaepe militabant, nec magno tributo grauabantur; qui uero infimo cenſu erant omni onere immunes fuerũt. Atque illo quidem periculorum & impenſarũ onere diuitibus impoſito, ut ne id grauiter ferrent, optimam rationem leniendae indignationis commentus eſt. Effecit enim ut hi uere Reip. *domini eſſent, & in pauperibus nulla propemodum uis eſſet, idque ita fecit, ut ſe excludi plebs non ſentiret. Fuit autem illa quam diuitibus dedit, dominatio in comitijs, quibus res maximae a populo ſciſcebantur.* Nam ex ueteri *lege tria erant in populi poteſtate, magiſtratus omnes creare, leges condere, aut abrogare, bellum indicere, aut pacem facere.* Haec *uero a populo adhuc ita peragi ſolita erant, ut per curias diuiſus ſuffragium ferret.* Erantque *tunc pauperes diuitibus ferendo ſuffragio pares.* Quin *etiam, quia multo pauciores erant diuites pauperibus, ita fiebat, ut uis ſuffragiorum eßet penes pauperes.* Quo *a* Ser. Tullio *animaduerſo in diuites tranſtulit poteſtatem ſuffragiorum; quando enim uolebat uel magiſtratus creare, aut leges ferre, aut bellum indicere, centuriata comitia pro curiatis uocabat, ac primum quidem ad ſuffragium ineundum uocabat centurias maximi cenſus, in quibus erant* XVIII. *centuriae equitum, & peditum* XXC. Hae *octo & nonaginta centuriae quae reliquam multitudinem tribus centurijs ſuperabant ſi conueniſſent, reliquas uincebãt, omninoque quod ſtatuiſſent obtineri oportebat.* At *ſi omnes illae non conuenißent, tunc uocabat ſecundae claßis* XX. *uel* XXII. *centurias, quod ſi harum rurſus diuerſae fuiſſent ſententiae, uocabantur centuriae uiginti claßis tertiae, mox quartae* XX. *uel* XXII. *idque eouſque faciebat, donec* XCVII. *centuriae conuenirent, quod ſi uocata etiam quarta claſſe id nondum ita accidißet, ſed ſuffragiorum multitudine pares eſſent* CXCII. *centuriarum ſententiae, tum ultimam centuriam ſextae claßis uocabat*

cabat, quae cui parti ſe addidiſſet ea uincebat. Id quod raro aut nunquam uſu uenit; fere enim a prima claſſe omnia tranſigebantur, raro ad quartam peruentum. Quinta uero claſſis, ac poſtrema nullius fere momenti erant. Atque illo quidem ordine inſtituendo, quo tantum auctoritatis dabatur ditioribus, ut pene exacti Reip. adminiſtratione pauperes uiderentur, tantum adhibuit calliditatis, ut plebi infimae fraus non appareret. Omnes enim ſe aequabiliter gerere remp. cenſebant, quod uiritim rogabantur in ſuis ſinguli centurijs. At decipiebantur, partim quod uniuerſae centuriae unum eſſet ſuffragium, ſiue plurimos, ſiue paucos ciues complecteretur, partim quod primae ſuffragium ferrent eae centuriae, quae erant maximi cenſus, quae & plures erant numero reliquis omnibus, & pauciores tamen homines ſingulae continebant. Erat uero & pars fraudis non minima in eo, quod capite cenſi quamquam longe plures eſſent, unicum tantum ſuffragium omnes faciebant, ac poſtremi uocabantur. Qua ratione efficiebatur, ut diuites quorũ erant maximae in rep. impenſae, quique cõtinenter munera rei pub. ſuſtinerent, minus id grauate ferrent, propter eam quam obtinebant in rebus maximis auctoritatem; quam cum ijs non communicari uidebant, quibus in capeſcenda rep. non tantum oneris incumberet: pauperes contra, quibus oneris publici minimum imponebatur aequo animo ferrent, ſe pro ſua immunitate tributorum ac militiae inferiores ijs eſſe, in quos iſta incumberent. Haec ratio reip. gerendae per multas aetates a Romanis ſeruata eſt. Qua ratione autem poſterioribus temporibus mutata fuerit, tribuum numero aucto, centurijsque duplicatis alibi explicabo. Cenſu autem a rege Ser. Tullio perfecto, quem maturauerat metu legis de incenſis latae (nam uinculorum minis, mortisque edicto cauerat ne quis incenſus remaneret) luſtrum hac ratione primo condidit. Edixit ut omnes ciues Romani,

mani, equites, peditesque in ſuis quiſque centurijs, in cãpo Martio prima luce adeßent, ibi inſtructum exercitum omnem ſue, oue, & tauro, ſacrificio facto luſtrauit, quas hoſtias quum eas prius circunduci ter circum exercitum iußiſſet, immolauit; idque conditum luſtrum appellatum, quia in cenſendo finis fact us eſt. Id autem ſacrificij genus Solitaurilia, & Sueouetaurilia uocabant. Primo autem luſtro cenſa fuiße octuaginta ciuium millia traduntur, quem numerum eorum tantum fuiſſe Q. Pictor ſcripſit, qui arma ferre poterãt. Dionyſius uero eos octuaginta quattuor millia fuiße prodit: Idque ex tabulis cenſorijs ſe accepiſſe ſcribit: cum Dionyſio ſentit Eutropius. Quum uero inſtitutum fuerit, ut quinto quoque anno exacto cenſus fieret, luſtrum ue conderetur, hinc luſtrum pro quinquennali ſpatio ſumptum eſſe conſtat. Idque a luendo dictum ſcribit Varro libro quinto de lingua Latina, quod quinto quoque anno uectigalia, & alia tributa per cenſores perſoluerentur: tametſi ultra quinquennij tempus uel bello, uel domeſticis diſcordijs, uel alio caſu ſaepe productum in ſeptem, decem, & aliquando ſeptemdecim annos fuiſſe luſtrum ex Faſtis conſtet. Magiſtratus autem huic muneri praefuit primum, qui ſummus in urbe fuit, reges, eiectis regibus conſules, deinde quum conſules bellis impedirentur cenſores, qui ab re nomen acceperunt. Cenſum autem in foro primum, deinde Villa publica (locus is erat in campo Martio) fieri inſtitutum; luſtrum uero ſemper in campo Martio conditum. Haec autem ex Dionyſio, Liuio, Plinio, Saluſtio, Valerio, Eutropio, Cenſorino, Sex. Pompeio, L. Floro, & ceteris, qui Ser. Tullij regis acta ſcripſerunt, decerpſi

De comitijs centuriatis

De comitijs autem centuriatis diſputaturus, quae praecipua populi Romani *comitia erant, ante omnia quid comitiorũ uocabulo ſignificetur interpretandum eſt*. Comitia *a coeundo, uel potius, ut ueteres dicebant a comeundo dicta ſunt, quod populus coire bis & in unum locum conuenire ſoleret, a quo etiam uerbo locus in foro* Romano Comitium *dicebatur, & conciones quaſi comitiones uocabantur*. Erant *autem comitia quum generaliter uerbum accipitur, conuentus populi totius, aut partis ad ferendum de aliqua re ſuffragium*. Alio *modo, & quum proprie uocabulum accipitur, uniuerſi populi conuocatio ad aliquid ſuis ſuffragijs ſiſcendum*. Nam *ſi plebs tantum, quae pars populi erat a magiſtratu uocata fuiſſet, ea non proprie comitia dicebantur ſed concilia, quod* Gellius *libro* XV. *cap.* XXVII. *ex* Laelio Felice, Cicero. *ij. de legibus, & poſt reditum in ſenatu, docent*. Quamquam Liuius *banc differentiam non agnouiſſe uideatur, qui & ſaepe comitiorũ & concilij nomine abſque ullo diſcrimine in eadem re utitur, & concilium pro quauis populi congregatione uſurpat*. Ceterae *porro populi congregationes, & coetus, qui non ferendi ſuffragij cauſſa, ſed ludorum, aut cenſus fiebant, non comitia dicta*. Non *erant enim comitia niſi eſſent populi tales conuentus, qui indicti eßent ad ferendã de aliqua re per ſuffragia ſententiam*. Tria *autem erant comitiorũ genera, curiata a* Romulo *inſtituta, de quibus ſupra uerba feci; centuriata a* Ser. Tullio *inuenta, de quibus nunc diſputare inſtitui; & tributa, de quibus poſt dicam*. Calata *enim comitia non faciebant aliud genus comitiorum, ſed eiuſmodi erant uel curiata, uel centuriata, a calo uerbo quod eſt conuoco dicta, unde,*

&

& Romae in Capitolio curia Calabra, in qua calata, hoc eſt conuocata plebe, pontifex dies pronuntiare ſolebat. Centuriata igitur comitia erant, quibus populus per claßium centurias diuiſus ſuffragium ferebat, ita ut centuriatim ſuffragia colligerentur, & quod plures centuriae iußiſſent, id ratum haberetur. Ex his autem, quae ſupra ex Liuio, & Dionyſio de Ser. Tullio diſſerui, quales, & a quo primum, & quo modo inſtitutae, ſuffragiumue ferrent eiuſmodi centuriae, unde nomen habuerũt centuriata comitia facile intelligi poteſt. Tribus porro potiſsimum de cauſsis comitia centuriata haberi ſolebant. Vna erat creandorum magiſtratuum, altera legum ferendarum, tertia iudicij exercendi cauſſa, quod etiã Cicero ij. de diuinatione docet. *Quod quidem inſtitutum reipublicae cauſſa eſt, ut comitiorum uel in iudicijs populi, uel in iure legum, uel in creandis magiſtratibus principes ciuitatis eſſent interpretes.* His autem comitijs creabantur primo omnes maiores magiſtratus ordinarij, & extra ordinarij praeter dictatorem, qui noctu ab altero conſulum, ex S.C. quotieſcunq; opus eſſet dicebatur; magiſtrum equitum, qui a dictatore cooptabatur, & interregem, quem comitiorum habendorum cauſa, non niſi patricium, & a patricijs prodi ſolitũ Cicero, Aſconius, & Liuius teſtantur. Erant autem maiores magiſtratus, qui comitijs centuriatis creabantur: conſules, quod ex Cicerone, & T. Liuio manifeſtißimum eſt; praetores, ut ex omni Liuiana hiſtoria liquet, & poſtremo cenſores, ut A. Gellius lib. xiij. cap. xiiij. ex Meſſalla ſcribit. *Qui Conſules, cenſores, & praetores maiores magiſtratus uocat, eoſque comitijs centuriatis aperte creatos refert.* Dictatorem autem ab altero conſulum creari mos erat, ut ſupra dixi, qui ex S. C. quem uellet ex omnium conſularium numero dictatorem quoties opus erat, dicebat. Illud tamen ſcitu dignum, aliquando populi iuſſu actũ

fuiſſe, ut conſul non pro arbitrio, ſed quem populus iuſsiſſet dictatorem diceret, ut dictus eſt Q. Fuluius Flaccus *a* M. Marcello *conſule bello* Punico *ſecundo: ex quo etiam plebiſcito a* Q. Fuluio *dictatore* P. Licinius Craſſus *põtifex max. mag. eq. dictus eſt*. E*ſt etiam per abſentiam conſulum aliquando prodictatore a populo creatus, quemadmodum de* Q. Fabio Maximo *teſtatur* Liuius *lib. xxij*. Interrex *aũt quũ ſine curuli magiſtratu reſp. eſſet comitiorum cauſſa patricius a patricijs coeũtibus prodebatur, quam rem ſaepe* Liuius *commemorat*. Illud *quoque animaduertendum, proconſules interdum centuriatis comitijs creatos, ut de* P. Scipione Africano *proconſule in* Hiſpaniam *miſſo tradit lib. xxvi*. Liuius. Quamquam *rationẽ hanc decernendarum prouinciarum nec perpetuam, nec ordinariam fuiſſe poſt oſtendam. Comitijs poſtremo centuriatis creabatur* Rex *ſacrorum, alias rex ſacrificulus, ut ex* Laelio Felice *docet* Gellius *lib. xxvij. cap. xv*. Nam *de quibus ſacerdotijs lex* Domitia *fuerit ſupra demonſtraui. Comitijs etiã centuriatis x. viri legum ſcribendarum, & tribuni militum conſulari poteſtate creati ſunt*. Hi *igitur ſunt omnes magiſtratus, quos centuriatis comitijs creatos fuiſſe inueni*. Alteram *porro comitiorum centuriatorum cauſſam fuiſſe dixi legum ferendarum*. Leges *autem hae fuerunt omnes, quae a magiſtratibus ijſdem promulgatae ſunt, qui uel maiores eſſent, uel comitijs centuriatis crearentur*. Quare *omnes fere leges a dictatoribus, conſulibus, & praetoribus auctoritate ſenatus latae, centuriatis comitijs latae ſunt, ut de bello indicendo*, Valeriae *de prouocatione, duodecim tabularum*, Aemilia *de cenſura, & ſimiles*. Dixi *autem fere ita factitatum, quia id perpetuũ non fuit, ut quas leges ferrent maiores magiſtratus has centuriatis comitijs ferrent*. Nam *aliquando leges curiatas a maioribus magiſtratibus, ut a conſule in comitio latas*

legi-

legimus, ut fuit rogatio M. *Piſonis conſulis ad populum de religione a* P. *Clodio contempta in comitio, auctore Cicerone, lata. Bellum poſtremo iiſdem comitijs indici ſolitum aperte ex omni Liuij hiſtoria intelligitur. Pax enim tributis comitijs, ut oſtendam, fiebat. Tertia poſtremo comitiorum centuriatorum ratio fuit iudiciorum exercendorum cauſſa. Iudicia autem populi his comitijs habita, ad unum tantum crimen capitale perduellionis ſpectabant. Nam reliqua iudicia, uel a triumuiris capitalibus, uel ab aedilibus, uel a* C. *viris, uel a praetoribus, uel a quaeſtoribus ad id a populo creatis, aut quaeſtoribus paricidij tranſigebantur. Vnum tantum perduellionis crimen ad iudicium populi pertinebat, quod centuriatis comitijs terminabatur. Erat autem crimen perduellionis, hoſtili animo ſe in remp. gerere, nam quos nos hoſtes appellamus, ueteres perduelles uocabant. Hinc factum eſt, ut reus perduellionis diceretur, qui ſe quoque modo hoſtili animo in rempublicam eſſe declaraſſet, quaſi diceres reum hoſtilitatis. Diſcrimen autem erat inter id crimen, & crimen maieſtatis, auctore Cicerone lib iij. in Verrem: Nam maieſtatis crimē erat duces hoſtium pecunia liberaſſe, aut priuatum hominem domi ſuae hoſtium duces ſeruaſſe incolumes, legionē ſolicitaſſe, ſeditionem in exercitu excitaſſe, magiſtratui pro ſuo imperio quicquam agenti reſtitiſſe, ut idem Cicero pro Cluentio, & pro C. Cornelio oſtendit, atque hoc crimen ſuum praetorem habebat, qui de eo quaereret. Crimen uero perduellionis erat ciuem Romanum cōtra ius libertatis ſibi legibus Porcia maxime, & Sempronia conceſſae in crucem tollere, aut ſecuri percutere, aut in latumias conijcere, aut uerberare. Quum enim lege Porcia cautum eſſet ne ciuem Romanum uirgis cedere, aut ullo ſeruili ſupplicio afficere liceret, lege uero Sempronia, ne de capite ciuis Romani iniuſſu populi iudi-*

caretur, quicunque contra ius ſuae libertatis ciuē Romanū, quaſi peregrinū tractaſſet, tāquā oppugnator libertatis Romanae reus perduellionis ad populum fiebat. Ius enim ciuitatis totū erat penes populum, ideoque iudicio populi merito ſubijciebatur, qui contra leges de iure ciuitatis, ac libertatis populi quicquam fecerat. Itaque C. Rabirius perduellionis reus factus eſt, quod Saturninum tribunum plebis, quamuis ſeditioſum, & reip. perturbatorem, iniuſſu populi Romani occidiſſe diceretur. Qui magiſtratus, quod ad defenſionem libertatis populi inſtitutus fuerat, idcirco legibus ſacroſanctus eſſe iubebatur, quod nihil aliud erat, quam ſacrum caput eius eſſe, qui tribuno plebis nocuiſſet, quod idem erat atque eum pro hoſte haberi. In hoc itaque crimine populus comitijs centuriatis iudicabat, ut ex oratione iij. in Verrem, & pro domo, et Valerio lib. vi. cap. v. liquet. Duumuiri aliquando qui de hoc crimine quererent creati ſunt, ſub regibus de Horatio perduellionis reo. Iudicia etiam perduellionis centuriatis comitijs agi ſolita refert lex xij. tabularum, quam Cicero lib. iij. de legibus ponit ita

Priuilegia ne irroganto

De capite ciuis niſi per maximum comitiatum, Olloſque quos cenſores in partibus populi locaſsint, ne ferunto. Perduellionis autem iudicium capitale eſſe nemo ambigit. Quapropter P. Clodius, quum reum perduellionis Ciceronem fecit, ob id iudicatus eſt non iure feciſſe, quod tributa habuit comitia de capite ciuis Romani, qui centuriata habere debuiſſet. Quod etiam Cicero lib. iij. de legibus refert

Commune autem erat omnibus centuriatis comitijs cuiuſuis cauſa haberentur, eos non niſi a maioribus magiſtratibus haberi poſſe. Quum enim agendi cum populo ius cuiquam non eſſet praeterquam magiſtratui (niſi de ſacris agendum eſſet)

ſet) ſi quidem rogare quid populum, quod ſuffragijs ſuis quid iubeat, aut uetet, quod eſt cum populo agere nemo abſque imperio poſſet, minores ſane magiſtratus, quorum erãt minora auſpicia, quibusq; minus erat imperij,ius habere nõ poterant uocandi centuriata comitia,quibus et auſpicijs maioribus, & maximo imperio opus eſſet. Habere igitur centuriata *comitia poterant conſules, praetores, cenſores, dictatores,& interreges, quos omnes maiores magiſtratus fuiſſe liquet.* Ac *magiſtratuum maiorum quos ſolos his comitijs creari dixi comitia conſules ſemper ac ſoli habebant, niſi aut res ad interregnum rediſſet, aut abſentibus conſulibus ſenatui uiſum eſſet, dictatorem comitiorum cauſſa creandum eſſe: tunc enim conſules ab interrege,aut dictatore creabantur.*Praetorum *comitia non niſi conſules habere poterant, praetori enim neque cõſulum, neque praetorum comitia habere ius erat; ut oſtendit* Cicero *lib.ix. ad* Atticum. *Cenſores quoque non niſi a conſulibus creabantur, ut ex omni Liuiana hiſtoria liquet.. Atque creandis magiſtratibus non niſi conſules, dictatores,interrex comitia habere poterant. Legibus uero ferendis,aut iudiciorum cauſſa, ius erat conſulibus dictatori, & praetoribus tantum, ut ex omni Liuij hiſtoria didici; cenſores enim aut interregem,uel magiſtrum equitum comitia nunquam exercendi iudicij, aut legum ferendarum cauſſa habuiſſe,conſtat. Cenſores tamen ius habuiſſe populi uocandi ex luſtri condendi ratione manifeſtum eſt. Legibus quoque inter arma ſilentibus* L. Valerius Flaccus *interrex de perpetua Sullae dictatura legem tulit, quam legem legum omnium iniquiſſimam, diſsimillimam que legis* Cicero *appellat. Ius etiam uocandi populi magiſtrũ eq. habuiſſe indicant* Pomponij *uerba quum ait.* Hoc *fuiſſe dictatoribus magiſtros equitum, quod erant ſub regibus tribuni celerum.* At ex *Dionyſio conſtat tribunum celerum ius*

agendi cum populo habuiſſe. Ex his igitur apparet, ex magiſtratib. quibus ius eſſet habendi centuriata comitia. Cōſules.n. tantum, dictatores, & interreges magiſtratibus creandis comitia habere ſolebāt. Cenſores uero, praetores, & magiſtri eq. minime. Legum autē, ac iudiciorum, conſules tantum, dictatores, & praetores. Non interreges, cenſores, & magiſtri eq. Ius uero conuocandae concionis omnes habuiſſe cōſtat. Ex his porro qui magiſtratus non eſſent ſolos pontifices ius habuiſſe agendi cum populo inuenio, idque in comitijs centuriatis, tributis, & curiatis. In centuriatis quidem tantum in creatione regis ſacrificuli, qui centuriatis fieri ſolebat, in reliquis eorundem comitiorum cauſsis nihil illis ius erat. His autem comitijs omnes quoquot adeſſe uolebant pleno iure ciues Romani intereſſe poterant, id eſt, qui ius ſuffragij ferendi haberent, quibuſque ciuitas cum ſuffragio data fuiſſet: nam erāt & ciues ſine ſuffragio; uel quod his datum a populo non eſſet quum ciues facti ſunt, uel quod eos cenſores ignominiae cauſſa ſuffragij latione priuaſſent, quos in Caeritū tabulas referri dicebant. Hi primi omium municipes ciues Romani facti ſunt ſine ſuffragij tamen iure, pro ſacris Romanis bello Gallico cuſtoditis. Aſconius: Qui plebeius erat in Caeritum tabulas referebatur, & aerarius fiebat, ac per hoc non erat in albo centuriae ſuae, ad hoc ut ciuis eſset, ſed tantummodo, ut pro capite ſuo tributi nomine aera penderet. Vide Gellum lib. xvi. cap. xij. quum enim eſſent plura ciuium Romanorum genera, quae uarijs iuribus, & priuilegijs diſtincta eſſent, hi pleno iure ciues Romani erāt, quibus ſuffragij ferendi ius datum fuerat, uel non ablatum: reliqua enim omnia quae habebant priuilegia cum alus ciuibus imperfecti iuris communia erant. Nō uirgis cedi, uel ſecuri percuti legibus Poricia & Sempronia commune etiam erat his qui ſine ſuffragio ciues eſſent. Militare in

re in legione Romana, hereditatem ciuis Romani capere poſſe, teſtamentum iure Quritium facere, iiſdem ciuibus communia erāt. Ius connubiorum cum Latinis communicabant, et alia quaedam ſimilia. In comitijs ergo centuriatis ius ferendi ſuffragii habebant omnes cum pleno iure ciues Romani. In quo numero ante legem Iuliam comprehendebantur omnes ciues Romani, qui in urbe, agroue habitarent, atque in xxx. curias, xxxv. tribus, et ſex claſſes diſtributi eſſent. Item municipia aliquot quibus ciuitas cum ſuffragio data fuerat, ut Tuſculani, Lanuini, Aricini, Nomentani, Pedani, Forniani, Fundani, & Arpinates. Et poſtremo coloniae aliquot ciuium Romanorū, quibus ciuitas cū ſuffragio data fuerat, ciuiumque Romanorum, ob id dictae, quum hae quae ſuffragiū non haberent coloniae Latinae dicerentur. Duo enim coloniarum genera fuiſſe tradit in Piſonianam Aſconius, quaedam Latinae, & quaedam ciuium Romanorum, de quibus frequens apud Liuium mentio eſt. Poſt legem uero Iuliam Italia omnis, cui ea lege ciuitas cum ſuffragio data eſt, ius in comitijs hiſce habere coepit. Atque ita coloniae omnes, municipia, & praefecturae, & alia Italiae oppida, uel ſociae ciuitates Romae ſuffragari coeperunt. In omnibus porro comitijs centūriatis erant diribitores, qui tabellas populo per centurias miniſtrabant, non enim eas populus domo ferebat, ut aperte tradit Cicero epiſtolarum lib. i. ad Atticum. Diribitorum, qui a diribendis hoc eſt diſtribuendis tabellis dicebantur, meminit Cicero in Piſonem, & alibi ſaepe. Erant, & rogatores; erāt qui ciſtas deferebant in quas tabellas ſuffragij populus conijciebat. De quibus ſaepe Cicero. Itemque cuſtodes, qui praeter id quod obſeruabant, ne quid fraudis committeretur in ſortitionibus, & ſuffragijs dicendis, deſcribebant etiam cuiuſcunque centuriae educta e ciſta ſuffragia, ut appareret quae eſſet

illius centuriae ſententia, quam ſententiam tum per praecones magna uoce pronuntiabant, & poſtremo quem omnes centuriae, uel tribus magiſtratum pronuntiaſſent, populo alta uoce declarabant. De ijs *cuſtodibus, & praeconibus* Cicero *in* Rullum, *& alibi ſaepe, et* Plutarchus *in* Catone *meminerunt. Praecones etiam centurias, & claſſes ad ferendum ſuffragium uocabant.* Erat *uero, & hoc praeterea cuſtodum munus, ut poſt lata ſuffragia in quibuſdam tabulis numerum ſententiarum punctis notarent, quod ex* Cicerone *in oratione poſt reditum in ſenatu liquet; ſingulorum enim ſententiae puncta, uniuerſae centuriae ſuffragia uocabantur.* Iidem *diribitores, rogatores, cuſtodes, & praecones in reliquis centuriatis comitijs legum uel iudiciorum erant.* Hoc *differt, quod in tabellis magiſtratuum notata erāt nomina candidatorum.* In *iudicijs in altera* A*bſoluo, in altera* Condemno, *in altera* Non *liquet.* In *legibus:* Vti *rogas, in altera,* Antiquetur. Nunc *de ijs qui magiſtratus petebant, quos candidatos uocabant, dicā.* Erant *autem candidati qui magiſtratum aliquem petebant, ſic dicti a toga candida, quam geſtabant, qui ſe magiſtratum petere profeſſi eſſent.* Huius *rei exemplorum omnes libri pleni ſunt.* Cauſſam *cur in toga candida magiſtratus ambientes apparerent refert* Plutarchus *in problematibus.* Ex *candidatis quidam petitionem ſuam biennio, quidam anno antequam inirent inchoabant.* Erant *quoque petendis magiſtratibus praeſcripti, & certi quidam anni, ante quos magiſtratum nemo petere poterat, niſi legibus ſolueretur, de quibus ſatis dixi in commentarijs* Faſtorum *in tractatu de conſulatu* Edictis *uero comitijs, tum qui petere uolebant, ſe profiteri candidatos oportebat, alioqui niſi intra legitimos dies ſe petere profeſſi eſſent, ratio eorum haberi comitijs non poterat.* Petitionem *tamen diu ante per amicos candidati adornabant.*

Poſt

Poſt edicta uero comitia concione ab aliquo magiſtratu impetrata populo ſe petere profitebantur: hoc eſt: quandam publicam uoluntatis ſuae declarationem populo faciebant, de aliquo magiſtratu, ſi populus ita uellet obtinendo, magiſtratus enim populi mera beneficia erant. Candida autem toga petitionis ſignum erat, ut a populo dignoſcerentur, qui ambirent magiſtratus. Quam diu enim retinebatur toga candida, tam diu perſtare in petitione, ea depoſita & petendi uoluntatem depoſuiſſe candidati cenſebantur. Quod ex hiſtoria Cicerei ſcribae apud Valerium legitur. Ceterum non ſemper ratio habebatur eorum qui profeſſi eſſent, in qua re magiſtratuum, & ſenatus cognitio locum habebat. Ne enim populus magiſtratus alicui mandaret indigno, aut contra leges; publice intererat conſiderari candidatorum cauſſas a magiſtratibus, & conſilio publico, quae deinde ad populum allegatae efficiebant, ut eorum tantum qui digni eſſent rationem comitijs habere uellet, ac ſaepe etiam contra populi ſtudia manifeſta, magiſtratus iudicio, aut ſenatus decreto excludebantur ſuffragijs populi non nulli candidati, ut paſſim ex omni hiſtoria liquet. Ita ut omnes petere poſſent magiſtratus, ſi legitima aetate, nominaque populo publice profeſſi eſſent, ſi magiſtratus, uel ſenatus eorum rationē haberi cenſuiſſent. Tum eorum nomen conſul etiam recipiebat, id eſt populi ſuffragio permittebat, ut ex ijs deſignaret quos uellet. Adeoque tum conſulem nomen candidatorum recipere oportebat, ut omnino ſuffragio populi excluſus eſſet is, cuius nomen non recepiſſet, ac ſi quem populus deſignaſſet, cuius nomen accipere nollet, nihil eo deſignando populus perficere poſſet, quando ei liberum eſſet populi concionem dimittere, quum uellet. Huius rei multa apud Liuium, & Valerium Maximum de M. Palicano excēpla extant. Poſt comitia edicta trinundinum expectari mos erat ante diem comitiorū, id eſt dies XXI.

par-

partim ut ad eam diem populus commode undique conuenire poſſet, partim ut candidati populo frequentiori, & non modo urbanae, ſed etiam rusticanae multitudini ſupplicare poſſent. Cauſſae autem cur candidatorum ratio haberi non poterat multae erant, ut defectus aetatis, quia lex lata erat a L. *Villio Annale trib. pleb.* A. *Poſtumio &* C. *Piſone cos. qua certi quidam anni conſtituti erant, ante quos non liceret magiſtratum capere.* Item *erat & lex Cornelia quae iubebat, ut ordinatim magiſtratus caperentur, id eſt primo quaeſtura, anno* XXVII. *deinde tribunatus plebis, anno* XXX. *poſt Aedilitas anno* XXXVII. *poſt praetura, anno* XXXIX. *& poſtremo conſulatus, anno* XLIII. *& qui minores magiſtratus non obtinuiſſet, maiores adipiſci non poſſet.* Fuit *& lex alia Cornelia, cuius cauſſa candidatorum ratio haberi non poſſet, quae uetabat eundem magiſtratum bis, intra decennium iniri poſſe.* Erat *& alia lex qua uetabatur ne in magiſtratuum comitijs abſentium ratio haberetur.* De *qua* Tranquillus *in* Caeſare. Poſtremo *ſi qui turpi iudicio damnati eſſent, in perpetuũ omni honore ac dignitate mulctati erant, ut ſcribit* Cicero *pro* Cluẽtio. Tũ ẽt *ſi quis publico iudicio damnatus, cuius pœna exiliũ non eſſet, ſed ignominia tantum, mulctaue, ei magiſtratum petere non licebat.* Item *ambitus damnati ante legem* Tulliam *honoribus excluſi erant.* Multae *poſtremo fuerunt cauſſae quibus candidatorum ratio haberi non poſſet, quae paßim in hiſtorijs leguntur.* De *ratione petendi candidatorum ita* Cicero *in libro de petitione conſulatus ad* Q. *fratrem ſcribit, ut nihil deſiderari poßit.* Hæc *tñ obſeruaui.* Candidatorum *mos erat in foro conuenire, ut populo & plebi etiam ruſticae ſupplicarẽt, ſingulorum quos obuios habebant manus prenſare, prehenſos dextra obuios ciues benigne orare, nundinis quibus ruſtici in urbem conueniebant, in comitium uenire, in colle hortulorum*

cam-

*campo Martio imminenti conſiſtere,ut ab uniuerſis uideri poſſent, ſecum alios adducere populo gratioſos, qui ſuo nomine etiam peterent.*Nomenclatores *ſeruos habebant, qui eis ſingulorum nomina quos ſalutarent, & obſecrarent, ſuggererent. Quidam etiam diuiſores habebant per quos nummos uiritim per tribus,& centurias diuiderent, quibus earundem ſuffragia emebant. Quod lex ambitus prohibebat. Quidam quo populo gratioſi fierent,congiaria, munera, epulum,& alias largitiones publice populo praebebant. Eadem fere ratio eſt de comitijs centuriatis, quae legum ferendarum, & iudiciorum cauſſa fiebant. Niſi quod legibus ferendis,antequam lex promulgaretur, recitari ſolebat a praeconibus ſuggerentibus ſcribis populo, ut ante ſciret & intelligeret legem,quàm ſuffragiũ ferret.*In *comitijs uero centuriatis iudiciorum cauſſa niſi accuſator is eſſet qui comitia haberet,praeter eas perſonas quas omnibus centuriatis conuenire neceſſe erat, interuenire eũ primum oportebat,qui diem perduellionis ad populum dixiſſet, tũ uero defenſorẽ qui pro reo diceret, poſtremo & ipſum reũ ſordidatum cum amicis qui populo ſupplicarent, priuſquam in ſuffragium mitteretur. Quod uero comitijs adeſſe has perſonas dixi ita accipiendum eſt,niſi exilij cauſa ſolum ante iudicij diem rei uertiſſent,quemadmodum feciſſe* Camillum, *Coriolanum,*K. *Quinctium, &* Ciceronem *ipſum in hiſtorijs legimus. Porro ante comitia cẽturiata edictum præmitti neceſſe erat, ut ad quam diem conuenire populus deberet multo ante intelligeret. Vnde fit ut in omni hiſtoria ita ſæpe reperiantur conſules comitia edixiſſe. Illud uero dubium eſt,ita ne comitia edici ſolerent,ut præcones,per uicos dimiſſi diem prædicerent, an quod magis credo,potius ſcriptum eſſet,quod publice proponeretur, eodem modo quo prætorum edicta. Sane ſcriptum in tabella proponi publice ſolitum quo edicebatur quis dies comitijs centuriatis*

luntatem interpretari.Hoc autem duobus praecipue modis fiebat,aut per exta hoſtiarum, & hoc erat haruſpicum munus, aut ex auibus, quod augures facere ſolebant, ut Cicero ſecundo de diuinatione, & ſecundo de legibus ſcribit. Auguralis uero diſciplina ex quattuor potiſſimum generibus conſtabat. Ex auibus,ex caelo,ex terrenis quibuſdā animalib.et ex diris. Ex auibus ſigna obſeruabantur tripliciter ex uolatu, ex occentu, ex tripudio. E caelo, quod ſeruare de caelo dicebatur,erat attentius circumſpiciendo obſeruare, num qua parte caeli aliquid ſe oſtenderet,unde diuinationem accipere poſſet,ut fulgura, & tonitrua, ut Cicero ſecundo de diuinatione tradit. Ioue enim tonante (inquit) aut fulgurante comitia populi haberi nefas. De terrenis animalibus, ſcribit Plinius libro octauo,cap. LVII. item,ut ex morbo Herculeo, alias comitiali. De diris Cicero primo de diuinatione: Etenim dira ſicut & cetera auſpicia, ut omina,aut ſigna,non cauſſas afferunt, cur quid eueniat.ſed nuntiāt euentura niſi prouideris.Ex his omnibus augures auſpicia captabant, cuius diſciplinae, auctore Dionyſio ueteres Romani obſeruantiſſimi erant. Ante igitur comitia centuriata auſpicari mos erat,& quamquam nihil apparuiſſet,mala ſigna obnuntiando afferre, uel fauſta nuntiare, ut comitia haberi poſſent.Intra Pomeriū autem auſpicari mos erat in arce,uel in Palatio, ubi locus erat quod a P. Victore auguratorium uocatur.Quod ſi quis uel non recte auguratus eſſet, & comitia habuiſſet, ubi id cognitum eſſet, tota illa actio uitioſa erat,hinc aliquoties magiſtratus ob eam cauſſam abdicaſſe legimus. Quod ſi quis comitia prohibere uoluiſſet,is obnuntiabat. Obnuntiare autem, erat magiſtratui ſeruatum eſſe de caelo renuntiare, ideoque ne eo die Ioue prohibente,comitia haberet uetare. Cautum autem legibus erat, ut obnuntiationi pareretur. Auſpicia autem penes magiſtratus erant, augures enim

nihil

nihil pro officio agebant niſi a magiſtratibus iuſſi eſſent.Id autem eſt quod ait Cicero : *Magiſtratus tantum habuiſſe ſpectionem auſpiciorum.Auſpicia autem & maiora,& minora uocabantur, maiora erant conſulum, praetorum, cenſorum; minora reliquorum magiſtratuum.* Praeter *auſpicia, quae omnino a magiſtratibus ante eiuſmodi comitia ſeruanda erant, ſacra quoque quaedam legitima fieri,& hoſtiarum immolationes oportebat, de quibus* Dionyſius *libro ſeptimo.* Edicto *itaque propoſito, reque in trinundinum ante promulgata, ſenatus auctoritate interueniente, ſacris factis, auſpicijs addicentibus, nullaq; obnũtiatione, uel aliorum magiſtratuum interceßione interiecta, quum centuriata comitia maior magiſtratus habere uellet, die ſuffragij populus in campo Martio conueniebat, ubi priuſquã in tribus & centurias diſtribueretur, concionem ad populum habebat, qua rogabat, ut id de quo ageretur iubere, aut uetare uellet; ac ſi magiſtratuum eſſent comitia,rogabat populum,ut ex ijs cãdidatis quorum haberi rationem oporteret,quos tum omnes nominatim appellabat,crearet populus quos uellet conſules, praetores,cenſoresue, uel quos ipſe recitaſſet,uel quoſdam ex omnibus ciuibus, ſi modo ij eſſent, quorum ratio haberi ex legibus poſſet. Deinde in centurias diſtributus initis comitijs ſuffragia ferre incipiebat. Comitia uero incboata, multas ob cauſſas, uel impedita, uel renouata fuiſſe conſtat, ut interceßione,& uitio magiſtratuum.* Tribunorum *autem plebis ſummum ius in interceßionibus erat, quod uerbo uno ſolemni* VETO. *continebatur. Si autem nulla cauſſa eſſet, qua comitia probiberentur, poſtquam populum magiſtratus in ſuas centurias diſcedere iuſſerat ad ſuffragium ferẽdum, tum omnes qui aderant ciues,quibus ſuffragij ius erat diſcedebant in ſuas quiſque centurias, ut quo ordine rogarentur ſuffragium dicerent.Tum centuria, quae prima ſorte exijſſet ea*

ſtſti

praerogatiua uocabatur, in qua tantum momenti erat, ut ferè in quam partem inclinaſſet praerogatiua, eam reliquae centuriae ſequerentur. Primo autem uoce ſuffragium ferre ſolebant, poſt legem uero tabellariam, populus in mandandis magiſtratibus reliquisque actionibus tabellis utebatur, in quibus in iudiciis Abſoluo, Condemno, Non liquet, *exaratum fuerat; in comitijs legum* Antiquo, Vti rogas; *in magiſtratibus tot diribebantur tabellae quot candidati, in quibus nomina candidatorum ſcripta erant per primas litteras. Is igitur candidatus qui plura per ſingulas centurias pūcta tuliſſet ſingillatim per praeconem nuntiabatur, qui plura centuriarum ſuffragia, magiſtratus itidem a praecone populo referebatur. Tabella uero accepta, tum ex uno ſeptorum (duo enim in campo* Martio *ſepta erant, in quibus comitia habebantur) per quoſdam ponticulos omnes tribus ſingillatim in aliud ſeptum ibant, atque in ciſtas quae in illis pontibus a rogatoribus tenebantur tabellas mittebant. Locus autem in quo centuriae ad ſuffragium uocabantur, erat prope tribunal eius qui comitia habebat. Quum autem, ut dixi, maior pars centuriarum aliquid ſciuiſſet, tum ea comitia rite habita dicebantur. Isque (ſi magiſtratuum erant) qui plura ſuffragia tuliſſet a praecone populo renuntiabatur, ut ſatis ex* Dionyſio *ſupra uidimus. Primum autem renuntiari per honorificum erat. Locus, ut dixi, comitiorum centuriatorum erat campus* Martius, *in quo erant duo ſepta, in quibus populus* Romanus *ſuffragium ferebat; de quibus apud* Liuium *&* Tranquillum *frequens mentio eſt. Ea autem intra pomerium haberi non poterāt: habebantur autem in loco augurato, id eſt ab auguribus ad eam rem dicato, & conſecrato. Haec autem comitia non poterant, niſi diebus comitialibus haberi. Dierum enim anni, ut ex marmoreis faſtis, &* Macrobio *liquet, quidam erant feſti, quidam profeſti, quidam interciſi,*

feſti

ceſſat; quia ad curam principis magiſtratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem. Ex quibus uerbis manifeſtum eſt, ſub Caeſare, & Auguſto adhuc fuiſſe comitia, uerum ſub Caeſare adeo non fuiſſe libera, ſub Auguſto uero paulo quidem liberiora, ſed tamen quae maxima ex parte principis arbitrio, non populi fauore, fierent. At poſt imperium a Tiberio initum adeo deſierunt fieri haec comitia, ut nunquam poſtea a ſequentibus imperatoribus populo reſtituta ſint, ſed primum penes ſenatum Tiberij inſtituto manſerunt, poſtea plane in principis poteſtate fuerunt, quemadmodum ex Plinij epiſtolis manifeſtũ eſt. Atque hactenus de comitijs centuriatis

L. Tarquinius Superbus rex VII

Occiſo Seruio regnum Romanum ui inuaſit L. Tarquinius qui a morum acerbitate Superbus cognominatus eſt. Is primores patrum, quos Seruij rebus fauiſſe arbitrabatur occidit. Volſcis bellum primus intulit, ex quorum manubijs templum Ioui in Capitolio maximum condidit, ferias Latinas primus inſtituit, cloacam maximam fecit, multaque praeterea bello, paceque praeclara geſſit. Quae tamen omnia inaudita ſaeuitia, tyrannideque, qua multis annis urbem oppreſſit, deformauit. Poſtremo uero quum impotenter ſe gerendo, omnes in odium ſui adduxiſſet, nouiſſime propter expugnatam nocturna ui a Sexto eius filio Lucretiae pudicitiam, Bruti opera praecipue, regno cum uxore, & filijs exactus eſt, quum annos XXV. regnaſſet, perpetuoque exilio cum omni prole ſua mulctatus eſt. Qui quum Tuſcorum & Latinorum ope ſaepe in regnum reſtitui fruſtra tentaſſet, demum Cumas conceſſit, ubi ſumma cum ignominia, reliquum uitae tempus apud Ariſtodemum tyrannum tranſegit. Fuit igitur urbs regum ſub im-

perio tantae reip. ortui, & incrementis admodum neceſſario annos CCXLIIII. *Quorum aliquot iuſti, fortes, prudẽtes, rerum humanarum peritiſsimi, & publicae utilitatis ſtudioſiſsimi, extiterunt; qui ijs legibus, inſtitutisque* Romanã *remp. fundarunt, ut ab ijs primordijs ad certiſsimum exterarum omnium gentium, ac populorum bello paceque principatum eam peruenire non difficile fuerit. Sed quum aliqui eorum aut patricios quorum ipſi e corpore erant, uehementius extuliſſent, plebemue depreſsiſſent; aliqui regnum per uim partũ imperioſius quàm decebat adminiſtraſſent, demum propter immoderatam qandam eorum in ciues libidinem, atque audaciam urbe atque imperio deiecti ſunt, populuſque* Romanus L. Bruto *praecipue auctore libertatem adeptus eſt.* De *cuius origine, cauſsis, incrementis, & ſtatu nunc diſſerere inſtitui*

Libertas populi Romani

Haec eſt (ut inquit Florus) ſecunda populi Romani *aetas, in qua liber uiuere coepit, primaque reip. mutatio, qua Superbo rege exacto, libertateque parta, imperium duobus uiris annuum mandatum eſt, qui praetores primum, deinde iudices, poſtremo conſules appellati ſunt. Hi ſummus erant apud Romanos ordinarius magiſtratus, qui pulſis regibus ab interrege, ſiue urbis prefecto Sp. Lucretio Tricipitino comitijs centuriatis, ex cõmentarijs Ser. Tullij, pro rege creati ſunt.* Hi *fuerunt Brutus, & Collatinus. Quibus preterquam quod annuum tantum imperium datum eſt, nihil aliud ex regia poteſtate immutatum: itaque omnia regum iura, lictores cum faſcibus, trabeam praetextam, ſellam curulem regiam, ceteraque regum inſignia primi conſules habuere.* Id *tantum cautum eſt, ne ſi ambo faſces cum ſecuribus haberent, duplicatus terror*

ror, duoque reges pro uno facti uiderentur, ut alter conſul faſces XII. ſecuribus alligatas, alter uero uirgarum faſces tantum cum lictoribus haberet, idque alternatim ſingulis mẽſibus, donec annuum eorum imperium expleretur, facerent. Brutus priore menſe concedente collega faſces cum ſecuribus habuit. Hac igitur ratione quum duorum regum metum ciuibus ademiſſent, poteſtatis inuidiam minuerunt. Duo autem conſules ideo creati ſunt, ut ſi unus improbus eſſe maluiſſet, alter eandem habens poteſtatem, collegam coerceret. Placuit quoque ne imperium conſulare longius quam annuum eſſet, ne propter magiſtratus diuturnitatem inſolentiores ſuperioreſque eſſent, ſed ciuiles ſe ſemper redderent, qui ſe poſt annum ſcirent magiſtratu abituros. Penes primos uero conſules poſt reges exactos, omnis regia poteſtas erat. Totius enim imperij ſumma per eos adminiſtrabatur, nam S. P. Q. R. per accenſos, & praecones cogebant, exercitum parabant, ab eis prouocatio non erat, domini pacis bellique erant, inconſulto ſenatu, uel populo in caput cuiuſcunque ciuis animaduertere poterant. Poſtremo penes eos (ut inquit Pomponius) ſummum ius uti eſſet lege cautum eſt. Ceterum mortuo Bruto, ne per omnia regiam ſibi poteſtatem uendicarent, legibus a P. Valerio conſule, quo plebi gratificaretur latis, quare etiam Poplicola appellatus eſt, conſulum auctoritas eo ipſo primo libertatis partae anno ualde imminuta eſt, regiaeque poteſtati longe inferior facta. Inſtitutum enim Valerijs duabus legibus eſt; primum ut magiſtratum nemo caperet, niſi qui a populo imperiũ acciperet, ſi quis aliter feciſſet, capitali poena puniretur, qui eũ occidiſſet ei impune eſſet; deinde ut prouocatio a cõſulibus ad populũ eſſet, neue poſſent in caput ciuis Romani animaduertere iniuſſu populi, relicto eis tantũ, ut coercere poſſet, & in uincula publica duci iuberent. In atrocibus uero caſibus

maximiſque reip. periculis, uel neceßitatibus, conſulibus aliquando ſummum ius, & regia prorſus poteſtas ad tempus per ſenatum ijs uerbis concedebantur. Vt conſules darent operã, ne quid reſp. detrimenti caperet. Ea poteſtas more Romano magiſtratui maxima permittebatur, exercitum parare, bellũ gerere, coercere omnibus modis ſocios, atque ciues, domi, militiaeque, imperium atque iudicium ſummum habere; aliter ſine populi iuſſu nulli earum rerum conſulibus ius fuiſſe tradit Saluſtius. Hoc autem factum fuiſſe conſtat Gracchanis, & Saturnini tribunorum plebis ſeditionibus, coniuratione Catilinae, tertio Pompeij conſulatu, & nouißimo reip. contra Caeſarem anno. Multa praeterea de conſulibus, & omnibus fere Romanis dignitatibus, quae praecipuae erant, diſſerui in cõmentarijs Faſtorum: quae quamquam reipub. ciuitatiſque Romanae nobilißimae partes erant, hoc tamen loco perioſe denuo eas repetere nolui, quod ſi quẽ earum deſiderio teneri contigerit, is faſtos ipſos adire poterit, in quibus de ijs fere omnibus abunde diſputaui. Hoc tamen loco quum ad libertatis initium deuenerim illud agam, ut omnium Romanorum magiſtratuum breuem quendam indicem, uel epilogum ſuggeram, ut uno aſpectu quae ego in commentarijs Faſtorum, & alij diffuſe admodum tractauimus, intelligi poßint: quũ uero, de ijs ita diſputauerim, ut maiores tantum magiſtratus, uel digniores & notiores expoſuerim, reliquos uero paulo obſcuriores praeterierim, huic deinde magiſtratuum Romanorum epilogo breuem adiungam earum dignitatum interpretationem, quam in faſtorum cõmentarijs non fecerim, atque ita omnia ſcite tradi poterunt, & abſque inani repetitione nihil, non diſputatum, tranſmitti

NOMI-

NOMINA . OMNIVM MAGISTRATVVM POPVLI. ROMANI AB. VRBE. CONDITA. VSQ. AD CONSTANTINVM. IMPERATOREM

MAGISTRATVS . VRBANI

MAGISTRATVS . MAIORES . ORDINARI

REX

Quorum primus fuit Romulus, nouiſsimus Tarquinius Superbus. Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Pomponius. Ego in Faſtorum commentarijs

Praefectus, *uel* Tribunus celerum

A Romulo inſtitutus, quorum primus Fabius Celer, nouiſsimus L. Brutus, qui primus Conſul creatus fuit. Dionyſius, Pomponius. Ego in Faſtorum commentarijs

Conſules duo

Primum creati anno urbis CCXLV

Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Gellius, Meſſalla, & Pomponius. Ego in commentarijs

Cenſores duo

Primum creati anno urbis CCCXI

Dionyſius, Liuius, Pomponius, ſaepe Plutarchus. Ego in commentarijs

Praetores XV

Hi primo fuerunt

Praetor unus vrbanus

Creatus anno urbis CCCXXCIIX
Liuius, Plutarchus, Pomponius. Poſt duo

Praetor vrbanus, &
Praetor peregrinus

Creati anno urbis DXII
Liuius, & Pomponius. Poſt duobus alijs additis, quattuor facti, id eſt

Praetor vrbanus
Praetor peregrinus
Praetor Siciliae
Praetor Sardiniae, & Corſicae

Creati anno urbis DXXVII
Liuius, & Pomponius, ac Solinus. Poſt duobus aliis additis ſex facti, id eſt

Praetor vrbanus
Praetor peregrinus
Praetor Siciliae
Praetor Sardiniae, & Corſicae
Praetor Hiſpaniae citerioris
Praetor Hiſpaniae vlterioris

Creati anno urbis DLVII
Liuius, & Pomponius. Poſt quaeſtionibus publicis inuentis, earumque numero a Sulla Felice dictatore aucto, duo praetores ueteribus additi, eorumque numerus ad octo auctus, omneſque in urbe anno praeturae retenti, poſt annum uero praeturae, pro praetoribus in prouincias miſſi. Fuerunt aũt
Prae

I Praetor vrbanus
II Praetor peregrinus
III Praetor de maieſtate
IIII Praetor de vi (tu
V Praetor de repetũdis *uel* de Pecula
VI Praetor de crimine inter ſicarios
VII Praetor de ambitu
VIII Praetor de veneficio, *uel* de falſo
Cicero ſaepe, Pomponius, Tacitus, & alii
IX Praetor cerealis
X Praetor cerealis
A Caeſare dictatore additi. Tranquillus, Dio, Pomponius
XI Praetor
XII Praetor
Praetores alii duo ab Auguſto additi. Tacitus, Tranqil lus, Dio, Pomponius
XIII Praetor
XIV Praetor
Qui de fidei commiſſo ius dicerent, a Claudio Imp. additi
Quorum unum detraxit Titus, reſtituit Nerua, qui inter fiſcum & priuatos ius diceret. Pomponius
XV Praetor tutelaris
A Marco Imp. factus. Iulius Capitolinus

Imperatores Caeſares Auguſti
Quorum primus Caeſar Auguſtus, Dio, In commentariis

Donati tribunicia poteſtate

Tacitus, Tranquillus, Dio, In comentariis

Nobiliſsimi Ceſares

vel

Principes iuuentutis

Tacitus, Dio. Ego in commentariis

Praefectus vrbis

Ab Auguſto inſtitutus. Tacitus, Dio, Tranquillus

MAGISTRATVS. MAIORES EXTRA. ORDINEM

Praefectus vrbis abſente ordinario magiſtratu

A Romulo inſtitutus, quorum primus Denter Romilius. Tacitus, Pomponius

Interrex

Poſt Romuli mortem factus. Dionyſius, Liuius, Plutarchus, In commentariis

Dictator, &

Magiſter equitum

Primum creati anno vrbis CCLVI

Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Pomponius, In commentarijs

X. viri legibus ſcribendeis conſulari poteſtate

In Commentariis

Crea-

Creati anno vrbis CCCIII. *Dionyſius, Liuius, Pomponius*

Tribuni militum conſulari poteſtate

Primum tres, poſt quattuor, deinde ſex. Creati anno vrbs CCCX. *Dionyſius, Liuius, Pomponius, In cōment ariјs*

III Viri R. P. C

Creati anno vrbis CCCIX. *Dio, Appianus, Tranquillus, In commentariis*

MAGISTRATVS. MINORES ORDINARII

Quaeſtores urbani duo, *alias* Quaeſtores aerarij

Plutarchus, Pomponius, Tacitus. In commentarijs. Creati, uel ſub regibus, uel a primo cos. Poplicola Anno CC X L V

Tribuni plebis X

Hi primo duo fuerunt creati anno CCLXI. *poſt* V. *poſtremo* X. *facti. Dionyſius, Liuius, Pedianus, Pomponius. In commentarijs*

Aediles plebis II

Eodē anno quo primi tribuni plebis creati. Dionyſius, Liuius, Pomponius. In commentarijs

Aediles curules II

Creati anno CCCXXCIIX. *Liuius, Pomponius. In commentarijs*

Ae-

Curatores operum publicorum

ab Auguſto inſtituti. Tranquillus

Curatores aluei Tiberis,&
cloacarum

ab Auguſto creati. Tranquillus, Lapides

Curatores viarum ſingularum
extra vrbem

Plutarchus in Gracchis, Cicero ad Atticum, Tacitus, Tranq.
Ego ſupra libro primo

Praefectus praetorio

ab Auguſto lectus. Tacitus, Tranquillus

Praefectus frumenti populo
diuidendi

ab Auguſto inſtitutus. Tranquillus C. XXXVI

Praefectus vigilum

Tacitus, Pomponius

Curatores regionum

Denuntiatores regionum

Magiſtri uicorum vrbis regionum
XIIII

ab Auguſto inſtituti. Tranquillus, Victor. Ego ſupra libro I

Aduocatus fiſci

Iulius Capitolinus in Macrino

MAGISTRATVS . MINORES EXTRA . ORDINEM

II. Viri perduellionis

a Tullio Hoſtilio rege primũ creati. Varro, Dionyſius, Cicero de oratore, Liuius libro I. *&* VI. *In commentarijs*

Quaeſtores parricidij *uel* rerum capitalium

Pomponius. In commentarijs

Praefectus annonae·

Liuius ſaepe

V. Viri menſari

Primum creati anno urbis CDII. *Liuius libro ſexto*

III. Viri menſari

Liuius libro uigeſimotertio

II. Viri nauales

Liuius libris IX. X. *&* XLI

III. Viri, qui conquirerẽt iuuenẽs idoneos ad arma ferenda, militesque facerent

Liuius libro uigeſimoquinto

V. Viri turribus, murisque reficiendis

Liuius libro uigeſimoquinto

x. Viri qui iudicant ſuper ſacramento,& libertate

Cicero

x. Viri diſtribuendorum donatiuorum

Liuius

III. Viri legendi ſenatus

III. Viri recognoſcendi turmas eq. Rom

a Caeſare Auguſto excogitati. Tranquillus cap. XXXVI

MAGISTRATVS.POPVLI.ROMANI.EXTRA.VRBEM.VEL PROVINCIALES

Pro conſulibus

Cicero, Liuius. In commentariis

Pro praetoribus

Cicero, Liuius. In Commentariis

Legati proconſulum

Cicero, Liuius. In commentariis

Legati pro praetorum

Cicero. In commentarijs

Quaeſtores prouinciales XIIX

In Commentarijs

primum II. *deinde ſex, poſtremo* XIIX. *a Sulla facti. Tacitus*

Pro

III. Viri *uel*

V. Viri

ad inſpiciendos fines, litesque dirimendas. Liuius libro tertio, & alibi

NOMINA. MINISTRORVM MAGISTRATVVM. P. R

Scribae

Cicero, Lapides

Accenſus *uel* Adcenſus

Varro libro quinto de lingua Latina

Praecones

Cicero in Verrem VII. *in Rullũ, pro Milone, Gellius libro* XII *cap. octauo*

Lictores

Feſtus, Gellius

Viatores

Feſtus, Gellius

Carnifices

Tacitus, Plinius

Dribitores

Cicero pro Plancio, ad Q. Fratrem libro tertio, & ſecundo de natura deorum

Cuſtos

Rogatores

Cicero poſt reditum in ſenatu, & ſecundo de diuinatione

Cuſtodes

Cicero ſecunda in Rullum

Nomenclatores

Lapides, Cicero pro Muraena

Diuiſores

Cicero ſecunda in Verrem, Aſconius, hi

Magiſtri curiarum

dicuntur a Plauto in Aulularia

COMMENTARIVS. IN EOS. MAGISTRATVS. QVOS. IN COMMENTARIIS. FASTORVM PRAETERII

PRAEFECTVS. VRBIS

PRAEFECTVS *vrbis extraordinarius magiſtratus erat, qui creabatur quoties conſules bellis ex vrbe auocabantur, ne reſpublica ſine magiſtratu eſſet. Hunc magiſtratum Romulum inſtituiſſe tradit Tacitus libro v. Sed praecipua ex Piſone gloria, quod praefectus vrbi recens, continuam poteſtatem, & inſolentia parendi grauiorem, mire temperauit, Namque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus ne urbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. Feruntque a Romulo Dentrem Romulium, poſt a Tullo Hoſtilio Numam Marcium, ab Superbo*

bo Tarquinio Sp. Lucretium impoſitos. Dein conſules manda bant, duratque ſimulachrum quoties ob ferias Latinas praeficitur, qui conſulare munus uſurpet. Ceterum Auguſtus bellis ciuilibus Cilnium Maecenatem equeſtris ordinis cunctis apud Romam, atque Italiam praepoſuit. Mox rerum potitus ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, ſumpſit e cõſularibus, qui coerceret ſeruitia, & quod ciuium audacia turbidum niſi uim metuat. Primus Meſſalla Coruinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercendi. Tum Taurus Statilius quamquam prouecta aetate, egregie tolerauit. Dein Piſo uiginti per annos pariter probatus publico funere ex decreto ſenatus celebratus eſt. Ex ijs Taciti uerbis manifeſtũ eſt praefectos urbis illos ueteres a Romulo inſtitutos fuiſſe, atq; nõ a populo, ſed a regibus, uel cõſulibus creari ſolitos. Vnde etiã id colligi poteſt, multo magis obſeruatũ fuiſſe in adumbrato illo præfecto Latinarũ feriarum cauſſa creato. Profectis enim urbe cõſulibus, ſummũ imperiũ erat penes praetorẽ urbanũ, niſi quum ob Latinas ferias urbe exibãt ſingulis annis cõſules. Tum enim ad uſurpationẽ uetuſtatis, praefectus in urbe relinquẽdus erat a cõſulibus, penes quẽ nõ penes praetorẽ imperium eſſet in urbe, ne ſcilicet populus ſe religione obſtrictum putaret, ſi quid in Latinis ferijs omiſſum eſſet, quod a ueteribus uſurpatum fuiſſet. De hoc præfecto urbi Latinarũ cauſſa ſcribit Gellius lib. XIIII. cap. ultimo. Praefectum urbi Latinarum cauſſa relictum ſenatum habere poſſe negat Mucius, quoniam ne ſenator quidem ſit, neque ius habeat ſententiae dicendae, quum ex ea aetate præfectus fiat quae non ſit ſenatoria. M. autem Varro in iiij. epiſtolicarum quaeſtionum, & Ateius capito in coniectaneorum CCLIX. ius eſſe praefecto habendi ſenatus dicunt. Deque ea re aſſenſum eſſe Capitonem Tuberoni contra ſententiam

p Mucij

Mucij refert. Namque & tribunis (inquit) plebis ſenatus habendi ius erat, quamquam ſenatores non eſſent ante Atinium plebiſcitum. Sunt etiam Pomponij haec uerba lege ij. de origine iuris. Quoties autem proficiſcuntur unus relinquitur, qui ius dicat, isque uocatur praefectus urbis: qui praefectus ita olim cōſtituebatur, poſtea uero Latinarum feriarum cauſſa introductus eſt, & quotannis obſeruatur. Quamdiu igitur non erant in urbe praetores, quibus ſummum imperium eſſet per abſentiam ſummi magiſtratus, tam diu penes praefectos urbis fuit poteſtas non modo uocandi conſulendique ſenatum, ſed etiam agendi cum populo. Vnde fit, ut centuriata comitia habendi ius etiam eſſet praefecto urbis, ut intelligi poteſt ex eo, quod ſcribit Liuius in fine libri primi: Duo conſules inde comitijs centuriatis a praefecto urbis, ex commentarijs Ser. Tulli creati ſunt. Eum tamen ante interregem factum fuiſſe, quam haec comitia haberet refert Dionyſius. Verum poſt inſtitutam dictaturam ſubrogandis magiſtratibus dictator potius creabatur, ſi ad interregnum res non redijſſet, quam ut ea comitia haberet praefectus. Quin tamen uel legibus ferendis, uel iudicio exercendo, praefectus urbis ius haberet centuriatis comitijs agendi cum populo negari non poteſt. At poſt introductum Romae praeturae magiſtratum deſijt praefectus urbis fieri, niſi quod Latinarum cauſſa profectis urbe conſulibus relinquendus erat praefectus urbis, idque (ut dixi) religionis cauſſa, potius quam quod eo magiſtratu magnopere opus eſſet. Et quoniam ferijs agi cum populo non licebat, idcirco planum eſt huic praefecto urbis, cui imperium erat niſi tempore Latinarum, ius non fuiſſe agendi cum populo, tametſi uocandi ſenatus (ſi quid interim accidiſſet cur extra ordinem uocandus uideretur) ius habebat, ut ex Gellio uidimus. Reliquo uero anni tempore quamquam abeſſent conſules, nullus

lus locus reliquus erat huic magiſtratui, ſed ſumma poteſtas erat penes praetorem urbanum, ut tradit Cicero libro x. epiſt. fam. his uerbis: Placuit nobis ut ſtatim ad Cornutum praetorem urbis litteras deferremus, qui quod conſules aberant, conſulare munus ſubſtinebat, more maiorum. *Haec autem quae dicit, intelligi debent de tempore, quo ciuitas libera fuit. Nam ſub imperatoribus iam inde ab Auguſto, ut tradit Tacitus libro* v. *coepit ordinaria & continua eſſe poteſtas praefecti urbis. Et Tranquillus in Auguſto cap.* xxxvi. *ipſum ſcribit pleraque noua officia excogitaſſe, in queis praefecturā urbis. De praefecto urbis mentio eſt apud iuris conſultos in titulo de praefecto urbis. Hic (ut dixi) ab Auguſto inſtitutus uſque ad noſtra ſaecula perdurat. Tametſi praeter hunc urbis praefectum ordinariū & continuum, alius Latinarum cauſſa praefectus urbis creari ſoleret, ut apparet ex libris iiij. &* v. *Cornelij Taciti; qui Latinarum modo tempore conſulare munus obibat. De hoc praefecto urbis frequentiſſima in omnibus lapidum, & librorum monumentis mentio eſt.*

DEO . HERCVLI
INVICTO
C. IVL . POMPONIVS
PVDENS
SEVERIANVS
V. C. PRAEF . VRBI

Item

HERCVLI . INVICTO
T. FLAVIVS. IVLIANVS
QVADRATIANVS. V. C
PR. VRBI . XV. VIR. S. F
DONVM . DEDIT

p   De

Item

D . N . VALENTI
MAXIM . PRINCIPI
SEMPER . AVGVST
L.VOCONTIVS . VICASIVS . V.C
PRAEF. VRBI . ITER . PRAEF
LEG . VI.PRAEF . PR . PR . PROV
GAL . PROC . XX.HER.EIVSDEM
I . S . C . D . N . M . Q . E . D . D

De curatoribus tribuum

De curatoribus omnium tribuum ſic ſcribit M. Varro *lib. v. de lingua Latina:* Omnes Quirites *pedites, armatos, priuatoſque, curatores omnium tribuum, ſi quis pro ſe, ſiue altero dari rationem uolet, uoca inlicium huc ad me. Curatores tribuum erant, perinde ac in uicis uicorum magiſtri, qui tribuum commoda procurarent*

De alijs quibuſdam magiſtratibus

Multorum praeterea magiſtratuum mentio eſt tam in uetuſtis inſcriptionibus, quam apud Tacitum, *quos* Romae *poſt Auguſti tempora creatos fuiſſe ab imperatoribus conſtat, ut procuratoris a rationibus, operum publicorum, Caeſaris, xx. hereditatium; praefecti alimentorum, frumenti, uehiculorũ; curatorum annonae, tabulariorum publicorum, muneris publici, & multorum praeterea ſimilium, quos, quia haud multũ ad rem faciunt, praetereo*

De aliquot magiſtratibus minoribus extra ordinem

Extraordinarios *magiſtratus urbanos, hoc eſt quibus etiam in urbe imperium eſſet, multos ac diuerſi generis in hi-*

ſtorijs

ſtorijs paßim inueni. Nam ut quaeque negocia occurrrebant, quae extraordinariam curationem requirere uidebantur, ita alij atque alij magiſtratus creabantur. In hoc genere erant praefecti annone, qualem fuiſſe legimus L. Minucium apud Liuium lib.iiij. Pompeius quoq; hunc magiſtratum geßit creatus eo anno, quo Cicero reuocatus eſt ab exilio, ut conſtat ex oratione pro domo. Hunc ordinarium Auguſtum feciſſe tradit Tranquillus, qui eum curatorem frumenti populo diuidendi uocat, & in antiquis inſcriptionibus curator, & praefectus annonae dicitur ſic

CARPVS . AVG . LIB
PALLANTIANVS
ADIVTOR . CLAVDI
ATHENODORI . PRAEF
ANNONAE . FECIT . SIBI
ET . CLAVDIAE . CALE
CONIVGI . PIISSIMAE . ET
TI . CLAVDIO . ROMANO
VERNAE . ET . LIBERTIS
LIBERTABVS.POSTERISQVE
EOR

Item

M . MAECIO . MEMMIO
FVRIO . BALBVRIO
CAECILIANO.PLACIDO.C.V
PRAEFECTO.ANNONAE
VRBIS . SACRAE . CVM
IVRE . GLADII

Item

T. FLAVIVS . INGENVVS
CVRATOR . ANNONAE
SVA . PECVNIA
COMPAR
SIBI. ET. POSTERISQVE
SVIS

Magiſtratus quoq; extra ordinem fuerunt v. uiri menſarij P. *Valerio & C. Marcio* II *cos. creati, ad liberandum aere alieno populum, de quibus Liuius lib.* VI. *Item iij. viri mẽſarij alij, tempore ſecundi belli Punici facti ſunt, de quibus idem Liuius libro xxiij: ita ſcribit. Et Romae quoq; propter penuriam argenti triũuiri menſarij rogatione Minutij trib pl. facti ſunt*

In hoc genere erant, & II. *uiri nauales, de quibus Liuius lib.x. Et duo imperia eo anno dari coepta per populum, utraq; ad rem militarem pertinentia, unum, ut tribuni militum, &c. Aliud ut* II. *uiros claßis ornandae reficiendaeque cauſſa idem populus iuberet. Lator huius plebiſciti fuit M. Decius tribunus plebis. Hunc uero non fuiſſe ordinarium magiſtratum inde poteſt intelligi, quod Liuius lib.xl. & xli. quum rurſus huius magiſtratus meminit, certam cauſſam creationis aßignat, nec ſimul creari facit cum ordinarijs magiſtratibus, ſed prout neceßitas requirebat. Quum enim ita ſcribit:* II. *uiri nauales creati C. Matienus, & C. Lucretius; Verba antecedentia oſtendunt ſubito eos creatos, poſtquam nuntiatum eſſet a Liguribus obſideri L. Aemilium. At ſi ordinarius magiſtratus eſſet, non ita pro neceßitate ſubito creatus fuiſſet, ſed iam ſuperiore anno cum reliquis magiſtratibus ordinarijs creatum oportuiſſet. Et libro* XLI. *Quia fecerat mentionem C. Furij* II. *uiri naualis, propterea ut cauſſam huius magiſtratus redderet ſtatim ſubijcit: Aduerſus Illyriorum*

riorum claſſem creati II.*uiri nauales erant,qui tuẽdam* XX. *nauibus mari ſuperiore Anconam uelut cardinem haberent.* *Quia uero illic duumuirum naualem appellat* L. *Cornelium Dolabellam, qui biennio ante in eo magiſtratu etiamnum erat hinc profecto clarum argumentũ haberi poteſt,nõ fuiſſe eum ordinarium magiſtratum,cuius imperium eſſet pluſquã annuũ*

His etiam addendi ſunt III.*uiri qui iuuenibus ad militiam conquirendis tempore ſecundi belli Punici creati ſunt,de quibus ſcribit* Liuius *lib.*XXV. *Cõſules quum aegre delectum conficerent, quod inopia iuniorum non facile in utrunque, ut & nouae urbanae legiones, & ſupplementum ueteribus ſcriberetur, ſufficiebat. Senatus abſiſtere eos incoepto uetuit, &* III.*uiros binos creari iuſsit,alteros qui citra, alteros qui ultra quinquageſimum lapidem, in plateis, foriſque, & in conciliabulis, omnem copiam ingenuorum inſpicerent: & ſi qui roboris ſatis ad ferenda arma habere uiderentur, etiam ſi non dum militari aetate eſſent milites facerent*

Reperio etiam in horum numero fuiſſe V.*viros muris,turribuſque reficiendis creatos, de quibus* Liuius *libro* XXV. *Comitia deinde (inquit) a praetore urbano de ſenatus ſententia, plebiſque ſcito ſunt habita, quibus creati ſunt* V.*uiri turribus muriſque reficiendis*

De X.*uiris qui iudicarent ſuper ſacramento & libertate,* Cicero.*De* X.*uiris uero diſtribuendorum donatiuorum.*Liuius III. *virorum legendi Senatus,& recognoſcendi turmas equitum Romanorum, quotieſcunque opus eſſet,* Tranquillus *in Auguſto (ut dixi) mentionem faciunt. Fuit praeter hos, & iudex quaeſtionum, de quibus in antiqua inſcriptione mentio eſt. Atq; haec ſunt magiſtratuum minorum extra ordinem nomina,quae adhuc ego extare uiderim: qui omnes tributis comitijs quotieſcũq; eos fieri opus eſſet,repub.ſtãte,creabãtur.*

p 4 Nam

Nam poſtea imperatorũ beneficia, ut alia omnia eſſe coeperũt

De III. viris nocturnis, & praef. vigilum

Paullus iureconſultus lege I. *de officio praefecti uigilum digeſt. lib. primo, de* III. *viris nocturnis ſic ſcribit*: Apud *ueſtiores incẽdijs arcendis,* III. *uiri praeerant, qui ab eo, quod excubias agebant etiam nocturni dicti ſunt*. Et Liuius *libro* IX. *ubi de Cn. Flauio loquitur ita ſcribit: Quem aliquando ante deſiiſſe ſcriptum facere, arguit* Macer Licinius *tribunatu ante geſto, triumuiratibuſq;, nocturno altero, altero coloniae deducẽdae*. Et Tacitus: *Triumuiri nocturni, quod ad incẽdium in ſacra uia ortum tarde uenerant a tribuno plebis die dicta damnati ſunt*. Ex *quibus uerbis apparet eum fuiſſe ordinarium magiſtratum, cuius eſſet annua poteſtas*. Horum *locum poſtea aliquot uigilum cohortes cum eorum praefecto ab* Auguſto *inſtitutae tenuerunt, quae prohibendis nocturnis incendijs per urbem excubabant*. De *praefecto uigilum meminit uetus haec inſcriptio*.

PAVLLINAE . VALERIANAE
RARISSIMAE . SANCTISSIMAE
FEMINAE . PATRONAE . F
L . PAVLLINVS . VOLVSIVS
V . C . PRAEF . VIGIL . ROM

Item

LVNAE . AETER . SACR
PRO . SALVTE
IMP . CAES . L . SEPTIMI
SEV . PII . INVIC . PRIN
PONT . MAX . P . P
IVLIVS . BALBILLVS
ANVLLINVS
PRAEF . VIGIL . V . S . L . M

De III. viris valetudinis

Huius magiſtratus nulla apud ueteres auctores, quod ſciã mentio eſt, in antiquo uero argenteo nummo ſic ſcriptum eſt: M' . ACILIVS . III. VIR. VALETV. *Hi noſtra aetate peſtis cauſſa creari ſolent, atque Domini ſanitatis uocantur, quibus temporibus de morbo ſuſpectis, magna poteſtas concedi ſolet. Nummi uero uerba ſic ego interpretor:* M'. *Acilius* III. *uir ualetudinis tuendae*

De III. viris monetalibus A. A. A. F. F. & III. viris capitalibus

Pomponius lege ij. de origine iuris: Conſtituti ſunt eodem tẽpore, & IIII. *uiri qui curã uiarum agerent, &* III. *uiri monetales aeris argenti, auri flatores, &* III. *uiri capitales, qui carceris cuſtodiam haberent, ut quum animaduerti oporteret interuentu eorum fieret. De* III. *uiris monetalibus, & capitalibus mentio eſt apud Ciceronem epiſt. fam. lib. vij. & in antiquis nummis, lapideiſque epigrammatibus ſic*

L. ANNIO. FABIANO
III. VIRO . CAPITAL
TRIB . LEG. II . AVG

Item

D . M
R E L I Q V I A E
C O R P O R I S . M
TARQVINII. CRISPI
FRONTONIS . C . L
III. VIRI. CAP

TI.

Item

TI. PLAVTIO. M. F. M. N
SILVANO. AELIANO
PONTIF. SODALI. AVGVSTALI
III.VIR.A.A.A.F.F.Q.TI.CAESARIS
LEG. LEG. V. IN. GERMANIA

De v. viris cis, & vls Tiberim

Pomponius leg. ij. de origine iuris: Et quia (inquit magiſtratibus ueſpertinis temporibus in publicum eſſe inconueniens erat, quinque uiri conſtituti ſunt cis Tiberim & uls Tiberim, qui poſſent pro magiſtratibus fungi. De ijſdē meminit Liuius.

De Decemuiris ſtlitibus iudicandis

Horum Cicero, & Plinius in epiſtolis meminerunt. In la*pidibus quoque, & ijs praeſertim quos paßim in hoc libro citaui frequentißima mentio eſt.* Admonet Quintilianus uerbū *ſtlitibus idem ſignificare quod ſuperlites*

C. MAESIO. C. F
PLACATIANO
X. VIRO. STLITIB. IVD
TRIB. MIL. LEG. I. ITALIC
Q. PROV. AFRIC
ALLECT. INTER. TRIBVN
AB. IMPERATORE
HADRIANO. ANTONINO
AVG. PIO
PRAETORI. PATRONO
D. D

P.

item

P . STATIO . P . F
FAB . PAVLLO
POSTVMIO . IVNIORI
X.VIRO.STLITIB.IVDIC
TRIB. MIL . LEG . VII
GEM.FELIC
VI.VIRO.EQVIT.ROMANOR
Q.PROVINC.AFRIC.TRIB.PLEB
PRAETOR . LEG . PR . PR
PONT.ET.BITHYN.PRO.COS
PROVINC . B A E T ICAE
TITVLO.VSVS
D . D

De C. uiris

Pomponius deinde (inquit) quum eſſet neceſſarius magiſtratus, qui haſtae praeeſſet centumuiri litibus iudicandis conſtituti ſunt. Et Feſtus: *Centumuiralia iudicia a centumuiris ſunt dicta: nam quum eſſent Romae* XXXV. *tribus, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui centumuiri appellati ſunt: Et licet quinque amplius, quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur centumuiri ſunt dicti.* De centumuiris primo de oratore meminit Cicero. *Ad quorum munus intelligendum illud eſt animaduerſione dignum: Iudicia omnia quae ad ciues* Romanos *pertinebant, aut priuata, aut publica fuiſſe. Priuatis iudicijs praeerant duo praetores, urbanus, qui inter ciues ius dicebat, & peregrinus, qui inter peregrinos. Si autem actio priuata huiuſmodi eſſet, ut de iure potius, quam de facto quaerendum eſſet, praetor ad centumuiros ſuum*

ſuum uelut conſilium remittebat, ſin de facto quaerendum eſſet, praetor iudices dabat; ſi nihil eſſet cur de iure, aut facto quaerendum eſſet, praetor ipſe decretum interponebat. Publicis quaeſtionibus, poſt inſtitutas quaeſtiones perpetuas praeerant reliqui praetores quattuor

De quaeſtoribus, praefectis, & VIII. viris aerari Saturni

Quaeſtorum, & praefectorum aerari ſaepiſſime mentio eſt apud Tacitum, & in uetuſtis epigrãmatibus. Hi aerari populi Romani, quod in templo Saturni erat, cum VIII. uiris curam habebant, atque tabularum relati & expenſi cuſtodes erant, de quibus in antiquis his inſcriptionibus ita mentionem extare uidi

P. CORNELIO. LENTVLO
SCIPIONI. COS. PRAEFECTO
AERARI. LEGATO. *&cet*

item

L. CALPVRNIVS. PISO
M. SALLVIVS
PR. AERARI *&cet*

item

C. POPILLIO. C. F. QVIR. CARO
PEDONI. COS. VII. VIRO
EPVLON. PRAEF. AERARI
SATVRNI *&c*

item

item

T.PETIDIO . T . F
FABIA . CASSINO
VIII.VIRO III.AERARI
& cet

item

M . PVBLICIO
M.F.FAB . SEXTIO
CALPVRNIANO
QVAESTOR.AERAR

Haec autem epigrammata idcirco hic mutila exaraui, quod ſupra ea integra deſcripſerim. Erant *& curatores pecuniae publicae, item ſacrae pecuniae, quorum inſcriptiones ſupra attuli; quos municipales potius quam urbanos fuiſſe crediderim*

De aliquot officijs publicis ab Auguſto excogitatis

Tranquillus in Auguſto cap. XXXVII. *Quoque plures (inquit) partem adminiſtrandae reip. caperent, noua officia excogitauit, curam operum publicorum, uiarum, & aquarum, aluei* Tiberis, *frumenti populo diuidendi, praefecturam urbis, triumuiratum legendi ſenatus, & alterum recognoſcendi turmas equitum, quotieſcunque opus eſſet.* Hos *quoque magiſtratus memorant hae uetuſtae inſcriptiones*

C.

C . PONTIO . C . F . FAB
PELIGNO . TRIB . MIL
LEG.X. GEM . Q . CVRAT
LOCORVM . PVBLIC
ITERVM. AEDILI . CVRVL
LEGATO.PRO.PR. ITERVM
EX.S.C.ET. EX . AVCTORI
TATE . CAESARIS . D . D

item

C.CALPETANVS . STATIVS
SEX . METRO·RIVS
M . PERPENNA . LVRCO
T . SARTIVS . DECIANVS
CVRATORES.TABVLARIOR
PVBLICORVM..FAC . CVR

item

C.POPILLIO. C . QVIR
CARO.PEDONI
COS. VII.VIRO.EPVLON
CVRATORI . OPERVM
PVBLICOR . PRAEF
AERARI . SATVRNI
CVRATORI . VIARVM

&cet

item

C.CALPETANVS . RANTIVS
QVIRINALIS:VAL. CESTIVS
CVRATOR. RIPARVM . ET
ALVEI.TIBERIS.TERMINAVIT

item

item

TI.IVLIVS.FEROX. CVRATOR
ALVEI.ET.RIPARVM. TIBERIS
ET.CLOACARVM.VRBIS.TERMI
NAVIT.RIPAM.R.P. PROXIMO
CIPPO.P.CCCLXXXI.S

item

C.VIBIVS.C. F. RVFVS
SEX.SOTIDIVS. SEX. F
STRABO.LIBVSCID
C.CALPETANVS. C. F
STATIVS.RVFVS
M.CLAVDIVS.M.F. MARCELLVS
L. VISELLIVS. C. F. VARRO
CVRATOR. RIPARVM. ET
ALVEI. TIBERIS
EX. S. C. TERMIN

De praefecto praetorio

Eundem dignitatis gradum, quem apud reges tribuni celerum, apud dictatores magiſtri equitum, habuerunt apud Imperatores praefecti praetorio: cuius munus ab Auguſto excogitatum, a Tiberio Caeſare ſtabilitum eſt. Hi cohortibus praetorianis in urbe ad corporis Romanorum principum cuſtodiam ab Auguſto Caeſare inſtitutis praeerant, atque ex equitibus Romanis legebantur, diu enim ſenatorem praefectum praetorio fieri non poſſe mos fuit. Poſtea quum ex praefectis praetorio

rio imperatores quoq; creari coepti ſunt, quorum primus Macrinus fuit, nec dum ſenatoribus poſtea, ſed etiam conſulibus ea dignitas patuit. Horum *maxima auctoritas ſemper fuit, quippe qui ualentiſsimis & fortiſsimis cohortibus praeerant. Legebantur autem ex mero principis arbitrio. Saepe etiam duo, interdum tres praefectos praetorio una creatos fuiſſe legi, idque pro principum uoluntate, ſed frequentior uſus erat, ut unus tantum eſſet praetorio praefectus. Perdurauit autem Romae hic magiſtratus, uſque ad Conſtantini imperium, in quo quum praetoriani, pro Maxentio contra Conſtantinum ſtetiſſent, poſt uictum & occiſum tyrannum, caſtro praetorio diruto a Conſtantino, cohortes praetorianae exauctoratae ſunt, atque ita praefectorum praetorio dignitas hac ratione ſublata eſt.* In *quorum locum quum ipſe imperator nouam quandam orbis* Romani *diuiſionem commentus eſſet, ut eum in quattuor praecipuas partes, ſiue dioeceſes diuideret, quattuor quoque praecipuos uiros creauit, qui ſingulis praeeſſent. Quorum unus praefectus praetorio* Galliarum *dicebatur, is Gallijs,* Hiſ*paniae,* Britanniae, & Germaniae *praeerat. Alter praefectus praetorio* Italiae, *cuius adminiſtrationi, & Africa addita erat.* Tertius *porro praefectus praetorio* Illurici *fuit, cui* Graecia *omnis,* Thracia, Noricum, Pannoniae, Moeſia, Dalmatia, *& reliquae eius tractus prouinciae adiudicatae. Quartus uero praefectus praetorio orientis erat, is* Orientem, *id eſt omnes tranſmarinas prouincias, ſuprema poteſtate regebat. ita* Zoſimus. De *utrisq; praefectis praetorio tam ante, quam poſt* Conſtantini *imperium mentio eſt in uetuſtis his inſcriptionibus*

L.

L. FVRIO. L. F
PAL. VICTORI
PRAEF. PRAET
IMPERAT. OMNIVM
& cet

item

SEX. PETRONIO. PROBO. V. C
ANICIANAE. DOMVS. CVLMINI
PROCONSVLI. AFRICAE
PRAEFECTO. PRAETORIO
QVATER. ITALIAE. ILLYRICI
AFRICAE. GALLIARVM
CONSVLI. ORDINARIO
PATRI. CONSVLVM
& cet

De aduocato fiſci

Hunc Hadrianus imperator inſtituit (ni fallor) de quo Capitolinus in Macrino, & uetus haec inſcriptio meminerunt

Q. HORTENSIO
Q. F. COL
FAVSTINO
ADVOCATO. FIS
CI. PRAEF. FABR
& cet

q De

De magiſtratibus populi Romani prouincialibus

Prouinciales dicuntur omnes magiſtratus, quibus erat imperium curatione extra vrbem tantum; in hoc numero erant proconſules, propraetores, legati proconſulum, & propraetorum, quaeſtores prouinciales, & pro quaeſtoribus cum iure praetorio: de quibus in Faſtorum commentarijs abunde ſcripſi, item praefectus Aegypti, iuridicus Alexandriae, praefecti praefecturarum, conſulares, & iuridici Italiae, cenſitores ciuium Romanorum colonorum, item III. V. VII. X. uiri coloniae deducendae V. VII. XX. uiri agris dandis adtribuendis, item V. & XV. uiri agris metiendis diuidendisq; & poſtremo III. uel V. uiri ad inſpiciendos fines, litesq; dirimendas, de quibus nunc breuiſſime uerba faciam; nam magiſtratus extra urbem militares, ut legatos conſulares, uel propraetoribus, prouinciarum Caeſaris, procuratores prouinciarum Auguſti, legatos conſulares legionum, praefectos caſtrorum, tribunos militũ, praefectos fabrum, praefectos alarum, ducennarios, centuriones, cornicularios, teſſerarios, & alia eiuſmodi militaria munera tertio libro deſcribam

De praefecto Aegypti

Antonio & Cleopatra uictis, quum Auguſtus Caeſar Aegyptum in prouinciae formam redegiſſet, eam equitibus Romanis adminiſtrandam reliquit, ueritus ne ſi uiolentiores ſenatores praeſides nacta eſſet, occaſionem rerum nouandarũ afferret. primus igitur qui ei praefuit praefecti ſub nomine Cornelius Gallus fuit, a quo deinceps omnes qui ei prouinciae praefue-

praefuerunt, praefecti nomine appellati ſunt. Is etiam Aegypti iuridicus appellabatur. De utriſq; mentio eſt in hiſce uetuſtis inſcriptionibus

PRO . SALVTE
TI.CLAVDI. CAESARIS
AVG.GERMANICI
EX.VOTO.SVSCEPTO
C.IVLIVS.SEX.F.COR
P O S T V M V S
PRAEF. AEGYPTI
EX.AVRI.P.XVI

item

L.BAEBIVS.L.F
GAL . IVNIANVS
IVRIDICVS. AEGYPTI

De praefectis praefecturarum

Sex. Pompeius: Praefecturae (inquit) hae appellantur in Italia in quibus & ius dicebatur, & nundinae agebantur, & erant quaedam earum reſpublica, neque tamē magiſtratus ſuos habebāt, in quas legibus praefecti mittebantur quot annis, qui ius dicerent; quarum genera fuere duo, alterum in quas ſolebant ire praefecti populi ſuffragio creati, ut in haec oppida, Capuam, Cumas, Caſilinum, Vulturnum, Linternum, Puteolos, Acerras, Feſulas, Atellam, Calatiam. Alteram in quas praetor urbanus quot annis praefectos mittebat, ut Fundos, Formias, Caere, Venafrum, Allifas, Priuernum, Anagniam, Fruſinonem, Reate, Saturniam, Nurſiam, Arpinum, aliaque complura, & cet.

De conſularibus Italiae

De quattuor conſularibus qui per Italiam *ius dicerent ab* Hadriano *inſtitutis* Appianus *libro* I. *bellorum ciuilium, &* Iulius *Capitolinus in* Marco, *de* Iuridicis *uero* Italiae *idem* Capitolinus *in* Pio *mentionem faciunt, de quibus latius tertio libro diſputabo.*

De III. V. VII. X. XV. & XX. *uiris, aut quotquot omnino creari placuerat, coloniarum deducendarum, agris dandis, adtribuendis, metiendiſq;, ad inſpiciendos fines, liteſque dirimendas, tam frequens in omnibus hiſtorijs mentio eſt, ut de ijs aliquid ſcribere ſuperuacaneum eſſe arbitror, quum omnia quae de ijs dici poſſent aperta ſint et manifeſta.* De digni*tatibus uero, & officijs extra urbem militaribus tertio libro diſputabo, ubi legiones populi* Romani *deſcribam*

De miniſtris magiſtratuum

De *miniſtris uero magiſtratuum, quamquam ſatis ſupra dixerim ubi ipſorum ſeriem digeſſi, non alienum tamē erit breuiter ex inſtituto etiam hoc loco aliquid ſcribere.* Inter *quos primum locum obtinebant ſcribae, quorum munus erat litteras uel acta, aliudue cuiusuis magiſtratus ſcribere.* Erant *autem ut ex antiquis lapidibus didici ſcribae conſulum, praetorum, aedilium, quaeſtorum, et aliorum magiſtratuum, ut ſic*

L. TARQVITIO
L. F. POM
ETRVSCO
SVLPICIANO
SCRIBAE. QVAESTORI
EX. TESTAMENTO
DE. H-S. XX

De accenſis

De accenſo ſic ſcribit M. Varro libro V. de lingua Latina: Deinde conſul loquitur ad exercitum: Impero, quia conuenit ad comitia centuriata. Quare hic accenſo, ille praeconi dicit: Haec eſt cauſſa: In aliquot rebus idem ut praeco accenſus acciebat, a quo accenſus quoque dictus. Accenſum ſolitum ciere Boeotia oſtendit, quam comoediam Alij eſſe dicunt hoc uerſu

Vbi primum accenſus clamarit meridiem

Hoc idem Coſconius in actionibus ſcribit, praetorem accenſum ſolitum tum eſſe iubere, ubi ei uidebatur horam eſſe tertiam, inclamare horam eſſe tertiam, itemque meridiem, & horam nonam. Marcellus uero ſcribit accenſos genus militiae eſſe adminiſtrantibus proximum, dicti quod ad neceſſitates eo ſaepius accirentur, ueluti acceſiti. Sex. uero Pompeius: Accenſi (inquit) dicebantur, qui in locum mortuorum militum ſubrogabantur, & ad cenſum adijciebantur. Item lib. I. Aſcriptitij ueluti quidam ſcripti dicebantur, qui ſupplendis legionibus aſcribebantur, hos & accenſos dicebant. Sed Varro rectius qui docet accenſos adminiſtratores fuiſſe magiſtratuum ab acciendo dictos, id eſt uocando, nam accenſus iuſſu praetoris acciebat iuſſu conſulis Quirites ad concionem. Plinius libro VII. Adiectum eſt & meridies accenſo conſulum id pronuntiante. Erant ſingulis praeſidibus prouinciarum accenſi, quod munus nemini niſi libertis deferebatur, ut ſcribit Cicero ad Q. Fratrem. Aſconius autem ſic: Accenſus eſt nomen ordinis & promotionis in militia, & nunc dicitur princeps, uel commentarienſis, aut corniculatius. De accenſis mentio eſt in uetuſtis epigrammatibus ſic

SECVRITATI
COGNATIONIS . SVAE
FORTVNATVS. AVG. L
VERNA. PATRONIS
A B. EPISTVLIS
ACCENSVS. PATRON
DIVO.AVG.VESPASIANO
LICTOR . CVRIAT
VIAT.HONOR.DEC.COS. ET.PR
ET. SIBI. ET
EPAPHRODITO. AVG. L
AB.EPISTVLIS.FRATRI.SVO

item

L. VARRONIO. L. F
PAL. CAPITONI
SCRIBAE. AEDILIC
ACCENSO. VELATO
II. VIRO. QVINQVENN
CVRATORI. VIARVM
PATRONO. COLONIAE
ORDO. REGALIVM
QVORVM. HONORE
CONTENTVS.SVA.PECVN
POSVIT. L. D. D. D

item

T. TETTIENVS. FELIX. AVGVSTALIS
SCRIBA. LIBROR. AEDIL. CVRVL.
VIATOR. AEDIL. PLEBIS. ACCENSVS
CONSVLI. HS. L. M. N. LEGAVIT
AD. EXORNANDAM. AEDEM. POMONIS
EX. QVA. SVMMA. FACTVM. EST. FASTIGIVM
INAVRATVM. PODIVM. PAVIMENTA
MARMOREA. OPVS. TECTORIVM

De praeconibus

Praecones quoque inter magiſtratuum miniſtros erant. Hi in iudicijs erant, ſenatuſconſulta praedicabant, poſteaquam decreta erant, iudices, candidatos, tribuum & curiarum ſuffragia ſuis nominibus appellabant, ſcribis ſubijcientibus edicta populo pronuntiabant, litteras in ſenatum, & ad populũ publice legebant, bona quae proſcribebantur publicae auctioni proponebant, ac proclamabant, & pretia (ut inquit Cicero) conficiebant. De his Plautus in penulo: Exurge praeco fac populo audientiam. Praeconum *tam apud omnes auctoreſq;, & praeſertim* Ciceronem, *quam in antiquis inſcriptionibus frequens mentio eſt*

C. MATIENI. C. F. OVF
OVICVLAE
ANNORVM XXVII
PRAECON. IDEM. DISSIGNATOR

De lictoribus, & viatoribus

Lictores miniſtri erant regum primo, deinde conſulum, proconſulum, praetorum, & propraetorum, & Dictatorum; ſed Dictatoris & conſulis duodeni lictores erant, ceterorum ſeni tantum. Hi uirgarum faſciculos cum ſecuribus ligatos portabāt, magiſtratibus praeibant, ac quoties iußi erāt, faſciculos uirgarum ſoluentes, primo uirgis cedebant damnatum, mox ſecuri feriebant. Liuius: Mißique lictores ad ſumendum ſupplicium, nudatos uirgis cedunt, ſecurique feriūt. Hos primus inſtituit Romulus, ut Liuius & Plutarchus auctores ſunt. Dicti autem lictores ſunt a ligando, eo quod magiſtratus populi Romani priuſquam quempiam uerberari iuſſiſſet, manus a miniſtris illi iubebat ligari. Viatores porro dicebantur, qui magiſtratibus parebant eo quot plerumque euocabantur ex agris homines ad magiſtratus, & frequens eorum ab agris ad urbem uia erat. Columella in praefatione libri primi: Illis temporibus proceres in agris morabantur, & quum conſilium publicum deſiderabatur, a uillis arceſſebantur in ſenatum, ex quo qui eos arceſſebant uiatores nominati ſunt. Poſtea uiatorū nomen ad tribunorū & aedilium, plebis miniſtros translatum eſt, qui illorum iuſſu quemlibet praebendebant, nam conſulum (ut dixi) pro conſulū, praetorum miniſtri lictores dicebantur. Liuius libro II. ab vrbe condita: Ardens itaque ira tribunus uiatorem mittit ad conſulem, conſul lictorem ad tribunum. Gellius libro XIII. cap. XII. ex libro XXI. rerum humanarum Varronis: In magiſtratu (inquit) habēt alij uocationem, alij praehenſionem, alij neutrū. Vocationem ut conſules, & alij qui habent imperium, praehenſionem ut tribuni plebis, & alij qui habent uiatorem. Neque

que praebenſionem neque uocationem, ut quaeſtores & ceteri, qui neque lictorem habent neque uiatorem. Hi omnes *ut ſcribae, accenſi, praecones, lictores, uiatores uno nomine apparitores uocabantur ſiue ſtatores, quod apparerent & praeſto eſſent ad obſequium magiſtratuum: confundi tamen omnia haec nomina ex his antiquis inſcriptionibus animaduerti*

T . STABERIVS . EPIGONVS
V I A T O R . CONSVLARIS
S I B I . E T . S V I S . ITEM
LIBERTABVS.POSTERISQVE.EORVM
VIXIT . ANNIS . LXXXII
MENS.II. DIEBVS.XX

item

M . S V T O R I V S . M . L
PAMPHILVS
L I C T O R . CVRIATVS
QVI . SACRIS . PVBLICIS
P. R. QVIRITIVM
VIATOR.QVI.COS.ET. P R
APPARET
DECVRIO.COLLEGI.FABRVM
FERARIVM

item

M.SVTORIVS. M.L
BARNAES
CONLIB.FAMPHILI
VIATOR.QVI.COS
ET.P R. APPARET

item

Item

T. STABERIO
SECVNDO. COACTORI
ARGENTARIO
VIATOR. CONSVLARI
ET. PRAET. SIBI. ET
CLAVDIAE. STRATONICAE
VXORI

item

Q. LVCRETIO. Q. L. GEMELLO
VIATORI. QVAESTOR. AB. AERAR
Q. LVCRETIVS. Q. L. CHRESTVS
VIATOR. QVAESTOR. AB. AERAR
PATRONO. FECIT

item

M. SERVILIVS. M. L. RVFVS
LICTOR. SE. VIVO. FECIT
SIBI. ET. PETIAE. C. L. PRIMAE
VXORI

item

D. M
TI. CLAVDIO
ONESIMO
VIATORI
COLLEGI. MAGNI
CLAVDIA. ZMIRNA
COIVX

item

item

DEO.SOLI.MITHRAE
C.IVNIVS.C.F.TROM
NENINIANVS
VIR.CLAR
VIATOR.QVAESTOR

item

D . M
M . ANTONIVS
HEVTVCAS
ANTONIO.FOR
TVNATO . STA
TORI.AVGVSTO
RVM. ALVMNO
BENEMERENTI
FECIT

item

M . COELIO
DIONYSIO . LICTORI
PATRI.OPTIMO
C.COELIVS.SECVNDVS

item

item

D . M
L.POMPEIO . AVG. LIB
FORTVNATO
NOMENCLATORI
ACCENSVI.LICTORI
AVG. III . DECVRIAR
POMPEIA . PIA
VXOR . VIRO
KARISSIMO . FECIT

item

M . VALERIVS
ACHILLEVS . LI
CTOR . PROXIMVS
LAVRENS . LAVINAS
AGENS . ANNVM . AETA
TIS . LXV . VIVVS . MIHI
COMPARAVI . ET . POSVI

Carnificis mentionem facit Tacitus libro quinto, ubi ſupplicium Seiani filiorumque enarrat, item Plinius in epiſtolis in deſcribenda poena uirginis Veſtalis maximae Corneliae

Diribitorum, rogatorum, cuſtodum, nomenclatorum, & diuiſorum, qui potius priuatorum quàm magiſtratuum miniſtri erant, ſupra mentionem feci, quum de comitijs centuriatis uerba feci. De quibus Cicero in oratione poſt reditum in ſenatu ita ſcribit. Quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodesque uidiſtis? Cicero pro Muraena: Quid quod habes nomenclatorem? In eo quidem fallis, & decipis. Et oratione ſecun-

ſecunda in Verrem. Diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum uocatos,& cet. De *nomenclatoribus quos magiſtratuum miniſtros etiam fuiße apparet, ſic mentionem faciunt hae uetuſtæ inſcriptiones*

M . AEMILIO
LEPIDI . LIB
FELICI
NOMENCLATORI
VIRO . PRIORI
DECIMIA . L . L
LIBERALIS

item

L. VOLVSIO
VRBANO
NOMENCLATORI
CENSORIO

item

DIIS . MANIBVS
TI . CLAVDI. AVG . LIB
THALETIS . VINICIANI
NOMENCLATORIS
A . CENSIBVS
THALLVS.ET. IANVARIA
LIB.DE.SVO. POSVERVNT
LOCO . LEGATO . A B
IVLIO.ALCIDE.COLL.EIVS
CVIVS. HERES. FVIT

item

IOVI. OPTVMO. MAX
L. VRBANVS. V. C
NOMENCLATOR
CENSORIVS
D. D. D

De magiſtris curiarum ſatis alibi diſputaui. Fuerunt & miniſtri magiſtratuum militarium, ut Beneficiarij, Cornicularij, Teſſerarij, Buccinatores, de quibus libro tertio uerba faciam

Quae libertate parta ciuitatis conditio fuerit

Exactis (ut dixi) Tarquinijs regibus, Brutoque & Collatino conſulibus creatis, ut primum magiſtratum inierunt, ſtatim Brutus plures ad populum utiliſſimaſque leges tulit, quo reip. ſtatum confirmaret, regiam uero tyrannidem omnino conuelleret, ac labefactaret; inter quas concione uocata, iure iurando uniuerſum populum Romanum adegit, neminem Romae ſe regnare paſſuros. Non longe poſt filios ſuos Titum Tiberiumque, M. quoque, & M'. Vitellios uxoris ſuae fratres, ſororisque Collatini collegae duos alios filios L. & M'. Aquillios, complureſque alios adoleſcentes nobiles, qui de recipiendo in vrbe rege Tarquinio caeſis conſulibus coniurauerant, uirgis caeſos ſecuri coram omnibus percusſit. Tarquinium Collatinum collegā ſuum, magiſtratu abdicare coactū, urbe eiecit, quod ſontium poenam impedire uoluiſſet, eique P. Valerium Voluſ. F. Voluſum, qui poſtea Poplicola appellatus eſt, ſuffecit. Cuius praecipue opera in expellendis regibus uſus fuerat. Bona deinde regum diripi iuſſit, agrum eorum Marti conſe-

conſecrauit, qui poſtea campus Martius nominatus eſt. Patriciorum ac ſenatorum ordines caedibus regis diminutos, ſuppleuit, ex equeſtri ordine ad CCC. *numerum ſenatum reſtituit. Quum aduerſus reges qui contractis Veientium, & Tarquinienſium copijs bellũ vrbi intulerant, exercitũ eduxiſſet, in acie cum Arunte Superbi filio cõmortuus eſt: quem matronae annum luxerunt. P. Valerius alter conſul in urbem reuerſus comitijs centuriatis Sp. Lucretium Bruto, & eidem paulo poſt mortuo M. Horatium, ſuffecit. Quum autem poſt reges exactos, uniuerſa reſpublica in paucorum patriciorum poteſtate, atque imperio eſſet, plebs omni prorſus reip. munere excluſa erat. Patricij enim ſoli conſulatum, ideſt regiũ imperium, ſacra omnia, comitia, atque omnem poſtremo in plebem & uitae & necis poteſtatem habebant. Plebs uero nõ modo omnis expers honoris optimatibus obediebat, ſed direm ptis connubijs uitae etiam ipſius prope communione priuata, maxima cum indignitate ſeruiebat. Quam rem tanquam indignam quum Valerius conſul animaduertiſſet, ut aliqua quae nulla in ea republica tunc erant moderatio induceretur, atque tenuiores cum principibus aequerentur, & plebs pari cum patricijs in ciuitate iure uteretur, libertatis plebis Romanae ille primus initia iecit, ut collega Brutus uniuerſae reipublicae iecerat. Duas enim eas leges humaniſſimas, & maxime populares tulit, de imperio a populo accipiendo, & de prouocatione a magiſtratibus ad populum, & ne cuiquam iniuſſu populi, ciuem Romanum aut uerberare, aut necare fas eſſet. Quum etiam in concionem aſcenderet faſces in populi concionem ſubmittebat. Quare in hoc magiſtratu Poplicola primo uocatus eſt, quod plebis ſtudioſus, populum nimis coluiſſet, ut auctor eſt Dionyſius. Atque hic anno primo partae libertatis vrbis ſtatus erat*

De

De tribunis plebis primum creatis

Quarto decimo anno poſt reges exactos, Ap. Claudio, P. Seruilio Coſ. prima ſeditio plebis ex nobilium foeneratorum impotentia, qui plebem aere alieno obſtrictam, in uinculis habebant, exarſit. Quae per Seruilium conſulem ſedata eſt, quum edixiſſet, ne quis ciuem Romanum uinctum, aut clauſum teneret, quominus ei nominis edendi apud conſules, qui tum in volſcos bellum parabant, poteſtas fieret.

Anno ſequẽti A. Virginio, et T. Veturio coſ. quum Aequi, Volſci, & Sabini una omnes mouiſſent, ac plebs ad bellum nomina profiteri nollet, iamque ſeditio anno priore nexorum cauſſa commota uehementius in dies gliſceret, uiſum eſt patribus ad dictatorem confugere, cuius metu plebs ſine dubio quietura eſſet, itaque M. Valerius Voluſus Poplicolae frater dictator dictus, is Q. Seruilium ſibi magiſtrum equitum coop- tauit. Hic plebem conuocata concione, gratiſsima oratione repreſsit, pollicitus ubi primum confecto bello domum rediiſſet, ſibi curae fore ut ad ſenatum de nexis referretur. Eam autẽ promiſsis mitigatam in hoſtes eduxit, ac quum uictoria parta per ſenatum promiſſa praeſtare non poſſet, dictatura ſe abdicauit. Paulo poſt, quum plebs per cauſſam renouati ab Aequis belli ex urbe educta eſſet, auctore Sicinio quodam patribus irata a conſulibus diſceſsit, & trans Anienem amnem collem quendam occupauit, qui ſacer eſt appellatus, neque eo anno reuocari in urbẽ potuit. Anno ſequenti, qui erat urbis conditae CCCLXII Sp. Caſsio II. Poſtumo Cominio II. Coſ. legatis decem a ſenatu ad plebem de conciliatione miſsis, unius Agrippae Menenij oratione commota decreta a ſenatu leuatione debitorum, & nexorum propter aes alienum re-

diijt

diijt. Ceterũ uerita ne ſoluto coetu, uel ꝑ ...s nõ ſtaretur, uel ut digreſsi eſſent, alius ob altas cãs cõpreh...ſi, poenas darent, hac lege, quae ſacratae nomen accepit, cum patribus in gratiã rediijt, ut magiſtratũ, & ipſa ſibi ex ſuo corpore contra patriciorum potentiã, ac uim creare poſſet, quoq; auxilij latio aduerſus cos. eſſet. Ii tribuni plebis dicti ſunt, qui primo duo, uel ut alijs placet, quinque, poſtremo decem facti ſunt. Huius rei ſic Cicero pro Cornelio meminit: Tanta igitur in illis uirtus fuit, ut anno XVI poſt reges exactos, propter nimiã dominationem potentium, leges ſacratas ipſi ſibi conſtituerent, duos tribunos crearent, montem illum trans Anienem, qui hodie mons ſacer nominatur, in quo armati conſederant, aeternae memoriae cauſſa conſecrarent. Haec ille. Lex autem ſacrata ea fuiſſe uidetur, quam in ſacro monte plebs tulit, ut liceret magiſtratum ex ſuo corpore creare, qui plebem ab omni iniuria prohiberet, ut nemini patricio hunc magiſtratum capere liceret, ut hic magiſtratus ſacroſanctus eſſet, id eſt, ne quis tribunum plebis, aut manu, aut uerbo uiolaret: qui ſecus feciſſet ipſum impune poſſe occidi, ac ſacrum eſſe uideri. Hoc igitur ſacroſancto magiſtratu plebi a patribus conceſſo, ipſa tanquam acerrimo quodam telo non ſolum contra optimatum potentiam atque libidinem, ſe, libertatemque ſuam tutata eſt, atque defendit, uerum etiam quum tantum principio tribunis auxilij latio conceſſa fuiſſet, ut patricij aduerſus plebẽ inſolentius, aut arrogantius ... uere ſacroſancti magiſtratus, quum inuiolabiles eſſent, longe maiora moliti, magnas in republica turbas et ſeditiones ſaepe concitarũt, neque enim grauioris poenae metu iis, qui eos laedebant, ... gatae, quiſquam eis repugnare, aut ... bat. Ceteros enim omnes magiſtratus ſacroſancta poteſtate ſuperabant: primo enim quemuis, a quo imploratum eorum auxilium

 liũ

lium eſſet, aſſerebant, ſupplicem tuebantur, non contra priuatos duntaxat, ſed etiam aduerſus ipſos magiſtratus, dictatoribus tantum exceptis. Quod ſi quis ad eos, uel etiam abſentes prouocaſſet, is ſtatim liberatus ab eo, a quo comprehenſus fuerat, uel in concionem adducebatur, uel abſoluebatur. Ad haec ſi quod eis decretum, ſiue a magiſtratu, ſiue a priuato, ſiue a plebe, ſiue a ſenatu factum diſplicebat, intercedere poterant, quod ſi ſenatus aliquid agere, uel decernere inſtituiſſet, atque unus tribunus plebis interceſſiſſet, id decretum promulgari nõ poterat. Proceſſu temporis illa etiam ſibi uendicarunt, ut & ſenatum congregarent, dicto non audientes punirent, haruſpicesque & augures conſulerent. Multa demum quae non licebant, inuictis illis interceßionibus conſequebantur, rogationes ferebant, quibus lege Hortenſia omnes Quirites obſtringebãtur. Quum.n. legum ſiſcẽdarum populus dominus eſſet, plebsque non minima pars populi haberetur, quia eis cum populo agere ius non erat, ſed tantum cum plebe, effecerunt, ut plebiſcita omnes Quirites tenerent. Poſtremo eorum audacia, & poteſtas illa creuit, ut aliquando conſules in carcerem conіecerint, & quoſdam indicta cauſſa necarint, neque enim quiſquã eis aduerſari audebat, alioqui ipſe ſacer & deuotus erat. Hac igitur ſacroſancta poteſtate comitia tributa in primis inuenerunt, quibus minores magiſtratus creari uoluerunt, qui ad eam diẽ curiatis facti fuerant, tribunorum plebis numerum auxerunt, connubiorum communionem, quaeſtores, tribunos militum conſulari poteſtate, & decemuiros ſacris faciundis, ex plebe creari obtinuerunt, qui hactenus ex patricijs tantum fieri ſolebant. Poſt haec quum plebs ad ſummos honores aſpirare coepiſſet, tribunorum plebis auctoritate cõſulatum etiã, quae firmiſſima ſemper prope arx potentiae patriciorum fuerat, praeterea dictaturam, cenſuram, imperium, ſacra, ſacerdo-

tia

tia, quae unius ante nobilitatis fuerant, non ſine magnis reipublicae motibus, inteſtinisque ſeditionibus ſibi uendicant. Iamque nihil aliud deerat, ad ius totius reip. plebemque patricijs adaequandam, quam ut plebiſcita quibus tum ſola plebs tenebatur omnes Quirites aſtringerent, tum denique hoc etiam ſeceßione in Ianiculum facta, lege Hortenſia conſequuta eſt. Poſt quae tempora, quae ciuitatis Romanae leges, inſtituta, et conditio fuerit poſt exponam. Nunc illud accurate demonſtrãdum eſt, qua nam ratione, & quo tempore tribunorum plebis auctoritate plebs ſingula adepta ſit, quae ſupra ſigillatim cõmemoraui. Quorum primum poſt eam poteſtatem creatam fuit tributorum comitiorum inſtitutio, quae ob eiuſmodi cauſſam inſtituta a Dionyſio traduntur

De comitijs tributis

Tribunis plebis primum creatis nihil aliud a ſenatu conceſſum eſſe uidebatur, praeterquam auxilij latio plebeijs, ſi quis uim inferret, atque ob eam rem ſacroſancti erant, caeterum neque agere cum populo, neque aliud quid pro ea poteſtate facere ius ullum erat. Quapropter ut [illegible] Romanae plebis iacta fundamenta ſtabilirent, illud primum tribuni procurarunt, ut ius illis cum populo agendi eſſet, occaſione huius rei quaeſita, quod Sp. Sicinius unus ex primis tribunis plebis concionari ad populum de commodis plebis a conſulibus prohibitus eſſet. Quare ſequenti die, primo mane plebeiorum non parua manu comparata deſcendit in forum tribunus, & occupata aede Volcani [illegible], plebem ad concionem uocat, atque repleto foro Sicinius legem ad plebem tulit eiuſmodi. Concionanti ad populum tribuno nemo aliquid in contrarium dicito, nec dicentem interpellato, ſi quis contra haec fecerit datis uadibus poenam ſoluat, quanti

tribunis uiſum erit. Qui uades non dederit necetur: bonaque eius ſacra ſunto, contentionumque de poenis ipſis iudicia penes populum ſunto. Hac lege promulgata, & a plebe ſcita, *magna incredibiliſque, quamquam non ſtatim cognita, tribunorum poteſtas facta eſt. Atque eius legis ſubſidio omnia poſtea obtinuerunt, de quibus ſupra diſſerui.* Hoc autem factum eſt *auctore* Dionyſio, *anno ſequenti poſteaquam tribunorum plebis magiſtratus inſtitutus erat,* T. Geganio & P. Minucio cos. Anno uero ſequenti A. Sempronio & M. Minucio cos. qui *erat urbis conditae* CCLXIII. *comitia tributa ob hanc cauſſam a tribunis plebis primum inuenta ſunt.* Quum in ſumma *annonae caritate, ne frumentum ex* Sicilia *aductum plebi diuideretur,* C. Marcius Coriolanus *ſumma ope contendiſſet, ab iratis tribunis plebis dies illi ad populum dicta eſt, ut uiolatae plebis Romanae libertatis cauſſam diceret.* Die *igitur iudicij in trinundinum edicto, quum dies inſtaret, plebs ex agris quã ta nunquam antea in urbem uenit, forumque prima luce compleuit.* Tum *tribuni aduocata concione, non curiatim quidem ut uetus mos erat, ſed per tribus diſtinctam ſuffragium ferre uoluerunt.* E[illegible]o *ipſi tributim diuiſerũt, ut unuſquiſque in tribu in qua cenſebatur ſuffragium ferret; atque hoc anno primum comitia tributa facta ſunt iudicio* Coriolani, *acriter aduerſantibus patricijs, centuriataque fieri more maiorũ poſtulantibus.* Quum *enim de aliqua re ex* S.C. *comitia haberi eſſent ſolita, ea centuriata in campo* Marcio *habebantur.* Si *enim centuriata comitia habita eſſent, quae in ditiorum (ut dixi) manibus & opulentiorum erant, octo & nonaginta primis centurijs, quae duabus plus erant* [illegible] *tributorum, procul dubio abſolui Marcius poterat, tribuni uero hoc ipſum timentes, tributa ea fieri uoluerunt, ne pauperes fierent ditioribus inferiores, ubi de re ad publicam ſalutem pertinente agendum eſſet,*

atque

atque paupere plebe in nouiſſimas centurias abiecta, ſuffragiis quae aequa eſſe deberent, excluderetur. Sed aequa ſorte ferendis ſuffragiis omnes facti, per tribus diſtincti ſententias ſuas afferent, iudicaturi de eo qui rem communem uiolaſſe uidebatur. Quod ubi illis a patribus conceſſum eſt, ſuffragia per tribus populum ferre iuſſerunt, poenam praeſcribentes ei exilii perpetui. Vbi omnis tribus ſuffragatae ſunt, quum una & uiginti tũc eſſet, treſdecim damnauerunt, nouem uero eum abſoluerunt, atque hac ratione tributorum comitiorum origo fuit, ut libro VII. abunde enarrat Dionyſius. De quibus tractaturus ab earũdem finitione initium ſumam. Tributa igitur comitia erant, ut ex Gellio libro XV. cap. XXVII. intelligitur, quum ex regionibus, & locis ſuffragium ferebatur. Quibus uerbis nihil aliud intelligi uoluit, quam quum per tribus ſuffragium ferebatur, ut quod tribus plures iuſſiſſent, id ratum haberetur. Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctae locis in vrbe diuerſis, & regionibus undique circum vrbem per Latium, Tuſcos, & Sabinos diſperſis, quarum nomina ſupra accurate retuli, quum de iis diſſererem. Ab iis tributa comitia dicta, ut a curiis curiata, et centuriis centuriata: quod ſcilicet non modo tributim [illegible] populus ſuffragium ferret, ſed etiam quid plures tribus [illegible] ratum eſſet. Haec comitia poſt Coriolani iudicium quamquam primam inſtitutionem Romae frequentari coepta ſunt, & praeſertim poſt legem Publiliã, qua minores magiſtratus his comitiis creari iubebãtur, quum ante curiatis fierent. Atque [illegible] cauſſae habendorum horum comitiorum generales quatuor fuiſſe ſunt. Prima ad creandos minores magiſtratus; altera ad ſacerdotes cooptandos; tertia ad leges ferendas; quarta iudiciorum cauſſa. Magiſtratus autem qui his comitiis creabantur, partim prouinciales, partim urbani, partim ordinarii, partim

extra ordinem erant. Erant autem vrbani ordinarij magiſtratus qui ijs comitijs creabantur omnes minores magiſtratus, qui ſingulis annis ad ſuum ordinarium in urbe munus obeundum a populo creabantur. In quo genere erant aediles curules, ut M. Meſſalla apud Gellium libro XIII. *cap.* XIIII. *&* L. *Piſo in* III. *annali, apud eundem libro* VI. *cap.* IX. *&* Cicero *libro* IIII. *epiſt. ad* Atticum; *tribuni, & aediles plebis, ut* Dionyſius *libro* IX. *&* Liuius *libro* II. *quaeſtores ut* Liuius *libro* IIII. *et* Tacitus *libro* II. III. *viri capitales, ut* Cicero *pro* Cluentio; III. *viri nocturni, ut* Liuius *libro* IX. *tribuni militũ comitiales, ut* Liuius *libro* VII. *&* IX. III. *uiri monetales auro argento, aere flando feriundo, ut ijdem omnes auctores ſunt.* Ex *quibus magiſtratibus quaeſtores, aediles, & tribuni plebis ante legem Publiliam curiatis comitijs creabantur. Poſt eam, & annum vrbis* CCXXCII. *tribuni creari coepti. Magiſtratus uero minores vrbani extra ordinarij tributis comitijs fieri ſoliti erant praefecti annonae, ut* Liuius *libro* IIII. *tradit,* II. *viri nauales, alias claßis ornandae, reficiendaeque, de quibus idem* Liuius *libris* X. XL. *&* XLI. *mentionem facit, quaeſtores parricidij, qui & quaeſitores, &* II. *viri perduellionis dicebantur, de quibus* Aſconius; IIII. *viri viarum, de quibus* Pomponius; II. *viri, uel plures, ſacrarum aedium locandarum, aedificandarum, conſecrãdarum, uel reſtituendarum, quos populus ex lege Papiria deſignare ſolebat, de quibus* Cicero *pro domo ſua, & ſaepißime* Liuius; III. *viri reficiendis aedibus ſacris, de quibus* Liuius; Q. Catulus *ad dedicandum* Capitolium *a populo praefectus, ut* Plutarchus. V. *viri turribus muriſque reficiendis, de quibus libro* XXV Liuius; III. *viri, &* V. *viri menſarij de quibus idem* Liuius *libro* VI. *&* XXIII. III. *viri ſacris cõquiren-*

quirēdis, et III. viri donis pſequendis, de quibus idē Liuius lib. XXV. et poſtremo oēs ſiue curatores, ſiue magiſtratus extra ordinarij, id eſt, qui non ut ordinarij annuam poteſtatem conti nuatam habebant, ſed tandiu in ea erant, dum curationem cui praefecti erant, abſoluiſſent, comitijs tributis creabantur. Pro uinciales uero magiſtratus (prouinciales autem uoco quibus erat imperium curatioue ire tantum extra vrbem) qui hiſce co mitijs creabantur, erant III. viri, V. uiri VII. viri, X. viri, XV. viri XX. viri, aut quot quot ōio creari placuerat, ad co lonias deducendas, aut redigendos colonos in ſuas quēque co lonias, aut agros diuidendos, de quibus freq[illegible]ma eſt in om ni hiſtoria mentio, curatores uiarum extra vrbem, de quibus Cicero; III. viri iuuenibus ad mil[illegible] [illegible], de quibus Liuius libro XXIII. Item proconſules [illegible], propraeto res, et proquaeſtores ijſdem comitijs [illegible], ut Liuius libro III. & alibi ſaepe in hiſtoria ſua, & [illegible] ſime Cicero commemorant, quamquam [illegible] P. Cornelium Scipionem proconſulem Hiſpaniae [illegible] comitijs ſemel tantum creatum fuiſſe tradit Liuius. Tributorum porro co mitiorum ſecunda cauſſa fuit ad ſacerdotes [illegible], ex qui bus ante legē Domitiam [illegible] ſoli pontifex maximus, ut ex Liuio ſaepe intelligi [illegible], post [illegible] Domitiam, qua ſacerdotū ſubrogādorum [illegible] latum eſt, pontifices, augures, fetiales, [illegible] viri epulonū, XV. viri ſacris faciundis, tributis comitijs creati ſunt, ut ſatis ſupra dixi, ex reliquis enim ſacerdotibus, [illegible] ca turiatis, flamines, & curio maximus curiatis. Veſtales a pon tifice maximo, ſalij a magiſtro collegij, luperci, fratres arua les, ſodales Titij, ſacerdotes Galli, [illegible] magiſtris cooptati ſunt. Ceterum [illegible] comitia [illegible] tam pontifex maximus primum, quam deinde [illegible] facta lo

tes creabantur, non omnium tribuum erant, ſicut magiſtra-tuum, ſed tantum ſeptemdecim tribuum, quibus id ſorte obtigiſſet. Quod cur factum fuerit his uerbis docet Cicero in Rulliā *quum ait. Item eodemque modo ut comitijs pontificis maximi: ne hoc quidem uidit, maiores noſtros tam fuiſſe populares, ut quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotij uoluerint populo ſupplicari, atque hoc idem de ceteris ſacerdotijs* CN. *Domitius tribunus plebis uir clariſſimus tulit, quod populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur, ab ea parte qui eſſet factus is, a collegio cooptaretur. Tertia uero tributorum comitiorum habendorum cauſſa legum ferendarum erat. Haec autem erant plebiſcita omnia. [illegible] uerbo legis etiam comprehendo rogationes quibus de pace ad populum ferebatur. Bellum enim lege centuriatis [illegible] indici ſolebat, pax autem tributis comitijs iniri conſueuerat, ut libro XXX. docet Liuius. Hic etiam eas rogationes comprehendo quibus legibus aliquis qua uis cauſſa ſolutus [illegible]. [illegible] poſtremo illas etiā rogationes reijcio, quibus a populo [illegible] triumphaturis ducibus, uel quacunque id r[illegible] fieret, [illegible]bem haberi permittebatur. His comitijs [illegible] quaeſtiones [illegible], & ciuitas data ſaepe a Liuio refertur. Quarta porro horum comitiorum cauſſa iudiciorum exercendorum erat. In qua illud animaduerſione dignum, [illegible] capitis a populo comitijs centuriatis p[illegible] [illegible] reum ad populum faceret nec capitis [illegible] ſed [illegible] iudicaret, tum omnia haec iudicia, [illegible] dicebantur, tributis comitijs fiebant. [illegible] dici poteſt. Iudicia omnia populi quae de [illegible] ſtratu, aut pontifice indicta, his comitijs p[illegible]. [illegible] uero ex omni hiſtoria Liuiana liquet.*

Exilium

Exilium preterea tributis comitijs decerni ſolebat, ſi quis capitis condemnatus ad populi iudicium uenire recuſaret, ut tradit Liuius. Atque haec comitiorum tributorum praecipuae cauſſae ſunt. Ius autem tributorum comitiorum habendorum penes maiores, & minores magiſtratus erat. Ex maioribus dictator, cōſules, & trib. militū cons. poteſtate; ex minoribus, tribuni plebis erāt. Conſules enim omnes minores magiſtratus creabant tribunis plebis & aedilibus plebis exceptis, quos tribuni plebis, his comitijs renuntiabant, tribunos enim & aediles plebis tribuni ipſi creabant, ut ex Liuio, & Dionyſio conſtat. Reliquos (ut dixi) minores magiſtratus conſules, aut dictatores, ſi quando comitiorum habendorum cauſſa creabantur, aut tribuni militum conſulari poteſtate creabant. Ab his enim quaeſtores, & aediles curules, & ceteri minores ordinarij magiſtratus, Liuio auctore fiebant. Ad creandos uero minores extraordinarios magiſtratus, ut fuit conſulibus, praetoribus, & tribunis plebis. Sacerdotum uero comitia tributa conſules tantum habere ſolebant, ut ex Cicerone in epiſtola ad M. Brutum liquet. Sacerdotes autem erant poſt legem Domitiam pontifices, augures, XV uiri S. F. VII. uiri epulonum, & fetiales: ante legem uero Domitiam ſolus his comitijs pontifex maximus creabatur [illegible] auctore ab uno pontificum ſubrogabatur. Nam poſt legem Domitiam eū cum reliquis quoq; ſacerdotibus a conſulibus factum fuiſſe exiſtimo. De legum uero [illegible] comitijs tributis facile eſt intelligere, iis magiſtratibus licuiſſe habere ea comitia quibus ius erat cum populo agendi. [illegible] legimus interdum conſules, interdum praetores ſaepe tribunos plebis ad populum de his rebus rogationes tuliſſe. Tribunos porro magiſtratus petendi ius erat plebeijs tantum hominibus, hosque ex ſingulis claſſibus tribunos eſſe oportebat. Reliquos magiſtratus

ſtratus his comitijs fieri ſolitos, omnibus, ſeruatis legibus, pete re ius erat. Ex ſacerdotibus qui his comitijs creabantur pontificum collegium dimidium ex patribus, dimidium ex plebe creari oportebat. Duo ex eadem gente ſacerdotes eius collegij eſſe non poterant, abſentium ratio haberi ſolebat. Adu leſcentes admodum poſt XVII. *annum inaugurari poterant, pontifex maximus non niſi ex numero pontificum fiebat. ijs omnibus quibus in centuriatis, in tributis quoque comitijs ius erat, id eſt ciuibus* Romanis, *quibus cum ſuffragio ciuitas a populo data eſſet, ipſique in tribus a cenſoribus relati fuiſſent.* Nam *quod* Latinos *aliquãdo ſuffragatos fuiſſe legimus apud* Liuium, *nõ repugnat ijs, quae dixi, quum id non iure ciuitatis, aut tribus adeptae facerent, quam non habebant, ſed ijs datũ ſit antiquo* Caßiano *fœdere, atque a magiſtratibus & accerſiri, & prohiberi poſſent, ut latius paulo poſt exponam.* Iure *igitur non niſi ciuibus* Romanis *pleno iure comitijs ſuffragium ferre ius erat, ex magiſtratuum uero indulgentia* Latinis *etiã.* Commune *autem omnibus comitijs erat, ut* Ioue *fulgente, aut tonante, ea haberi non poſſent.* Quare *hoc & tributis comitijs conueniebat, ut auſpicia hactenus ſeruanda eſſent, ne haberentur quo die ſeruatum eſſet de coelo.* Vnde *ſequitur his etiam comitijs obnunciationi parendum fuiſſe.* Quamquam *autem tributa comitia hactenus auſpicato haberi debebant, in reliquo tamen genere auſpiciorum nulla fere religione aſtringebantur: quod* Dionyſius *libro nono oſtendit ſic:* Hoc *erat diſcriminis inter tributa comitia & curiata, quod curiata oportebat ex ſenatus auctoritate haberi, & populus curiatim ſuffragium diceret, & ut auſpicato fierent.* Tributa *uero non conſulto ſenatu, non adhibitis ſacerdotibus, auguribusque, & diuiſo per tribus populo perficiebantur.* Plebeij *enim magiſtratus auſpicia non habebant.* Ante *comitiorum tributorum diẽ*

tri-

trinundino opus erat, quemadmodum de centuriatis dixi. Die comitiorum antequam haberentur, concionem is, qui ea habebat populo facere ſolebat; ſortitiones aliquot fiebant, ut de praerogatiua tribu; in qua tribu Latini ſuffragiũ ferrẽt, ſi adfuiſſent. In ſacerdotum quoque creatione XVII. *tribuũ ſortitio fiebat, quos non niſi a populi parte creari ius erat. In iiſdem comitijs erant diribitores, cuſtodes, & praecones. Nam rogatorum munere is, qui comitia habebat fungebatur. Vnius autem tribus, ut unius centuriae, unum ſuffragium erat, nam ſingulorum hominum uota, puncta dicebantur. In creandis autem magiſtratibus, tot dabantur tabellae, quot candidati eſſent, quorum nomen receptum eſſet, & quoniam* XXXV. *tribus erãt oportebat* XVIII *tribus ferre, quemque candidatum, ut a maiore populi parte creatus diceretur, ut autem quiſque prior eum numerum tribuũ tulerat, ita prior renunciabatur. Quũque tot creati erant, quot ex lege in eo magiſtratu eſſe oportebat, tum comitijs finis fiebat. Eadem propemodum ratio erat iudiciorum, & legum quae etiam in comitijs centuriatis ſeruabatur. Tributis autem comitijs non unus erat deſtinatus locus, quemadmodum centuriatis, quia religio non erat extra ne, an intra pomerium haberẽtur. Ac magiſtratuum quidem comitia tributa fere in cãpo Martio habebãtur aliquãdo etiã in foro, et Capitolio habita fuiſſe legi Legum uero & iudiciorum comitia plerumque in comitio haberi ſolita; aliquando etiam in Capitolio habita apud Liuium legimus. Horum comitiorum tempus erat quotieſcunque dies comitialis eſſet, niſi nominatim, ut alijs etiam diebus cum populo agere ſibi liceret, quiſquam legem tuliſſet, quod feciſſe P. Clodium in tribunatu ſuo docet Cicero pro Sextio. Ante primam quoq; diei horam cũ populo agere non licebat. Sacerdotum comitia, eo tempore quo quis moriebatur habebantur, mi-*

norum

norum uero, & ordinariorum magiſtratuum circa Kal. *Augu ſti, ut prima ad* Atticum *docet* Cicero. *Tribuni & aediles plebis magiſtratum inire ſolebant ad* IIII. *idus* Decembris, *quo die primi tribuni plebis creati ſunt. Quomodo aūt, & quando haec comitia fieri deſierint ſuperius expoſui, quum de centuriatis uerba feci, eadem enim utrorunque comitiorum ratio eſt. Atque hactenus de comitijs tributis*

Quot reip. mutationum cauſſa fuerit tribunorum plebis ſacroſanctus magiſtratus

Plebs Romana *ſacroſancto tribunatus plebis magiſtratu e patrū manibus extorto, longe maiora aduerſus ſenatus et optimatum potentiam moliri cepit.* Nam *poſt legem latam, ut tribuno plebis ius cum populo agere eſſet, itemque poſt tributa comitia occaſione iudicij* C. Marcij *Coriolani inſtituta, aliquot annis poſt multas ob agrariam legem ſeditiones excitauit, quum agrum publicum, uel de hoſtibus captum ſibi ipſi patribus repugnantibus diuidere uellet. Ea enim lex nunquam ſine maximis rerum motibus agitata eſt. Ap. uero Claudio Ap.* F. & T. *Quinctio Capitolino cos.* Volero *Publilius tribunus plebis, auctore* M. Laetorio *altero tribuno rogationem ad populum tulit, ut plebeij magiſtratus tributis comitijs fierent, qui hactenus curiatis creati erant. Haud parua res ſub titulo prima ſpecie minime feroci ferebatur, ſed quae patricijs omnem poteſtatem per clientum ſuffragia creandi, quos uellent tribunos auferret. Huic actioni plebi gratiſſimae, quum ſumma ui patres reſtitiſſent, poſtremo uictis patribus, lex lata eſt. Tuncque primum tributis comitijs tribuni, & aediles plebis creari coepti anno urbis* CCXXCIII. *Res poſt haec in urbe quietae,*

be quietae, uſque ad annum urbis CCXCII. *In quo uictis, & ad internicionem fere Volſcis caeſis, ſecundae belli res urbanos motus, qui mutationi reip. cauſſam attulere, excitarunt. C. enim Terentius Arſa tribunus plebis legem ad populum tulit, de quinque uiris creandis, qui leges de imperio conſulari ſcriberent, quod populus in ſe ius dederit eo conſules uſuros, non ipſos libidinem, ac licentiam ſuam pro lege habituros. Quaerebatur enim plebs, nimium eſſe conſulare imperium, atque intolerabile liberae ciuitati, idque imminui, & moderatius fieri poſtulabat. Quae lex quum ſex annos a tribunis fruſtra iactata, tandem pro conceſſa ſibi duplicandorũ tribunorum poteſtate penitus refrixiſſet, tamen Romilio, Veturioque conſulibus, in plebem militiam detrectantem impotentius ſe gerentibus, acrius etiam quam ante relata eſt, igitur incertis quid agerent patribus, placuit ea ſententia, cuius princeps T. Romilius fuiſſe ſcribitur, ut legum latores crearentur, qui iura patribus plebique ſcriberent, quaeque ab iis eſſent decreta, ea plebem, & patres tenerent. Plebe autem aſſentiente mittuntur legati tres in Graeciam, qui Athenienſiũ, & aliarum Graeciae ciuitatum inſtituta, mores, & iura noſcerent, eaque Romam deferrent Sp. Poſtumius Albus, A. Manlius Vulſo, Ser. Sulpicius Camerinus. Miſſi autem Tarpeio, Aeternioque cos. tertio anno poſt, quo Menenius & Seſtius conſulatum gerebãt, cum legibus reuerſi ſunt. Quum autem inſtarent tribuni, ut tandem legum ſcribendarum initium fieret, iamque in annum ſequentem deſignati conſules eſſent Ap. Claudius, & T. Genucius, tum in Ap. Claudij ſententiam S. C. factum eſt, ut reliquis abrogatis magiſtratibus decemuiri crearentur cum imperio conſulari, ac regio ſine prouocatione, qui ex patrijs moribus, & peregrinis legibus optima ſeligentes, & reip. maxime utilia iura populi Romani conſtituerent,*

quaeque

quaeque iij ſcripſiſſent, ſi S.P.Q.R. *probaſſent, ea in perpetuum populum ipſum* Romanum *tenerent.* Quo S.C. *a plebe comprobato cos. abdicarunt, in eorum locum decemuiri cõſulares facti ſunt* Ap.Claudius, T. Genucius, Sp. Poſtumius, Ser. Sulpicius, A. Manlius, T. Romilius, C. Iulius, P. Seſtius, P. Curiatius, & Sp. Veturius. Anno *igitur* CCCIII. *quam condita urbs erat iterum mutata eſt forma ciuitatis a conſulibus ad decemuiros, quemadmodum a regibus ante ad conſules uenerat.* Hi *decimo die ius populo ſinguli reddebant, eo die penes praefectum iuris faſces* XII.*erant, collegis uero reliquis ſinguli accenſi apparebant. Ceterum propoſitis decẽ legum tabulis a decemuiris, rumor deinde uulgatur, duas deeſſe tabulas, quibus ad ectis abſolui poſſit uelut corpus totius* Romani *iuris.* Ea *expectatio quum dies comitiorum inſtaret, deſiderium decemuiros iterum creandi fecit.* Plebs *etiam praeterquam quod conſulum nomen haudſecus, quam regum peroſa erat, ne tribunicium quidem auxilium cedentibus inuicem appellatione decemuiris, quaerebat. Creati igitur in alterum annum magno patrum, plebisque ſtudio iterum decemuiri ſunt* Ap. Claudius II. M. Cornelius, M. Sergius, L. Minucius, Q. Fabius, T. Antonius, M. Rabuleius, Q. Poetilius, K. Duilius, & Sp. Oppius. Quum *igitur maior pars huius anni proceſſiſſet, & duabus tabulis ad decem adiectis nihil ſupereſſet, ſi hae quoque tabulae centuriatis comitijs perlatae eſſent, cur decemuiris reipublicae opus eſſet; expectaretque populus quã mox conſulibus creandis comitia indicerentur.* Tum *decemuiros nulla comitiorum mentione facta, iuuenum cateruis ſtipatos ſuperbius, atque impotentius ſe in unumquemque geſſiſſe, &* Idibus Maijs *aduenientibus, qui dies tum ſolemnis ineundo conſulatui erat nullis magiſtratibus ſubrogatis, eoſdem qui priore anno fuerant, decemuiratum cum magna totius populi indigna-*

indignatione continuaſſe Liuius,*&* Dionyſius *auctores ſunt*, Eos *tamen haud multo poſt abdicaſſe hanc ob cauſſam praecipue conſtat.* Ap.*Claudius quum alij collegae in* Aequos, *alij in Sabinos exercitum duxiſſent, urbis praeſidio relictus* Virginiam *plebeiam uirginem,quam amabat pretio pellicere adortus, quum fruſtra ſe laborare animaduertiſſet, in ſeruitutem per clientem ſuum* M. Claudium *aſſerere eam conatus,patrem eius eò compulit, ut ipſam filiam manu ſua ſibi potius occidendam putarit, quam* Ap.Claudij *libidini dederetur.* Ea *res, ut erat atrox,in utraque caſtra perlata ſeditionē maximam plebis excitauit.* Quae *relictis caſtris quum primum in* Auentinum, *poſt in mōtem ſacrum ſeceßiſſet, paulo poſt placata, ſe rediturā eſſe profeſſa eſt, ſi tribuni plebis ſibi ipſi reſtituerētur, & decemuiris abdicatis,conſularis poteſtas reuocaretur.* Quibus *conditionibus a ſenatu acceptis, ipſa in urbem redijt.* Tum *abdicantibus decemuiris comitia tribunorum a* M. Papirio *pont. max. facta ſunt, quibus decem creati.* Tribunatu *inito* L. Icilius *extemplo plebem rogauit,et plebs ſciuit ne cui fraudi eſſet ſeceſsio ab decemuiris facta.* Conſilium *de conſulibus creandis cum prouocatione* M. Duilius *rogationem pertulit.* Per *interregem deinde conſules creati qui extemplo magiſtratum occeperunt* L. Valerius *&* M. Horatius. *Hi libertatis plebis* Romanae *ſtudioſi, quemadmodum & parentes auique eorum fuerant, omnium primum quum ueluti in controuerſo iure eſſet, tenerentur ne patres plebiſcitis, legem centuriatis comitijs babuere,ut quod tribuni plebs iuſſiſſet populum teneret, qua lege tribunicijs rogationibus telum acerrimum datum eſt.* Aliam *deinde conſularem legem de prouocatione unicum praeſidium libertatis, decemuirali poteſtate euerſam non reſtituerunt modo, ſed etiam in poſterum muniuerunt, ſanciendo noua lege,ne quis ullum magiſtratum ſine prouocatione*

tione crearet, qui creaſſet eum ius faſque eſſet occidi, neue ea caedes capitalis noxae haberetur. Et quum plebem hinc prouocatione, hinc tribunicio auxilio ſatis firmaſſent, ipſis quoque tribunis, ut ſacroſancti uiderentur, cuius rei prope iã memoria aboleuerat, relatis quibuſdam ex magno interuallo caerimonijs, renouarunt, & quum religione inuiolatos eos, tum lege etiam fecerunt, ſanciendo ut qui tribunis plebis, aedilibus, iudicibus nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet, familia uenum iret. Inſtitutum etiam ab ijsdem cos. ut S. C. in aedem Cereris ad aediles plebis deferrẽtur, quae ante arbitrio conſulum ſupprimebantur uitiabãturque. M. Duilius deinde tribunus plebis legem tulit, qui plebem ſine tribunis reliquiſſet, quique magiſtratum ſine prouocatione creaſſet, tergo ac capite puniretur. Atque hac ratione fundata & ſtabilita tribunicia poteſtate, ac plebis libertate, tribuni longe maiora aggreſſi ſunt. Nam quum mos fuiſſet aliquot tantum tribunos plebis creari, ij uero qui creati eſſent cooptatione ſibi collegas ad numerum decem ſubſtituerent, altero anno L. Trebonius tribunus plebis infeſtus patribus, quod ſe ab ijs in cooptandis tribunis fraude captum, proditumque a collegis aiebat, rogationem tulit, ut qui plebem Romanam tribunus plebis rogaret, is uſque eo rogaret dum X. tribunos plebis faceret. Poſt aliquot annis res quietae domi fuere, uſque ad annũ urbis CCCIX. In quo M. Genucio & C. Curtio cos. domi foriſque res infeſtae fuere. Anni enim principio C. Canuleius tribunus plebis rogationem promulgauit de communicandis plebi patriciorum connubijs, quae decemuiri ante diremerant, qua contaminari ſanguinem ſuum patres confundique iura gentium rebantur. Lex multis contentionibus agitata eſt, nec ante finis controuerſiarum fuit, quum & tribunum acerrimum auctorem plebs nata eſſet, & ipſa cum eo pertinacia

naciſ certaret, quam uicti tandem patres, ut de connubio ferretur conceſſere. Eodem anno ab eodem Canuleio tribuno *plebis primo mentio ſenſim illata, ut alterum ex plebe conſulem liceret fieri, eo proceſſit deinde, ut rogationem nouam reliqui tribuni promulgarent, ut populo poteſtas eſſet ſeu de plebe, ſeu de patribus uellet, conſules faciendi. Id uero ſi fieret, non uulgari modo cum infimis, ſed profus auferri a primoribus ad plebem ſummum imperium credebant. Quum res multis contentionibus acta eſſet tribunique in propoſito perſiſterent, ueriti patres ne lex ſe inuitis perferretur, in eam ſententiam ierunt, cuius auctor fuiſſe* C. Claudius *dicitur, ut pro conſulibus crearentur tres tribuni militum ex patricijs, totidemq; ex plebe, ijque conſulari poteſtate remp. regerent.* Eorum *autem finito imperio rurſus ſenatus & plebs conſuleretur, conſules ne an tribunos mallent, qui uero placuiſſent, fierent: quod etiam multo tẽpore obſeruatum eſt.* His rebus de*cretis in magno plebeiorum, & patriciorum petentium ſtudio, tres ex patricijs tantum creati ſunt* A. Sempronius, L. Atilius, & T. Cloelius, *plebs eo contenta fuit, quod ſui ratio in comitijs habita fuiſſet.* Ita Liuius, & Dionyſius: Adijcit Liuius. *Fuiſſe qui propter adiunctum* Aequorum, Volſco*rumque bello, &* Ardeatium *defectioni,* Veiens *bellum, quia conſules obire tot ſimul bella nequirent, tribunos militum tres creatos dicerent, ſine mentione promulgatae legis de conſulibus ex plebe creandis, & imperio & inſignibus conſularibus eſſe uſos.* Vt ut *illud fuerit ſatis inter omnes conuenit,* Anno CCCX. *quam urbs condita erat, primum tribunos militum pro conſulibus magiſtratum inijſſe.* Hi *poſtea ſaepe creati praeſentaneum remedium multis annis fuerunt tribunitijs ſeditionibus mitigandis, quae de conſule e plebe creando ſaepe deinde exortae ſunt,* verum *multo tempore poſt, quum plebs po*

ſtremo obtinuiſſet ut conſul alter e plebe, alter e patribus fieret, creari deſierunt. Sed haec omnia latius ſuo loco enarrabo. Anno autem ſequenti, urbis uero conditae CCCXI. Cenſurae initium fuit, rei a parua origine ortae, quae deinde tanto incremento aucta eſt, ut morum diſciplinaeq; Romanae penes eam regimen, ſenatus equitumque centuriae, decoris dedecoriſque diſcrimen, ſub ditione eius magiſtratus publicorum ius, priuatorumque locorum, & uectigalia populi Romani ſub nutu atque arbitrio eſſent. De cenſura plura dixi in commentarijs Faſtorum. Poſt haec tempora res quietae domi multis annis fuere, donec anno urbis CCCXXXIII. N. Fabio Vibulano T. Quinctio Capitolino cos. diſcordiae inter patres plebemque de duplicando quaeſtorum numero, ijſque tam de plebe quam de patribus creandis, exortae ſunt. Nam quum ut praeter duos urbanos quaeſtores, duo conſulibus ad miniſteria belli praeſto eſſent a conſulibus relatum eſſet, patreſque ſumma ope approbaſſent, conſulibus tribuni plebis certamen intulerunt, ut pars quaeſtorum (nam ad id tempus patricij creati erant) ex plebe fieret, aduerſus quam actionem primo conſules & patres ſumma ope annixi ſunt, concedendo deinde, ut quemadmodum in tribunis militum conſulari poteſtate creandis uſi ſunt, adaeque in quaeſtoribus liberum eſſet arbitrium populi, quum parum proficerent totam rem de augēdo quaeſtorum numero omittunt, excipiunt omiſſam tribuni, & poſtremo res eo deuenit, ut nihil prohiberet quo minus quatuor quaeſtores promiſcue de plebe, ac patribus, libero ſuffragio populi fierent. Qui tamen non niſi decimo anno poſt primum e plebe creari coepti ſunt. CN. enim Cornelio Coſſo, & L. Furio Medullino II cos. cum N. Fabio Ambuſto Patricio tres e plebe primū quaeſtores facti ſunt Q. Silius, P. Aelius, P. Pipius. Atque hac ratione patefactus ad conſulatum, &

triumphos

triumphos locus nouis hominibus uiſus eſt. Nam nunquam quieuerunt, donec aliquot annis poſt, non ſine magnis reip. perturbationibus, etiam conſulatum hac ratione adepti ſunt. C. Licinius & L. Sextius tribuni plebis anno urbis CCCLXXVII. *creati, quum tres leges auctore M. Fabio Ambuſto patricio, & primario homine, aduerſus patriciorum opes pro commodis plebis promulgaſſent, unam de aere alieno minuendo; alteram de modo agrorum, ne quis plus quam quingenta iugera agri haberet; tertiam ne tribunorum militum amplius comitia fierent, ſed conſulum, utique alter ex plebe crearetur; neque eas ferre per collegarum interceſſiones, quos de induſtria patres comparauerant, potuiſſent; tum irati comitia praeter aedilium tribunorumque plebis, nullos curules magiſtratus creari paſſi ſunt, eaque magiſtratuum ſolitudo, & plebe reficiente duos tribunos, & his perpetua interceſſione comitia tribunorum militum tollentibus, per quinquenniũ urbem tenuit. ita Liuius. Atque ita quintum mutata eſt reipub. Romanae ſpecies, quum a tribunis militum conſulari poteſtate, ad tribunos plebis adminiſtratio reip. reciderit. Quinquennio exacto, tribuniſque plebis iiſdem interceſſionem remittentibus, per tres annos tribuni militum creati ſunt. Principio anni noni ad ultimam dimicationem de legibus a Licinio, & Sextio promulgatis uentum eſt. Et quum tribus uocarentur, nec interceſſio collegarum latoribus obſtaret, trepidi patres ad duo ultima auxilia ſummum imperium, ſummumque uirum decurrerunt. Dictatorque dictus eſt M. Furius Camillus, qui L. Aemilium magiſtrum equitum ſibi cooptauit. Quum uero plebis duces acrius contra Camillum de legibus ferendis agerent, percitus ita Camillus lictores, qui de medio plebem amouerent miſit, & addidit minas ſacramento omnes adacturum, exercitumque extemplo ex urbe deducturum. Re autem*

neutro inclinata, ſe abdicauit, ſeu quia uitio creatus erat, ut tradidere quidam, ſeu quia tribuni plebis tulerunt ad plebem, plebsque ſciuit, ut ſi M. *Furius pro dictatore, quid egiſſet quingentum millium aeris ei mulcta eſſet. Camillus uero quum exilium, ſecundamque damnationem, ſenex timeret, plebemque ſe ſuperaturum diffideret, domum ſe contulit, ac ſimulata ualetudine, dictatura ſe abdicauit. Cui extemplo* P. *Manlius ſuffectus eſt. Qui rem in cauſſam plebis inclinauit,* C. *Licinio, qui tribunus militum fuerat, magiſtro equitum de plebe dicto. Id aegre paſſos patres conſtat. Dictatorem propinqua cognatione Licinij ſe apud patres excuſare ſolitum, ſimul negantis magiſtri equitum maius, quam tribuni conſularis imperium eſſe. Anno ſequenti iidem tribuni refecti pro aucto* II. *uirum* S. F. *numero, atque quinque ex his de plebe creatis, tribunorum militum conſulari poteſtate comitia fieri permiſerunt: poſtremo anno urbis* CCCXXCVIII. *Quum iidem tribuni decimum refecti acrius de legibus ferendis pugnarent, dictatorem tandem & ſenatum uicerunt, ac comitia cõſulum aduerſa nobilitate, ut fierent obtinuerunt, quibus* L. *Sextius de plebe primus conſul factus eſt. Quum autem patricij ſe auctores futuros negarent, ac prope ad ſeceßionem plebis res ſpectaret, per dictatorem Camillum ſedatae diſcordiae ſunt. Conceſſum a nobilitate plebi, de conſule plebeio; a plebe nobilitati de praetore uno, qui ius in urbe diceret de patribus creando. Iidem etiam aediles curules duos ex patribus, ut fierẽt obtinuerunt. Plebs* L. *Sextio conſulatum cuius lege partus erat dedit, ei collega ex patribus datus eſt* L. *Aemilius*

Quae

Quae ciuitatis conditio fuerit communicato plebi altero conſulatu

Plebs igitur cōſulatū adepta, quae firmiſſima ad eā diē arx potētiae patriciorū fuerat, paulo poſt nullo negocio imperiū, dictaturam, cenſuram, proconſulatum, praeturam, ſacra, ſacerdotia, quae tantum patriciorum fuerant poſtremo obtinuit. Ex quibus anno CCCXCIIX. C. Marcius Rutilus *dictator, idem anno* CDIII. *cenſor,* Q. Publilius Philo *anno* CCCCXVII. *praetor, idem anno* CDXXIIX. *proconſul primi de plebe creati ſunt.* C. *etiam* Poetelius Libo Viſolus *primus plebeius conſul triumphauit anno* CCCXCIIII. Demum *anno* CDLIIII. *quum plebis honoribus nihil praeter ſacerdotia, quae nondum promiſcua erant, deeſſet, rogationibus* Ogulnijs, *& ſacerdotum numerus auctus eſt, & pontifices, augureſque de plebe facti ſunt.* Aliquot *poſtremo annis poſt, etiam pōtifex maximus de plebe factus eſt primus* Ti. Coruncanius. *Nihil igitur ad ius totius reip. adaequandum deerat, niſi ut plebiſcita, quibus tum ſola plebs tenebatur omnes* Quirites *aſtringerent.* Tum *denique hoc etiam ſeceſſione in* Ianiculum *facta lege* Hortenſia *conſequuta eſt.* Ita *aequiſſimis legibus republica temperata, atque plebe omnium rerum in ſocietate adſcita, eodem fere tempore omnis* Italia, Pyrrho *rege ſuperato, atque fugato, in deditionem accepta eſt.* Ex *quo tempore praeclara, atque ad omnis poſteritatis memoriā illuſtria abſtinentiae, modeſtiae, iuſtitiae, fortitudinis, ciuilis denique concordiae uſque ad tertium bellum* Punicum *exēpla edita ſunt.* Tum *enim* Curij, Fabricij, Coruncanij, Metelli, Fabij, Scipiones, Paulli, Lepidi, Flaminini, Nobiliores *floruerunt.* Quorum *quum eximiam in bello animi magnitudinem,*

nem, conſtantiam, & prudentiam; tum incredibilem in pace iuſtitiam, grauitatem, probitatem, fidem, ac moderationem merito admirareris & coleres. Nulla certe aetas uirtutibus ac-dendis feracior fuit, quam centum annorum interuallũ, a primo ad tertium bellum Punicum, quo tempore rei militaris gloria, in qua cum uirtute multum, tum diſciplina plurimum ualuerunt, magnam orbis terrarum partem ſuo imperio adiunxerunt

De cauſſis excidij reip. Romanae

Poſt bellum Punicum tertium, remoto Carthaginis metu, ſublataque imperij emula, non gradu, ſed praecipiti curſu a uirtute deſcitum, ad uitia tranſcurſum, uetus diſciplina deſerta, noua inducta, in ſomnum ad uigilias, ab armis ad uoluptates, a negotijs ad otium conuerſa ciuitas. Tum uetere labante diſciplina, quum totius ciuitatis mores inclinare, & ad leuitatem iam nimiam, atque ambitionem incumbere coepiſſent, praeſertim uero luxuria per Aſiaticas delitias, in ciuitatem inuecta; atque exterarum gentium metu amoto, a quibus Poenis duobus aſperrimis bellis deuictis, tertio etiam funditus deletis, Philippo, Perſe, Antiocho regibus potentiſſimis ſuperatis, Sicilia, Sardinia, Hiſpania, Illyrico, Macedonia, Graecia prouincijs in ditionem populi Romani redactis, iuſtam principatus orbis terrarum, atque imperij confeſſionem extorſerant, qui uſque eo uere optimus reip. ſtatus fuerat, is primum ſenſim, ac leuiter tentatus, deinde aperte translata iam ad iniuſtum populi dominatum rep. funditus labefactatus, atque euerſus eſt. Neglectaque ciuili diſciplina, populus Romanus relictam a maioribus libertatem, atque imperium amiſit. Hunc uero peſſimum reip. ſtatum duo Gracchi, Druſus, Saturninus tribuni plebis furioſi, atque amentes ſpecie

qui

quidem plebis tuendae, re autem dominationem ſibi quaerentes partim agrarijs, & iudiciarijs legibus ferendis, & lege Licinia, quae uetabat quemquam ciuem plus quingentis iugeribus habere, reſtituenda, quibus rebus optimatum potentiam frangerent, plebis confirmarent; quum aut eorum agros plebi inopi diuiſiſſent, aut antiquam iudiciorum auctoritatem, a ſenatoribus ad equites tranſtuliſſent; partim ciuitate ſocijs, & Italiae omni danda, eaque uſque ad Alpes extendēda, ut ſuffragiorum plebeiorum multitudine, facilius nobilitatis opes in comitijs comminuerent; partim frumento largiendo, quo ad omnia quae in remp. molirentur plebem eo deuinctam munere paratiorem haberent, ſumma imis miſcentes intulerunt; ac praeſtantiſſimum illum optimae reip. conſenſum, tot annorum ſpatio, tot laboribus maiorum partum, breui tempore perturbarunt, ac penitus conuulſerunt. Inerat omnibus ſpecies aequitatis. Quid enim tam iuſtum quam recipere plebem ius ſuum a patribus? ne populus gentium uictor, orbisque poſſeſſor extorris aris, ac focis ageret. Quid tam aequum, quam inopem populum uiuere ex aerario ſuo? Quid ad ius libertatis aequandae magis efficax, quam ut ſenatu regente prouincias, ordinis equeſtris auctoritas ſaltem iudiciorum regno niteretur. Sed haec ipſa in perniciem redibant, & miſera reſp. in exitium ſuum marceſſerat, & a ſenatu in equites translata iudiciorum poteſtas, uectigalia, id eſt imperij patrimonium ſupprimebat, & emptio frumenti ipſos reip. neruos exhauriebat aerarium. Reduci plebs in agros unde poterat, ſine poſſidentium euerſione, qui ſibi pars populi erant, & tamen relictas ſibi a maioribus ſedes aetate, quaſi iure haereditario poſſidebant. Ab Gracchorum igitur tempore maiores in republica plebis, quam optimatum opes extitere, quippe quae omniū iam, bonorum, quos ſoli ante patricij obtinuerant particeps facta

praeterea tribunatum, ac tributa comitia quibus omnino patricijs interdictum erat adepta, ad haec agris, iudicijs, frumento, ſociorum ſuffragijs aucta, atque locupletata, uniuerſam remp. ut in poteſtate haberet, ſic ex libidine adminiſtraret, nobiliſsimi optimatum oppreſsi, ueteres ciues agris ſpoliati, ciuitatis honor parce ante dari ſolitus integris prouincijs conceſſus. Hunc *iniuſtum iniquumque plebis dominatum, quũ is terminos impotentiae ſuae non faceret,* L. *Sulla dictator poſtea ſubſtulit, qui imperio quod a ſenatu acceperat lege tribunicia Sulpicij a* C. *Mario ſpoliatus, extorta armis ex inimicorum manibus republica, tribunorum plebis poteſtate admodum imminuta (quum tribuno alios honores interdixerit, eumque concionari uetuerit) plebe agris pulſa, ac ad internicionem fere caeſa, iudicijs ſenatui redditis, rurſus optimatum remp. ſtabiliuit, popularemq; conuellit.* At *hic ſtatus non admodum diuturnus fuit.* Nam *paucis annis poſt* Cn. *Põpeius in primo conſulatu, antiqua tribunis plebis poteſtate, ac dignitate reſtituta, plebe ad iudicia cum ſenatoribus & equitibus lege* Aurelia *aduocata, uetus aliud optimae reip. quaeſiiſſe temperamentum uiſus eſt, quod mutatis immo corruptis penitus totius ciuitatis moribus, atque auaritia iam & ambitione latiſsime graſſante, aſſequi nulla ratione potuit.* Ita *perturbato ſaepe reip. ſtatu, crebro a paucis de uniuerſa occupãda rep. cogitatum eſt, tum enim* Piſo, *tum* Craſſus, *tum* Catilina, *cum alijs eiuſdem furoris ſocijs, aduerſus remp. conſpirarunt.* Tum Caeſar, *denuo* Craſſus, *& ipſe forte mutata mente* Pompeius *inita ſocietate, extraordinarias opes, quae liberae ciuitati iure formidabiles eſſent, ſibi quaeſierunt.* Qua *breui dirempta ciuilis repente diſcordia ac totius reip. perturbatio conſequuta eſt, quum* Caeſaris *potentiam ſenatus,* Pompeij *(nam* Craſſus *paulo ante occiderat) populus ferre non*

poſſet

poſſet. Victo autem fatali reip. Pharſalico proelio Pompeio, atque optimatum factione afflicta, rurſus ad iniuſtum unius Caeſaris dominatum reſpublica recidit, atque aliquot annis oppreſſa fuit. Quo, ab ijs qui libertati ſtudebant interfecto, quum reuiuiſcere priſca patrum grauitas, atque ad ſpem auctoritatis priſtinae, quodammodo reſpirare uideretur, haud ita multo poſt in ipſomet recuperandae reip. apparatu, a populo, cui Antonius, ac poſt etiam Octauius, qui Caeſaris partes ambo ſuſceperant uindicandas, ſeruierunt, ſublata funditus, atque oppreſſa eſt, quum inauditum ante triumuiratum in remp. intuliſſent, ac nefariam optimatum atque inimicorum ſuorum proſcriptionem feciſſent. Bruto porro & Caßio aduerſae factionis ducibus caeſis, oppreßo in Sicilia Sex. Pompeio, Lepido poteſtate exuto, & M. Antonio occiſo, quum nulla amplius eſſent publica arma, & Iulianarum patrium dux ſolus Octauius reliquus fuiſſet, cunctis diſcordijs ciuilibus feßis, tanquam bellorum ciuiliũ quae eſſe confecerat praemium, totius reip. ius, poteſtatem, atque imperium, quod ab initio regum, poſt magiſtratuum, ſenatus, ac populi fuerat in perpetuum principis ſub nomine tranſtulit. Qui poſito triũuiri nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio iure contentum, ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, inſurgere paulatim munia ſenatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo aduerſante; quum ferocißimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent, ceteris nobilior quanto quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus extolleretur, ac nouis & rebus aucti, tuta & praeſentia, quam uetera & periculoſa mallent. Neque prouinciae illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto ſenatus populique imperio ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum, inualido legum auxilio, quae ui, ambitu, poſtremo pecunia turbabantur

habantur. Tribuniciam uero poteſtatem accepit quod ſummi faſtigij uocabulum ne regis, aut dictatoris nomen aſſumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praeemineret, inuenit. M. deinde Agrippam ſocium eius poteſtatis, quo defuncto Ti. Neronem delegit, ne ſucceſſor in incerto foret, ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur, ſimul modeſtiae Neronis, & ſuae magnitudini fidens. Ita Tacitus, Ceterum quomodo Caeſar Auguſtus imperium ſingulare confirmauerit, & ordinauerit, & de titulis quibus legitima imperatorum poteſtas expreſſa eſt, ſatis diſputaui in commentarijs libri 11. Faſtorum. Qua ratione uero Caeſar Auguſtus imperij heredem reliquerit Ti. Caeſarem, & Is C. Caligulam, ſequentiumque imperatorum ſeriem, uſque ad Conſtantinum; & quo modo is primus Romano imperio diuiſo urbem Conſtantinopolim condiderit, accurate exaraui in libro quem de comitijs imperij ſcripſi. Nunc quantum ad hoc argumentum attinet breuiter diſſeram. Auguſtus igitur ad unius arbitrium conſtitutā rempublicam decedens Ti. Caeſari reliquit, is nepoti C. Caligulae: a quo tempore uſque ad Neronis mortem hic populi Romani ſtatus fuit: ſub Auguſto, quamquam omnia ad eius arbitrium fierent, in eis tamen ſtudiorum populi, & ſenatus auctoritatis rationem ſemper habuit. Nihil enim unquam egit quod non alterutrius auctoritate fieri uellet quemadmodum ſupra, quum de comitijs differerem dixi. Tiberius populum plebemque omni reip. adminiſtratione excluſit, ſenatum maxime ueneratus eſt. Caius & Nero quamuis tyrannice imperium egerint, ſenatus tamen auctoritatem non neglexerunt. Claudius eam magnifecit. Sub Galba bello ciuili inter Othonem & Vitellium, & hunc & Veſpaſianum ſenatus poteſtas ita corruit, ut eum annum reip. ſupremum uocet Cornelius Tacitus. Nam deinceps Romani principes diuturnitate poteſtatis inſolentiores

lentiores facti, omnia ad arbitrium, ſenatus poteſtate negle- cta, agere coeperunt. Verum in his quidam meliores & tem- peratiores, ut Traianus, Hadrianus, Pius, Marcus, & Alexan der; *quidam inſolentiores magiſque impotentes fuerunt, ut* Do mitianus, Commodus, Seuerus, Caracallus, & *reliqui fere om nes qui imperium* Romanum *in regni formam uerterunt, uſq; ad* Conſtantinum, *qui, ut ſaepe alibi dixi, imperium adeptus tam quam patrimonium eſſet, illud diuiſit, mutauit, omnia miſcuit, antiquam ſuperſtitionem aboleuit, alteram imperij formam longe a priore conſtituit. Atque inter cetera urbem* Conſtan- tinopolim *condidit, cuius deſcriptionem quemadmodum de ur- be* Roma *feci hoc loco ſubijcere, finemque cum ea huic libro facere commodum uiſum eſt. Quae enim de urbe* Roma, *uel imperio* Romano, *poſt* Conſtantini *tempora dicenda ſunt ea libro* III. *aperiam*

Deſcriptio vrbis Conſtantinopolis

REGIO. PRIMA

Regio prima, *continet in ſe domum* Placidiae Auguſtae. *Domum nobiliſſimae* Marinae. *Thermas* Arcadianas. *Vicos, ſi ue* Angiportus *uiginti nouem. Domos centum decem & octo. Porticus perpetuas duas. Balneas priuatas quindecim. Piſtri- na publica quattuor. Piſtrina priuata quindecim. Gradus* IIII *Curatorē unum, qui totius regionis ſollicitudinem gerat. Ver- naculum unum, uelut ſeruum in omnibus & internuntium re- gionis. Collegiatos uigintiquinque, qui e diuerſis corporibus or dinati, incendiorum ſolent caſibus ſubuenire. Vicomagiſtros* V *quibus per noctem tuendae urbis cura mandata eſt*

Regio ſecunda, *ab initio theatri minoris per aequalitatē*

*ſui latēter molli ſubleuata cliuo,mox ad mare praecipitijs ab-rupta deſcendit.*Continet *in ſe* Eccleſiam *magnam,* Eccleſiam *antiquam.Senatum.Tribunal purpureis gradibus extructum.* Thermas *Xeuſippi.* Theatrum. *Amphitheatrum.Vicos, ſiue Angiportus triginta quattuor.*Domos XCVIII.*Porticus magnas quattuor.Balneas priuatas* XIII.*Piſtrina priuata quattuor.*Gradus IIII.*Curatorem unum.Vernaculum unum.Collegiatos* XXXV.*Vicomagiſtros* V

Regio tertia, *plana quidem in ſuperiore parte,utpote in ea Circi ſpatio largius explicato, ſed ab eius extrema parte nimis prono cliuo,mare uſque deſcendit.* Continet in ſe eundem *circum maximum.*Domum Pulcheriae *Auguſtae.* Portum *nouum.*Porticum *ſemirotundam,quae ex ſimilitudine fabricae ſigma graeco uocabulo nuncupatur.* Tribunal *fori Conſtantini.* Vicos *ſeptem.*Domos XCIIII.*Porticus magnas* V. *Balneas priuatas undecim.*Piſtrina *priuata nouem.Curatorem unum.* Vernaculum I.*Collegiatos* XXI. *Vicomagiſtros* V

Regio quarta, *a Miliario aureo collibus dextra leuaq; ſurgentibus, ad planitiem uſque ualle ducente perducitur.*Continet *in ſe idem* Miliarium *aureum Auguſteum.Baſilicā.Nymphaeum.*Porticum *Fanionis.Liburnam marmoream, naualis uictoriae monimentum.*Eccleſiam,*ſiue martyrium ſancti Mennae. Stadium.Scalam* Timaſii.*Vicos* XXXII. *Domus* CCCLXXV.*Porticus magnas* IIII.*Balneas priuatas ſeptem. Piſtrina priuata* V.*Gradus* VII.*Curatorem* I.*Vernaculū* I.*Collegiatos* XL.*Vicomagiſtros* V

Regio quinta. *Regionis quintae non modica pars, in obliquioribus poſita locis, planicie excipiente producitur, in qua neceſſaria ciuitatis aedificia continentur. Continet in ſe* Thermas *Honorianas.*Ciſternam *Theodoſianam.Prytaneum.* Thermas *Eudocianas.Strategium, in quo eſt Forum Theodo-*

ſiacum,

ſtacū, & Obeliſcus Thebeus quadrus. Horrea bolearia. Nymphaeum. Horrea Troadenſia. Horrea Valētiana. Horrea Conſtantiaca. Portum habet proſφrianum. Scalam Chalcedonenſem. Vicos uiginti tres. Domos centum octoginta quattuor. Porticus magnas ſeptem. Balneas priuatas undecim. Piſtrina publica ſeptem. Piſtrina priuata duo. Gradus nouem. Macellos duos. Curatorem unum. Vernaculum unum. Collegiatos XII. *Vicomagiſtros* V

Regio ſexta, *breui peracta planicie, reliqua in deuexo conſiſtit, a foro namque Conſtantini Scalam uſque, ſiue traiectum Sycaenum, porrigitur ſpatiis ſuis. Continet in ſe, Columnam purpuream Conſtātini. Senatum eiuſdem loci. Neorium portum. Scalā. Sycaenam Vicos uiginti duos. Domos quadringentas octoginta quattuor. Porticum magnam unam. Balneas priuatas nouem. Piſtrinum publicum unum. Piſtrina priuata* XVII. *Gradus* XVII. *Curatorem unum. Vernaculum unum. Collegiatos* XLIX. *Vicomagiſtros* V

Regio ſeptima, *in comparationem ſuperioris planior, quamuis & ipſa circa lateris ſui extremitatē habeatur in mare decliuior. Haec a parte dextera Columnae Conſtantini, uſq; ad Forum Theodoſii, continuis extenſa porticibus, & de latere alijs quoque pari ratione porrectis, uſque ad mare uelut ſe ipſam inclinat, & ita deducitur. Habet autem in ſe Eccleſias tres, hoc eſt, Irenen, Anaſtaſiam, & S. Paulli. Columnā Theodoſii, intrinſecus uſque ad ſummitatem gradibus peruiam. Equites magnos duos. Partem eiuſdem fori. Thermas Caroſianas. Vicos octoginta quinque. Domos ſeptingentas undecim. Porticus magnas ſex. Balneas priuatas* XII. *Gradus ſexdecim. Curatorem unum. Vernaculum unum. Collegiatos octoginta. Vicomagiſtros* V

Regio octaua, *ex parte Tauri, nulla maris uicinitate contermina*

mina, anguſtior magis quàm lata, ſpatia ſua in longitudinem producta compenſat. Continet in ſe partem Fori Conſtantini. Porticum ſiniſtram Taurum, uſque Baſilicam Theodoſianam. Capitolium. Vicos XXI. Domus centum octo. Porticus maiores quinque. Balneas priuatas decem. Piſtrina priuata quinq;. Gradus V. Macellos duos. Curatorem I. Vernaculum unum. Collegiatos XVII. Vicomagiſtros V

Regio nona, prona omnis, & in Notum deflexa, extenſi maris litoribus terminatur. Continet in ſe, Eccleſias duas. Coenopolim, & Omonoeam. Horrea Alexandrina. Domum nobiliſſimae Arcadiae. Thermas Anaſtaſianas. Horreum Theodoſianum. Vicos XVI. Domos CXVI. Porticus maiores duas, Balneas priuatas quindecim. Piſtrina priuata quindecim. Piſtrina publica quattuor. Gradus quattuor. Curatorem unum. Vernaculum unum. Collegiatos triginta octo. Vicomagiſtros quinque

Regio decima, in aliud ciuitatis latus à nona regionè platea magna uelut fluuio interueniente diuiditur. Eſt uero tractu planior, nec uſquam praeter maritima loca inaequalis, longitudini eius latitudine non cedente. Continet in ſe Eccleſiam ſiue Martyrium ſancti Acacij. Thermas Conſtantinianas. Domum Auguſtae Placidiae. Domum Auguſtae Eudociae. Domum nobiliſſimae Arcadiae. Nymphaeum maius. Vicos uiginti. Domos ſexcentas XXXVI. Porticus maiores ſex. Balneas priuatas. Piſtrina publica duo. Piſtrina priuata ſexdecim. Gradus XII. Curatorem unum. Vernaculum unum. Collegiatos nonaginta. Vicomagiſtros quinque

Regio undecima, ſpatio diffuſa liberior, nulla parte mari ſociata eſt. Verum eius extenſio, tam plana, quàm etiã collibus inaequalis. Continet in ſe Martyrium Apoſtolorum. Palatium Faccillianum. Domum Auguſtae Pulcheriae. Bo-

uem

uem aereum. Ciſternam Arcadiacam. Ciſternam Modeſtiacam. Vicos VIII. *Domos quingentas tres. Porticus maiores quattuor. Balneas priuatas quattuordecim. Piſtrinum publicum unum. Piſtrina priuata tria. Gradus ſeptem. Curatorem unum. Vernaculum unum. Collegiatos triginta ſeptem. Vicomagiſtros* V

Regio duodecima, *Portam à ciuitate petentibus in longum plana omnis conſiſtit, ſed latere ſiniſtro mollioribus cliuis deducta maris confinio terminatur, quam moenium ſublimior decorat ornatus. Continet in ſe Portam auream. Porticus Troadenſes. Forum Theodoſiacum. Columnam itidem intra ſe gradibus peruiam. Monetam. Portum Theodoſiacum. Vicos undecim. Domos trecentas ſexaginta tres. Porticus maiores tres. Balneas priuatas quinque. Piſtrina priuata quinque. Gradus* IX. *Curatorem unum.* V*ernaculum unum. Collegiatos ſeptem & decem. Vicomagiſtros* V

Regio XIII. *Tertiadecima regio, Sycaena eſt, quae ſinu maris anguſto diuiſa, ſocietatem urbis nauigijs frequentibus promeretur, tota lateri montis affixa, praeter unius plateae tractum, quam ſubiacentium eidem mõti littorum tantum praeſtat aequalitas. Continet in ſe Eccleſiam. Thermas Honorianas. Forum Honorianum. Theatrum. Naualia. Domos quadringentas* XXXI. *Porticum maiorem unam. Balneas priuatas quinque. Piſtrinum publicum unum. Piſtrina priuata* IIII. *Gradus octo. Curatorem unum. Vernaculũ unum. Collegiatos* XXXIIII. *Vicomagiſtros quinque*

Regio XIIII. *Regio ſanè licet in urbis quartadecima numeretur parte, tamen quia ſpacio interiecto diuiſum eſt muro proprio uallatum, alterius quodammodo ſpeciem ciuitatis oſtendit. Eſt uero progreßis à porta modicum, ſitu planum, dextero autem latere in cliuum ſurgente uſque ad medium ſe-*

re

re plateae ſpacium,nimis pronum: unde mare uſque mediocris, haecque ciuitatis continet partem, explicatur aequalitas. Cōtinet in ſe Eccleſiam. Palatium. Nymphaeum. Thermas. Theatrum luſorium. Pontem ſublicium ſiue ligneum. Vicos XI. Domos centum ſexaginta ſeptem. Porticus maiores duas. Balneas priuatas V. Piſtrinum publicum unum. Piſtrinum priuatum unum. Gradus V

Collectio Ciuitatis

COGNITA vrbe per partes, fas eſt etiam ſitum concluſae iam vniuerſitatis aperire, vt magnificentiae vnicum decus nō ſolum videatur opere & manu confectum, ſed etiā conſpirātibus elementis, naturae felicitate munitū. Prouidentia ergo diuina tot futurorum hominum domiciliis conſulēte longo tractu, in promontorii qualitatem ſpatioſior terra faucibus Pontici maris oppoſita, ſinuoſis portuoſa lateribus, anguſtior latitudine, circūflui maris tutela vallatur. Hoc quoque ſpacium quod ſolum apertum maris circulus derelinquit duplici muro acies turrium extenſa cuſtodit: intra quas ſepta ciuitas cōtinet in ſe omnia ſingillatim memorata, quæ nunc ad firmioris memoriæ qualitatem ſummatim collecta referemus. Habet ergo vrbs Conſtantinopolitana, Palatia quinque, Eccleſias quattuordecim, Domos Auguſtarum VI. Domos nobiliſſimas III. Thermas VIII. Baſilicas duas, Fora quattuor, Senatus II. Horrea V. Theatra II. Luſoria II. Portus IIII. Circum I. Ciſternas IIII. Nymphaea IIII. Vicos CCCXXII. Domus IIII∞ CCCXXCVIII. Porticus LII. Balneas priuatas CLIII. Piſtrīna publica XX. Piſtrina priuata CXX. Gradus CXVII. Macellos V. Curatores XIIII. Vernaculos XIIII. Collegiatos DLX. Vicomagiſtros LXV. Columnam purpuream. Columnas intra ſe peruias duas. Coloſſum vnum. Tetrapylum aureum unum Auguſteum. Capitolium. Monetā. Scalas maritimas III. Habet ſanè longitudo vrbis, à porta aurea vſq; ad littus maris directa linea, pedum XIIII ∞ LXXV. Latitudo autem, pedum VI ∞ CL

SECVNDI. LIBRI. FINIS

ONVPHRII . PANVINII
VERONENSIS. FRATRIS
EREMITAE. AVGVSTINIANI

IMPERIVM
ROMANVM

VENETIIS Ex Officina Eraſmiana
apud Vincentium Valgriſium
M D LVIII

IMP. CAESARI. FERDINANDO AVSTRIO. PIO. FELICI PERPETVO. AVGVSTO

ONVPHRIVS. PANVINIVS. VERONENSIS FRATER. EREMITA AVGVSTINIANVS. S. P. D

TANTA fuit Romani imperij Caeſar Auguſte maieſtas, & magnitudo, rerumque geſtarum populi Romani gloria, vt quamquam prope infiniti praeclaris ingenijs praediti viri, tam noſtra & auorum, quã priſca illa aetate fuerint, qui vel omnes eius res geſtas, vel earum partem monumentis litterarũ conſignare ſtuduerint; pleraque tamen leuiter perſtrinxerint, aut omnino praeterierint. Vnde mirari omnes deſinant, ſi hoc ſaeculo, quo poſt

antiquorum memoriam nullū bonis artibus edendis feracius fuit, multi in omni doctrinarum genere excellentes, de ijs ipſis rebus ſibi ad ſcribendum proponant. Quare & ego, quem cum his, vel propter rerum ignorationem, vel exiguam in dicendo facultatem, nulla ratione comparandum eſſe exiſtimo, eorum ipſorum hominum exemplo, eiusque imperii praeclaris inſtitutis accenſus, mihi ipſi conſtitui commentarii more, breuiſſime totum eius reip. corpus perſtringere; & quibus ego diſcendis quattuordecim annos inſudaui, aliis nullo negocio intelligenda aperire. Atque quum primo libro, vrbem, id eſt aedificia, ſecundo ciuitatem, tuis auſpiciis iam euulgauerim, tertio hoc libro populi Romani imperium, hoc eſt eius extra vrbem per Italiam, & reliquas prouincias geſta deſcribere decreui. In quo quanta breuitate fieri poſſe intelligam, Romanum illud

im-

imperium toto terrarum orbe celebratum exponam; quo tempore,quibus du cibus,& bellis, quibusque bellorũ cauſſis Italia omnis primum,deinde reliquæ orbis terrarum prouinciae, & regna in eius ditionem venerint, & vnum quaſi corpus conſtituerint; quibus magiſtrati bus adminiſtrarentur, quot municipia, quot Coloniae, quae praecipua eius im perii praeſidia fuere,quae tam intra quã extra Italiam deductae ſunt; quo tempo re, & quibus occaſionibus Italia omnis, & reliquus orbis Romanus ciuitate donatus ſit,atq; ex orbe vrbs vna facta fue rit, vt Rutilius his verſibus elegantiſſime ſcribit

Feciſti patriam diuerſis gentibus vnam
  Profuit iniuſtis te dominante capi
Dũq; offers victis proprii cõſortia iuris
  Vrbem feciſti,quod prius orbis erat

Poſtremo quo etiam tempore,a quibus barbaris,& quas ob cauſſas praeſtantiſſi

mus ille orbis terrarũ conſenſus, in vnũ quaſi corpus diu ante coalitus, iterum in plura membra, tanto imperio exciſo redactus fuerit, aperiam. Quae omnia nõ minus his, quae ſupra dixi cognitu digna ſunt. Hunc vero librum ceterorum exemplo, in cuius potiſſimum nomine dignius publicare poſſem, quam Maieſtatis tuae neminem inueni, quae Caeſaris, & Auguſti tanti imperii auctorũ ſucceſſor eſt, & probitate, doctrina, animi magnitudine, excellentique in omni genere virtute reliquos omnes Romanos principes longe poſt ſe reliquit.
Venetiis Kal. Auguſtis ∞ DLVIII

ONVPHRII. PANVINII VERONENSIS. FRATRIS EREMITAE. AVGVSTINIANI

IMPERIVM. ROMANVM

Qua ratione imperium Romanum ab exilibus principijs ortum, omnium maximum euaſerit

DIONYSIVS *Halicarnaſſeus grauis in primis, certiſſimuſque hiſtoriae* Romanae *ſcriptor, inter reliqua praeclara* Romuli *inſtituta, quibus* Romana *reſp. fundata, ei ad certiſſimum exterarum omnium gentium, ac populorum bello, paceque principatum peruenire non difficile fuit, omnium praeſtantiſſimum, & optimum eſſe exiſtimauit:* Quod *nec bello captas urbes funditus exciderit, uel eis in ſeruitutem redactis, earum agrum pecori paſcua reliquerit, ſed deductis colonis eas colonias* Romanas *fecerit, atque quaſdam etiam ciuitate donatas, reip. participes admiſerit.* Quibus *inſtitutis breui tempore magnam* vrbem *ex parua reddidit.* Nam *qui quum* vrbem *condidit, uix tria peditum millia trecentoſque equites habuit, idem moriens peditum ſex & quadraginta millia, & mille equites reliquiſſe traditur.* Cuius *exemplum ceteri reges primum, deinde cos. ſequuti,* Romanum *imperium omnium maximum ac potentiſſimum effecerunt.* Quod *libro* II. *his uerbis ipſe exponit:* His *acceßit tertium* Romuli *inſtitutum, quod maxime Graeci generis hominibus exerceri*

decuit, ut omnium longe praeſtantiſsimum, & ut mea fert opinio, libertatis Romanae *fundamentum firmiſsimum, atque ad futurum imperium momentum non minimum; quo uidelicet puberes omnes in bello captis urbibus necari uetuit, aut ſub haſta uehundari, ſicut nec agros earum relinqui uoluit compaſcuos, ſed in partem agri ſorte diuidendi colonos* Romanos *mitti, nonnullas uero admitti in ius ciuitatis etiam.* His *ille atque eiuſmodi alijs inſtitutis, urbem ex parua magnam reddidit, id quod res ipſa indicat, qui enim una cum illo vrbem habitare coeperunt, non multo plures erant ter mille peditibus, & pauciores trecentis equites, quando autem ex mortalium numero ſublatus eſt, peditum reliquit* XLVI. *millia, & mille ferme equites.* Atque *haec ipſius inſtituta, quum regni ſucceſſores ſeruauerunt, tum poſt illos magiſtratus annui, addentes & alia quaedã, ita ut* Romana *ciuitas nulli genti, uel populoſiſsimae numero hominum cederet.* Quibus *ſi* Graecorum *mores conferam, non poſſum laudare* Thebanos, & Lacedemonios, Athenienſesue *opinione ſapientiae celebres, qui ob retinendam nobilitatem generis, uel nullos, uel raros in ius ciuitatis admittebant, ut interim taceam morem pellendi hoſpites, nec ipſorum iactantiae conuenientem, & damnoſum etiam in rebus plerisque.* Spartani *certe poſt acceptam ad* Leuctra *cladem, amiſſoſque* ∞ DCC. *uiros, nunquam poſtea potuerunt ciuitatem ſuam in integrum reſtituere, ſed turpiter ammiſerunt imperium.* Iidem Thebani, *atque* Athenienſes *unico proelio uicti ad* Chaeroneam *a* Macedonibus, *mulctati ſunt libertate ſimul, & principatu* Graeciae. At Romani Hiſpanicis *atque* Italicis *bellis impliciti, &* Siciliam *cũ* Sardinia *ſub ſuam ditionem retrahentes, nec immunes interim a bellis* Graecorum, *ac* Macedonum, Carthagine *rurſus affectãte imperium,* Italia *non ſolum deficiente ad hoſtem, ſed*

accerſente

accerſente bellum, quod Hannibalis ductu geſtũ eſt, uno eodéq; tempore tot periculis expoſiti, adeo non ſuccubuerunt aduerſis in eo bello caſibus, ut uires illorum auctae ſint etiam, militum numero ſufficiente ad excipiendos impetus omnium, non ut quidam opinantur fortunae indulgentia. Nam quod ad hãc quidem attinet, uel una Cannenſis clades ciuitatem eorum opprimere poterat, quando e ſex millibus equitum CCCLXX *tantum ſuperfuerunt reliqui, & ex* LXXX ∞ *copijs paulo pluresquam ter mille manſerunt incolumes. Haec ſunt quae in hoc uiro admiror, atque inſuper quae mox dicturus ſum, & cet.* Eadem propemodum refert Ti. Claudius Caeſar Ro*manus princeps in oratione, quam quum cenſuram gereret, in ſenatu habuit, de admittendis ad honores urbaños Gallis tranſalpinis, quae a* Tacito *libro* XI *hiſtoriae Auguſtae refertur.* Qui *ita ſcribit:* A. Vitellio L. Vipſanio cos. *quum de ſupplendo ſenatu agitaretur, primoreſque Galliae quae* Comata *appellatur, foedera & ciuitatem* Romanam *pridem aſſequuti, ius adipiſcendorum in* urbe *bonorum expecterent, multus ea ſuper re uariuſque rumor, & ſtudijs diuerſis apud principem certabatur, aſſeuerantium:* Non *adeo aegram* Italiam, *ut ſenatum ſuppeditare urbi ſuae nequiret: ſuffeciſſe olim indigenas conſanguineis populis, nec penitere ueteris reip.* Quin *adhuc memorari exempla, quae priſcis moribus ad uirtutem, & gloriam* Romana *indoles prodiderit.* An *parum quod ueneti, &* Inſubres *curiam inruperint, niſi coetus alienigenarum uelut captiuitas inferatur:* Quem *ultra honorem reſiduis nobilium, aut ſi quis pauper e* Latio *ſenator foret: oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauique hoſtilium nationum duces exercitus noſtros ferro igníque ceciderint, diuum* Iulium *apud* Alexiam *obſederint.* Recentia *haec, quid ſi memoria eorum inorire-*

tur,

tur, qui Capitolio & ara Romana, manibus eorumdem proſtratis; fruerentur ſane uocabulo ciuitatis, inſignia patrum, decora magiſtratuum ne uulgarent. His atque talibus haud permotus princeps, etiam ſtatim contra diſſeruit, & uocato ſenatu ita exorſus eſt: *Maiores mei quorum antiquiſsimus Clauſus origine Sabina ſimul in ciuitatem Romanam, & in familias patriciorum adſcitus eſt, hortantur uti paribus conſilijs remp. capeſſam, transferendo huc quod uſquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Iulios Alba, Coruncanios Camerio, Porcios Tuſculo; & ne uetera ſcrutemur Etruria Lucaniaque, & omni Italia in ſenatum accitos, poſtremo ipſam ad alpes promotam, ut non modo ſinguli uiritim, ſed terrae genteſque in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & aduerſus externa floruimus, quum Tranſpadani in ciuitatem recepti, quum ſpecie deductarum per orbem terrae legionum, additis prouincialium ualidiſsimis, feſſo imperio ſubuentum eſt. Num penitet Balbos ex Hiſpania, nec minus inſignes uiros ex Gallia Narbonenſi tranſiiſſe. Manent poſteri eorum nec amore in hanc patriam nobis concedunt, quid aliud exitio Lacedemonijs, & Athenienſibus fuit, quam quam armis pollerent, niſi quod uictos pro alienigenis arcebant? At conditor noſtri Romulus tantum ſapientia ualuit, ut pleroſque populos eodem die hoſtes, dein ciues habuerit. Aduenae in nos regnauerunt, libertinorum filijs magiſtratus mandati, non ut plerique falluntur, recens, ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnauimus. Scilicet Volſci & Aequi nunquam aduerſam nobis aciem inſtruxere. Capti a Gallis ſumus, ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitium iugum ſubiuimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breuiore ſpatio, quam aduerſus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus*

bus noſtris mixti, aurum & opes ſuas inferunt potius,quam ſeparati habeant. Omnia P. C. *quae nunc uetuſtiſſima credun tur noua fuere: plebei magiſtratus poſt patricios,* Latini *poſt plebeios, ceterarum* Italiae *gentium poſt* Latinos. Inuetera*ſcet hoc quoque,& quod hodie exemplis tuemur inter exempla erit.* Orationem *principis ſequuto patrum conſulto,primi* Edui *ſenatorum in urbe ius adepti ſunt, datum id foederi antiquo, & quia ſoli* Gallorum *fraternitatis nomen cum populo* Romano *uſurpant.* Iiſdem *diebus in numerum patriciorum adſciuit* Caeſar*, uetuſtiſſimum quemque e ſenatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarū, quas* Romulus *maiorum, &* L. Brutus *minorum gentium appellauerant, exhauſtis etiam quas dictator* Caeſar *lege* Caſſia*, & princeps* Auguſtus *lege* Saenia *ſublegere. & cet.* Ex *his igitur* Dionyſij *&* Taciti *teſtimonijs reip.* Romanae *conſuetudo, & qualia eius inſtituta fuerint intelligere poſſimus, quibus nixa totius orbis terrarum imperio potita eſt.* Quod *quemadmodum acciderit ſingillatim demonſtraturus; ante omnia qua ratione* Italiam *omnem quingentorum annorum interuallo nimium admodum reluctantem imperata facere coegerit aperiam, deinde quot colonias,municipia, & praefecturas, & quo tempore in ea fecerit,quae ſingulorum iura, & leges fuerint, ad hac quomodo ceteras prouincias bello acquiſierit, atque quot in eas colonias deduxerit,legioneſque conſtituerit;poſtremo quo tempore, & a quibus barbaris tantum imperium exciſum fuerit oſtendam,ita enim tertium hunc librum recte conſtitui poſſe iudicaui.*

Quod Romanum imperium ſub VII. regibus fuerit.
Romulus rex

Cuius rei initium a Romulo *rege primo, & tanti imperij auctore ſumendum eſt.* Is *enim vrbe condita, parum agri Albani*

bani in Latio ab auo Numitore *rege,qui primo populo* Roma *no ſufficeret,impetrauit,* Trāſtiberim *enim in* Tuſcia *ſecundū* Tiberim *a monte* Vaticano *uſque ad mare omnia ſub* Tuſcorū Veientiū *ditione erāt.* Romuli *ager in* Latio,*ut Strabo lib.* v. *docet, uix ſex millibus paſſuum ab vrbe, qua longiſſime ab-erat, ſe extendebat.* Nam *ab occidente* Tiberi *terminabatur; a ſeptemtrione* Aniene *amne, vrbibuſque* Fidenis, Cruſtume-ria, Antemnis, *&* Caenina; *ab oriente* Pedano, Tiburtino, Gabino,*&* Praeneſtino *agris;a meridie mare uerſus* Tellenis, Politorio, Ficanaque, *earumque agris finem habebat.* Cuius *rei ita Strabo meminit:* Intra *quinctum igitur & ſextum la-pidem, ſic enim milliaria deſignabantur, locus erat Feſti ap-pellatus, ubi* Romani *tunc terminus monſtrabatur agri.* Sa-*cerdotes & hic, & alijs in locis perinde ac in finibus eadem die ſacrificium abſoluunt, quod* Ambaruale *uocant.* Ficanā *in* Latio *uia* Oſtenſi *ad lapidem* xi. *olim fuiſſe ſic tradit* Sex. Pompeius:Rudia *ſaxa eſſe ad portum, qui ſit ſecundum* Tibe-*rim ait* Fabius Pictor, *quem locum putat* Labeo *dici, ubi fue-rit* Ficana, *uia* Oſtenſi *ad lapidem undecimum.* Romulum *ue-ro agrum* vaticanum *uſque ad mare de* veientibus *cepiſſe pau-lo poſt ex* Dionyſio *oſtendam.* Is *igitur primus fuit* Romuli *ager.* Quem *bello primo* Sabino, Caenina, Antemnis, *&* Cruſtumeria,*& poſt bello* Latino Cameria,*&* Fidenis *captis atque colonias* Romanas *deductis, agrique parte mulctatis, quam ſuis diuiſit,in* Latio *auxit,ut* Dionyſius *tradit.* Ceterum *quum* Veientes,*nobiliſſimi hi erant & potentiſſimi* Etruriae *populi,tertium bellum contra* Romanos *pro* Fidenatium *clade uindicanda praepararēt,legatis miſſis, poſtulabant,ut* Roma-*ni* Fidenis *praeſidium abducerent, & agrum ademptum reſti-tuerent antiquis dominis, quo non impetrato ualidum in agrū* Romanum *educunt exercitnm.* Qui *a* Romulo *uicti & fuga-*

ti &

ti & magna clade affecti, pacem a Romulo petierunt. Qui illam eis his conditionibus conceſſit. Vt agrum Tiberi contiguum, qui uocatur Septem pagi Romanis traderent, utque ſalinis abſtinerent, quae ſunt circa fluminis oſtia. Et ad tollendam renouandi belli ſuſpicionem, quinquaginta obſides adducerent, quas cum accepiſſent, in columnam inſcripſit condiciones icti cum eis foederis. & cet. Ex Dionyſij itaque auctoritate Romulum cognouimus ueterem agrum Romanum Transtiberim, Anienem prope, & in Latio Cameriam uerſus propagaſſe. Illud ſcitu dignum, fere ſemper ubi triumphos actos reperimus, ab eo quoque duce imperium auctum. Nam Romulum ter triumphaſſe conſtat, de Sabinis, Fidenatibus, & Veientibus. Quos omnes populos agri parte ſpoliatos didicimus

Tullus Hoſtilius rex

Sic Tullus Hoſtilius Alba euerſa, Albaniſque in ciuitatem adſcitis Albanum agrum Romano adiecit. Fidenates & Sabinos iterum rebellantes domuit, atque de ijs triumphauit. Idē rex bellum cum omnibus Latinis ſuſcepit, qui x x x. urbium conuentu regebantur, in cuius apparatu moriēs Ancum regni, & belli Latini heredem reliquit

Ancus Marcius rex

Hic Politorium, Tellenas, Ficanam priſcorum Latinorum vrbes cepit, & diruit, homines Romam transduxit, eorum agros Romano adiecit; Medulliam, quae a Romulo capta Romana colonia facta fuerat, atque ad Latinos defecerat, denuo cepit. Fidenates, & Sabinos qui rebellauerant bis uicit, de ijsque triumphauit. Nec vrbs tantum ſub Marcio rege creuit, ſed etiam ager fineſque, ſilua Maeſia Veientibus, qui bellū mouerant uictis, adempta, tam in Tuſcia, quam in Latio, Ficana

cana diruta, imperium prolatum, & in ore Tiberis *Oſtia urbs condita, & ſalinae circa factae.* Bellum *Volſcis Veliternis primo indctum*

L. Tarquinius Priſcus rex

L. T*arquinius* P*riſcus bellum primum cum* L*atinis geßit, & oppidum ibi Appiolas ui cepit, diruit, & incendit, eius agrum* Romano *adiunxit. Cruſtumeriam,* M*edulliam,* F*idenas & Cameriam* Romanas *colonias a* Romulo *factas, quae rebellauerant;* N*omentum,* C*ollatiam,* F*iculneam ueterem,* C*orniculum,* S*captiam, a qua tribus nomen accepit,* P*itulum,* T*ifata,* A*meriolam* L*atinorum, &* S*abinorum* v*rbes uicit, agrũ* C*ollatinum* S*abinis ademit, uniuerſum poſtremo* L*atium ingentibus proelijs ſuperatum, domuit.* v*rbibuſque omnibus nominis* L*atini in deditionem acceptis, foedereque cum ijs facto, eas ſuis legibus uiuere permiſit.* S*abinos, &* E*truſcos qui* L*atinis auxilio uenerant proelijs aliquot uictos fugauit, deque ijs duos triumphos egit.* C*um pleriſque* T*uſcis ciuitatibus foedus fecit*

Ser. Tullius rex

S*er.* T*ullius regnum adeptus bellum uiginti annorum cum* E*truſcis, qui* V*eientibus,* T*arquinenſibus, &* C*aerretanis auctoribus, arma* R*omanis intulerant, geßit, ter de ijs triumphauit.* N*ouißime cum* XII. E*truriae populis pace facta belli auctores* v*eientes,* T*arquinienſes, &* C*aerretanos agri parte mulctauit, ijſque qui* R*omam ad habitandum uenerant diſtribuit.* H*ic uniuerſum agrum* R*omanum qui a* R*omulo uſque ad ſua tempora a ceteris regibus,* S*abinis,* L*atinis, &* T*uſcis ademptus fuerat, in* XVII. *partes quas tribus appellauit diuiſit, is ager* R*omanus poſtea appellatus eſt, de quo ſatis ſupra diſputaui*

L. Tar

L. Tarquinius Superbus rex

L. Tarquinius Superbus poſt Tullium rex Sabinos uicit, de ijs triumphauit. Cum Latinis foedus renouauit. Iuſtum bellum primus Volſcis intulit. Sueſſamque Pometiam de ijs uicepit, ac diruit, Gabios dolo Sexti filij in deditionem accepit. In agro volſcorum quos deuicerat colonias deduxit Signiam & Circeios. Ardeam obſedit, in cuius obſidione, regno Bruti opera, cum filijs exactus eſt. Sub regibus igitur VII *annorum* CCXLIIII. *interuallo, ita Romanum propagatum imperium eſt, quod primorum conſulum anno non amplius quam ad* XVIII. *ab vrbe lapidem, ut auctor eſt Sex. Rufus, quum finitimae circum ciuitates praemerent, ſe extendit. Cuius termini ab oriente quidem Tibur Praeneſte, agerque Albanus erat; a meridie Oſtia & mare; ab occidente ager vaticanus Trāſtiberim qui olim Veientū fuerat Septempagi appellatus; a ſeptemtrione uero Fidenae, Cruſtumeria, & Anio amnis. Nam reliquae Latij, Tuſciae, & Sabinorum vrbes quas a Romanis regibus uictas animaduertimus, uel intra huius agri terminos fuerunt, uel liberae ſuis legibus amicitia tantum, & foederibus populo Romano coniunctae uiuebant, praeter Signiam Circeioſque Romanas colonias, quae longiſſime ab vrbe aberant. Atque hoc erat Romanorum quando reges pulſi ſunt imperium. Nunc reliquum eſt ut diſſeram quo tempore poſt reges exactos libertateque parta, & quibus bellis, ducibuſque vrbes primo, deinde integrae prouinciae, & populi, & poſtremo Italia omnis in populi Romani dictionem redacta ſint*

Qua ratione Italia omnis in populi Romani poteſtatem uenerit

Poſt reges exactos ſub conſulibus, inter quos nonnumquā & dictatores fuerunt per trecentos propemodum annos populus

pulus Romanus cum finitimis Sabinis primum, Latinis, volſceis, Herniceis, Tuſcis deinde, Campanis, Gallis, Samnitibus, vmbris, Tarentineis, Lucaneis, Bruttijs, Sallentineis, Meſſapicis, Picentibus, & reliquis Italiae populis bella continua geßit. Quibus uictis centum poſterioribus annis cum Siculis, Poenis, Sardis, Corſis, Gallis ciſpadanis, & tranſpadanis, Boijs ſcilicet & Coenomaneis, Inſubribus, Liguribus quoque, Iſtris, & Iapudibus, & Salaßis, gentibusque alpinis bellatum eſt. Qui omnes populi poſtea Italiae ſub nomine redacti ſunt. Quum Italia primo amnibus Arno & Rubicone terminaretur. Poſt reliquo terrarum orbi arma illata, ut ſingillatim exponam. Quorum bellorum tempora, & cauſſas nunc breuißime apperiam

Aurunci, & Fidenates domiti

Primi poſt reges exactos Aurunci bello domiti in dictionem populi Romani uenerunt anno vrbis CCLII. a Sp. Caßio & Opitre Virginio cos. Liuio libro II. auctore, Pometia eorum vrbe capta, & funditus exciſa, debellati. Hi autem uetuſtißimi Latij populi erant, ut Plinius lib. III. cap. V. tradit

Fidenates Romanam coloniam a Romulo deductam ſaepe uictos, poſtremo Mam. Aemilius Mamercinus dictator III. anno vrbis CCCXXVIII. deleuit. De qua re ita ſcribit Liuius: Vni Fidenatium populo rebellare placuit, & tanquam niſi ab ſcelere bellum ordiri nefas eſſet, ſicut legatorum antea, ita tunc nouorum colonorum caede imbutis armis, veientibus ſeſe coniungunt. Quum ergo Fidenates iterum rebelſent, ſeque veientibus qui in armis erant coniunxiſſent, Fidenae ſedes belli capta eſt, in eos dictator exercitu abducto, caſtra vrbemque eorum cepit, atque diripuit, quumque exercitum uictorem opulentumque praeda triumphas Romam reduxiſſet, die XVI. ſe abdicauit

Veientes victi

Poſt diuturnum, uarium, & multiplex inter Romanos *Veienteſque bellum,* Mam. *Aemilius Mamercinus dictator* III. *anno* CCCXXVIII. *Veientium opes ita afflixerat, ut poſtero anno inducias in* XX. *annos petierint. Anno autem* CCCXLVII. *Quum (ut inquit Liuius) induciarum tempus exiiſſet, Veientes a ſenatu impetrarunt, quia ipſi diſcordia inteſtina laborarent, ne res ab ſe repeterentur. In ſequenti ergo anno bellum* veiēs *motum ob ſuperbum reſponſum* Veientis *ſenatus, legatis* Romanis *res repetentibus datum. Id patres aegre paßi, decreuere ut primo quoque tempore tribuni militum de bello* Veientibus *indicendo ad populum ferrent. Ac tum primum ſtipendio de publico militibus decreto, latum eſt. Ita inſequenti anno qui fuit* vrbis *conditae* CCCXLIX *circumſeßi primum* veij *ſunt, atque inde per nouem annos uario euentu a tribunis militum res cum* Veientibus *geſta eſt, donec anno* CCCLVIII. M. *Furius Camillus dictator dictus, mag. equitum* P. *Scipionem cooptauit. Is* Faliſcis *primum, ac Capenatibus fuſis, & caſtris exutis, ad* veios *profectus, cuniculo in arcem hoſtium acto, urbem ipſam decimo eius belli anno cepit; ac maxima praeda potitus, Iunonis etiam ſignum,* Romam *delatum in* Auentino *extructo ibi templo, locauit; quum clariſsimum de* Veientibus *in* vrbem *triumphum equis albis uecto curru, inuexiſſet. Atque ita* vrbs *veij quae* CCCL. *annis* Romanis *negocium fecerat, capta eſt.* Liuius Plutarchus, Diodorus, Valerius, & *alij plerique auctores*

Latini, & Campani in deditionem accepti

Quum Praeneſtini *Latini populi bellum* Romanis *intuliſſent,* T. *Quinctius Cincinnatus dictator, &* A. *Sempronius Atratinus magiſter equitum aduerſus eos creati, ipſis ad* Aliā *fuſis fugatisque, &* Praeneſte *capta, triumphum de ijs dicta*

tor nobiliſſimum egit. Oppidum foederatum fuit, & ei ſuis legibus uiuere conceſſum anno vrbis CCCLXXIIII

Galli Senones qui vrbem incenderant, poſtquam a Camillo caeſi ſunt, reparatis uiribus multa cum Romanis uario euentu bella geſſere. Ceterū quum Tiburtes Gallis ſe conuinxiſſent aliquoties uicti, & triumphati ſunt. Poſtremo anno vrbis CD *cum Tiburtibus a M. Fabio Ambuſto* III. *cos. ad deditionem pugnatum, Saſſula ex his vrbs capta, & gens uniuerſa poſitis armis in fidem conſulis uenit, qui etiam de his, auctore Liuio, triumphauit. Tiburtes ut Praeneſtini ſuis legibus uiuere permiſſi, foeduſq; cum his ictum. Porro autē quum* XV *anno poſt, adiūctis Pedanis a Romanis rebellaſſent, L. Furius Camillus cos. ad Pedum cum iiſdem maxime ualido exercitu, maiore mole, quamquam aeque proſpero euentu pugnauit. Praeſidijs inde diſpoſitis per recepta oppida, Romam ad deſtinatum omnium conſenſu triumphum deceſſit. Ita Liuius*

Anno vrbis CDXI. *M. Valerio Coruo* III. & *A. Cornelio Coſſo cos. Quum Campani bello a Samnitibus urgerentur, auxilio aduerſus eos a ſenatu petito, quum id non impetrarent, urbem atq; agros populo Romano dediderunt, ob quam cauſſam ea quae populi Romani facta eſſent defendi bello aduerſus Samnites placuit. Campani poſt rebellionem Latinorum de qua mox dicam, diu in fide populi Romani permanſerunt. Bello uero Punico ſecundo poſt acceptam cladem Cannenſem, quum ad Hannibalem defeciſſent, quinquennio poſt a Q. Fuluio proconſule Capua recepta eſt, atque in Campanos acriter ſaeuitum. Seruicia deinde Romanorum fuere Campani*

Anno vrbis CDXIIII. *T. Manlio Torquato & P. Decio Mure cos. omne Latinū nomē hac ratione domitū eſt. Latini poſt L. Tarquinij Superbi regnum, a quo ingentibus proelijs*

lijs afflicti pacis conditiones, & foedera Romana petere coacti fuerant, in fide Romana uſque ad annum vrbis CCLXIII *permanſerunt. (* Praeſertim *quum a* Tarquinio *Superbo arctioribus amicitiae uinculis, ſanctioribuſque foederibus populo* Romano *coniuncti fuiſſent.)* Q*uo anno* O*ctauio* Mamilio *Tuſculano* Tarquinij *Superbi regno* Romano *exacti genero duce, arma* Romanis *intulerunt.* Q*uibus ab* A. Poſtumio *Albo dictatore ad lacum* Regillum *uictis, foedus & ſocietas antiqua a* Romanis *reddita eſt.* Q*ui in amicitia, & fide populi* Romani *annos amplius* CL. *permanſerunt.* Verum *quũ Campanis, Sidicineis, & Aurunceis adiunctis bellum Samnitibus foederatis populi* Romani *mouiſſent, atque a ſenatu* Romam *euocati, arma ponere iuberentur, feroci reſponſo, quo alterum conſulem e* Latio *fieri petierunt, bellum* Romanum *in ſe conuertere.* Q*uos proelio ad veſerim fluuium comiſſo uictos* T. Manlius *conſul in deditionẽ accepit, atq; de Latinis, Cãpaneis, Sidicineis, Aurunceiſq; triũphauit.* Nam *eius collega* P. *Decius eo proelio ſe pro legionibus* Romanis *deuouerat. Poſt hoc bellum* Latiũ *omne biennij interuallo a* Q. *Publilio Philone dictatore,* L. *Furio Camillo, &* C. *Maenio cos. domitum, deinceps perpetua atque egregia in* Romanos *fide ſemper fuit. In quo aliquot coloniae deductae, aliquot municipia etiam partim cum ſuffragij iure, partim ſine ſuffragio facta ſunt, ut infra aperiam.* Paulo *poſt bellum Latinum, & Campanum confectum, Auſones qui adhuc in armis erant Calibus eorum* vrbe *a* M. Valerio *Coruo capta domiti, in populi* Romani *ditionem uenerunt.* Liuius

Volſci, Opici, Hernici, & Aequi ſubacti

Volſci, qui bellum cum Romanis *ſub* L. Tarquinio *Superbo inchoatum per ducentos prope annos incredibili pertinatia, et continuis motibus protraxerant, de quibus ſupra* XII

triumphi acti fuerunt, poſtremo anno vrbis CDXXV *diuturno bello feſſi, Priuerno capto, a conſulibus* L. *Aemilio Mamercino* II. *&* C. *Plautio Deciano domiti, & ſubacti in ditionem populi Romani uenerunt.* Liuius

Q. *Publilius Philo primus proconſul anno vrbis* CDXXVIII. *Palaepoli capta, Opicos ſubegit. Hi populi loca ubi Cumae, Baiae, Puteoli, & Neapolis ſunt coluerũt.* Liuius

Hernicos cum quibus populus Romanus T. *Sicinio, &* C. *Aquillio cos. bellare coepit, uariaque cum ijs fortuna pugnauit, tandem anno vrbis* CDXLVIII. Q. *Marcius Tremulus cos. Anagnia capta, debellauit.* Liuius

Aequi quoque qui adiunctis Volſcis multa bella cum populo Romano poſtreges exactos geſſerunt, anno vrbis CDLII *a* C. *Iunio Bubulco Bruto dictatore non ſolũ uicti & ſubacti ſunt, ſed eorum etiam nomen ad internicionem uſque prope deletum eſt.* Liuius

Sabini uicti

Imperio populi Romani Campaniam uerſus prorogato, Sabini, & Tuſci finitimi in deditionem redegendi ſupererant. Quum huic rei ſors occaſionem praebuit. Nam P. *Cornelio Rufino, &* M'. *Curio Dentato cos. anno vrbis* CDLXIIII *Populus Romanus poſt Latinos, gẽtem Sabinorum aggreſſus eſt; qui immemores factae ſub* T. *Tatio affinitatis, populum Romanum ſub regibus, deinde eis exactis ſaepe laceſſerant, triumphatique potius quam uicti fuerant, & poſtremo quodam contagio belli ſe Latinis adiunxerant. Eos* M'. *Curius Dentatus cos. intra eũ tractũ qua Nar ambit, fonteſq; Velini Hadriatico tenus mari igne ferroque uaſtauit. Qua uictoria tantum hominum, tantum agrorum redactum in poteſtatem, ut in utro plus eſſet ne ipſe poſſet exiſtimare qui uicerat. Et Oroſius: Cum Sabinis Curio Cons. bellum geſtum eſt, ubi*

quot millia hominum interfecta, quot capta ſint, ipſe conſul oſtendit, qui quum in ſenatu magnitudinem acquiſiti agri Sabini, & multitudinem capti populi referre uellet, numerum explicare non potuit. Et Frontinus libro I. *M'. Curius aduerſus Sabinos, qui ingenti exercitu conſcripto relictis finibus ſuis noſtros occupauerant, occultis itineribus manum miſit, quae deſolatos agros eorum, uicoſque per diuerſa incendit. Sabini ad arcendam domeſticam uaſtitatem receſſerunt, Curio contigit, & uacuo infeſtare hoſtium fines, & exercitum ſine proelio auertere, ſparſumque caedere.* Ex quibus uerbis *intelligimus Sabinos hoc anno omnino debellatos fuiſſe.* Quod *innuere uidetur* Paterculus, *qui hoc anno Sabinis ciuitatem datam ſine ſuffragio ſcribit.* Quare *hoc anno in magiſtatu* M'. *Curium ter triumphaſſe omnes auctores ſunt, de Samnitibus, Sabinis, et de Lucanis: ijs aliquot annis poſt ciuitatem cum ſuffragio datam ſcribit* Velleius

Galli Senones, & Picenum in deditionem accepti

Multas Gallorum manus ut Inſubres, *Caenomanos, Boios, Geſſatas, & nouiſſime Senonas, dulcedine frugum, maximeq; uini noua tum uoluptate captos, alpes tranſiiſſe, agroſq; ab* Etruſcis *ante cultos poſſidiſſe, & eam* Italiae *partem tenuiſſe, quae poſtea* Gallia *Ciſalpina appellata eſt, accurate a* Liuio *libro primo refertur.* Ex *quibus* Inſubres *&* Caenomani Tranſpadum; Boij, *Geſſatae, &* Senones *Ciſpadum loca obtinuerunt.* In *his* Senones *aduenarũ recentiſſimi eam partẽ* Italiae Tuſcis *&* vmbris *antiquis incolis eripuerunt, quae inter amnes* Rubiconem, *&* Aeſim *ſita eſt, quorum praecipua ciuitas* Sena *fuit.* Hi *&* vrbem Romam *captam incenderunt, & multa poſt id tempus adiunctis* Tuſcis, vmbris, Latinis, & *Samnitibus bella uario* Marte, *& periculoſa geſſerunt.* De

his uictis poſt Camillum dictatorem T. *Quinctius*, C. *Sulpicius*, C. *Poetelius*, M. *Popillius*, Q. *Fabius conſules*, & *plerique alij* Romanorum *duces triumpharunt*. *Poſtremo anno vrbis* CDLXXI. *omnes eorum reliquias in* Etruria *ad lacum* Vadimonis P. *Cornelius* Dolabella *deleuit (quem ob eam potiſſimum cauſſam* Maximi *cognomen inueniſſe opinor) ne quis extaret in ea gente, qui incenſam a ſe* Romam *vrbem gloriaretur*. *Ita ut hodie nulla Senonum ueſtigia ſuperſint*. Haec Florus. *Senonibus caeſis eorum prouincia in ditionem* Romanam *uenit, quae mari*, Tuſcia & *vmbria*, *amnibuſque* Rubicone & Aeſi *includebatur*. *Quo tempore etiam* Italia *quae* Aeſim *fluuium non excedebat ad* Rubiconem *uſque extenſa eſt*, *Senonumque regio ut inquit* Strabo, *Vmbris attributa*

Tuſci debellati

Poſt Senones Tuſci, *cum quibus iam inde a* Romuli *tempore populus* Romanus *bellum gerere ceperat, perpetuoque temporum tractu geſſerat, anno vrbis* CDLXXIIII. *Vulſinienſibus* & *Vulcientibus* Etruſcorum *florentiſſimis populis uictis, per* Ti. *Coruncanium conſulem* Romano *imperio adiecti ſunt, atque ea parte imperiũ ad* Arnum *uſque propagatum*. *Neque enim poſt id tempus cum* Tuſcis *iuſtum bellum ullum geſtum fuiſſe memoratur*. *Nam* Vulſinij *a ſeruis oppreſſi*. XV. *anno poſt a* M. Fuluio Flacco *cos. in libertatem uendicati ſunt*. *Iuſtum enim id bellum dici non poteſt, quod cum ſeruis*, & *non pro acquirendo, ſed recuperando imperio geſtum eſt*

Samnites, Tarentini, Bruttij, & Lucani ſubacti

Cũ Samnitibus Campanorũ *cauſſa populus* Romanus *primo bellũ ſuſcepit, quod triumphorũ amplius* XXX. *materies*

annis

annis LXX. *perdurauit. Sānitico bello uigēte, ijs contra Romanos Tarentini ſe coniunxerunt. Vnde bellū Tarentinū dictū. Quod unum quidem titulo & nomine, ſed uictoria multiplex fuit.* Hoc enim *Lucanos, Apulos, Bruttios, Picentes, Sallentinos, & caput belli Tarentinos, idem totam Italiam, & cum iſtis omnibus Pyrrhū clariſsimum Graeciae regem una ueluti ruina pariter inuoluit, ut uno tempore & Italiam conſumaret, & tranſmarinos triumphos auſpicaretur.* Hoc bellum *paucis uerbis refert* Florus *in epitoma libri* XII. *Quum a* Tarētinis *claßis* Romana *direpta eſſet,* II. *viro qui praeerat claßi occiſo, legati ad eos a ſenatu, ut de ijs iniurijs quererentur mißi, pulſati ſunt; ob id bellum ijs indictum eſt.* Samnites *defecerunt.* Aduerſus eos & Lucanos, & Bruttios *aliquot proelijs a* C. Fabricio, Q. *Marcio, Ti. Coruncanio, &* L. Aemilio, C. Iunio, Q. *Gurgite,* M'. *Curio,* L. *Cornelio, &* C. *Canina bene pugnatum eſt. Pyrrhus* Epirotarum *rex, ut auxilium ferret* Tarentinis *in* Italiam *uenit. Curius* Dentatus *cos. Pyrrhum uicit, et Italia expulit. Poſtremo Tarentinis, Lucanis, Samnitibus,* Bruttijsque *a* L. *Papirio Curſore* II. & *Sp. Caruilio Maximo* II. *cos. uictis, pax data eſt. Quo anno bellum Samniticum et* Tarentinum *confectum eſt. Scribit enim* Liuius *libro* XXIIII. *Papirium & Caruilium conſules aduerſus Samnites,* Bruttiosque, & *Lucanum cum Tarentino populum declaratos eſſe.* De *Tarento a Papirio Curſore capto mentionem facit Frontinus libro* III. *Papirium & Caruilium conſulem de ijs populis triumphaſſe fragmenta triumphalia Capitolina docent. Hac uictoria omnis ſere* Italia *in populi* Romani *poteſtatem redacta eſt, uictis praeſertim Tarentinis, Samnitibus,* Bruttijs, *Lucanis, & paulo ante quoque* E*truſcis, & Senonibus. Soli tantum* Picentes, *Sallentini, &* v*mbri ſubigendi ſupererarant.* De *triumpho*

M.Curij de Pyrrho bello Tarentino acto ſic ſcribit Florus: Nec enim ullus pulchrior in vrbem, aut ſpecioſior triumphus intrauit, quum ante hunc diem, nihil niſi pecora volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitium arma uidiſſet. Tum ſi captiuos aſpiceres Moloſsi, Theſſali, Macedones, Bruttius, Apulus, atque Lucanus. Si pompas aurum, ſigna, tabulae, Tarentinaeque deliciae, ſed nihil libẽtius populus Romanus aſpexit, quam illas belluas, quas timue rat cum turribus ſuis, quae non ſine ſenſu captiuitatis ſubmiſsis ceruicibus, uictores equos ſequebantur

Picentes, Sallentini, & vmbri domiti

Omnis Italia pacem habebat, quis enim domitis Terentinis quid molire auſus eſſet? niſi quod ultro perſequi ſocios hoſtium placuit. Domiti deinde Picentes qui cum reliquis Italicis rebellauerant, & caput gentis Aſculum a conſulibus P. Sempronio, & Ap. Claudio

Sallentini Picentibus additi caputque regionis Brunduſiũ inclyto portu celebre a M. Atilio & L. Iulio cos. uexatum. Quos anno ſequenti D. Iunius, & N. Fabius in poteſtatem redegerunt

Soli omnium Italicorum vmbri relicti fuerunt, ad quos arma Romana non pertinuerant, qui quum rebellaſſent ab iiſdẽ conſulibus a quibus Sallentini Saſsina capta, domiti ſunt. Atque demum anno vrbis CDXXCVIII. *Italia omnis a freto Siculo ad Rubiconem, & Arnum, Tuſcosque extremos Liguribus confines in populi Romani ditionem deuenit. Quae omnis fere foederata ſine magiſtratu Romano ſuis legibus libere uiuere permiſſa eſt. Quae quamquam omnis foederata eſſet, uarijs tamen conditionibus foedera adepti ſunt. Quidam enim municipia cum ſuffragij iure facti, quibuſdam ciuitas ſine ſuffragio data, Latinis ius quodam quod ciuitati*

proximum

proximum fuit permiſſum, in aliquibus coloniae Latinae, uel ciuium Romanorum deductae, quidam ſtipendarij, quidam uectigales, quidam omnino liberi relicti fuerunt. Quae omnia accuratius paulo infra aperiam.

Ceterum quum a Rubicone amne Polam Iſtriae uſque, item a flumine Arno ad Varum amnem Italia poſtea per alpium radices prolata fuerit, quae ante prouinciae Ligures, Gallia, Veneti, Carni, Iapudes, & Iſtri fuerant, & omnes quae in ea, quae poſtea Italia appellata fuit, colonias, municipia, & praefecturas enumerare conſtituerim, conueniens eſſe exiſtimaui ante ſingillatim demonſtrare, qua nam ratione in poteſtatem populi Romani hae gentes uenerint, atque in prouinciarum formam redactae, poſtea Italiae attributi fuerint, deinde eas, quae in ſingulis coloniae fuerunt, digerere

Quo tempore Gallia Ciſalpina prouincia facta fuerit

Bellum igitur Gallicum Ciſalpinum initum eſt anno urbis DXXIX. *C. Atilio, & L. Aemilio cos. Hoc lex C. Flaminij tribuni plebis excitauit, quam ille uel octauo, ut ait Polybius ante anno M. Lepido, & M. Poblicio cos. uel quinto, ut Cicero Q. Fabio Maximo II. & Sp. Caruilio cos. de agro Piceno, & Gallico, unde pulſi Senones a Dolabella fuerant, uiritim diuidendo, tulit. Nam quum reliqui Galli, ac maxime finitimi Boij Senonum caſu perculſi rebus ſuis timerent, inita cum Inſubribus ſocietate, Gallos eos, qui trans Alpes ad Rhodanum accolunt, atque a mercede qua ducti militant Geſſatae dicuntur, aduocarunt. Itaque quum reges eorum Congolitanus, & Aneroeſtus magnis inducti pecunijs cum ingentibus copijs, alpes in Italiam traieciſſent, ac ſe cum Boijs & Inſubribus coniunxiſſent (Veneti enim ac Caenomani a Romanis per legatos ſolicitati quieuerant) peditum ad quinquaginta*

ginta millia, equitum ad uiginti adducentes in Etruriam irru-perunt, octauo, ut ſcribit Polybius poſt agri Piceni diuiſionẽ anno, L. Aimilio, C. Atilio cos. in quem etiam annum bellum Gallicum Ciſalpinum a M. Verrio Flacco in tabulis Capitolinis collatum eſt. Romani autem Gallorum tumultu nuntiato maximas, ſi quando unquam alias copias compararunt. Tota etiam tum Italia enixe pro imperio Romano laborauit. Summa peditum Romanorum, ac ſociorum fuit ſupra quingenta millia, equitum ſupra ſexaginta, auctore Polybio. Itaque Plinius libro tertio L. Aemilio Paullo & C. Atilio Regulo cos. inquit: Italia nuntiato Gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxilijs, atque etiam tunc ſine Tranſpadanis equitum LXXX. millia, peditum DCC. armauit. Caenomanos autem & Venetos tranſpadanos intelligit, qui ex Gallis ſoli pro Romanis ſtabant. Quum harum igitur copiarum parte, L. Aimilius conſul Ariminum, ut Gallorum tranſitum impediret cõtendit, alteram praetor in Etruriam, quod C. Atilius cos. alter iam in Sardiniam nauigaret, adduxit. Iam Cluſium Galli peruenerant, praetor ad Feſulas collatis ſignis fugatus in collem editum ſe receperat, cuius quum obſidionem Galli pararent, Aemilius conſul Apennino ſuperato improuiſo aduenit, is igitur Gallos cum praeda abeuntes ab una parte, ab altera Atilius iam ex Sardinia reuocatus adorti, ita pugnarunt, ut Gallorum quadraginta millia caeciderint, decem millia ceperint, Atilius in proelio, & rex Congolitanus occiſus eſt. Aneroeſtus ſemetipſum in fuga occidit. Aemilius uaſtato Boiorũ agro Romam triumphans rediit, ac Capitolium armis, & torquibus Gallorum exornauit. ita Polybius, Florus, & Eutropius. Anno ſequenti ex re bene geſta Romani in ſpem adducti Gallos Italia expellendi non quieuerunt. Q. enim Fuluium & T. Manlium conſules in Galliam cum legionibus miſerũt, qui

prouin-

prouinciam ingreſſi Boiorum gente deuicta, quum ad reliquos Gallos bellum transferrent imbrium ui, ac peſtilentiae magnitudine deteriti ſunt. Ita Polybius. Hos primum tranſpadum legiones Romanas duxiſſe tradit Oroſius. Altero anno C. Flaminius & P. Furius conſules Inſubres tranſpadum inſigni uictoria deuicerunt. Quarto eius belli anno Inſubres acciſis opibus ſuis pacem petentes M. Claudius Marcellus, & Cn. Cornelius conſules eductis repente aduerſus eos copijs, ad arma capienda inuitos compulerunt. Marcellus Gallorum Geſſatarum exercitum rege illorum Virdumaro interfecto fudit, fugauit, & cepit, Acerras Gallorum oppidum occupauit. Ambo conſules Mediolanum, quod Inſubrum caput erat Gallis ſupremo proelio uictis, expugnarunt, quo facto Inſubres deſperatis rebus ſuis, ſe Romanis dediderunt, atque ita bellum confectum eſt. Marcellus in urbem reuerſus de Gallis Inſubribus triumphauit, ſpolia opima regis interfecti tertius rettulit. Ita Polybius, Plutarchus, & Eutropius. Hoc bello confecto Ciſalpinam Galliam prouinciam primum factam fuiſſe à Marcello ex eo liquet, quod coloniae plures annis proximis eo deductae ſint, et Romanis conſulibus Gallia deinceps prouincia in annum decerni ſolita. Hoc ipſo tempore Veneti, & Caenomani a legatis per Romanos ſolicitati quieuerunt, eisque ſocijs, & foederatis Galli oppreſſi ſunt. Bello Punico ſecundo confecto cum Inſubribus, Comenſibus, & Boijs rebellantes Coenomanos, aliquot duces Romani magnis cladibus affectos eos tandem in deditionem acceperunt, Galliamque omnem ciſalpinam quietam habuerunt. Inſubres Caenomanos, & Comenſes Gallos tranſpadanos cum ciſpadanis ſaepe rebellantes L. Furius Purpureo praetor, & C. Cornelius Cethegus cos. uicerunt, & poſtremo M. Marcellus cos. eius qui primo Galliam prouinciam fecerat filius Caſtellis duodetriginta, in

deditionem

deditionem acceptis, eos debellauit anno vrbis DLVIII. *Boios, hi Galli ciſpadani ſunt, qui ſaepiſsime cum tranſpadanis iam uictis rebellauerant, iidem duces ceciderunt, eoſque demum magnis cladibus afflictos* P. *Cornelius Scipio Naſica cos. domuit, anno* DLXIII. *deque ijs in magiſtratu triumphauit. Veneti diu in fide populi Romani permanſerunt. Cum Carnis, Iapudibus, & Iſtris C. Claudius Pulcher conſul anno vrbis* DLXXVII. *bellum primo ſuſcepit, quod Aetolis contra Romanos ſubſidia tulerant, cum ijs uario Marte pugnantum, eos poſtremo domuit & in populi Romani ditionem C. Sempronius Tuditanus cos. ut auctor eſt Plinius redegit, anno* DCXXV. *De ijsque triumphauit*

Quo tempore Ligures domiti fuerint

Bello Punico primo uix finito, ſtatim Ligures, Galli, & Illyrij ad exercendam Romanam uirtutem noui hoſtes ſurrexere. L. Cornelio, & Q. Fuluio, anno urbis DXVII. *Liguribus primum arma illata ſunt: quod bellum intra Italiam latrocinia Ligurum excitarũt. De quibus ſic ſcribit Florus: Ligures imis alpium iugis adhaerentes inter Varum & Macram flumen implicitos dumis ſilueſtribus, maior aliquando labor erat inuenire, quam uincere. Tutum locis & fuga durum, atque uelox genus, ex occaſione magis latrocinia quam bella faciebat, itaque quum diu multumque eliderent, ſaltu, uijs latebris Salyes, Deceates, Oxybij tranſalpini, citra uero Vagienni, Statyelli, Caſmonates, Eburiates, Veleates, Igauni, tandem Fuluius latebras eorum igni ſepſit. Significat autem Florus uictoriam, quam Q. Fuluius Flaccus ex his rettulit. Victi autem hoc primum anno a conſulibus ſunt, eorumque* XXIIII. *millia interfecta*, V. *millia capta, & de ijs triumphatum. Eos deinde ſaepiſsime rebellantes plures Romani duces magnis cladibus per* XXC. *annos, ut Strabo, uel ut ego ob-*

obſeruaui per CXXII. *affecerunt, triumphi de ijs & finitimis populis Vocontijs, Contrubeis, & Gatiſcis ſupra* XVIII. *acti. Quos demum* M. *Aemilius Scaurus cos. anno* DCXXXIX *in deditionem accepit, latrocinia eorum coercuit, effecitque poſtremo ut publice permeantibus uia ad ſtadiorum* XII. *latitudinem laxaretur. Ac ut Strabo ſcribit, uniuerſis fractis terrore incuſſo gubernandi formulas ijs Scaurus impoſuit. Hic eſt ille Scaurus qui conſul, cenſor, & princeps ſenatus fuit, atque de Liguribus & Gatiſceis poſtremus omnium triumphauit, quique per Piſas & Lunam uſque Sabatios, domitis Liguribus, uiam ſtrauit Aemiliam, & hinc per Derthonam. Salaſſos et gentes alpinas Ap. Claudius pulcher cos. anno* DCXI. *bello uicit. Auguſtus poſtea Caeſar ipſos nõ quieſcentes deleuit.*

Italia ad Alpes producta, & in XI regiones diuiſa

Atque hac ratione uniuerſa quae nunc appellatur Italia ſexcentorum annorum interuallo Romanum iugum ſuſcepit. Quae quum ante a ſupero mari Aeſi ab infero uero Macra fluminibus terminaretur, uictis & deletis Gallis Senonibus, uſque ad Rubiconem proceſſit. Is enim poſterior terminus Italiae fuit. Poſtremo triumuiri R. P. C. *ne proconſul ullus cum exercitu intra alpes eſſet Galliam omnem Ciſalpinam Italiae adiunxerunt, eamque uſque ad alpium radices protulere. Eiusque termini a mari ſupero Iſtri, oppidum Pola, fluuiusq; Arſia, ab infero, omnis Varus, qui a Liguribus Galliam Narbonenſem diuidit, facti. In mediterraneis uero alpium radices eius fines eſſe uoluerunt. Quam Caeſar Auguſtus rerum potitus, quum Romani imperij nouam formam conſtitueret, in undecim regiones, ut libro tertio tradit Plinius diſtribuit. Quarum prima Latium uetus, nouumque, & Campania fuit.* II.

Picentes III. *Lucani*, *Bruttij*, *Sallentini*, *Apuli*. IIII. *Frentani*, *Marrucini*, *Peligni*, *Marſi*, *Veſtini*, *Samnites*, & *Sabini* V. *Picenum* VI. *Vmbri* VII. *Etruria*. VIII. *Gallia ciſpadana*. IX. *Ligures*. X. *Venetia*, *Carni*, *Iapudes*, *Iſtriaque*. XI. *Gallia tranſpadana*. *In quibus regionibus quot coloniae, municipia, & praefecturae fuerint explicaturus, ut apertius ſingularum iura, leges, & diſcrimina cognoſcantur, ex antiquitatis obſeruatione pauca ante ſubijcere placet de ciuitatis Romanae, Latij, & Italiae iure*

De iure ciuitatis Romanae

Præſtantiſsimum Romuli inſtitutum, omnes ut principio uidimus auctores fuiſſe referunt, quod uictas gentes, non ut Athenienſes olim & Lacedemones pro alienigenis arcuiſſet, ſed eas in populi Romani amicitiam, & ciuitatem ipſam etiã adſciuerit uel Colonias Romanas deduxerit. Quod a ſequẽtibus regibus, & conſulibus ſtudioſiſsime obſeruatum, tanti imperij praecipua cauſſa fuit. Porro autem quemadmodum externae gentes uel uictae, uel ſponte in Romani populi amicitiam, aut foedera, & ditionem admiſſae, uarij generis, ac conditionis pro earundem erga remp. meritis uel demeritis erant, ut aliae omnino liberae, aliae foederatae, aliae ſtipẽdiariae, aliae fundi populi, aliae Latinae, aliae ciuitatẽ Romanam adeptæ fuiſſe reperiuntur, ita uarij generis fuiſſe ciues Romanos obſeruaui, ita ut alij eſſent ciues Romani pleno iure, ideſt cum iure ſuffragij, alij ſine ſuffragio, alij municipes, alij coloni, alij ex praefecturis, alij uero ſine ciuitatis iure nonnulla habuerint ciuitatis Romanae priuilegia.

De quibus omnibus uerba facturus a primo ciuis Romani perfecto iure exordium ſumam. Nam qui ex nullo municipio, ex nulla colonia, praefecturaue, uel ex alia foederata ciuitate erant, ſed uel in urbe, agroue urbis ſuburbano nati, uel ex ſer-

uis Romanorum *libertate, aut ex alijs gentibus externis ſpecidli priuilegio in urbem uocati, & ciuitate donati eſſent, primum genus ciuis Romani conſtituebant*. Ex *his fuerunt, primi urbis cultores, eorum filij, & nepotes, poſt eos* Sabini, *qui ſub* T. Tatio, *Tuſci &* Latini, *qui ſub* Romulo, Albani *& reliqui* Latini, *qui ſub ceteris regibus, gens* Claudia, *& plerique alij populi, qui quum ſub conſulibus* Romam *commigraſſent, & poſtremo omnium eorum ſerui, qui quum manumiſſi eſſet, ciuitatem* Romanam *cum ſuffragij iure adepti ſunt*. Hic *autem ciuis* Romanus, *qui perfecto iure ciuis* Romanus *dicebatur, erat homo liber, ſerui enim ciues eſſe non poterant, qui comitijs curiatis in curia, centuriatis in centuria, & tributis in una* XXXV. *tribuum ſuffragium ferre poſſet*. Inter *multa enim horum ciuium* Romanorum *priuilegia illud ſupremum erat, ut eſſent in tribu, & centuria a cenſoribus relati, in qua & ſuffragium ferrent, & ijſdem ſuffragijs ad magiſtratus publicaſque ceteras adminiſtrationes ac dignitates peruenirent, quod in* Verrinas *docet* Aſconius. Ceterum *quum ius ciuitatis non una quadam in re conſiſteret, ſed multis ac diuerſis uelut praerogatiuis conſtaret, non omnibus omnia iura concedebantur, unde efficiebantur uariae conditionis ciues* Romani. Ex *his qui ſuffragij ius habebant, omnia etiam cetera priuilegia quae haec erant habebant*. Ac *primum quidem ciuibus* Romanis *poſt ſuffragij lationem, ius erat per leges* Porciam *&* Sempronıam, *ut nec uirgis caedi nec uinculis coerceri, nec omnino capite plecti, niſi populi ipſius iudicio poſſent*. Idcirco Cicero *in* Verrem: *qui* P. Gauium *municipem* Conſanum *uirgis caederat, exclamat, quum ait: Caedebatur uirgis in medio foro* Meſſanae *ciuis* Romanus, *o lex* Porcia, *legeſque* Semproniae *& cet*. De *ijs enim qui ciues non eſſent nil horum*

rum cautum erat, poterantque a magiſtratibus non ſolum peregrini ſed Latini etiam ipſi, quorum priuilegia maxime ad ciuitatem Romanam accedebant, non conſulto populo ſeruili ſupplicio affici. Nam Saluſtius in Iugurthino, quemdam T. Turpilium Silanum commemorat, qui quum ſocium praefectus eſſet, tribunoſque, & centuriones ſub ſe haberet, condemnatus tamen, uerberatuſq; capite poenas ſoluit. Nā is (inquit) ciuis ex Latio erat. Ceterum hoc priuilegium ciuibus omnibus Romanis tam his qui cum ſuffragio ciuitatem habebant, quam his qui ſine eo erant commune fuiſſe ex eo mihi perſuadeo, quod & municipes ſine ſuffragio in legione ut tradit Feſtus, merebant; qui autem in legione militabant uirgis caedi non poterant. Tertium ciuium Romanorum priuilegium erat, quod ſolis ciuibus Romanis in legione Romana militare ius erat. Ideoq; ſoli ciues ad aerarium in beneficijs deferri ab Imperatoribus, & beneficiarij milites fieri poterant. Nam hoc fuiſſe proprium ciuium Romanorum eodem illo loco Cicero pro Archia oſtēdit. Horū beneficiorū meminit ēt in epiſt. xx. lib. vi. epiſt. fam. Liberos porro in poteſtate habere propriū erat ius ciuis Romani, ut ait Iuſtinianus. 1. Inſt. tt. de patria poteſtate. Erat poſtremo ius adoptionum, gentilitatis, & togae ferendae, quod proprium ciuium Romanorum erat. Atque haec omnia priuilegia non niſi ciuibus Romanis communia erant tam ijs qui urbem incolerēt, quam municipibus, & colonijs ciuium Romanorum. Municipia uero quibus ſine ſuffragio data ciuitas fuiſſet illo uno ſuffragij iure priuabantur in reliquis conueniebant. Sextum autem ius quod omnibus Romanis ciuibus commune fuit, erat ut ſoli teſtamento ciuis Romani hereditatem capere poſſent, neq; enim ullus peregrinus poterat hereditatem ciuis Romani adire; & teſtamenta fiebant Romanis ciuibus praeſenti-

bus. Quod Cicero oſtendit pro Archia poeta, ubi probat Archiam ſe pro ciue geßiſſe hoc argumento, quod ſaepe adiiſſet hereditates ciuium Romanorum. Et pro Caecina: Aebutius Caecinae aduerſarius, negat poſſe heredem Ceſenniae eſſe Caecinam Volaterranum, quod ciuitas Volaterranis adempta eſſet a L. Sylla dictatore, ideoque ciuis Romanus non eſſet Caecina. Quum pro argumento accipiat Archiam ſe pro ciue geßiſſe quia ſaepe teſtamenta legibus Romanis feciſſet. Huius iuris partem Romani ciues cum Latinis cõmunicabant. Nam quamquam Latini omnino heredes eſſe non poſſent, legati tamen inſtitui ex hereditate poterant, ut paulo poſt oſtendam. Ius etiam alienandi per nexum propriũ fuiſſe ciuium Romanorum ex eo intelligi poteſt, quod omnes inter quos iuris huius ſolemnitas tranſigebatur ciues eſſe oportebat, ut ait Boetius in commentarijs Topicorum. Hoc priuilegium etiã Latinis cum ciuibus Romanis commune erat. Vtranque rem Cicero pro Caecina refert. Nam quum Aebutius Caecinae aduerſarius negaret Caecinã Volaterranum ciuitate ijs adempta a L. Sulla, ciuem Romanum eſſe, & propterea hereditatem Ceſenniae capere non potuiſſe, ei ita reſpondet Cicero. Sulla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſubſtulerit horum nexa, atq; hereditates. Iubet enim eodem iure eſſe quo fuerint Ariminenſes, quos quis ignorat XII. coloniarum fuiſſe, atq; (non a populo Romano ut in uulgatis codicibus, ſed a C. R. ut in antiquis manuſcriptis, ideſt) a ciuibus Romanis hereditates capere potuiſſe. Quum autem ex XXX. colonijs quaedam Latinae, quadam ciuium Romanorum uocentur, Liuius lib. XXIX. XII. colonias inobedientes Latinas appellat. Ex quibus uerbis illud intelligi poteſt. Latinos aliqua ratione ciuium Romanorum heredes eſſe potuiſſe, & comercia cum ciuibus Romanis per nexum habuiſſe. Quod idem re-

ferre uidetur Vlpianus titulo XIX. Inſtit. quũ ait: Mancipatio locum habet inter ciues Romanos, et Latinos colonianos, Latinoſq; Iunianos eosq; peregrinos, quibus cõmercium datum eſt. Commerciũ eſt emendi uendendiq; inuicem ius. Sub hoc priuilegio cõtinentur omnia cõmerciorũ genera, ut nexa, ſtipulationes, mancipationes, ſacramenti contentiones, in iure ceßiones & alia, quibus perfecto iure poßeßio rei acquirebatur, uel quibus iure ciuium Romanorum dominus fiebat. Ius igitur cõmercij quod olim inter ciues Romanos tantum erat Latinis quoq; communicatum erat. Vnde Liuius lib. VIII. Ceteris Latinis populis connubia cõmerciaque & conſilia inter ſe adempta. Erat poſtremo ius connubiorum olim ciuibus Romanis proprium, quia tántum ciues cum ciuibus matrimonium contrahere poterant, ita ut ſi pater aut mater peregrini eſſent non legitimae erant nuptiae. Lex enim erat ut nuptiæ tantum eſſent inter ciues Romanos, inter quos ſolos connubij ius erat. Filij ex eo matrimonio nati ſoli iuſti ſunt, & in poteſtate parentum, & hi ſuccedunt parentibus. Hoc ius Latinis, & Campanis communicatum olim fuiſſe refert Liuius. Atque hæc erant omnia ciuibus Romanis qui urbem, agrumue colebant priuilegia, quorũ quaedam ijs tantũ erant propria, quaedam cum municipijs et Latinis communia, ut abunde demonſtraui.

De iure municipum cum ſuffragio

Parum uel nihil ab ijs ciuibus Romanis qui vrbem agrumue incolerent differebat ciuium Romanorum alterum genus, qui in municipijs, quibus cum ſuffragij latione ciuitas data erat commorabantur. Hi enim omnibus ciuium Romanorum priuilegijs potiebantur, uno ut exiſtimo excepto, quod in curias Romanas deſcripti non erant, atque ob eam cauſſam Curiatis comitijs, in quibus tamen parum momenti erat, excludebantur.

debantur. Curiae enim tantum eorum qui urbem incolerent erant. Nam qui in municipijs uel colonijs ciues Romani habitabant, ſua quaedam in ſuis urbibus ſacra habebant, quae municipalia dicebantur, erantq; ijs perinde ac Romanis curiae. Quod uel inde apparet, quod Milo legitur ad prodendum flaminem Lanuuiũ profectus fuiſſe, pridie quã Clodium occidit, nec erat neceſſe ſua ſacra eos relinquere, qui ciuitate donabantur, niſi in urbem migrarent. Nam quos ſub regibus migraſſe Romam reperimus ut Sabinos, Tuſcos, Latinos, & Albanos eos ſimul per curias Romanas deſcriptos fuiſſe ex Dionyſio aperte intelligitur. Qui uero ad urbem non migrabant, ſuis ſacris uacare opus erat, quae (ut dixi) municipalia uocantur. De quibus ſic ſcribit Feſtus: Municipalia ſacra uocantur, quae ab initio habuerunt ante ciuitatem Romanam acceptam, quae obſeruare eos uoluerunt pontifices, & eo more facere quod feciſſent antiquitus. Ceterum quũ ciuium Romanorum qui extra urbem habitarent duo genera fuerint ideſt, municipes, & coloni, quid utrunque fuerit ex Gellio demonſtrare non alienum ab hoc inſtituto erit. Is.n. libro XVI. cap. XIII. ſic ait. Municipes ſunt ciues Romani ex municipijs ſuo iure, & legibus ſuis utentes, muneris tantum cum populo Romano honorarij participes, a quo munere capeſſendo appellati uidentur, nullis alijs neceſſitatibus, neque ulla populi Romani lege adſtricti, quũ nunquam populus eorum fundus factus eſſet. Sed coloniarum alia neceſsitudo eſt. Non.n. ueniunt extrinſecus in ciuitatem, nec ſuis radicibus nituntur, ut municipia, ſed ex ciuitate quaſi propagatae ſunt, & iura inſtitutaq; omnia populi Romani nõ ſui arbitrij habent. Haec Gellius. Ita ut municipia cum ciuitatis quidem Romanae priuilegijs & iure, ſuas leges, ſuos magiſtratus, & ſua tam publica quam priuata inſtituta retinerent,

nerent, ut cuique municipio antiquitus mos erat. Coloniae *uero alia ratione, ut poſt oſtendam remp. gerebant*

De municipiis ſine ſuffragio

Municipiorum autem duo erant genera, quaedā quae omnia ciuitatis priuilegia habebant, praeter ſuffragij lationem, quaedam quae ciuitatem ipſam cum ſuffragio obtinuerant. Primi *omnium qui municipes facti ſunt, ſine ſuffragij latione fuerunt.* Hi *fuerunt* Caerites. Hoc illis (*inquit* Gellius) *conceſſum ut ciuitatis* Romanae *honorem quidem caperent, ſed negotijs tamen atq; oneribus uacarent, pro ſacris bello Gallico receptis, cuſtoditisq;.* Hinc *tabulae Caerites appellatae uerſa uice, in quas cenſores referri iubebant quos notae cauſſa ſuffragio priuabant.* Idem *tradit* Aſconius. De *his municipijs loquens* Sex. Pompeius *ita ſcribit.* Municipes *erant, qui quum ex alijs ciuitatibus* Romam *ueniſſent (hoc eſt ut ego interpretor ciuitate donati eſſent) eis non licebat magiſtratū capere, ſed tantum muneris partem.* At Seruius *aiebat initio fuiſſe qui ea conditione ciues* Romani *fuiſſent, ut ſemper remp. ſeparatim a populo* Romano *haberent, qui aeque ciues* Romani *erant, & in legione merebant, ſed dignitates nō capiebant.* Municipium *id genus hominum dicitur, qui quū* Romam *ueniſſent, neq; ciues* Romani *eſſent. participes tamē fuerunt omnium rerum ad munus fungendum, una cum* Romanis *ciuibus praeterquam de ſuffragio ferendo, aut magiſtratu capiendo.* Quae *autem eiuſmodi municipia fuerint paulo poſt exponam.* Hi *omnia ciuitatis priuilegia praeter ſuffragij lationem, & magiſtratus capeſſendi poteſtatem habebāt.* Municipes *uero cum ſuffragij iure, omnia priuilegia ciuium* Romanorum *urbem incolentium habebant praeter curias, in quas quemadmodum qui* Romae *habitabant, diſtributi non erant, ac per hoc curiatis comitijs excluſi.* De *municipibus*

cipibus ſic ſcribit Vlpianus *libro* I. I. *Municipes aut natiuitas facit, aut manumiſsio, aut adoptio, & proprie quidem municipes appellantur muneris participes recepti in ciuitatẽ ut munera nobiſcum facerent. Ceterum omnium municipiorum cum iure ſuffragij primum fuit* Taſculum. *Quae reliqua fuerint poſt aperiam*

De iure coloniarum

Quae autem coloniae fuerint ex Gellio *uidimus, quarum ut idem inquit conditio, quum magis quam municipiorum obnoxia, & minus libera eſſet, potior tamen & praeſtabilior exiſtimabatur, propter amplitudinem maieſtatemq; populi* Romani, *cuius coloniae quaſi effigies paruae erant, & ſimul quia obſcura oblitterataq; erant municipiorum iura, quibus uti per ignorantiam nequibant. Deducendarum uero coloniarum mos a* Romulo *inſtitutus frequentiſsimus apud Romanos fuit. Nam hoſtibus laceſcentibus uictis, agrique & regionis parte mulctatis, in agris de eis captis, quo imperium* Romanum *ſtabilirent, uel nouas vrbes condebãt, uel in antiquitus conditas, ueteribus incolis ex ijs pulſis, nouos ex vrbe ciues per* III. *viros ad id creatos eò deducebant, quot quot agro capto colendo ſufficere poſſent, quem nouis colonis diuidebant. Hi ſtatim in coloniam deducti nouã adminiſtrandae reip. rationẽ* Romanae *more cõſtituebant. Nã ut* Romae *erat populus & ſenatus, ſic hi nouos colonos in decuriones & plebem diuidebant; decuriones ſenatus, plebs populi* Romani *imaginem referebant, ex decurionibus ſingulis annis duo uel quattuor uiri creabantur iuxta coloniae magnitudinem uel paruitatem, qui* II. *viri uel.* IIII. I. D. *ideſt iuridicundo uocabantur.* Hi *conſulum* Romanorũ *ſpeciem repraeſentabant. Creabantur inſuper* Aediles, *qui uiarum, aedificiorum publicorum, annonae, & locandorum redduuum publicorum,*

item quaeſtor qui aerarij publici curam habebat, atq; hi erant praecipui coloniae magiſtratus: in ceteris omnibus more, legibus, & inſtitutis Romanis *uiuebant.* Quarum *coloniarũ duo genera erant ut tradit Aſconius, quaedam ciuium* Romanorum, *& quaedam* Latinae. Coloniae *ciuium* Romanorũ *praeter ſacra omnia iura habebant quae ciues* Romani *obtinebãt, quemadmodum & municipes cum ſuffragij iure.* Coloniae *uero* Latinae *erant quae ius* Latij *haberent.* Quid *autem ius* Latij *fuerit nunc exponam.*

De iure Latij

Populus Romanus *ſocijs nominis* Latini, *quod a* Tiberis *oſtijs* Circeios *uſq; ſe extendebat, antiquae cognationis iure multa tribuit priuilegia, quibus ius* Latij *cõtinebatur, quorũ antiquißimum fuit ut eo iure quod* Latini *a populo* Romano *habuiſſent, coloniae omnes uterentur, quae idcirco* Latinae *dictae ſunt, quum colonias ciuium* Romanorum *deducere adhuc mos non eſſet, ad quarum poſtea diſcrimẽ quae deduci coeptae ſunt, reliquae tam antiquae quam recentiores coloniae, quae ciuium* Romanorum *nõ eſſent,* Latinae *dictae ſunt,* Latij*.n. ius proxime ad ciuitatem* Romanam *accedebat.* Quod *ut dixi multiplex fuit.* Primo *enim ſolis* Latinis *poſt ciues* Romanos *in comitijs, ferendis ſuffragijs ſi ab uno magiſtratuum inuitati eßẽt, nec ab alio probibiti poteſtas erat.* Qui *quũ in nulla tribu eſſent, ſortitione opus erat, ut appareret in qua tribu ſuffragium ferrent.* Hoc *illis conceſſum fuiſſe in foedere, quod cum ijs ictum fuiſſe* Cicero *pro* Balbo *ſcribit* Sp. Caßio *et* Poſtumo Cominio *coſ. anno* vrbis CCLXI.*liquet.* De *quo foedere* Dionyſius *libro.* VIII.*ita loquentem* Sp. Caßium *introducit:* Latinos Romanorum *conſanguineos, urbis tamen* Romae *dominationem & gloriam iniquo ſemper animo ferẽtes in amicitiam adduxi, conceſſa eis ciuitatis adminiſtrandae*

parte

parte, ut iam non aduerſam ſibi Romam *uocent ſed patriam.* Et *paulo poſt* Sp. *Caſsius quam plurimos potuit Latinorũ &* Hernicorum *euocauit ad ſuffragium ferendum, qui frequentes conuenerunt ut propemodum plena peregrinis eſſet ciuitas, quo a virginio animaduerſo, iuſsit per compita proclamari, ut omnes peregrini* Roma *exirent, dato ad id perexiguo tempore*. Tum *Caſsius contra edicto iuſsit eos omnes in vrbe manere, quibus conceſſa erat ciuitatis adminiſtrandae pars, id eſt ſuffragij ferendi ius, donec lex perlata eſſet*. Ex *quibus* Dionyſi *uerbis intelligi poteſt, foedere conceſſam* La*tinis communem & parem cum* Romanis *reip. gerendae curam*. Ex Dionyſi, *& his* Liuij *libro*. xxv. *verbis: Teſtulis datis tribuni populum ſummouerunt: ſtellaque allata eſt, ut ſortirentur ubi* Latini *ſuffragium ferrent: primum colligo*. Latinos *cum* Romanis *ferendi ſuffragij poteſtatem habuiſſe*. Neque .n. *ſortiendum eſſet, ubi* Latini *ſuffragium ferrent ſi omnino ſuffragio excluſi fuiſſent*. Deinde *id illis beneficio tantum, permiſſu & liberalitate eorum magiſtratuum qui haberent comitia, licuiſſe*. Quod *ex* C. Gracchi *hiſtoria confirmatur*. In *qua legimus ſocios* La*tinos, vrbe exire iuſſos, ne tum* Romae *eſſent, quando legibus* Gracchi *ferendis tribus in ſuffragium uocarentur*. Quo *per tinet illud* Ciceronis *pro* Sextio: Nihil *acerbius ſocij* Latini *ferre ſoliti ſunt, quam id quod perraro accidit, ex urbe exire a conſulibus iuberi*. Neque *enim edicto conſules tollere poterant, quod legibus contra cautum eſſet*. Itaque *ſi per leges* Latini *ius habuiſſent ſuffragij, nec conſules ſuis edictis illos ſuffragio priuare potuiſſent, nec* Latinos *legum praeſidio munitos ſuo iure cedere paſſus eſſet* C. Gracchus, *ut contra quã legibus licitum eſſet ſuffragio priuarentur ſocij, quos ipſe euocaſſet*. Si *ergo id contra leges factum non eſt, a* C. Fannio *cõ*

x 4 *ſule*

ſule ut edicto iuberet Latinos vrbe exire, ne legibus Gracchi ferendis adeſſent, neceſſario efficitur Latinos in comitijs non habuiſſe ius ſuffragij, qui tamen Romanorum magiſtratuum benignitate admitti ſolebant, id tribuẽtium ſocietati antiquae, & conſanguinitati Latinorum, qui tum forte Romae eſſent, quum haberentur comitia. Eos autem omnibus comitiorum generibus admitti ſolere, quum beneficij hoc eſſet, non iuris, quod Latini admitterentur ad ſuffragium, nulla uidetur cauſa, cur ceteris comitijs ea benignitas adſtricta eſſet, preſertim quum Latinorum ſuffragium hoc modo in unam quandam tribum ſorte contractum nullius prope momenti futurum eſſet, quum interim magno honori, id ducerent, quod ſuffragiũ cum ciuibus dicerent. Quamquam uero non cenſerentur Romae Latini, ſed in ſuis ciuitatibus, poterant tamen ad centurias ſe adiungere unius cuiuſdam tribus cui ſorte obtigiſſent, ut Latini in ea ſuffragium dicerent, ut cum primae claßis centurijs hi ſuffragium ferrent, qui erant primi cenſus apud Latinos, cum centurijs ſecundae claßis, qui erant apud eos ſecundi cenſus, & ita deinceps, aut uero in unam centuriam ſorte ductam omnes Latini nulla habita ratione cenſus conijci, quo modo in tributis comitijs in unam tribum conijcebantur. Sed quoniam hae probabiles potius coniecturae ſunt, quam neceſſariae rationes, de his finem ſcribendi faciam. Antiquißimũ igitur Latinorum ius erat, ut cum ciuibus Romanis ad ſuffragium ferendum admitterentur. Qui quoniam in nulla certa tribu erant, antequam ad ſuffragium tribus uocarentur ſortitio fiebat in qua tribu ſuffragium dicturi eſſent. Alterum porro Latinorum ius erat, quod ciues Romani uiritim etiam fieri poterant: ciuitas enim eo iure alijs populis non patebat. Eam autem multis rationibus conſequi poterant. Prima eſt cuius meminit Appianus libro 11. bellorum ciuilium: ubi ait:

Latinitatis

Latinitatis ius hoc fuiſſe, ut ciues Romani fierent, qui in Latinis colonijs magiſtratum geßiſſent. Quamquam ergo Romani ciues amitterent ciuitatem, ſi in Latinam coloniam nomina dediſſent, ut docet Cicero pro Caecina, et pro domo ſua: hoc tamen iure poterant in ciuitatem redire ſi magiſtratum in ea colonia Latina geßiſſent. Adijcit Cicero ibidem, quod qui ciues Romani in colonias Latinas proficiſcebantur fieri non poterant Latini, qui non erāt auctores facti, nomenque dederant. Alia ratio erat de qua mētionem facit Liuius libro XLI Lex ſocijs nominis Latini qui ſtirpem ex ſe domi relinquiſſent, ac Romam ad habitandum ueniſſent, dabat ut ciues Romani fierent. Verba Liuij ſunt haec: *Mouerunt ſenatum & legationes ſocium nominis Latini, quae & cenſores & priores conſules fatigauerant, tandem in ſenatum introductae. Summa quaerelarum erat, ciues ſuos Romae cenſos pleroſque Romam conmigraſſe, quod ſi permittatur perpaucis luſtris futurum, ut deſerta oppida, deſerti agri, nullum militem dare poſſent. Genera autem fraudis duo mutandae uiritim ciuitatis inducta erant. Lex ſocijs nominis Latini qui ſtirpem ex ſeſe domi relinquerent, dabat ut ciues Romani fierent. Ea lege male utendo, alij ſocijs, alij populo Romano iniuriam faciebant. Nam & ne ſtirpem domi relinquerent liberos ſuos quibus quibus Romanis in eam conditionem ut manumitterētur, mancipio dabant, libertinique ciues eſſent; & quibus ſtirpes deeſſet, quam relinquerent, ut ciues Romani fiebant. Poſtea bis quoque imaginibus iuris ſpretis promiſcue ſine lege, ſine ſtirpe in ciuitatem Romanam per migrationem, & cenſum tranſibant. Haec ne poſtea fierent petebant legati, & ut redire in ciuitates iuberent ſocios. Deinde ut lege cauerent, ne quis quem ciuitatis mutandae cauſſa ſeruum faceret, neue alienaret, & ſi quis ita ciuis Romanus factus eſſet, ciuis*

uis non eſſet: haec impetrata a ſenatu. Tertia item ratio fuit per legem Seruiliam, qua Latinis ius erat ciuitatem aſſequi in locum eius quem accuſando damnaſſent repetundarum. Hanc legem tulerat C. Seruilius Glaucia ut docet Aſconius pro Scauro. Hac lege duo Latini Tiburtes apud Ciceronem pro Balbo ciuitatem adepti ſunt, quum duos ſenatores Coelium, & Maſonem accuſaſſent, & damnaſſent repetundarum. Quod uero ea lege Latini aſſequerentur ciuitatem his uerbis eo loco oſtendit Cicero. An accuſatori maiores noſtri maiora praemia, quam bellatori eſſe uoluerunt? Quod ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis id eſt foederatis uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt. Alias uero etiam leges fuiſſe, quibus Latinis praemij loco ciuitas propoſita eſſet, paulo poſt idem Cicero indicat ijs uerbis: Num fundos igitur factos populos arbitramur, aut Seruilia lege, aut ceteris quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re praemium ciuitatis

Refertur ab Vlpiano in titulo III. quoddam libertorum genus, qui Latini Iuniani appellabantur Latij ius lege Iunia Norbana ſub Auguſto adepti, quos ciuitatem Romanam, & ius Quiritium multis modis adipiſci poſſe ſcribit. In his erant, beneficio principis, liberis, iteratione, militia, naue, aedificio piſtrino, & ſi ter mulier enixa fuerit. Hi dum uiuerent, quamquam ſe quaſi pro ciuibus gererent, tamē ius teſtamenti faciēdi non habebant, & dominus eorum morientium haereditatem capiebat, niſi prius ius ciuitatis uel Quiritium adepti eſſent. Ius autem Quiritium idem fere quod ius ciuium Romanorum eſſe exiſtimo, ab Auguſto excogitatum, quo antiquos ciues Romanos & nobiles, a nouis ciuibus libertinis, & peregrinis diſcerneret, qui ciuitate donati, ius quidem ciuitatis Romanae habebant, ſed non ius Quiritium, quod erat paulo

lo excellentius, puta, tanto tributo non grauari, eadem priuilegia habere, quae uetuſtiſsimi ciues vrbem *incolentes haberent.* Nam *poſt legem* Iuliam *qua* Italiae *omni ciuitas data eſt, & omnibus aequata ſuffragia, ut ciues* Romani *noui & inferioris gradus a uetuſtiſsimis priuilegijs, & dignitate diſcernerentur, his uocibus iure* Quiritium, *& ciuitate* Romana, *ab aliquo imperatorum diſtincti ſunt.* Ius *ergo* Quiritiũ *erat aliquid dignius quam ciuitatem* Romanam, *nã quibuſdam libertis ciuitatem* Romanam *apud* Plinium *in epiſtolis, a* Traiano *concedi legimus, ius uero* Quiritium *non.* Item *quibuſdam ciuibus* Romanis *iam factis ius* Quiritium *addi.* Quae *tamen differentia ante* Caeſaris *dictaturam non inueniri opinor, quum ciuus* Romanus *cum ſuffragio factus perfecto & optimo iure ciuis eſſet.* Ceterum *poſt* Auguſti *tempora de his rebus uerba facere haud operaepretium eſſe exiſtimo, quũ ea omnia, ut reliqua* vrbis Romae *inſtituta corrupta fuerint, & deformata.* Atque *haec ſunt quae de iure* Latij, *populis & colonijs* Latinis *qui eodem iure utebantur inueni*

De praefecturis

Erat *& aliud ciuium genus, qui in* Italiae *praefecturis manebant, deteriori quam municipia & coloniae iure utentiũ, quorum diſcrimen a reliquis intelligetur, ſi quid eſſent praefecturae explicauero.* Erant *igitur praefecturae, oppida* Italiae, *in quibus qui habitabant nec ſuis legibus, ut municipes uiuebant, nec ullos de ſuo corpore magiſtratus creare poterant, ut coloni, ſed a magiſtratibus* Roma *miſsis regebantur, ijs legibus quas* Romanus *magiſtratus dixiſſet, qui quoniam praefectus uocabatur, idcirco praefecturae dicebantur.* Huius *generis erat* Capua *poſt bellum* Punicum *ſecũdum, ante coloniam eò a* Caeſare *deductam, ut conſtat ex* II. *oratione in* Rullum, *et ex* Liuio *libro* XXVI. *ubi ita de* Capua *ſcribit.*

bit. De vrbe agroque reliqua conſultatio fuit, quibuſdam delendam cenſentibus vrbem praeualidam, propinquam, inimicam. Ceterum praeſens utilitas uicit. Nam propter agrũ, quem omni fertilitate terrae ſatis conſtabat primum in Italia eſſe, vrbs ſeruata eſt, ut eſſet aliqua aratorum ſedes. Vrbi frequentandae multitudo incolorum libertinorumque, & inſtitorum opificumque retenta. Ager omnis & tecta publica populi Romani facta. Ceterum habitari tantum, tanquam vrbem Capuam, frequentarique placuit, nullum corpus ciuitatis, nec ſenatus, nec plebis concilium, nec magiſtratus eſſe. Sine conſilio publico, ſine imperio, multitudinem nullius rei inter ſe ſociam ad conſenſum inhabilem fore. Praefectum ad iura reddenda Roma quot annis miſſuros. Quibus igitur oppidis Italiae huius generis praefecti Roma miſſi ius reddebant praefecturae dicebantur. De praefecturis ſic ſcribit Sex. Pompeius: Praefecturae hae appellantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinae agebantur, & erat quaedam earũ reſpublica, neque tamen magiſtratus ſuos habebant. In quas legibus praefecti mittebantur quot annis qui ius dicerẽt. Quarum genera fuere duo, alterum in quas ſolebant ire praefecti decem populi ſuffragio creati, & erant haec oppida: Capua, Cumae, Caſilinum, Vulturnum, Linternum, Puteoli, Acerrae, Sueſſula, Atella, Calatia. Alterum in quas praetor urbanus quotannis in eas praefectos ex legibus mittebat, ut Fundi, Formiae, Cerae, Venafrum, Allifas, Priuernum, Anagnia Fruſino, Reate, Saturnia, Nurſia, Arpinum, & alia cõ plura. Praefecturae igitur deteriore quam coloniae conditione erant. Quae uero neque municipia, neque coloniae, neque praefecturae erant oppida, hae foederatae ciuitates uocabantur, ut Tibur, & Praeneſte in Latio, Neapolis, & pleraeque aliae, quae ſuis legibus, & magiſtratibus uiuebant, diuerſiſque

foede-

foederibus aut ſponſione, aut pactione, uario iure amicitiam cum populo Romano contraxerant. Aliquae enim erant omnino liberae, aliquae uectigales, aliquae ſtipendiariae, aut plus uel minus grauatae, ut populo Romano uiſum fuiſſet. Atque Italia omnis in horum ciuium & oppidorum genera ante legem Iuliam, & bellum Marſicum diuiſa fuit, nullum enim praeterea ſupererat ciuium uel oppidorum genus, quorum quaedam dicebantur fundi populi. Quod quidem nomen diſcriminis non eſt, quemadmodum liberorum & ſtipendiariorum, ſed hi fundi populi dicebantur, auctore Cicerone, qui quotieſcunque Romae lex aliqua fieret, quae de iure publico non eſſet, ſed de rebus priuatis, ut de teſtamentis, uel de mancipijs, eam ſuſcepiſſent tanquam propriam, tuncque eius legis fundus populus dicebatur, perinde ac ſi diceretur. Is populus eam legem tanquam propriam ſuſcepit, hoc idem de municipijs dicit Gellius. Adijcit Cicero pro Balbo quod qui fundi populi facti non eſſent, ciuitatem non haberent, in qua re magna contentio Heraclienſium, & Metapontinorum fuit. Haec igitur omnia quae de Italiae municipijs, colonijs, praefecturis, & oppidis foederatis, itemque uarij generis & iuris ciuibus Romanis dixi, tantum ante bellum Marſicum, & legem Iuliam locum habent, qua quum Italiae omni ciuitas data fuiſſet, omnes pari iure in ciuitatem accepti ſunt. Hoc autem ex eo liquet quod omnes in comitijs centuriatis ius tempore Ciceronis haberent. Quod ipſe oſtendit in oratione poſt reditum ad Quirites, ubi de comitijs centuriatis quibus ab exilio reuocatus eſt loquens, ita ſcribit: Nullus in eorum reditu motus municipiorum, & coloniarum factus, at me in patriam ter ſuis decretis Italia cuncta reuocauit. Et pro Seſtio: Nullum erat Italiae municipium, nulla colonia, nulla praefectura, nulla Romae ſocietas, nullum collegium, aut concilium, aut

aliquod

aliquod omnino commune conſilium, quod tum non honori ficentiſſime de mea ſalute decreuiſſet. Quod idem ex multis alijs eius locis pro Muraena, pro Sulla, & pro Plancio intel ligi poteſt. Nam quod Tranquillus in Caeſare ſcribit. Ipſum quaeſtura finita colonias Latinas de ciuitate petenda agitantes adijſſe, de Tranſpadanis intelligi debet, quibus bello Marſico, quum Italiae omni uſque ad Rubiconẽ & Arnum, Item Galliae Ciſpadanae ciuitas lege Iulia data eſſet, a Pompeio Strabone, ut in officio continerentur, ius Latij datum fuerat. Quibus poſtea Caeſar dictator factus additis ut exiſtimo Inſubribus, Liguribus, Venetis & Carnis, id eſt uniuerſae Galliae Tranſpadanae ciuitatem Romanam dedit. Quum uero a III viris Italia ad Varum, & Arſiam fluuios Liguriae & Iſtriae promota fuiſſet ijs omnibus ius ciuitatis etiam datum eſt. Quamquam porro municipia, coloniae, & praefecturae omnes aequo iure ciuitatem adeptae eſſent, ſaepeque deinde omnia haec nomina confundantur, quum quae fuerant coloniae, & praefecturae a Cicerone praeſertim, & alijs illorũ temporum ſcriptoribus municipia appellentur, retinuerunt tamen uetuſtatis memoria antiqua nomina, & ueterem reipublicae rationem non mutarunt. Haec itaque ſunt, quae breuiſſime de iure ciuitatis Romanae in uetuſtis auctoribus collegi

De colonijs

Quum abunde ſupra quot coloniarum genera, quae earumdem iura, atque quod inter eas, municipia, & praefecturas diſcrimen fuerit demonſtrauerim, nũc quo imperium Romanum, quod hoc libro diſcribendum ſuſcepi, illuſtrius quantum in me eſt & clarius reddam, res ipſa poſtulare uidetur, ut coloniarum omnium ſeriem, quae a Romulo rege uſque ad Imperatorem Caeſarem Veſpaſianum Auguſtum intra Italiã, ex S.C. uel populi iuſſu deductae fuerint digerã, ita enim quod

mihi

mihi ipſi conſtitui facile conſequi potero

I. colonia Caenina Aboriginum

Prima omnium colonia a Romulo *facta eſt bello primo Sabino Caenina Graeci generis non ignobilis urbs.* Trecenti *eò deducti ciues coloni fuerunt. Anno ab vrbe condita* IIII *Dionyſius libro* II

II. colonia Antemnae Aboriginum

Haec eodem anno quo Caenina bello primo Sabino finito colonia a Romulo *deducta fuit. Vrbs fuerat Graecorum Aboriginum, qui Siculos expulerant, quemadmodum Caenina. Trecenti eò etiam ciues coloni deducti anno urbis conditae* IIII. *Dionyſius libro* II

III. Colonia Cruſtumerium Albanorum

Cruſtumerium quae antea colonia Albanorum fuerat eodem bello uicta a Romulo Romana *colonia facta fuit, anno urbis* IIII. *Dionyſius libro* II. *&* III

IIII. colonia Medullia Latinorum

Medullia aliaeque vrbes Latinae audita Romuli *uirtute ſe ipſae ei tradidere, ſuntq; hae coloniae* Romanae *factae anno urbis* V. *Dionyſius libro* II. *& libro* III. *Medullia olim colonia a* Romulo *deducta ad ſuos defecit ſub* Tullo *Hoſtilio rege*

V. Colonia

Ex *Dionyſio. Cum Medullia deducta anno urbis* V

VI. Colonia Cameria Albanorum

Romulus *&* Tatius *reges quũ bello Camerinos uiciſſent, Cameriam, quae colonia Albanorum fuerat, coloniam* Romanam *deduxerunt, anno vrbis conditae* V

VII. colonia Fidenae Albanorum

Romulus *Fidenatibus inſigni proelio ſuperatis, urbeque eorum capta* Fidenas *coloniam* Romanam *fecit* Idibus *Aprilis*

lis anno urbis XIII. *duobus millibus & quingentis colonis eò deductis*. Haec vrbs olim Albanorum *colonia fuerat, deducta a maximo natu ex tribus fratribus Albanis, quorum alter Cruſtumeriam, alter Nomentum colonias fecerant. Dionyſius libro* II. *& Plutarchus. Liuius uero libro* IIII. A. *Cornelio Coſſo, T. Quinctio Penno cos. anno vrbis* CCCXXVI. *Fidenis colonorum additus numerus, agerque ijs bello interemptorum aßignatus. Biennio uero poſt, noui coloni a Fidenatibus occiſi urbi excidium attulerunt*

VIII. colonia Oſtia

Anco Marcio rege ſilua Meſia Veientibus adempta, uſq; ad mare imperium prolatum, & in ore Tiberis Oſtia colonia condita, Dionyſius libris I. *&* III. *Liuius libro* I. *Itē libro* XXVII. *Ea die hi populi in ſenatum uenerunt, Oſtenſis, Alſienſis, Antias, Anxuras, Minturnenſis, Sinueſſanus, & a ſupero mari Senenſis. Quum uacationes ſuas quiſque populus recitaret, nullius quum in Italia hoſtis eſſet, praeter Antiatem Oſtienſemq; uacatio obſeruata eſt. Et earum Coloniarum iuniores iure iurando adacti, ſupra quadraginta non pernoctaturos ſe eſſe extra moenia ſuae coloniae, donec hoſtis in Italia eſſet. Idem libro* XXXVI. *Senatus decreuit uacationem rei naualis his colonis non eſſe. Oſtia & Fregenae, & Caſtrum nouum, & Pyrgi, Antium, Tarracinae, Minturnae, & Sinneſſa fuerunt. Florus ex Liuio libro* LXXIX *Oſtiam coloniam Marius expugnauit, & crudeliter diripuit. De hac quoque colonia mentionem faciunt Eutropius libro* I. *Plinius libro* III. *cap.* V. *& antiquus lapis ita*

DECVRIONI. SPLENDIDISSIMAE
COLONIAE OST

IX. colonia Latina Signia

Superbus Tarquinius colonias deduxit Signiam, & Circeios.

ceios. Illam caſu dum milites caſtris hybernis retinet; Circeios ductus loci oportunitate. In qua Titum, in illa Sextum filios praefecit. Dionyſius libro IIII. Et Liuius libro I. Tarquinius Superbus rex Signiam, Circeioſq; colonos miſit prae ſidia vrbi futura, terra marique. Et libro II. Ap. Claudio, & P. Seruilio cos. anno vrbis CCLVIIII. Signia colonia, quam rex Tarquinius deduxerat, ſuppleto numero colonorū iterum deducta eſt. Sex. Iulius Frontinus in libro de colonijs: Signia muro ducta colonia a militibus & III. viris munita. Iter populo non debetur. Ager eius militibus Auguſteis in nominibus eſt adſignatus. Haec una ex XIIX. colonijs bello Punico ſecundo populo Romano fidelibus fuit. Quum enim XXX. tum eſſent coloniae populi Romani, XII. ex his negauerunt eſſe unde milites pecuniamque darent. XIIX. uero coloniae, milites ex formula paratos eſſe, & ſi pluribus opus eſſet plures daturos, & quicquid aliud imperaret uelletque populus Romanus enixe facturos pollicitae ſunt. Ne nunc quidem poſt tot ſaecula ſileantur fraudenturue laude ſua, Signini fuere, & Norbani, Saticulani, Brunduſini, Fregellani, Lucerini, Venuſini, Adriani, Firmani, & Ariminenſe, & ab altero mari Pontiani, Paeſtani, & Coſſani; & mediterranei Beneuentani, Aeſernini, Spoletani, Placentini, & Cremonenſes. Harum coloniarum ſubſidio tum imperium populi Romani ſtetit: ita Liuius libro XXVII. De hac colonia Strabo libro V. & uetus haec inſcriptio meminerunt

L. VOLVMNIO. L. F. POMP. IVLIANO
SEVERO . IIII . VIRO . COL . SIGN
PATRONO. COLONIAE . SVAE
SENATVS . POPVLVSQ. SIGNINVS

x. colonia Latina Circei

Huius coloniae praeter ſupra citata auctorum loca meminerunt Cicero libro III. *de natura deorum : Circem (inquit) coloni noſtri Circeienſes religione colunt. Dionyſius libro* VIII. *vbi Coriolani exulis Romani facta contra Romanos deſcribit. item Liuius libris* II. XXVII. *&* XXIX. *& Plutarchus in Coriolano. Hae autem ſunt ſub regibus deductae coloniae*

xi. colonia Ecetrae

Ap. Claudio & P. Seruilio cos. Anno vrbis CCLIX *Volſcis a Seruilio uictis in agrum de eis captum Ecetras colonos miſſos fuiſſe tradit libro* VI. *Dionyſius, quos quum Aurunci pellere uoluiſſent, bellum Romanum in ſe conuerterunt*

xii. colonia Velitrae

Bello Volſco anno ſequenti, poſtquam Ecetrae colonia facta fuerat, A. Virginio T. Vetuſio cos. Volſcis deuictis Veliternus ager eſt ademptus, Velitras coloni ab vrbe miſſi, & colonia deducta. Ita Liuius libro II. *Idem, T. Geganio & P. Minucio cos. Velitris auxere numerum colonorum Romani. Et Dionyſius libro* VII. *Iiſdem cos. iterum coloni miſſi* III. *viris creatis Velitras Volſcorum vrbem. Frontinus de colonijs. Velitrae oppidum lege Sempronia fuerat deductũ, poſtea Claudius Caeſar agrum eius limitibus Auguſteis cenſitum militibus eum adſignari iuſſit*

xiii. colonia Norba

T. Geganio P. Minucio cos. anno vrbis CCLXII. *Norbam in montes nouam coloniam, quae arx in Pomptino eſſet miſerunt. Et Dionyſius libro* VII. *Norbam deducta colonia Latinorum vrbem non incelebrem. & Liuius iterum libro* VII. *Priuernates etiam Norbam atq; Setiam finitimas*

coloniaſ Romanas incurſione ſubita depopulati ſunt. Idem de ea libro XXVII. *ſcribit*

XIIII. colonia ciuium Romanorum Antium

Liuius libro III. *Ti. Aemilio* II. *& Q. Fabio cos. anno vrbis* CCXXCVI. *Antium coloniam deduxere* III. *viri T. Quinctius, A. Virginius, & P. Furius. Idem A.* CCXC. *A. Poſtumio Albo Sp. Furio cos. colonia Antium ſuſpecta ad Aequos tranſiiſſe. Et libro* VIII. *L. Furio Camillo C. Maenio cos. anno* CDXVI. *Antium noua colonia miſſa, cum eo ut Antiatibus permitteretur, ſi & ipſi adſcribi coloni uellent. Naues inde longe abactae, interditumque mari Antiati populo eſt, & ciuitas data. Haec omnium prima ex Latina, ciuiũ Romanorum colonia facta eſt. Frontinus: Antium populus deduxit, iter populo non debetur. Ager eius in lacineis eſt adſignatus. Tranquillus in Nerone cap.* IX. *Antium coloniã deduxit adſcriptis ueteranis e praetorio, additisque per domicilij translationem ditiſſimis primipilarium, ubi & portum operis ſumptuoſiſſimi fecit. Hoc anno vrbis* DCCCIIII. *Nerone* IIII. *& Coſſo Cornelio cos. factum fuiſſe tradit libro* XV. *Tacitus, vbi ita eo anno ait: Veterani Terentũ, & Antium adſcripti: Plinius lib.* III. *cap.* IIII. *In Latio (inquit) quondam Aphrodiſium, nunc Antium colonia. Florus ex Liuio in epitoma libri* XXC. *C. Marius Antium, Aricium, & Lauinium colonias deuaſtauit. De ipſa colonia Liuius libris* XXVI. *&* XXXVI. *meminit*

Colonia XV. Vitellia

Quo potiſſimum anno colonia in Aequos deducta fuerit Vitellia ab auctoribus non traditur. Ego eam domitis Aequis praeſidij cauſſa circa annum vrbis CCXCV. *factam fuiſſe opinor, quo tempore, aliquot de uictis Aequis triumphi primum acti ſunt. Huius coloniae Liuius libro* V. *L. Lucretio*

Flauo, & Ser. Sulpicio Camerino anno vrbis CCCLXI. *ita meminit.* Vit*elliam coloniam* R*omanam in ſuo agro* A*equi ex pugnant.* Vit*elliam etiam coloniam* T*ranquillus in* Vit*ellio ca pite primo commemorat*

Colonia XVI. Latina Ardea

M. Fabio Vibulano, Poſtumo Aebutio Cornicine cos. Anno vrbis CCCXII. *S.C. factum, ut quoniam ciuitas Ardeatium inteſtino tumultu redacta ad paucos eſſet, coloni eò prae ſidij cauſſa aduerſus Volſcos ſcriberentur. Hoc palam relatum in tabulas, ut plebem tribunoſque falleret, iudicij reſcindendi conſilium initum. Conſenſerant autem ut multo maiore parte Rutulorum colonorum, quam Romanorum ſcripta, nec ager ullus deuideretur, niſi is qui interceptus iudicio infami erat, nec ulli prius Romano ibi, quam omnibus Rutulis diuiſus eſſet, gleba ulla agri aßignaretur. Sic ager ad Ardeates redijt. Triumuiri ad coloniam Ardeam deducendam creati Agrippa Menenius, T. Clælius Siculus, M. Aebutius Elua. ita Liuius libro* IIII. *Frontinus de colonijs, Ardea oppidum Imp. Hadrianus cenſuit. Iter populo non debetur, ager eius in lacineis eſt adſignatus. Liuius libro* XXVII. *Q. Fabio Maximo* V. *Q. Fuluio Flacco* IIII. *cos.* XXX. *(inquit) tum coloniae populi Romani erant. Ex his* XII. *quum omnium legationes Romae eſſent, negauerunt conſulibus eſſe unde milites pecuniamque darent. Hae fuere Ardea, Nepet, Sutrium, Circeij, Alba, Carſeoli, Sueſſa, Sora, Setia, Cales, Narnia, Interamna. Eaſdem lib.* XXX. *Liuius colonias Latinas uocat, quas ob id punitas fuiſſe refert acerbiore delectu, & cēſu, tributoq; ſtipendij nomine indicto*

Colonia XVII. Lauici

Liuius libro IIII. *Anno vrbis* CCCXXXVI. *ſenatus frequens cenſuit, coloniam Lauicos deducendam, coloni ab vrbe mille*

be mille & quingenti miſsi, bina iugera acceperunt. *Lauici oppidũ in Latio Praeneſte uerſus erat, aquo uia Lauicana, quod Cicero pro Planco municipium uocat.* *Hae uero ſunt coloniae omnes populi Romani deductae poſt reges exactos ante vrbem a Gallis Senonibus captam CXX. annorum interuallo, quas ut opinor Sex. Pompeius, priſcas Latinas colonias uocat, ut diſtinguerentur a nouis quae poſtea a populo deductae ſunt*

Colonia XVIII. Satricum. C. R

Liuius libro VI. Anno vrbis CCCLXX. Largitor uoluntarius repente ſenatus factus Satricum coloniam duo milia ciuium Romanorum deduci iuſsit, bina iugera, & ſemiſſes agri adſignati. Haec colonia in Latio fuit, ut idem Liuius tradit

Colonia XIX. Latina Sutrium, alias
Iulia Sutrina

Paterculus libro I. Poſt ſeptem annos quam Galli vrbem ceperunt (is fuit annus vrbis CCCLXXI) Sutrium deducta colonia eſt, & poſt annum Setia. Feſtus Sutrium municipium ſui iuris uocat. Frontinus: Colonia Sutrium ab oppidanis eſt deducta ante limites, & cet. Plinius libro III. cap. V. In regione VII. Tuſcia coloniae Ruſellana, Senenſis, Sutrina. De hac colonia Liuius libris XVII. & XXIX. & uetuſta haec epigrammata meminerunt

PONTIFICES. A. COLONIA
CONIVNC. IVLIA. SVTRINA

item

Q. FLAVIVS. Q. F. POLLINVS
PONT. COL. SVTRINAE

Colonia XX. Latina Setia, alias Setina

Haec Velleio auctore anno poſt Sutrium colonia facta eſt.

Frontinus. Setia muro ducta colonia, triumuirali lege eſt mu nita, iter populo debetur P. XXXV. *Ager eius in abſoluto ex occupatione a militibus tenebatur*. *De hac Liuius libris* VII. XXVII. *&* XXIX. *mentionem facit*

Colonia XXI. Latina Nepet

Paterculus libro I. *Poſt ſeptem annos quam Galli vrbem ceperunt, Sutrium deducta colonia eſt, & poſt annum Setina, nouemque interiectis annis* Nepet, *is igitur fuit anno vrbis* CCCXXCI. *Frontinus de colonijs: Colonia Nepenſis alias Nepis eadem lege ſeruatur, qua & ager Faliſcorum. Nepet autem legendum eſſe ex Priſciano liquet. Hanc coloniam Liuius libris* XXV. *&* XXIX *commemorat, & Feſtus municipium ſui iuris fuiſſe refert*

Colonia XXII. Latina Cales Auſonum

Liuius libro VIII. M. *Valerio Coruo* IIII. *&* M. *Atilio Regulo cos. Anno vrbis* CDXX. *Ti. Veturius, Sp. Poſtumius cos. deſignati, rettulerunt de colonia Cales deducenda. Factoque* S.C. *ut duo millia quingenti homines eò ſcriberentur* III. *viros coloniae deducendae, agroque diuidundo creauerunt* K. *Duilium*, T. *Quinctium, &* M. *Fabium. Paterculus lib.* I. *Sp. Poſtumio, Veturio Caluino cos. Cales deducta colonia. De ea Liuius libris* XXVII. *&* XXIX. *ſcribit. Hanc coloniam Cicero in Rullum municipium uocat*

Colonia XXIII. Anxur Tarracinae

Liuius libro VIII. L. *Aemilio Mamercino*, C. *Plautio Deciano cos. anno vrbis conditae* CDXXV. *Anxur trecenti in coloniam miſſi ſunt, bina iugera agri acceperunt. Paterculus libro* I. *Inſequentibus conſulibus Sp. Poſtumio, & Philone Publilio cenſoribus Acerranis data ciuitas: & poſt triennium Tarracinas deducta colonia. De eadem Liuius libris* XXVII. *&* XXXVI. *& uetuſtae hae inſcriptiones mentionem*

tionem faciunt

ROMAE. ET. AVGVSTO. CAESARI
DIVI. F. COLONIA. ANXVR

item

TI. IVLIO. TI. F. STEL. PAETINO
BASSIANO. PATRONO. COLON

Colonia XXIIII. Fregellae Volſcorum

Liuius libro VIII. *P. Plautio Proculo, P. Cornelio Scapula cos. anno vrbis* CDXXVI. *Fregellas, Signiorum is ager, deinde Volſcorum fuerat, colonia deducta. De eadem libris* XXVII. & XXIX. *meminit*

Colonia XXV. Luceria Samnitium

Liuius libro IX. *M. Poetelio Libone, C. Sulpicio Longo* III. *cos. Luceriam colonia deducta, duo millia & quingenti coloni miſsi: erat annus vrbis is* CCCCXL. *Paterculus libro* I. *eam decennio ante deductam fuiſſe ſcribit ſic: Poſt triennium Tarracinas deducta colonia, interpoſito quadriennio Luceria. Fuit is annus vrbis* CDXXIX. *Plinius libro* III. *cap.* II. *Dauniorum praeter ſupradicta coloniae Luceria, Venuſia. Polybius libro* III. *bello Punico ſecundo Hannibal Dauniam populatur, & in ea coloniam Romanam Luceriam. De eadem Liuius libris* XXVII. & XXIX

Colonia XXVI. Latina Sueſſa Aurunca

Liuius libro IX. *L. Papirio Curſore* V. *C. Iunio Bubulco* II. *Cos. anno* CDXLI *Sueſſa & Pontia coloniae deductae ſunt. Sueſſa Auruncorum fuerat. Paterculus libro* I. *Ac deinde interiecto triennio Sueſſa Aurunca, & Saticula. Frontinus. Sueſſa, quae & Aurunca dicitur muro ducta, lege Semproniа eſt deducta. Iter populo non debetur, ager eius pro-*

y 4 parte

lo, M. *Atilio Regulo coſ. Samnites Interamnam coloniam Romanam,quae uia Latina eſt occupare conati.Fuit enim & aliud oppidum Interamna in vmbria. De eadem Liuius libris* XXVII. *&* XXIX *& uetus haec inſcriptio meminerunt*

P. TVRCIO. P. F. STEL. SEVERO
II.VIRO.CVRAT. REIP.INTERAMNAT
LIRIN.EORVMDEM.PATRONO. COL
CASSINATES

Colonia xxx. Caſinum

Eodem anno quo Interamna, deducta colonia fuit Caßinum, ut tradit Liuius: quam Cicero pro Planco municipium uocat De qua in uetuſtis hiſce inſcriptionibus mentio eſt

CVRATORI. REIPVBL
COL. CASSINATIVM
item
L.LVCCEIO. L. F. PAL. VMMIDIO
SECVNDO.DECVR.PATRONO.COL

Colonia xxxi. L. Sora

Liuius libro X. L. *Genucio, Ser. Cornelio coſ. anno vrbis* CDLI. *Soram atque Albam coloniae deductae. Sora agri volſci fuerat, ſed poſſederant Samnites,eò quattuor millia hominum miſſa. Patereulus libro* I. *Decem deinde hoc munere anni uacauerunt. Tunc Sora atque Alba deductae coloniae. Frontinus de colonijs: Sora muro ducta colonia, deducta iuſſu Caeſaris Auguſti, iter populo debetur pedum* XV. *Ager eius limitibus Auguſteis ueteranis eſt adſignatus. Plinius libro* III. *cap.* V. *Regio ea a Tiberi prima Italiae ſeruatur ex inſcriptione Auguſti.Intus coloniae,Capua, Aquinum,*

Sueſſa,

Sueſſa, venafrum, Sora, Theanum. De eadem Liuius libris XXVII. *&* XXIX. *Soram Cicero pro Planco municipium nominat*

Colonia XXXII. L. Alba

Liuius libro X. *Sora & Alba coloniae deductae. Albae in Aequos ſex millia colonorum ſcripta. Florus ex Liuio in epitoma libri* LXXII. *Aeſernia & Alba coloniae ab Italicis obſeſſae ſunt, de eadem Liuius libris* XXVII. *&* XXIX

Colonia XXXIII. L. Carſeoli

Liuius libro X. *M. Liuio Dentre, C. Aemilio cos. anno vrbis* CDLII. *Marſorũ agrum ui tueri, in quem colonia Carſeoli deducta erat, quattuor millibus hominum ſcriptis. Velleius libro* I. *Sora atque Alba deductae coloniae, & Carſeoli poſt biennium. De eadem Liuius libris* XXVII. *&* XXIX

Colonia XXXIIII. L. Narnia Nequinum

Liuius libro X. *M. Fuluio Paetino, T. Manlio Torquato cos. anno vrbis* CDLV. *Nequinum in deditionem populi Romani uenit, colonia eò aduerſus vmbros miſſa, a flumine Narnia appellata. Plutarchus in T. Quinctio. Colonias deduxit ante conſulatum Narniam, & Conſam. De eadem libris* XXVII. *&* XXIX

Colonia XXXV. Sinueſſa

Liuius libro X. *Tum de praeſidio regionis depopulatae a Samnitibus agitari coeptum. Itaque placuit, ut duae coloniae circa Veſtinum, & Falernum agrum deducerentur. Vna ad oſtium Lyris fluuij, quæ Minturnae appellata, altera in ſaltu Veſtino, Falernũ contingente agrum, ubi Synope dicitur Græca urbs fuiſſe. Sinueſſa deinde ab colonis Romanis apellata. Tribunis plebis negocium datum eſt, ut plebiſcito iuberetur P. Sempronius prætor triumuiros in ea loca colonis deducendis,*

dis creare. Nec *qui nomina darent facile inueniebantur, quia in ſtationem ſe prope perpetuam in feſtæ regionis nō in agros mitti rebantur.* Hoc autem Ap. *Claudio* II. & L. *Volumnio* II. *cos. factum eſt anno urbis* CDLVIII. *Eas uero non niſi anno ſequenti deductas his uerbis refert* Velleius. *At Fabio* V. & *Decio Mure* IIII. *cos. quo anno Pyrrhus regnare coepit Sinueſſam, Minturnasq; miſſi coloni.* De *Colonia Sinueſſa Liuius lib.* XXVII. & XXXVI

Colonia XXXVI. Minturnae

Haec *Liuio & Velleio auctoribus, eodem anno quo Sinueſſa colonia deducta eſt.* Dē *qua ſic ſcribit* Frontinus: *Minturnae muro ducta colonia, deducta a* C. *Caeſare. Iter populo non debetur, eius ager pro parte in iugeribus eſt adſignatus, ceterum in abſoluto eſt relictus. Plinius libro* III. *Colonia Minturnae Lyri amne diuiſa, Glanico appellato, Oppidū Sinueſſa extremum in adiecto* Latio. *De hac colonia Cicero pro Planco. Dionyſius libro* I. *Liuius libris* XXVII. & XXXVI. & *Ptolomeus mintionem faciunt.*

Colonia XXXVII. Venuſia

Paterculus libro I. *Sinueſſam Minturasque coloni miſſi. Poſt quadriennium Venuſiam. Anno urbis* CDLXIII. *Liuius libro* XXXI. P. *Sulpicio Galba* II. C. *Aurelio Cotta cos Anno urbis* DLIIII. III *Viri creati ad ſupplēdū Venuſinis colonorum numerum, quod bello Hannibalis attenuatae uires eius coloniae eſſent,* C. *Terentius Varro,* T. *Quinctius Flamininus,* P. *Cornelius* Cn. F. *Scipio. Hi colonos Venuſiā adſcripſerunt. Plinius libro* III. *Cap.* XI. *Dauniorum praeter ſupradictas colonia Venuſia. De eadem Liuius libro* XXVII

Colonia XXXVIII. Sena

Florus ex Liuio Coloniae deductae ſunt Caſtrū, Sena, Hadria.

dria. Anno CDLXV. *Hoc ego magis factū fuiſſe anno urbis* CDLXXI. *quo Senonibus a* P. *Dolabella ad internicionem caeſis, hae in eorundem agris coloniae deductae ſunt.* Hanc *autē in Senonum agro ſupero mari adiacente deductam fuiſſe ſic ex* Liuio *libro* XXVII. *intelligitur:* C. *Claudio* Nerone, M. *Liuio Salinatore* II *cos. Colonos maritimos, qui ſacroſanctā uacationem dicebantur habere, dare milites cogebant nullius obſeruata. Oſtienſis, Alſienſis, Antias, Anxuras, Minturnēſis, Sinueſſanus, & a ſupero mari Senenſis.* De *colonia Senenſi mentionem facit* Tacitus *libro* XXI

Colonia. XXXIX. Hadria

Haec eodem anno quo Sena deducta colonia fuit auctore Liuio, *de qua idem etiam meminit libro* XXVII

Colonia XL. Coſſa, alias Conſa

Paterculus libro I. *Coſſam & Paeſtum* Fabio *Dorſone, et Claudio Canina anno urbis* CDXXCI. *coloniae deductae.* Flo*rus ex Liuio in epitoma libri* XIIII. *coloniae deductae ſunt Poßidonia & Conſa.* Plinius *libro* III. *cap.* V. In *regione* VII. *Etruriae ab eo tractu Vmbria, portusq;* Telamon, *Coſſa* Volcientium *a populo* Romano *deducta. Victi enim aliquot annis antea fuerant* Volcientes, *&* Vulſinienſes, *a* Ti. Corun*canio, de quibus etiam triumphauit. Liuius libro* XXXIII. L. *Furio Purpureone* M. *Claudio Marcello cos. Coſſanis poſtulantibus ut ſibi colonorum numerus augeretur, mille adſcribi iußi, dum ne quis in eorum numero eſſet, qui poſt* L. *Cornelium, &* Ti *Sempronium cos. hoſtis fuiſſet.* Plutarchus *in* T. *Quinctio refert, eū adoleſcentē et* Narniam *et Coſſam colonias deduxiſſe. Coſſam Cicero in* Verrem *municipiū uocat.* De *eadem Liuius libro* XXVII. *Haec noſtra aetate* Or*betellum dicitur*

Colonia. XLI. Paeſtus, alias Poſsidonia

Paeſtus

Paeſtus quae et Poßidonia dicta eſt, eodem anno quo Coſſa colonia deducta fuit, ut ex Velleio & Liuio uidimus. De ea etiam ita ſcribit Liuius *libro* XXVII. *Et ab altero mari Pontiani, Paeſtani, & Coſſani. Strabo libro* V. *Picentes ex Hadria Romani colonos in Poßidoniatem ſinum deduxere, urbs Poßidonia Paeſtus dicta eſt, in medio ſinu collocata ab Sybaritis, quos Lucani, Lucanos Romani expulere. Inſalubris urbs ob amnem in paludes diffuſum*

Colonia. XLII. Ariminum

Florus ex Liuio libro XV. *Coloniae deductæ Ariminum in Piceno, Beneuentum in Samnio. Paterculus libro* I. *P. Sempronio Sopho & Appio Caeci F. cos. anno* CDXXCI. *Ariminum & Beneuentum coloni mißi. Strabo libro* V. *Ariminum vmbrorum colonia, ut Rauenna, utraque Romanos habet inquilinos. Plinius libro* III. *cap.* XV. *Octaua regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluuius Cruſtumium, Ariminum colonia, cum amnibus Arimino, & Apruſa. Fluuius hinc Rubicon quondam finis Italiae. Eutropius libro* II. *P. Sempronio Sopho, & Ap. Claudio cos. Conditae a Romanis ciuitates Ariminum in Gallia, Beneuentum in Samnio. De eadem colonia Cicero pro Caecina, Liuius libros* XXVII. & XXIX, *& uetus hac inſcriptio meminerunt*

PATRONO. COL. AVG. ARIMIN

Colonia. XLIII. Beneuentum Concordia

Haec colonia eo anno quo Ariminum Liuio, Velleio, & Eutropio auctoribus, deducta eſt. De qua ſic ſcribit Frontinus in libro de colonijs. Beneuentum muro ducta colonia, Concordia dicta, deduxit Nero Claudius Caeſar, iter populo non debetur, ager eius lege III. *uirali ueteranis eſt adſignatus. Caudinum alias Caudium oppidum muro ductum iter populo*

pulo debetur pedum L. A Caeſare Auguſto coloniae Beneuentanae cum territorio ſuo eſt adiudicatum. Ager eius ueteranis fuerat adſignatus, poſtea menſuratus limitibus, et cenſitus. Sex. Pompeius:Beneuentum (inquit) colonia quũ deduceretur, appellari coeptum eſt melioris ominis cauſſa, namque eam urbem antea Graeci incolentes Maleuẽtum appellarũt. Et Plinius libro III. cap. XI. Cetera intus in ſecunda regione Hirpinorum: colonia una Beneuentum auſpicatius mutato nomine, quae quondam appellata Maleuentum. Polybius libro III. Hannibal Beneuentum coloniam diripuit. De eadem Liuius libris XXVII. & uetuſta haec epigrammata meminerunt

IMP. CAESARI. AVGVSTO
ET. COLONIA I. BENEVENTANA I

Item

PATRONO. COLONIAE. BENEVENTANE

Colonia. XLIIII. Firmum

Hac eodem anno quo Caſtrum Velleio auctore initio primi belli Punici,deducta colonia eſt. De qua Liuius lib. XXVII. & uetus haec inſcriptio meminerunt

T. APPATIO T. F. VEL: ALFINIO
PATRONO. COLONIAE

Colonia XLV. Caſtrum Nouum

Florus ex Liuio in epitoma libri XI. Coloniae deductae ſunt Caſtrum, Sena, Hadria. Hoc autem factum eſt anno urbis CDLXV. Paterculus libro I. longe poſt deductam ſcribit: ait enim. Initio primi belli Punici Firmum & Caſtrum colonis occupata. Is annus urbis fuit CDXXCIX. Liuius libro XXXVI. Senatus decreuit uacationem rei naualis non

eſſe

eſſe colonis maritimis. Oſtia, Fregenae, Caſtrū nouum, Pyrgi. Vellei ut approbem ſententiam potius quam Liuij facit, quod Tuſci nondū uicti erant, ut in his coloniae adhuc deducerētur

Colonia XLVI. Aeſernia

Velleius libro I. Initio primi belli Punici Firmum & Caſtrum colonis occupata, & poſt annum Aeſernia. ergo anno urbis CDXCI. Florus ex Liuio libro XVI. Colonia Aeſernia deducta eſt. Frontinus de colonijs. Aeſernia colonia deducta lege Iulia. Iter populo debetur pedum X. ager eius limitibus Auguſteis eſt adſignatus. Florus in epitoma libri LXXII Aeſernia, et Alba coloniae ab Italicis obſeſſae ſunt. Idem libro LXXIII: Aeſernia colonia cum M. Marcello in poteſtatē Samnitium uenit. De eadem Liuius libro XXVII

Colonia XLVII. Alſium

Paterculus libro I. poſt XXII. annos Aeſulū, & Alſium colonis occupata ſunt. Liuius libro XXVII. Colonis maritimis uacatio obſeruata non eſt. Oſtienſis. Alſienſis, Antias, Anxuras, Minturnenſis, Sinueſſanus, & Senenſis

Colonia XLVIII. Aeſulum

Haec auctore Velleio eodem anno quo Alſium colonia deducta eſt. fuit is annus urbis conditae DVII

Colonia XLIX. Fregenae

Florus ex Liuio in epitoma libri XIX. Coloniae deductae ſunt Fregenae, in agro Sallentino Brunduſium. Paterculus libro I. Fregenas poſt biennium colonia deducta eſt. Liuius libro XXXVI. Senatus deuenit colonias maritimas uacationem rei naualis non habere Oſtia, Fregenae, Caſtrum nouum, Pyrgi, & &c.

Colonia L. Brunduſium

Paterculus. Fregenae poſt biennium, proximoque anno Torquato Sempronioq; coſ. Brunduſium. Anno urbis DX.

Florus:

Florus: Colonide deductae ſunt Fregenae, et in agro Sallentino Brunduſium. De eadem Liuius libris XXVII. *&* XXIX

Colonia LI. Latina Spoletium

Florus in epitoma libri XX. *Vmbris uictis: Spoletium colonia deducta eſt. Paterculus libro* I. *Brunduſium, et poſt triennium Spoletium coloniae deductae ſunt. Quo anno Floralium ludorum factum eſt initium. Liuius libro* XXII. *Hannibal interim recto itinere per vmbriam, uſque ad Spoletium uenit, inde repulſus, conιectans ex unius coloniae uiribus, quanta moles Romanae urbis eſſet. Et Cicero pro Balbo: Spoletinus T. Macrinus unus ex his, quos C. Marius ciuitate donaſſet dixit cauſſam ex colonia Latina, in primis firma & illuſtri. & paulo poſt, ſed quum lege Appuleia coloniae non eſſent deductae, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in ſingulas colonias ternos ciues Romanos facere poſſit. De eadem Liuius libro* XXVII. *& haec inſcripitio meminerunt*

M. IVNIVS. M. F. HOR. FLAVOS
PATRONO. COL. L. D. D. D

Colonia LII. Vibo Valentia

Paterculus: Torquato, Sempronioque cos. Brunduſium, & poſt triennium Spoletium, poſtq; biennium deducta Valentia. Anno urbis DXV. *Liuius libro* XXXV. *de eiuſdem coloniae reſtitutione (ut puto loquens) ita ait:* L. *Quinctio, Cn. Domitio cos. anno urbis* DLXVII. *Vibonem colonia deducta eſt ex S.C. plebiſq; ſcito, tria millia et ſeptingenti pedites ierunt CCC. equites,* III. *Viri deduxerunt eos Q. Naeuius, M. Minucius, M. Furius Craſſipes, quina dena iugera agri data in ſingulos pedites ſunt, duplex equitibus. Bruttiorum proxime fuerat ager, Bruttij ceperant de*

Grae-

Graecis. Strabo libro VI. *Poſt Coſentiam Hipponium eſt Locrorum aedificium, quod Bruttijs eripuere Romani, & Vibonem Valentiam appellauere*

Colonia LIII. Latina Placentia

Q. *Aſconius Pedianus in Piſonianam. In annalibus eorum qui Punicum bellum ſecundum ſcripſerunt, tradi uideo Placentiam coloniam deductā prid. Kal. Ianuarij, Ti. Sempronio Longo, & P. Cornelio Scipione patre Africani cos. primo anno eius belli, Vrbis* DXXXVI. *Sex millia hominum noui coloni deducti ſunt, in quibus equites, deducendi fuit cauſſa, ut opponeretur Gallis qui eam partem Italiae tenebant. Deduxerunt* III. *uiri P. Cornelius Aſina, P. Papirius, Maſo, & Cn. Pompeius, alias Cn. Cornelius Scipio.* EAMQVE. COLONIAM. LIII. DEDVCTAM. ESSE. INVENIMVS. *Deducta eſt autem* LATINA. *Florus libro* XX. *in epitoma: Coloniae deductae ſunt in agro de Gallis capto Placentia, & Cremona. Paterculus libro* I. *Sub aduentu in Italiam Hannibalis Cremona atque Placentia deductae coloniae. Polybius libro* III. *Sic ſcribit: P. Scipione, Ti. Sempronio cos. Cremonam trāſpadū, & Placentiam citra Padum deduxere C. Lutatius uir conſularis, alijque duo praetorij* III. *Viri, quos Boij fugarunt, et Mutinam compulere, deducta ſunt ſex millia ciuium intra triceſimum diem adeſſe iuſſa. Plut. in Hannibale: Romani Placentiam Cremonāq; colonos deduxere. Plinius libro* III. *cap.* XV. *In octaua regione Italiae, coloniae Parma & Placentia. De eadem Liuius libro* XXXI. *& Tacitus libro* XIIX. *mentionem faciunt. Hanc Cicero in Piſonem municipium, & Feſtus municipium ſui iuris uocant*

Colonia LIIII. Latina Cremona

Haec eodem anno quo Placentia Polybio, Liuio, Velleio,

& Plutarcho auctoribus deducta eſt. De qua ſic ſcribit Cornelius Tacitus libro XIX. Hic exitus Cremonam habuit anno CCXXCVI. a primordio ſui. Condita erat Ti. Sempronio, & Cornelio cos. ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduerſus Gallos Tranſpadum agentes, & ſi qua alia uis per alpes irrueret. Igitur numero colonorum, oportunitate fluminum, ubere agri annexu, connubijsque gentium adoleuit, floruitque; bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Liuius libro XXXI. Galli Placentiam inuaſerant, & direpta vrbe traiecto Pado ad Cremonam diripiendam pergunt, uicinae vrbis audita clades, ſpacium colonis dedit ad claudendas portas. Duarum coloniarum alteram captam, alteram oppugnari. Idem libro XXXIII. Cremonenſium, & Placentinorum colonorum turba, qui pileati ſequebantur Cornelium Cethegum cõſulem triumphantem de Gallis Inſubribus, & Coenomaneis. Et libro XXXVII. Cremona & Placentia colonis auctae. Plinius libro III. cap. XIX. In mediterraneo regionis X. Coloniae Cremona, Brixia Coenomanorũ agro, venetorum Ateſte. Ptolomeus libro III. C. I. Coenomanorum qui ſub Venetia ſunt, ciuitates Cremona colonia

Colonia LV. Puteoli ciuium Romanorum

Liuius libro XXXIIII. P. Africano maiore II. & Ti. Sempronio cos. anno DLX. coloniae ciuium Romanorum deductae ſunt Puteolos, Vulturnum, Linternum. Triceni homines in ſingulas. Paterculus libro I. Eodem temporum tractu quamquam apud quoſdam ambigitur, Puteolos, Salernumque, atque Buxentum miſſi coloni. Rurſum Liuius libro XXXIIII. Puteolos, Salernumque, & Buxentum adſcripti coloni; qui nomina dederant, quum ob id ſe pro ciuibus Romanis ferrent, ſenatus iudicauit, non eſſe eos ciues Romanos. Frontinus: Puteoli colonia Auguſta, Auguſtus deduxit, iter uno

uno latere populo debetur P. XXX. *Ager eius in iugeribus ueteranis, & tribunis legionarijs eſt adſignatus. Feſtus Puteolos unam ex his praefecturis aliquãdo fuiſſe dicit, in quas praefecti populi Romani ſuffragijs creati mittebantur. Tacitus libro* XIIII. *Vetus oppidum Puteoli ius coloniae, & cognomentum a* Nerone *adipiſcitur. Strabo libro* V. *Puteoli Cumanorum emporium bello Hannibalis a* Romanis *incolis auctũ, nomen accepit a puteis uel a putore, antea* Dycearchia *dicebatur. Huius coloniae haec uetuſta epigrammata meminerũt*

AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO. XC
N. FVFIDIO. N. F. M. PVLLIO. DVO. VIR
P. RVTILIO. CN. MALLIO. COS
OPERVM. LEX. II
item
AEDIL. COLON. PVTEOLANORVM
item
DEO. MAGNO. GENIO. COLONIAE
PVTEOLANORVM

Colonia LVI. Salernum ciuium Romanorum

Liuius libro XXXIIII. *P. Cornelio Scipione Africano* II. *Ti. Sempronio Longo cos. anno* DLX. *Coloniae ciuium* Romanorum *deductae ſunt Puteolos,* Vulturnum, *Linternum triceni homines in ſingulas. Item Salernum, Buxentumque coloniae ciuium* Romanorum *deductae ſunt, deduxere* III. *viri Ti. Sempronius Longus, qui tum cos. erat,* M. *Seruilius* C. *Minucius Thermus, ager diuiſus eſt, qui Campanorum fuerat. Eadem Paterculus libro* I. *Strabo libro* V. *Romani Salernum cuſtodiae gratia munierunt. De eã & Appianus libro* I. *bellorum ciuilium*

Colonia LVII. Buxentum C. R

Eodem anno quo Puteolos Salernumque, & Buxentum colonia deducta, ut Liuius, & Paterculus tradunt. De eadem Liuius libro XXXIX. *Sp. Poſtumio Albino, Q. Marcio Philippo cos. anno urbis* DLXVIII. *Triumuiri ad colonos ſcribendos Sypontum mari ſupero, Buxentum infero deſertas colonias ab T. Maenio Pr. vrbis creati ſunt L. Scribonius, M. Tuccius, Cn. Baebius Tamphilus*

Colonia LVIII. Vulturnum C. R

Haec cum tribus ſupraſcriptis colonia deducta eſt. De qua Frontinus ſic ſcribit: Vulturnum muro ducta colonia, iuſſu imp. Caeſaris eſt deducta, iter populo debetur pedum XX. *ager eius in nominibus uillarum, & poſſeſſorum eſt adſignatus. Varro libro* IIII. *de lingua Latina. Nam & colonia noſtra Vulturnum, & deus Tiberinus. Haec colonia inter eas praefecturas a Feſto refertur, in quas praefecti a populo Romano creati mittebantur*

Colonia LIX. Linternum C. R

Et haec cũ Vulturno & tribus reliquis, eodẽ anno colonia facta. De qua ita ſcribit Frontinus: Linternum muro ductũ, colonia ab Auguſto deducta, iter populo debetur P. CXX. *Ager eius in iugeribus ueteranis eſt adſignatus. Haec eodem iure praefectura aliquando fuiſſe a Feſto refertur, quo Vulturnum*

Colonia LX. Sipontum C. R

Liuius libro XXCIIII. *Scipione Africano* II. *& Sempronio Longo cos. Sipontum, in agrum qui Hirpinorum fuerat, coloniam ciuium Romanorum* III. *viri D. Iunius Brutus, M. Baebius Tamphilus, & M. Heluius deduxerunt. Haec eodem Liuio auctore, deſerta colonia cum Buxento reſtituta eſt*

Colonia

Colonia LXI. Tempſa C. R

Liuius: Eodem anno quo Sipontum: Tempſam, item Crotonem ciuium Romanorum *coloniae deductae ſunt. Tempſanus ager de Bruttijs captus erat. Bruttij Graecos expulerant. Tempſam L. Cornelius Merula, & C. Salonius deduxerunt*

Colonia LXII. Croton C. R

Liuius libro XXXIIII. *Africano* II. *& Longo cos. anno* DLX. *Tempſam & Crotonem ciuium* Romanorum *coloniae deductae. Crotonem Graeci habebant* III. *viri* CN. *Octauius, L. Aemilius Paullus, C. Plaetorius Crotonem deduxerunt*

Colonia LXIII. Pyrgi

Haec eodem anno colonia deducta eſt quo ſuperiores, de qua ſic ſcribit libro XXXVI. *Liuius: P. Scipione Naſica M'. Acilio Glabrione cos. ſenatus decreuit colonias maritimas uacationem rei naualis non habere. Oſtia, Fregenae, Caſtrum nouum, Pyrgi, Antium, Tarracinae, Minturnae, Sinueſſaque*

Colonia LXIIII. Latina Bononia

Liuius libro XXXVII. *M. Fuluio Nobiliore, &* CN. *Manlio Vulſone cos. anno* DLXV. *Ante diem* III. *Kal. Ianuarias, Bononiam Latina colonia, ex S. C. L. Valerius Flaccus, M. Atilius Seranus, L. Valerius Tappo* III. *viri deduxerunt. Tria millia hominum ſunt deducta, equitibus ſeptuagena iugera, ceteris colonis quinquagena ſunt data. Ager captus de Gallis Boijs fuerat, Galli Tuſcos expulerāt. Paterculus libro* I. CN. *Manlio Vulſone, M. Fuluio Nobiliore cos. Bononia deducta colonia. Feſtus Bononiam municipium ſui iuris appellat. Plinius libro* III. *cap.* XV. *In regione* VIII. *quae determinatur Arimino, Pado, Apennino intus*

coloniae Bononia *Felſina uocitata, quum princeps* Etruriae *eſſet,*Brixillum, *Mutina, Parma, Placentia;*Pomponius Mela *libro* II. *cap*. II. *Vrbium quae procul à mari habitantur opulentiſsimae ſunt, ad ſiniſtram* Patauium Antenoris, Mutina, & Bononia *Romanae coloniae*.

Colonia LXV. Piſaurum

Liuius *libro* XXXIX. P. *Claudio Pulchro*, L. *Porcio Licino coſ. anno* DLXX. *coloniae duae* Pollentia *in* Picenum, Piſaurum *in Gallicum agrum deductae ſunt, ſena iugera in ſingulos data, diui ſerunt agros colonosque deduxerunt ijdem* III. *viri* Q. *Fabius Labeo*, M. & Q. *Fuluij Flaccus*, & *Nobilior*. Paterculus *libro* I. *Quadriennium poſt* Bononiam Piſaurum *ac potentia colaniae deductae*. Plutarchus *in* Antonio. *Prodigia ante bellum* Actiacum *fuere*. Piſaurum *vrbem non longe ab* Hadria, *in qua* Antonius *colonos deduxerat biatu terrae abſortum perijſſe*.

Colonia LXVI. Potentia alias Pollentia

Haec eodem anno cũ Piſauro *colonia deducta eſt, ut* Liuius & Velleius *tradunt*.

Colonia LXVII. Mutina C. R

Liuius *libro* XXXIX. Q. *Fabio Labeone*, M. *Claudio Marcello coſ. anno* DLXXI. *Mutina* & *Parma coloniae* Romanorum *ciuium ſunt deductae*. *Bina millia hominum in agro, qui proxime* Boiorum, *ante* Tuſcorum *fuerat*. *Octogena iugera* Parmae, *quina* Mutinae *acceperunt*. *Deduxerũt* III. *viri* M. *Aemilius Lepidus*, T. *Aebutius Caius*, L. *Quinctius Criſpinus*. *De hac colonia* Polybius *libro* III. Cicero Philippica VII. Plinius *libro* III. *cap*. XV. & Pomponius Mela *libro* II. *cap*. II. *mentionem faciunt*

Colonia LXVIII. Parma C. R

Haec eodem anno quo Mutina *colonia facta eſt, ut paulo ante*

ante uidimus

Colonia LXIX. Saturnia C.R

Liuius libro XXXIX. Q. *Labeone, & M. Marcello cos. Saturnia colonia ciuium Romanorum in agrum Caletranum eſt deducta, deduxerunt* III. *viri* Q. *Fabius Labeo, C. Afranius Stellio, Ti. Sempronius Gracchus. Ptolomeus libro* III. *cap.* I. *Tuſcorum mediterraneae Saturnia colonia. Hanc coloniã inter eas praefecturas Feſtus enumerat, in quas praefecti quotannis a praetore vrbis mitti ſolebant*

Colonia LXX. Latina Aquileia

Liuius libro XXXIX. Q. *Labeone & M. Marcello cos. illud agitabant in ſenatu, uti colonia Aquileia deduceretur, nec ſatis conſtabat, utrum Latinam an ciuium Romanorum deduci placeret. Poſtremo Latinam potius coloniam deducendam patres cenſuerunt* III. *viri creati ſunt P. Scipio Naſica. C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Et libro* XL. *P. Cornelio Cethego, M. Baebio Tamphilo cos. anno vrbis* DLXXIII. *Aquileia colonia Latina in agro Gallorum eſt deducta. Tria millia peditum quinquagena iugera, Centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt.* III. *viri deduxerunt, qui ſupra. Velleius; Interiectoque triennio Aquileia, & Grauiſcae. Plinius libro* III. *cap.* XVIII. *In* X. *regione Italiae Venetia Natiſo cum Turro praefluentes Aquileiam coloniam,* XII. *milla paſſuum a mari ſitam, Carnorum haec regio. Strabo libro* V. *& Ptolemeus libro* III. *cap.* I. *eius coloniae meminerunt*

Colonia LXXI. Grauiſcae

Liuius libro XL. *P. Cornelio Cethego, M. Baebio Tamphilo cos. Colonia Grauiſcae deducta eſt in agrum Etruſcum de Tarquinienſibus quondam captum, quina iugera agri data* III. *viri deduxerunt C. Calpurnius Piſo, P. Claudius Pul-*

cher, & C. Terentius Iſter. Eiuſdem meminit Velleius, & Frontinus ſic: Colonia Grauiſcæ ab Auguſto deduci iuſſa eſt, nam ager in abſoluto tenebatur, poſtea imperator Ti. Caeſar iugerationis modum ſeruandi cauſſa lapidibus immenſis reip. loca adſignauit

Colonia LXXII. Latina Piſae

Liuius libro XL. *A. Poſtumio Albino, C. Calpurnio Piſone cos. anno* DLXXIIII. *Piſanis agrum pollicentibus quo Latina colonia deduceretur, gratiae ab ſenatu actae* III. *viri creati ad eam rem Q. Fabius Buteo, M. & P. Popillij Laenates. Ptolemeus libro* III. *eius coloniae meminit. Feſtus Piſas municipium ſui iuris fuiſſe ſcribit*

Colonia LXXIII. Luca C. R.

Liuius libro XLI. *C. Claudio Pulchro, Ti. Sempronio Graccho cos. anno vrbis* DLXXVII. *Lucam colonia,* ∞ ∞ *ciuium Romanorum ſunt deducta.* III. *viri deduxerunt P. Aelius, L. Aegilius, Cn. Sicinius. Quinquagena & ſingula iugera & ſemiſſes agri in ſingulos dati ſunt. De Ligure captus is ager erat. Etruſcorum antequam Ligurum fuerat. Paterculus. Et poſt quadriennium Luca colonia deducta. Plinius libro* III. *cap.* V. *In regione* VII. *Primũ Etruriae oppidum Lunà portu nobile, colonia Luca a mari recedens, quam Feſtus municipium ſui iuris uocat*

Colonia LXXIIII. Auximum

Paterculus libro I. *Auximum miſſi coloni in Picenum ante triennium, quam Caßius cenſor a Lupercali in Palatium uerſus Theatrum facere inſtituit, cui in demoliendo eximia ciuitatis ſeueritas, & cos. Caepio reſtitere. Fuit is annus urbis* DXCVII. *Sex. Iulio Caeſare, L. Aurelio Oreſte cos. Huius coloniae multae antiquae inſcriptiones meminere ſic*

III. VIR. IN. COL. AVXIM. BIS
Item
M. OPPIO. CAPITONI
PATRONO. COL. AVXIM

Colonia LXXV. Fabrateria

Paterculus libro I. *Caſsio Longino & Sextio Caluino cos. anno vrbis* DCXXX. *Fabrateria colonia deducta eſt. Frontinus de Colonijs: Fabrateria muro ducta. Iter populo non debetur. Ager eius iure ordinario eſt diuiſus*

Colonia LXXVI. Scylacium

Paterculus libro I. *Caſsio Longino & Sextio Caluino cos. anno* DCXXX. *Frabateria deducta colonia eſt. Et poſt annū Scylacium, Mineruium, Traentum, Neptunia, Carthagoq; in Africa prima extra Italiam colonia condita eſt. De Dertona ambigitur*

Colonia LXXVII. Mineruium

Eodem anno quo Scylacium auctore Velleio deducta colonia anno vrbis DCXXXI Q. *Caecilio Metello Balearico,* T. *Quinctio Flaminino cos*

Colonia LXXIII. Tarentum

Et haec cum Scylacio, & Mineruio colonia ut tradit Velleius deducta eſt. De qua Plutarchus in Gracchis ita ſcribit C. Gracchus tribunus plebis legem promulgauit ut Tarentū, & Capua coloniae deducerētur Druſus uero eius collega ut XII. *fierent, quod ſenatus probauit. Tacitus libro* IIII. *Nerone* IIII. *& Coſſo Cornelio cos. Veterani Tarentum, & Antium adſcripti. Non enim ut olim uniuerſae legiones dedu cebantur cum tribunis & centurionibus, & ſuis cuiuſque ordinis militibus. Strabo libro* VI. *Tarentum (inquit) Romanorum colonia*

Colonia

Colonia LXXIX. Neptunia

Cum Scylacio, Mineruio, & Tarento colonia, auctore Velleio deducta anno vrbis DCXXXI

Colonia. LXXX. Iulia Dertona

Et haec circa haec tempora ut tradit Paterculus, colonia facta eſt; de qua Plinius libro III. *cap.* V. *Ab altero Apennini latere ad Padum amnem Italiae ditiſſimum omnia nobilibus oppidis nitent. Liburna, Dertona colonia, Iria. Haec regio ex deſcriptione Auguſti* IX. *eſt. Vetus lapis*

ORIVNDO ET. ITALIA. IVL. DERTONA

Colonia LXXXI Nola

Anno vrbis DCXXXI. *Q. Balearico & T. Quinctio Flaminino cos. quo C. Gracchus primum tribunatum geſſit,* XII. *vt ait Plutarchus uel* X. *ut Appianus, lege, Druſi tribuni plebis coloniae factae, in quarum ſingulas tria millia ciuium deducta, quibus deducendis ipſe piraeſſe noluit ſed alios praefecit. Adijcit Florus ex Liuio in epitoma libri* LX. *C. Gracchus tribunus plebis continuato in alterum annum tribunatu, legibus agrarijs latis effecit, ut complures coloniae in Italia deducerentur, & una in ſolo dirutae Carthaginis, quo idē ipſe* III. *vir creatus coloniā deduxit. Idē refert Appianus libro* I. *bellorum ciuilium. Quae autem fuerint ab auctoribus non produntur. Ego has fuiſſe opinor Scylacium, Mineruium, Tarentum, Neptuniam, Dertonam, quas Velleius ſcribit hoc anno deductas fuiſſe; item Nolam, Ariciam, Lauininm, Abellinum, Ferentinum, Tarquinios, & extra Italiam Carthagiginem. Nam has omnes urbes paulo poſt colonias fuiſſe legimus, nec quando deductae fuerint apparet. Quae quū ante haec tempora factae non ſint, reliquum eſt ut eas hoc anno legibus Sempronia, et Liuia deductas dicamu, squarū una fuit Nola. De qua ſcribit ex Liuio Florus in epitoma libri* LXX.

III.L. *Caeſar conſul male aduerſus Samnites pugnauit.* No*la colonia in poteſtatem Samnitium cum* L. *Poſtummio pr*. *uenit, qui interemptus eſt*. *Feſtus:* Nol*am municipium ſui iuris fuiſſe tradit. Frontinus de coloniis:* Nol*a muro ducta colonia Auguſta, Veſpaſianus Auguſtus deduxit, iter populo debetur* P. CXX. *ager eius militibus Sullanis fuerat adſignatus, poſtea interciſiuis menſuris colonis ut familiae eſt adſignatus. Plinius libro* III. *cap.* V. *Regio ea a Tiberi prima Italiae ſeruatur ex deſcriptione Auguſti: intus coloniae Capua, Aquinū, Sueſſa, Venafrum, Sora, Theanū, Nola. Antiquus lapis*

T. TETTIENVS. T. F. FELIX
PATRON. COL. NOLANAE

Item

L. SICINIO. L. F. SER. VALENTI
PATRONO. MVNICIPI. CVRAT
REIP. NOLANORVM. S. P. Q. NOLANVS
D. P.

Colonia XXCII. Aricia C. R

Florus ex Liuio in epitoma libri XXX. *Marius Antium, Ariciam, Lauinium colonias deuaſtauit. Aricia autem ex antiquo municipio colonia facta fuerat*

Colonia XXCIII. Lauinium

Haec (ut puto) una ex XII. *colonijs hoc anno deductis fuit, de qua bello Marſico meminit ex Liuio Florus libro xxx*

Colonia XXCIIII. Abellinum

Abellinum (inquit Frontinus) muro ducta colonia lege Sempronia. Iter populo non debetur, ager eius ueteranis eſt adſignatus. Velleius libro II. *de C. Sempronio Graccho loquēs; C. Gracchus tribunatum ingreſſus longe maiora & acriora repetens, dabat ciuitatem omnibus Italis, extendebat eam paene uſque ad alpes, diuidebat agros, uetabat quemquam ciuem plus*

plus quingentis iugeribus habere, noua conſtituebat portoria, nouis colonijs replebat prouincias, iudicia a ſenatu transferebat ad equites, frumentum dare inſtituerat. Ex *quibus uerbis intelligo* Abellinum *& reliquas colonias quas* Frontinus *lege* Sempronia *deductas ſcribit, ex his* XII. *fuiſſe, quae hoc anno ab ipſo, et* Druſo, *tribunis plebis deductae ſunt*

Colonia XXCV. Ferentinum

Frontinus *in libro de colonijs:* Ferẽtinenſis *colonia lege* Sẽpronia *eſt adſignata, ſed quod ante limitibus centuriatis fuerat adſignata, poſtea deficiẽtibus veteranis iuxta fidẽ poſſeßionis eſt recẽſita, numeris uncialibus termini ſunt conſtituti.* Liuius *libro* XXXIIII. Nouum *ius eo anno a* Frentinatibus *tentatum, ut* Latini *qui in coloniã* Romanã *nomina dediſſent ciues* Romani *eſſent.* Sed *hic de populis loquitur non de hac colonia*

Colonia XXCVI. Tarquinij

Tarquinij *colonia lege* Sempronia *eſt adſignata, cuius agri menſurã in trigono, varijs locis eſt contecta. Ita* Frontinus *de colonijs.* Hãc *coloniã* Cicero *pro* Caecina *municipiũ appellat*

Colonia XXCVII. Eporedia

Paterculus *libro* I. Narbo *Marcius in* Gallia M. Porcio, *&* Q. Marcio *cos. anno vrbis* DCXXXVI. *deducta colonia eſt.* Poſt *tres et uiginti annos in* Bactẽnis Eporedia Mario VI. Valerioq; Flacco *cos. anno vrbis* DCLIIII. *Neq: facile memoriae mandauerim, quae niſi militaris colonia poſt hoc tẽpus deducta ſit.* Plinius *libro* III. *cap.* XVII. *In regione* XI. Trãſpadana Auguſta Praetoria *iuxta geminas* Alpium *fauces* Graias *at* Poeninas, *his* Poenos, Graijs Herculẽ *tranſiſſe memorant.* Oppidũ Eporedia *ſibyllinis libris a populo* Romano *cõdi iuſſũ.* Eporedicas Galli *bonorũ equorũ domitores uocãt*

Colonia XXCVIII. Alba Pompeia

Anno ab vrbe condita DCLXIIII. L. *Iulio* Caeſare, P. Ruti-

Rutilio coſ. qui primus belli Marſici fuit, quum lege Iulia Latinis, Tuſcis, et vmbris primũ ipſo anno, deinde anno ſequenti Cn. Pompeio Strabone, & L. Porcio Catone coſ. Gallis ciſpadanis ciuitas data fuiſſet, Trãſpadani indignati eorũ rationem in iure ciuitatis Romanae habitam non fuiſſe, tumultuari coeperunt. Quibus tumultibus ſedandis a ſenatu cura data eſt Põpeio conſuli. Is Gallis quidẽ ciſpadanis ciuitate donata, ut Trãſpadanos quietaret, eos iure Latij honorauit, aliquotq; tam citra, quã ultra Padum colonias deduxit. Citra Padum quidem colonias Romanas, ultra uero Latinas eas fecit. In his quae cis Padum fuerunt, Alba Pompeia ut opinor colonia fuit ab ipſo uocata, ut Laus Pompeia uls Padum. Neq; enim ullus praeter ea Pompeius in hiſce regionibus quid geſſiſſe legitur. An colonias uero cis Padum deduxerit ut ueriſimile, ita obſcurum eſt

Colonia XXCIX. Auguſta Verona

Pedianus in Piſonianã ita ſcribit, ubi de Placẽtia loquitur: Neq; illud dici poteſt ſic eam coloniã eſſe deductã, quẽadmodũ poſt plures aetates Cn. Põpeius Strabo pater Cn. Pompeij magni Tranſpadanas colonias deduxerat. Põpeius enim nõ nouis colonis eas cõſtituit, ſed ueteribus incolis manẽtibus ius dedit Latij, ut poſſẽt habere ius, quod ceterae Latinae coloniae, ideſt ut gerẽdi magiſtratus gratia, ciuitatẽ Romanã adipiſcerẽtur. Porro duo genera earũ coloniarũ quae a populo Romano deductae ſunt, fuerunt itaq; aliae Latinorũ eſſent* de ſe aũt etc. Hic locus mutilus eſt ut apparet, quẽ ego ſic reſtituerẽ: ut aliae ciuiũ Romanorũ, aliae Latinorũ eſſent. Ex his Pediani uerbis illud, quod dixi, colligimus, deductis aliquot colonijs, ipſum Tranſpadanis ius Latij ciuitati Romanae proximũ dediſſe, poſtquam ciuitas reliquis Italicis populis (quos enumeraui) data eſſet a ſuperioribus conſulibus Iulio, & Rutilio. Porro autem inter Tranſpadanas Latinas colonias a Pompeio deductas*

ctas fuiſſe opinor (nullus enim de his aperte quod ſciam ſcriptor tradit) Veronã & Ateſte Venetorum, Brixiã, & Comum Coenomanorum, Laudẽ Pompei Inſubrum. Nam, Veneti, quamquam eos nunquam legamus a Romanis uictos, uel ſubactos, aut triumphatos, ex quo enim in amicitiam & foedus Romanum, bello Gallico Ciſalpino auctore Strabone, uenerunt, diu in populi Rom. amicitia libere egere, poſtea tamen in conſuetudinem parendi Romanis clementer prouocantibus, & ipſi uenerunt, omnibus praeſertim circum finitimis nationibus, & gentibus, ut Inſubribus, Coenomanis, Carnis, Iapudibus, Iſtris, & Boijs multis proelijs bello ſuperatis, ac in ditionem populi Romani redactis. De his colonijs tranſpadanis meminit Tranquillus in Caeſare, ubi eas colonias Latinas uocat ſic: Decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adijt. Et ad audendum aliquid concitaſſet, niſi conſules conſcriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipſum retinuiſſent. Veronam uero unam ex his colonis Latinis Trãſpadanis a Pompeio Strabone deductis fuiſſe refert incertus auctor in Panegyrico ad Conſtantinum Imperatorem ſic: Pugnaciſſimo praefecto; ut quam coloniam Cn. Pompeius aliquando deduxerat, Pompeianus euerteret, o miſerabilem Veronenſium calamitatem. & &c. Tacitus libro XIX. Quaeſitum inde quae ſedes bello legeretur, Verona potior uiſa patentibus circum campis ad pugnam equeſtrem, qua preualebant, ſimul coloniam copijs ualidam auferre Vitellio in rem famamque uidebatur. Antiqua haec inſcriptio Veronae eam coloniam Augustam uocat ita

COLONIA AVGVSTA. VERONA, NOVA. GALLIENIANA. VALERIANO. II. ET. LVCILLO COSS. MVRI. VERONENSIVM. FABRICATI EX. DIE. III. NONARVM. APRILIVM. DEDI-

CATI. PRID. NON. DECEMBRIS. IVBENTE SANCTISSIMO. GALLIENO. AVGVSTO. N. INSISTENTE. AVRELIO. MARCELLINO. V. P DVC. DVC. CVRANTE IVLIO. MARCELLINO

Deducta igitur fuit Latina colonia Verona cũ reliquis Trãſpadanis Cn. Põpeio Strabone, et M. Porcio Catone coſ. anno vrbis conditae DCLXV. *Cui poſtea, et reliquis colonijs Trãſpadanis C. Caeſar dictator creatus ciuitatem Romanam donauit. Non piguit autem in patriae diſcriptione diutius immorari*

Colonia XC. Ateſte Venetorum

Haec proculdubio una ex Trãſpadanis colonijs fuit a Cn. Pompeio cum Verona & reliquis deducta, de qua ſcribit Plinius libro III. *cap.* XIX. *In mediterraneo regionis* X. *Coloniae Cremona, Brixia Coenomanorum agro, Venetorum autem Ateſte*

Colonia XCI. Brixia Coenomanorum

Haec & ipſa ab eodem Cn. Pompeio Strabone Latina colonia deducta eſt, atque poſtea cum reliquis colonijs Tranſpadanis a C. Caeſare dictatore ciuitate donata. De cuius magiſtratibus Queſtore, Aedili, IIII. *viris uiri dicundo,* IIII. *viris quinquennalibus,* VI. *viris auguſtalibus multa mentio eſt in antiquis eius vrbis epigrammatibus, haud multo tempore ante effoſſis*

Colonia XCII. Comum alias Nouocomum

Strabo libro V. *Comum mediocris colonia erat, ſed Pompeius Strabo Magni pater colonos reſtituit; eã Rheti uaſtauerant. C. Scipio tria millia hominum addidit, Caeſar quinque millia, ex quibus quingenti Graeci ciuitate donati. Hi Nouum Comum uocauere. Appianus libro* II. *Bellorum ciuilium Caeſar Nouumcomum condidit in Alpibus, & qui illic magiſtratum*

Colonia XCVI. Sueſſula

Oppidum muro ductum, lege Sullana eſt deducta, iter populo non debetur, ager eius ueteranis militibus Sullanis in iugeribus eſt adſignatus. Frontinus. Haec uetus praefectura, et municipium ſine ſuffragij iure fuit

Colonia XCII. Pompei

De hac colonia Cicero pro Sulla ſic mentionem facit: Diſiunxit Pompeianos a colonis, ut hoc diſsidio ac diſcenſione facta, oppidum in ſua poteſtate eſſet, & Pompeianos haberet quum ab hoc illa colonia deducta ſit, & quum commoda colonorum a fortunis Pompeianorum P. R. fortuna diuiſerit, ita carus utriſque eſt. Has autem quinque colonias a Sulla deductas fuiſſe opinor, quod is multas colonias militares feciſſe tradatur, atque hae ante Ciceronis aetatem iam coloniae factae fuerint. Florus libro LXXVII. *L. Sulla cos. colonias deduxit. Et libro* XXCIX: *Sulla Nolam in Samnio recepit.* XLVII. *legiones in agros captos deduxit, et eos ijs diuiſit. Multiſque municipijs, ut tradit Cicero pro Caecina, ciuitatem ademit*

Colonia XCIIX. Capua Iulia Felix

Paterculus: Caeſar in conſulatu (is cum geſsit anno vrbis DCXCV. *cum M. Bibulo) legem tulit, ut ager Campanus plebei diuideretur, ſuaſore legis Pompeio. Ita circiter* XX. *milia ciuium eò deducta, & ius his reſtitutum poſt annos circiter* CLII. *quam bello Punico a Romanis Capua in formam praefecturae redacta erat. Frontinus de colonijs. Capua muro ducta colonia Iulia Felix iuſſu Imp. Caeſaris a* XX. *viris eſt deducta. Iter populo debetur P. C. Ager eius lege Sullana fuerat adſignatus, poſtea Caeſar Auguſtus in iugeribus militi pro merito diuidi iuſsit. Calatia oppidum muro ducta, iter populo debetur P.* LX. *Coloniae Capuenſi cum territorio ſuo*

a Sulla Felice adiudicata olim ob hoſtium pugnam. Cicero in Rullum II. *Neque te* P. *Rulle omina illa* M. *Bruti atque auſpicia a ſimili furore deterrent; nam et ipſe qui deduxit, & qui magiſtratum* Capuae *ceperunt, & qui aliquam partem illius deductionis, honoris, muneris attigerunt, omnes acerbiſsimas impiorũ poenas pertulerunt: idẽ. Quũ ueniſſem Capuam coloniam deductam* L. *Conſidio, &* Sex. *Saltio, quemadmodum ipſi loquebantur, praetoribus, nam quum ceteris in colonijs duumuiri appellentur, hi ſe praetores appellari uolebant.* Et *paulo poſt:* Huc *iſti decemuiri quum numerũ colonorum ex lege* Rulli *deduxerunt, centum decuriones, decem augures, ſex pontifices conſtituerunt: quos illorum animos, quos impetus, quam ferociam eſſe putatis?* Idem Philippica II. *Conſuluiſti me per litteras de Capua tu quidem, ſed idem de Caſilino reſpondiſſem, poſſes ne ubi colonia eſſet, eò coloniam nouam inde ducere? negaui in ea coloniam quae eſſet auſpicato deductam, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci, colonos nouos adſcribi poſſe reſcripſi.* Plinius libro III. *cap.* V. Regio *ea a* Tiberi *prima* Italiae *ſeruatur ex deſcriptione* Auguſti. Intus *coloniae* Capua, *a* Capi *dicta,* Aquinum, *& cet*

Colonia Bouianum Vetus

Et haec a Caeſare *ut puto iam dictatore, deducta eſt (nullus enim deinceps ita in eis digerendis temporis ordo accuratus ſeruari poterit)* De *qua ſic ſcribit* Frontinus: Bouianum *oppidum lege* Iulia *milites deduxerunt ſine colonis, iter populo amplius non debetur quam* P. X. Ager *eius per centurias & ſcamna eſt adſignatus.* Plinius *libro* III. *cap.* XII. In *regione* IIII. Italiae Samnitium, *quos* Sabellos & Graeci Saunitas *dixere, colonia* Bouianum *uetus, & alterum cognomine* Vndecumanorum

Co-

Colonia Veij

Veij colonia priuſquam oppugnaretur. Ager eius militibus eſt adſignatus ex lege Iulia. Poſtea deficientibus his ad vrbanam ciuitatem adſociandos cenſuerat diuus Auguſtus, nam uarijs temporibus, & a diuis Imperatoribus agri ſunt adſignati. Frontinus in libro de colonijs.

Colonia Aufidena

Aufidena muro ducta colonia iter populo debetur P. X. milites eam lege Iulia ſine colonis deduxerunt

Colonia Caſilinum

Cicero Philippica II. in M. Antonium. Deduxiſti coloniam Caſilinum, quod Caeſar ante deduxerat, omni auſpiciorum iure turbato, Caſilinum coloniam deduxiſti, quo erat paucis annis ante deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circumduceres, cuius quidē nomine portam Capuae paene perſtrinxiſti, ut florentis coloniae territoriū minueretur. Haec auctore Feſto uetus praefectura fuit

Colonia Calatia

Et haec a C. Caeſare deducta fuit, ut ex his Velleij uerbis intelligitur libro II. vbi de Auguſto loquitur ſic: Primumq; a Calatia mox, Caſilino ueteranos exciuit paternos, quorum exemplum ſequuti alij breui in formam iuſti coiere exercitus

Colonia Lanuuium

Lanuuium colonia ex municipio uetere facta eſt a C. Caeſare dictatore, ut tradit Frontinus ſic: Lanuuium muro ductum, colonia deducta a diuo Iulio. Ager eius in limitibus Auguſteis pro parte eſt adſignatus militibus ueteranis, & pro parte uirginum Veſtalium lege Auguſtana fuit adſignatus. Sed poſtea Imp. Hadrianus colonis ſuis agrum adſignari iuſſit

Colonia Forum Iuli

Haec ut exiſtimo a Caeſare etiam deducta fuit, quod nomẽ ipſum declarat, de qua Ptolomeus *libro* III. *cap.* I. *ſic meminit; Carnorum mediterraneae coloniae,* Forum Iulij,*& cet*

Colonia Iulia Hiſpella

Hanc quoque a Caeſare deductam nomen ipſum indicat. Cuius uetus haec inſcriptio meminit

C.ALFIVS.C. F. LEM . RVFVS
II.VIR.QVIN.COL.IVL.HISPELL

Haec etiam municipium dicitur, ut hic

GENIO. MVNICIPI. HISPEL. SACR

Colonia Pola, alias Pietas Iulia

Et hanc ex nomine a Caeſare deductam opinor: de qua ſic ſcribit Plinius *libro tertio, cap.*XIX. *In decima regione oppida Iſtriae ciuium* Romanorum *Aegida, Parentium, colonia* Pola,*quae nunc* Pietas Iulia, *quondam a Colchis condita, abeſt a Tergeſte centum millia paſſuum, mox oppidum Neſactiũ. Hae autẽ ſunt omnes coloniae militares,quas à Caeſare dictatore deductas, uel inuenerim,uel coniectura conſequi potuerim*

Colonia Aquinum

Nunc eas colonias adijciam,quas a triumuiris R.P.C. *Lepido,Antonio,& Caeſare deductas fuiſſe inuenerim.Quarum prima ordine alphabetico eſt* Aquinum,*de qua ita ſcribit* Frõtinus: *Aquinum muro ducta Colonia, lege triumuirali deducta, iter populo debetur* p.XXC. *Ager eius perennis militibus eſt adſignatus.* Plinius *libro tertio,cap. quinto. In regione prima* Italiae *coloniae Capua,Aquinum,Sueſſa,&c.Tacitus libro decimoſeptimo Sub* Othone: *Sepoſitus per eos dies* Cornelius Dolabella *in coloniam Aquinatem. Haec colonia municipium uocatur a* Cicerone *in oratione pro* Plancio. *Nã ante*

ante coloniam a triumuiris deductam, municipium lege(ut opinor) Iulia factum fuerat

Colonia Iunonia Faliſca Etruſcorum

Frontinus: Colonia Iunonia, quae appellatur Faliſca a triumuiris eſt adſignata, & modus iugerationis eſt datus, in qua limites interciſiui ſunt, directi lege agraria. Plinius libro III.*cap.*V.*in regione* VII. *Tuſcia, intus coloniae Faliſca Argis orta, ut auctor eſt Cato, quae cognominatur Etruſcorum, Lucus Feroniae, & cet.*

Colonia Florentia

Frontinus. Florentina colonia deducta a triumuiris, adſignata lege Iulia centurijs Caeſariana iugera CC. *per cardines, & decumanos. Huius coloniae meminit Tacitus*

Colonia Foedaturae

Colonia Foedaturae, ea lege qua ager Florentinus, in centurijs ſingulis iugera CC. *termini lapidei, alij ſextales, alij molares. Frontinus*

Colonia Formiae

Frontinus: Formias oppidum triumuiri ſine colonis deduxerunt. Iter populo non debetur. Ager eius in abſoluto reſedit, pro parte in lacineis eſt adſignatus. Finitur terminis ſiliceis, & Tiburtinis. Haec ante uetus municipium, & praefectura fuit

Colonia Teleſia

Teleſia muro ducta colonia, a triumuiris deducta. Iter populo debetur P. triginta. Ager eius limitibus Auguſteis in nominibus eſt adſignatus. Frontinus

Colonia Tuder Fida

Tuder Fida colonia ea lege, qua & ager Florentinus in cẽturijs ſingulis iugera CC. *Termini lapidei, alias ſaxei, alias molares. Frontinus. Et uetus lapis*

TI.EFRVENVS.TI.F.SABINVS.TESTAMENTO
LEGAVIT. MVNICIPIBVS. RHEGINIS

Colonia Acerrae

Acerrae muro ducta colonia, diuus Auguſtus deduci iuſſit, iter populo debetur P. LXXX. *Ager eius in iugeribus eſt adſignatus. Frontinus* Haec *colonia uetus municipium, & praefectura fuit*

Colonia Alatrum

Alatrum muro ducta colonia, Auguſtus deduxit, iter populo non debetur, ager eius per centurias & ſtrigas eſt adſignatus. Frontinus. Haec *etiam municipium in antiquis inſcriptionibus appellatur ſic*

C.IVLIO. AVG. L. HELENO. EX. DECRETO
DECVR. MVNICIPI. ALETRINATIS. ET
POLLICITATIONE.SEVIR. ET. MVNICIPVM
ET. INCOL. OB. MERITA. EIVS

Colonia Atella

Frontinus: Atella muro ducta colonia, deducta ab Auguſto. Iter populo debetur P. CXX. *Ager eius in iugeribus eſt adſignatus. Atella uetus ante tum municipium, tum praefectura fuit*

Colonia Auguſta Taurinorum

Hanc cum Auguſta praetoria Salaſſorum ab Auguſto Caeſare deductam exiſtimo, quando ipſe, auctore Strabone, egregia contra Salaſſos uictoria potitus eorum prope nomen deleuerit. De quibus ſic libro III. *cap.* XVII. *ſcribit Plinius* In *Tranſpadana regione* XI. *coloniae ab alpium radicibus Auguſta Taurinorum antiqua Ligurum ſtirpe, inde nauigabili*

Pado, dein Salaſſorũ Auguſta praetoria,iuxta geminas alpiũ fauces Graias, atque Poeninas

Colonia Auguſta Praetoria Salaſſorum

De hac praeter Pliniũ meminit Ptolomeus libro III. *cap.* I. *ſic:Salaſſorum qui ſub Inſubribus ſunt ciuitates, Auguſta praetoria colonia*

Colonia Bouianum Vndecumanorum

Huc undecimam legionem poſt bella ciuilia ab Auguſto deductã coloniã fuiſſe innuere uidetur Plinius libro III.*cap.*III

Colonia Copiae, alias Thurii

Strabo libro VI. *Thurios Tarentum euerſere, Romani colonos paucos deduxere Copiaſque coloniam appellauerunt. Hanc ab Auguſto deductam opinor, poſt bellum Siculum*

Colonia Cortona

Dionyſius qui ſub Auguſto uixit: Croton colonia Romanorum, Cortona nuper appellata eſt. Haec in Tuſcia erat

Colonia Cumae

Cumae muro ducta colonia, ab Auguſto deducta, iter populo debetur pedes LXXX. *Ager eius in iugeribus ueteranis pro merito eſt adſignatus iuſſu Claudi Caeſaris. Frontinus. Vetus aliquando municipium,aliquando praefectura haec colonia fuit Feſto & Liuio auctoribus*

Colonia Fanum Fortunae,alias Iulia Faneſtris

Hanc Ab Auguſto deductam nomen declarat, quando is Tranquillo auctore, duodetriginta colonias deduxerit. Plinius libro III. *cap.* XIIII*: In regione ſexta colonia Fanũ Fortunae,Piſaurum. Pomponius Mela libro* II.*cap.*II. *A Pado ad Anconam,tranſitur Rauennam, Ariminum, Piſaurum, Faneſtris colonia,flumen Metaurus, atque Aeſis. Vetus lapis*

L.OP-

L.OPPIVS.SEX.F.L.N.BARBATVS
PROC. COL. FAN
item
II.VIR. Q. Q. CORP. DENDROPHOROR
COLON. FANESTRIS. D. D.
item
Q. DIVINIVS. Q. F. APPIO
TABVLARIVS.CORPOR.DENDROPHOR
COL. IVL. FANESTRIS

Colonia Nuceria

Nuceria Conſtantina muro ducta colonia. Deducta iuſſu imp. Auguſti, iter populo debetur P.LX. *Ager eius limitibus Iulianis lege Auguſtana militibus eſt adſignatus, & alibi in abſoluto reſedit. Liuius libro* XXVII. *Nucerinos quaerentes ubi habitarent Nuceria deleta, Atellā, quia id maluerant, Atellanis Calatiam migrare iuſsis, transducti* M. *Marcello, &* M. *Laeuino cos. Ptolomeus libro* III. *cap.*1. *Vmbrorum qui ſunt ſupra Tuſcos Nuceria colonia, poſtea Picentinorum Nuceria colonia*

Colonia Orientium

Orientium colonia lege Auguſti cenſita eſt limitibus Graechanis, qui recturas maritimas, & montanas ſpectant, poſtea per cardines decumanos, & duodecumanos adſignata eſt. Frontinus

Colonia Priuernum

Priuernum oppidum muro ductum coloniam militibus deduxit imp. Caeſar ſine colonis. Iter populo debetur P.XXX. *Ager eius pro parte cultus iugeribus eſt adſignatus. Ceterū in lacineis uel in abſoluto remanſit. Frontinus. Priuernum uetus municipium & praefectura ante fuit, auctore* Feſto.

Colonia

Colonia Rauenna

Strabo libro v. *Ariminum vmbrorum colonia, ut* R*a*uenna, *ſed utraque* R*omanos habet inquilinos*. H*aec ab* A*uguſto inſtituta eſt, quum claſſem in eius portu inſtruxit, quae* H*adriatico ſinu tuendo excubaret*

Colonia Tergeſte

H*aec ut ex hac antiqua* T*ergeſtina inſcriptione liquet* IMP. CAESAR. COS. DESIG. TERT. III. VIR. R. P. C. ITER. MVRVM. TVRRESQVE. FECIT *ab* A*uguſto deducta eſt*. D*e qua* P*linius libro* III. *cap.* XVIII I*n* X. *regione* I*taliae*, T*ergeſtinus ſinus, colonia* T*ergeſte* XXXIII. *mille paſſuum ab* A*quileia*. P*tolomeus libro* III. *cap.* I I*ſtriae poſt flexum intimi* H*adriatici ſinus*, T*ergeſte colonia*

Colonia Theanum Sidicinum

F*rontinus*: T*heanum quod & Sidicinum colonia deducta a* C*aeſare* A*uguſto, iter populo debetur* P. XXCV. A*ger eius limitibus metricis omnibus eſt adſignatus*. P*linius libro* III. *cap.* V. I*n regione prima* I*taliae, coloniae* C*apua*, A*quinum*, S*ueſſa*, V*enafrum*, S*ora*, T*heanum* S*idicinum*, & N*ola*. H*ae autem ſunt coloniae quas pro conſtanti* A*uguſtum* C*aeſarem deduxiſſe inueni*. S*equũtur hae tres praeterea coloniae a* N*erone* C*laudio, fratre, &* D*ruſo* C*aeſare filio* T*iberij imperatoris factae, de quibus ſcribit* F*rontinus*

Colonia Atina

A*tina muro ducta colonia; deduxit* N*ero* C*laudius, iter populo non debetur*. A*ger eius pro parte in lacineis, & ſtrigis eſt adſignatus*. F*rontinus*

Colonia Anagnia

H*aec ex municipio a* D*ruſo* C*aeſare deducta colonia eſt*. D*e qua ita ſcribit* F*ontinus*: A*nagnia muro ducta colonia*

D*ruſi*

Druſi Caeſaris, populus dederat, iter populo non debetur, ager eius per ſtrigas eſt adſignatus. Haec *colonia municipiū uetus, & praefectura ante fuerat*

Colonia Calagna

Calagna muro ducta colonia iuſſu Druſi Caeſaris populus deduxit, iter populo non debetur, ager eius ueteranis eſt adſignatus. Frontinus de colonijs

Coloniae incerto tempore deductae

Colonia Abella

Abella municipiū coloniae, uel familiae imp. Caeſaris Veſpaſiani iuſſu acceperunt, poſtea in lacineis ager eius in iugeribus militi eſt adſignatus, iter populo debetur

Colonia Aeſis

Huius coloniae non niſi in uetuſtis his epigrammatibus mētionem extare didici ſic

PATRONO. COL. AESIS

item

PATRONO. COL. AVXIM

ET. COL. AESIS

ET. MVNIC. NVMANAT

item

PLEBS. COLON. AESIS

Colonia Ancon alias Ancona

Plinius libro III. *cap.* XIII. *Quarta regione Piceni Numana a Siculis condita. Ab eiſdem colonia Ancon appoſita promontorio Cumero in ipſo flectentis ſe ore cubito. Vetus inſcriptio*

DECVRIONES. ET. PLEBS

COLONIAE. ANCONITANORVM

Colonia

Colonia Apuleſium

Huius coloniae tantum uetus hic lapis meminit

P. AELIO. P. F. PAPIR. MARCELLO
PATRONO. ET. DECVRIONI
COLONIAE. APVLESIVM

Colonia Aſculum

Plinius libro XIII. *cap.* XIII. *In quinta regione Piceni Cupra oppidum, caſtellum Firmanorum, & ſupra id colonia, Aſculum Piceni nobiliſsima. Aſculum Cicero pro Sulla municipium uocat. Vetus epigramma*

DECVRIONES. ET. PLEBS
COLONIE. ASCVLANORVM

Colonia Aſta

Ptolomeus libro III. *cap.* I. *In Liguria Aſta colonia*

Colonia Brixillum

Plinius libro XIII. *cap.* XV. *In octaua regione coloniaė Bononia, Brixillum, Mutina. De hoc oppido plura ſcribit Tacitus libris* XVII. & XIX *clade Othonis inſigne*

Colonia Caedicia

Vetus epigramma tantum quod ſciam, hanc coloniam commemorat ita

DVOVIR. MVLSVM. ET. CRVSTVM
COLONIS. SENVISSANIS. ET. CAEDICIANIS

Colonia Capis

Capis coloniae pro aeſtimo vbertatis, & naturae locorũ ſunt agri adſignati, nam termini in uarijs locis ſunt poſiti. Frontinus

Colonia

Colonia Concordia

Plinius libro III. *cap.* XIIX. *In decima regione Venetia, colonia Concordia. Ptolomeus lib.* III. *cap.* I. *Carnorum mediterraneae coloniae, Forum Iulij, Concordia, Aquileia*

Colonia Gabij

Lapis uetus extat Zagaroli, quod oppidum olim Gabios fuiſſe creditur ſic exaratus: Hanc Cicero Philippica II. *municipium uocat*

CN. ARRIO. CN. F. PVB. AXIMIO
PATRNO. ORDIN. ET. COLON

Colonia Iſtonium

Huius coloniae mentio eſt in uetuſta quadam, quam ſupra retuli, inſcriptione

Colonia Laurolauinium

Laurolauinium lege & conſecratione ueteri manet. Ager eius ab Imperatoribus Veſpaſiano Traiano, & Hadriano in lacineis eſt adſignatus, iter populo non debetur. Frontinus de colonijs

Colonia Lucus Feroniae

Plinius libro III. *cap.* V. *In regione* VII. *intus coloniae Faliſca Etruſcorum, Lucus Feroniae, Ruſellana, Senenſis, Sutrina*

Colonia Lupia

Vetus inſcriptio PATRONO.COL.LVPIENSIVM
PATRONO. MVNICIPI

Colonia Neapolis

Vetuſta epigrammata

PATRONO.COLONIAE.NEAPOLITANAE

item

GENIO. COLONIAE. NEAP

item

Auguſteis centurijs eſt adſignatus. Frontinus

Colonia Salpis

Huius coloniae meminit Frontinus in libro de colonijs: Salpis muro ducta colonia & cet

Colonia Sena

Plinius libro III. *cap.* V. *In regione* VII. *Etruriae colonia Faliſca, lucus Feroniae, Ruſellana, Senenſis, Sutrina*

Colonia Senuiſa

Antiqua inſcriptio

DVOVIR. MVLSVM. ET. CRVSTVM
COLONIS. SENVISSANIS
ET. CAEDICIANIS

Item

CAENAM. COLONIS
SENVISSANIS. ET. PAMPIIS

Colonia Tolentinum

Tolentini uetus inſcriptio haec adhuc extat

MAVORTI. ET. GENIO. COLONIAE

item

T. FLAMINIO
PONTIFICI. TOLENTIN

Tolentinatium in Piceno meminit Plinius libro III

Colonia Verulae

Verulae oppidum muro ductum, ager eius limitibus Gracchanis in nominibus eſt adſignatus; ab imp. Nerua colonis eſt redditus. Frontinus in libro de Colonijs

Atque haec ſunt omnium coloniarum ciuium Romanorum, Latinarum, & militarium nomina, quas a Romulo uſque ad imperij excidium deductas fuiſſe intra Italiam apud ueteres auctores, uel inſcriptiones inuenerim. Quarum pars maior ordine

ordine temporum ſeruato, digeſta eſt. Has *uero poſteriores, quarum tempora inuenire non potui, unà ordine alphabetico ſubiunxi.* Nunc *quae antiqua municipia, uel praefecturae fuerint ante legem* Iuliam, *exponam*

DE. MVNICIPIIS

Municipiorum(ut dixi)duo genera fuerunt, alterum quod ius ciuitatis ſine ſuffragio habebat, alterum uero, cui cum ſuffragij latione ciuitas data eſt. Primi *omnium municipes, & ſine ſuffragij iure facti fuerunt* Caerites, *quibus pro ſacris* Romanis *bello* Gallico *receptis, cuſtoditiſque conceſſum eſt ut ciuitatis* Romanae *honorem quidem caperent, ſed negocijs tamen, atque oneribus uocarent, ut tradit* Gellius *libro* XVI. *cap.* XIII. Hinc *tabulae* Caerites *appellatae, in quas cenſores referri iubebant, quos notae cauſſa ſuffragijs priuabant, ut* Aſconius *in* Verrineis *prodidit.* Caere *autem municipium haud longe poſt* vrbem *a* Gallis *captam, annumque* vrbis CCCLXIII. *factum eſt*

Municipium Caere

Caerites primos municipes & eos ſine ſuffragij iure fuiſſe ſupra ex Aſconio *&* Gellio *demõſtraui.* Hoc *municipiũ inter eas praefecturas refert* Feſtus *in quas praetor urbanus praefectos creare ſolebat.* Huic *municipio ante legẽ* Iuliã *ciuitatem cum ſuffragio datam fuiſſe* Feſtus *aperte innuere uidetur quum illud eo iure quo* Aricini *fuerunt donatum ſcribat, &* Aricinos *ex* Liuio, *ciues* Romanos *fuiſſe conſtet cum ſuffragij latione.* Vetus *lapis*

IMP. CAESARI. DIVI. F. AVGVSTO
PONTIF. MAXIM. S. P. Q. CAERES

Item

L.VILLONIO. ASELLO AVGVRI
CENS. MVNICIPES ET. INCOL

Item

Item

SOLI. SANCTISSIMO. C. AEMILIVS
C. F. SCAPT. PROCVLEIANVS
SECVNDVS.DECVRIO MVNICIP. CAER

Municipium Tuſculum

Primum omnium municipium cum ſuffragij latione fuit Tuſculum, cui quum (ut inquit Sex. Pompeius) primo ſine ſuffragio ciuitas data eſſet, poſt aliquot annos pleno iure ciues Romani Tuſculani facti ſunt. Eius rei ita meminit libro VI. *Liuius: Tantum fere uerborum a Tuſculanis in ſenatu factum. Pacem in praeſentia, nec ita multo poſt, ciuitatem impetrauerunt. Ab Tuſculo legiones deductae. Hoc autem factum eſt anno vrbis* CCCLXXIII. *Ciuitatem uero Romanam (ut opinor) ſine ſuffragij iure eos adeptos fuiſſe quadriennio poſt refert idem Liuius. Incenſos Latinos ea rabies impetus Tuſculum tulit, ob iram quod deſerto communi concilio Latinorum, non in ſocietatem, modo Romanam, ſed etiam in ciuitatem ſe dediſſent. Hoc factum eſt anno vrbis* CCCLXXVII. *Tuſculanos uero ſuffragij ius haud longe poſt primũ cõſulẽ e plebe creatum ex his Imp. Claudij uerbis apud Tacitum intelligo. Plebeij (inquit) magiſtratus poſt patricios, Latini poſt plebeios, ceterarum Italiae gentium poſt Latinos. Neque enim aequum uidebatur plebem Romanam magiſtratibus capiendis excluſam, alienigenas uero admiſſos fuiſſe. Eos uero ſuffragij iure a populo donatos, in tribum Papiriam, ut Liuius libro* VIII. *uel Popilliam, ut Valerius libro* IX. *cap.* X. *tradunt, a cenſoribus relatos fuiſſe conſtat. Adijcit libro* VIII. *Liuius poſt bellum Latinum, quo Latium omne domitum eſt. anno vrbis* CDXVI. *L. Furio, C. Maenio cos. Tuſculanis ciuitas ſeruata quam habebant, crimenque*

rebellionis a publica fraude in paucos auctores verſũ. Ex Tuſculo celebres familiae quae Romae ſummos honores adeptae ſunt prodierunt, Porcij, & Coruncanij ut Cicero, & Tacitus tradunt, quamquam Tacitus Coruncanios non Tuſculo, ſed Cameria oriundos ſcribat. De municipio Tuſculo meminit Cicero pro Plancio

Municipium Lanuuium

Anno vrbis conditae CDXVI. L. Furio Camillo C. Maenio cos. Reliquijs omnibus belli Latini extinctis, Latioque omni ab his cos. in deditionem populi Romani accepto, Camillus de Latinis populis ad ſenatum rettulit. Patreſque hortatus eſt, ut hoſtes uictos more maiorũ pro ciuibus haberent, eoſque in ciuitatem, quo illos in perpetuum fideles haberent, acciperent. Principes ſenatus relationem conſulis de ſumma rerum laudare, ſed quum aliorum alia cauſſa eſſet, ita expediri poſſe conſilium dicere, ut pro merito cuiuſque ſtatueretur, ſi de ſingulis nominatim referrent populis. Relatum igitur de ſingulis, decretumq;. Lanuinis ciuitas data, ſacraq; ſua reddita, cũ eo ut aedes lucuſq; ſoſpitae Iunonis cõmunis Lanuuinis municipibus cum populo Romano eſſet. Sex Pompeius: Seruius filius aiebat: Municipes initio fuiſſe, qui ea conditione ciues Romani fuiſſent, ut ſemper Remp. ſeparatim a populo Romano haberent (ideſt qui ſuis legibus uiuerent) Cumanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui aeque ciues Romani erant, & in legione merebant. Municipium id genus hominum dicitur, qui quum Romam ueniſſent, neque ciues Romani eſſent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendum una cum Romanis ciuibus, praeterquam de ſuffragio ferendo, aut magiſtratu capiendo, ſicut fuerunt quondam Fundani, Formiani, Cumani, Acerrani, Lanuini, Tuſculani, qui poſt aliquot annos ciues Romani effecti ſunt. De Lanuino municipio

nicipio mentionem facit Cicero pro Muraena,quod poſtea à Caeſare dictatore ex municipio colonia facta eſt

Municipium Aricia

Suggerit Liuius libro VIII. *Aricini, Nomentanique, & Pedani, eodem iure quo Lanuini in ciuitatem accepti*. *Et Velleius libro* I. *Deinde interpoſitis duobus & triginta annis Aricini in ciuitatem recepti*. *Sex Pompeius: Alio modo municipium dicitur quum id genus hominum definitur, quorum ciuitas uniuerſa in ciuitatem Romanam uenerunt, ut Aricini Caerites, Anagnini*. *Aricia poſtmodum ex municipio colonia facta eſt exoleſcentibus (ut ſcribit Gellius) municipiorum iuribus, & priuilegijs*. *Eam enim Florus ex Liuio in epitoma libri* LXXX. *coloniam uocat*. *Ceterum quũ tam de municipiorum numero, quam de ijs qui cum ſuffragio ciuitatem adepti ſunt, inter Liuium, Velleium, & Feſtum controuerſia ſit, ego hic Liuium ſequi decreui, qui mea ſententia, accuratius hanc rem tractauit*. *Ne uero Velleius & Feſtus, a Liuio diſſentiant quantum a me fieri poterit, operam dabo, atque eorum repugnãtiam, ſi quae ulla tamen ſit, tollere curabo*. *Quãquam non ignorem Feſti locum ubi de municipijs loquitur corruptum eſſe, aliquotque uerba Feſti ipſius, aliquot uero Epitomiſtae eſſe, quae inuicem inſerta rem ipſa ualde obſcuram reddunt*. *Ego tamen ex Feſto non niſi municipiorum nomina excipere uolui, nam triplicem quam eorum diſtinctionem facit me ſatis non intelligere fateor*. *Ex Liuio enim & Gellio aperte colligitur duo potiſſimum municipiorum genera, quemadmodum ego initio dixi, tantum fuiſſe*

Municipium Nomentum

Aricini (inquit Liuius libro VIII*) Nomentani, Pedani, eodem iure quo Lanuini in ciuitatem accepti, anno vrbis* CDXVI. *L. Furio, C. Maenio cos*

Municipium Pedum

Pedani cum Nomentanis, & Aricinis, eodem iure quo Lanuini ciues Romani facti. Pedum autem Latij oppidum haud procul a Tibure fuit. Ceterum Lanuinos, Aricinos, Nomentanos, & Pedanos municipes hoc anno cum colonis Antiatibus ciuitate a populo Romano ex S. C. donatos cenſores, qui proxime creati ſunt, Q. Publilius Philo, & Sp. Poſtumius in duas nouas tribus propter eos additas cenſuerunt Macciam & Scaptiam. Quarum Maecia a caſtro Latij Maecio dicta eſt, de quo ſic ſcribit libro VI. *Liuius: Tertiam partem dictator Camillus ad Volſcos duxit, nec procul ab Lanuinio, ad Maecium (is locus dicitur) caſtra oppugnare eſt adortus. Scaptia uero a Latij vrbe Scaptia dicta eſt, de qua Plinius libro* III. *cap.* V. *meminit*

Mnnicipium Fundi

Eodem anno poſt bellum Latinum, L. Furio & C. Maenio cos. Fundanis Formianiſque, quod per fines eorum tuta pacataq; fuiſſet uia, ciuitas ſine ſuffragio data. Ita libro VIII *Liuius. Paterculus uero. Interiecto triennio Fundani & Formiani in ciuitatem recepti, eo ipſo anno quo Alexandria condita eſt. Addit idem Liuius libro* XXXIIX. *M. Valerio Meſſalla & C. Liuio Salinatore cos. anno vrbis* DLXV. *De Fundanis Formianiſque municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappo, tribunus plebis promulgauit, ut ijs ſuffragij latio, (nam antea ſine ſuffragio habuerant ciuitatem) eſſet. Huic rogationi quattuor tribuni plebis, quia non ex auctoritate ſenatus ferretur, quum intercederent, edocti populi eſſe non ſenatus ius, ſuffragium quibus uellet impartiri, deſtiterunt incoepto. Rogatio perlata eſt ut Aemilia tribu Fundani, & Formiani; in Cornelia Arpinates ferrent, atque in his tribu-*

bus

bus tum primum ex Valerio plebiſcito, a cenſoribus qui eo an no erant, T. *Quinctio Flaminino*, & M. *Claudio Marcel- lo cenſi ſunt*

Municipium Formiae

Idem ius quod municipes Fundani, habuerunt etiam ijs ui- cini Formiani. Longo tempore poſt Formiae a III.*viris ex municipio colonia facta eſt. Municipia Fundos & Formias in ter praefecturas eas refert Feſtus, in quas praetor vrbanus ſingulis annis praefectos ab vrbe mittebat*

Municipium Cumae

Liuius libro VIII. *L. Furio C. Maenio cos. Campanis equitibus honoris cauſſa, quia cum Latinis rebellare noluiſ- ſent ciuitas ſine ſuffragio data, Cumanos Sueſſulanosque eiuſ- dem iuris conditionisque cuius Capuam eſſe placuit. Et libro* XXIII. *De* CCC. *equitibus Campanis, qui in Sicilia cum fi- de ſtipendijs emeritis* Romam *uenerant, delatum ad populum ut ciues* Romani *eſſent, item uti municipes Cumani eſſent pri die quam populus Campanus a populo* Romano *defeciſſet. Idẽ libro* XL. *Cumanis petentibus permiſſum, ut publice Latine loquerentur, & praeconibus Latine uendendi ius eſſet. Hoc municipium a Feſto inter ea refertur, quibus poſtea ciuitas cum ſuffragio data eſt. Inter eas quoque praefecturas illud enumerat, in quas praefecti a populo mittebantur, quod po- ſtea Auguſtus Caeſar coloniam militarem fecit. Cumis ue- tus lapis*

PILVMO. SANCTISSIMO
GENIO. MVNICIPI. SACRVM
P. IVBENTIVS. ANCHARIVS. II. VIR

Municipium Acerrae

Liuius libro VIII. *Anno vrbis* CDXXII. *A Cornelio*

II & Cn. Domitio cos. Cenſus actus, nouique ciues cenſi, tribus propter eos additae Maecia, & Scaptia, addiderunt cenſores Q. Publilius Philo, Sp. Poſtumius. Romani facti Acerrani, lege ab L. Papirio praetore lata, qua ciuitas ſine ſuffragio data. Et Velleius: Inſequentibusque conſulibus a Sp. Poſtumio, & Philone Publilio cenſoribus Acerranis data ciuitas. Hoc municipium a Feſto inter ea refertur, quibus primo ſine ſuffragio, poſt cum ſuffragij iure ciuitas data eſt. De qua re nihil Liuius ſcribit. Hanc Feſtus inter eas praefecturas etiam enumerat, in quas a populo praefecti mittebantur. Quam uel ex praefectura, uel ex antiquo municipio Auguſtus poſtea coloniam deduxit

Municipium Priuernum

Victis Priuernatibus; ex auctoritate patrum latum ad populum eſt, ut Piuernatibus ciuitas daretur. Hoc factum eſt auctore Liuio libro VIII. anno vrbis CDXXV. L. Aemilio Mamercino II. C. Plautio Deciano cos. Hoc municipium inter eas praefecturas refert Feſtus, in quas praetor vrbanus quotannis praefectos mittebat. Haec poſtea colonia facta eſt.

vetus Lapis

C. ARRIO. C. F. COR. CLEMENTI
CVRATORI. MVNIC. PRIVERNATIS

Item

PATRONO. MVNICIPI. CVRATORI
REIP. DECVRIONES. ET. VI. VIRI. AVG
MVNICIP. PRIVERN. D D

Municipium Anagnia

Liuius libro IX. anno vrbis conditae CDXLVIII. Q. Marcio Tremulo, P. Cornelio Aruina cos. Hernicorum tribus populis Alatrinati, Verulano, Ferentinati, quia maluerunt,

runt, quam ciuitatem, ſuae leges redditae, connubiumque inter ipſos quod aliquandiu ſoli Hernicorum *habuerunt permiſſum.* Anagninis, *quique arma* Romanis *intulerant ciuitas ſine ſuffragij latione data, concilia connubiaque adempta, & magiſtratibus, praeterquam ſacrorum curatione, interdictũ.* De *municipio* Anagnino *meminit* Cicero *pro domo.* An *uero huic municipio ciuitas cum ſuffragio unquam data fuerit, ante legem* Iuliam, *incompertum.* Feſtus *quum inquit:* Alio *modo municipium diffinitur id genus hominum eſſe, quorum ciuitas uniuerſa in ciuitatem* Romanam *uenerunt, ut* Aricini, Cerites, Anagnini; *aperte ſignificare uidetur,* Caere, & Anagniam *ſuffragij ius quemadmodum* Aricinos *habuiſſe.* Qui *etiam* Anagniã *inter praefecturas enumerat, in quas praetoris vrbani auctoritate praefecti ibant.* Frontinus *uero eam a* Druſo Caeſare *coloniam deductam fuiſſe tradit,* vetus lapis

M. RVBRIO. L. F. PROCVLO
PR. AED. Q. PONT. SALIO
MVNIC. ET. IN. COL

Municipium Arpinum

Liuius *libro* IX. L. Genucio, Ser. Cornelio *cos. anno vrbis* CDLI. Arpinatibus Trebulanisque *ciuitas data* Vt *autem ſine ſuffragio intelligi debeat, idem facit, qui libro* XXXIIX. *refert* Arpinatibus *ciuitatem cum ſuffragio datam fuiſſe.* De *municipio* Arpino *meminit* Cicero *pro* Plancio, & *de claris oratoribus.* Feſtus Arpinum *inter eas praefecturas enumerat, in quas praetor vrbanus ſingulis annis praefectos mittebat.* Itemque *inter ea municipia quae ſui iuris erant.* Atque *haec ſunt omnia municipia quibus ciuitatem cum ſuffragio datam fuiſſe apud* Liuium *inueni.* Adijcit Velleius *libro* I. M'. Curio, & Cornelio Rufino *cos. anno vrbis*

CDLXIIII *Sabinis ſine ſuffragio data ciuitas. Sempronio uero Sopho & Appio Caeci filio coſ. anno vrbis CDXXCVI. ſuffragij ferendi ius Sabinis datum. Quod ſi hoc uerum eſt, Sabini primi fuerunt quibus integrae prouinciae ciuitas data ſit, quod tamen creditu difficile eſt. Nam ijs poſt legem Iuliam cum Latinis, Vmbris, Tuſcis, & Gallis Ciſpadanis datam fuiſſe exiſtimo*

Municipium Atella

Hoc municipium etiam a Feſto refertur inter ea, quibus ciuitas poſtea cum ſuffragij iure data eſt. Et in libro decimoquarto, Id unum ex his praefecturis ſcribit, in quas praefecti populi ſuffragijs creati, mittebantur. Vtrunque enim eſſe poteſt, ut primo municipium, poſt bello Punico ſecundo, cum reliquis quas ſupra enumeraui, praefectura facta ſit. Illud Auguſtus, ut pleraque alia coloniam deduxit

Equites Campani

Liuius libro octauo. Equitibus Campanis honoris cauſſa quia cum Latinis rebellare noluiſſent ciuitas ſine ſuffragio data. Monumentoque ut eſſet, aeneam tabulam in aede Caſtoris, Romam fixerunt. Velleius: Sp. Poſtumio Veturio Caluino coſ. Campanis data eſt ciuitas, partique Samnitium ſine ſuffragio

Municipium Sueſſula

Sueſſulam & Trebulam, quãquam uetuſta municipia, poſt omnia tamen collocaui, quod ijs ante legem Iuliam ciuitatem cum ſuffragio datam fuiſſe non inuenerim: quod eo honore, illa quae ſupra retturli, affecta, uel aperte intelligatur, uel ex ſcriptorum uerbis eliciatur. De municipio porro Sueſſula Liuius libro VIII. Bello Latino finito: Cumanos, Sueſſulanosque eiuſdem iuris, conditionisque cuius Capuam eſſe placuit. Hanc praefecturam refert Feſtus, ex his in qua populus Roma-

Romanus praefectos quotannis mittebat. Quod Sulla coloniam, ut ſupra uidimus militarem deduxit

Municipium Trebula

L. Genucio, Ser. Cornelio coſ. Arpinatibus, Trebulanisq; ciuitas data. ita Liuius libro decimo. Eam autem ſine ſuffragio iis conceſſam fuiſſe, ex eo patet, quod multo tempore poſt Liuius refert Arpinates cum ſuffragio ciuitatem adeptos fuiſſe, de Trebulanis uero nullam mentionem facit

Alia quaedam municipia

Feſtus libro XI. Tertio municipium definitur, quum id genus hominum, qui ad ciuitatem Romanam ita uenerunt, ut municipia eſſent, ut ſua cuiuſque ciuitatis, & coloniae iura eſſent, ut Tiburtes, Praeneſtini, Piſani, Arpinates, Nolani, Bononienſes, Placentini, Nepeſini, Sutrini, Lucenſes. Ex his Tibur & Praeneſte, quae ciuitates foederatae Latinae erant, & Arpinum municipium ſuis legibus relictae ſunt, Piſae, Nola, Bononia, Placentia, Nepet, Sutrium, Luca coloniae deductae

Memorantur a Cicerone municipia aliquot praeterea, quae dixi, quae haud dubie poſt legem Iuliam facta ſunt, ut Aſculum in oratione pro Sulla, Aquinum, Labici, Gabij, Bouillae in ſecunda Philippica; Larinum in oratione pro Cluentio; Ameria, pro Sex. Roſcio; Tarquinij pro Caecina, & quaedam alia

Tacitus quoq; libro XVII. municipia Tranſpadana, Mediolanum, Nouariam, Vercellas, & Eporediam nominat

In uetuſtis epigrammatibus municipiorum Italicorum Seguſini, Interamnatis, Nahartis, Caſuentinorum, Vindenatium, Ocricolani, Surrentini, Rhegini, Tiburtis, Hidruntini, Saepinatis, Sueſſani, Fori Sempronij, Corani, Nolani, Aletrinatis, Alliſani, Amerini, Blerani, Arretini, Cluſini, Tifernatis, Maeuani

ae

ae, et Maeuaniolae, Capaenatis, Vrbini, Saſſinatis, Casſinatis, Hiſpelli, Foro Flaminij, Numanatis, Aſiſinatis, & aliorum multorumque frequens mentio eſt. Atque hactenus de municipijs

De praefecturis

Quae & quot genera praefecturarum eſſent ſupra docui. Illud tãtum ſcitu dignum ex praefecturis quaſdam fuiſſe, quæ ius ciuitatis, & ferendi ſuffragij haberent, quaſdam non, quẽadmodum de municipijs, & colonijs dixi. Sex. Pompeius libro decimoquarto, duas & uiginti praefecturas enumerat, in his decem fuiſſe ſcribit, in quas praefecti populi ſuffragijs creati mittebantur, ut hae Capua, Cumae, Caſilinum, Vulturnum, Linternum, Puteoli, Acerrae, Sueſſula, Atellae, & Calatia, duodecim uero, in quas urbanus praetor pro ſuo arbitrio præfectos mittebat. Hae fuerunt Fundi, Formiae, Caere, Venafrum, Allife, Pruernum, Anagnia, Fruſino, Reate, Saturnia, Nurſia, & Arpinum. Quae fere omnes, aut ex colonijs, & municipijs praefecturae factae ſunt, aut ex praefecturis, in colonias, & municipia redactae. Ex his Capua praefectura fuit a bello Punico ſecundo ad conſulatum C. Caeſaris, a quo colonia deducta eſt. Cumae, Acerrae; Sueſſula, Atella, Formiæ, Priuernum, & Anagnia, tum municipia, tum coloniae: Fundi uero Caere, & Arpinum municipia tantum aliquando fuere; Caſilinum, Vulturnum, Lenternum, Puteoli, & Saturnia coloniae. Calatia uero Venafrum, Allife, Fruſino, Reate, et Nurſia praefecturae, dum libertas, populi Romani ſtetit ſemper fuere. Nam quum poſt legem Iuliam, aequatis omnium ſuffragijs ciuitas Italiae omni data fuiſſet, municipiorum, coloniarum, & praefecturarum iura oblitterata ſunt, nominaq; haec confundi coepta, ut & colonia pro municipio, & municipium pro colonia, & praefectura, aliquando accepta ſunt. Cicero

cero enim Placētiam in L.Piſonem;Soram, & Caſſinum pro Plancio;Calenum in Rullum;Sueſſam in ep.ad Atticum; Coſſam in Verrem municipia uocat,quas colonias deductas fuiſſe oſtendi. Ad haec praefecturae ipſae,& municipia,itemque ueteres coloniae,deductis militibus, coloniae omnes denuo a Sulla primum,deinde Caeſare , triumuiris , & Auguſto factae ſunt,ut latius ſupra demonſtraui.Praeter eas praefecturas, quas ex Feſto digeſſi , Corae prefecturae Strabo libro quinto, Claudiae Plinius libro tertio, cap. quinto, Atinatis Cicero pro Plancio. Reatinae, idem de natura deorum mentionem faciunt

Cetera omnia (ut dixi) Italiae oppida,quae coloniae , municipia,& praefecturae non erant, foederatae ciuitates uocabantur,ut Tibur,Praeneſte,Neapolis,& pleraque alia, hoc autē ante legem Iuliam, & bellum Marſicum intelligo, nam poſt ea tempora,omnes Italiae ciuitates, quibus ius ſuffragij datū erat,municipia appellari poterant. Atque hactenus de praefecturis

PROVINCIAE.POPVLI.ROMANI EXTRA.ITALIAM

Italia omni,accurate deſcripta,atque eiuſdem colonijs,municipijs,& praefecturis enumeratis, nunc idem de alijs prouincijs faciundum eſſe uidetur, quas populus Romanus poſt Italiam in fidem acceptam,eius praecipue auxilio ſubiugauit. Quarum omnium Sicilia prima prouincia populi Romani ſtatim poſt confectum bellum Punicum primum, hac ratione facta eſt

PRO-

PROVINCIA. SICILIA

Pro defenſione Siculorum primum cum Poenis bellum ſuſceptum eſt anno urbis CDXC. Ap. Claudio, & Q. Fuluio cos. Quod uario euentu per annos tres, & uiginti perductum eſt. Poſtremo A. Poſtumio, C. Lutatio cos. anno urbis DXII Romani reparata claſſe, quam aliquot annis ante naufragio amiſerant, C. Lutatium conſulem aduerſus Poenos miſerunt. Qui cum claſſe CCC. nauium in Siciliā transuectus eſt. Huic, quum iam Drepani portum, ceterasque quae circa Lilybaeum ſunt ſtationes in poteſtatem redigiſſet, Anno claſsis praefectus ad Hamilcarem Poenorum ducem nauigans, cum CCC & ipſe nauibus occurrit, ſummo cōmiſſo proelio ad Aegates inſulam, res Romana ſuperior fuit. Anno uictus nauem auertit, & dux fugae primus fuit. Aliquanta cum eo pars exercitus ſui Africam petunt, alij Lilybaeum confugere. Naues Poenorū ſubmerſae quinquaginta, captae LXX. reliquae Hieroneſum refugerunt. Viui capti amplius decem millia hominum. Vel (ut Oroſius tradit) Punicae naues captae ſunt LXIII. CXXV. demerſae XXII. millia hominum capta, caeſa XIII. millia. Romanorū autem XIII. naues demerſae ſunt. Lutatius deinde ad Erycinam ciuitatem, quam Poeni tenebant uenit, ibique duo millia Carthaginenſium conſerta pugna interfecit. Ita Polybius, Liuius, Florus, Eutropius, & Oroſius. Anno uero ſequenti Q. Lutatio, & A. Manlio cos. Victis ad Aegates inſulam Carthaginienſibus pax his conditionibus data eſt: Poeni Sicilia, & omnibus inſulis, quae inter Italiam & Africam ſunt excedunto. Duo millia & CC. talenta in annos XX pēdunto, in praeſens mille. Captiuos Romanos ſine pretio reddunto. Vtriuſque populi ſocij, apud utrunque populū, tuti ſunto. Alterius ſocios neuter in amicitiam recipito. Neuter in alieno imperio imperato, neue milites conducito. Graues has le-

ges impoſitas Carthaginiēſibus Hamilcar Poenorum impera-tor moerens accepit. Quare Poeni Sicilia & Sardinia exceſſere, & ſe uectigales, ac ſtipendiarios fieri paßi ſunt, anno eius belli uigeſimo quarto in quo C. Lutatius pro conſule, & Q. Valerius Falto propraetore celeberrimos de Penis egerūt triumphos. Eodem que anno bello Punico primo confecto Siciliam primam prouinciam populi Romani regno Hieronis Syracuſani excepto fecit magna ex parte C. Catulus. Quod Cicero IIII. in Verrē refert, qui Siciliā, quod oīum exterarū nationū principē ſe ad amicitiā, fidēq; populi Romani applicuiſſet, eam primam omnium prouinciam appellatam eſſe prodit. Aliquot uero annis poſt captis Syracuſis uniuerſam in populi Romani poteſtatem redactam M. Claudius Marcellus bello Punico ſecundo, aut certe qui ei ſucceßit M. Valerius Laeuinus prouinciam fecit. Nam de Marcello Velleius ita tradit: Primus in Siciliam traiecit exercitum cos. Claudius, & prouinciam eam, poſt annos ferme LII. captis Syracuſis fecit Claudius Marcellus. Quam ob rem is Papirij Maſonis exemplum ſequutus in monte Albano triumphum de Siculis git, urbemque ouans ingreſſus eſt, anno urbis DXLIII. Debellatum uero in Sicilia a Laeuino conſule, potiusquam a Marcello, & Cicero in Verrem, & Liuius ſignificant. Is anno urbis DXLIIII. cum M. Marcello cos. creatus, occupatis in Sicilia Agrigento, & alijs Siciliae oppidis, Poenisque expulſis, omnino Siciliam debellauit. Itaque Cicero in Verrem, trium Siculorum bellorum confectores nominans ait; Qui M. Laeuino, aut P. Rupilio, aut M'. Aquillio praetoribus in eam prouinciam ſucceſſerunt. Vnde Sex. Rufus prima prouinciarū (inquit) facta eſt Sicilia. Haec a praetoribus primo recta eſt, quorum primus fuit C. Flaminius creatus anno urbis DXXVII. P. Valerio, M. Atilio cos. ut ſcribit Solinus. Poſtea ab

Augu-

Auguſto (ut opinor) eſt commiſſa praeſidibus, demum a conſularibus adminiſtrata eſt. Quos Conſtantinus imperator conſtituit. Saepe enim in antiquis monumentis conſularis Siciliæ mentio eſt. Siculis ius Latij Caeſar dictator, ciuitatem uero M. Antonius conſul donauit, ut auctor eſt Cicero libro decimoquarto epiſtolarum ad Atticum. Haec in imperatoris occidentalis primum, deinde Gothorum regum, poſt imperatoris orientalis, uſque ad Caroli magni tempora perdurauit, in quibus a Sarracenis occupata eſt. Quod qua ratione factum fuerit poſt exponam

PROVINCIAE. SARDINIA. ET CORSICA

T. Manlio Torquato, C. Atilio Bulbo cos. anno urbis DXIX. Bellum cum Sardis initum. Carthaginienſes enim, quum bellum reparare tentarent, Sardos qui ex conditione pacis Romanis parere debebāt ad bellum impulerunt. Quare quū auctoribus Poenis rebellaſſent, miſſus contra eos T. Manlius cos. ipſos deuicit, de iisque triumphauit. ita Eutropius, & Oroſius. Quod Liuius libro uigeſimoprimo ſic commemorat: Sardinia inter motum Africae fraude Romanorum ſtipendio etiam ſuperimpoſito intercepta. Et Velleius: Sardinia inter primū et ſecundū bellū Punicū ductu T. Manlij cos. certū recepit imperij iugum. Eam tamen non omnino a T. Manlio ſubactam fuiſſe indicant ſequentes triumphi, nam anno ſequenti Sp. Caruilius Maximus, & biennio poſt M. Pomponius Matho cōſules de Sardis triūpharunt, ut ex tabulis Capitolinis cōſtat. Quum autem M. Pomponij ultimus actus ſit de Sardis, hoc tempore triumphus, profecto Sardi ipſi a Pomponio conſule pacati uidentur anno urbis DXXI. Hanc uero primam populi Romani prouinciam hoc tempore factam eſſe miſsis

ad eam componendam decem legatis, quod in faciendis prouincijs poſtea obſeruatum eſt quidam opinantur, nam Sicilia quamquam ante uicta fuerit, tamen non niſi Syracuſis a Marcello captis in prouinciae formam tota redacta eſt. Biennio *poſt* C.Papirio, & M.Pōponio *cos. bellū cum Corſis geſtū eſt, ut ex uerbis epitomae libri* XX. & *triumpho* C.Papirij Maſonis *conſulis apparet, quem de Corſis primus in monte* Albano Verrio Flacco, Plinio, Valerio, & Feſto *auctoribus egit. Corſicam igitur uicit, & prouinciam fecit* C. Papirius Maſo *conſul, qui quum bene geſta rep. in Corſica, triumphū a ſenatu non impetraſſet, ipſe de ſua ſententia in monte* Albano *triumphauit primus anno urbis* DXXIII. *Huius prouinciae & Sardiniae adminiſtratio primum iuncta fuit. Vtraſque enim inſulas ſemper unus rexit praetor, quorum primus fuit* M. Valerius. *Nam Florus & Pomponius auctores ſunt, anno urbis* DXXVII. *quattuor primum praetores factos fuiſſe, ut duo ex his Vrbanus & peregrinus in urbe manerent, duos uero, ut in Siciliam, Sardiniamque nouas prouincias mitterentur.* Hos *uero fuiſſe* M. Valerium, & C. Flaminium *oſtendit Solinus capite de Sicilia, quum inquit. Sardinia & Sicilia utraque inſula in* Romanam *poteſtatem redacta iiſdem temporibus prouincia facta eſt: cum eodem anno Sardiniam* M. Valerius, *alteram* C. Flaminius *praetores ſortiti ſunt. Sardiniae porro & Corſicae adminiſtrationem iunctam, atque eidē praetori traditam fuiſſe ex* Ruſo *oſtendi. Poſt Auguſti tempora earundem adminiſtratione diuiſa ſingulae a praeſidibus rectae ſunt. Sardi quum rebellaſſent a* Ti. Graccho *perdomiti ſunt, totque captiuorum ab eo ducti, ut prouerbium fuerit celebratū Sardi uenales. Quum iterum Sardi rebellaſſent poſtremo a* M. *Metello domiti ſunt, atque ab eo de eis triumphatum. Corſi quoque quum rebellaſſent a* C.Cicereio *praetore ſub acti*

ſunt. Qui quum triumphum non impetraſſet in monte Alba no triumphauit anno vrbis DXXCII. *Eas Sarraceni Romanis Imperatoribus eripuerunt, ab Hiſpanis nunc poſsidentur*

HISPANIAE DVAE PROVINCIAE CITERIOR. ET. VLTERIOR

In Hiſpaniam primi omnium duxere exercitus cōtra Afros Cn. & P. Scipiones belli Punici ſecundi initio. Qui octauo eius belli anno a Poenis caeſi ſunt. Poſt eos eo P. Cornelius Scipio Africanus maior miſſus, multa proſpere geſsit, primusq; ibidem prouinciā fecit L. Veturio Q. Caecilio cos. anno vrbis DXLVIII. *Qui Aſdrubale & Magone acie ad Baetulam vrbem fugatis, atque inde ex tota Hiſpania pulſis, uindicatiſq; armis Hiſpanijs, in Africam profectus amicitiam cum Syphace Maſsylorum rege icto foedere, firmauit. Paulo poſt rebellantes Hiſpaniae populos ad deditionem compulit, foedereque cum Maſsiniſſa Maſaeſulorum rege, & Gaditanis facto, prouincia L. Lentulo, & L. Manlio Acidino tradita, Romam reuerſus eſt. Hinc Marcellinus libro* XXV. *Hiſpaniam primam continentis prouinciam factam eſſe ſcribit. Factam autem hac uictoria Scipionis Liuius, & Rufus & alij prodiderunt. Quae tamen non hoc anno ſed anno* DLVII. *ordinata poſtea fuit, tum quum praetores duo, qui in eam quot annis mitterentur primum creati, atque ipſae terminatae Hiſpaniae ſunt, auctore Liuio. Poſt Scipionem eam L. Cornelius Lentulus pro cos. obtinuit, qui rebus fortiter feliciterque geſtis, ouans urbem ingreſſus eſt, anno vrbis* DLIIII. *Trienno poſt C. Cornelio Cethego Q. Minucio cos. Hiſpaniae tum primum terminatae ſunt, atque in eas primum duo noui praetores,*

tores, qui ad quattuor additi fuerant, miſſi, C. Sempronius Tuditanus in citerionem, & M. Heluius Blaſio in ulteriorem. Blaſio prouincia decedens ob res bene in Hiſpania cum Celtiberis geſtas, vrbem ouans iniuit. Verum quum tantum gliſceret in Hiſpania bellum ut iam conſulari, & duce, & exercitu opus eſſet, placuit patribus conſules Hiſpaniam citeriorem ſortiri, M. Cato conſul ſortitus eſt. Qui bello quod ab Emporijs orſus eſt, totam citeriorem Hiſpaniam, quae rebellauerat pacauit, atque pro conſule ex ea triumphauit anno DLX poſt Catonis uictoriam Hiſpaniae uarie poſſeſſae, et ut ait Velleius, ſaepe amiſſae partibus: ita ut ſupra XXX. triũphi poſtea ex his relati memorentur. Certa ac ſtabilis eſſe populi Romani poſſeßio, ſtipendiumque pendere non prius quam Auguſto principe coeperunt. Qui quum Hiſpaniam omnem pacaſſet, eam conſtituit, atque in tres prouincias, Baeticam, Luſitaniam, & Tarraconenſem, ut poſt oſtendam, diuiſit. Vnde ita ſcribit Sex. Rufus: Hiſpanis primum auxiliũ aduerſus Afros per Scipionem tulimus. Rebellãtes Luſitanos in Hiſpania per D. Brutum qui Callaicus appellatus eſt, obtinuimus, & uſque ad Gades & Oceanum peruenimus. De his Brutus anno vrbis DCXVIII. pro cos. triumphauit Poſt ad Hiſpanos tumultuantes D. Silanus miſſus, eos uicit. anno vrbis DCLIIII. Celtiberi in Hiſpania ſaepe rebellabant ſed miſſo minore Scipione cum excidio Numantiae ſubacti ſunt. Omnes paene Hiſpaniae occaſione belli Sertoriani per Q. Metellum Pium, & Cn. Pompeium in deditionem acceptae ſunt, de ijſque hi duces triumpharunt: poſtea prorogato imperio in quinquennium a Pompeio perdomitae ſunt. Ad extremum quoque a Caeſare Auguſto Cantabri, et Aſtures qui fre ti montibus reſiſtebant, deleti ſunt. Liuius libro XXVIII. de Hiſpania loquens: Itaque (inquit) Romanis prima inita

prouinciarum quae quidem continentis ſunt, poſtrema omnium noſtra demum aetate, ductu auſpicioque Caeſaris Auguſti perdomita eſt. Et Velleius libro II. Hiſpaniae nunc ipſius Auguſti prouincia, nunc Agrippae, quem uſque in tertium cõſulatum, & mox collegium tribuniciae poteſtatis amicitia principis euexerat, multo uarioque Marte pacatae, in quas prouincias quum initio Scipione & Sempronio Longo coſ. primo anno ſecundi belli Punici, Romani exercitus miſſi eſſent, ducibus P. & Cn. Scipionibus Africani patre & patruo, per annos CC. in his multo, mutuoque ita certatum eſt ſanguine, ut amiſſis praetorijs, imperatorijſque exercitibus, ſaepe contumelia etiam non nunquam periculum Romano inferretur imperio. Illae enim prouinciae Scipiones conſumpſerunt, illae contumelioſo XX. annorum bello duce Viriato maiores noſtros exercuerunt, illae terrore Numantini belli populum Romanum concuſſerunt. In illis turpe Q. Pompeij foedus, turpiuſque Mancini ſenatus cum ignominia dediti Imperatoris reſcidit. Illa tot conſulares, tot praetorios abſumpſit duces, patrumque aetate in tantum Sertorium armis extulit, ut per quinquennium diiudicari non potuerit, Hiſpanis Romanis ne in armis plus eſſet roboris, & uter populus alteri pariturus foret. Has igitur prouincias tam diffuſas, tam frequentes, tam feras ad eam pacem perduxit Caeſar Auguſtus, ut quae maximis bellis nunquam uacauerant, eae ſub C. Antiſtio, ac deinde P. Silio legato, ceteriſque poſtea etiam latrocinijs uacarent. & cet. Quum eam omnem (ut tradit Plutarchus in Scipione) Auguſtus in prouinciae formam redegiſſet. Vniuerſae Hiſpaniae (ut refert Plinius libro III cap. III.) imperator Veſpaſianus Auguſtus iactatus procellis reip. Latij ius tribuit, ciuitatẽ uero Antoninus Caracallus Seueri Auguſti filius dedit

PRO-

PROVINCIA. ASIA

L. Quinctio, & Cn. Domitio cos. anno vrbis DLXII. *Antiochus Magnus Syriae rex bellum Romanis intulit: regē mouere partim Thoas Aetoliae princeps, qui Aetolos populi Romani ſocios, haud ſatis dignis praemijs bello Macedonico confecto a Romanis affectos querebatur, partim Hannibal Poenus, qui in Africa uictus, & profugus, & pacis impatiens hoſtem populo Romano toto orbe quaerebat. Intulit autem nimia opum ſuarum fiducia adductus, ſpecie Lyſimachiae repetendae, quam a maioribus ſuis in Thracia conditam Romani poßidebant, ſtatimque Graeciam ac inſulas eius occupauit. Primus aduerſus eum mißus eſt* M'. Acilius Glabrio *cos. Durauit hoc bellum annos tres. Primo anno* M'. Glabrio *cos. Antiochum bello uictum apud Thermopylas Graecia expulit, atque Aetolos diuicit. Altero anno L. Scipio Africani frater, quum in conſulatu Aſiam & bellum contra Antiochum regem obtinuiſſet, eò cum Africano fratre legato profectus, regem ipſum, Eumene Pergami rege adiuuante apud Sipylum montem ad Magneſiam acie uicit, ac bellum confecit, Aſiaticusque appellatus eſt. Antiocho pacem petenti his conditionibus data eſt, ut Europa abſtineret, Aſiaque omni quae cis Taurum eſt decederet, pro impenſis in bellum factis* XV. *millia talentorum Euboicorum traderet, mille talentū per* XII. *annos penderet. Eumeni* CCCC. *talenta redderet. Cum Aſiaticis autem ita pactum, ut cis Taurum montem quae intra regni Antiochi fines fuiſſent, Eumeni attribuerētur praeter Lyciam, Cariamque uſque ad Maeandrum amnem, ea Rhodiorum eſſent. Liberae omnes ciuitates quae Attali ſtipendiariae fuiſſent, eaedem Eumeni uectigal penderent; quae uecti-*

gales Antiochi fuiſſent eae liberae atque immunes eſſent, Eumeni Phrygia utraque, & Myſia reſtituta. Triumphauit L. Scipio ex Aſia, & rege Antiocho anno vrbis DLXV. Poſt Eumenem, eam beneficio S. P. Q. R. poſſedit Attalus eius filius. Is anno vrbis DCXXI ſine liberis moriens populum Romanum regni reliquit heredem. Verum Ariſtonicus Eumenis filius non iuſto matrimonio ex pellice natus, poſt mortem Attali uelut paternum regnum inuaſit Aſiam, Craſſum Mucianum conſulem aduerſus ſe miſſum cepit, & occidit. Quam rem ita tradit Florus in epitoma libri LIX. Ariſtonicus regis Eumenis filius Aſiam occupauit, quum teſtamento Attali regis legata populo Romano libera eſſe deberet, aduerſus eum P. Licinius Craſſus cos. profectus, proelio uictus, & interemptus eſt. Craſſo in Aſiam conſul Perperna ſucceßit. Qui Ariſtonico acie uicto, captoque bellum confecit. Ante tamen mortuus quam Romā rediret, triumphare non potuit. Perpernae M'. Aquillius conſul ſucceſſor fuit. Qui Aſiatici belli reliquias finiuit. Cuius belli occaſione Lydiam ſedem antiquam regnorum Cariam, Ioniam, Myſiam, Helleſpontum, ac Phrygiae partem in poteſtatem populi Romani deditione ueniſſe, Rufus & Iornandes produnt. Phrygiā uero ab Aquillio Mithradati regi Pontico pecunia accepta cōceſſam, ipſum eo nomine Romae poſtulatū ſenatū Phrygiam liberam eſſe iuſſiſſe tradit Appianus, libro I. bellorum ciuilium. Iuſtinus adijcit libro XXXVII. Phrygiam Mithradati patri, Ariarathis Cappadociae regis, qui in hoc bello ceciderat filijs, Lycaoniam & Ciliciam datas. Ceterum more maiorum in conſtituenda Aſia, eaque in prouinciae formam redigenda, cum M'. Aquillio cos. decem legati mißi ſunt. Ita Strabo. Triumphauit poſt ex Aſia. M'. Aquillius anno vrbis DCXXVIII. Hāc rem breuißime ita tradit Velleius: Aſiam L. Scipio Africani

frater

frater eripuit Antiocho, ſed beneficio S. P. Q. R. mox ab Attalis poſſeſſam regibus M. Perperna capto Ariſtonico fecit tributariam. Et Sex. Rufus: Aſia ſocietate Attali regis nota Romanis eſt. Eamque Attali teſtamento relictam hereditario iure poßidemus. Ne quid tamen populus Romanus non uiribus partum haberet, armis per nos ab Antiocho rege Syrorum maxime eſt uendicata. Eademque occaſione, Lydia ſedes antiqua regnorum, Caria, Helleſpontus, ac Phrygia in poteſtatem populi Romani iuncta deditione uenerunt. Et Plinius libro XXXIII. Aſia (inquit) primum deuicta, luxuriam miſit in Italiam. Si quidem L. Scipio tranſtulit in triũpho argenti caelati pondo millia CCCCL. uaſorum aureorũ pondo millia centum, anno vrbis DLXV. Eadem Aſia domita multo etiam grauius afflixit mores, inutiliorque uictoria illa hereditas Attalo rege mortuo fuit. Tum enim haec emendi Romae in auctionibus regijs uerecundia exempta eſt, vrbis anno DCXXVI. medijs LVI. annis erudita ciuitate amare & non ſolum admirari opulentiam externam, immenſo & Achaicae uictoriae momento ad interpellendos mores, quae & ipſa hoc interuallo anno vrbis DCVIII. Parthica ſigna, & tabulas pictas inuexit. Quam uero Aſiae diſpoſitionem fecerit Auguſtus, quum imperium conſtitueret infra aperiam. Haec prouincia modo a proconſulibus, modo a pro praetoribus adminiſtrata eſt

PROVINCIA AETOLIA

Quum Aetoli ab amicitia populi Romani defeciſſent, ſe Antiocho regi Syriae coniunxerunt. Qui bello Graeciae illato plures vrbes occupauerat. Itaque aduerſus eum M. Acilius Glabrio cõſul rege Philippo Macedonum adiuuãte, apud

Thermopylas proſpere pugnauit, cumque uictum Graecia ex pulit, atque Aetolos deuicit. Eos poſtremo non quieſcentes M. Fuluius Nobilior *conſul Ambracia Aetolorum vrbe nobiliſsima capta, ad pacis conditiones petendas compulit. Pacis conditiones fuerunt hae:* Imperium *maieſtatemque populi* Romani *gens Aetolorum ſine dolo malo conſeruato.* Ne quē *exercitum qui aduerſus ſocios amicosque eorum ducitur per fines ſuos tranſire ſinito, neue ulla ope iuuato, hoſtes eoſdem habeto, quos populus* Romanus*, armaque in eos ferto, bellumque pariter gerito, obſides* XL. *arbitratu conſulis* Romani *dato, Cephalenia extra pacis leges eſto.* De *pecuniae ſumma, quam perderent penſionibusque eius nihil ex eo, quod cum conſule conuenerat mutatum. Fuluius poſtea Cephaleniam tranſgreſſus omnes ciuitates in deditionem ſine proelio ullo accepit. Samij ſoli obſidione in poteſtatem uenerunt.* Romam Nobilior *reuerſus nobiliſsimum de Aetolis & Cephalenia triumphum egit anno* DLXVII

GALLI. ASIATICI. VICTI

Eodem *anno* Cn. Manlius M. Nobilioris *collega ad ordinandam Scipionis Aſiatici prouinciam, & foedus cum Antiocho ſcribendum miſſus, quum Epheſum in Aſiam traieciſſet, bellum Gallis Aſiaticis, quod eos Antiochum auxilijs iuuiſſe diceret, mouit; atque ad ſingula eorum oppida Attalo rege ducente, arma circumtulit, Piſidasque, Gallograecos, Toliſtobogios, Tectoſagas, & Trocinos, qui Breno duce in Aſiā tranſierant, quum ſoli citra Taurum montem non parerent adortus, bello ſine S. C. aut iuſſu populi ſuſcepto, in poteſtatem adduxit, & de ijs triumphauit. Rufus: Gallograeciam (inquit) id eſt Galatiam, ſunt enim ut nomen reſonat ex Gal lis*

lis Galatae, quod Antiocho contra Romanos auxilium prae-buiſſent, Cn. Manlius inuaſit. Mummius pro conſule Galatas perſequutus eſt, & confugientes partim in Olympum, partim in Megaram, de arduis eos in plana detruſit, & uictos in perpetuam pacem redegit. Poſtea Galatiam Deiotarus tetrarches Romanis permittentibus tenuit: ad extremum ſub Caeſare Auguſto Galatia in formam prouinciae redacta eſt, eam primus M. Lollius pro praetore adminiſtrauit

MACEDONIA PROVINCIA

P. *Sulpicio Galba, C. Aurelio Cotta cos. paucis poſt ſecũdam pacem Carthaginenſibus datam menſibus, cum Philippo Macedonum rege bellum initum, quod Philippicum ſiue Macedonicum primum dictum eſt. Vacuos enim pace Punica iam Romanos, & infenſos Philippo, quum ob infidam aduerſus Aetolos, alioſque regionis eiuſdem ſocios pacem, tum ob auxilia cum pecunia nuper in Africam miſſa Hannibali Poeniſq; preces Athenienſium, quos agro peruaſtato in urbem Philippus compulerat excitauerunt ad renouandum Philippo bellum, quod decem ferme ante annis incoeptum, triennio prius depoſitum erat, quum Aetoli & belli, & pacis cauſsae fuiſſent. Vt ergo cum Poenis pro Mamertinis ſocijs primum, deinde pro Saguntinis ſecundum bellum ſuſceptum eſt, ſic cum Philippo pro Athenienſibus. Hoc bellum a P. Sulpicio cos. inchoatum annos quattuor perdurauit. Nam T. Quinctius Flamininus conſul aduerſus Philippum miſſus cum eo ad Cinoſcephalas acie uicto debellauit. Quo tempore L. Quinctius frater eius Acarnanes, Leucade vrbe quae caput eſt Acarnaniae, expugnata, in deditionem accepit. Legati a rege Philippo interim uenerunt, qui quaecunque ſenatus cenſuiſſet id re-*

gem facturum eſſe dixerunt. Decem legati more maiorum quorum ex conſilio T. Quinctius imperator leges pacis Philippo daret, decreti. Qui anno vrbis conditae DLVIII. ex decem legatorum ſententia pacem Philippo, Graeciae omni libertatem dedit. Atque ita primum Macedonicum bellum cõfectum eſt. Porro autem quum Philippus aegre ferens ſe iuſſu Romanorum foedus ac pacem habere, Baſtarnas ſedibus ſuis exciuiſſet, eorum auxilijs fretus ſecundum bellum Romanis clam cõparauerat, in cuius belli apparatu mortuus eſt. Id a patre iam meditatum, ac comparatum Perſes eius filius ſuſcepit, quod Perſicum & Macedonicum ſecundum uocatum eſt. Perſes enim quum regnum ſuſcepiſſet, quaſi hereditario ſibi a patre relicto aduerſus Romanos bello, ingenti pecunia comparata, multa praeter foedera geſſit. Quare bellum ei a S. P. Q. R. indictum eſt, quod aduerſus foedus cum Philippo patre ictum, & ſecum poſt mortem eius renouatum, ſocijs populi Romani arma intuliſſet, quodque belli parandi aduerſus populum Romanum conſilia iniſſet, & arma, milites, claſſemque eius rei cauſſa comparaſſet. Hoc bellum P. Licinio Craſſo C. Caſſio Longino inchoatum, quadriennio poſt L. Aemilius Paullus II conſul creatus III. Nonas Septẽbris collatis apud Pindã ſignis cõfecit Perſem.n. XX. millibus peditũ occiſis, equitatu cum ipſo rege integro fugiente, uicit, caſtris exuit, atq; oẽs Macedoniae vrbes in deditionẽ XL. diebus accepit. Rex ab amicis deſertus, poſtea apud templum Samothracum a Cn. Octauio claſſis praefecto captus eſt. Paullus Macedoniam tunc prouinciam non fecit, ſed tum ex ſententia X. legatorum quos ad componendam Macedoniam ſenatus de more miſit, Macedonas omnes liberos eſſe iuſſit, & ut ſuis legibus uiuerent, ſuas urbes, & agros haberent, magiſtratus annuos crearent permiſit, ueteris etiam ſtipendij, quod regibus

bus pependerant, dimidia parte releuauit, alteram dimidiam populo Romano pendere iuſſit, leges Macedoniae dedit tanta cum cura, ut non hoſtibus uictis, ſed ſocijs benemeritis dare uideretur. Inde in Epirum cum traiecißet oppidorum quae Perſen iuuerant circa LXX. muros diruit, praedam uendidit, atque de ea ſumma militi numerauit. Inde Romam ueniens per triduum ex Macedonia de rege Perſe triumphauit anno vrbis conditae DXXCVII. Ceterum poſtremo hanc ob cauſſam Q. Metellus Macedonicus Macedoniam anno vrbis DCVII. prouinciā fecit. L. Marcio & M'. Manilio cos. Andriſcus qui Philippi nomine ſumpto, ſe Perſis Macedoniae regis filium ingenti aſſeueratione mentiebatur, contracto exercitu totam Macedoniam aut uoluntate incolentium, aut armis occupauit. Theſſalia quum & illam inuadere armis atque occupare uellet, per Romanos legatos auxilijs Achaeorum defenſa eſt. Aduerſus eum Q. Caecilius Metellus praetor miſſus XXV. millibus hominum occiſis eum uicit, & in poteſtatem redegit, Macedoniam recepit, unde & Macedonicus dictus eſt. Hoc bellum Macedonicum tertium uocatum eſt, quo confecto Macedonia in prouinciae formam redacta eſt, ut tradit Florus

ILLYRICVM. ET. DALMATIA

Illyrij & Liburni qui ſub extremis alpium radicibus inter Arſiam Lycumque flumina agunt, longißimeque per totum maris Hadriatici littus effuſi ſunt, muliere Teuta regnante, populationibus non contenti, & rapinis quas in mari agebant, alterum quoque ex legatis Romanis, qui mißi fuerant de acceptis iniurijs conqueſtum, occiderunt. Quare bellum ijs L. Poſtumio, & Cn. Fuluio cos. primum indictum eſt. Quos breui

ui coſ. Apollonia capta debellarunt. Atque cum regina Teutà his conditionibus pax facta eſt, ut Teuta quotannis tributum penderet, ac omni fere Illyrio excederet, neque ei extra Liſſum, niſi cum duobus ijsque inermibus lembis nauigare liceret. Quieuerunt Illyrij, uſque ad bellum Perſicum, uel Macedonicum ſecundum. In quo quum Perſeus ultimo belli diſcrimine a Romanis urgeretur, Gentium Illyriorum regem ad belli ſocietatem magnae pactione pecuniae per legatos attraxit. Aduerſus quem L. Anicius Gallus praetor a Romanis miſſus, Illyricum omne gentis capite Scodra capta, intra triginta dies ſubegit, ac Gentium ipſum regem cepit. Illyriumque, & Dalmatiam eodem anno, quo Macedoniam Paullus, idem L. Anicius debellauit, & unam prouinciam fecit. Triumphauitque poſt Paullum aliquot diebus rege Illyriorum Gentio, cum fratre, coniuge, & liberis ante currum ducto. Quod bellum, ut (inquit Florus) ante finitum eſt, quam geri Romae nuntiaretur. Aduerſus Dalmatas aliquot annis poſt rebellantes C. Marcius coſ. primum parum proſpere, poſtea feliciter pugnauit. Eandem uero gentem P. Scipio Naſica Corculum coſ. anno DXCIX. Delminio urbe expugnata domuit, et de ijs triũphauit. Poſtremo eos etiam tumultuantes L. Caecilius Metellus Dalmaticus omnino ſubegit

AFRICA. PROVINCIA

In Africam pro defenſione Siculorum Mamertinorum Romana primum tranſmiſſa ſunt ſigna, primumque Punicũ bellum XXIIII. annorum interuallo geſtum. Iterum cum Poenis pro Saguntinorum defenſione bellum XIIX. annorum ſuſceptum, quod a Poenis Hannibalis ductu geſtum; eo uicto a Scipione Africano confectum eſt, paxque a P. Scipione

his

his conditionibus Carthaginienſibus conceſſa eſt. Vt *liberi ſuis legibus uiuerent, quas urbes,quosque agros, quibusque finibus ante bellum tenuiſſent tenerent.* Perfugas, *& fugitiuos, & captiuos omnes,& naues roſtratas praeter decem triremes traderent,elephantosque quos haberent domitos, neque domarent alios.*Bellum *neque in Africa,neque extra Africam iniuſſu populi* Romani *gererent.*Maſiniſſae *res redderēt,foedusque cum eo facerent.*Decem *millia talentū argenti deſcripta penſionibus aequis in annos* L.*ſoluerent, obſides centum arbitratu Scipionis darent.*Ita *Liuius,Appianus,& alij.* Atque *hac ratione ſecunda pax Punica fuit.* Quae *annis prope quinquaginta duobus perdurauit.* Nam *anno urbis* DCV. L. *Marcio, &* M'. *Manilio cos. bellum tertium non ſolum* Poenis *indictum, ſed etiam initum eſt, quod poſt intra quadriennium, Carthaginis ipſius excidio a* P. *Scipione Africano minore eſt terminatum.* Belli *cauſſae erant, quod contra foedus naues haberent, & extra fines exercitum duxiſſent, quodque ſocio populi* Romani, *& amico Maßiniſſae arma intuliſſent,et quod filium eius Guluſſam,qui cum legatis* Romanis *erat, in oppidum non recepiſſent.* Bellum *per quadriennium geſtum eſt.* Quod *poſtremo* Carthagine *a* P. Scipione *expugnata* DCC. *anno quam erat condita, confectum eſt,urbem per decem,& ſeptem dies arſiſſe omnes commemorant.* Carthagine *exciſa* Scipio *uictoriae nuntium* Romam *miſit, ſacrificia,& ludos fecit,transfugas omnes beſtijs obiecit,& praedam militibus omnem, praeter aurum,argentumque,& inſignes ſtatuas diſpertiuit.* Romae Scipionis *uictoria cognita gaudium ingens ortum, ſacrificia, ſupplicationes,& ludi dijs facti.*Decem *legati ex more in Africā miſſi, qui cum* Scipione *Africam prouinciam conſtituerent.* His *mandatum eſt, ut ſi quid ſupereſſet urbis diſturbarent, quae*

ciui-

ciuitates rebus Poenorum ſtuduiſſent, eorum oppida diruerent, quae pro Romanis ſtetiſſent, praemijs agriſque donarent, quibus rebus perfectis, Scipio Romam rediens nobiliſſimum triumphum egit, argenti quater millia quadringenta, et ſeptuaginta millia pondo tuliſſe, tradit Plinius libro XXXIII Ita Carthagine, Africaque in poteſtatem redacta, Africani cognomen ſibi, ut auus eius etiam fecerat, uendicauit. Hac uictoria Africae tributum impoſitum, & ut quotannis eò praetor mitteretur tradit Appianus. Velleius etiam, & Strabo ultimo Carthaginenſium regionem tum in prouinciae formam redactam tradunt. Rufus: Ter Africa rebellauit, ad extremũ deleta per Africanum Scipionem Carthagine, prouincia facta eſt. Africã autem prouinciam intelligo regionem uniuerſam, quam Carthaginienſes poſſederant. Nam Numidia, & ipſa pars Africae non niſi Iugurtha uicto, item Mauritania mortuo Ptolemeo a C. Caligula, & Cyrenaica, quae liberae gentes in Africa erant, ab Auguſto prouinciae factae ſunt. Africa prouincia a praetoribus primum, deinde anno DCXXXVI. a conſulibus, poſt Auguſti tempora a proconſulibus, poſtremo a conſularibus adminiſtrata eſt

PROVINCIAE. ACHAIA. ET GRAECIA

Scipione Africano minore, C. Liuio Druſo cos. anno urbis DCVI. Bellum in Achaia excitatum eſt, cauſſam huius belli tradit in epitoma Florus, quod legati populi Romani ab Achaeis pulſati ſunt. Corinthum miſſi erant, ut eas ciuitates quae ſub ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio ſecernerent. Qua de re plenius Iuſtinius libro XXXIIII. ſic tradit: Quaerentibus (inquit) Romanis cauſſas belli aduerſus Achaeos,

Achaeos, tunc ſolos ex uniuerſa Graecia nimis potentes, tempeſtiue fortuna, quaerelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achaei propter mutuum odium populabantur. Spartanis a ſenatu reſponſum eſt, legatos ſe ad inſpiciendas res ſociorum, & ad iniuriam demendam in Graeciam miſſuros, ſed legatis occulta mandata data ſunt, ut corpus Achaeorum diſſoluerent, ſingulasque urbes proprij iuris facerent: Igitur legatis omnibus ciuitatis principibus euocatis Corinthum, decretum ſenatus recitant, quid conſilij habeant aperiunt: Expedire omnibus dicunt, ut ſingulae ciuitates leges ſuas, & ſua iura habeant, quod ubi omnibus innotuit, uelutiu furorē uerſi uniuerſum peregrinum populum trucidant, legatos quoque ipſos Romanos uiolaſſent, niſi audito tumultu, trepidi fugiſſent. Florus Critolaum Achaeorum ducem dubium an manu, oratione certe legatos Romanos uiolaſſe ait. Pauſanias Critolaum ducem ab ijs lectum, bellum contra Romanos ſuaſiſſe ſcribit. Pythiam item, qui Thebis magiſtratum gerebat, Boeotos ad arma, quod a Metello praetore Macedoniae magna pecunia mulctati fuerant, concitaſſe. Quibus rebus Romam nuntiatis, Romanos Achaeis bellum indixiſſe. Quod a Q. Metello Macedoniae praetore inchoatum, anno ſequenti L. Mummius conſul, qui Metello ſucceſſerat cum Corinthi excidio confecit. Florus. Cum Achaeis, qui in auxilium Boeotos, & Chalcidenſes habebant, Q. Caecilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit. Quibus uictis eorum dux Critolaus ueneno ſibi mortem conſciuit. In cuius locum Diaeus Achaici motus primus auctor, ab Achaeis dux creatus, a L. Mummio conſule uictus eſt, qui omni Achaia in deditionem accepta, Corinthum ex S. C. diruit, quia ibi Romani legati uiolati eſſent. Thebae quoque, & Chalcis dirutae. Ipſe abſtinentiſsimum egit triumphum. Ita Florus. Corintho exciſa, L.

Mum-

Mummius omnibus Graecis arma ademit,& ex decem legatorum,quos ſenatus miſerat ſententia prouincia conſtituta eſt, tributum Graeciae impoſitum, concilia ſublata, inſtitutumq; ut eò quot annis praetor mitteretur, qui non Graeciae, ſed Achaiae praefectus appellaretur, quod Graeciam Romani per Achaeos tum Graeciae principes, ſubegerunt. Hoc etiam bello Epirotas cum Achiuis, & Theſſalis, & Macedonibus in prouinciae formam redactos produnt Iornandes,et Rufus ita: Graecis in noſtram fidem confugientibus ad Achaiam acceßimus. Athenienſes aduerſum Philippum Macedonum regem auxilium noſtrum petierunt. Libera diu ſub amicis noſtris Achaia fuit, ad extremum legatis Romanorum apud Corinthum uiolatis, per L. Mummium cõſulem capta Corintho, Achaia omnis obtenta eſt. Epirotae, qui aliquando cum rege Pyrrho in Italiam uenire praeſumpſerant uicti, atque Theſſali ſimul cum Achiuorum,& Macedonum regionibus nobis acceſſerunt. Atque ita eodem anno Macedonia, Africa,& Achaia tres prouinciae factae. Prouinciam tamen Macedoniã poſtea cum Achaia coniunxit, eque duabus unam fecit rogatione perlata P. Clodius tribunus plebis, et utranque L. Piſoni,quaſi praemium,quod in Cicerone eijciendo conſenſiſſet, dedit adminiſtrandam

PROVINCIA. GALLIA NARBONENSIS

M. Plautio Ypſaeo,& M. Fuluio Flacco cos. anno urbis DCXXIIX. primum cum Gallis trans alpes dimicatum eſt. Salyes populi huius auctores belli fuerunt, quum Maßilienſiũ ſociorum populi Romani fines inuaſißent. Salybus acceſſerunt Aruerni,Ruteni,& Allobroges, quibus quadriennij ſpa

tio ſubactis bellum finitum eſt, quod ab ijs Allobrogicum eſt appellatum, res aduerſus eos proſpere imperatores Romani geſſerunt M. Fuluius Flaccus, anno urbis DCXXIX. *C. Sextius Caluinus An.* DCXXX. *&* DCXXXI. *Cn. Domitius Ahenobarbus An.* DCXXXII. *&* Q. *Fabius Maximus Aimiliani filius, qui poſtea Allobrogicus dictus eſt, anno* DCXXXIII. *Florus: Prima trans Alpes arma noſtra ſenſere Salyes, quum de incurſionibus eorum fidiſſima, atque amiciſſima ciuitas quaereretur Maſſilia. Allobroges deinde, et Aruerni, quum aduerſus eos ſimiles Aeduorum querelae, opem & auxilium noſtri flagitarent. Et in epitoma* LX. *Fuluius Flaccus primus omnium tranſalpinos Ligures bello domuit, miſſus in auxilium Maſſilienſibus aduerſus Salyos Gallos, qui fines Maſſilienſium populabantur. Marcellinus libro decimoquinto: Gallorum regiones praecipuae, quae Italicis cõfines, primo tentatae per Fuluium, quaſſatae per Sextium, ad ultimũ per Fabium Maximum domitae. Fuluio igitur Sextius, qui Salyos deleuit, ſucceſſit. Sextio Ahenobarbus, qui Allobroges et Aruernos uicit, & de ijs triumphauit. Huic* Q. *Fabius Allobrogicus, qui Gallis Aruernis, Rutenis, & Allobrogibus ingenti proelio ſuperatis, & hoſtium rege Bituito capto, bellũ confecit, ut his uerbis tradit Florus:* Q. *Fabius Maximus conſul Paulli nepos aduerſus Allobrogas, & Bituitum Aruernorum regem feliciter pugnauit. Ex Bituiti exercitu caeſa millia hominum* CXX. *Allobroges in deditionem accepti. Eadem referunt Strabo libro quarto, Oroſius, Plinius libro ſeptimo. Appianus, Velleius, & Marcellinus. Addit Caeſar libro primo de bello Gallico: Aruernos, & Rutenos a Fabio Maximo ſuperatos, ijsque P.R. ignouiſſe, neque in prouinciam redegiſſe, neque ſtipendium impoſuiſſe. Galliam uero Narbonenſem hoc bello in prouinciae formam redactam, atque ut quotannis in*

eam,

ex Balearibus pauci quidam improbi, cum maris praedonibus conſpiraſſent, uniuerſos criminatus Metellus *cognomento Balearicus inuaſit, idemque colonias condidit. De his uictis et ſubactis triumphauit*

PROVINCIA . THRACIA

M'. *Acilio* Balbo C. *Catone cos. anno urbis* DCXL. *Bellum cum* Thracibus Macedoniae *finitimis, quod non in proximam modo prouinciam* Macedoniam *incurrerent, ſed* Theſſaliam, *atque* Dalmatiam, *uſque ad* Hadriaticum *mare praedando perueniſſent. Contra quos primus conſul miſſus eſt* C. Cato *cum praetore* T. Didio. *Conſul male aduerſus* Thracas, *praetor bene pugnauit, & de ijs triumphauit. Hoc bellum multis annis continuatum eſt, de quo ſic ſcribit* Rufus: *In* Thracias Macedonici *belli occaſione tranſcurſum eſt; ſaeuiſſimi omnium gentium* Thraces *fuerunt. In* Thracum *regionibus* Scordiſci *habitauerunt pariter crudele, & callidum genus. Saepe per eos caeſus eſt* Romanus *exercitus.* T. Didius *uagantes* Thracas *repreßit,* M. Liuius Druſus *intra fines proprios continuit,* M. Minucius Rufus *in* Hebri *fluminis glacie uaſtauit,* L. Sulla *dictator* Dardanos, *atque alios* Thracum *populos* Macedoniam *incurſantes proelio profligauit.* Cn. Dolabella *poſt* Sullam *contra* Thraces *res proſpere geßit. Per* Ap. Claudium *proconſulem hi, qui* Rhodopen, *&* Caucaſum *incolunt uicti ſunt.* Europae *maritimas urbes ante* Romana *claßis obtinuit.* Dardanos, *&* Moeſos Curio *proconſul ſubegit, & primus* Romanorum *ducum ad* Danubium *uſque peruenit.* M. Lucullus *per* Thracias *cum* Beßis *primus pugnauit, ipſamque caput gentium* Thraciam *uicit.* Hemimontanos *uicinos ſubegit,* Olympiadam, *quae nunc* Philippopo-

Dd lis,

lis, & Muſcadoniam, quae modo Hadrianopolis dicitur in ditionem noſtram redegit; Caubilem cepit, ſupra Pontum poſitas ciuitates occupauit, Apolloniam, Galatiam, Parthenopolim, Tomos, Iſtrum, ad Danubium uſque perueniens Romana Scythis arma monſtrauit. Triumphauit uero procos. de Thracibus, Dardanis, & Beſſis ex Macedonia

PROVINCIA. NVMIDIA

Anno urbis DCXLIII. *P. Scipione L. Beſtia cos. Bellū contra Iugurtham Numidarum regem a populo Romano ſuſceptum eſt, quod fratres Hiempſalem, & Adherbalem agitatus regni cupiditate, contra ſenatus denuntiationem occidiſſet. Primus in Numidiam cum exercitu miſſus L. Calpurnius Beſtia, qui captus regis pecunia pacem cum eo flagitioſam fecit, quae a ſenatu improbata eſt: poſt Beſtiam Sp. Poſtumius res in Africa male geſſit. Deinde Q. Metellus conſul aduerſus Iugurtham miſſus exercitu ad priſtinam diſciplinam redacto, duobus proelijs Iugurtham fudit, Thalam oppidum diripuit, uniuerſam Numidiam uaſtauit, ac regem ipſum per Mauros & Getulos fugientem inſequutus, re paene confecta ſucceſſorem accepit C. Marium conſulem. Ipſe Romam triumphans ingreſſus eſt Numidici cognomine auctus. C. Marius cōſul tranſportatis in Africam copijs Iugurtham qui bellum reparauerat aliquot leuibus proelijs primo fudit, fugauit, & armis exuit. Eum poſtremo cum Boccho Mauritaniae rege quem bello ſocium adſciuerat uicit. Bocchus in deſperationem uerſus Iugurthā uiuum Romanis prodidit. A quibus captus & in triumphum a C. Mario ductus, occiſus eſt. Numidia quae eius regnum fuerat a C. Mario pro cos. anno* DCXLIX. *ex decem legatorum ſententia prouinciae formā accepit,*

accepit, atque in Africa duae prouinciae factae ſunt, Africa ubi erat Carthago, & Numidia. Hanc rem Sex. Rufus ita tradit: Numidia ab amicis regibus tenebatur, ſed Iugurthae ob necatos Adherbalem & Hiempſalem Micipſae regis filios bellum indictum eſt. Quo per Metellum conſulem attrito, perque C. Marium capto in poteſtatem populi Romani Numidia uenit

PROVINCIA · CYRENEICA

Anno vrbis DCLX. C. Coelio & L. Domitio cos. Ptolemaeus Cyrenarum rex cui cognomen Appioni fuit, mortuus heredem populum Romanum reliquit, & eius regni ciuitate ſenatus liberas eſſe iuſſit. Cyrene autem Africae regio eſt Aegypto contermina. De hac re ita ſcribit Rufus: Cyrenas quũ ceteris ciuitatibus Libyae Pẽtapolis Ptolemaei antiquioris liberalitate ſuſcepimus. Libyam ſupremo Appionis regis arbitrio ſumus aſſequuti. Libera haec regio diu fuit. Poſtremo eam in prouinciae formam redegit Auguſtus, Cretaeque adminiſtrationi coniunxit, ut Dio, & Strabo auctores ſunt

PROVINCIA . CILICIA

Aduerſus Cilices & Iſauros, qui ſe piratis & maritimis praedonibus iunxerant, mareque omne, quod inter Cretam, atq; Cyrenas, Piraeum, et Achaiã, ſinumq; Maliacũ eſt latrocinijs uexabant, P. Seruilius Vatia proconſul miſſus, eos Phaſelide, Coryco, Olympo, Iſauroque ipſa Ciliciae arce captis, ſubegit, atque Iſauricus appellatus eſt. Hoc bello P. Seruilius Pamphiliã, Lyciam, Icariam, Iſauriam, Phrygiae, & Ciliciae partem in prouinciae formam redegit, (nam Cilicia

poſt Mithradatico bello tota fere a Pompeio in poteſtatem redacta eſt, primuſq; omnium Romanorum ducum per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Vnde Rufus ita ſcribit: Cilices, & Iſauros qui ſe piratis & praedonibus maritimis iunxerant Seruilius proconſul ad praedonum bellũ miſſus ſubegit, & uiam per Taurum montem primus inſtituit, Pamphiliam, Phrygiam, Icariam idem obtinuit, iſque de Cilicibus & Iſauris triumphauit, atque Iſauricus cognominatus eſt. Triumphauit autem anno vrbis DCXXC. De hoc bello multa Eutropius, Oroſius, Florus ex Liuio, & Marcellinus libro XIIII. qui ſic loquitur: Cilicia & Iſauria prouinciae bello quõdam piratico cateruis mixtae praedonum, a Seruilio procos. ſub iugum miſſae, factae ſunt uectigales. Iuſtinus libro XL. Creta Ciliciaque piratico bello perdomitae in formam prouinciae rediguntur. Et Iornandes: Seruilius proconſul bello piratico obtinuit Pamphiliam, Ciliciam; Piſidiã deuicit, fecitque prouincias

PROVINCIA BITHYNIA

Bithyniae rex Eumenes Romanorum ſocius, qui bello Macedonico ſecundo Romanis contra regem Perſen ſubſidia tulit, filium Pruſiam reliquit. Hic filium Nicomedem ſucceſſorẽ regni habuit. Poſt quem alius Nicomedes Bithyniae rex fuit, amicitia Caeſaris dictatoris notus, cognomine Philopator, Hic eodem tẽpore quo P. Seruilius Iſauros & Cilices domuit ſine liberis moriens, ut antea Attalus Aſiam, ſic ipſe Bithyniã populo Romano teſtamento reliquit. Cuius regnum in prouinciae formam redactum eſt, quae paulo poſt una cum Ponti parte in qua Mithradates regnauit, eo mortuo, una prouincia facta eſt, Bithyniaeque nomine appellata: utramque uero in prouin=

prouinciae formam redegit Cn. Pompeius Magnus *proconſule Ponti rege* Mithradate *uicto, atque occiſo. Altera porro* Ponti pars Boſphorum *uerſus* Pharnaci Mithradatis *filio regi ceßit.* Bithynis & Ponticis Pompeius *leges, & iura conſtituit; de quibus* Plinius *meminit ad* Traianum

PROVINCIA. CRETA

Primus in Cretam inſulam bello Antiocheno Romanum *exercitum deportauit* Q. Fabius Labeo *praetor, rebuſque in ea proſpere geſtis naualem triumphum egit, longo tempore poſt, quum Cretenſes praedonibus piratiſque ſe adiunxiſſent, atque* Mithradati *ſtuduiſſe a* P. R. *inſimulati eſſent, aduerſus eos primo miſſus eſt* M. Antonius III. viri *pater, qui Creta, ubi parum proſpere pugnauerat, mortuus eſt. Poſt quem iterum aduerſus Cretenſes miſſus eſt* Q. Metellus *conſul, qui totam inſulam igni ferroque uaſtauit.* Gnoſſum, Lyctum, Eleuthram, Lappam & Cydoniam *vrbes cepit, ſaeue in captiuos animaduertit, poſtremo uictis* Laſthene, & Panare *Cydoniae ducibus uictor rediſt, nec quicquam amplius de tam famoſa uictoria quam* Cretici *cognomen reportauit.* Domitis igitur Cretenſibus, *liberae in id tempus inſulae leges dedit.* Nam anno *ſequenti* X. *legatis a ſenatu mißis creta in prouinciae formam redacta eſt.* Vnde Velleius: *Creta* Metelli *ductu longißimae libertatis fine mulctata eſt.* Et Rufus: *Creta per* Metellum *conſulem prouincia facta eſt.* Iuſtinus *quoque libro* XL. *Creta & Cilicia bello piratico perdomitae, in prouinciae formam redactae ſunt.* Cretam *poſtea cum* Cyreneica *unam prouinciam fecit* Auguſtus

PROVINCIA. PONTVS

Pontus pars maior per Pompeium Magnum uicto Mithradate rege Ponti, prouinciae formam accepit. Nam altera pars ſub Nerone, Polemone *Ponti rege mortuo eandem fortunam eſt conſequuta. Paphlagoniam Ponto finitimam prouinciam Pylaemenes rex amicus populi* Romani *ui tenuit, ſaepe a Mithradate pulſus ex regno, a* Romanis *eſt reſtitutus: quo mortuo poſtea Paphlagones prouincia facta. Bello hoc Mithradatis ea Ciliciae pars quae nondum imperio* Romano *ſubiecta erat, item Aſia quae ad Pergamum eſt, Pontus, Bithynia, Phrygia, finitima Myſia, Lycaonia, Pamphilia, Galatia, Lydia, Caria, Ionia, Helleſpontus, Lycia, Icaria, Piſidia, Armenia minor, atque ipſa Graecia partim recuperatae, partim tunc primum in poteſtatem populi* Romani *redactae, ut tradit Appianus. Quarum prouinciarũ diſpoſitionem paulo poſt referam*

PROVINCIA. SYRIA

Syria Pompeij Magni uirtute ultimo bello Mithradatico uicta leges accepit, prouinciarumque populi Romani *numerũ auxit. Cn. enim Pompeius aduerſus Mithradatem Ponti regẽ, qui diuturno bello populum* Romanum *Sulla & Lucullo ducibus fatigauerat, quamquam ante a Lucullo fractum, miſſus, ipſum ſaepe uicit, & in ultimas, & incognitas terras fugauit. Aliquot proelijs Tigranem Armeniorum regem, quod Mithradati auxilia contra* Romanos *praeſtitiſſet uictum in deditionem accepit, eique Cappadociam, Ciciliae partem, Armeniam minorem, & Meſopotamiam, ac Syriam cum Phoenice &*

ce, & Sophene, quas regum Syriae ſtirpe deficiente, ui interceperat, uſque ad Euphratem ademit, pecuniam ingentem imperauit, regnumque Armeniae maioris ei tātum conceſſit. Albanorum, Colchorum, & Iberiae reges proelio uictos obſidibus acceptis, dimiſit liberos. Nouiſſime Mithradatem ſaepe deuictum ueneno ſibi mortem aſciſcere coegit. Qui deinde in Syriam tranſgreſſus, Aretam Arabum regem qui Syros popu latus erat in deditionem accepit; in Paleſtinam profectus Iudaeos debellauit, urbem Hieroſolymam cepit, atque Hyrcano rege conſtituto in Pontum reuerſus eſt, ubi vrbibus in fidem acceptis, in Aſiam traiecit, quum Orientem omnem uſque ad Euphratem debellaſſet. Ex regionibus uictis Pontum, Bithyniam, & Phrygiam; Aſiam cum Lydia, Caria, Ionia, Helleſpōto, & Myſia; item Ciliciam; Syriam quoq; ac Meſopotamiā, prouincias populi Romani quattuor, uel de nouo fecit, uel reſtituit. Regibus amicis & foederatis, ut Tigrani Armeniam maiorem, Pharnaci Mithradatis filio Boſphorum, Ariobarzani Cappadociam, Antiocho Comageno Seleuciam, Deiotaro atque alijs tetrarchis cum Armenia minore Galatiam, & Lycaoniam, Pylaemeni Paphlagoniam, Ariſtarcho Colchidem, Paleſtinam Hyrcano permiſit. Rhodios, Piſidiam, & Lyciam ſuis legibus liberas reliquit. Deinde in vrbem reuerſus ex Aſia, Ponto, Cilicia, Paphlagonia, Cappadocia, Syria, Scythis, Iudaea, Albanis, Iberia, inſula Creta, Baſternis, Armenia, pirateis, & regibus Mithradate, atque Tigrane nobiliſſimum triumphum per biduum III. & prid. kal. Octobris egit, Anno vrbis DCXCIII. cuius triumphi titulus hic fuit: Cn. Pompeius Magnus bello XXX. annorum confecto, fuſis, fugatis, occiſis, in deditionem acceptis hominum uicies ſemel centenis LXXXIII ∞. depreſſis aut captis nauibus DCCCLXVI oppidis, caſtellis ∞ DXXXVIII. in fidē acceptis, terris a

Maeoti lacu ad Rubrũ mare ſubactis, uotũ merito Mineruae

PROVINCIA. CYPRVS

Inſula Cyprus ultima ſtante Rep. *in prouinciae formam more maiorum eſt redacta, miſſo in eam* M. *Catone quaeſtore, cum iure praetorio, lege* P. *Clodij tribuni plebis,* Cn. Lẽtulo *&* L. Philippo *cos. ut rege* Ptolemaeo *pulſo, inſulam prouinciam faceret, ac bona regis publicaret. Is in inſulam quũ nauigaſſet, per* Canidium *quem praemiſerat regi, qui ſibi uim inferri non eſt paſſus, perſuaſit, ut ſponte* Cypro *cederet, cuius morte percepta, quam rex ueneno hauſto, ipſe ſibi* Rhodi *conſciuerat, in* Cyprum *profectus, inſula conſtituta regiam ſuppellectilem omnem, quae praecioſiſsima erat* Romam *cum magna ſenatus ac magiſtratuum* occurrentium uoluptate ac *plauſu, per* Tiberim *deuexit.* Qua *de cauſſa ſenatus ei praeturam citra comitia decreuit, quem ille honorem repudiauit.* Hanc *rem ita memorat* Rufus: *Cyprus famoſa diuitijs paupertatem populi* Romani *ut occuparet ſolicitauit.* Eam *rex foederatus* Ptolemaeus *regebat, ſed tanta fuit penuria aerarij* Romani, *& tam ingens fama opum Cypriarum, ut lege lata per* P. *Clodiũ tribunus plebis Cyprus cõfiſcari iuberetur, quo accepto nuntio rex Cyprius uenenum ſumpſit, quo uitam potius quam diuitias amitteret. Cato Cyprias opes nauibus deuexit, ita ut ius eius inſulae auarius magis quam iuſtius* Romani *ſint aſſequuti.* Et Velleius, *Cyprus* S. C. *miniſterio Catonis, regis morte facta prouincia eſt.* Haec *poſtea ſimul cum Cilicia tanquam una prouincia* S. C. *tradita eſt* P. Lentulo *proconſuli, quod haec uerba* Ciceronis *ad ipſum ſignificant:* Te *poſſe perſpicere qui Ciliciam Cyprumque teneas, quid efficere quid conſequi poßis* Poſtea *quaeſtores in eam miſsi cum iure*

praeto-

prætorio, quod ab eodem Cicerone didicimus, qui ad C. Sextilium Rufum ſic ſcribit: Tuae laudi conducere arbitror, quũ primus in eam inſulam quaeſtor ueneris, ea inſtruere quae ſequantur alij

PROVINCIA GALLIA TRANSALPINA

Bellum Gallicum Tranſalpinum, quod Caeſar per nouem annos geßit L. Piſone A. Gabinio coſ. ſuſceptum eſt, non Gallorum magis culpa quam Caeſaris, qui gloriae cupidus omnẽ belli occaſionem arripuit. Is enim in conſulatu quem anno ante geſſerat, Craſſo & Pompeio & L. Piſone coſ. ſuffragantibus Illyricum, ac Galliam citeriorem cum tribus legionibus a populo, ulteriorem cum legione una in quinquennium a ſenatu obtinuerat. Qui in prouinciam profectus, efferis & fortißimis gentibus laceßitis, nouem annis quibus in imperio fuit omnem Galliam, quae a ſaltu Pyrenaeo alpibusq;, & in monte Gebenna, fluminibus Rheno, ac Rhodano continetur, patetq; circuitu ad bis & tricies centum millia paſſuum, praeter ſocias, ac benemeritas ciuitates in prouinciae formam redegit, eique in ſingulos annos ſtipendij nomen impoſuit. Germanos qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum fabricato ponte aggreſſus, maximis afficit cladibus. Aggreſſus eſt Britãnos, ignotos antea, ſuperatisque pecunias, & obſides imperauit. Velleius: Gallias primum Domitio, & Fabio nepote Paulli, qui Allobrogicus appellatus eſt intratas cum exercitu, magna mox clade noſtra ſaepe, & adfectauimus, & admiſimus, ſed fulgentißimum C. Caeſaris opus in his conſpicitur, quippe eius ductu auſpicijsque infractae paene idem quod totus terrarum orbis ignauum conferunt ſtipendium. Et Rufus

ſus: Ceterum Caeſar cum decem legionibus Gallias per annos nouem ſubegit, cum Gallis ultra Rhenum poſitis conflixit, ab alpibus Britanniam uſque tranſiuit, decimo anno Gallias, & Britannias tributarias fecit

Hae itaq; ſunt regiones omnes, populi, regna, & gentes, quae ab vrbe condita uſque ad annum eiuſdem vrbis DCCV. conſulatumque L. Lentuli, & M. Marcelli, in quo Caeſar dictator primum creatus, libertatem oppreſsit, in ditionem populi Romani uenerunt. Quarum triplex conditio fuit. Etenim aut liberi populi ſuis legibus uiuere permiſsi; aut regna amicis, & foederatis regibus conceſſa; aut prouinciae populi Romani fuerunt, in quas quotānis uel proconſules, uel pro praetores mitterentur. Prouinciarum enim quaedam conſulares quaedam praetoriae erant, ideſt, quaedam a pro conſulibus, quaedam a pro praetoribus regebantur. Verum ne quis erret, neutrum perpetuum fuit, non enim haec aut illa prouincia ſemper aut conſularis, aut praetoria; ſed ita nomen mutabat, ut uarie modo a conſularibus, modo a praetorijs adminiſtrabatur. Quam poteſtatem non populus ſed ſenatus habebat, ut quos uellet, in quas uellet mitteret adminiſtratione annua, quod lege Sempronia a C. Graccho tribuno plebis ſancitum erat. Quam legem C. Caeſar non obſeruauit, cui prouinciae per quinquennium decretae ſunt. Erat igitur eadem prouincia ex uoluntate ſenatus modo cōſularis, modo praetoria. Vt (exempli gratia) Macedonia, quam Cn. Dolabella, C. Curio, M. Lucullus, L. Torquatus, C. Antonius omnes conſulares adminiſtrarunt, tum C. Octauius praetorius Auguſti naturalis pater, rurſus conſularis L. Piſo, & Piſone reuocato Q. Ancharius praetorius, idemque patet in ceteris. Nouisſimis autem reip. temporibus paulo ante Pharſalicam pugnam, qua libertas populi Romani concidit,

dit, prouinciarum populi Romani adminiſtratio in XV. *dioeceſes diuiſa erat, ſeptẽ conſulares, & octo praetorias: Quod ex Coelij epiſtola ad Ciceronem eo tempore ſcripta apparet, ubi ſic ſcribit: Senatui placere in Ciliciam prouinciam, in que octo reliquas praetorias mitti. Regebantur porro octo prouinciae, quae in eo S. C. praetoriae uocantur a magiſtratibus octo praetorijs, Cypro excepta, quam quaeſtor, ut ſupra oſtendi, cum iure praetorio adminiſtrabat. Verum poſtea inter praetorias numerata fuit. Prouinciae autem populi Romani, quas* XV. *fuiſſe ex ea Coelij epiſtola liquet, tum cõſulares, tum praetoriae, hae erant*

Sardinia et Corſica prouinciae factae inter primum & ſecundum bellum Punicum a T. Manlio Torquato, & C. Papirio Maſone

Sicilia, cuius partem prouinciam fecit bello Punico primo C. Lutatius Catulus, totam uero bello Punico ſecundo M. Valerius Laeuinus

Gallia Ciſalpina prouincia facta a M. Claudio Marcello V. conſule

Gallia Tranſalpina a Q. Fabio Maximo Allobrogico

Hiſpania citerior } *Scipionis Africani uictoria prouinciae factae*
Hiſpania ulterior }

Illyricum, Dalmatia, Iſtri, & Liburni in prouinciae formam redacti uictoria L. Anicij Galli

Africa, & Numidia prouinciae factae a Scipione Africano minore, & C. Mario VII. *cos*

Macedonia, Achaia, Thracia, Graecia, Aetolia, Theſſalia Boeotia, Acarnania, Epirus prouinciae factae Q. Metelli Macedonici, L. Mummij Achaici, M. Terentij Luculli, & M. Fuluij Nobilioris uictorijs; omnes enim hae prouinciae lege P. Clodij ab eo qui Macedoniae praeerat, regebantur

Aſia,

Gallia Ciſalpina Gallia Tranſalpina Illyricum,& Dalmatia	quas unus C. Caeſar procos.obtinebat
Cilicia &c. a M.Cicerone pro cos Suria &c. a M.Bibulo pro cos	adminiſtratae

Hae vero VIII. praetoriae prouinciae erant

Sicilia
Sardinia, & Corſica
Africa, & Numidia
Macedonia,Achaia,Graecia, &c
Aſia,Lydia,Caria,Ionia,Myſia, &c
Pontus, & Bithynia
Creta inſula
Cyprus inſula

Hoc tempore ſocij, vel foederati reges erant

Ptolemaeus Aegypti Iuba Mauritaniae Pharnaces Boſphori,& Ponti Ariobarzanes Cappadociae Tigranes Armeniae maioris Antiochus Comagenae Deiotarus, & tres alij Armeniae minoris,Galatiae,& Pamphiliæ Pylaemenes Paphlagoniae Ariſtarchus Colchidis Hircanus Iudaeae Paleſtinae	Ex Dione, Cicerone, Rufo, & Strabone

Hae

Liberi vero populi erant

Rhodij. Tranquillus in Veſpaſiano

Cyreneici in Africa. Liuius, & Dio

Piſidae & } in Aſia. Cicero in epiſtolis ad At-
Lycij } ticum

*Haec porro eſt Romanae ditionis prouinciarum ab Hiſpania ulteriore extrema ad occidentem prouincia, uſque ad Euphratem, qui terminus ad orientem imperij fuit, deſcriptio. Quod populi Romani extremo libertatis tempore imperium erat. In quas omnes prouincias ibant, uel conſulares cum duodecim faſcibus, uel praetorij cum ſex, totidem utrique quot in urbe habebant: interdum etiam praetorios cum iure conſulari, et duodecim faſcibus ſenatus in prouincias mittebat, ut Q. Cicero in Aſiam. De quo Tranquillus in Auguſto: Extant (inquit) Ciceronis epiſtolae, quibus Quinctum fratrem parum ſecunda fama proconſulatum Aſiae adminiſtrantem hortatur & monet, imitetur in promerendis ſocijs uicinum ſuum Octauium, ubi proconſulatum uocat hominis praetorij adminiſtrationem. Eadem ratione titulus eſt Q. Metello Celeri pro cos. in duabus epiſtolis. Qui tamen conſulatum non geſſerat, ſed ex praetura in Galliam Ciſalpinam profectus erat. Item alibi: Cum prouinciam Aſiam proconſulari imperio obtineres, & cet. de homine praetorio loquitur. Primis temporibus quũ prouinciae tuendae armis eſſent, & in diſcrimine uerſarentur exibant in eas inito ſtatim magiſtratu conſules, & praetores; uel ut quaeque cuique ſorte obtigerat, uel etiam quandoque conſulibus inter ipſos comparantibus., ſic enim loquebantur quum inter eos de duabus conſularibus prouincijs conueniſ-
ſet,*

ſet, nam inter praetores comparandi conſuetudinem non fuiſſe opinor, quod ſi bellum produceretur, imperium in iiſdem prouincijs proconſulibus, aut propraetoribus a ſenatu prorogabatur in annum, & aliquando in biennium. Donec C. Gracchus tribunus plebis Tiberij frater legem tulit, ut conſulares prouinciae quotannis per ſenatum decernerentur, & imperiũ conſulare, non niſi annuum eſſet. Poſt conſtitutas uero quaeſtiones perpetuas, quod Cicero anno urbis DCV. factum fuiſſe tradit L. Marcio Cenſorino, M'. Manlio cos. praeturae iuriſdictionis forma paulo etiam mutata eſt, nam quum ſex praetores eſſent, duo tantum urbanus & peregrinus in urbe manebant, reliqui quattuor inito magiſtratu ſtatim in prouincias quas ſingulis ſors dederat ibant, in quibus annũ praeturae explerent: poſt conſtitutas uero quaeſtiones perpetuas omnes deinceps ſex praetores toto magiſtratus ſui tempore in urbe retenti. Ex his duo more ueteri ius dicebant urbanus, & peregrinus, reliqui quattuor publica iudicia exercebant, de quibus non uidebatur extra ordinem quaerendum eſſe, ut repetundarum, ambitus, maieſtatis, & peculatus. Poſtremo L. Sulla dictator aucto perpetuarum quaeſtionum numero, ut de falſo, de periurio, & de iniurijs, & quattuor tantum praetores publicis iudicijs praeeſſent, duos alios praetores adiecit, ut ex Cicerone intelligitur, atque ita coeperunt octo praetores Romae eſſe, quorum duo urbanus, & peregrinus priuatis potiſſimum iudicijs, reliqui publicis quaeſtionibus praeerant; annua praeturae in urbe adminiſtratione finita, tũ pro praetoribus in prouincias quas ſenatus praetorias eſſe decreuerat exibant. Quorum adminiſtratio Cornelia lege tantum annua erat. L. enim Sulla dictator lege cauit, ne quis plus anno prouinciae praeeſſet, qui uiderit opinor in rep. diuturnis imperijs aſſueſcere, tutum non eſſe. Itaque Galliarum decen-

nis

nis illa Caeſaris adminiſtratio libertatis exitium fuit. Huius le*gis meminit Cicero in epiſtola ad Appium. Poſt Sullam Caeſar dictator legem tulit, ne praetoriae prouinciae pluſquam annum, nec pluſquam biennium conſulares obtinerentur, tulit autem hanc legem uicto Pompeio, quum ipſe iam per decem annos Galliam contra C. Gracchi, & L. Sullae leges obtinuiſſet, conſequutus id quod nemo ante, & S.C. & lege.* Legis *uero, quae rectoribus prouinciarum imperium dabant, duae fuerunt. Curiata dabat imperium populus, ut* Liuius *indicat libro nono, Cornelia ſenatus. Nam quum S.C. factum eſſet, ut prouincias magiſtratus ſortirentur, aut compararent inter ſe, tum ſi ij uel ſine lege curiata in prouincias proficiſcerentur imperium habere dicebantur, donec in urbem reuertiſſent.* Quod in epiſtola Ciceronis ad Lentulū intelligi poteſt. Quod *autem in agraria* II. *ſcriptum eſt:* Rem militarem ſine curiata lege attingere non licere, *id intelligi debet, de ijs magiſtratibus qui ſumptu publico ibant in prouincias, quibus publica pecunia opus eſſet alendis militibus, belloque gerendo, his enim imperium dabatur lege curiata, quo rem militarem attingere poſſent, uerum quum bellum gerendum non eſſet, neque milites in prouinciam iam pacatam educendi, id ſolo S.C. fieri, & ſine lege curiata in prouinciam ire poterāt.* Hic *autem ſtatus reip. & adminiſtrandarum prouinciarum ratio libertatis tempore, ante remp. a Caeſare occupatam fuit.* Nam *ab* Au*guſto Caeſare poſt bella ciuilia confecta, reip. longe diuerſa forma, ut mox referam, conſtituta eſt*

PROVINCIAE . A . CAESARE DICTATORE. FACTAE

Bello ciuili ad ad Pharſalum geſto, in quo caeſa optimatum factione;

factione, Caeſar qui uictoriam obtinuerat, rerum potitus eſt, ipſe poſtea fugientem Pompeium Alexandriam eſt perſequutus. Quem ut occiſum depraehendit, cum Ptolemaeo Aegypti rege, a quo ſibi quoque inſidias tendi uidebat, bellum difficillimum geſsit. Regnum Aegypti uictor Cleopatrae fratrique eius minori permiſit, ueritus prouinciam facere, ne quandoque uiolentiorem praeſidem nacta, nouarum rerum materia eſſet. Ab Alexandria in Syriam, & inde in Pontum tranſijt, urgentibus de Pharnace nuntijs. Hic enim Mithradatis magni filius, quum a Pompeio bello Mithradatico Boſphori Cimerij rex conſtitutus eſſet, captato tempore quo Romani inter ſe armis contendebant, patrij recuperandi regni cupidus, Colchida & Armeniam, Cappadociae, & Ponti partem occupauit; Cn. Domitium Caluinum a Caeſare ad eius opprimendos conatus miſſum, profligauit; qua uictoria ferox expugnata Amiſo reliquam Ponti partem inuaſit. Hunc Caeſar intra quintum quam adfuerat diem, quattuor quibus in conſpectum uenit horis, ad Zeliam una profligauit acie, qui cum in Boſphorũ profugeret, ab Aſandro Boſphorani tumultus auctore occiſus eſt, quo factum eſt, ut merito Caeſar gloriatus ſit, ſe ita cũ Pharnace pugnaſſe, ut eadem hora uenerit, uiderit, & uicerit. Atque hac uictoria Boſphorus, Ponti & Bithyniae prouincijs adiunctus eſt

MAVRITANIA. PROVINCIA

Mauritanias duas Sitifenſem & Caeſarienſem Bocchus rex & populi Romani amicus, quo auctore Iugurtha Numidarum rex in poteſtatẽ Romanam uenerat, diu obtinuit. Bocchõ ſucceſsit Iuba, qui bello ciuili quum ſe Pompeianis partibus addixiſſet, proelio a Caeſare in Africa uictus, ſe ipſe inter

fecit. Itaque ſubacta omni Africa, Mauritaniae quoque a Caeſare prouincia factae ſunt. Iubae filius Iuba alter admodũ puer Romam a Caeſare in triumphum eſt ductus. Is fuit qui poſtea ſcripſit hiſtoriam, quam ſaepe Plinius citat, ſingulari ingenio & doctrina praeditus, & Auguſti liberalitate demum ad regnum paternũ remiſſus. Is ſucceſſorem Ptolemaeum ex Antonij et Cleopatrae filia natũ habuit, quo a Caligula interfecto, Mauritania in duas eſt prouincias redacta, ut infra aperiam

PROVINCIAE. PANNONIA MOESIA. ET. CET.

L. Sempronio & L. Scribonio cos. anno vrbis DCCXX uicto in Sicilia Sex. Pompeio, Lepido III. uirali poteſtate exuto, quum M. Antonius in Aegypto cum Cleopatra luxuriaretur, Caeſar Octauianus qui occidentem tenebat, bellum in Illyrico quod Dalmaticum a Tranquillo, Illyricum in Faſtis municipalibus Petri Appiani appellatur, adhuc aduleſcens gerere coepit, quod multis annis cum Noricis, Pannonijs, Rhetis, Illyrijs, Dalmatis, Iapygibus, Liburnis, Tauriſcis, Moeſis, Thracibus, Vindelicis, Getis, Baſtarnis, Germanis, & ceteris quae ad Danubium & Rhenum erant gentibus, partim ſuo, partim Agrippae, Vibij, Aſinij Pollionis, M. Craßi, L. Piſonis, L. Lentuli, Neronis Druſi, & Ti. Caeſaris ductu geſſit. Harum gentium pleraeque bellorum ciuilium tempore in Romanas prouincias incurſiones fecerant. Quo bello domuit partim ductu, partim auſpicijs ſuis Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni, item Rhetias, & Vindelicos, Moeſos, ac Thracas. Coercuit Dacorum & Sarmatarum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magnis copijs caeſis, Germanos citra Albim fluuium ſubmouit, ex quibus Vbios et Sicambros

dedentes

dedentes ſe transduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocauit. Alias item nationes male quietas ad obſequium redegit, nec ulli genti ſine iuſtis & neceſſarijs cauſis bellum intulit. Ita Tranquillus. Florus libro CXXXII. *C. Caeſar in Illyrico* Dalmatas *domuit.* Rufus *uero:*Alpes *Rhetiae,*Noricus, *Pannoniae, Moeſiae, & omnis ora* Danubij, *Pontus omnis, Armenia minor ab Auguſto in prouinciam redactae ſunt.*Item *alibi:* Dardanos *&* Moeſtos *Curio pro cos. ſubegit, & primus* Romanorum *ducum ad* Danubium,*uſque peruenit:ſub* Iulio *&* Octauiano *Caeſaribus per* Alpes Iulias *iter factum eſt.* Alpinis *omnibus uictis,*Noricorum *prouinciae acceſſerunt.* Bathone Pannoniorum *rege ſubacto, in ditionē* Romanorum Pannoniae *uenerūt.* Amantinis *inter Sauum & Drauum proſtratis,regio Sauenſis,ac ſecūdorum loca* Pannoniorum *obtenta ſunt,* Marcomani *&* Quadi *de locis* Valeriae *quae ſunt inter* Danubium,*&* Drauum *pulſi ſunt,& limes inter barbaros &* Romanos *ab* Auguſto *per* Vindelicium, Noricum, Pannoniam,*&* Moeſiam *eſt conſtitutus*

PROVINCIA AEGYPTVS

Antonio et Cleopatra Aegyptiorū regina ad Actium proelio uictis, & interemptis, Aegyptum quam ad id tempus ſocij & foederati reges tenuerant, Caeſar Auguſtus *in prouinciae formam redegit,quam ut feraciorem habilioremque annonae urbicae redderet,foſſas omnes in quas* Nilus *exaeſtuat oblimatas longa uetuſtate, militari opera deterſit. &* Velleius: *Auguſtus praeter* Hiſpanias *aliaſque gentes quarum titulis forum eius praenitet,paene idem* Aegypto *ſtipendiaria facta,quantum pater eius ex* Gallia *in aerarium redditum contulit.* Et Rufus: *Aegyptus omnis ſub amicis regibus fuerat,*

ſed uicta cum Antonio Cleopatra prouinciae formam Caeſaris Auguſti temporibus accepit, & primus apud Alexandrinos Cornelius Gallus adminiſtrauit. Eam Caeſar equitibus Romanis non ſenatoribus regendã tradidit, cuius praeſes praefectus, & Iuridicus Aegypti appellabatur

PROVINCIAE. HISPANIAE ET ALPES

Poſt bellum Actiacum Antonio deuicto, Caeſar Auguſtus Cantabricum bellum geſſit, in quo partim ductu, partim auſpicijs ſuis Cãtabriam, Aſturicam, Aquitaniam, Salaſſos gentem alpinã, Alpes maritimas a Liguribus Comatis cultas, multis feriſque nationibus frequentes domuit, & prouincias Romanas fecit. Vnde Rufus: In Hiſpania ad extremum a Caeſare Auguſto Cantabri, & Aſtures, qui freti montibus imperij immunes adhuc reſiſtebant, deleti ſunt. Quo tempore quum ille conuentum Narbonae ageret, cenſus a tribus Gallijs Aquitania, Lugdunenſi, & Belgica, quas pater Caeſar dictator ſubegerat actus. Velleius: Poſt bella ciuilia Dalmatia rebellis ad certam confeßionem pacata eſt imperij, Alpes multis feriſque nationibus celebres perdomitae, Hiſpaniae nunc ipſius praeſentia, nunc Agrippae multo uarioque Marte pacatae

AFRICA. DOMITA

Haec in Europa a Caeſare geſta. In Africa autem tumultuatum magis quam bellatum. Caeſar enim Muſulamios, atque Getulas accolas Syrtium, Coßo duce compeſcuit, unde illi Getulici cognomen. Marmaridas atque Garamantas Furnio ſubigendos dedit. Ita Florus. Bellatum autem diu hoc tempore

re in Africa fuiſſe, indicant T. *Statilij Tauri,* L. *Autronij*, L. *Sempronij Atratini*, L. *Cornelij Balbi ex Africa triumphi in tabulis Capitolinis exarati*

PROVINCIAE. IN ORIENTE. FACTAE

Tanta uirtutis & moderationis Auguſti Caeſaris fama fuit, ut is Indos *etiam ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam ſuam, populique* Romani *ultro per legatos petendam.* Parthi *quoque &* Armeniam *uendicanti facile ceſſerunt, & ſigna militaria quae* M. *Craſſo, &* M. *Antonio ademerant repoſcenti reddiderunt, obſideſque inſuper obtulerunt, denique pluribus quondam de regno concertantibus, nō niſi ab ipſo electum comprobauerūt.* Velleius: *Diuus* Auguſtus *praeter* Hiſpanias, *aliaſque gentes, quarum titulis forum eius praenitet, paene idem facta* Aegypto *ſtipendiaria, quantum pater eius* Gallia *in aerarium reddituū contulit. At* Caeſar *quam certam* Hiſpanis *parendi confeſſionem extorſerat, tam parem* Illyrijs, Dalmatiſque *extorſit:* Rhetiam *autem, ac* Vindelicos, & Noricos, Pannoniamque, & *Scordiſcos nouas imperio* Romano *ſubiunxit prouincias, et ut has armis, ita auctoritate* Cappadociam *fecit ſtipendiariam. & cet.* Idem Auguſtus Pylaemene *rege* Paphlagoniam, *item* Amintá *rege mortuis* Galatiam, & Lycaoniam, Pamphiliamque *ditionis regiae ad id tempus, item* Pyſidas *quoq; &* Lycios *liberas gentes in prouinciae formam redegit, ut auctor eſt* Dio. Cyrenem *quae antea libera fuerat, cum* Creta *prouincia coniunxit. His tot tantiſque rebus geſtis, imperio conſtituto, pace terra marique parta,* Ianum *geminum bis ante clauſum, ipſe tertius clauſit. Rebus itaque ſic compoſitis, omnibusq; pro-*

 uinciijs

uincijs in certam formam redactis, Auguſtus cognominatus eſt, & menſis Sextilis in honorem eius eſt appellatus

PROVINCIAE. AB. AVGVSTO ADDITAE

Aſtures, & Cantabri in Hiſpania prouinciae Hiſpaniae additi
Aquitania Gallijs prouincia addita
Pannonia, Noricū, Vindelicia, Rhetia prouincia una
Moeſia, Thracia, & Dardani prouincia una
Pamphilia, Lycaonia, Galatia, Pyſidia, Lycia prouincia una
Armenia minor uſque ad Euphratem Suriae addita
Aegyptus, & Arabiae pars prouincia una
Cyreneica Cretae prouinciae addita
Paphlagonia Bithyniae addita
Illyrici, & Dalmatiae pars Danubium uerſus una prouincia facta
Getuli, & Garamantes Africae additi
Salaſſi, Alpes Maritimae, & gentes Alpinae prouincia una

Hae autem ſunt gentes quae ab Auguſto uictae, uel regibus mortuis, populi Romani prouinciae factae fuerunt, quibus ceteris quae reip. tempore factae fuerant additis, in duas partes eas omnes diuiſit, ut aliae eſſent ſenatus populique Romani, aliae Caeſaris, quod cur fecerit, & quae ſenatus, uel Caeſaris prouinciae fuerint, nunc exponam

PRO-

PROVINCIAE S.P.Q.R. ET IMP. CAESARIS. AVG

Anno vrbis conditae DCCXXVII. *imp. Caeſare Auguſto* VII. *&* M. *Agrippa* III. *cos. Quum Caeſar Auguſtus ex* S.P.Q.R. *uoluntate imperium ſingulare, quod minus ante legitimum uidebatur, ſibi uni ſtabiliſſet, ut ipſe popularis uideretur, tyrannidiſque ſuſpicionem a ſe amoueret, nequaquam totius imperij curam ſibi uni depopoſcit, ſed prouinciarum omnium populi* Romani *quas ſupra retuli, adminiſtrationem, una cum ſenatu & populo cõmunicauit, quae enim pacatae erant, & imbelles, atque a terminis* Romani *imperij longe aberant, militumque praeſidijs non indigebant, populo tradidit.* E*as uero prouincias, quae militaribus copijs inſtructae eſſent, ut exercitus omnes in poteſtate ſua haberet, ſibi retinuit adminiſtrandas, tanquam eas quoque pacaturus, pacataſque populo redditurus. Prouinciae autem quas ſenatui populoq;* Romano *tradidit adminiſtrãdas hae fuerunt, ſic noua diuiſione, & adminiſtratione in* XII. *dioeceſis ab ipſo diſtinctae*

Africa, Numidia, & Lybia proconſularis
Aſia cis Halim, & montem Taurum, in qua Lydia, Ionia, Caria, Myſia, Phrygia, & Helleſpontus proconſularis
Hiſpania Baetica praetoria
Gallia Narbonenſis praetoria
Sicilia praetoria
Sardinia, & Corſica praetoria
Illyricum, & Epiri pars praetoria

Macedonia, & Graeciae pars praetoria
Achaia, Theſſalia, Boeotia, Acarnania, Epeirique pars praetoria
Creta, Cyreneica, & Lybiae pars praetoria
Cyprus praetoria (toria
Bithynia, Paphlagonia, Propõtidis, & Ponti pars prae

Hae porro fuerunt XII. *prouinciae in quas* S. P. Q. R *more ueteri ſuos rectores mittebat, quorum qui Africae & Aſiae praeerant, hi ſemper proconſules appellati ſunt, quamquam conſulatum non geßiſſent; qui reliquis decem, praetores. Caeſar uero ſuas prouincias ita diuiſit, ut in quaſdam mitteret legatos propraetoribus, hi proconſulum locum obtinebant, atque legionibus praeerant; in quaſdam uero procuratores, qui pro praetoria dignitate eas prouincias in quibus tantum momenti non erat, adminiſtrarent. Ceterum omnes uno communi uocabulo rectores appellabantur. Caeſaris autem prouinciae in* XIIII. *dioeceſes diſtinctae fuerunt hae.*

Hiſpania Luſitania
Hiſpania Tarraconenſis
Gallia Aquitania
Gallia Lugdunenſis, alias Celtica
Gallia Belgica, & Germania
Pannonia, Noricum, Vindelicia, & Rhetia
Moeſia in qua Dardani, Thraces, & Daci
Dalmatia, & Illyrici pars
Alpes maritimae
Cilicia, Iſauria, & Lycaonia
Galatia, Pamphylia, & Pyſidia. Lycios enim liberos reliquit

Suria

Suria, Armenia minor, Meſopotamia,& oriens omnis uſque ad Euphratem
Aegyptus,& Arabiae pars
Italia omnis a freto Siculo ad Alpes

Reges omnes ſocij & foederati, in his erant praecipui

Iuba Mauritaniae
. . . . . . Hiberiae
. . . . . Albanorum
Rhaemetalces Thracum
Herodes Paleſtinae Reges
Aretas Arabum
Antiochus Comagenae
Archelaus Cappadociae
Philopator Cilicum,& alii multi

Has omnes prouincias ualidiſſimis legionibus, quarum ſeriem mox enumerabo muniuit, atque in eas legatos ſuos, procuratoresque mittebat. Vt autem omnem de ſe monarchiae ſuſpicionem eximeret, poteſtatem reip. conſtituendae, & harum prouinciarum ordinandarum in decennium tantum aſſumpſit, hoc enim temporis ſpatio ſe remp. conſtituturum affirmauit, addens ſi citius res compoſuiſſet, citius etiam imperium redditurum. Decennio tranſacto, quum adhuc res cōpoſitae non eſſent, tum in quinquennium, ac deinde in alterū quinquennium, poſt in decennium, poſt etiam in tertium decennium, & petiit & impetrauit. Ita ut ſucceſſione quinquenniorum, & decenniorum perpetuo imperium adminiſtrauerit

ptas Auguſtus in oppidum Foroiulienſe miſerat ualido cum remige. At apud idonea prouinciarum ſociae triremes, alaeq; & auxilia cohortum. ita Tacitus libro quarto. Quibus uerbis, quae fuerit imperij Romani forma ab Auguſto conſtituta intelligi poteſt. Porro autem quum Romanas legiones, quae imperio tuendo ab Auguſto, & ceteris imperatoribus inſtitutae ſunt, earundemque ſtationes enumerare decreuerim, non alienum ab hac tractatione erit, pauca quaedam de legione, eius partibus, inſtitutione, et uarietate diſputare. Legio igitur erat certorum militum manus, in quas populi Romani exercitus diuidi ſolebant, Varrone libro quarto de lingua Latina auctore, a delectu militum dicta, quod legerentur milites in delectu, ideſt milites legionis uiritim eligi ſolerent. Nonius Marcellus. Legionum, inquit, proprietatem a delectu militum, Varro libro tertio dictam interpretatur. Tũ appellatus eſt delectus, & ab electione legio. Hanc primus omnium trium milliũ militum fecit Romulus, quod ſingulae tribus Tatientium, Ramnium, et Lucerũ millia ſingula militum mittebant. Qui omnibus praeerat rex, qui ſingulis millibus militum tribuni. Varro enim: Tribuni (inquit) militum dicti, quod terni ex tribus tribubus olim ad exercitum mittebantur. Legioni addita eſt trecentorum equitum turma, quae olim terma dicebatur, uerum E. in V. abijt, quod ter centum equites ex tribus tribubus fiebant: Turmae decuriones praeerant, ut legioni tribuni. Haec etiam Ala dicebatur, quod equites alarum uice pedites tegerent, nam in equitum ordinibus circum legiones, dextra, ſiniſtraque tanquã alae in auium corporibus locabãtur, dicebatur is, qui alae praeerat praefectus. Romuli igitur prima legio non niſi trecentorum equitum, & trium millium peditum fuit. Adijcit Plutarchus: Ipſum poſt Sabinos in ciuitatem acceptos legionem duplicaſſe; atque eam ſex mille pedi-

tum,

Ruſuli dicebantur, hi in exercitu creari ſolebant, & comitia torum, qui Romae comitijs deſignabantur. De utriſque Liuius libro ſeptimo ſic ſcribit: Et quùm eo anno primum placuiſſet tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri, (nam & antea, ſicut nunc, quos Rufulos uocant imperatores ipſi faciebant) T. Manlius, qui poſtea Torquatus appellatus eſt, ſecundum in ſex locis tenuit. Ex quibus uerbis apparet Q. Seruilio II. & L. Genucio II. cos. anno urbis CCCXCII. tribunos militum, qui ad ſex aucti fuerant, populi ſuffragijs creari ad legiones coeptos. Deinde plura tribunorum militum genera fuiſſe, & eos non omnes populi ſuffragij creatos, & hi qui creabantur, eo primum anno fieri coeptos. Poſt tribunorum militum numerus auctus, XVI. que facti, C. Iunio Bubulco III. Q. Aemilio Barbula II. cos. Quam rem Liuius libro nono, ita tradit: Et duo imperia eo anno dari coepta per populum, utraque ad rem militarem pertinentia; unum, ut tribuni militum XVI. in quattuor legiones a populo crearentur, quae antea perquam paucis ſuffragio populi relictis locis, dictatorum & conſulum ferme fuerant beneficia; tulere eam rogationem tribuni L. Atilius & C. Marcius; alterum, ut duumuiros nauales idem populus iuberet. Tribuni autem militum populi ſuffragijs creati ſinguli mille uiris praeerāt, quum tum exercitus Romanus ex quattuor tantum legionibus, legio uero non niſi quattuor millium peditum eſſet. Poſt quum legiones ipſae ad quinque millia, & amplius militum augeri coepiſſent, uigintiquattuor tribuni a populo creari coepti, ſexque per ſingulas legiones diſtributi. Ex quibus quattuordecim annua ſtipendia ad minus quinque; reliqui decem ſaltem decem feciſſent. Hic tribunorum militum numerus uſque ad C. Marij tempus permanſit. Legiones porro ipſae (ut dixi) non niſi ex ciuibus Romanis legebantur, qui aetate militari eſſent, ea erat

rat a XVII. ad XLVII. annum. Hi XX. annua ſtipendia merere ſolebãt, equites uero decem. Omnibus autem, qui ad honores euehi uolebant militare ante opus erat. Vrbanum namque magiſtratum nemini capere fas erat, priusquã decem annua ſtipendia perfeciſſet. Militum porro legionariorũ quattuor genera erant. Iuniores enim uel tenuioris fortunae homines pilanos; his adultiores haſtatos; aetate uero ac robore praeſtantes, principes; natu maximos triarios uocabant. De quibus Varro libro IIII. ſic ſcribit. Haſtati dicti, qui primi haſtis pugnabant; pilani, qui pilis; principes, qui a principio gladijs; triarij, quod in acie tertio ordine extremis ſubſidio deponebantur. In unaquaque autem legione triarij DC. principes ∞CC. totidem haſtati, reliqui pilani uelitesue erant numero mille. Quod ſi maiore numero conſtaret legio, proportione diuiſionem faciebant, triarijs exceptis, quorũ idem ſemper erat numerus. Horum, ut uarij ordines erant, ita etiam uaria armorum genera. In ipſis porro legionibus ſingula militum genera uelitibus exceptis in tot centurias diuiſa erant, ſingulis uero centurijs primarij centuriones praeerant. Hae in triarijs appellabantur primum pilum, ſecundum pilum, tertium pilum, & ſic deinceps. In principibus primus princeps, ſecundus princeps, & cetera, in haſtatis primus haſtatus, ſecundus haſtatus, ut in alijs. Duces uero centuriarum appellabantur primi pili centurio, primi principis centurio, & primi haſtati centurio: Velites uero in has centurias pro rata parte diſtribuebantur. Hae centuriae erant plus, uel minus, quantus erat legionis numerus. Hinc in antiquis lapidibus ſaepe centurionum primi pili mentio eſt, item Cicero ad Brutum: Naſennius (inquit) octauum principem, ideſt octauam centuriam principum duxit, Metello Imperatore. Signa legionum erant, auctore Plinio, aquilae, lupi, minotauri, equi, aprique,

quo-

quorum ſimulachra longis haſtis a ſigniferis portata ſingulos ordines anteibant. Paucis *ante C.Marium annis ſola aquila in aciem portari coepta erat,reliqua in caſtris relinquebantur, C. Marius ſecundo conſulatu ſuo,reliquis ſignis in totum abdicatis,aquilam legionibus proprie dicauit. Idem Marius (ut tradit Sex. Pompeius) ſex millium,& ducentorum hominum, primus conſcripſit legionem,quum ante quattuor millium fuiſſet,unde etiam appellabatur quadrata.Quo tempore tunc primum nouam legionum diuiſionem,quae poſtea in uſu fuit factam fuiſſe exiſtimo,quam tradit Vegetius.Legio enim in decē cohortes diuiſa eſt, cohors autem erat proprie peditum manus, ut turma equitum,a cohortando dicta,quod tribunus eā, ut ſequatur cohortari ſoleret,ſeu quod ipſa ſe mutuo frequenter ad pugnā hortarē tur.Varro libro quarto de lingua Latina: Cohors dicta,quod ut in uilla, ex pluribus tectis coniungitur,ac quidam fit unum, ſic haec ex manipulis copulatur cohors, quae in uilla dicta,quod circa eo loca pecus coerceretur. Legio uero in decem cohortes diuiſa eſt a C. Mario primum,ut opinor,neque enim ante Marij tempora ulla cohortium in legione,neque apud Polybium, neque apud alios mentio eſt.Harum prima reliquas & numero militum,& dignitate antecedebat.Viros requirebat genere,litteris,animi magnitudinis praeſtantes, huic tribunus praeerat robore,moribus, & rei militaris ſcientia praeditus. Nam & reliquae cohortes,prout imperatori placebat a tribunis, ſiue praefectis regebantur.Prima cohors mille centum quinque peditibus, & equitibus loricatis centum quadraginta duobus conſtabat; ideoque cohors milliaria appellabatur. A prima cohorte auſpicari aciem mos erat.Haec aquilam praecipuum legionis ſignum,imperatorumque imagines cuſtodiebat: Secūda cohors DLV. pedites,equites uero LXVI. tertia pedites,& equites,*

toti-

totidem. Quarta cohors eundem peditum, & equitum numerum habebat, ſed in tertia cohorte ualidiores milites conſtituebantur, quia in media acie conſiſtebat. Quinta eodem numero ſtrennuos milites deſiderabat, quia ſicut prima in dextro, ita quincta in ſiniſtro cornu conſtituebantur. Quippe cohortes quinque primam aciem inſtruebant. Reliquae quinque cohortes eundem militum numerum habebant, quem ſecunda, ſed robuſtiores etiam in ſexta collocabantur, quia in ſecunda acie poſt aquilam locum ſortiebatur. Octaua in ſecunda acie medium locum tenebat, decima in ſiniſtro cornu conſiſtebat, ſic legio decem cohortibus firmabatur, habebatque peditum ſex millia ducẽtos, & equitum ſeptingentos triginta. Vt autẽ legio in decem cohortes, ſic cohors in quinquaginta manipulos, & manipulus rurſum in uigintiquinque milites diuidebatur. Hunc autem fuiſſe ordinem earum legionum, quae ad tutelam Romani imperij, ab Auguſto inſtitutae ſunt, ex Tacito aperte intelligitur. Quo tempore, is qui pluribus legionibus praeerat, legatus conſularis ſaepiſſime a Tacito, in antiquis uero epigrammatibus, legatus propraetore eius prouinciae, in qua legiones erant, exempli cauſſa, Moeſiae, Dalmatiae, uel Germaniae, appellatur. Qui ſingulis legionibus praeerant, legati legionis; qui cohorti tribunus, uel praefectus; qui cẽtum militibus centurio; qui ducẽtis ducenarius; qui manipulis manipularius, uocabãtur. Vniuerſi exercitus ſignum, uel uexillum ante Hadriani tempora imago Caeſaris, uel Auguſti dicebatur, poſtea uero Labarum uocitari coeptum eſt, legionis aquila, cohortium ſigna ſpeciali quodam ſignificato, manipulorum uexillum. Is qui locandis caſtris curam habebat praefectus caſtrorum uocabatur, hi uero qui caedẽdorum lignorum ad palos faciendos, & ferramentorum curam habebant, praefecti dendrophororum, & fabrum talis legionis dicebantur.

tur. Erant in una quaque legione praeter hos tubicines, euocatores, medici, & alij eiuſmodi miniſtri, quorum uocabulorũ frequẽtiſſima mẽtio eſt in antiquis epigrammatibus, & in omni Taciti hiſtoria. Inſtituendi, exauctorandi, locandi, mutandique legiones, arbitrium, ſummumque ius penes Romanum principem tantum erat. Is eas ex una prouincia in aliam, prout neceſſitas exigebat migrare iubebat, exauctorabat, ex duobus unam coniungebat, earumdem rectores ipſe unus conſtituebat. Hae legiones & nomina, & plura cognomina a uarijs euentibus indita habuerunt. Ab ordine quo una quaeque earum in aliquo loco primo conſtituta fuerat nomina ſumebant, ut prima, ſecunda, tertia, decima, & uiceſima; ſic milites primani, ſecundani, tertiani, decimani, & uiceſimani appellabantur. Et quoniam plerunq; uſu uenit, ut duae uel tres uarijs in locis conſtitutae omnes primae, uel ſecundae, uel tertiae appellatae fuerint, (una quidem prima in Germania, ex octo, quas ſupra dixi; altera uero prima ex ſeptẽ in Pannonia, alia autẽ prima ex quattuor in Suria erat) cognominibus inter ſe ſe diſtingui coeperũt, ut una quidem eſſet prima Adiutrix, alia prima Mineruia, alia uero prima Parthica, nam haec cognomina ad imperatorum arbitrium plerunque ſumere ſolebant; uel ab eorumdem nominibus qui eas inſtituerunt, ut Auguſta, Claudiana, Galbiana, Flauia, Vlpia, Traiana, Antoniniana; uel a prouincijs deuictis ut Parthica, Scythica, Gallica, Arabica, Macedonica, Hiſpanienſis; uel a locis in quibus primo inſtitutae manſerunt, ut Italica, Fretenſis, Cyreneica, aut a nominibus Deorum quibus imperatores earumdem auctores addicti erant, ut Mineruia, Apollinaris, Veneria; aut poſtremo ab alijs euentibus ut Gemina, Adiutrix, Marcia, Victrix, Ferrata, Fulminatrix, Alauda, Rapax, Primigenia, & alia eiuſmodi. Illud uero animaduerſione dignum, propter

crebras & frequentes legionum mutationes, ſaepe earundem nomina confuſa uideri, atque in eodem imperij limite aliquando duas uel tres legiones eſſe, quae primae, aut ſecundae uocentur. N*am quum primum institutae fuerunt, non niſi una prima, uel ſecunda, uel tertia, eodem in loco erat. vt uero eodẽ in loco plures primae, uel ſecundae legiones eſſent, frequẽs earumdẽ migratio cauſſa fuit.* P*rimus autẽ omnium (ut dixi)* A*uguſtus* C*aeſar pace populo* R*omano terra marique parta, imperij limites uerſus barbaras nationes ſtatuit flumina, aut mõtes, quae ualidiſſimis legionibus, quibus incurſiones barbarorum in* R*omanas prouincias probiberet, muniuit.* H*orum praecipui amnes* R*henus,* D*anubius, & praerupti, aſperrimique montes a* S*eptentrione,* E*uphrates ab oriente,* A*rabum, &* A*fricae ſolitudines ab occidente, & meridie fuerunt.* Q*uae autem, aut quot legiones; & quibus limitibus, ab* A*uguſto primum factae, deinde aucto imperio a ceteris* R*omanis principibus additae fuerint, atque quibus nominibus, cognominibuſque ornatae eſſent, ex* T*acito potiſſimum, &* D*ione, multiſque antiquis epigrammatibus exceptas, exponam.* A*b* A*uguſto autem qui primus eiuſmodi legiones instituit initium ſumam*

LEGIONES. XXV. A. CAESARE. AVGVSTO
per R*omanum orbem conſtitutae*

In H*iſpania legiones* III

Legio III. Gallica

Legio VI. Ferrata. R. F. C

Legio X. Fretenſis

In G*ermania inferiore legiones* IIII

Legio prima . . . . .

Legio

Legio V. Macedonica
Legio XIX . . . . . .
Legio XX. Valeria uictrix
In Germania ſuperiore legiones IIII
Legio II. Auguſta
Legio XIII. Gemina pia fidelis
Legio XIIII. Gemina Martia uictrix
Legio XVI. . . . .
In Dalmatia legiones II
Legio II. Adiutrix pia fidelis
Legio VII. Gemina pia felix
In Pannonia legiones III
Legio VIII Auguſta
Legio IX. Hiſpanienſis
Legio XV. Apollinaris
In Moeſia legiones II
Legio VII. . . . . .
Legio XI. . . . .
In Suria legiones IIII
Legio IIII. Scythica
Legio VI. Victrix
Legio X. Gemina pia fidelis
Legio XII. Fulminatrix
In Aegypto legiones II
Legio III. Cyreneica
Legio XXII. Primigenia pia fidelis
In Africa legio una
Legio III. Auguſta
Mari ſupero
Claſsis Rauennas

Mari Infero

Claſsis Miſenas

Claſsis Actiaca in Gallia Narbonenſi, apud ForumIulij

Romae

Cohortes vrbanae III

Cohortes uigilum III

Cohortes praetoriae IX

PROVINCIA CAPPADOCIA

Duae tantum ſub Ti. *Caeſare prouinciae Romanae factae ſunt Cappadocia Archelao in vrbe, & Comagene Antiocho regibus mortuis. De Cappadocia ſic ſcribit Tranquillus cap.* XXXVII. *Reges infeſtos ſuſpectoſque comminationibus magis, & querelis quam ui repreſsit. Quoſdam per blanditias, atque per promiſſa extractos, ad ſe non remiſit, ut Marabodum Germanum, Rhaſcypolim Thracem, & Archelaũ Cappadocem, cuius etiam regnum in prouinciae formam redegit.* R*ufus: Cappadoces primo ſocietatem noſtram ſub Ariarathe rege per legatos petierunt, cuius deficiente ſtirpe lectus Ariobarzanes rex Cappadocum, qui a Mithradate pulſus, Romanorum armis eſt reſtitutus. Semper in auxilium Romanũ fuere Cappadoces. Poſtremo iterum tertia deficiente prole ſub imp. Caeſare Auguſto Archelaus fauente Antonio rex factus eſt, quem Tiberius imperio potitus Romã blande quum euocaſſet, non remiſit, ibique diu detentus occubuit. Cuius regnum in prouinciae formam redactum eſt. Tacitus libro* II *C. Coelio L. Pomponio cos. Rex Archelaus quinquageſimũ annum Cappadocia potiebatur inuiſus Tiberio, quod eum Rhodi agentem, nullo officio coluiſſet. Nec id Archelaus per ſuper-*

ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus, quia florente C. Caeſare, miſſoque ad res orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt uerſa Caeſarum ſobole, imperium adeptus eſt, elicit Archelaum matris litteris, quae non diſſimulatis filij offenſionibus, clementiam offerebat, ſi ad precandũ ueniret. Ille ignarus doli, uel ſi intelligere crederetur uim metuens, in vrbem properat, exceptusque immiti a principe, & mox accuſatus in ſenatu, non ob crimina quae fingebantur, ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus aequa, ne dum infima inſolita ſunt, finem uitae ſponte an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactum eſt, fructibusque eius leuari poſſe centeſimae uectigal profeſſus Caeſar, ducenteſimam in poſterum ſtatuit. Idem paulo poſt: Ti. Caeſare III Germanico II. cos. Cappadoces in formam prouinciae redacti, Q. Veranium legatum accepere, & quaedam ex regijs tributis diminuta, quo mitius Romanum imperium ſperaretur. Poſtea Veſpaſianus imperio potitus Cappadociae propter aſſiduos barbarorum incurſus, legiones addidit, conſularemque rectorem impoſuit pro equite Romano. Tranquillus

PROVINCIA. COMAGENE

C. Coelio L. Pomponio cos. Antiocho Comagenorum, & Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabãtur nationes, plerisq; Romanũ alijs imperium regium cupientibus. Idẽ paulo poſt: Tiberio III Germanico Caeſare II cos. Comagenis Q. Seruaeus praeponitur tũ primũ ad ius praetoris trãslatis. Comagenem autem nõ omnem prouinciam a Tiberio factam, uel a ſequentium aliquo principum ditioni regiae reſtitutam indicat Tranquillus in Veſpaſiano, quum ait: Tarcheam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiae uſque ad id tempus, in

prouinciarum formam redegit

PROVINCIAE. MAVRITANIAE DVAE. TINGINTANA. ET CAESARIENSIS

Quum C. Caligula Ptolemaeum regis Iubae filium conſobrinum ſuum (erat enim & is M. Antonij e Selene filia nepos) interfeciſſet, Muritaniam quae regnum eius fuerat in prouinciae formam redegit, atque in duas prouincias diuiſit Tingintanam, & Caeſarienſem, ut auctores ſunt Tacitus, Plinius libro V. cap. I. Dio libro LVIII. & in Caligula Tranquillus. Claudius poſtea imp. primus Romanorum principum Mauritanis per Suetonium Paullinum bellum intulit, omnibuſque ijs regionibus uſque ad Africae ſolitudines ſubactis, multas in ijs colonias, quas mox referam deduxit

PROVINCIA. BRITANNIA

Ti. Claudius Caeſar Auguſtus rerum potitus, quum expeditionem unam, eamque modicam in Mauritanos ſuſcepiſſet, decretis ſibi a ſenatu ornamentis triumphalibus, leuiorem maieſtate principis titulum ratus, uelletque iuſti triumphi decus, vnde acquireret Britanniam potiſſimum elegit, neque tentatam ulli poſt Iulium Caeſarem, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Pedeſtri uero itinere Geſſoriacum uſque confecto, inde tranſmiſit, ac ſine ullo proelio, aut ſanguine, inter pauciſſimos dies parte inſulae in deditionem accepta, ſexto quam profectus erat menſe, Romam redijt, triumphauitque magno apparatu. Tranquillus. In qua, quum eam in prouinciae formam redegiſſet, aliquotque eo colonias milita-

res deduxiſſet, tres legiones addidit propter barbarorum in extrema inſulae parte commemorantium incurſiones. Ex Plinio, & Dione libro LVIII. *Tacitus uero in uita Iulij Agricolae:* Primus omnium Romanorum (inquit) D. Iulius cum *exercitu Britanniam ingreſſus, quamquam proſpera pugna terruit incolas, ac littore potitus ſit, poteſt uideri oſtendiſſe poſteris non tradidiſſe. Claudius auctor operis, tranſuectis legionibus auxilijsque, & aſſumpto in partem rerum Veſpaſiano, domitae gentes, capti reges, & monſtratus fatis Veſpaſianus. Conſularium primus A. Plantius praepoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula, uterque bello egregius, redactaque paulatim in formam prouinciae proxima pars Britanniae, additae inſuper ueteranorum coloniae. Quaedam ciuitates Cogiduno regi donatae. Is ad noſtram uſque memoriam fidiſſimus manſit, uetere, ac iam pridem recepta populi Romani conſuetudine, ut haberet inſtrumenta ſeruitutis & reges.*

PROVINCIA. PONTVS

Nero Imperator augendi propagandique imperij, neque uoluntate ulla, neque ſpe motus unquam, etiam ex Britannia deducere exercitum cogitauit, nec niſi uerecundia, ne obtrectare parentis gloriae uideretur, deſtitit. Ponti modo regnum concedente Polemone, item Alpium defuncto Cottio *in prouinciae formam redegit.* Tranquillus

PROVINCIA ALPES. COTTIAE

Eutropius libro VII. *cap.* VI. *Duo tantũ regna ſub Nerone prouinciae factae ſunt, Pontus Polemoniacus concedente rege Polemone, & Alpes Cottiae rege defuncto. Idem in*

Aureliani uita tradit Fl. Vopiſcus. Alpibus iiſ & maritimis ius Latij dedit idem Nero ut tradit Tacitus libro XIII.

Hae ſunt prouinciae additae inter Auguſti, & Veſpaſiani principatum. Quibus explicatis, nunc quae aut quot legiones Ser. Galba Auguſto II. *& T. Vinio coſ. primo imperij Veſpaſiani anno erant exponam, multae enim & frequentes legionum mutationes, poſt Auguſti exceſſum ad haec uſq; tempora in Romano imperio factae fuerant. Quas breuiſſimae ante ex Tacito potiſſimum exceptas aperiam*

Mutationes legionum ab exceſſu Auguſti ad initium imperij Imperatoris Caeſaris Veſpaſiani Auguſti

Legionis I. . . . . . *quae in Germania inferiore erat, pars in Italiam uenit bello ciuili Vitelliano contra Othonem primum, deinde Veſpaſianum; a quo quum uicta eſſet per Illyricum diſperſa eſt. Reliqua eius pars ſub legionis* I. . . . *nomine ex Gallijs a Vitellio ſuppleta remãſit in Germania, in caſtris apud Bonam. Ex Cornelio Tacito libris* I. XVII *& ſequentibus*

Legio II. *Adiutrix quae in Germania erat, in Suriam a Nerone (ut opinor) translata eſt. De hac meminit Spartianus in Hadriano ita: Quare a Traiano abductus a patria, & pro filio habitus, nec multo poſt decemuir ſtlitibus iudicandis datus, atque inde tribunus ſecundae Adiutricis legionis creatus.*

Vetus inſcriptio Romae, ad S. Sebaſtianum

D . M
P. AELIO . MVCIANO
SPEC. LEG. II
ADIVT
VITALIANVS.ET. VITALIS
AVVNCVLI

Legio

Legio II. *Auguſta, quae in Germania ſuperiore ab Auguſto conſtituta fuerat, in* Britanniam *a Claudio translata eſt.* Eius *uexillarij bello ciuili* Vitellio *adhaeſerunt.* . *Qui a Veſpaſiano uicti, per Illyricum diſperſi ſunt.*Huius Dio meminit *libro* LV. *ubi legiones ab Auguſto inſtitutas commemorat.* Cuius, *& multarum praeterea quas enumerabo legionum, mentio eſt in uetuſtis marmoreis inſcriptionibus ita*

L.ANNIO.FABIANO.III.VIRO . CAPITALI
TRIB.MIL.LEG.II.AVG. QVAEST. VRBAN

Legio III. *Auguſta in Africa* Numidia *ab Auguſto collocata, exauctorata a Galba, a* Vitellio *reſtituta. De hac* Dio *libro* LV. *& Claudianus de bello Gildonico ita meminit.*

Dictaque ab Auguſto legio &c

Romae in muſaeo Carpenſi vetus inſcriptio

C.SALLIO.MATERN.BVCINATORI ; LEG . V
ALAVDAE . C. SALLIO . ARCINIO . CAESAR. N
TVBIC
C . SALLIO . SVESSVLA . N . PARIMION
CORNICVLAR
LEG.III.AVG.C.SALLIO.CAPONIO.CORNIC

Legio III. *Cyreneica in Aegypto, quae eſt Arabiam uerſus, ab Auguſto addita, poſt in Iudaeam bello Iudaico a Veſpaſiano primo principatus anno tranſducta. De hac* Dio *mentionē facit*

Tibure ad S. Paullum uetus lapis

C.POPILLIO. C . F . QVIR . CARO. PEDONI
COS.VII.VIRO.EPVLON.SODALI.HADRIANALI
TRIB.LATICLAVIO.LEG . III . CYRENEICAE

Legio III.*Gallica, quae ſub* M.*Antonio Parthos debellauerat*

rat,in Hiſpania ab Auguſto locata eſt, poſt in Germaniam ſub Claudio, deinde in Syriam a Nerone, poſtea in Armeniam ab eodem traducta,quo tempore Armenos duce Corbulone uicit; item in Suriam ab eodem, poſtea in Moeſiam a Galba migrare iuſſa,quo tempore Sarmatas contudit; poſtremo in Italiam contra Vitellium pro Veſpaſiano bello ciuili uenit, quo uicto Capuae hymandi gratia locata. Veſpaſiano II. & Tito cos.ineunte uere ſequentis anni in Suriam remiſſa. De hac Dio libro LV.& Romae in hortis Carpenſibus vetus inſcriptio

DIS . MANIB
C.FICTORIO.VASCVLARIO
FICTORIA.EPITVSA.MATRI
C.FICTORIO. C.F. ATTICO
Σ. LEG . III . GALLICAE
FRATRI.VIX. ANN. XXV
FICTORIA.C. F.ATTICILLA
PARENTIBVS.SVIS. FECIT

Legio IIII.Scythica,alias Macedonica ab Auguſto in Syria lecta,in Germaniam ſuperiorem a Claudio tranſportata, cuius pars quum in Italiam bello ciuili pro Vitellio contra Othonem,& Veſpaſianum ueniſſet, eandem fortunam habuit,quã prima . . . . Reliqua porro pars ex Gallijs ſuppleta in eadem Germania ſuperiori relicta fuit. Hanc Spartianus in uita Seueri imp.commemorat

Vetus

Vetus epigramma Tiferni in Tuſcia

C.ANNIVS.C.F. POM. GALLVS
DOMO.ARRETIO.Σ. LEG.IIII.SCYTH
MILITAVIT.IN. PR. ANN. XVII.
EVOC. AN. II.
Σ.IN.LEG.IIII.SCYTH.AN.XVIIII
VIXIT.AN.LX.MERV.AN.XXXVIII
H.S.P.ATIMETVS.L.EX.TEST.F.C

Legio quinta Macedonica in Germania inferiore in caſtris apud Vetera ab Auguſto inſtituta, quae bello ciuili Vitelliano. I . . . *&* IIII. *Scythicae fortunam ſequuta eſt.* Ex Gallis *ſuppleta, in iiſdem Veteribus remanſit. Tacitus, & Dio libro* LV

Firmi in Piceno uetus inſcriptio

L. VOLCATIO. Q. F. VEL. PRIMO
TRIB. MIL. LEG. V. MACEDONICAE
IN.MOESIA.PRAEF.ALAE. I. PANNONIOR

Legio VI.*Ferrata* R.F.C.*in Hiſpania Galbam contra Neronem imperatorem fecit.* Ex Hiſpania a Domitiano Caeſare, *et Muciano primo imperij Veſpaſiani anno contra Germanos rebellantes in Germaniam traducta.Tacitus, &* Dio. *De legione Ferrata, aliquando ueterem inſcriptionem uidi, quae ad manus modo non eſt, in qua ita exaratum erat*

TRIB.MIL.LEG.VI.FER.R.F.C

Legio VI. *Victrix in Syria primum ab Auguſto locata, haec ſub Nerone in Armeniam, deinde iterum in Syriam, demũ bello ciuili Vitelliano a Muciano in Italiam contra Vitellium ducta, quo caeſo in Germaniam miſſa, Batauos & Germanos, qui rebellauerant, oppreſſit duce Domitiano*

Au-

Auximi uetus inſcriptio

Q.PLOTIO.MAXIMO.COL.TREBELLIO
PELIDIANO.EQVO.P.TRIB. LEG.II . TRAIAN
FORT . TRIB . COH . XXXII . VOLVNT
TRIB.LEG.VI . VICTRICIS . PROC . AVG
PRO . MAGISTRO . XX . HEREDITATIVM
PRAEF.VEHICVLOR.Q.Q. ET . SVO . PONT
COLLEG.CENT . AVXIMAT . OB . EXIMIVM
IN.MVNICIPES.SVOS.AMOREM. L. D . D . D

Legio VII. . . . *poſtea a Claudio imp. Claudiana pia felix & fidelis uocata ex Moeſia, ubi eam Auguſtus locauerat, a Veſpaſiani ducibus contra Vitellium adducta, eo occiſo ad ſua hyberna remiſſa.* Dio libro LV

Via Ardeatina in antiqua baſi

DIS . MANIBVS
C.ANTONI.C.F.OVF.AEGRILLI . MIL.LEG
VII.CLAVDIAE . PIAE . FELIC.ET.FIDELIS
VIX . ANN . XXXIIX . M . VII . D . VIII
M . AEGRILLIVS.FRATRI.DVLCISSIMO.F.C

Legio VII.*Gemina pia felix.* Ex *Dalmatia a* Nerone *in Syriam traducta.* Tacitus

Vetus inſcriptio Brixiae

P.STATIO.P.F.FAB.PAVLLO. POSTVMIO
IVNIORI.X.VIRO.STLITIB.IVDIC . TRIB
MILIT.LEG.VII.GEM.FELIC.VI.VIRO.EQVIT
ROMANOR. Q. PROVINC.AFRIC.TRIB.PLEB
PRAETOR. LEG.PRO.PR.PONT.ET.BITHYN
PRO.COS.PROVINC.BAETICAE.TITVL.VSVS.D.D

Item

Item Fulginei vetus lapis

P. AELIO. P.F.PAPIR.MARCELLO . CENT
FRVM. SVB. PRINCIPE . PEREGRINOR
ADSTATO.ET.PRINCIPI.ET . PRIMIPILO
LEG.VII.GEM.PIAE.FEL. ADLECTO. &c

Legio VIII. *Auguſta ex Pannonia in Moeſiam a Claudio, deinde in Italiam bello ciuili contra Vitellium ducta, quo uicto ad ſua hyberna remiſſa. De hac Dio, & Saepini in Samnio uetus inſcriptio ſic meminit*

*L.NERATIO.C.F.VOL. PROCVLO . X . VIR
STLITIBVS.IVDICAN.TRIB.MILITVM.LEGION
VII.GEMINAE.FELIC.ET . LEG . VIII . AVG
QVAEST.AEDIL.PLEB.CEREAL . PRAET.LEG
LEG.XVI.FLAVIAE.FIDEL.ITEM. MISSO.AB
IMP. ANTONINO . AVGVSTO . PIO . AD
DEDVCENDAS . VEXILLATIONES . IN
SYRIAM.OB . BELLVM.PARTHICVM.PRAEF
AERARI . MILITARIS . COS . MVNICIPES
SAEPINATES*

Legio IX. *Hiſpanienſis, ex Pannonia ubi eam Auguſtus locauerat, a Tiberio in Africã bello Numidico migrari iuſſa, quo confecto ad ſua caſtra remiſſa, a Claudio uero in Britanniam tranſportata. Cuius uexillarij bello ciuili Vitelliano a Veſpaſiani ducibus uicti, per Illyricũ diſperſi ſunt. Tacitus. Huius legionis mentionem fieri in uetuſto epigrammate ſic uidi*

*P. CORNELIO.LENTVLO
SCIPIONI . COS . PRAEF
AERARI . LEGATO . TI
CAESARIS.AVG.LEL. LEG
VIIII.HISPAN.PONTIFICI
FETIALI. D. D*

Legio X. Fretenſis ex Hiſpania primo imperij Veſpaſiani anno in Germaniam contra rebelles Batauos traducta. Huius meminit Marcellinus in fine libri XVIII.

Romae in vinea Carpenſi vetus lapis

A.ATINIO.A. F. PAL. PATERNO
SCRIB.AEDIL.CVR. HON. VSVS AB
IMP.EQVO.PVBL.HONOR.PRAEF. COH
II.BRACAR.AVGVSTAN. TRIB. MIL
LEG.X.FRETENS.A.DIVO TRAIANO
IN.EXPEDICTION.PARTHICA.DONIS
DONAT.PRAEF. ALAE.VII. PHRYG.
CVR.KAL. FABR.ATERNOR. NOVOR.
ATINIA.A. F. FAVSTINA.PATRI
OPTIMO.FECIT.

Legio X. Gemina pia fidelis. Ex Syria ſub Nerone in Armeniam, iterumque in Syriam tranſportata, demum bello Iudaico in Iudaeam. Hanc Dio, ideo Geminam appellatam ſcribit, quod ex duabus legionibus una facta fuerit.

Vetus lapis Brixiae

C.PONTIO.C.F.FAB.PELIGNO. TRIB. MIL
LEG.X.GEM.Q.CVRAT. LOCORVM. PVBLIC
ITERVM.AEDILI.CVRVL.LEGATO.PRO. PR
ITERVM. EX. S. C. ET. AVCTORITATE
CAESARIS.D.D

Item in antiquae inſcriptionis fragmento Romae apud Gentilem Delphinium

TRIB.MIL.LEG.I.ADIVTR.P.F
ET.LEG.X.GEM.P.:::::::::::

item

Item Piſauri alia vetus inſcriptio

C.LVXILIO.C.F. POMPT. SABINO . EGNATIO
PROCVLO.CVR.RER.PISAVR.ET . FANESTR
LEG.LEG. X.GEM.GORDIAN.CVR.REG
TRANSPAD.CVR &c

Legio XI. *poſtea Claudiana pia fidelis dicta, ex Moeſia in Dalmatiam ſub Claudio, & ex Dalmatia bello ciuili Vitelliano pro Othone in Italiam contra Vitellium tranſducta. Othone uicto ſuis caſtris reddita; occiſo Vitellio iterum in Italiam uenit, & paulo poſt ad ſua hyberna remiſſa. Huius legionis meminit uetus hic lapis ſic*

GENIO.CENT
A. SERGIVS : A . F
SVLPICIVS.MIL. LEG
XI.CLAVD.PIAE.FIDEL
S A C R

Haec auctore Dione una cum VII. *legione Claudia ideo appellata eſt, quod Camillum Scribonianum qui bellum ciuile Claudio Imperatori intulerat primae deſeruerint*

Legio XII. *Fulminatrix ab Auguſto in Syria lecta, poſt bello Iudaico in Iudeam a Veſpaſiano principe traducta. Dio*

Romae ad S. Alexium in Auentino
C. VETTIO. C. F. COL. NIGRO
DOMO. ANTIOCHIA. SYRIA
VETERANO. LEG.XII. FVLMINAT
MILIT. ANN. XXVI. VIX. AN LVII

Legio XIII. *Gemina pia fidelis ex Germania ſuperiore in Pannoniam, exinde bello ciuili Vitelliano in Italiam pro Othone contra Vitellium profecta, Othone uicto, quum ſuis*

hybernis

hybernis reddita eſſet, iterum pro Veſpaſiano contra ipſum Vitellium in Italiam uenit, quo occiſo Poetouionem ad ſua caſtra remiſſa. De hac Dio mentionem facit libro LV

In uetuſto fragmento Romae apud Gentilem Delphinium

LEG. LEG. XIII. G. P. F. LEG. LEG....

Item Romae

HERCVLI. CONSERVATORI. PRO. SALVTE
L. RAGONII. L. F. PAP. VRINATII. LARTI
QVINTIAN. VIRI. CONS. SODAL. HADRIAN
LEG. LEG. XIII. GEM. DONAT. DONIS. MILIT.

Legio XIIII. Gemina Martia uictrix ex Germania ſuperiore a Claudio in Britanniam traducta (quum is Britanniã prouinciam fecit) cuius praecipue opera Britanniam in poteſtatem populi Romani redegerat. Quae quum a Nerone in Dalmatiam adducta eſſet, pro Othone in Italiam uenit, quo occiſo a Vitellio in Britanniam remiſſa eſt. Poſtremo a Domitiano & Muciano ex Britannia euocata, Batauos & Germanos rebelles domuit, quibus uictis in Germania ſuperiori locata. Tacitus, & Dio

In eodem fragmento apud Gentilem Delphinium

LEG . LEG. XIIII. GEM
MARTIAE. VICTRICIS
SACERDOTI . TITIALI

Legio XV. Apollinaris ex Pannonia a Nerone in Syriam traducta, haud multo poſt ad bellum Iudaicum miſſa. Tacitus, Ioſephus, & Dio

Vetus inſcriptio Foro Sempronij
L.MAESIO.L.F.POL.RVFO.PROC.AVG
TRIB.MIL.LEG.XV . APOLLINARIS
TRIB . COH . MIL. ITAL. VOLVNT
QVAEST.IN.SYRIA.PRAEF. FABRVM

Legio XVI . . . . *ex Germania ſuperiore in inferiorem à Claudio traducta, bello ciuili pro Vitellio contra Othonem, & Veſpaſianum ſtetit. Vitellio occiſo primae* : : : : IIII *Scythicae, &* V. *Macedonicae fortunam ſequuta eſt, ut Tacitus libris* XIIX. *&* XIX. *tradit*

Legio XIX . . . . . *ex Germania inferiore in ſuperiorem a Claudio migrare iuſſa, iterum paulo poſt in inferiorem rediens caſtris Veteribus locata eſt. Videtur et ipſa in Italiam pro Vitellio ueniſſe, atque ſuperioris legionis fortunam ſequutam eſſe, ut refert Tacitus ibidem*

Legio XX. *Valeria uictrix ex Germania inferiore a Claudio in Britanniam tranſportata, cuius uexillarij bello ciuili uicti, a Veſpaſiano per Illyricum diſperſi ſunt. Tacitus*

Romae in domo Caeſia uetus
inſcriptio

M.POMPEIO.M.F.ANI. ASPRO. 7. LEG
XV . APOLLINAR . 7. COH. III.PR
PRIMOP.LEG.III.CYR.PRAEF. CASTR
LEG.XX.VICTR.ATIMETVS.LIBERTVS
PVLLARIVS.FECIT.SIBI.ET. &c

Item in ciuitate Caſtellana vetus lapis

Q.ALBIO. Q.F.HOR.ILLICI
7.LEG. XX.V.V
CORNICVLARIO. PR. PR
DONIS.DONATO.AB. DIVO
TRAIANO. AVGVSTO
TORQVIBVS . ARMILLIS
PHALERIS.BELLO.PARTHICO

Legio XXII. *Primigenia Auguſta pia fidelis in Aegypto ab Auguſto conſtituta, quam poſtea Auguſtus Veſpaſianus in Iudaeam bello Iudaico migrare iuſsit.De hac Spartianus in Iuliano,et Tacitus mentionem faciunt*

In Aequicolis uetus epigramma

C.VIBIO.Q.F.AIMILIA.VETENIO.EQVO
SEVERO.TRIB. SEMPR . PR . LEG
XXII. PRIM. AVG.P.F.SEMPRON

Item Romae in domo Caeſia

P.COELIO.P.F.BALBINO . VIBVLLIO.PIO
X.VIRO.STLITIBVS.IVDIC.VI.VIRO.EQVIT
ROMAN.TVRM. QVINT.TR. MIL . LEG
XXII. PRIMIG. P. F.ADLECTO *&c*

Legiones inter Auguſti obitum,& Veſpaſiani principatum ab imperatoribus additae, & earundem migrationes

Legiones IIII.*additae a Claudio imp.*

*Primus oīm poſt Auguſtum Claudius imp.Britannia uicta, èaq; in prouinciae formā redacta,*IIII.*nouas legiones ueterib. addidit,quum ob barbarorum incurſiones Britanniam Romanam*

nam prouinciam trium legionum praeſidio muniri neceſſe fuiſſet

Harum prima fuit legio V.*Claudia, quam i*ɪ *Moeſia locauit,haec poſtea a* Nerone *in Syriam, demum bello Iudaico in Iudaeam traducta eſt*

Fulginei uetus inſcriptio

CN.DOMITIO.SEX.F.AFRO.TITIO
MARCELLO. CVRINO . LVCANO
MIL.LEG.V.CLAVD.IIII.VIR.VIARVM
CVRANDARVM.PATRONO

Legionem quoque XV . . . . *in Germania Claudius imp. conſtituit: quae quum in* Italiam *contra* O*thonem,& Veſpaſianum pro* V*itellio ueniſſet, occiſo* V*itellio primae* . . . . *conditionem ſequuta eſt. Pars enim per Illyricum diſperſa, pars in Germania remanſit,ex Gallis ſuppleta.* Tacitus

Legio XIIX. *Victrix in Germania ſuperiore a Claudio lecta, quum & ipſa contra Veſpaſianum pro* V*itellio bello ciuili pugnaſſet,necato imperatore ſuo,uicta ſuis hybernis ob tumulutantes Batauos reddita eſt.* Tacitus

Legio XXI. R*apax.Haec in Germania ſuperiore ab eodem* C*laudio inſtituta eſt,quae bello ciuili* V*itelliano, in* I*taliã quum ueniſſet, poſt* V*itellij caedem a* M*uciano, &* D*omitiano ob* B*atauorum rebellionem ad ſua caſtra remiſſa eſt.*Ex T*acito libris* XVII.XVIII.& XIX. *Huius legionis mentionẽ extare uidi in uetuſto epigrammate, quod modo ad manus non eſt*

Legiones III.additae a Nerone imp

Legio I.*Italica a* N*erone imp.Dione auctore, facta eſt ,atque in Gallijs prope Lugdunum locata.Quae bello ciuili a* V*itellio in* I*taliã ducta,quum uicta fuiſſet a* V*eſpaſiano per* I*llyricũ diſperſa eſt, uidetur tamen a poſterioribus principibus* Roma

nis reſtituta

Vetus elogium Brixiae

C. MAESIO.C.F.PLACATIANO
X.VIRO STLITIB. IVDIC
TRIB.MIL. LEG. I . ITALIC
Q.PROV.AFRIC.ALLECT.INTER
TRIBVN. AB. IMPERATORE
HADRIANO.ANTONINO.AVG.P
PRAETORI.PATRONO. D. D

Legio I.*Claßica* Romae *a* Nerone *inſtituta bello ciuili ab* O*thone in* Galliam Narbonen*ſem miſſa, poſtea uicto* Vitellio *in urbem reuocata,* Veſpaſiani *legionibus ſe cõiunxit.*Tacitus *libro* XVII.*& uetus inſcriptio*

Legio Hiſpana *a* Nerone Romae *facta, & a* Galba *exau ctorata.*Tacitus *libro decimoſeptimo*

Legiones a Galba imp. factae

Legio I.*Adiutrix uictrix pia fidelis a* Galba,Tacito,*&* Dio*ne auctoribus,inſtituta,* Romae *pro* Othone *contra* Vitellium *ſtetit,*Othone *uicto a* Vitellio *in* Hiſpaniã *miſſa,inde bello* Germanico *contra* Batauos *in* Germaniam *a* Domitiano, *&* Mu*ciano accita*

Romae apud Gentilem Delphinium
in fragmento

TRIB.MIL.LEG.I.ADIVTR. P. F

Item Fulginei in vetere elogio

P.AELIO.P.F.PAPIR.MARCELLO
ADLECTO.AD.MVNERA.PRAEF
LEG.VII.CLAVD. ET . PRIMAE
ADIVTRICIS.V.F.FLAMINI

Le

Legio ſeptima Galbiana in Pannonia a Galba conſtituta, quae quum in Italiam bello ciuili pro Othone ueniſſet, eo mortuo ſuis hybernis a Vitellio eſt reddita, iterum contra Vitellium in Italia pro Veſpaſiano pugnauit, & eo occiſo iterum in Pãnoniam eſt remiſſa. De hac praeter Tacitum libris XVII XIIX. & XIX. *meminit uetus inſcriptio*

Veſpaſinus etiã imperator primo imperij anno legionem unam fecit, quam II. (*ut opinor*) *Flauiam uocauit, eamque in Germaniam contra Batauos rebelles miſit. Tacitus libro* XX

Legiones XXXIII. populi Romani per orbem Romanum Ser. Galba imp. Caeſare Aug. II, & T. Viuio coſ. locatae

In Hiſpania legiones duae

Legio VI. Ferrata R. F. C

Legio X. Fretenſis

In Germania inferiore legiones IIII

Legio prima . . . . . .

Legio V. Claudiana

Legio XV . . . . . .

Legio XVI. . . . .

In Germania ſuperiore legiones IIII

Legio IIII. Scythica, alias Macedonica

Legio XIIX. Victrix

Legio XIX

Legio XXI. Rapax

In Dalmatia legiones duae

Legio XI. Claudiana pia fidelis

Legio XIIII. Gemina Martiá uictrix

In Pannonia legiones duae

Legio VII. Galbiana

Legio XIIJ. Gemina pia fidelis

In Moeſia legiones tres

Legio III. Gallica

Legio VII. Claudiana pia fidelis

Legio VIII. Auguſta

In Suria legiones quattuor

Legio II. Adiutrix pia fidelis

Legio VI. Victrix

Legio VII. Gemina pia fidelis

Legio XII. Fulminatrix

In Iudaea legiones tres

Legio V. Macedonica

Legio X. Gemina pia fidelis

Legio XV. Apollinaris

In Aegypto legiones duae

Legio III. Cyreneica, alias Cureneica

Legio XXII. Primigenia pia fidelis

In Africa legio una

Legio III. Auguſta

In Britannia legiones tres

Legio II. Auguſta

Legio IX. Hiſpanienſis

Legio XX. Valeria uictrix

In Gallia legio una

Legio I. Italica

In urbe legiones duae

Legio I. Claſſica

Legio I. Adiutrix pia fidelis

Qui

Quibus a Veſpaſiano addita eſt

Legio II. Flauia in Germania

In urbe

Cohortes vigilum tres

Cohortes vrbanae IIII

Cohortes praetoriae XII

PROVINCIAE . FACTAE . A B IMP. CAES. VESPASIANO AVGVSTO

Imp. Veſpaſianus principatum adeptus, bello Iudaico confecto, more praecedentium Caeſarum, imperij Romani *iura augere ſtudēs, Achaiam, Lyciam, Rhodum inſulam, Byzantium ciuitatem nobiliſſimam in anguſto Propontidis freto in Europa ſitam, inſulam Samum, quae ad haec uſque tempora legibus ſuis uixerant, libertate adempta; item Tracheam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiae uſque ad id tempus in prouinciarum formam redegit. ita Tranquillus cap. octauo. Comagenem autem a Ti. Caeſare prouinciam factam regi Antiocho reddid-rat C. Caeſar Caligula imp. auctore Suetonio. De* Rhodo *ita ſcribit Sex. Rufus: Rhodijs, & inſularum populis, primum infeſtiſſimis poſt fideliſſimis* Romani *uſi ſunt. Ita Rhodus & inſulae primum libere agebant, poſtea in conſuetudinem parendi* Romanis *clementer prouocantibus peruenerunt. Et ſub Veſpaſiano imperatore prouincia facta eſt*

LEGIONES. IN . CAPPADOCIA ADDITAE

Imp. Veſpaſianus propter aſsiduos barbarorum incurſus Cappadociae caſtra, & legiones duas addidit XII. *Fulminatricem, &* X V. *Apollinarem, ut tradit Dio, conſularēque rectorem impoſuit, pro equite* Romano. *Tranquillus ita.*

Atque hac ratione limitũ Romani imperij numerus auctus,de cẽq;facti,ideſt Germaniae ſuperioris & inferioris ſuper Rhenum; Dalmatiae, Pannoniae,& Moeſiae ſuper Danubium; Britanniae,Cappadociae, Suriae, Aegypti,& Africae

PROVINCIAE. FACTAE. A. TRAIANO. IMPERATORE

Nullus Romanorum principum poſt Auguſtum, imperij Romani terminos magis propagauit quam Traianus, ſub quo ingentia terrarum ſpatia imperio addita, maximae prouinciae factae, imperij ueteres limites prolati, nouae legiones conſtitutae,populi Romani uectigal auctum. Quum enim ueteres Romani imperij limites ab Auguſto inſtituti,neque a reliquis imperatoribus mutati a Septentrione quidem eſſent Danubius, ab oriente uero Euphrates, ipſe transdanubium Daciam, tranſeuphratẽ uero Armeniam,Meſopotamiam,et Aſſyriam prouincias Romanas fecit,Tigridem Romani imperij & Perſarum limitem eſſe uoluit,quae omnia quo tempore, et ordine fecerit nunc exponam

PROVINCIA. TRANSDANVBIANA. DACIA

Daci qui trans Iſtrum ſunt ingentibus cladibus populum Romanum ſub eorum rege Decebalo Domitiani principatu affecerant, Oppio Sabino conſulari, & Cornelio Fuſco praefecto cohortium praetorianarum,quibus belli ſummam Domitianus commiſerat,oppreſſis. Quare Decebalus rex metu & ignominia Domitiani ferocior factus, Romanas prouincias finitimas Moeſiam & Pannoniam Iſtro traiecto acriter uexare coepit. Interim occiſo Domitiano, Traianus rei militaris peritiſſimus dux imperij ſucceſſor, a ſene Nerua, qui Domitiano

tiano ſucceſſerat, Caeſarque appellatus eſt. Is poſt patris mortem imperium adeptus Dacicae ignominiae abolēdae cupidus, bellum ex S. C. Dacis & regi Decebalo indixit. Quos multis proelijs attritos, ad extremum rege Decebalo occiſo omnino debellauit, Daciamque eius regnum trans Danubium in ſolo barbarico primus omnium Romanorum prouinciam fecit, quae in circuitu habuit decies centena millia paſſuum. Daci autem Getis contermini populi ſunt montani, qui Daciam Pannoniae uicinam quam hodie Valachiam appellamus incolunt. De his Florus libro IIII. Daci (inquit) montibus inhaerent, Cotiſonis regis imperio, quoties concretus in gelu Danubius iunxerat ripas in Pannoniam, & Moeſiam decurrere ſolebant, & uicina populari. Viſum eſt Caeſari Auguſto gentem aditu difficillimam ſubmouere. Miſſo igitur Cornelio Lētulo tres eorum duces cum magnis copijs deleuit, ultra ulteriorem repulit ripam, citra praeſidia conſtituit, ſatis uictoriae putans poſſe illos prohibere, ſic hinc Dacia non uicta, ſed ſummota, atque delata eſt. Traianus inde Decebalum uicit, eius legatis ſeruilem in modum introductis pax duris conditionibus data. Iterum eum rebellantem oppreßit, quo occiſo Daciam prouinciam fecit, theſauros regios ſubter uada Sargetiae fluminis inuenit, pontem lapideum uiginti pilarum ſuper Danubium miri operis, maximeque memorabilis fecit, legiones duas nouae prouinciae praeſidio addidit, colonias aliquot in ea deduxit, imperij limites abrupta montium Sarmatas uerſus conſtituit. Haec omnia accurate referuntur a Dione in uita Traiani imperatoris. Qui ita concludit: At Decebalus quum capta regia, uicina omnis regio in poteſtatem populi Romani ueniſſet, uſque ad captiuitatem periclitatus mortem ſibi conſciuit, cuius caput deinde Romam delatum eſt, ita Dacia iuris & ditionis Romanae facta eſt. Quam mox Traianus in prouinciam

uinciam redegit, vrbes condidit, & colonos deduxit. Legiones autem duae in Dacia prouincialium praeſidio additae ſunt V. *Macedonica &* XIII. *Gemina. Victoriae Traiani Dacicae mentio eſt in eiuſdem nummis ita* DACIA. CAPTA *Item* PROVINCIA. DACIA. AVGVSTI. *Item* GERMANIA. VICTA. *Item* GERMANIA. SVBACTA. *Item tropaea quaedam cum inſcriptione* DE. SARMATIS ET. DE. GERMANIS

PROVINCIAE. TRANSEVPHRATEM

Prouinciae Armeniae duae, Meſopotamia, & Aſſyria

Per confinia Armeniarum primum ſub L. *Lucullo Romana tranſtaurum ſigna tranſmiſſa ſunt. Idem Lucullus Mithradatem regno Ponti exutum ad Armeniam perſequutus eſt, Tigranem Armeniorum regem cum ſeptem millibus clypeatorum, & centum uiginti millibus ſagittariorum, ipſe cum decem & octo millibus Romanorum uicit, Tigranocertam maximam Armeniae ciuitatem expugnauit, Madenam optimam Armeniorum regionem obtinuit. Per Melethenam ad Meſopotamiam deſcendit. Niſibin cum fratre regis cepit, tendere in Parthos paratus ſucceſſorem accepit Cn. Pompeium. Qui ad Mithradaticum bellum miſſus, Mithradatem in Armenia minore nocte aggreſſus proelio ſuperauit, caeſis duobus & quadraginta millibus hoſtium, caſtra eius inuaſit. Mithradates in Boſphorū fugiens ſumma rerum deſperatione ſe ipſe interfecit. Pompeius auxiliatorem Mithradatis Tigranem Armeniorum regem perſequutus eſt, ille ſe oblato diademate apud Artaxata dedit, receptae ſunt ab eo Meſopotamia,*

mia, Syriae, & aliquanta pars Phoenicis, *atque intra* Armeniam *regnare permiſſus eſt*. Idem Pompeius Boſphoranis, *&* Colchis Ariſtarchum *regem impoſuit, cum* Albanis *conflixit*, Orchodo Albanorum *regi ter uicto pacem dedit*, Hiberiam *cum* Arſace *rege in deditionem accepit*, *Sarracenos, et* Arabes *uicit*, Iudaea *capta* Hieroſolyma *obtinuit, cum* parthis *foedus fecit*. *Poſt* Tigranem *diu ſub regibus* Armenia *fuit, ex quibus* Tigranis *ſucceſſor* Artauaſdes *ab* Antonio *occiſus eſt*. *Poſt quem* Artaxias, Tigranes *alius*, Artauaſdes *alius*, Ariobarzanes, Vono Parthus, *&* Zeno Ponticus *ab* Auguſto *&* Tiberio *Caeſaribus reges* Armenijs *impoſiti ſunt*. *Armeniaque diu ſub amicis regibus in* Romanorum *fide permanſit*. Nero *quem turpiſſimum imperatorem* Romana *reſp. paſſa eſt, amiſit* Armenias *duas, rege ijs* Tyridate *a* Parthis *impoſito*. *Ac ſub regibus iterum* Armenia *uſque ad* Traiani *tempora fuit*. Qui Dacia *uicta expeditionem in* Armenos, Parthos, Orientemque *parauit belli praetextum faciens, quod* Armeniorũ *rex diadema & cetera regni inſignia, atque iura non ab ſe, ſed a* Parthorum *rege, uelut illi obnoxius ſumpſiſſet, re autem uera cupidine magis gloriae impulſus eſt*. Qui *ſimul ac* Armeniae *fines ingreſſus eſt*, Armeniae *regem & ſatrapas regionis obuios habuit, cum muneribus equum ducentes ita edoctum, ut* Traianum *anterioribus pedibus in modum ſupplicantis flexis, adoraret*. *Tum cauſſa cognita* Parthamaſiri Armeniae *regi ſublato diademate regnum ademit*. Quam *impoſito legato conſulari* Romanam *prouinciam fecit; limitem orientalis imperij ab* Euphrate *ad* Tigrim *amnem trã ſtulit*, Hiberos *poſt haec*, Sauromatas, Boſphoranos, *&* Colchos *in fidem* Romanae *ditionis accepit*, Osroenorum *loca occupauit*, Carduenos, *&* Marcomedos *obtinuit*, Albanis *regem dedit, omni deinceps belli molle in* Parthos *uerſa*, Niſi-
bin

bin & Ecbatanas cepit, Parthicusque ob id a ſenatu appellatus eſt. Euphrate traiecto Adiabenos ſubegit, Arbela & Gaugamela, in quorum campis olim Alexander debellauerat Darium, ui cepit Antemuſium opimam Perſidis regionem, Seleuciamque, & Cteſiphontem, Edeſſam ac Babylonem occupauit, & tenuit. Vſque ad Indiae fines primus poſt Alexandrũ acceßit, in mari rubro claſſem inſtituit, qua Indiae fines uaſtaret. Armeniam omnem, Meſopotomiam, & Aßyriam quae inter Tigridem & Euphratem ſitae, irriguis amnibus inſtar Aegypti foecundantur cum his gentibus quae Madenam attingunt, tres Romanas prouincias fecit. Atque inter Romanos & Parthos imperij limitem fluuium Tigrim eſſe uoluit. Parthis iam uictis defectionemque molientibus, apud Cteſiphontem patentibus campis, coram Romanorum & Parthorum procerum multitudine, regem diademate impoſito deſignauit Parthenaſpatem, atque ita rebus orientalibus compoſitis in Arabiam profectus eſt. Ex Dione, Rufo, Eutropio, & Oroſio Harum omnium rerum mentionem in Traiani nummis aureis, argenteis, aeneiſque mentionem fieri animaduerti. Nam de Armenia & Meſopotamia prouincijs factis extat nummus ſic inſcriptus ARMENIAE. ET. MESOPOTAMIA. IN. P. P. R. REDACTAE *Item in alio* ARMENIA. SVBACTA. IMP. VI COS. VI. *De regibus a Traiano uarijs nationibus datis alius nummus ſic meminit* REGNA. ADSIGNATA *De rege uero Parthis dato, & triumpho Parthico hos praeterea nummos Traiani ſic inſcriptos uidi* REX. PARTHIS. DATVS. *Item* TRIVMPHVS. PARTHICVS. *Quae autem regiones, aut quo in loco hae fuerint quas Traianus prouincias Romanas fecit, aperte libro 1 de bello Perſico indicat Procopius*: Regio (*inquit*) quae eſt

Samo

Samoſatis iuxta Euphratem *eſt,iam dudum Comagene nunc autem ex fluuij nomine* Euphrantia *uocata eſt. Quae autem intra utrunque fluuium exiſtit,* Meſopotamia *ex argumento nominis dicitur. Cuius pars non ſolum hac appellatione, ſed alijs quibuſdam dicitur nominibus,ut ea quae ad* Autidam *per tinet ciuitatem,* Armenia *a nõnullis uocatur,*Edeſſa *uero cum ipſius circa locis* Oſroene. Meſopotamia *igitur ea regio eſt quae inter* Euphratem *&* Tigrim *amnes eſt ſita, cuius praeſidio cum eam in prouinciae formam* Traianus *primus redegiſſet duas legiones addidit, duosque nouos imperij limites fecit* Dacicum, *& ſuper* Tigrim

PROVINCIA. ARABIA

Bello Parthico *confecto,* Traianus *in* Arabiam *regreſſus,* Agarenos *rebellantes obtriuit,quumque magnam eius regionis partem occupaſſet, eam prouinciam* Romanam, *ut tradit* Sex. Rufus, *fecit. Ita enim ait: Sub imperatoribus* Romano *imperio acceſſerunt* Pontus *omnis,* Armenia *minor, oriens totus cum* Meſopotamia; Aſſyriaque, *&* Arabia, *cum* Aegypto *ſub* Romani *imperij iura tranſiuit.Item alibi:* Agareni, *&* Iudaei *in* Palaeſtina *a* Cn. Põpeio *uicti ſunt. Ad extremũ ſub* Traiano *principe regi maioris* Armeniae *diadema ſublatũ eſt, et per* Traianũ Armenia, Meſopotamia, Aſſyria, *&* Arabia *prouinciae factae ſunt, ac limes orientalis ſupra ripam* Tigridis *fluminis inſtitutus.* Arabiae *prouinciae a* Traiano *factae mentio eſt in eiuſdem uetuſto nummo ſic:* ARABIA ADQVISITA. Eutropius *uero:* Arabiam *(inquit)* Traianus *in prouinciae formam redegit. Eam prouinciam poſtea nouis gentibus uictis, & imperio* Romano *adiunctis nouam prouinciam fecit* Seuerus *imperator, bello* Parthico *confecto,*

cto, quo Parthos, & Adiabenos, Arabeſque interiores grauibus proelijs, & cladibus afflixit, ut tradunt Eutropius, & Rufus

De prouincijs orientalibus a Traiano imp. adquiſitis

Hadrianus qui poſt Traianum imperium Romanum adeptus eſt, quum ut alijs multis, ita gloriae Traiani inuideret, tres illas nobilißimas prouincias Armeniam, Meſopotamiam & Aſſyriam, illico nulla ductus neceßitate, ſed ſponte ſua Perſis reddidit, quas Romano imperio, ut oſtendi, Traianus adiunxerat, reuocatiſque legionibus, inter Romanos & Perſas ueterem imperij limitem Euphratem amnem eſſe uoluit. Idem de Dacia facere conatum amici deterruerunt, ne multi ciues Romani barbaris traderentur, propterea quod Traianus uicta Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum tranſtulerat ad agros & urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decebali fuerat exhauſta. Quidam huius rei hanc potißimum cauſſam fuiſſe ſuſpicati ſunt, quod antiquis uatum reſponſis ferebatur, infauſtum fore, ac infelix imperatori populi Romani, qui exercitus armatos trans Euphratem amnem, urbemque Ctheſiphontem promouiſſet: exitium hoc fuiſſe M. Licinio Craſſo, ipſumque Traianum proxime in Italiam cum Parthica uictoria non redijſſe, Valerianum captũ, Carum ictu fulminis abſumptum, Iulianum poſtremo occiſum. Ex quibus prouincijs Aſſyria & Armenia recuperatae ſunt a L. vero, Seleucia vrbe nobilißima cum D. millibus hominum, et Artaxatis harum prouinciarum primarijs vrbibus captis, Capitolino, Eutropio, Rufo, & Iornande auctoribus. Meſopotamia uero quatter amiſſa eſt, & quatter recuperata,

ut

ut ait Rufus. Eam enim primo ab Hadriano relictam recepit cum Aſſyria, & Armenia L. Verus. Commodus iterum perdidit, recuperauit Seuerus; tertio a Perſis Valeriano imperatore capto cum Armenia occupatam, tertius Romano imperio reſtituit Odenatus decurio Palmyrenus, Gallieni auſpicijs. Quarto ſub Caro deperditam, Diocletiani temporibus uictis prima congreßione Romanis, ſecundo uero conflictu profligatis Perſis ſuperatoque rege Narſeo, & uxore eius, ac filiabus captis, pace facta, Galerius Maximianus imperio reſtituit, Armeniaque omni etiam recepta, ſuper ripam Tigridis imperij limes olim a Traiano conſtitutus, & ab Hadriano translatus, iterum eſt reformatus. Ad haec quinque tras Tigrim a Galerio Romanae prouinciae factae Azarſauena, Mozena, Zabdicena, Rhenumena, & Carduena. Quas prouincias poſtea ignominioſo quidem ſed neceßario foedere, adiuncta Singarena, Niſibi, & Meſopotamiae ſuperioris parte Iouianus Perſis reddidit, ut paulo poſt exponam, & ita termini imperij occidentem uerſus quarto mutati ſunt

Haec autem ſunt omnium prouinciarum nomina quae a populo Romano ab vrbe condita uſque ad imperij excidium in poteſtatem redacta ſunt. Quas quanta potui diligentia ex antiquis ſcriptoribus collegi, quibus accurate degeſtis, nunc reliquum eſt ut earum legionum ſeriem, inſtitutionem, & mutationes ex uetuſtis lapidibus, & Dione libro LV. potißimum referam, quae poſt Veſpaſiani imperium, uel inſtitutae ſunt, uel imperij limitibus locatae, atque ab ipſo Veſpaſiano imperatore incipiens, quae ab alijs quoque Auguſtis additae ſunt, perſequar.

Legiones populi Romani inter Veſpaſiani & Alexandri Auguſtorum imperia additae

Legiones additae ab imp. Caeſare Veſpaſiano Auguſto

Legio II . . . in Germania. Tacitus libro XX. & XXI
Legio IIII. Flauia felix fidelis in Suria

Huius legionis mentio eſt in hiſce uetuſtis inſcriptionibus. Romae in hortis Carpenſibus

D. M
C. ANNIO. VALENTI
VET. EX. NVM. FRVM
LEG. IIII. FL.
C. ANNIVS. HERACLA
FECIT. PATRONO. B. M

Item Piſauri

C. LVXILIO. C. F. POMPT. SABINO
EGNATIO. PROCVLO. CVR. RER
PISAVR. ET. FANESTR. TRIB
LATICL. LEG. IIII. FLAV. PATRONO
COLONIARVM. PISAVR. ET. FANESTR

Paulo extra vrbem Reatinam

SEX. TADIVS. SEX. F. VOL. LVSIVS
NEPOS. PAVLLINVS. TR. MIL. LEG
IIII. F. F. X. VIR. STLIT. IVDIC

Item Auximi in Piceno

C. OPPIO. C. F. VEL. BASSO P. P. P. C
PR. I. D. AVX. 7. LEG. IIII. FL. FEL
ET. LEG. II. TR. FORT. EVOK. AVG

Hanc legionem Dio libro LV. commemorat

Legio

Legio XVI. Flauia fidelis in . . . .

De hac legione mentionem extare uidi in hac uetuſtá inſcriptione, Saepini in Samnio

L. NERATIO. C. F. VOL. PROCVLO
X. VIRO. STLITIBVS. IVDICANDIS
TRIB. MILIT. LEGION VII. GEMINAE
FELIC.ET.LEG.VIII.AVG. QVAEST. AEDIL
PLEB. CEREAL. PRAEF. LEG. LEG.XVI
FLAVIAE. FIDEL. ITEM. MISSO. AB. IMP
ANTONINO. AVG. PIO. AD. DEDVCEN
DAS. VEXILLATIONES. IN. SYRIAM. OB
BELLVM. PARTHICVM. PRAEF. AERARI
MILITARIS.COS.MVNICIPES.SAEPINATES

Legio I. Mineruia pia fidelis in Germania inferiore Addita a Domitiano Auguſto

Hanc legionem Spartianus in Hadriano, & uetus haec Beneuentana inſcriptio commemorat

M. MARIO. M. F. STEL. TITIO
RVFINO. COS. LEG. LEG. I
MINER. P. F. CVR. COL
CLAVD. AVG. ARIPPINENSIVM
PRO. COS. PROV. SICILIAE. CVR
AMITERNOR. PRAEF. TR. PL. Q
PROV. MACED. SEVIR. TVRMAR
EQ. ROM. TRIB. LATICL. LEG.I
ADI.P.F.IIII. VIRO. STLITIB. IVDIC

Legiones additae a Traiano imperatore

Legio II. Traiana fortis in Aegypto

Huius legionis Dio libro LV. *& uetuſtae hae inſcriptiones Auximates meminerunt*

Q. PLOTIO. MAXIMO. COLLIN
TREBELLIO.PELLIDIAN.EQ.PVB
TRIB. LEG. II. TRAIAN. FORT
TRIB.COHORT.XXXII.VOLVNT
TRIB. LEG. VI. VICTRIC. *et cet*

Item ibidem

C. OPPIO. C. F. VEL. BASSO
OMNIBVS. OFFICIIS. IN. CALIGA
FVNCTO. CENTVRIONES. LEG
II. TRAIANAE. FORTIS. OPTIMO
ET. DIGNISSIMO

Legio XXX. Vlpia uictrix in Germania

Huius legionis Marcellinus libro XIIX. *Dio libro* LV *& uetuſtae hae inſcriptiones mentionem faciunt Romae in uinea Reuerentiſſ. Card. Carpenſis*

D. M

T. FL. IOCVNDO. ER. LEG
XXX. VLP. FLAVI. FRVCT.
S.ET.VIC.ER.LEG.EIVSDEM
HERED. F. C

Romae apud Gentilem Delphinium

M. AEMILIO. M. F. NIGRO
ARA.MIL.FRVM.LEG.XXX.V.V

Legio

Legiones additae a M. Antonino Auguſto

Legio II. Italica Diuit. in Norico

De hac legione Dio libro LV. & uetuſta haec epigrammata meminerunt

D . M

FLORIO.BAVDIONI. VIRO. DVCENARIO
PROTECTORI. EX. ORDINARIO. LEG. II
ITAL.DIVIT. VIX.AN. XL.MIL.AN.XXV.VAL
VARIO.OPTIO. LEG. II. ITALICAE. DIVIT
PARENTI. KARISSIMO. M. F. C

Romae in aedibus Colotianis

AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VIII. P. 7
VERISSIMI. QVI MILITAVIT. IN. LEG.SE
CVNDA. ITALICA. TESSERARIVS. AN.VI
QVI.VIXIT.AN.XXVIII.AVR.OPTATIANVS
EQ. FRATRI. BENEMERENTI. POSVIT

Legio III. Italica in Rhetia

Huius meminerunt Dio, & uetuſtum hoc epigramma

CN. LAVDIVS. CN. F. FAL. THALLVS
MIL. COH. X. PR. 7. LIMI
ITEM.TESSERARIVS.IN.LEG.III
ITALICA. AN. VI. TRAIECTVS. IN
COH. XI. PR. 7. P. SATRI. Q. MIL
ANN. IIX. VIX. AN. LXII. H. F. S. C.A

Legiones additae a Seuero imperatore

Legio I. Parthica in Meſopotamia

Hanc Dio libro LV. & Marcellinus libro xx. commemorant

Nomina XXXIII. *legionum populi Romani ſub Imp. Caeſare M. Aurelio Alexandro Auguſto* XIII. *limitibus diſpoſitarum*

In Italia legio I

Legio II. Parthica

In Britannia legiones III

Legio II. Auguſta in Britannia ſuperiore

Legio VI. Victrix in Britannia inferiore

Legio XX. Valeria victrix in Britannia ſuperiore

In Germania inferiore legiones IIII

Legio I. Mineruia pia fidelis

Legio II. Adiutrix pia fidelis

Legio VII. Gemina pia fidelis

Legio XVI. Flauia fidelis

In Germania ſuperiore legiones IIII

Legio X. Frenteſis

Legio VIII. Auguſta

Legio XXII. Primigenia pia fidelis

Legio XXX. Vlpia victrix

In Rhetia legio I

Legio III. Italica

In Norico legio I

Legio II. Italica

In Pannonia legiones III

Legio I. Adiutrix pia fidelis in Pannonia inferiore

Legio X. Gemina Gordiana pia fidelis in Pann. ſup

Legio XIIII. Gemina Martia victrix

In Moeſia legiones III

Legio I. Italica in Moeſia inferiore

Legio VII. Claudiana pia fidelis in Moeſia ſuper.

Legio XI. Claudiana pia fidelis in Moeſia inferiore

In Dacia legiones II

Legio V. Macedonica

Legio XIII. Gemina pia fidelis

In Cappadocia legiones II

Legio XII. Fulminatrix

Legio XV. Apollinaris

In Meſopotamia legiones II

Legio I. Parthica

Legio III. Parthica

In Suria legiones IIII

Legio III. Gallica in Phoenice

Legio IIII. Scythica

Legio IIII. Flauia felix fidelis

Legio VI. Ferrata R. F. C. in Iudaea

In Aegypto legiones II

Legio II. Traiana fortis

Legio III. Cyreneica in Arabia

In Africa legio I

Legio III. Auguſta in Numidia

In vrbe

Cohortes vigilum VII

Cohortes vrbanae XIIII

Cohortes praetoriae XII

Cohortium vigilum primae, ſecundae, & cetera uſque ad VII. *Item praetorianarum uſq; ad* XII. *& vrbanarũ uſq; ad* XIIII. *in his antiquis epigrammatibus mentionem ſic fieri animaduerti*

In

In muſaeo Carpenſi Romae

L. AVFVSTI. L. F. SVBVRA. RVFINI
CEN. COH. VII. VIGIL. ROM. *& cet*

Item Romae *in aede* D. *Pudentianae*

C. ACILIO. C. F. VOL. MARTIALI
VASIONE. VETER. EX. COH. XII. PR
MILITAVIT. ANNIS. XVII. VIXIT
ANNIS. LV. M. I. Q. DOMITIVS
ADIVTOR. HERES. CONSORTI. SVO
BENE. MER. FECIT. ET. SIBI

Romae in aedibus Bubalorum

M. ANTONI. M. F. FAB. PHOEBI
MIL. COH. XIV. VRBANAE. 7. PERENNI
STIPENDIORVM. IIII. SECVTOR. TRIB
VIX. ANN. XX. M. V. D. XX. H. III
EPICTECTVS. ET. PHOEBE. PARENTES
INFELICISSIMI. FECERVNT

Claſsis Praetoria Miſenas

Claſsis Praetoria Rauennas

In his claßibus aliquot cohortes conſcriptae erant, de quibus etiam uetuſtae inſcriptiones mentionem faciunt

Romae in Quirinali in hortis Reuerentißimi *Carpenſis*

D. M

MAGIA. IANVARIA. TATAE. SVO
BENEMERENTI. FECIT
C. ANTONIO. ANTARINO
MILITI. EX. CLASSE. PRAE
TORIA. MISENATIVM. VIX
ANN. XL. MIL. XXIV

Item Romae in aedibus Laur. Vellei

D. M

T. FLAVI. VALENTIS. MIL
CLASS. PR. MISENIESIS
AGRADIESIS. VIX. ANN. XXVII
MIL. ANN. VI

De claſſe uero praetoria Rauennate Firmi in Piceno eiuſmodi extat inſcriptio

T. APPAEIO. T. F. VEL. ALFINIO
SECVNDO. PROC. AVG. XX. HERED
PROC. ALP. ATRECTIANAR. PRAEF
VEHICVL. SVB. PRAEF. CLASS
PRAET. RAVENN. PR. ALAE. I
AVG. THRAC. TRIB. COH. I. AELIAE
BRITTON. PRAEF. COH. IIII. GALLOR
PATRONO. COL

Hae erant omnes populi Romani legiones, & cohortes ſuis limitibus imperio tuendo, ita ut expoſui, ſub Alexandro imp. diſtinctae, ut ex Dione, & uetuſtis epigrammatibus accurate examinatis collegi. Quarum omnium nomina eo ordine quem ſubijciam in fragmento columnae ſub Palatij radicibus, uerſus templum Pacis aliquot annis ante repertae, ta exarata erant

NOMINA. LEG

II. AVG	II. ADIVT	IIII. SCYTH
VI. VICTR	IIII. FLAV	XVI. FLAV
XX. VICTR	VII. CLAVD	VI. FERRA
VIII. AVG	I. ITALIC	X. FRETE
XXII. PRIM	V. MACED	III. CYREN
I. MINER	XI. CLAVD	II. TRAIAN
XXX. VLP	XIII. GEM	III. AVG
I. ADIVT	XII. FVLM	VII. GEM
X. GEM	XV. APOL	II. ITALIC
XIIII. GEM	III. GALLIC	III. ITALIC
I. PARTHIC	II. PARTHIC	III. PARTHIC

Dio *qui ſub* Alexandro *imp. uixit, libro* LV. *hiſtoriarum omnium fere harum populi* Romani *legionum, quae etiam ſuo tempore erant, nomina, auctores, limiteſque in quibus commorabantur accurate enumerat.* Ex *quo praecipue eas ego quoque concinnaui.* Is *quum neget poſt* Seuerum *imperatorem, qui tres ultimas legiones* Parthicas *inſtituit, alias additas uſque ad ſua tempora fuiſſe, in eam ego deuenſ ſententiam, ut hae omnes legiones ſub* Alexandri *potiſsimum imperio, ſub quo ipſe hiſtoriam ſuam conſcripſit, fuerint.* Poſt *cuius tempora, pleraſque harum uel exauctoratas, uel nomina mutaſſe, pleraſque etiam uetera nomina retinuiſſe, quaſdam in plures legiones diſtinctas fuiſſe, atque omnino harum ſeriem immutatam fuiſſe ſatis ex eo libro patet, cui* Notitia *utriuſque imperij nomen inditum eſt.* In *quo diligenter inter cetera omnes illae legiones enumerantur quae poſt* Alexandri *tempora inſtitutae a ſequentibus imperatoribus fuerunt, de quibus ob eam potiſsimum cauſſam amplius diſſerere ſuperuacaneum eſſe exiſtimaui.* Nam *in eo libro ita accurate omnes traduntur ut*

nihil

nihil diligentius fieri poſſe exiſtimem. Ego porro, *ne quid eorum quae huius libri conſtituendi cauſſa collegi, omittam, eârum omnium legionum nomina hic ſuggeram, quas ex uetuſtis tãtum inſcriptionibus collegi, quarum nulla praeterea aut ab auctoribus, aut a me ſupra facta mentio fuit, quum earum auctores, tempora, & limites ignorarim. Sunt autem hae*

Legio II . . . . .

Legio III. Felix . . . . .

Legio III . . . . .

Legio IIII. Gallica

Huius legionis mentio eſt in uetuſto fragmento Romae *apud Gentilem Delphinium*

T. LEG. IIII. GALLICAE
PRAEF. COH. IIII. LINGONVM

Legio IIII. Italica

Alia etiam uetus inſcriptio hanc legionem ſic commemorat

TI.CLAVDIO.QVIR. FRONTINO
NICERATO. CL.FRONTINI.COS.F
X.VIR.STLIT.IVD.TRIB.LATICLAVIO
LEG.IIII.ITALICAE.QVAESTORI.PRO. PR
PROVINCIAE.ACHAIAE

Legio v . . . . .

Legio v. B. . . . . .

Legio v. Alauda pia felix. Haec a Caeſare dictatore inſtituta eſt, auctore Tranquillo, de qua uetuſtũ hoc epigramma Romae uia Caſsia ſitum meminit

D I I S . MANIBVS . SACRVM
VLPIAE. PYRALLIDI.CONIVGI
ET.SIBI. HILARVS . AVG . LIB
TIBICIN . L E G . V . ALAVD
P. FEL.VIVVS.FECIT

Legio V. Auguſta

Et huius legionis meminit hic lapis

ISIDI . SACRVM
SEX.POMPEIVS.SEX.L.SYRVS
MIL.LEG.V.AVG. V. S. L. M

Legio VII.. . .

Legio VIII. . . . .

Legio VIII. Antoniniana

Et de hac legione in antiqua hac inſcriptione mentionem extare vidi :

GENIO . SANCTO
M. AVR. CL . POMPEIANVS
MIL.LEG.VIII.ANTONINIANAE
AVG. B. F .COS. K . IANVAR

Legio X. Auguſta

De hac legione mentionem facit uetus hic lapis

IOVI . VICTORI
K. AIMILIVS . K. F . QVIR
ARRINVS.MIL.LEG.X. AVG
S. P. P. D. D

Legio X. Vener

Legio XI . . . . .

Legio XIII......

Legio XIIII.......

Legio XVI......

Legio XVII. Mil......

Legio XIIX --.....

Legio XX. Hered

Legio XXII. Deiotariana

Hanc etiam legionem uetuſta inſcriptio
ſic profitetur

L.BAEBIVS.L.F.GAL. IVNIANVS
PRAEF.FABR.PRAEF. COH. IIII
RHETORVM.TRIB. MIL . LEG
X X I I . DEIOTARIANAE
PRAEF . ALAE . ASTYRVM
P R A E F . VEHICVLORVM
IVRIDICVS. AEGYPTI

De quibuſdam præterea alis,& cohortibus,quarum in uetuſtis inſcriptionibus mentio eſt

Poſt legiones,multae praeterea militum cohortes ab imperatoribus inſtitutae ſunt ex uarijs gentibus,quae uel una cum legionibus limitibus Romani *imperij tuendis incubabant, uel uarijs in locis collocatae in praeſldijs erant.* Harum *praecipuae ex antiquis inſcriptionibus a me collectae,hae erant*

Cohors I. Aelia Brittonum
Cohors I.Aquitanorum
Cohors I.Noricorum
Cohors II. Africanorum
Cohors II. Aquitanorum
Cohors II. Bracar
Cohors II.Claſs
Cohors II. Pannoniorum
Cohors II.Thracum
Cohors II. Thracum Syriaca Claudiana pia fidelis
Cohors III.Alpin
Cohors III. Aug.Thracum

Co-

Cohors III. Illyriorum
Cohors IIII. Gallorum
Cohors IIII. Lingonum
Cohors IIII. Rhetorum
Cohors VI. Thracum
Cohors VII. Thracum
Cohors VIII. Voluntariorum
Cohors XV. Voluntariorum
Cohors XXXII. Voluntariorum
Erat & praefectus ripae Danubij

Alarum quoque in uetuſtis monumentis multa mentio eſt. Alae autem equitum manus erant legionũ praeſidio conſtitutae, ut ſupra oſtendi, in his praecipuas fuiſſe animaduerti
Ala Aſtyrum
Ala I. Aug. Thracum
Ala Flauiana
Ala Indiana
Ala I. Pannoniorum
Ala VII. Phrygum

DE.COLONIIS.EXTRA.ITALIAM

Prouincijs omnibus populi Romani*, legionibusque per eas conſtitutis expoſitis, nunc ſupereſt, ut quo liber omni ex parte perfectus ſit, eas etiam colonias breuiſſime referam, quae per omnes orbis* Romani *prouincias extra* Italiam *deductae ſunt. Quarum ſeriem commodius tradere poſſe exiſtimaui prouinciarum ordine ſeruato.* Nam *quum multae ex ijs in certos habuerint deductores, temporis rationem quemadmodum ſupra feci in his, quae intra* Italiam *factae fuerant, habe-*

re non potui. Prouinciarum igitur ordinem ſequar, quarum in hac mea digeſtione Britanniam *primam ſtatui*

COLONIAE.POPVLI.ROMANI.EXTRA ITALIAM

In Britannia coloniae V

Colonia Camalodunum,*de qua meminit Tacitus libro* XII
colonia Diuana *legio* XX. *Victrix,cuius meminit Ptolemaeus*
colonia Eboracum *legio* VI.*Victrix,de qua Ptolemaeus*
colonia Londinum, *de qua Tacitus libro* XIIII
colonia Victricenſis,*cuius mentio eſt in uetuſta inſcriptione*

In Hiſpania Luſitania coloniae V

Colonia Auguſta Emerita, *hodie appellatur* Merida,*cuius & quattuor ſequentium meminit Plinius libro quarto, capite* XXII. *De ea uero tantum Tacitus libro* XVII. *& Paullus in digeſtis mentionem faciunt*
colonia Metallinenſis,*hodie* Medellin. *Plinius ibidem*
colonia Norbenſis Caeſariana, *alias* Norba Caeſarea, *hodie* Alcantara.*Plinius ibidem*
colonia Pacenſis, *alias* Pax Iulia,*hodie* Badaioz, *Paullus in digeſtis* L.XV.VIII
colonia Scalabis, *ſiue* Praeſidium Iulium,*hodie* Trugillo. *Plinius,Ptolemaeus*
In eadem prouincia erat municipium
Oliſipo, *alias* Felicitas Iulia. *Plinius ibidem*

In Hiſpania Baetica coloniae VIII

Colonia Aſta regia,*cuius & ſeptem ſequentium meminit Plinius libro hiſtoriae naturalis* III. *cap.primo*

colo

colonia Aſtigitana, ſiue Auguſta firma, hodie Ezija
colonia Atubi, ſiue claritas Iulia. Plinius ibidem
colonia Corduba Patricia, hodie Cordoua
colonia Hiſpalis Romulenſis, hodie Seuiglia. Tacitus libro decimo octauo
Col. immunis Ituci, ſiue Virtus Iulia. Plinius
colonia immunis Tucci, ſiue Auguſta Gemella
colonia immunis Vrſo, ſiue Gemina urbanorum. Plinius
In eadem prouincia erant municipia octo. Plin. ibidem

In Hiſpania Tarraconenſi coloniae XII

Colonia Acci, ſiue Accitana, hodie Guadix, cuius & XI. ſequentium meminit Plinius hiſt. nat. libro tertio, cap. tertio
colonia Aſturica, hodie Aſtorga
colonia Barcino, olim Fauentia, hodie Barcellona. Paullus
Colonia Caeſarea Auguſta immunis, olim Salduba, hodie Saragozza. Plinius ibidem
colonia Carthago noua, hodie Cartagena
colonia Celſa, hodie Xelſa
colonia Clunia, hodie Cruna. Ptolemaeus
colonia immunis Ilce, hodie Elche. Paullus
colonia Iulia Obrica Flauia. Plinius
colonia Salarienſis. Plinius ibidem
colonia Tarraco, hodie Tarragona. Tacitus libro primo
colonia Valentia, hodie Valenza. Paullus. Florus lib. LV
In eadem prouincia erant municipia XIII. Plinius

Coloniae in Hiſpania extra harum numerum

Colonia Emporiae, hodie Empurias. Ex Liuio
colonia Gracchuris. Ex Liuio
colonia Italica. Ex Gellio libro XVI. cap. XIII

colonia

colonia Marcia, hodie Marchena. Ex antiqua baſi

In Aquitania coloniae II

Colonia Ludunius ſub Pyraenao. Ptolemaeus
colonia Ruſcino ſub Pyraenao. Tacitus

In Gallia Belgica coloniae VII

Colonia Agrippina Vbiorum. Vetus lapis, Plinius libro IIII *capite decimoſeptimo. Tacitus libro duodecimo. Paullus libro digeſtorum quinquageſimo.* XV. VIII. *Antoninus Pius in Itinerario*
colonia Auguſta Rauracorum, hodie Baſilea. Vetus lapis, Plinius ibidem
colonia Auguſta Treuirorum. Vetus lapis
colonia Auguſta Vlpia Traiana. Ptolemaeus, & Antoninus
colonia Equeſtris. Plinius libro quarto, cap. decimoſeptimo
colonia Iubonum. Vetus lapis, Tacitus libro tertiodecimo
colonia Lutarburgium Tarbelliorum. Vetus lapis

In Gallia Lugdunenſi coloniae II

Colonia Lugdunum. Vetus lapis, Plinius libro quarto, capite decimooctauo. Tacitus
colonia Vienna. Tacitus, Paullus L. XV. XVIII

In Gallia Narbonenſi coloniae XIIII

Colonia Ancuſto. Ptolemaeus
colonia Aquae Sextiae Salyorum Paterculus. Plinius libro tertio, cap. quarto. Florus libro LXI. *Ptolemaeus*
colonia Arauſio Secundanorum. Plinius ibidem
colonia Arelatae Sextanorum. Plinius ibidem. Ptolemaeus
colonia maritima Auanticorum. Ptolemaeus

colonia

colonia Auenio. *Ptolemaeus*
colonia Biterae *Septumanorum*. *Plinius libro tertio, capite quarto*
colonia Cabillonum. *Ptolemaeus*
colonia Narbo Martius *Decumanorum*. *Cicero pro* Fonteio, *Idem in* Bruto, *Caeſar in cõmentarijs*, Paterculus *libro ſecundo*. *Plinius libro tertio, cap. quarto*. Ptolemaeus
colonia Nemauſum *Arecomicorum*. *Strabo libro quarto*, Ptolemaeus, *antiquus nummus*
colonia Pacenſis *claſsica* Forum Iulij *Octauanorum*. Plinius *libro tertio cap. quarto*. Tacitus *libris* II. & XIX
colonia Tholoſa. Ptolemaeus
colonia Valentia. Ptolemaeus
colonia Vienna Allobrogum. *Tacitus*

In Corſica Cyrno inſula coloniae II

Colonia Mariana *deducta a* C. Mario. *Plinius libro tertio, capite ſexto*
colonia Aleria *deducta a* Sulla *dictatore. ibidem*

In Sardinia inſula coloniae II

Colonia Turres *Libyſonis*. *Plinius libro tertio cap. ſeptimo*
colonia Veſtipolis. *Ptolemaeus*

In Sicilia inſula coloniae V

Colonia Catina, *huius & quattuor ſequentium meminit* Plinius *libro tertio, cap. octauo*. De *ea uero item* Ptolemaeus
colonia Syracuſae. Plinius, Ptolemaeus
colonia Taurominium *ante* Naxos *dicta*. Ptolemaeus
colonia Thermae. Plinius
colonia Tyndaris. *Plinius ibidem*

In Rhetia coloniae V

Colonia Auguſta Quinctanorum. *Vetus lapis*
colonia Auguſta Tiberij,hodie Reginoburg. *Vetus lapis*
colonia Auguſta Rhetorum.*Vetus lapis*
colonia Conſtantia. *Vetus lapis*
colonia Curia. *Vetus lapis*

In Vindelicia colonia I

Colonia Auguſta Vindelicorum. *Vetus lapis*

In Norico coloniae VI

Colonia Aureliana Laureacenſis
colonia Carnutum
colonia Celeia
colonia Oiulabis Aurelia Antoniniana
colonia Sabaria deducta a Claudio imp. Plinius
colonia Soluenſis.*Plinius lib.tertio cap.*XXIIII

Vetuſta epigrammata

In Pannonia coloniae V

Colonia Aemona.*Plinius libro tertio capite* XXV
colonia Murſia.*Ptolemaeus*
colonia Poetouio.*Tacitus lib.*XIX. *Vetus lapis*
colonia Siſcia.*Plinius libro tertio,cap.*XXV
colonia Syrmium.*Vetus lapis*

In Dacia coloniae quattuor

Colonia Apulum,hodie Alba Iulia. *Vetus lapis*
Colonia Aquae uiuae. *Vetus lapis*
colonia Perendaneſiorum.*Ptolemaeus*
colonia Vlpia Traiana Auguſta Dacica Zarmis. *Dio in Traiano*,*Vetus lapis*

In Thracia coloniae quattuor

Colonia Apros. Plinius libro tertio, cap. XI. *Ptolemaeus*
colonia Deueltus. Ptolemaeus
colonia Flauiopolis. Plinius libro quarto, cap. XI
colonia Philippi. Plinius ibidem, Vlpianus, Celſus Digeſtorum libro L. XV. VI

In Illurico colonia I

Colonia Iadera. Ptolemaeus

In Liburnis coloniae quattuor

Colonia Aequum. Ptolemaeus
colonia Epidaurum. Plinius libro quarto, cap. IX
colonia Narona. ibidem Plinius
colonia Salona deducta a Claudio imp. Ptolemaeus

In Epeiro coloniae duae

Colonia Buthrotum. Plinius libro quarto, cap. primo
colonia Nicopolis ad Actium ab Auguſto deducta. Plinius lib. quarto, cap. primo. Tacitus, & nummus argenteus

In Macedonia prouincia coloniae ſex

Colonia Bullida. Ptolemaeus
colonia Caſſandria. Plinius libro quarto, cap. X. *Vlpianus*
colonia Epidamnum, alias Dyrrhachiũ. Plinius lib. tertio, cap XXIII. *Vlpianus*
colonia Oreſtias. Plinius libro quarto, cap. X
Colonia Pella. Plinius ibidem

In Graecia coloniae duae

Colonia Marcilaida. Antoninus Pius in Itinerario
colonia Megara in Attica. Plinius libro quarto, cap. ſeptimo

In Achaia coloniae tres

Colonia Iulia Corinthus deducta ab Auguſto. Feſtus, Nũmus, Plinius libro quarto, cap. quarto
colonia Dyme. Plinius libro quarto, cap. V
colonia Auguſta Patrenſis, deducta ab Auguſto. Nummus, Plinius ibidem
colonia Epiropia inſula in mari Aegaeo. Plinius libro quarto, cap. duodecimo

In Aſia coloniae Romanae XI

Colonia Synope in Ponto. Plinius lib. VI. cap. II. Vlpianus
colonia Apamena in Bithynia. Plin. lib. V. cap. XXXII. Vlp
colonia Ancyra in Galatia. Plinius lib. quinto, cap. XXXII
colonia Germa. Ptolemaeus
col. Caeſarea Antiochia in Piſidia. Plin. lib. V. c. XXVII. Vlp
colonia Gremna in Pamphilia. Ptolemaeus
colonia Troas Antigonia Alexandria in Phrygia. Plinius lib. quinto, cap. xxx. Vlpianus
colonia Parium, alias Pariana in Aſia. Plinius lib. quinto, cap XXXII. Vlpianus
colonia Adramyttium Aeolum in Aſia. Plin. lib. V. cap. xxx
colonia Selinus, alias Traianopolis in Cilicia. Vlpianus
colonia Archelais Caeſarea in Cappadocia, deducta a Claudio imperatore. Plinius libro ſexto, cap. tertio

In Suria coloniae XX

Colonia Antiochia ad Orontem Suriae Metropolis deducta ab Antonino *Caracallo imperatore.* Vlpianus Digeſtorum *libro* L.*titulo* XV

colonia Aemeſena *in* Phoenice *ded.a Caracallo*. Vlpianus

colonia Aelia Capitolina *in* Iudaea *Palaeſtina deducta ab* Hadriano *imperatore.* Vlpianus *ibidem*

colonia Apulenſis. Vlpianus *ibidem*

colonia Auguſta Berythus Felix Iulia *in* Coeleſuria. Pli.*lib*.v. *capite uigeſimo*. Vlpian. L.XV.I. *Nummus argenteus*

colonia Turris Stratonis, *alias* Felix Auguſta Caeſarea Flauia *prima deducta a* Veſpaſiano *imperatore*. Plin.*lib.quinto,cap.tertiodecimo*. Vlpianus

colonia Capitulum *deducta a* Tito Caeſare *imp*. Vlpianus

colonia Damaſcus Metropolis. *Nummus argenteus*

colonia Hel . . . . *Nummus argenteus*

colonia Iul.Sert.Sac. Aug. Felix. *Nummus*

colonia Iulia Germanicia ſacra Auguſta Felix. *Nummus*

colonia Laodicia. Vlpianus

colonia Miſena *ab* Antonino Caracallo *deducta*. Vlpianus

Colonia Naconenſis. Vlpianus

colonia Palmyra *a* Caracallo *imp.deducta*. Vlpianus

colonia Paraniſenſis *deducta a* Seuero *imp*. Vlpianus

colonia Ptolemais Phoenica *in* Palaeſtina *deducta ab imp*.Claudio. Plinius *lib*.V.*cap*.XIX. Vlpianus

colonia Sebaſtena *deducta a* Seuero *imp*. Vlpianus

colonia Sydo *in* Phoenice *ded.a* Caracallo. Vlpianus

colonia Tyrus *in* Phoenice *deducta a* Seuero. Vlpianus

colonia Zarme Tigetuſa. Vlpianus L. XV.I

colonia Melitene *in* Armenia *maiore*. Ptolemaeus

colonia Niſibis *iuxta* Euphratem.*Marcellin.libro* XXV
*colonia Sinis iuxta Euphratem.*Ptolemaeus
colonia Heliopolis *in Aegypto a Seuero ded.* Vlpianus
colonia Pharus *Caeſaris dictatoris in Aegypto.Plinius*
colonia Beſtra *in Arabia.*Nummus
colonia Indicia *Cyrenenſium deducta a* Traiano.Vlpianus

In Africa coloniae LVII

In prouincia Caeſarienſi coloniae IX

Colonia Abilis. Ptolemaeus
colonia Babba *Auguſta Iulia campeſtris.Plinius libro quinto cap.*I. *&* Antoninus
colonia Banaſa *Valentia.Plinius ibidem*
colonia Lixos *a Claudio imp.deducta.Plinius ibidem*
colonia Ruſardir. *Antoninus in Itinerario*
colonia Silda.Ptolemaeus
colonia Tingi, *alias* Traducta *Iulia, deducta a Claudio imp. Plinius ibidem*
colonia Volubilis.*Antoninus, &* Ptolemaeus
colonia Tubil,*alias* Zili *Auguſta Conſtantia. Plinius ibidem, Antoninus, & Ptolemaeus*

In Mauritania Caeſarienſi coloniae XIX
Colonia Aquae calidae.Ptolemaeus
colonia Arſenaria. Ptolemaeus
colonia Bida. Ptolemaeus
colonia Carcenna *Auguſta legio* II.*Plinius lib.*V.*cap.*II.*Antoninus, &* Ptolemaeus
colonia Gilua.*Antoninus in Itinerario*

colo

colonia Gunugi Auguſti cohors praetoria. Plinius ibidem

colonia Icoſio *deducta a* Veſpaſiano. Antoninus. Ptolemaeus

colonia Igilgi. Antoninus. Ptolemaeus

colonia Iol Caeſarea, *Iubae regia a* Claudio *imp. deducta.* Plin. ibidem, & Antoninus

colonia Oppidoneum. Ptolemaeus

colonia Quiza *appellatur a* Ptolemaeo, *ab* Antonino *uero municipium*

colonia Rufazus Auguſti. Plinius ibidem. Antoninus

colonia Ruſconiae Auguſti. Plinius lib. quarto, cap. ſecundo. Antoninus in Itinerario, & Ptolemaeus

colonia Ruſcurium *deducta a* Claudio *imperatore.* Plinius ibidem, Antoninus, & Ptolemaeus

colonia Saldis Auguſti. Plinius ibidem, Antoninus, & Ptolem

colonia Siga *appellatur a* Ptolemaeo, *ab* Antonino *uero municipium*

colonia Sitifi. Ptolemaeus, & Antoninus

colonia Succabar Auguſta. Plinius ibidem

colonia Tipaſa. Antoninus, Ptolemaeus

In eadem prouincia municipia VII. ex Antonino

Munic. Bidil	*Munic.* Ciſi	*Munic.* Coba
Munic. Ionium	*Munic.* Rufaxis	*Munic.* Saua
Municipium Tegauda		

In Numidia coloniae ſeptem

Colonia Afrodiſium. Ptolemaeus

colonia Cyrtha Sittianorum. Plinius libro quinto, cap. tertio. Antoninus in Itinerario

colonia Hipporegius. Antoninus in Itinerario

colonia Ruſicade. Ptolemaeus

Colonia Sica. Plinius ibidem
Colonia, Simitu Antoninus
Colonia Tabracha. Ptolemaeus
Municipium Culli. Antoninus in itinerario

In prouincia valeria Byzacena coloniae VIIII

Colonia Cuina. Ptolemaeus
Colonia Hadrumentum. Ptolemaeus, Antoninus
Colonia Lares. Antoninus, & Ptolemaeus
Colonia Ocea Antoninus
Colonia Sabrata. Ptolemaeus, Antoninus
Colonia Tacape. Ptolemaeus, Antoninus
Colonia Aelia Auguſta Mercurialis Thaenitis, alias Thaenae Antoninus. vetus inſcriptio
Colonia Thebeſte. Ptolemaeus
Colonia Aelia Auguſta Zama regia. Plinius libro v. cap. IIII. Ptolemaeus, Vetus tabula aenea
Municipia Giti, & Pontezita. Antoninus

In Africa veteri coloniae V

Colonia Admedera. Antoninus
Colonia Carthago prima extra Italiam deducta. Plinius libro v. cap. v. Vlpianus, Paterculus, Florus, Appianus, & alij
Colonia, Maxula. Plinius ibidem
Colonia Neapolis Plinius ibidem. Ptolemaeus
Colonia Vtica Gellius libro XVI. cap. XIII

In Africa noua coloniae VIII.

Colonia Culcua. Ptolemaeus

Colonia Leptis magna. Ptolemaeus, Antoninus, Vlpianus
Colonia Thuſdrum. Antoninus
Colonia Tiba. Ptolemaeus
Colonia Tuburnica. Ptolemaeus
Colonia Tuburbis. Ptolemaeus
Colonia Tynidrumum. Ptolemaeus
Colonia Vtina. Ptolemaeus

DE. VECTIGALIBVS POPVLI. ROMANI

Prouincijs, colonijs, & legionibus omnibus populi Romani expeditis, locus hic me admonet, ut quod paulo ante de uectigalibus imperij Romani me ſcripturum pollicitus ſum, nunc afferam. Ante bellum igitur Mithradaticum, quod Cn. Pompeius geßit, in quo Romano imperio tres nouas prouincias, Bithyniam, Ciliciam omnem, & Syriam adiunxit, tributis et uectigalibus populum Romanum ex annuis earum quas commemoraui prouinciarum, quinque millia myriades drachmarum Atticarum cepiſſe, in Pompeij uita auctor eſt Plutarchus. Nam ante ea tempora quod annuum uectigal reip. Romanae fuerit incompertum eſt. Peſt bellum uero Mithradaticum ijs prouincijs per Cn. Pempeium Romano imperio adiunctis, annui redditus aucti, tribus millibus & quingentis myriadibus, atq; omnino factae octo millia, & quingentae myriades drachmarum Atticarum. Quam ſummam quo ad noſtri temporis pecuniae uſum facilius redigam, pauca quaedam de antiquorum tam apud Romanos, quam apud Graecos nummorum ratione diſputabo, eaque in hac re tradenda afferam, quae ego Romae apud gentilem Delphinium, & ipſe uidi, & manibus attrectaui. Ac primum quidem de Romanorum pecunia, poſt Graecorum, quantum ad rem propoſitam explicandam attinet,

attinet, diſſeram. Apud Romanos tria erant praecipua num*morum argenteorum genera, ideſt denarius, quinarius, & ſeſtertius.* Denarius ab uno latere urbis Romae *galeatum caput cum numeri nota* X. *habebat: Ita dictus quod pro decem aßibus in ſolutionem cedebat, quoad perpetuis bellis exhauſto aerario, placuit denarium ſexdecim aßibus permutari, quod contigit quum* Hannibal *perpetuos ſexdecim annos totam* Italiam *crudeliſsime uexabat.* Qui *quamquam ex decem in ſexdecim aſſes permutatus eſſet, antiquum tamē denarij nomen & notam* X. *retinuit.* Qui *quod ab alio latere bigas, & quadrigas circenſium excuſas haberet, bigatus, & quadrigatus dictus eſt.* Pendebat autē *argenti ſiliquas* XXIIII. *ſex denarij unciam conficiebant, ut tradit* Priſcianus, *& ego ipſe expertus ſum.* Denarij *dimidium quinarium appellabant, nota* V. *inſignitum, qui quum* victoriae, *quae in circo erat ſignum excuſum haberet, etiam victoriatus appellatus.* Quinarij *autem dimidium ſeſtertium uocabant,* valebat *enim ſeſtertius quartam denarij partem, qui alio nomine nummus dicebatur.* Interdum *utrunque coniungentes nummum ſeſtertium dicebāt, dictus eſt autem ſeſtertius, quaſi ſemis tertius, eo quod in ſe continebat aſſes duos, & tertiū dimidiatum, notabaturq; apud ueteres per geminum* II. *& litteram* S. *quae prima eſt in dictione ſemis, interueniente linea tranſuerſa, qua tres hae litterae coniungerētur ad hunc modum* H-S. Veteris *conſuetudinis fuit, ut ſemis in compoſitione ante ponēretur, ut ſemis quartus, ſemis quinctus, ſemis tertius, unde ſublatis duabus litteris dictus eſt ſeſtertius.* Vt *autem ſeſtertium nummum ad noſtratis pecuniae aeſtimationem reducā, dicam quod ego ipſe menſurando ueteres ſeſtertios, quinarios, & denarios obſeruaui.* Diligentiſsime *itaque collegi ſeſtertium tantundem ualere, quantū apud* Venetos *ualet id nummi genus, quod groſſum*

appellant,

appellant,ideſt quadrantes duodecim monetae Venetae,ita ut quinarius eiuſdem monetae XXIIII. quadrantibus,denarius uero octo & quadraginta aeſtimabitur. Monetae uero Romanae haud ita facile aequari poteſt, ſed quum res ad paulo grandiorem ſummam redigitur, pecunia Romana cum Veneta omnino conuenit. Romae ſeſtertium tantundem ualere ego diligentiſſima trutina examinaui, quantum quadrantes fere quattuordecim,ideſt ut uocant baiocos tres & ſemis, ita ut quattuordecim fere baeocis denarius antiquus aeſtimari poſſit. Ideo autem fere dixi,quia non omnino ad quattuordecim baiocorum ſummam denarius aſcendit, ſed unus quadrans, uel paulo plus eximendum eſſet. Quod tamen quum ad paulo grandiorem ſummam perueneris,parum officit. Quae omnia ut facilius ab omnibus intelligantur, totius rei breuem hanc deſcriptionem ſubijciam

Monetae Romanae

Seſtertij quattuor	valent	baic. XIIII
H-S octo	valent	baioc. XXVIII
H-S decem	valent	baioc. XXXIII
H-S viginti	valent	baioc. LXVI
H-S triginta	valent	baioc. centum
H-S XXXIIIS	valent	baioc. CX
Seſtertij C	valent	ſcutos aureos corontatos 3
H-S 200		△ 6
H-S 300		△ 9
H-S 400		△ 12
H-S 500		△ 15
H-S 600		△ 18
H-S 700		△ 21
H-S 800		△ 24

H-S 900	*valent*	△	27
H-S *mille*	*valent*	△	30
2000			60
3000			90
4000			120
5000			150
H-S *decem millia*	*valent*	△	300
20. *millia*			600
30. *millia*			900
40. *millia*			1200
H-S 50. *millia*	*valent*	△	1500
H-S 100. *millia*	*valent*	△	3000
H-S 200. *millia*	*valent*	△	6000
300. *millia*			9000
400. *millia*			12. *millia*
500. *millia*			15. *millia*
H-S *decies centena millia*		△	30. *millia*
H-S *Vicies*			60. *millia*
H-S *Tricies*			90. *millia*
quadragies			120. *millia*
quinquagies			150. *millia*
H-S *centies decies centena mil.*		△	300. *millia*
Ducenties			600. *millia*
Tricies			900. *millia*
Quadringenties			12. *centena millia*
H-S *Quingenties*		△	15. *centena millia*

H-S *Millies decies centena millia valent tricies centena millia ſcutorum aureorum, ideſt, ut nunc dicitur, tres auri milliones*

H-S *bis millies*	6. *milliones*
H-S *Ter millies*	9. *milliones*

H-S millies decies centena millia	30. milliones
H-S Vicies millies	60. milliones
H-S tricies millies	90. milliones
H-S quinquagies millies	150. milliones

Seſtertijs igitur in maſculino genere omnem, quãquam magnam ſummam, ueteres expediebant. Erat enim *& ſeſtertiũ in neutro genere, & in plurali numero ſeſtertia, quae ſingula ualebant mille nummos ſeſtertios.* Habetque *ſeſtertium in neutro genere, eandem proportionem ad libram* Romanam, *quae & mina, & pondo dicitur, quam habet nummus ſeſtertius ad aſſem, hoc eſt ad libram aeris grauis; continent enim ſingula ſeſtertia in ſe libram* Romanam, *& ſemiſſem; ſingulae autem librae drachmas, uel denarios centum, hoc eſt ſeſtertios quadringentos, id:eſt, duodecim aureos noſtratis monetae, duae itaque librae, & dimidia, ut clarum eſt, ualebant ſeſtertios nummos mille, idque uno nomine ſeſtertium dicebant, in neutro genere, decem ergo ſeſtertia ualebant decẽ millia nummorum ſeſtertiorum, quod ſi hunc numerum per aduerbium extuleris ad hunc modum decies ſeſtertium, iam reddideris hanc ſummam centuplò maiorem, idem enim eſt dicere decies ſeſtertium, quod decies centena millia nummorum ſeſtertiorum, ut in exemplo a me relato intelligi poteſt, ex quo tanquam fonte omnes ueterum nummorum ſummae hauriri poſſunt, eaeq; noſtrati pecuniae commodari*

De drachma uero illud eſt ante omnia animaduerſione dignum Graecos ſcriptores quotieſcunque drachmarum mentionem faciunt, ſemper drachmas Atticas *intelligere, quas quidem quum de rebus* Romanis *loquuntur, denariorum loco accipere ſolent, non quod drachma Attica tantum idem omni*

no ualeret quod denarius ſed quia nullum nummi genus Graeci habuere, quod denario Romano magis cõuenire poſſet. Nã quum denarius Romanus penderet argenti ſiliquas XXIIII. duodeuiginti ſiliquae drachmam conficiebant: tres itaque denarij pendebant drachmas quattuor, octo drachmae unciam conficiebant, uncia ſex denarijs conſtat, auctore Priſciano, ſi igitur denarius Romanus ualebat ut dixi XLVIII. quadrantes venetos, drachma Attica non niſi XLII. aeſtimabitur. Budaeus uero in libro de Aſſe, oſtendit drachmam Atticam, & denarium Romanum eiuſdem fuiſſe ponderis, & pretij. Quod & ipſum non obſcure indicare uidetur Plinius libro XXI. cap. vltimo: Drachma (inquit) Attica denarij argentei habet pondus, eademque ſex obolos pendere efficit &c. Vt ut autem id ſit, illud ſatis manifeſtum eſt, Graecos ſcriptores & praeſertim Plutarchum, ubi de rebus Romanis loquũtur, pro drachma Attica Romanum denarium intelligere. Si Romanus uero denarius tantundem ualet ac XLVIII. quadrantes veneti, uel XIIII. baioci Romanae monetae, vna drachmarum ideſt denariorum myrias, colliget XL. millia nummum, hoc eſt ut ex mea ſumma intelligi poteſt, mille ducentos aureos coronatos: Decem uero myriades ualebunt duodecim millia coronatos aureos. Centum myriades centum uiginti millia aureos; mille myriades duodecies centena millia aureorum, ideſt ut uocant, auri millionem unum, & ducenta millia aureorum. Quinque igitur millia myriades, quae ſumma uectigalium Romanorum erat ante bellum Mithradaticum a Cn. Pompeio confectum, ut auctor eſt Plutarchus, ſex auri milliones erant. Bello Mithradatico confecto, uectigalia populi Romani tribus millibus & quingentis myriadibus, ut idem Plutarchus refert, Cn. Pompeius auxit, ideſt quattuor auri millionibus, & ducentis millibus aureorum. Quae ſumma prio-

ri

ri addita, decem milliones, et ducenta millia aureorum reddet. Haec ſumma erat uectigaliorum et redditum populi Romani ante tres Gallias a Caeſare domitas, et prœlium Pharſalicum, hoc eſt extremo libertatis tempore. Quo vectigalia ipſa non niſi quinque ex centum reddebant. Nouiſsima igitur redditu-um, & uectigaliorum populi Romani annua ſumma ante libertatem oppreſſam ex XV. quas ſupra commemoraui, prouincijs excepta, erat decem millionum, & ducentorum milliũ aureorum ad computationem noſtratis monetae redacta.

Ceterum poſt bella ciuilia, Aegypto ſtipendiaria facta, cẽſu a tribus Gallijs exacto, multis prouincijs, ut ſupra expoſui Romano imperio ab Auguſto additis, aliquot populis liberis uectigalibus factis, ad XV. ut opinor, auri milliones annui populi Romani redditus aucti, quod quamquam nuſquam quod ſciam aperte intelligatur, id tamen aliquot coniecturis ex ſcriptorum uerbis elicui. Scribit Paterculus tantundem paene redditum redegiſſe Auguſtum ex Aegypto capta, quantum Caeſar dictator ex tribus Gallijs. Ex Aegypto autem duos auri milliones eum ſaltim exegiſſe, ex eo exiſtimo, quod tantumdem Syriae impoſitũ eſt. Ex his omnibus Ti. Caeſar principatus ſui tempore H-S vicies ſepties millies, ideſt XXCI. auri milliones praeter ordinarios ſumptus collectos, moriens reliquit, cuius rei ita meminit Tranquillus in Caligula: Ac ne ſingula enumerem, immenſas opes, totumque illud Ti. Caeſaris uicies ſepties millies ſeſtertium non toto uertente anno abſumpſit. Veſpaſianus quoque, ut idem Tanquillus tradit, quũ non contentus omiſſa ſub Galba uectigalia reuocaſſe, noua & grauia addidiſſe, auxiſſe tributa prouincijs, nonnullis autem duplicaſſe, negotiationes quoque uel priuato pudendas exerceret, profeſſus eſt initio ſtatim principatus, quadringenties millies H-S opus eſſe, ut reſp. ſtare poſſet, ideſt millionum auri

centum

centum uiginti. Appianus quoque in prooemio libri primi bellorum ciuilium Romani imperij, quae ſuo tempore erat, (uixit autem Romae ſub Hadriano imperatore) potentiam & copias deſcribens ita ait: Noſtris autem temporibus, & quidem ſolis Romanis copiae ingentes adſunt peditum ducenta, equitum quadraginta millia, elephantorum bellicorum trecentorum numerus. Curruum praeterea ad proelia inſtructorũ duo millia, ac armorum in ſupplementum trecenta millia. Et haec quidem terreſtribus copijs. Maritimis uero minorum nauium duo millia, triremium a ſexcuplis in quinqueremes mille quingentarum claſsis, inſtrumentorum quoque naualium, numerus bis totidem. Ad haec naues partim auroproras partim puppes exornatae, quas thalameges appellant, ad belli pã pã quibus ijdem imperatores uehi conſueuere, octuaginta. Pecuniarũ praeterea in theſauris Aegyptiorũ talẽtorũ quattuor et ſeptuaginta millia. Tãti apparatus ac rei militaris ſummã ab ipſis in unum cumulatam, atque relictam, ex ipſis imperij breuiarijs cognoſci facile poteſt. ita Appianus Alexandrinus. In quibus uerbis quum omnia clara & manifeſta ſint, praeter talentorum Aegyptiorum ſummam, eam nũc explicabo, & ad noſtratis pecuniae rationem redigam. Sex. Pompeius: Talentorum non unum genus (inquit). Atticum eſt ſex millium denarium. Rhodium & ciſtophorum quattuor millium quingentorum. Alexandrinum (quod idem cum Aegyptio eſt) duodecim millium. Neapolitanum ſex millium, Syracuſanum triũ millium denarium. Rheginum victoriati. Si igitur talentum Aegyptium eſt XII. millium denarium Romanorum, octo & quadraginta millia nummum ſeſtertiorum, ideſt noſtratis pecuniae mille quadringentis quadraginta aureis, talentum Aegyptium aeſtimabitur, ita ut quinque talenta Aegyptia, ſeptem millibus & ducentis; decem, quattuordecim millibus

libus, & quadringentis; centum talenta, centum quadraginta quattuor millibus aureorum; mille uero, unum auri millionem, quadringentos, & quadraginta millia aureos ualebũt. Septuaginta autem quattuor millia talenta Aegyptia erũt unus & nonaginta auri milliones, centum & ſexaginta millia aurei coronati, qui theſaurus erat imperij tempore Hadriani imperatoris, ſub quo Appianus ipſe Alexandrinus hiſtoriã Romanam conſcripſit

Romani imperij diuiſio ab Hadriano imperatore facta

Quattuor omnino in uniuerſo Romano imperio fuere nouae reip. formae auctores. Quorum primus Romulus, ſecundus Auguſtus, tertius Hadrianus, & quartus Conſtantinus imperator fuit. Quam porro rempublicam Romulus, & Auguſtus conſtituerint, ſatis ſupra demonſtraui. Hadrianus primus poſt Auguſtum nouam reip. formam fecit. Quod breuißime his uerbis Sex. Aurelius Victor tetigit: Officia ſane publica, & Palatina, nec non militiae, in eam formam Hadrianus ſtatuit, quae paucis per Conſtantinum immutatis, hodie perſeuerant. Eam autem demonſtraturus operaepretium uiſum eſt ante, totius imperij Romani breuißimam deſcriptionem ſuggerere, quã in prooemio librorum bellorum ciuilium Appianus Alexandrinus, qui ſub eo uixit, affert; ita enim ait: Romanã hiſtoriam ſcribere inſtituens, neceſſarium mihi in primis exiſtimaui terminos ponere, quibus nationibus imperent Romani. Ab Herculis igitur columnis in id mare, quod ad illas denuo circumque nauigatur, inſulae, littora, populi omnes Romano parent imperio. Horum primi in dextra Mauruſij quicunque circa mare, omnisque altera Lybicorum natio uſ-uſque ad Carthaginem. His ſuperiores Nomadae, quos Ro-

 mani

mani Numidas appellant, & regionem Numidiam. Altera autem Lybica natio, quae Syrtes, ac Cyrenem uſque incolit, & Cyrene ipſa, & Marmaridae, Hammoniĳque, & qui paludem Mariam tenent; Alexandria, Aegyptus uniuerſa ad Aethiopes orientales uſque a Romanis reguntur. Per Nilum autem nauiganti ad Peluſium uſque per mare, uertentique nauigationem, & colluſtranti littora Syriaca, occurrit Palaeſtina, & ſupra ipſam pars Arabum, finitimique Palaeſtinis Phoenices ſupra mare, & Phoenicibus ulteriores Coeleſyriĳ ad Euphratem uſque fluuium pertinentes. A mari ſuperius Palmyreni ſunt, eorumque harenae ſupra Euphratem. Cilices Syris propinqui, & Cappadoces Cilicum finitimi, Armeniorumque pars, quam Armeniam minorem uocant. Apud Euxinum Pontum omnia maritima Romanis parent. Syri quidem & Cilices ad mare proſpectant, Armeni autem & Cappadoces inter Ponticas gentes habitant. Per mediterranea uero ad Armeniam maiorem Romani non imperant ex tributo admodum, uerum ipſorum regum auctores ſunt. A Cappadocia & Cilicia in Ioniam deſcendenti, magna adeſt Cheronneſus, cuius a dextra Euxinus pontus, Propontis, & Helleſpontus, Aegeumque mare, a laeua Pamphilium & Aegyptium pelagus. Ambo enim maria Cheronneſum faciunt. Inſunt & Aegyptium mare proſpectantes Pamphilĳ, & Lycĳ, & poſt ipſos Cares uſque ad Ioniam. Qui autem ſuper Euxinum pōtum, Propontidem, & Helleſpontum, Galatae, Bithyni, Myſi, Phrygeſque, in mediterraneis Piſidae, & Lycĳ, quibus omnibus imperant Romani. Vlterius uero tranſeuntes aliĳs circa pontum imperāt gentibus, & Moeſis qui in Europa ſunt, ac Thracibus quicunque circa Euxinum incolunt loca. Ab Ionia autem eſt maris Aegaei & Ionĳ ſinus, ac Siculum, Tuſcūque pelagus, uſque ad Herculeas columnas. Haec longitudo

ab

ab Ionia ad Oceanum. Et in hac iterum nauigatione tot Romanis ſubactae nationes, Graecia omnis, Theſſalia, Macedones, Thraces, Illyrij, Pannonij, & ipſa Italia omnium gẽtium domina, quae ab Ionio, & Tuſco mari circundata ad Gallos uſque extenditur. Omnis etiam Gallorum gens, quorũ pars ad mare, pars ad Oceanum Septemtrionale reſpicit, & pars prope amnem Rhenum incolit. Hiſpania omnis ſuper Heſperium & Borealem Oceanum ad Herculeas finiens colũnas. Atque hae ſunt gentes quae mari alluuntur a Romanis poſſeſſae, nunc mediterraneas eorum iuris regiones, imperijq; terminos exponam. Mauruſiorum pars eſt quae ad Aethiopes occidentales ſpectat, ac calidiorem feriſque horrentem Lybiã uſq; ad orientales Aethiopes pertinet, qui Romani imperij in Africa terminus eſt. In Aſia autem Euphrates fluuius, & Caucaſus mons, maioriſque Armeniae principium, Colchi ad Euxinum pontum habitantes, huiuſque maris reliqua fines ſunt Romanae ditionis. In Europa fluuij duo Rhenus & Danubius Romanis fines imponunt. Quorum Rhenus in oceanum Germanicum ſeptentrionalem, Danubius in Euxinum pontum influit. Vltra progreßi nonnullis Gallorum qui ſupra Rhenum habitant gentibus, & ijs qui trans Danubium ſunt, quos Dacos uocant Romani imperant. Omnes praeterea inſulae quae in mediterraneo ſunt, ut Cyprus, Creta, Rhodus, Lesbus, Euboea, Sicilia, Sardinia, Corſica, & aliae omnes Romanae ditionis ſunt. In Oceano praeterea Septemtrionali Britanniae inſulae maximam partem Romanam prouinciam fecerunt, nam altera parte non indigent, quum nec utilis ijs eſſe poßit, & infrugifera ſit. Harum tantarum innumerarumque nationum quum tanta ſit magnitudo, Italiam tamen magno labore, ac uix quingentis annis ſtabilem ſibi reddidere, quum medio interim tempore regibus uſi, per reliquum his

exactis, nullos deinceps reges admittere uoluerunt, ſed libertate ſibi uendicata, praeter quingentos illos quos dixi annos, ducentis praeterea ſub annuis imperijs fuerunt, quo tempore rerum principatum adepti, externam omnem oppreſſere potentiam, quum uniuerſas ſibi nationes ſubegiſſent. C. Cae*ſar optimatibus bello uictis, imperio ſuſcepto, reipublicae quidem nomen ſeruauit, re autem ipſa principem & rerum dominum ſe omnibus praeſtitit. Eſtque in hanc uſque aetatem eadem poteſtas ſub uno principe, quos imperatores non reges uocant, uetere iuſiurando aſtricti, ſe neminem* Romae *regnare paſſuros, ſed eos imperatores uetere ducum nomine uocauerunt, qui re ipſa uere reges ſunt. A quo ad aetatem uſque meã anni ducenti acti ſunt, quo tempore potiſsimum* Romana *res floruit, progreſſusque ad maiora uidetur adaugeri, omnibus populis in pace conſtitutis, ampliſsima ſummaque felicitate. Ac nonnullas ex prioribus nationibus ijdem imperatores in principatu ſubegere, deficienteſque reſtituere, integritate cõ ſilij, terrae marique dominantes, potiuſque augere dignitatem cupiunt, quam inter barbaros propagare imperium, gentem inopem, & minimae utilitatis. Quorum ego nonnullos* Ro*mae uidi ob id miſſos, quo ſe ſuaque* Romanis *dederent, neque imperatorem admittentem, quos ut inutiles ſponte recuſabat; plurimis etiam nationibus quarum infinita paene eſt multitudo* Romani *reges ſtatuunt, quum nihil ijs ad imperium indigeant. Ex nonnullis praeterea qui eorum imperio parent, plus detrimenti capiunt quam utilitatis. Quos quamquam inutiles quum reijcere pudeat, imperium omne magnis legionũ copijs, praeſidijsque circumquaque uallantes, tantum terrae, tantumque maris, quaſi fundum quendam ſeruant, ac continent. Nullum quippe in praſentem diem tam paruo tempore, in tantum creuit ac ſurrexit imperium. Nam neque* Aſſyrio*rum,*

rum,aut Medorum,neque Perſarum,uel Macedonũ,aut Graecorum imperia cum eo comparanda ſunt. Eorum enim imperiorum magnitudo, nec ad dimidium Romanae potentiae, ut opinor,attigit. Qui imperij terminos orientem occidentemq; ſibi fecerunt, marique imperent uniuerſo. Quorum magnitudo ac felicitas, maturitate conſilij,temporiſque diuturnitatae adauctae, uirtute, patientia, & tolerantia eos ſuper omnes gentes extulere. Non enim proſperis rebus intumuerũt, quoad ſtabilem uictoriam ſunt adepti, nec aduerſis unquam animo fracti ſunt, quum una die in proelio militum aliquando XX. *aliquando* XL. *aliquando etiam quinquaginta millia amiſerunt. Vrbe etiam eodem tempore bello,peſte, & fame, ſeditioneque inteſtina uexata,nunquam ab animi magnitudine conſtantiaque deſciuere,donec per ſeptingentos annos, uarijs bellis, periculis,& ſeditionibus conflictati, ad eam poſtremo imperij maieſtatem ſaluberrimis conſilijs euecti ſunt, quam nunc tenent. Haec autem Appiani propemodum uerba ſunt. Cuius imperij deſcriptio in Hadriani potiſsimum principatum incidit.Qui omnium quas enumeraui,nationum ac prouinciarum nouam quandam diuiſionem fecit, imperiumque diſpoſuit longe diuerſa ratione ab ea quam Auguſtus conſtituerat.Quã prouinciarum diuiſionẽ,nouamque imperij conſtitutionem ex Sex. praecipue Rufo, hoc loco ſuggeram, atq; ante omnia ab Italia rerũ domina initium ſumam.Quae in* XVII.*dioeceſes, ſiue adminiſtrationes diſtincta eſt. Quibus qui praerant aliqui conſulares,aliqui correctores, aliqui praeſides uocabantur. Conſulares* VIII. *correctores* II. *praeſides uero* VII. *fuerunt. Qui uero hi fuerint,paulo poſt exponam*

Noua imperii populi Romani diuiſio, prouinciarumque omnium in plures dioeceſes diſtinctio ab imp. Caeſare Traiano Hadriano Auguſto facta

Prouinciae uel dioeceſes in Italia, & tribus eius inſulis XVII

I	Venetia, & Hiſtria	Hae octo dioeceſes habebant conſulares
II	Aemilia	
III	Liguria	
IIII	Flaminia, & Picenum	
V	Tuſcia, & Vmbria	
VI	Picenum ſuburbicariũ	
VII	Campania	
VIII	Sicilia Inſula	
I	Apulia, & Calabria	Hae duae habebant correctores
II	Samnium, & Bruttij	
I	Alpes Cottiae	He ſeptẽ dioeceſes habebant praeſides
II	Rhetia prima	
III	Rhetia ſecunda	
IV	Samnium	
V	Valeria	
VI	Inſula Sardinia	
VII	Inſula Corſica	

In Hiſpania prouinciae ſex

I Prouincia Tarraconenſis praeſidialis
II prouincia Carthaginienſis praeſidialis
III prouincia Luſitania conſularis
IIII prouincia Callaecia praeſidialis

V prouincia Baetica, conſularis

VI prouincia Transfretenſis in Africa, quae Tingintania Mauritania appellatur, praeſidialis

In Gallijs, Aquitania, & Britannia prouinciae XVIII

I Prouincia Alpes maritimae

II prouincia Maſſilienſis, cuius metropolis eſt Maſsilia

III prouincia Ambianenſis, cuius metropolis eſt Ambianum

IV prouincia Viennenſis, cuius metropolis eſt Vienna

V prouincia Narbonenſis, cuius metropolis eſt Narbo Martius

VI prouincia Nouempopulonia

VII prouincia Aquitania prima, cuius metropolis eſt Biturigum

VIII prouincia Aquitania ſecunda, cuius metropolis eſt Burdegala

IX prouincia Alpes Cottiae

X prouincia Maxima Sequanorum

XI prouincia Germania prima

XII prouincia Germania ſecunda

XIII prouincia Belgica prima, cuius metropolis eſt Treueris

XIV prouincia Belgica ſecunda, cuius metropolis eſt vrbs Remorum

XV prouincia Lugdunenſis prima, cuius metropolis eſt Lugdunum

XVI prouincia Lugdunenſis ſecunda, cuius metropolis eſt Rothomagum

XVII prou. Britannia prima maxima Caeſarienſis
XVIII prouincia Britannia ſecunda

In Illyrico prouinciae XVII

I Prouincia Noricorum prima
II prouincia Noricorum ſecunda
III prouincia Pannonia prima
IIII prouincia Pannonia ſecunda
V prouincia Valeria
VI prouincia Sauia
VII prouincia Dalmatia
VIII prouincia Moeſia
IX prouincia Dacia prima
X prouincia Dacia ſecunda
XI prouincia Macedonia
XII prouincia Theſſalonica
XIII prouincia Achaia
XIIII prouincia Epeirus prima
XV prouincia Epeirus ſecunda
XVI prouincia Praeualitana
XVII prouincia Creta inſula

(XI–XVII:) prouinciae VII in ditione Macedonica

In Thracia prouinciae VI

I Prouincia Thracia
II prouincia Haemimontium
III prouinca Moeſia inferior
IV prouincia Scythonia
V prouincia Rhodope
VI prouincia Byzantium

In Africa prouinciae VI

Prouincia Africa, cuius metropolis eſt Carthago proconſularis
prouincia Numidia conſularis

prouincia

prouincia Byzacium conſularis
prouincia Tripolitana praeſidialis
prouincia Mauritania Sitifenſis praeſidialis
prouincia Mauritania Caeſarienſis praeſidialis

Aſiae diuiſio deeſt

OMNIVM RECENTISSIMA. ROMANI IMPERII. DIVISIO. AB IMP. CAESARE. FL. CONSTANTINO MAX. AVGVSTO. FACTA

Nouiſſimus omnium Romanorum principum imperij formam, adminiſtrandi rationem, iura, & ſtatum mutauit imp. Conſtantinus, quod & Zoſimus ſecundo hiſtoriarum libro tradit, & ex omni hiſtoria patet, egoque accurate in libro de comitijs imperij demonſtraui. Totum enim orbem Romanum *denuo diuiſit, nouas dioeceſeum, uel prouinciarum diſtinctiones fecit, nouos magiſtratus excogitauit, nouam* vrbem Ro*mae aemulā condidit Cōſtantinopolim, quam orientalis imperij caput eſſe uoluit, ut* Romam *occidentalis.* Nam *imperium omne* Romanum *ſuprema diuiſione in duas partes ſecuit,* Orientale & Occidentale. Prouinciae *omnes tranſmarinae orientales ab anguſto* Propontidis *freto ad* Nili *uſque oſtia, &* Aegyptum*, qua* Africae *continua eſt,* Illyricus *quoque* Epeirus, Achaia, Graecia, Theſſalia, Macedonia, Thracia, Creta, Cyprus, Dacia *omnis, &* Moeſia, *ceteraeque eius tractus prouinciae imperio orientali,* vrbique Conſtantinopoli *in plures dioeceſes diſtinctae, attributae.* Hiſpania, Britannia, Galliae, & Noricum, Pannoniae, & *ceterae* Germaniae *prouinciae,* Dalmatia, Africa *omnis, &* Italia *vrbis* Romae, *& occidētalis imperij ditioni relictae.* Vt *aūt vrbem a ſe conditam in omnibus antiquae* Romae *aequalem redderet, duos*

ad minus imperatores eſſe procurauit, quorum alter in occidente, alter in oriente rerum potirentur, ſenatum quoque diuiſit, quum enim uniuerſo orbi Romano *ciuitas diu ante ab Antonino Caracallo imp. data fuiſſet, ſenatores omnes lecti ex occidentalis imperij prouincijs* Romae *remanſerunt, ex orientalis uero Conſtantinopoli.* Eadem *etiam de conſulibus ratio fuit; quorum alterum Conſtantinopoli deſignari mos erat.* Vrbis *deinde praefectus ut* Romae, *ita etiam Conſtantinopoli factus eſt.* Nullum *poſtremo priuilegium, ſeu dignitas, aut immunitas* Roma *habuit, quae non eadem ratione Conſtantinopoli etiam communicata non fuerint.* Atque *haec de Conſtantinopoli, nunc de magiſtratibus nouis dicamus.* Poſt *exauctoratos milites praetorianos, & caſtrum praetorium* Romae *exciſum,* Conſtantinus *imperator, uniuerſum orbem* Romanū *in quattuor dioeceſes ſiue adminiſtrationes diuiſit, ideſt* Italiam, Gallias, Illyricum, *& orientem, atque his omnibus prouincijs quattuor rectores dedit, quos praefectos praetorio, uetere quidem & uſitato uocabulo, ſed noua adminiſtrādi ratione, uocauit.* Quorum *primus praefectus praetorio* Italiae *dicebatur, hic* Italiam *omnem, &* Africam, *cum* Illyrici *parte regebat; alter uero praefectus praetorio* Galliarū *appellatus,* Hiſpaniam, Gallias, Britanniam, *&* Germaniam *ſub ſui iuris adminiſtratione habebat.* Atque *hi duo praefecti praetorio occidentalis imperij erant, atque imperatori occidentis, poſt quem primi erant, parebant.* In *orientali uero imperio praefectus praetorio* Illyrici, *reliquas omnes* Europae *prouincias* Romani *iuris adminiſtrabat; praefectus praetorio orientis* Aſiae *omni eadem auctoritate praeerat.* Atque *hi duo primum poſt imperatorem in oriente locum obtinebant in ſuis unuſquiſque adminiſtrationibus: ſub his quattuor praefectis praetorio omnes magiſtratus* Romani *erāt, varijs nominibus*

appellati,

appellati, dignitatibusque, & adminiſtrationibus diſtincti, qui tam prouincijs, quam rei militari praeerant. Quae omnia nunc accurate deſcribam initio ab occidentalis imperij magiſtratibus, dignitatibuſq; tam ciuilibus quam militaribus facto

MAGISTRATVVM. ET. PROVINCIARVM IMPERII. OCCIDENTALIS DESCRIPTIO

Imperator Caeſar Auguſtus

Conſul occidentalis

Praefectus praetorio Italiae

Praefectus praetorio Galliarum

Praefectus urbis Romae

Magiſter peditum in praeſenti. Sub huius diſpoſitione erant ſex comites rei militaris. Duces militum duodecim. Legiones Palatinae XII. Auxilia Palatina LXV. Legiones comitatēſes XVIII. omnes claſſes, id eſt Veneta, Rauēnas, Comēſis, Miſenas, Viēnēſis, Bracaria, Maßiliēſis, Ararica, Anderetiana cum earum praefectis, tribuni omnes cohortium, & militum praefecti per occidentem

Magiſter equitum in praeſenti. Sub huius diſpoſitione erant uexillationes Palatinae, & comitatenſes omnes in occidente

Magiſter equitum per Gallias

Praepoſitus ſacri cubiculi

Magiſter officiorum

Quaeſtor ſacri palatij

Comes ſacrarum largitionum

Comes rerum priuatarum

Comes domeſticorum equitum

Comes domeſticorum peditum

Primicerius ſacri cubiculi

Primicerius notariorum

Ca-

Caſtrenſis ſacri palatij
Magiſter ſcriniorum
Magiſtri memoriae, epiſtolarum, & libellorum
Proconſul Africae, cuius Vicarij ſex
Vicarius urbis Romae — *Italiae*
Africae — *Hiſpaniarum*
Septem prouinciarum — *Britanniarum*

Comites rei militaris ſex

Comes Italiae — *Africae* — *Tingitaniae*
Tractus Argentoratenſis — *Britanniarum*
Littoris Saxonici per Britannias

Duces limitum duodecim

Dux limitis Mauritaniae Caeſarienſis
Dux limitis Tripolitani
Pannoniae primae, & Norici ripenſis
Pannoniae ſecundae, & Valeriae ripenſis
Rhetiae primae, & ſecundae
Dux Sequanicae
Dux Tractus Armoricani
Dux Tractus Neruicani
Dux Belgicae ſecundae
Dux Germaniae primae
Dux Britanniae
Dux Moguntiacenſis

Conſulares XX

Conſularis Pannoniae
conſularis Venetiae, & Hiſtriae
conſularis Aemiliae — *In Italia octo*
conſularis Liguriae
conſularis Flaminiae, & Piceni annonarij

con=

conſularis Tuſciae, & Vmbriae	
conſularis Piceni ſuburbicarij	
conſularis Campaniae	
conſularis Siciliae inſulae	
conſularis Byzacij	In Africa II
conſularis Numidiae	
conſularis Baeticae	In Hiſpania III
conſularis Luſitaniae	
conſularis Callaeciae	
conſularis Viennenſis	In Gallia VI
conſularis Lugdunenſis primae	
conſularis Germaniae primae	
conſularis Germaniae ſecundae	
conſularis Belgicae primae	
conſularis Belgicae ſecundae	

Correctores III

Corrector Apuliae, & Calabriae
corrector Lucaniae, & Bruttiorum
corrector Sauiae in Pannonia

Praeſides XXXI

Praeſes Dalmatiarum	In Illyrico IIII
praeſes Pannoniae primae	
praeſes Norici mediterranei	
praeſes Norici ripenſis	
praeſes Alpium Cottiarum	In Italia VII
praeſes Rhetiae primae	
praeſes Rhetiae ſecundae	
praeſes Samnij	
praeſes Valeriae	

Praeſes inſulae Sardiniae	
praeſes inſulae Corſicae	
Praeſes Mauritaniae Sitifenſis	In Africa II
praeſes Tripolitanae	
praeſes Tarraconenſis	In Hiſpania IIII
praeſes Carthaginienſis	
praeſes Tingitaniae	
praeſes Inſularum Balearium	
praeſes Alpium maritimarum	In Gallijs XI
praeſes Alpium Poeñinarũ, & Graiarum	
praeſes Maximae Sequanorum	
praeſes Aquitaniae primae	
praeſes Aquitaniae ſecundae	
praeſes Nouempopulanae	
praeſes Narbonenſis primae	
praeſes Narbonenſis ſecundae	
praeſes Lugdunenſis tertiae	
prarſes Lugdunenſis Senonicae	
praeſes Britanniae primae	In Britannia III
praeſes Britanniae ſecundae	
praeſes Britanniae Flauiae Caeſarienſis	

PROVINCIAE . QVAE . ERANT . SVB DISPOSITIONE . PRAEFECTI PRAETORIO . ITALIAE

Italia, Illyricum, Africa, & earundem tam ciuiles, quam militares magiſtratus

In Italia prouinciae octo

Prouincia Venetia, & Hiſtria	Conſulares ſub Vicario Italiae
prouincia Aemilia	
prouincia Liguria	
prouincia Flaminia, et Picenũ annonariũ	

pro-

prouincia Tuſcia, & Vmbria
prouincia Picenum ſuburbicarium
prouincia Campaniae
prouincia Siciliae
} Conſulares ſub Vicario urbis Romae

prouincia Apuliae, & Calabriae
prouincia Lucaniae, & Bruttiorum
} Correctoriales ſub Vic. Vrbis Romae.

prouincia Alpium Cottiarum
prouincia Rhetia prima
prouincia Rhetia ſecunda
} Praeſidiales ſub Vicario Italiae

prouincia Samnium
prouincia Valeria
prouincia Sardinia
prouincia Corſica
} Praeſidiales ſub Vicario urbis

In Illyrico prouinciae VI

prouincia Pannoniae ſecundae conſularis
prouincia Sauiae correctorialis
prouincia Dalmatiarum praeſidialis
prouincia Pannoniae primae praeſid
prouincia Norici mediterranei praeſid
prouincia Norici ripenſis praeſidialis

In Africa prouinciae VI

Africa ubi erat Carthago proconſularis
prouincia Byzacena conſularis
prouincia Mauritania Sitifenſis praeſid
prouincia Mauritania Caeſarienſis praeſ
prouincia Tripolitana praeſidalis
} Sub Vicario Africae

Prouincia Narbonenſis ſecunda
prouincia Lugdunenſis ſecunda
prouincia Lugdunenſis Turonica
prouincia Lugdunenſis Senonica
} *praeſidiales*

In Britannia prouinciae V

Prouincia Maxima Caeſarienſis conſularis
prouincia Valentia conſularis
prouincia Britannia prima praeſidialis
prouincia Britannia ſecunda praeſidialis
prouincia Flauia Caeſarienſis praeſidialis
} *Sub Vicario Britanniarũ*

SVB. DISPOSITIONE. PRAEFECTI. VRBIS ROMAE. ERANT

Praefectus annonae
Praefectus Vigilum
Comes formarum
Comes riparum aluei Tiberis, & cloacarum urbis
Comes portus
Magiſter cenſus
Rationalis uinorum
Tribunus fori Suari
Conſularis aquarum
Curator operum maximorum
Curator operum publicorum
Curator ſtatuarum
Curator horreorum Galbianorum
Centenarius Portus
Tribunus rerum nitentium
Tribunus uoluptatum

MAGISTRATVVM . ET . PROVINCIARVM IMPERII . ORIENTALIS DESCRIPTIO

Imp. Caeſar Auguſtus
Conſul orientalis
Praefectus praetorio orientis
Praefectus praetorio Illyrici
Praefectus urbis Conſtantinopolis
Magiſter militum in praeſenti. Sub cuius diſpoſitione erãt uexillationes Palatinae V. Comitatẽſes VII. Legiones Palatinae VI. Auxilia Palatina XVIII
Magiſter equitum in praeſenti. Sub cuius diſpoſitione erant uexillationes Palatinae VI. Comitatenſes VI. Legiones Palatinae VI. Auxilia Palatina XVII
Magiſter equitum, & peditum per orientem. Sub quo erant uexillationes Comitatenſes decem. Legiones Comitatenſes IX. & pſeudocomitatenſes X
Magiſter equitum & peditum per Thracias. Sub quo erant uexillationes Palatinae tres, Comitatenſes quattuor, & legiones Comitatenſes XXI
Magiſter equitum & peditum per Illyricum. Sub quo erant uexillationes Comitatẽſes II. Legio Palatina I. Auxilia Palatina VI. Legiones Comitatenſes octo. Pſeudocomitatenſes nouem
Praepoſitus ſacri cubiculi
Magiſter officiorum
Quaeſtor ſacri palatij
Comes ſacrarum largitionum
Comes rerum priuatarum diuinae domus

Co-

Comes domeſticorum peditum
Comes domeſticorum equitũm
Primicerius ſacri cubiculi
Primicerius notariorum
Caſtrenſis ſacri palatij
Magiſtri ſcriniorum, memoriae, epiſtolarum, & libellorum Graecorum
Proconſul Aſiae
Proconſul Achaiae
Comes orientis
Praefectus Auguſtalis
Vicarius dioeceſeos Aſianae
Vicarius dioeceſeos Ponticae
Vicarius dioeceſeos Thraciarum
Vicarius dioeceſeos Macedoniae
Comes rei militaris Aegypti
Comes rei militaris Iſauriae

Duces limitum XIII

Dux Libyae } *per Aegyptum*
Dux Thebaidos
Dux Phoenices } *per Orientem VI*
Dux Euphratenſis
Dux Suriae Palaeſtinae
Dux Oſrohenae
Dux Meſopotamiae
Dux Arabiae
Dux Armeniae
Dux Moeſiae ſecundae } *per Thracias*
Dux Scythiae

Praeſes Oſrohenae
praeſes Meſopotamianae
praeſes Ciliciae ſecundae

praeſes Piſidiae
praeſes Lycaoniae
praeſes Phrygiae Pacatianae
praeſes Phrygiae Salutaris } per Aſianã dioeceſim ſeptem
praeſes Lyciae
praeſes Cariae
praeſes inſularum

praeſes Honoriados
praeſes Cappadociae primae
praeſes Cappadociae ſecundae
praeſes Hellenoponti } per Pontica͂ c͂cte
praeſes Ponti Polemoniaci
praeſes Armeniae primae
praeſes Armeniae ſecundae
praeſes Armeniae Salutaris

praeſes Haemi montis
praeſes Rhodopes
praeſes Moeſiae ſecundae } per Thracias IIII
praeſes Scythiae

praeſes Theſſaliae
praeſes Epeiri ueteris
praeſes Epeiri nouae
praeſes Daciae ripenſis } per Illyricum VIII
praeſes Moeſiae primae
praeſes Praeualitanae
praeſes Dardaniae
praeſes Macedoniae Salutaris

In Aegypto prouinciae VI

Prouincia Lybia ſuperior
prouincia Lybia inferior
prouincia Thebais
prouincia Aegyptus
prouincia Arcadica
prouincia Auguſtanica correctorialis

} *quinque praeſidiales ſub praefecto Auguſtali*

In Aſia prouinciae X

Prouincia Pamphilia conſularis
prouincia Helleſpontus conſ.ſub procos
prouincia Lydia conſularis
prouincia Piſidia, & reliquae praeſidial
prouincia Lycaonia
prouincia Phrygia Pacatiana
prouincia Phrygia Salutaris
prouincia Lycia
prouincia Caria
prouincia Rhodus, & inſulae ſub procos

} *Sub proconſule duce, Vicario uero Aſiae reliquae octo*

In Ponto prouinciae XI

prouincia Paphlagonia correctorialis
prouincia Galatia conſularis
prouincia Bithynia conſularis
prou. Honorias, et reliquae praeſidial
prouincia Cappadocia prima
prouincia Cappadocia ſecunda
prouincia Pontus Polemoniacus
prouincia Hellenopontus

} *Sub Vicario Ponticae*

prou. Praeualitana, et pars Macedoniae ſalutaris praeſidialis

Haec eſt nouiſsima imperij, & magiſtratuum Romanorum diſtinctio ab imp. Conſtantino facta. Cui poſtea quum ſequentes principes aliquid addidiſſet, uel detraxiſſent, eam paulo uariarunt, quamquam totius rei ſumma in hanc rationem conſeruata ſit uſque ad obitum Theodoſij imperatoris, et imperij excidium, quod qua ratione, quo tempore, & a quibus barbaris factum fuerit, paulo poſt accurate exponam

DE. PARTHORVM. IMPERIO

Quum ſoli omnium orientalium Parthi Romanam uim non timuerint ſolum, ſed ſaepe fregerint etiam, unique ab omni Romanorum ſubiectione ſuum per multa ſaecula imperium integrum conſeruarint, nunc Romani imperij rebus expeditis, qui nam ipſi, uel quod eorum imperium fuerit, exponere potiſsimum conſtitui, quod ijs reges aliquando a Romanis imperatoribus datos, inter praecipua imperij geſta celebrentur, qui aliquando inteſtinis diſcordijs, & domeſticis ſeditionibus attriti, a Romanis paene debellati, parũ abfuit quin cũ oriente toto in Romanorum uenerint ditionem. Poſt Parthos Perſarum qui ijs ſucceſſerunt, imperium, & poſtremo Sarracenorum uim, qui Perſarum imperio fracto, rerum in oriente potiti ſunt, exponam: ita enim totius orbis terrarum geſta breuiſsime deſcripta cognoſci poterunt, liberque omni ex parte abſolutus in publicum prodibit. Parthi igitur penes quos uelut diuiſione orbis cum Romanis facta, orientis imperium erat eo tempore, quo Romani toto occidente potiti, cum ijs de ſumma rerum decertabant, Scytharum exules fuere. Hoc etiam ipſorum uocabulo manifeſtatur, nam Scythico ſermone

Parthi exules dicuntur. Hi Aſſyriorum & Medorum temporibus, qui primi Aſiae imperio potiti ſunt, inter orientales populos obſcuriſſimi fuere. Poſtea quoque cum imperium orientis a Medis ad Perſas traslatum eſt, ueluti uulgus ſine nomine praeda uictorum fuere. Poſtremo Macedonibus triumphato oriente ſeruierunt, ut cuiuis mirum uideatur, ad tantā eos felicitatem per uirtutem prouectos, ut imperent gentibus ſub quarum imperio ueluti ſeruile uulgus fuere. Poſt mortem Alexandri magni quum inter ſucceſſores eius orientis regna diuiderentur, nullo Macedonum dignante Parthorum imperium Satagenori externo ſocio traditur. Hi poſtea ſeductis Macedonibus in bellum ciuile cum ceteris ſuperioris Aſiae populis Eumenem ſequuti ſunt, quo uicto ad Antigonum tranſlere, poſt hunc a Seleuco Nicanore, ac mox ab Antiocho & ſucceſſoribus eius poſſeſſi, ab Antiochi pronepote Seleuco primum defecere, primo Punico bello, C. Atilio Regulo II. L. Manlio Vulſone Longo II. cos. anno urbis conditae DIIII. Cuius defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum Seleuci & Antiochi diſcordia dedit, qui dum ſibi inuicem eripere regnum uolunt, perſequi defectores omiſerunt. Defectionis auctor fuit ARSACES *quidam, uir ſicut incertae originis, ita uirtutis expertae, hic ſolitus latrocinijs & rapto uiuere, accepta opinione Seleucum in Aſia uictum, ſolutus regis metu cum praedonum manu Parthos ingreſſus, praefectum eorum Andragoram oppreſſit, ſublatoque eo imperium gentis inuaſit. Non magno deinde tempore poſt Hyrcanorum etiam regnum occupauit, cum Theodoto mille urbium Bactrianorū rege foedus, ac pacem fecit, Seleucū regē cōtra defectores uenientem proelio uicit, & fugauit. Quem diem Parthi ueluti ſolemnem & initium libertatis obſeruabant. Reuocato in Aſiam Seleuco, regnum Parthicum formauit, milites legit, ca-*

ſtella

ſtella muniuit, ciuitates firmauit, Vrbemque maximam Clarã nomine in monte Thabroteno condidit. Sic Arſaces quaeſito ſimul conſtitutoque regno, non minus memorabilis Parthis, quam Perſis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura ſenectute deceſſit. Cuius memoriae hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges ſuos Arſacis nomine nuncuparent, ſicut Romani Caeſares, Auguſtoſque principes ſuos cognominarũt. Huius filius, & ſucceſſor regni ARSACES *& ipſe nomine aduerſus Antiochum Seleuci filium centum millibus peditum, &* XX. *millibus equitum inſtructum mira uirtute pugnauit. Ad poſtremum in ſocietatẽ eius adſumptus eſt. Tertius Parthis rex* PAMPACIVS *fuit* ARSACIS *& ipſe cognomine ornatus, qui quũ* XII *imperij anno deceſſiſſet, duos filios Mithradatem atque Pharnacem reliquit. Quorum maior* PHARNACES *more gentis heres regni, Mardos ualidam gentem bello domuit. Poſt quem quintus Parthorũ rex fuit frater* MITHRADATES *teſtamento a Pharnace relictus. Hic Medos, & Elimos ſubegit, imperiumque Parthorum, a monte Caucaſo multis populis in ditionem redactis, uſque ad flumen Euphratem protulit. Poſt cuius mortem, ſextus Parthorũ rex* PHRAHARTES *eius filius conſtitutus eſt. Hic primus regum Parthorum amicitiam Romanam per legatos a L. Sulla Felice pro cos. tum bellum Mithradaticum in Aſia gerente, petijt, & impetrauit. Quo in bello cum Scythis geſto occiſo* ARTABANVS *patruus eius rex* VII. *ſubſtitutus eſt. Cui* MITHRADATES *filius ſucceſſit, a rerum geſtarum magnitudine Magnus cognominatus. Multa enim bella cum finitimis magna uirtute geſſit, multoſque populos Parthico regno addidit, ſed & quum Scythis aliquoties proſpere dimicauit, ultorque parentum iniuriae fuit. Bellum Armenis intulit. Poſt quod pro*

pter

ptiui ex Craßiano, ſiue Antonij exercitu collecti, ſignaq; cum his militaria erepta, Auguſto remiſſa, ſed & filij nepoteſque Phrahartis obſides Auguſto dati, pluſque Caeſar magnitudine nominis ſui fecit, quam armis alius imperator facere potuiſſet. Poſt Phrahartem XII. *Parthorum rex fuit eius filius* PHARHARTES *appellatus, poſt quē* ORODES *rex fuit. Quo occiſo, legati Parthorum in vrbem properant, qui Vononem uetuſtißimum liberorum Phrahartis ad regnum paternum accirent, quem olim Phrahartes pater Auguſto obſidem dederat. Is a Ti. Caeſare rerum potiente miſſus, haud multo poſt regno ui exactus, Artabanum ſucceſſorem accepit. Vononi uicto Armenia rege tunc uacua profugiū fuit.* ARTABANVS *autem regno potitus multas popularium inſidias paſſus eſt. Quum enim bellum cum Romanis ſuſcepiſſet, his potiſſimum adiuuantibus, auctore Vitellio Suriae legato a Tyridate regij Arſacidarum ſanguinis bello petitus, regno pulſus eſt.* TYRIDATES XVI. *Parthorum rex factus, haud multo poſt ab Artabano Hyrcanorum & Caramanorū praeſidijs adiuto regno mulctatus, in Suriam ad Romanos fugit, Artabanus regnum Parthicum recepit, quod quum Sinnacis proditione iterum perdidiſſet, tertio etiam paulo poſt caeſo Sinnace recuperauit. Ad extremum multis fortunae procellis exagitatus, cum uxore, & filio a fratre Gotharze interfectus eſt.* GOTHARZES XVIII. *Parthicum imperium tenuit. Hunc etiam more gentis fratris Bardanis inſidiae fatigauerunt, a quo regno exactus, paulo poſt, Bardane interfecto reſtitutus eſt. Hic cum Meherdate a Claudio imp. ad Parthicum regnum obtinendum miſſo pugnauit, quem proelio uictum, captumque, auribus praeciſis incolumē ſeruauit. Quo deinde morbo decedente, in regnum accitus eſt* XX. VONONES *Medis tum praeſidens. Nulla huic proſpera aut aduer-*

ſa

ſa fuere, breui & inglorio imperio perfunctus, regnum Par*thorum filio* VOLOGESI *reliquit, qui rerum geſtarum magnitudine in* Romanis *annalibus notiſſimus eſt.* Hic enim *diuturnum aduerſus populum* Romanum *bellum geſſit, & nõ ſolum par uerum etiam aliquando uictor fuit. Ipſe Armeniam* Romanis Nerone *imperante ademit, duas* Romanas *legiones ſub iugum miſit, extremo* Romani *nominis dedecore. Eius geſta* Cornelius Tacitus *libris* XIII. XIIII. & XV. *accurate deſcribit. Poſtremo rerum geſtarum gloria illuſtris iam ſenex deceſſit* Vologeſe *filio regni* Parthici *ſucceſſore relicto. Cuius regis geſta apud omnes annalium memorias interciderunt. Poſt eum rex* Parthorum XXI. CHOSDROES *fuit. Cui quum* Traianus *imp. bellum intuliſſet, Armeniam primũ, deinde* Meſopotamiam *omnem, & Aſſyriam ademit: ipſum uero proelio uictum fugauit, atque ſine ſummo regis imperio* Parthi *aliquot annis fuerunt. Verum* Parthis *ad defectionem ſpectantibus,* Traianus *regem* xxv. *conſtituit* Parthenaſpatem*, quo pulſo* Choſdroes *auitum recepit imperium. Poſt quem* Vologeſes *filius regnum* Parthicum *diu tenuit. Cũ hoc* Marcus & L. Verus Romani *principes multa bella geſſere, eique* Aſſyriam & Armeniam *ab* Hadriano *relictas eripuere. Poſt* Vologeſem *nouiſſimus omniũ* Arſacidarum Par*thorum imperium tenuit* ARTABANVS. *Qui cum* Ro*manis* Seuero, Antonino Caracallo, & Macrino *imperantibus multa bella uario Marte geſſit. Quem poſtremo* Alexan*dro* Romanis *imperante* Artaxerſes Perſa *triplici proelio uictum, non ſolum* Parthorum *regno, ſed uita etiam priuauit. Imperijque orientis ſummam a* Parthis *iterum ad* Perſas *tranſtulit, anno a primo* Arſace CCCCLXXIII. Artaxerſes *oriẽtis regno potitus, ſe regem* Magnum *primus appellauit, dupliciqʒ diademate utens, orientis imperium* Perſis *reſtituit.*

Tunc

Tūnc Parthi Perſarum, ut paulo ante Perſae Parthorum mā cipia fuere. Quare deinceps non amplius in antiquis hiſtoricis legimus Romanos cū Parthis, ſed cum Perſis bella geßiſſe

DE. IMPERIO. PERSICO

Perſae orientis populi nobilißimi fuere, Cyro & Cambyſe regibus celebrati, qui a Macedonibus Alexandro rege orientis imperio deiecti, ſub eius ſucceſſorum primū, deinde Partho rū imperio diu fuere. Poſtremo anno vrbis C ∞ LXXVII. Alexandro Romanis imperante, Artaxerſes quidam Perſa quamquam obſcuro loco inter ipſos natus, ingentis tamen animi, & ſpiritus uir, ueterem Perſarum gloriam inſtauraturus Perſarum gentibus ad rebellionem ſollicitatis, a magno Parthorum rege Artabano defecit. Artabanum ad ſeditionem ſedandam ingentibus copijs inſtructum uenientem, triplici proelio uictum regno & uita exuit. Orientiſque imperio Perſas iterum impoſuit. Quibus rerum ſucceßibus elatus, ſubigere uicinos barbaros, qui imperium eius detrectabant incredibili uirtute, & celeritate, ac ſibi uectigales facere coepit; omnibus orientis populis qui ſub Parthorum imperio quōdam fuerant, in deditionem acceptis, neque iam amplius intra fluuium Tigrim tenere ſeſe, ſed ſuperatis ripis ac Romani finibus imperij, excurrere per Meſopotamiam, Syriaeque minitari, omnemque Europae oppoſitam continentem, quae mari Aegaeo fretoque Propontidis terminatur, Aſiaeque nomen habet, ceu ueterem Perſarum poſſeßionem ſibi uendicare, quòd iam inde a Cyro, qui primus imperium a Medis in Perſas tranſtulit, ad Darium uſque extremum Perſarum Regem, a Perſarum Satrapis Aſia omnis gubernaretur. Quare ſui muneris eſſe curare tunc iactitabat, ut uetus, atque integrum imperium Perſis

nos XLVIII. regnauit. Choſdroi ſucceßit filius Ormiſda, cui anno imperij decimo mortuo, ſuffectus eſt filius Cauades iunior. Hic regni initio Vararanis inſidijs regno exactus, Tiberij Mauricij Romani imperatoris ope, caeſo Tyranno Vararane regnum paternum recuperauit, anniſq; XXXIIX. regnauit. Qui quum Mauricij imperatoris amicißimus eßet, eo a Phoca occiſo, bellum Romanis intulit, iiſque Syriam omnẽ ademit. Phoca occiſo Heraclius contra Perſas profectus bello ſeptem annorum eos uicit, Syriam recepit, ueteres imperij limites ſuper Euphratem reſtituit, Choſdroen captum occidit, dominicae crucis partem, quam Chosdroes Hyeroſolymis expugnatis ſubſtulerat, reportauit, vnde exaltationis S. Crucis dies feſtus inſtitutus eſt. Occiſo Choſdroe, & rebus Perſicis cõpoſitis, ex auctoritate Heraclij Perſarũ XXIIII rex factus eſt filius eius Syrrhois, cum quo Romanus imperator pacem & foedus fecit. Extincto intra annum Syrrhoi ſucceßit Adeſir, qui regnauit menſibus VII. poſt quem Sarabraſas menſibus II. deinde XXVII. Vararanes menſibus VII. Poſt quem nouißimus Perſarum rex fuit Ormiſda, quo anno regni nono, a Sarracenis duce Haomaro regno pulſo, regnum Perſarum in oriente defecit, anno a primo Artaxerſe CCCCXIIII. Chriſtiani uero natalis DCXXXIX Quo tempore rerum oriẽtalium ſumma penes Sarracenos eſſe coepit. Quorum Mahometh Arabas primus rex & propheta fuit, ſecundus Eubocaras, tertius Haomar, quo rege Sarraceni Arabia egreßi, Aegyptum, Syriam omnem uſque ad Antiochiam, & Euphratem Romanis primum ademerunt, poſt bello in Perſas conuerſo, eos bello Romano attritos, deuicerunt, Perſarumque toto oriente celebratum imperium ſibi ipſis, religione mutata uẽdicarũt. Quod ad noſtra uſq; tẽpora inſigni rerũ geſtarũ gloria adhuc ſubeorũ rege Pſophi poßident

PARTHORVM. REGVM. EPILOGVS

I *Arſaces primus Parthorũ rex, creatus anno vrbis cõditae* DIIII.*regnauit annos* XXXVIII
II *Arſaces* II. *regnauit annos* XXXVI
III *Pampacius Arſaces regnauit annos* XL
IV *Phrahartes Arſaces regnauit annos* XVII
V *Mithradates Arſaces regnauit annos* XXXII
VI *Phrahartes* II. *regnauit annos* XXIIX
VII *Artabanus regnauit annum* I
VIII *Mithradates* II. *regnauit annos* IIII
IX *Orodes regnauit annos* XIIX
X *Phrahartes* III. *regnauit annos* XI
XI *Tyridates regnauit annum* I
Phrahartes III. *iterum regnauit annos* XXX
XII *Phrahartes* IIII. *regnauit annos* II
XIII *Orodes* II. *regnauit annos* II
XIV *Vonones regnauit annos* V
XV *Artabanus regnauit annos* XIX
XVI *Tyridates* II. *regnauit annum* I
Artabanus iterum regnauit annos VIII
XVII *Sinnaces regnauit annum* I
Artabanus tertio regnauit annum I
XIIX *Gotarzes, & Bardanes una regnarunt annum* I
XIX *Bardanes ſolus regnauit menſes* IIII
Gotarzes ſolus regnauit annos II
XX *Vonones* II. *regnauit annum* I
XXI *Vologeſes regnauit annos* XXXIIII
XXII *Vologeſes* II. *regnauit annos* XXII
XXIII *Choſdroes regnauit annos* V

XXIV Imp. Caeſar Traianus Auguſtus regnauit annos III

XXV Parthenaſpates regnauit annos IIII

Choſdroes iterum regnauit annos XXXIIII

XXVI Vologeſes III. regnauit annos XL

XXVII Artabanus II. regnauit annos XXXIIII

REGVM. PERSARVM. EPILOGVS

Anni Chriſti Artabano ab Artaxerſe Perſa caeſo, Parthorum regnum in oriente finitum eſt anno vrbis conditae C∞ LXXIIX. Chriſti uero CCXXVI. Quo anno primus in Perſis regnare coepit

226 I *Artaxerſes magnus, qui regnauit annos* XIII *menſes* X

240 II *Sapores regnauit annos* XXXI

272 III *Ormiſda regnauit annum* I. *dies* X

273 IV *Vararanes regnauit annos* V

278 V *Vararanes* II. *regnauit annos* XVI

294 VI *Vararanes* III. *Seganeſna regnauit menſes* IIII

294 VII *Narſes regnauit annos* VII. *menſes* IX

302 VIII *Miſdates regnauit annos* VII. *menſes* IX

310 IX *Sapores* II. *regnauit annos* LXX

380 X *Artaxerſes* II. *regnauit annos* IIII

384 XI *Sapores* III. *regnauit annos* V

389 XII *Vararanes* IIII. *Cermaſat regnauit annos* XI

400 XIII *Iſdigerdes regnauit annos* XXI

421 XIIII *Vararanes* V. *regnauit annos* XX

441 XV *Vararanes* VI. *regnauit annos* XVII. *menſes* IIII

458 XVI *Perozes regnauit annos* XXIII

482 XVII *Valens regnauit annos* IIII
485 XIIX *Cauades Perozis F. regnauit annos* XI
497 XIX *Zambaſes regnauit annos* IIII
501 *Cauades iterum regnauit annos* XXX
531 XX *Choſdroes Cauadis filius regnauit an.* XLVIII
579 XXI *Ormiſda* II. *regnauit annos* X
589 XXII *Choſdroes* II. *regnauit menſes* III
589 XXIII *Vararanes* VII. *regnauit annum* I
590 *Choſdroes* II. *iterũ regnauit annos* XXXVIII
628 XXIV *Syrrhois regnauit annum* I
629 XXV *Adeſir regnauit menſes* VII
629 XXVI *Sarabarzas regnauit menſes* II
630 XXVII *Vararanes* VIII. *regnauit menſes* VII
631 XXIIX *Ormiſda* III. *regnauit annos* IX

Anno Domini DCXXXIX. exacto Perſarum rege Ormiſda ab Haomaro tertio Sarracenorum Amyra, orientis regnum ad Sarracenos translatum eſt. Quorum primus fuit Mahometh

REGES. SARRACENORVM ARABVM

Anno Domini DCXXI

621 I *Mahometh Abdallae F. Abdalmutalif nepos Arabs pſeudopropheta Sarracenis leges dedit, a quo anni Arabum computantur, Is regnauit annos* XI
632 II *Eubokara Abdallae F. Odmen N. regnauit annos* II. *menſes* VI. *dies* XIII
634 III *Haomar Albata F. Alphail N. regnauit annos* XI *menſes* VI. *Hic Aegyptum, Suriam, & Meſopotamiã*

ſopotamiã cum Armenia Romanis ademit, Perſarũ regnũ excidit, orientiſque imperiũ ad Sarracenos trãſtulit, quorum ipſe primus rex fuit

646 IIII Huthman Alpnen filius, Alaci N. regnauit annos X

Poſt Huthman ſchiſma fuit in Arabum imperio, in Perſide enim & Arabia regnauit

656 V Halim filius Abitalif, annos IIII. menſes IX

656 VI Moaxias uero Cephan F. regnauit in Aegypto & Suria an XXIIII

660 VII Albatem Halim filius regnauit in Perſide menſes V. dies XXII

661 Quo mortuo Moaxias omnias obtinuit, quem annum Sarraceni Alema ideſt congregationis uocant

680 VIII Hirid F. Moaxiae regnauit annos III

683 IX Muthar regnauit annos VI. in Perſide

683 X Abdellas regnauit in Aegypto et Arabia ãnos II

683 XI Murhuã F. Moaxiae regnauit in Suria mẽſes IX

684 XII Abimelech F. Murhuam regnauit in Syria anno XXI. menſes VI

690 Abimelech ſolus tyrãnis occiſis regnauit annos XV. menſes VI

705 XIII Vhalid F. Abimelech regnauit annos IX

704 XIV Sulehimam F. Vhalid regnauit annos III

717 XV Ahomar II F. Vhalid regnauit annos III

720 XVI Hirid II. F. Haomari regnauit annos IIII

724 XVII Hiſam F. Haomari regnauit annos XVIII

743 XIIX Vhalid II. F. Hiſam regnauit annos II

745 XIX Murhuan II. F. Hiſam regnauit annos VI

750 XX Mahometh II. Abubalas F. Echin regnauit an. V

755 XXI Abdellas F. Echin regnauit annos XXI

776 XXII Abdellas II. Mahometh Madi F. Abdellae regnauit annos IX

785 XXIII Moſes Madi F. regnauit annum I

786 XXIIII Aaron Madi F. regnauit annos XXIII

809 XXV Mahometh III. Aaron filius regnauit an. IIII

813 XXVI Abdellas III. filius Aaron regnauit ann. VII

820 Poſt Abdellam III. in quattuor tetrarchas imperium Arabum Sarracenorum diuiſum eſt: nam in Perſide, Meſopotamia, Suria, & Aegypto quattuor reges per uim creati, eam monarchiam quae annos prope ducentos perdurauerat, conuulſerunt. Ex Theophane Iſauro, Anaſtaſio Bibliothecario, & Sigeberto excepta

Qua ratione Romanum imperium exciſum ſit

Dacia prouincia amiſſa

Romanam potentiam uſque ad Traiani principatum ſemper auctam, eiuſque imperij terminos ſub ipſo principe longiſſime propagatos fuiſſe, ſupra demonſtraui. Poſt quem imperij Romani limites ab Hadriano mutatos, a ſequentibus uero Auguſtis reſtitututos etiam uidimus. Nec unquam prouincia ulla uel ui, uel ſponte amiſſa, quae non magno etiam cũ foenore recuperata fuerit. Primum omnium ſub Gallieno, quem ignauiſſimum & perditiſſimum imperatorem Romana reſpublica paſſa eſt, prouinciae non amplius receptae, amiſſae ſunt. Nam eo imperante Dacia transdanubiana a Scythis occupata eſt, Romanoque imperio erepta, quam quum paene recuperaſſet qui ei ſucceſſit Aurelianus, deſperans teneri poſſe, omnem Daciam tranſdanubium, ſublato exercitu prouincialibus reliquit, abductosque ex ea populos in Moeſia collo-

collocauit, appellauitq; ſuā Daciam, quae duas Moeſias diuideret: ita Vopiſcus in Aureliano. Prima autem & ſecunda Dacia dictae, quod a duobus praeſidibus regerentur, qua ratione Moeſia, Armenia, Germania, Belgica, Lugdunenſis, & omnes fere prouinciae diuiſae erant. Vnde Iornandes in annalibus: Aurelianus (inquit) imperator euocatis ex Dacia legionibus, in Moeſia collocauit, ibique aliquam partem Daciam mediterraneam, Daciamque ripenſem conſtituit, & Dardaniam iunxit. Et Rufus: Sub Gallieno imperatore Dacia amiſſa eſt, & per Aurelianum translatis exinde Romanis, duae Daciae in regionibus Maeſiae, & Dardaniae factae ſunt

Prouinciae Tranſtigrim, Niſibis & Meſopotamia amiſſae

Conſtantio imperatore Magni Conſtantini filio mortuo, Iulianus qui ex Caeſare Auguſtus in Gallijs ab exercitu appellatus fuerat, redacta ad ſe unum orbis terrarum adminiſtratione, gloriae nimis cupidus, in Perſas expeditionem parauit. Perſarum fines Euphrate traiecto ingreſſus, Aſſyriam populatus eſt, multa oppida partim ui, partim deditione cepit, apud Ctheſiphontem caſtra ſtatiua aliquandiu habuit. Hanc adeptus uictoriam, a militibus de reditu admonitus, non obtemperauit, ſed exuſtis nauibus, a transfuga quodam in inſidias deductus, quum eum hinc inde Perſae urgerent, e caſtris iam poſitis arrepto tantum clypeo, inconſultius procurrit. Vbi dum nititur ordines ad proelium componere, ab ignoto hoſtium equite conto per ilia traiectus eſt. Inter effuſionem nimij ſanguinis, quum ſuorum ordines, quamquam ſaucius inſtauraſſet, labore & uulnere debilitatus, medio ſequentis noctis defecit. Eo mortuo Iouianus primicerius domeſticorum genitus patre Varroniano incola agri Singidonienſis, e pro-

uincia Pannonia, qui tunc modeſtius militabat, ad obtinendũ imperium conſenſu exercitus, proelio quidem ſuperioris, ſed morte imperatoris confuſi, electus eſt, commendatione patris quam ſua notior. Quum commeatu deficiente, exercitus inopia laboraret, & uia in reditu prolixior immineret, res omnes turbatae eſſent, Perſaeque crebris excurſibus, nũc a fronte, nunc a tergo, mediorumq; latera incurſantes, agmina morarentur, conſumptis aliquot diebus, & uno atq; altero proelio uictus, tanta reuerentia Romani *nominis fuit, ut a* Perſis *iam uictoribus de pace primus ſermo haberetur, conditionibus (quod nunquam antea acciderat)* Romano *imperio duris impoſitis. Cupidior enim imperij, quam gloriae* Iouianus, & *imperio adhuc rudis, pacem cum* Sapore Perſarum *rege neceſſariam quidem, ſed ignobilem in* xxx. *annos fecit, redditis quinque* Tranſtigritanis *prouincijs, quas* Galerius Perſa*rum uictor fecerat, cum caſtellis quindecim cis* Tigrim, Ni*ſibi & Singara urbibus, & parte* Meſopotamiae. Quod *ante eum, ex quo* Romanum *imperium conditum erat, nunquam acciderat.* Hanc *rem ita tradit* Agathius *libro* IIII. Niſibis *ciuitas quae* Romanorum *fuit, in* Perſarum *ditionem peruenit,* Iouiano *imperatore eam tradente.* Is *nanque in ipſis mediterraneis* Perſarum *locis, eorumdem ditionis & iuris* Iulia*no repente deperdito, per milites imperator mox declaratus eſt.* Et *quoniam ſibi nuper delatum imperium fuerat, perturbatis, ut par erat, iam rebus, & in hoſtili praecipue, haud quaquam in praeſentia poterat lentius ut decuiſſet, res ipſas diſponere, praeſertim abſcedere cupidus, ne in aliena mora diutius traheret ſed ad ſua, imperij aemulum uerens, quam primum rediret, ignominioſe & turpiter cum* Perſis *pacem fecit, ijs conditionibus quibus in id tempus iacturam non mediocrem* Romana *reſpublica fecit; & nouis quibuſdam termi-*

nis

nis Romanum retraxit imperium, idque quum porrectius eſſet, & ultra fuiſſet antea propagatum ſtclide nimis intercidit. Hanc eandem rem Rufus, Eutropius, Oroſius, Iornandes, *& omnium accuratiſſime* Marcellinus *libro* XXV. *qui ei bello interfuerat, referunt*. Tunc *autem imperij termini ab oriente ſuper* Euphratem *iterum reformati ſunt*. Quos *ipſos* D. Auguſtinus *libro* IIII. *de ciuitate dei ſuo tempore fuiſſe ſexaginta paene annis poſt, ſcriptum reliquit*. Orientalis *imperij limites a* Iouiano *ignominioſo foedere ſtatutos, diu permanſerunt, non enim ante* Phocae *imperatoris tempora mutati ſunt, quum egregie orientis imperatores* Romani *imperij* Perſas *uerſus fines ſemper tutati ſint*. In *occidente uero longe diuerſam, & acerbiorem fortunam* Romanum *imperium, quam nunc exponam, paſſus eſt*

OCCIDENTALIS . IMPERII EXCIDIVM

Saepe expoſui praecipuam imperij caſus cauſſam fuiſſe, nouam illam quam Conſtantinus *imperator fecit imperij conſtitutionem, qua auctore* Zoſimo, Rheni, *&* Danubij *ripas* XV. *legionum praeſidio ſpoliauit, & quod unum firmiſſimũ ac ſtabile erat, quum in duo diuiſiſſet infirmum, & imbecille reddidit*. Quamuis *non inficias eam, imperium ipſum malis inſtitutis in praeceps labens, eorum qui poſt* Theodoſium *fuerunt imperatorum fatali ignauia, & ſocordia omnino corruiſſe, ut non minus in eo perdendo laboraſſe uideantur, quam ueteres illi duces in eius magnitudine aſſerenda*. Quid *enim* Romano *imperio pernitioſius accidere potuit* Honorio, *&* Valentiniano III. *imperatoribus? Sub quorũ principatibus uix quinquaginta annorum interuallo, id concidit, & euerſum eſt, in*

quo

quo acquirendo, mille fere annorum praeſtantiſsimorum ducum labores & uigiliae conſumptae erant. Omnium malorũ & ruinae ab eius regionis populis initium ortum eſt, qui Rheno, & Danubio Romani imperij clauſtris olim firmiſsimis claudebantur. Hi fuerunt Getae, id eſt Gothi in Viſegothos, & Oſtrogothos diſtincti, Hunni, Alani, Vandali, Franci, Burgundiones, Heruli, Longobardi, & multi alij, qui regiones frigidas & incultas obtinentes, in eam aliquando excreſcebant multitudinem, ut natale ſolum ſaepe relinquere coacti, ad nouas querendas ſedes flumina Danubium, & Rhenum traiſierint. Hinc Cimbri, Teutones, Ambrones, Daci, Getae, Scythae quum ſaepe exijſſent, Romanum imperium etiam ante Conſtãtini tempora acriter uexauerunt. Quorum uim quum Auguſtus prouidentiſsimus princeps praeſenſiſſet, eam ualidiſsimis legionibus ſuper amnium ripas collocatis reprimere poſſe exiſtimauit. Cuius inſtitutis a ſequentibus Romanis principibus conſeruatis, & auctis, imperium Romanum integrum, atque a barbarorum furore illaeſum cuſtoditum eſt. Verum legionibus a fluminibus tanquam foribus a portis remotis, quũ legionum timore amoto, barbari in Romanas prouincias inruere coepiſſent, ijs acriter Romani aliquot imperatores reſtiterunt. Quorum nouiſsimus Theodoſius imperator fuit. Hic barbaros Valentis imperatoris caede, & magna Romano nomini clade illata audaciores factos, ingentibus praelijs obtriuit, atque intra ſuos terminos coercuit. Quo mortuo quum filios Arcadum & Honorium pueros adhuc tanti imperij ſucceſſores, treſque his tutores Gildonem, Rufinum, & Stiliconem praeſtantiſsimos rei militaris duces reliquiſſet, haud ita multo poſt, ob eas quas refferam cauſas, imperium quod ad ea tempora integrum perductum fuerat, corruere coepit, barbaris non prohibitis ſolum, ſed ultro etiam dolis, & proditione

ne aut euocatis, aut in Romanas prouincias inruentibus non compreßis

VRBS. ROMA. A. GOTHIS. PRIMVM CAPTA

Septentrionalis regio quanto magis ab aeſtu ſolis remota eſt, & magnis frigoribus uexata, tanto ſalubrior corporibus hominum, & propagandis conſeruandisque gentibus eſt commodior, perinde ac econtra, meridies omnis, quo Solis eſt feruori propinquior, eo morbis & infirmitatibus eſt magis obnoxius, & hominibus educandis minus aptior. Hinc factũ eſt, ut tot gentium manus ijs in regionibus ortae ſint, quae Rheno & Danubio fluminibus continentur. Ex quibus multae & innumerabiles gentes ſaepe egreſſae, quae non ſolum Aſiam, ſed Europam & Africam afflixere, praeſertim quum terras aſperas, incultas, & infrugiferas colerent, quare ijs ſaepe neceſſe erat diuiſione facta patrias regiones relinquere, & ad nouas quaerendas ſedes commigrare. Hinc hi barbari egreßi, qui Romanum imperium exciderunt. Quorum praecipui fuere antiquis temporibus Scythae, & Getae, recentioribus uero Gothi appellati, quorum qui orientales regiones tenebant Oſtrogothi, qui occiduas Viſegothi uocati. Praeter eos fuerunt omnium ſaeuißimi Hunni, Vandali, & Alani, Franci, Burgundiones, Gepidae, Heruli, & Longobardi. Primi omnium Gothi, quos cum alijs barbaris flumina tranſire auſos Conſtantinus imperator primum, dein Iulianus Caeſar, tũ Valentinianus magnis affecerant cladibus, atque intra ſuos fines continuerant, ſub Valente bellum cum Romanis diu intermiſſum hanc ob cauſſam repararunt. Haud multo tempore ante Valentis imperatoris obitum, Gothi trans Iſtrum conſtitu

ti, bello ciuili ob agrorum fines exorto inter ſe conflictabantur. Eorum parti alterae Fritigernus Arrianae religionis, alteri uero Athanaricus adhuc gentilis praeerant. Quum Athanarici factio praeualuiſſet, Fritigernus auxilia ab imp. Valente petijt. Valens ſtatim Thraciarum ducibus imperauit, ut Fritigerno contra Athanaricum praeſto eſſent, qui a Romanis cum ſua Gothorum factione uictus, his poſtremo conditionibus ex Imperatoris Valentis auctoritate pacem cum Fritigerno fecit, ut uterque eas regiones obtinerent, ipſeque orientalem partem, Fritigernus uero occiduam agrorum, quos trans Iſtrum habebant poßiderent: hinc Oſtrogothorum & Viſegothorum, hoc eſt orientalium & occidentalium Gothorum nomen ortum. Viſegothi poſt haec a bello quieti, pacem cum Romanis habebant. Haud multo poſt ciuiles Gothorum ſeditiones ſedatas Hunni diu in proprijs, & inacceßis clauſi montibus, repentina rabie & furore perciti, palude Meotide egreßi, relicto patrio ſolo, Gothis bellum intulerunt, in quo Oſtrogothis uectigalibus factis, Viſegothorum quos aliquot proelijs uicerant, & patrijs ſedibus, agrisque eiecerant, trãs danubianas regiones ſibi ipſis uendicauere. Viſegothi natali ſolo ab Hunnis pulſi, Danubio traiecto, a Valente ſine ulla foederis pactione, & armorum depoſitione intra imperij Romani limites ſuſcepti ſunt. Qui eis Thraciae partem ad habitandum conceßit, arbitratus ſe eorum opera in reliquis barbaris oppugnandis uſurum. Gothi per auaritiam Maximi Thraciarum ducis, fame ad rebellandum coacti, Thraciae finibus non contenti, ut erant animo & moribus immites uicinas ſibi regiones, & urbes populari coeperunt, qui a Valente admoniti, quum nec a rapinis quieſcere uellent, nec de his quae contra imperatorem geßerant, ſatis facere, bellum ijs Valens indixit. Superatis autem prima congreßione Romanis, Gothi per omnem

nem Thraciam diffuſi ſunt. Imp. *Valens exercitu, aduerſus eos educto, lacrimabile in Thracia bellum geſſit, in quo ad primum Gothorum impetum perturbatis Romanorum equitū alis,* Romanae *legiones equitum praeſidio denudatae, & a Gothis cinctae, uſque ad internicionem caeſae ſunt. Valens imp. quum ſagitta ſaucius fugeret, & ob dolorem nimium ſaepe equo laberetur, ad cuiuſdam uillulae caſam deportatus eſt, Vbi ſuperuenietibus Gothis, domo incēſa, uiuus quoq; crematus eſt anno imperij* XIIII. *uitae* L. *Contigit haec clades, qua nulla poſt Cannenſem* Romano *nomini exitiabilior fuit* VI. Idus *Auguſti, anno Chriſti* CCCLXXVIII. *Valēte* VI. *&* Valentiniano *iuniore* II. *Augg. coss. Occiſo* Valente *Theodoſius dux rei militaris peritiſſimus a Gratiano occidentali imperatore* Auguſtus *appellatus, atque orientali imperio praepoſitus eſt. Gothi interim* Valentis *caede ſuperbiores facti, omnem Thraciam igni, ferroque uaſtarunt, Cōſtantinopolim aggreſſi, eam aliquot menſibus obſederunt.* Hunni *quoq;, qui Viſegothos expulerant, & cum ijs Oſtrogothi, & Alani audita* Romanorum *clade, traiecto Iſtro* Pannoniam, *Moeſiam, &* Daciam *deuaſtabant.* Theodoſius *imperio orientali ſuſcepto, ſumma felicitate, multis atque ingentibus proelijs* Gothos *uicit, & e* Thracia *eiecit.* Alanos, *&* Hunnos *bello aggreſſus fregit, eisque trans* Iſtrum *effugatis,* Romanas *prouincias omnes liberauit. Poſtremo ne paruam* Romani *exercitus manum aſſiduis bellis conſumeret, pacem cum* Athanarico *rege* Viſegothorum *fecit, eumque* Conſtantinopolim *euocauit, ubi quum* XV. *die poſtquā aduenerat obijſſet, Gothorū uniuerſa gens rege defuncto,* Theodoſio *ipſi,* Romanoque *imperio ſe dediderunt, quorum opera duobus aſperrimis bellis ciuilibus* Maximi, *&* Eugenij, *item in multis externis uſus eſt.* Theodoſio *mortuo, cuius metu omnes barbarae nationes intra*

tra

tra ſuos quaeque fines quieuerant, Viſegothi, qui quindecim fe re annis ſine rege Romanis ſeruierant, puerorum imperatorum aetatem negligentes, contra foedus regem ſibi elegerunt Halaricum, qui ſtrenue ſub Theodoſio inter Gothos militauerat. Iniuriam imperio factam diſsimulare coactus eſt imp. Honorius, nam Hunni & Alani audita Theodoſij morte, Iſtro iterum traiecto Pannoniam, Moeſiam, & finitimas regiones occupauerant. Pace enim cum Halarico rege facta, magiſter militiae ab imperatore creatus eſt, atq; contra Hunnos miſſus. Quibus a Gothis intra Pannoniae fines compulſis, quum in Italiam uictor reuerſus eſſet, ſedes ſibi, agrosque ab imperatore petijt, tot pro Romani imperij dignitate tuenda laborum praemium. Honorius timore Gothorum perterritus, Gallias his conceſsit, quas paulo ante Vandali, Sueui & Alani clam a Stilicone inuitati, occupauerant. Qui quum in Gallias ire pergeret, & ad portanda itineris neceſſaria apud Pollentiam reſediſſet, Stilico in perniciem Romani nominis Gothis nihil ſuſpicantibus, die ſancto Paſchali bellum intulit, non ut extingueret, quod in manu eius erat, ſed ut laceſſeret. Quibus tumultuantibus rerum nouandarum materiam haberet. Sed antequam coepta perficeret, Honorij iuſſu, quum eius inſidias cognouiſſet, occiſus eſt. Gothi uero Stiliconis perfidia exagitati, coeptum in Gallias iter deſerentes, Romam citato greſſu contendunt, urbem IX. Kal. Septembris capiunt, incendunt, & populantur, Varrone & Tertullo cos. Anno Chriſti CDXI. imperatorem per ludibrium Atallum quendam ſenatorē creant. Vrbe egreſſi Campaniam, Lucanos, Bruttios, & magnam Graeciam ferro, incendijs, & rapinis acerbe uexarunt. Mortuo uero apud Conſentiam Halarico, Athaulphus rex in eius locum conſtitutus, in urbem reuerſus, quae ſuperfuerant locuſtarum more Gothi abradunt, Gallam Placidiam ſororem

imp.

imp. Honorij urbe abductam Athaulphus uxorem duxit. Atque in Gallias Halarico olim deſtinatas ab Honorio ſedes profectus eſt. Quae uero bella in Gallijs primum deinde in Hiſpanijs Viſegothi contra Vandalos, & Alanos geſſerint, & quo modo poſtremo Franci, & Burgundiones Gallias, Viſegothi Hiſpanias, Vandali Africam, & Oſtrogothi Italiam occupauerint, paulo poſt exponam

PANNONIA. NORICVM. RHETIA. MOESIA THRACIARVM. ET. ILLVRICI. PARS AB. HVNNIS. OCCVPATAE

Theodoſio imp. mortuo, eiusque uirtutis metu amoto, Romanum imperium undique partim ui, partim ducum Romanorum perfidia uexatum, & attritum eſt. Tunc enim gens omnium ſaeuiſsima Hunnorum, quam Theodoſius per Pannoniã ſe diffundentem deuicerat, et transdanubium eiecerat, iterũ Iſtro traiecto Pannoniam omnem, Daciam, Moeſiam, Noricum, Rhetias, Illyrici & Thraciae partem ſub eius rege Balamber occupauit, quas prouincias diu ante a Caeſare Augusto Romano imperio adiunctas, quum eas Hunni inuaſiſſent diu poſſederunt. Huius gentis reges fuerunt Supthar, Rufila, Bleda, & gentium orbiſque flagellum Atila, qui Romano imperio ſub Valentiniano tertio ingentes intulit calamitates, urbes excidit, prouincias deuaſtauit, & omnia igni ferroque conſumpſit, Thracias & Illyricum ſaeuiſsima populatione uexauit, omnia praeter Perinthum & Hadrianopolim cepit. Macedoniam poſt haec, Moeſiam, Achaiam, Graeciam omnem populatus eſt. Non contentus his prouincijs quas maiores ſui Romano imperio eripuerant, fortiſsimarum gentium quas debellauerat praeſidio fretus, animum ad occupandum totum occidentis imperium intendit. In Gallias primo transgreſſus

greſſus memorabili proelio in campis Catalaunicis ab Aetio patricio adiuuantibus Merouco Francorum, & Theoderico Viſegothorum regibus uictus, in Pannoniam reddere coactus eſt, reparatis uiribus, quum expeditionem in Italiam edixiſſet, & Aquileia capta, & diruta, Venetiam omnem deuaſtaſſet, dum ultra progredi pararet, obuium habuit Leonem papã pro pace a Valentiniano imperatore miſſum, cuius precibus exoratus, relicta Italia in Pannoniam reuerſus eſt. Vbi dum iterum in Italiam redire pararet, morte repentina deceſſit. Poſt cuius obitum Hunnorum imperium, quod toti orbi formidabile erat, paulatim labefactari cepit, quum Oſtrogothi, Gepidae, Heruli, Marcomani, Toringi, Sueui, Quadi, Rugi, et Septentrionales alij populi ab eo defeciſſent. Quibus rerũ tumultibus Hunni ab Oſtrogothis uicti, Pannonia & finitimis regionibus, quas Romanis antiquitus ereptas longo tempore tenuerant eiecti ſunt, & in Scythiam fugati. Pannoniam & Hunnorum regiones Oſtrogothi primum, mox Longobardi, deinde Hunni a Lõgobardis uocati, iterũ uſq; ad Caroli magni tempora tenuerunt: quibus, quum ab Vngaris Septentrionalibus populis bello petiti eſſent, omnes fere ad nihilum redacti ſunt, Pannoniaque & antiquae Hunnorum ſedes ab Vngaris ſunt occupatae. Qui rege ſibi creato ad noſtra uſque tempora Pannoniam poſſedere, in quibus a Turcis eius maiori parte ſpoliati ſunt

GALLIAE AMISSAE

Theodoſio imperatore uita functo, à quo tempore imperij Romani exitium inchoatũ, ueluti rapidiſſimo torrente in praeceps tractum eſt, quum eius filij adhuc pueri eſſent, barbari a Theodoſio domiti undique laceſcerent, diſſentiones ciuiles de re-

repente ad omnium miſeriarum cumulum exortae ſunt. Certamen enim inter tres tutores de rerum adminiſtratione ortum, eò tandem proceßit, ut Gildoni & Rufino proditionis, & ſecretorum cum barbaris foederum, quae contra imperium inierant, reis occiſis, ſolus ſuperfuerit omnium peßimus, & callidißimus, Romanique imperij exitio natus Stilico. Qui contra affinitatis & amicitiae ius (erat enim Honorij imp. ſocer) quum Honorio genero inſidias aſtruere, filioque ſuo imperium parare ſtuderet, Romanis copijs & fidei diffidens, Hunnos ante omnes, Vandalos, Sueuos, Alanos, Burgundiones, et alios immanes barbaros, in Romanas prouincias clam euocauit, euocatos fouit, & quum eos delere poſſet, conſeruauit; quorum beneficio, & praeſidio, Honorio occiſo, imperium filio compararet. Ipſe poſt Theodosij mortem Hunnos in Pannoniam euocauit, ipſe Gothis rebellare, & ut Halaricū regem crearent perſuaſit, eum ſaepe concluſum incolumen dimiſit, illum ut contra Honorium inſurgeret impulit, & poſtea nihil tale ſuſpicantem, quum ad Gallias ab Honorio ſibi deſtinatas pergeret, ultro laceßiuit, unde irati barbari Romam populati ſunt. Ipſe Rhadagaiſum Scytham cū ducentis millibus hominū in Italiam acciuit, qui poſtea in montibus Feſulanis concluſus, uictus & occiſus eſt. Ipſe poſtremo Vandalos, Sueuos, Alanos, & Burgundiones immanißimos barbaros, ut Gallias inuaderent clam ſollicitauit. Qui cum ingenti multitudine Arcadio VI. & Probo coss. anno Chriſti CCCCVI. Rheno traiecto prid. Kal. Ianuarias Gallias Croſco duce ingreßi eſſent, omnia ferro, flammis, ui, & rapinis ſubuerterunt, epiſcopos plurimos, & alios ſacerdotes occiderunt, & nihil relictum eſt, quod non impietate defoedarint. Dum haec in Gallijs geruntur, Halarichus Gothorum rex ab expeditione Hunnica reuerſus Gallias Vandalorum furori expoſitas, ab imperatore

Nn Honorio,

Honorio obtinuit, uerum iniurijs Stiliconis laceſſitus, Galliarū expeditione omiſſa, Italiam omnem urbe capta uaſtauit. Huius ſucceſſor Athaulphus Gallicanam militiam aggreſſus, Vandalos, & Sueuos magnis proelijs uictos, ex Gallijs eiecit. Qui in Hiſpaniam migrantes, eam omnem obtinuerunt. Poſt Athaulphum Viſegothorum rex in Gallijs fuit Sigericus, poſt quem Vallia, hic pace cum Honorio imperatore facta, Galliam omnem Romanis reſtituit, Aquitania tantum, in qua Gothi habitarent obtenta. Rebus Galliarum ita cōpoſitis, haud multo poſt Hunni Atila rege, qui occidentis imperium affectabat, Gallias hoſtiliter ingreſſi, omnia deuaſtabant. Galliarum praeſidio Aetius miſſus adiuuante Theoderico Viſegothorum, & Merouco Francorum regibus, Atilam memorabili proelio in campis Catalaunicis uicit, atque eo fugato Gallias omnes liberauit. Non longę poſt Aetius patricius, cuius uirtute occidentis imperium hactenus conſeruatum fuerat, a Valentiniano imperatore occiſus eſt, cum cuius morte etiam imperium concidit. Nam eius caede cognita, barbari qui eius uirtutem ueriti, intra ſuos fines quieuerant, undique excitari coeperunt. Siquidem Hunni reparatis uiribus Italiam inuaſerunt, Franci & Burgundiones Gallias, quae Rhenum uerſus ſunt, Gothi eas Galliarum partes, quae Aquitaniae propinquae erant occuparunt, atque ita Romanorum breui in Gallijs defecit imperium. Mortuo Valentiniano, quum Romani imperij dignitas, ita defeciſſet, ut omnia in barbarorum poteſtate iam eſſent, Gothi & Frāci cum Burgundionibus bello inter ſe decertare coeperunt. Gothi a Francis ex Gallia exacti Hiſpanias occcuparunt. Vandali qui a Gothis ex Hiſpania eiecti in Africam trāſierant, Carthagine capta, Africam Romanis eripuere. Franci & Burgundiones Gallias in deditionem redactas diuiſerūt, ut Burgundiones propinquas Rheno regiones tenerent, Franci

ci uero interiorem Galliam, quam barbarorum nouiſſimi ad noſtra uſque tempora poſſident. Obtinuerunt uero Gallias *omnes pacifice Franci ſub eorum regibus Childerico, & Clodoueo, circa annum Chriſti* CDLXXX

HISPANIAE. A. VANDALIS. SVEVIS. ET GOTHIS. OCCVPATAE

Vandali, Sueui, & Alani a Stilicone in Gallias euocati, Rheno traiecto, eas paene omnes occuparunt; in quibus dum more immaniũ barbarorum debacharentur a Gothis Ataulpho, & Vallia *regibus* ab Honorio imperatore ad liberandas Gallias miſſis, Gallijs *exacti tranſito* Piraeneo, Honorio VIII. & Theodoſio III. Augg. cos. anno Chriſti CDX. *Hiſpaniam* Romanis *ereptam multis annis obtinuerunt.* Quum Gothi, *qui Galliam incolebant a Francis bello urgerentur*, Gothi in Vandalos *uerſa uice bellum mouent*, Franci Gothos *ex* Gallijs, Gothi Vandalos, & Alanos *ex* Hiſpania *eiecerũt. Sueuos uero ad internicionem cecidere.* Quo *tempore* Vandali, & Alani *a* Bonifacio, *qui pro imperatore* Africae *praeerat in* Africam *euocati*, Hiſpanias Gothis *poſſidendas reliquerunt*, Gothi Hiſpaniam Romanis *praeſidijs omnino expulſis, quum ſui iuris feciſſent, ea ſub ipſorum regibus longo tempore potiti ſunt.* A Sarracenis Arabibus, *qui* Africam *occupauerant, ingenti bello profligati, rege* Roderico *occiſo*, Hiſpaniam *fere omnem, quam* Arabes *occuparunt, amiſerũt.* Gothi, *qui bello ſuperfuerant, quum in* Aſturum, Cantabrorum, & Gallaecorum *montibus ſe ſe muniiſſent, paulatim amiſſas regiones, urbes, & caſtella recuperare coeperunt, & poſtremo quum* Sarracenorum *res in* Baetica Hiſpania *ſe contraxiſſent, omnemque* Hiſpaniam Gothi *recuperaſſent, ijs etiam*

tiam à Catholico Ferdinando rege uictis, atque omni Hiſpania expulſis, uniuerſa regio antiquis dominis eſt reſtituta

AFRICA . A . VANDALIS OCCVPATA

Valentiniano imperante, Africam Bonifacius pro Romano imperatore obtinebat, qui inimicorum calumnijs apud imperatorem exagitatus, quum eius iram uereretur, uitaeque ſuae partim aperta ui, partim proditione inſidiari cognouiſſet, Vandalos, & Alanos, qui tunc in Hiſpanijs cum Gothis bello decertabāt, uno aut altero proelio uictos, ex Hiſpanijs in Africam uocauit, ut eam prouinciam pacifice, & ſine repugnantia obtinerent. Barbari a Bonifacio inuitati ſub eorum regibus Gunthario, & Genſerico mediterraneo freto traiecto, Hierio, & Ardaburio coſs. anno Chriſti CDXXVII. Africae pratem primum, cum imperatoris conſenſu, deinde Carthagine capta, omnem inuaſerunt, atque Romano imperio eripuere. Africae occupatione non contenti piraticam in mari exercentes, Siciliam, Sardiniam, Corſicam, & Italiam ipſam latrocinijs & praedis uexarunt, urbemque ipſam captam omnibus ornamentis, quae XIIII. dierum interuallo auferre potuerunt, expoliauere. Africam Vandali annos plus minus LXXVII. obtinuerunt, uſque ad Iuſtiniani imperatoris tempora, a quo quum Vandalis bellum illatum eſſet, capto rege eorum Gilimere, & Vandalis ad internicionem caeſis, Africa omnis imperio orientali reſtituta eſt, fuitque Africa ſub imperatorum orientis iure, uſque ad Leontii imperium, quo tempore ab Arabibus Sarracenis Romano imperio erepta, ab eis ad noſtra uſque tempora in plures regulos diſtincta poſſeſſa eſt

BRI-

BRITANNIA. AMISSA

Poſt Theodoſij imperatoris mortem, quum occidens omnis bellis barbaricis quateretur, multi in Britannia *ex* Romana *ipſa militia tyrannidem arripuerunt, atque bellis potius inteſtinis, quam externis inſula conflictata eſt, uſque ad* Aetij *obitum, cuius praeſidio* Romano *imperio adhuc conſeruata fuerat.* Eo *occiſo, quum occidentis imperium a uariis barbarorũ gentibus hinc inde uexatũ eſſet, cõmunium malorum* Britanni *expertes eſſe non potuerunt.* Nam *ipſa* Romana *prouincia, quae in ea inſula erat a Pictis, Scotis, Anglis, et Saxonibus populis, qui littora* Germanici Oceani *incolebant, occupata eſt ipſius* Valentiniani *imperatoris principatu.* Fuitque *primo ſub quattuor uel quinque regibus* Britannia*, quot enim gentes fuerunt, quae eam diripuere, tot etiam reges erant.* Proceſſu *temporis in duo redacta eſt regna inſula omnis.* Nam *is qui antiquae* Romanorum *prouinciae praeeſt Anglorum rex, qui antiquis barbaris Scotorum appellatur*

ITALIA. A. BARBARIS. GOTHIS OCCVPATA

Valentiniano *imperatore occiſo, quum Alani, & Vandali Africam; Viſegothi Hiſpaniam; Franci, & Burgundiones Gallias; Hunni reliquas occidentalis imperij prouincias obtinerent, ſola in* Romanorũ *principum poteſtate reliqua erat* Italia. *In qua, in rerum confuſione, & tumultu intra* XX. *annorũ interuallum, decem imperatores fuerunt, uarijs & ipſi bellis, & ſeditionibus a barbaris conflictati, & occiſi.* Quo *tempore* Hunnorum *&* Atilae *uniuerſae* Italiae *rabie imminente,*

Romani Scythas, Alanos, & Gothicas quaſdam nationes in Italiam ſui praeſidio euocatas, in ſocietatem adſciuerant. Vnde ab Halarico, Antalaque Gothorum tunc ducibus ingentia ſunt mala perpeßi, barbarorum praeſertim florentibus in Italia rebus. Nam Romanorum adeo principum ea tempeſtate defecerat dignitas, ut ſub decente ſocietatis, & foederis nomine, a peregrinis & barbaris uim paßi, ita uiolarentur, ut impudenter ac nefarie ad pleraque cogerentur inuiti, & non obtemperantes a barbaris necarentur, quum illi aequum iam ducerent omnibus Italiae agris, ut ſibi concederetur, quorum tertiam antea partem Auguſtuli tunc imperãtis patrem Oreſtem iuſſerant impertiri. Nam Valentiniano imperatore occiſo Maximus, Auitus, Maiorianus, Seuerus, Anthemius, Olybrius, Glicerius, Nepos, & poſt hunc Auguſtus occidentis imperium tenuere. Auguſtum Romani ideirco Auguſtulum uocabant, quia puer admodum imperium ſuſceperat, quod utiq; Oreſtes pater, uir quidem ſapientißimus gubernabat. Quum Oreſtes tertiae agrorum partis, quam Gothi poſcebant conceßionem ſe facturum eſſe omnino negaſſet, a Gothis interfectus eſt. Quo tempore Odouacer quidam natione Herulus, inter Italicos milites Oreſtis quondam armiger erat, qui Gothis omnia pro eorum arbitrio ſe executurum obtulit, ſi Romanorum principem ſe conſtituerent. Hac ratione quum ſibi tyrannidem comparaſſet, Auguſtulo ipſo imperatore ſine offenſione alia ulla permiſſo, in priuati hominis morem uitam ut duceret, ac tertia Italici agri parte barbaris contributa, ad decimum annum tyrannidem ſtabiliuit

Per idem tẽpus Oſtrogothi, qui paulo ante poſt Atilae mortẽ cui ſeruierant, Iſtro traiecto imperatoris permiſſu Thraciã incolebant, aduerſus Romanos orientales. Theoderico duce, uiro tunc quidem Zenonis Byzantij imperantis beneficio patri-

tricio & conſulari, arma ſubſtulerant. Imperator Zeno qui *optime diſponere praeſentia percallebat*, Theodericum *potius ut* Italiam *peteret monet*, & Odouacre *tyranno eiecto*, Italiae *principatum ſibi* Oſtrogothisque *pararet; illi id longe plurimum conducturum affirmans, praeſtanti ac ſenatorio uiro, ut* Tyranno *deuicto*, Romanis & Italicis *ceteris imperitaret, quam ſecum ut imperatore inconſideratius uelit armis decernere, ac tantum inire dubiae belli fortunae diſcrimen*. Theodericus *imperatoris perſuaſione*, & *conſilio delectatus, e* Thracia Italiam *uerſus iter cum uniuerſo* Oſtrogothorum *populo ſuſcepit*. *Quum in* Italiam *ueniſſet*, Odouacrem *triplici proelio uictum, poſtremo interfecit*. *Tum omnibus ſibi conciliatis*, Gothorum *ſolus &* Italicorum *imperium tenuit*, Romani *tamen imperatoris nec inſignia quidem, nec nomen ſibi deſumpſit, ſed quoad uixit rex appellatus eſt. Qui quũ* XXXIIII. *armis regnaſſet, uitam finiuit*, Athalarico *nepote regni* Italici *herede relicto*. *Quo mortuo res* Gothorum *in* Italia *ad* Theodahatum *redacta eſt. Qui regno potitus* Amalaſuntham Theoderici *filiam a qua rex factus fuerat, interfecit*. *Cum hoc bellum ſuſcepit* Iuſtinianus Auguſtus, *quod* Gothicum Italicum *uocatum eſt, annis* XIIX. *continuatum, a* Beliſario, & Narſe *praeſtantiſſimis ducibus geſtum*. *Bello confecto*, & Gothis Italia *omni exactis*, *ipſa cum inſulis* Sicilia, Sardinia, & Corſica, *imperio orientali attributa eſt, atque in uictoriae praemium* Narſi *ab imperatore adminiſtranda conceſſa*. *Qui* Romanorum *procerum inuidia exagitatus, a quibus apud* Iuſtinum *imp. accuſatus fuerat, quum ex* Italia *reuocatus eſſet, contumelijs* Sophiae Auguſtae *irritatus*, Longobardos *qui tunc cum* Hunnis Pannoniam *incolebant, quorum praecipue auxilio* Gothos Italia *expulerat, in* Italiam *euocauit*, & *non longe poſt mortuus eſt*. Longobar-

di Italiam ingreßi, eã fere omnem occuparunt, Graeci imperatoris praeſidijs pulſis. Vrbs ſola ſupererat Roma in deditionẽ a Longobardis redigenda, quo toti Italiae imperitarẽt, quam quum acriter urgerent, nec ab orientis imperatoribus praeſidium aliquod ſperaretur, Romani pontifices ad Francorum longe lateque per totam Europam patentes opes confugere, qui Carolo Magno rege Italiam ingreßi, Longobardis proelio uictis, & eorum rege Deſiderio capto, Longobardorum regnum exciderunt, quo tempore Italia fere omnis in Francorũ ditionem peruenit. Quae uero poſt ea tempora Italiae conditio fuerit, ex meo de comitijs imperij libro cognoſci poterit. Sicilia, Sardinia, et Corſica inſulae, quae adhuc in oriẽtalis imperatoris ditione permãſerant, haud multo poſt a Saracenis totum orbem uexantibus, Africa omni ab ijs in poteſtatem redacta, occupatae ſunt. Siciliam ex eorum manu Nortmanni; Sardiniam, & Corſicam Hiſpani eripuerunt. Quae omnia ex multis noſtrorum temporum hiſtorijs facile intelligi poſſunt. Atque hoc eſt totius occidentalis imperij excidium: nunc idem de orientali demonſtrare conabor

ORIENTIS. IMPERII. CASVS

Meſopotamia, Armenia, Syria, & Aegyptus amiſſae

Res Romana in oriente uſque ad Tiberij Maurícij imperiũ incolumis mãſit. Is quum Choſdroen Perſarum regẽ ſeditionibus inteſtinis regno exactum reſtituiſſet, firmißimam cum Perſis pacem fecit. Mauricio a Phoca occiſo, Perſarum rex eius caedem ulturus, fracto foedere in Romanas prouincias excurſiones fecit, Euphrateque tranſgreſſo Meſopotamiae reliquum, Armeniam minorem, & Suriam Romanis ademit. Interim occiſo tyranno Phoca, quum Heraclius qui ei ſucceſ-

ſerat

ſerat bellum aduerſus Perſas *ſuſcepiſſet, illis multis proelijs bello ſeptem annorum uictis*, Romanas *omnes prouincias, quas* Perſae *inuaſerat*, *recepit.* Perſarum *fines ingreſſus multa oppida & vrbes occupauit*, Perſas *omnino attriuit*, *regeq; Choſdroe interfecto*, *filio eius* Adheſir *regnum ſub certis conditionibus conceſsit*. Hoc *bello ita* Romanorum *&* Perſarũ *uires attritae ſunt*, *ut utriuſque imperij ruina haud longe poſt ſequuta ſi.* Nã *ſtatim pace inter* Romanos *&* Perſas *facta*, Sarraceni Arabiae *populi duce* Mahometh *peſudopropheta*, *quum tumultuari coepiſſent, quicquid* Romani *in* Arabia *poſſidebant, eis ademerunt*, Boſtraque *colonia deuaſtata*, *in* Syriã *&* Aegyptum *praedas agere*, *& finitimas regiones quae* Romanis *parebant uexare coeperunt.* Poſt Mahometh Eubocharas *qui ei ſucceſsit*, *breuitate imperij haud multa egiſſe memoratur*, *in ipſo belli initio quod* Romanis *inferre parauerat*, *occiſus eſt*. Tertius Arabum *princeps* Haomar *fuit*, *qui bellum ab* Eubokara *comparatum ſuſcipiens*, *cum infinita* Arabum *multitudine* Aegyptum *primo intrauit*, *quam* Alexandria *capta* Romanis *ademit, mox* Syriam *omnem*, *&* Paleſtinam *peruagatus* Hieroſolymis, Damaſco, *& magna* Antiochia *in poteſtatem redactis*, Romanis *aliquot proelijs fuſis*, *omnes* Romanas *prouincias in deditionem accepit*, *quae ab* Aegypto, *&* Nili *oſtijs, ad* Antiochiam *uſque* Syriae, *proximamque* Ciliciam *terminantur*: *in his* Paleſtina, *&* Phoenices *fuere*. In *interioribus uero regionibus ad* Euphratem *uſque*, *ut* Armeniã, Meſopotamiam, *ceteraque omnia ſi quae tunc eò* Romani *poſſidebant*, Edeſſa *metropoli capta, ui eis eripuit*, *quum* Romanorum *uires recentiſsimo* Perſico *bello attenuatae*, Sarracenorum *potentiae impares eſſent.* Romano *imperio ita aliquot prouincijs truncato*, Sarraceni *bellum* Perſis *intulerũt*, *quorum tunc rex erat* Ormiſda, *quo ab his aliquot proelijs uicto*,

uicto, Perſarum omne imperium occupauere, orientemq; omnem quem Aſſyrij primum, deinde Medi, poſt Perſae, ad haec Macedones, mox Parthi, iterũ Perſae occupauerãt, nouiſſime his impio mulctatis Sarraceni duce Haomaro obtinuerũt. Memorabilis admodum apud Arabes Haomar fuit, ab ijs non minus celebratus, quam à Romanis Caeſar, a Macedonibus Alexander, & a Perſis Cyrus. Tanti enim imperij conditor fuit, infinitas gentes bello domuit, duo potentiſsima imperia laceſciuit, alterũ ex ijs funditus excidit, alterum magna imperij parte priuauit, quae omnia hoc uno magis admirabilia redduntur, quod intra ſex annorum ſpatium, tot tantaque geſſit, quae cuiuſuis praeterea praeſtantiſsimi ducũ uitam omnẽ fatigare potuiſſent. Aegyptus autem & Suria a Sarracenis occupatae ſunt Annis Chriſti DCXXXV. DCXXXVI. & DCXXXIIX. Heraclio Romanis imperante. Imperiũ orientis penes Sarracenos annos paene CCCCXX. fuit. Nã circa annum Chriſti ∞ LXX. a Turcis bello uicti, his conditionibus ipſis imperij ſummam reliquerunt, ut Mahomet ſectam relicta idolatria ſuſciperent, Sarracenorumque ſacris initiarentur; quod a gente barbara & dominandi auidiſsima haud difficulter impetratum eſt. Atque ita quum Turcae Sarracenorum ſuperſtitionem ſuſcepiſſent, eis cedentibus Orientis imperium ad ſe poſtremo tranſtulerunt

CYPRVS. RHODVS. ET. CRETA INSVLAE. A. SARRACENIS OCCVPATAE

Poſt Haomarum dux Arabum fuit Othmen, quo rege Sarraceni Africae Cyreneicae partem, quae Aegypto contermina eſt inuaſere, mox ingenti claſſe comparata, duce Mabuia Cy-

prum

prum inſulam Romanis ademerũt Anno Chriſti DCXLIIX. Ab iiſdem haud multo tempore poſt Creta, & Rhodus occupatae. Ex quibus Cyprum ab imperatoribus Graecis recuperatam Reges Hieroſolymorum Latini a Salhadino Palaeſtina pulſi, ſub regni nomine eam multis annis tenuerũt, donec mortuo ſine maſcula prole nouiſsimo eorum rege, inſula Venetis ceßit. Cretam item a Baſilio Graeco imperatore receptã, Veneti ſorte obtinuerunt, quũ ipſi cũ Francis orientis imperium Comnenis imperatoribus exactis, ſibi uendicauere. Rhodum milites Hoſpitalarij ceperunt, multiſque annis ſumma cũ rerum geſtarum gloria, & felicitate obtenuerant. Qui quũ Turcis infinita inferrent damna, a Solimano Turcarum imp. bello cum ingẽti apparatu petiti, proditione magis quam ui, imperio inſulae exacti ſunt, eaque a Turcis hactenus poßidetur.

ASIA. MINOR. AMISSA

Poſt Suriae, Phoenicis, Palaeſtinae, Aegypti, Meſopotamiae, & Armeniae amißionem, Sarraceni proximae Ciliciae, Cappadociae, & reliquis minoris Aſiae prouincijs inhiare coeperunt. Quamquam autem varijs bellis multae Graecorum ciuitates eorum prouincijs finitimae amiſſae, multae etiã recuperatae, Arabum tamen uis ſuperior ſemper uiſa eſt. Hi paulatim ſerpendo, latiuſque eorum uirus diffundendo, ſenſim Cappadociam, Ciliciam, & Galatiam Graecis imperatoribus longo tempore ademerunt. Eorum uero uis in dies ſemper aucta eſt, donec imperium orientis penes Arabes Sarracenos fuit. Quibus a Turcis bello ſuperatis, & in ſeruitutem redactis, ut ad noua imperia fere ſemper uſu uenit, quae qui obtinent, initio ſibi famam, & gloriam comparare ſtudent, Turcae ſub eorum primo rege Selduch bellum Graecis intulerunt.

ſaepe etiam Graeci imperatores recupauerint. Orientis imperium quod a magno Conſtantino Auguſto fundatum, inſigni rerum geſtarum gloria mille & amplius annos perdurauerat, Conſtantinopoli IIII. Kal. Iunij, anni ∞ CCCLIII. capta, occiſo Conſtantino xv. Palaeologo imperatore Mahometes Turcarum rex ui occupauit. Hic praeter Conſtantinopolim, Trapezuntem in Ponto cepit. XII. regna Chriſtianis ademit, CC. vrbes occupauit, Chalcim armis, Scodram deditione Venetis abſtulit, bello maritimo Capham expugnauit, Italiae Hidrunte capta arma intulit, Peloponneſum & alias orientalis imperij in Europa prouincias obtinuit, & ſi quid veteris illius Romani imperij reliquum fuerat, omnino extinxit. Cuius veſtigia ſucceſſores eius Baiazetes, Selymus, & Solimanus ſequuti, maximas Chriſtianis clades intulerunt. Ita igitur quanta maxime breuitate potui imperij Romani excidiū, prouinciarumque omnium amiſsionem ſingillatim expoſui, quae omnia quo facilius memoriter mandentur, breuem omnium quae dixi epilogum ſuggeram

IMPERII. ROMANI. PROVINCIAE QVOQVE. TEMPORE. AMISSAE

Italia ab Oſtrogothis occupata, ijs exactis a Longobardis primum, deinde a Francis ſub rege Carolo magno

Sicilia, Sardinia, & Corſica ab Oſtrogothis; ab imp. orietalibus receptae, a Sarracenis obtentae. Quibus Siciliam Nortmanni

Corſicam & & Sardiniam Hiſpani eripuerunt

Britanniam Scoti, Picti, Angli & Saxones inuaſere

Hiſpaniam Vandali & Alani, ijs pulſis Viſegothi primum, deinde Sarraceni, mox Sarracenis exactis, iterum Viſego-

thi

thi obtinuerunt

Gallias Vandali, & Alani primum; iis eiectis Viſegothi, poſt quos Franci, & Burgundiones

Dacia Tranſdanubium ab Aureliano imperatore relicta fuit

Pannonia, Moeſia, Noricum, & Rhetia ab Hunnis, Oſtrogothis, Longobardis, & Hungaris occupatae

Illyricum, et Dalmatia ab Hunnis, receptae ab imp. poſt a Venetis, Hungaris, & Turcis

Thracia a Gothis, Hunnis, Bulgaribus, & Turcis

Macedonia, Graecia, & cet. a Turcis cum imperij excidio

Africa ab Alanis, & Vandalis, recuperatae ab imperatore, a Sarracenis occupata

Inſula Cyprus a Sarracenis, recepta ab imp. a regibus, deinde a Venetis obtenta

Inſula Creta a Sarracenis; recuperata ab imp. a Venetis occupata

Inſula Rodus a Sarracenis; recuperata a militibus Hoſpitalis, a Turcis per uim occupata

Prouinciae Tranſtigritanae, & Meſopotamiae pars a Perſis

Aegyptus, Syria, Phonices, Paleſtina, Armenia, Meſopotamiae reliqua pars a Sarracenis primum, deinde a Turcis

Aſia minor omnis a Turcis obtenta, recuperata a Gallis, iterũ a Turcis occupata

Reliquae maris mediterranei inſulae fere omnes a Sarracenis occupatae fuerant, multae ex his a Chriſtianis receptae, denuo a Turcis obtentae ſunt

IMPERATORES. ROMANI

Quum ego ſaepe multorum Romanorum principum in hiſce meis commentarijs mentionem fecerim, qui uel nouas pro

uincias

uincias acquiſierint, uel amiſerīt, aut amiſſas recuperauerint, res poſtremo deſiderare uidetur, ut quemadmodum de regibus Parthorum, Perſarum, & Sarracenorum feci, ita etiam Romanorum principum ſeriem hic ſubijciam, ut quo tempore unuſquiſque eorum uel quo ordine res ab ipſis geſtae fuerint, facilius intelligatur

Anni Xp̄i	
	C. Iulius Caeſar dictator imperauit annis IIII
	Imp. Caeſar Auguſtus imperauit annis LVI
15	Ti. Iulius Caeſar Auguſtus imperauit annis XXIII
38	C. Iulius Caeſar Auguſtus Caligula annis IIII
42	Ti. Claudius Caeſar Auguſtus annis XIIII
55	Nero Claudius Caeſar Auguſtus annis XIIII
69	Ser. Sulpicius Galba imp. Caeſ. Aug. menſ. VII
70	Imp. M. Saluius Otho Caeſar Aug. menſes III
70	A Vitellius imp. Auguſtus imperauit menſes VIII
70	Imp. Caeſar Veſpaſianus Auguſtus annis X
89	Imp. T. Caeſar Veſpaſianus Auguſtus annis II
82	Imp. Caeſar Fl. Domitianus Auguſtus annis XV
97	Imp. Nerua Caeſar Auguſtus annos II
99	Imp. Caeſ. Nerua Traianus Auguſtus annos XX
118	Imp. Caeſar Traianus Hadrianus Aug. an. XXI
139	Imp. Caeſar T. Ailius Hadrianus Antoninus Pius Aug. imperauit annos XXIII
162	Imp. Caeſar M. Aurelius Antoninus Aug. annos XIX
162	Imp. Caeſar L. Aurelius verus Aug. annos IX
181	Imp. Caeſ. M. Aurelius Commodus Aug. an. XIII
194	Imp. Caeſ. P. Heluius Pertinax Auguſtus menſ. III
194	Imp. Caeſar M. Didius Iulianus Aug. menſ. II
194	Imp. Caeſar L. Septimius Seuerus Auguſtus an. XVIII
212	Imp. Caeſ. M. Aurelius Antoninus Caracallus Auguſtus imperauit annos VI

imp.

218 *Imp. Caeſ.M.Opelius Macrinus Auguſtus annum* I
219 *Imp.Caeſar M.Aurelius Antoninus Alagabalus Auguſtus imperauit annos* III
223 *Imp.Caeſ.M.Aurelius Alexander Auguſtus an.*XIII
236 *Imp.Caeſ.C.Iulius Maximinus Auguſtus annos* III
238 *Imp.Caeſar D.Coelius Balbinus Auguſtus annum* I
238 *Imp.Caeſar M.Clodius Maximus Pupienus Aug. an.*I
239 *Imp.Caeſ. M. Antonius Gordianus Aug.ann.*VI
245 *Imp.Caeſ.M.Iulius Philippus Auguſtus annos* V
250 *Imp.Caeſ.Cn.Meſsius Decius Auguſtus an.* II
252 *Imp.Caeſ.C.Vibius Trebonianus Gallus Aug.an.*II
252 *Imp.Caeſ.C.Vibius Hoſtilianus Auguſtus an.*II
254 *Imp.Caeſ.P.Licinius Valerianus Auguſtus an.* VI
254 *Imp.Caeſar P. Licinius Gallienus Auguſtus an.*XV
269 *Imp.Caeſ.Fl.Claudius Auguſtus annos* II
271 *Imp.Caeſ.L.Domitius Aurelianus Auguſtus annos* V
276 *Imp.Caeſar M.Flauius Tacitus Auguſtus menſes* VI
277 *Imp.Caeſ.M.Aurelius Probus Auguſtus annos* V
282 *Imp.Caeſ.M.Aurelius Carus Auguſtus annos* II
283 *Imp.Caeſar M.Aurelius Carinus Auguſtus annos* II
283 *Imp.Caeſar M. Aurelius Numerianus Aug.annum* I
284 *Imp.Caeſ.C.Valerius Dioletianus Aug. annos* XX
286 *Imp.Caeſ.M.Aurelius Maximianus Aug.ann.*XVIII
304 *Imp.Caeſ.Fl.Valerius Conſtantius Auguſtus ann.* II
304 *Imp.Caeſ.C.Galerius Maximianus Aug.annos* VIII
306 *Imp.Caeſ.Fl.Valerius Cōſtantinus Maximus Auguſtus imperauit annos* XXXI
337 *Imp.Caeſ.Fl.Iulius Conſtantius Auguſtus an.* XXV
337 *Imp.Caeſ.Fl.Valerius Conſtans Aug.annos* XIII
361 *Imp.Caeſ.Fl.Claudius Iulianus Auguſtus annos* II
362 *Imp.Caeſ.Fl.Iouianus Auguſtus menſ.* VIII

IMP.

IMP. ROMANI. OCCIDENTALES

364 *Imp. Caeſar Fl. Valentinianus Auguſtus an.* XII
375 *Imp. Caeſar Fl. Gratianus Auguſtus an.* VIII
383 *Imp. Caeſar Fl. Valentinianus Iunior Aug. an.* IX
392 *Imp. Caeſar Fl. Theodoſius Auguſtus an.* II
395 *Imp. Caeſar Fl. Honorius Auguſtus an.* XXIX
424 *Imp. Caeſar Fl. Ioannes Auguſtus an.* I
425 *Imp. Caeſ. Fl. Placidius Valentinianus Aug. an.* XXX
455 *Imp. Caeſar Fl. Maximus Aug. menſ.* III
456 *Imp. Caeſar Fl. Auitus Auguſtus menſ.* X
457 *Imp. Caeſar Fl. Valerius Maiorianus Aug. an.* IIII
461 *Imp. Caeſar Fl. Vibius Seuerus Auguſtus ann.* IIII
467 *Imp. Caeſar Fl. Anthemius Auguſtus an.* V
473 *Imp Caeſar Fl. Anicius Olybrius Aug. menſes* IIII
474 *Imp. Caeſar Fl. Glicerius Auguſtus annum* I
474 *Imp. Caeſar Fl. Iulius Nepos Aug. annum* I
475 *Imp. Caeſar Fl. Momyllus Auguſtus menſes* X
476 *Hoc, quum ab Odouacre coactus eſſet, abdicante, imperium occidentale populi Romani defecit, Gothis Italiam & vrbem ſub regio nomine obtinentibus. Fuitque in occidente interregnum annorum* CCCXXV. *uſque ad Caroli Magni Francorum regis imperium.*

Poſt Auguſtum Momyllum cognomine Auguſtulum, Italiae reges fuerunt Odouacer, Theodericus, Athalaricus, Theodahatus, Vitiges, Araricus, Hildebrandus, Totilas, & Theias. Quo bello uicto, & Gothis pulſis, Italia imperio orientis attributa eſt. Quam quum Longobardi occupaſſent, Francorum armis ducenteſimo anno poſt in libertatem uendicata eſt.

IM-

IMPERATORES. ROMANI ORIENTALES

364 Imp. Caeſar Fl. Valens Auguſtus annos XIIII
379 Imp. Caeſar Fl. Theodoſius Auguſtus annos XVI
395 Imp. Caeſar Fl. Arcadius Auguſtus an. XIII
408 Imp. Caeſar Fl. Theodoſius Iunior Auguſtus an. XLII
350 Imp. Caeſar Fl. Marcianus Auguſtus an. VI
457 Imp. Caeſar Fl. Leo Auguſtus an. XVII
474 Imp. Caeſar Fl. Zeno Auguſtus an. XVII
491 Imp. Caeſar Fl. Anaſtaſius Auguſtus an. XXVII
518 Imp. Caeſar Fl. Iuſtinus Auguſtus annos IX
527 Imp. Caeſ. Fl. Iuſtinianus Magnus Aug. an. XXXIX
565 Imp. Caeſar Fl. Iuſtinus Iunior Auguſtus an. XI
576 Imp. Caeſ. Fl. Tiberius Conſtantinus Aug. annos VII
583 Imp. Caeſar Fl. Mauricius Auguſtus annos XX
603 Imp. Caeſar Fl. Phocas Auguſtus annos VIII
611 Imp. Caeſar Fl. Heraclius Auguſtus annos XXX
641 Imp. Caeſ. Fl. Conſtans Iunior Auguſtus an. XXVII
669 Imp. Caeſar Fl. Conſtantinus Auguſtus an. XVII
686 Imp. Caeſ. Fl. Iuſtinianus Iunior Auguſtus an. X
696 Imp. Caeſ. Fl. Leontius Auguſtus an. III
699 Imp. Caeſ. Fl. Tiberius Habſimarus Auguſtus an. VII
706 Imp. Caeſar Fl. Iuſtinianus Iunior Aug. iterum an. VI
712 Imp. Caeſar Fl. Philippicus Bardanes Aug. an. III
715 Imp. Caeſar Fl. Artemius Anaſtaſius Aug. an. I
716 Imp. Caeſ. Fl. Theodoſius Adramyttenus Aug. menſ. VII
717 Imp. Caeſar Fl. Leo Cono Auguſtus an. XXIIII
741 Imp. Caeſ. Fl. Cōſtantinus Copronymus Aug. an. XXXV
775 Imp. Caeſar Fl. Leo IIII. Augſtus an. V
780 Imp. Caeſ. Fl. Cōſtantinus Porphyrogenitus Aug. an. X

Ce-

Ceteros orientis imperatores ideo omiſi, quod ad eorum quæ ſcripſi cognitionem hæc ipſorum ſeries ſufficiat, quod ſi quis reliquos cognoſcere uoluerit, qui tam in oriente quã in occidẽte uſq; ad noſtra tempora fuerunt, is faſtos noſtros, eorumque commentarium conſulat

FINIS

DE. IIS. QVORVM. PRAECIPVE opera in his commentarijs ſcribendis vſus ſum

NON ſum ignarus, quin haec omnia, quae tribus his commẽtariorum libris cõplexus ſum, potuerint multo elegantiore dicendi ratione pro eorum dignitate tractari, ego enim exiguam meam in dicendo facultatem ſatis perſpicio, quippe qui nullum unquam in hac arte, quae uniuerſam hominis aetatem occupare poteſt, me tempus poſuiſſe ſciam. Illud autem omnes intelligant uelim, me in indigãda rerum veritate, eaque hominibus demonſtranda, quantum in me fuit elaboraſſe, qua in re nulli me animi aut corporis labori peperciſſe profiteor; quod idcirco ſcripſi, quia intelligo nonnullos fortaſſe futuros, qui ea, quae ego diuturno ſtu-

dio

dio vndique conquiſiui, atque ſine ullis uerborum ornamentis tradidi, ſibi ipſis meo nomine ſuppreſſo uēdicabūt,cū ea pro ſua dicēdi facultate ſe ornatius, aut illuſtrius tractaturos eſſe non diffidant: quod ſi unquam euenerit diligentem lectorem oratum uelim,ut ab vtro res, ab vtro verba effluxerint accuratius conſideret, atque meritas vtrique ſui laboris gratias habeat. Antiquitatis enim & ceterarum diſciplinarum cognitio,nō verborum ſplendore, ſed rerum geſtarum ueritate continetur; quod ſi quis ad res ipſas a ſe inuentas orationis etiam elegā tiam addijcere poterit,is nimirum ſingu laris,ac prope diuinus homo iudicādus erit. Ego quam potui in hoc opere fidē, ac diligentiam praeſtiti, in quo conficiē do, multis antiquarum inſcriptionum, multis omnium ueterum ſcriptorum teſtimonijs vſus ſum,quorum praecipui, praeter Varronem, Ciceronem, Dio-

 nyſium

nyſium, Liuium, Valerium, Paterculū, Solinum, Strabonem, Plinium, Plutarchum, Tacitum, Tranquillum, Appianum, Dionem, Feſtum, Ouidium, Zoſimum, Eutropium, Proſperum, & Procopium, ob argumenti ſimilitudinē fuerunt L. Annaeus Florus T. Liuij abbreuiator, Sex. Rufus, P. Victor, & incerti auctoris liber, cui vtriuſque imperij notitia nomen eſt

Ex recentioribus uero ANTONII AVGVSTINI. EPISCOPI ALLIFANI. inprimis opera, & cōſilio cum in toto opere, tū praecipue in ſecundo & tertio libro, ubi de tribubus, colonijs, municipijs, & eorundem iure diſputaui, multū adiutus ſum, nihil enim paene de his rebus ſcripſi, quod non cū eo cōtulerim; qui incredibili humanitate de his omnibus rebus, de quibus dubitabam, & acutiſſime reſpondit, & grauiſſime diſputauit, ita ut illi uni non minus

nus quam mihi hunc laborem acceptum referre antiquitatis ſtudioſi debent.

Poſt eum CAROLVS. SIGONIVS MVTINENSIS, cuius de laudibus alio loco pluribus ſcripſi, maxima mihi ad ſecundum etiam & tertium librum adiumenta ſubminiſtrauit, hunc enim unum ut ingenio ſingulari, & in tota Romana antiquitate, ſcientia, ac iudicio prope incredibili praeditum, ſic eximia humanitate ornatum ex ijs qui non Romae habitent, eſſe cognoui. Is igitur cum forte eodem tempore, quo ego hunc librum Venetijs excudebam uetera ciuium Romanorum, atque priſcorũ Italicorum iura, in ijs libris quos de antiquo ciuium Romanorum, & Italiae iure inſcripſit, literis ac memoriae commendaret, praeclara mihi ſaepe ſua conſilia communicauit, quibus, ut nihil ad veterem illuſtrandam Italiam aptius eſſe iudicaui, ſic ea ſaepe ad has inſtitu-

tiones meas Romani imperij conſcribendas adhibui.

PETRI GRVCCHII RHOTOMAGENSIS GALLI viri doctiſsimi, & Romanae antiquitatis peritiſsimi libro quoque de comitijs vſus ſum; in qno vniuerſam veterum comitiorum rationem accuratiſsime explicuit. Ei multum Galliam, quae eſt natale ſolum, ſed plus Italiam, & vrbem Romam debere exiſtimo; a quo elegantibus, & eruditione plenis commentarijs, hoc noſtro tempore multum decoris, & in rebus obſcuriſsimis ſplendoris acceperunt

Quum ad propoſiti mihi operis finem tandem peruenerim Caeſar Auguſte, quod dum honeſtiſsimo ocio ab optimo, & grauiſſimo viro ALEXANDRO FARNESIO Cardinale ampliſsimo patrono meo, mihi liberaliſsime conceſſo fruor, abſolui; nũc reliquum eſt, vt quod initio precatus ſum, iterum Maieſtati tuae ſuggeram, vt laborem hunc meum, Auguſto numine ſuo comprobet, meq; inter eorum numerũ eſſe intelligat, qui eam, eiusque incredibiles virtutes obſeruant, colunt, & venerantur

F I N I S

Libro ſecundo, pagina 350. Vbi de flamine Virbiali verba feci, me eius mentionem fieri in vetuſta inſcriptione inueniſſe ſcripſi, quam quia tunc ad manus non erat, in libri fine me adiecturum pollicitus ſum, eſt autem haec, quam ad me ex vrbe miſit Antoninus Auguſtinus epiſcopus Alliſanus

. . . .
PRAEF. IVVEN
EQVO. PVBLICO
ADLECTO. IN. V. DECVR
ORNATO. MILITIAE
PRAEF. COH. AFRICAE
FLAMINI. VIRBIALI
AVGVRI. AEDILI
AVGVSTALI. Q. Q. IVVENVM

Libro ſecundo , pagina 544 . tribui Camilliae hoc adde epigramma Mutinae in uetuſto ſaxo exaratum

P. VETTIO. P. F. CAM
. SABINO . E. Q. . P
IIII. VIR. AED . POT
ET.MAG.MAN. RAVEN
CORNELIA. MAXIMINA
MARITO.INCOMPARAB
ET.SIBI. VIVA. POSVIT

Pagina 550. libro ſecundo, poſt epigramma C N SERGIO.in tribu. VOT. hoc etiam, quod Placentiae adhuc in Aede D. Paulli extat, adde

V . F

L . BETVCIVS . L . F
VOT. TENAX
L . BETVCIO . L . F
RVFO . PATRI
CINTVLLIAE . L . F
MAXIMAE. MATRI
C . BETVCIO . L . F
SALVIO. PATRVO
L . BETVCIO . L . F
AVO

Biblioteca Nazionale NAPOLI V. E. II.

VIN CENT